

mângâiere. Nu lauda lumii și mulțămirea sgomotoasă, ci conștiința dulce de a fi făcut un bine în ascuns sunt mulțămirea [pe] care o caută marinosul binefăcător⁵⁵¹.

Articolul este ilustrat cu reproduceri după fotografiile, reprezentându-i pe cei trei „fericiți binefăcători” bucovineni.

„Călimdariusul poporului bucovinean pe anul bisect 1912”, „Redigeat și editat” de Eugen Neșciuc, publică în partea sa literară articolul *Elena Euseb. Popovici*, necrolog nesemnat, p. 55-58, un elogiu închinat „acestui suflet nobil, româncă de convingere națională tare și de muncă rodnică fără reclamă”: „Prin zelul și stăruința ei pentru înaintarea culturii naționale și pentru dezvoltarea industriei naționale de casă, Doamna Elena Popovici a făcut mult bine în țară, încât numele ei va rămânea neuitat, căci ea a fost una din cele mai active femei române și a lăsat în urma ei o muncă rodnică și multe pilde frumoase și folosite. Neamul românesc din Bucovina va păstra pentru totdeauna amintirea acestui suflet nobil, a acestei românce de convingere națională tare și de muncă rodnică fără reclamă”⁵⁵².

Poezia *Luceferii*, reproducă din creația lui P. Dulfu, întregeste, tot aici, prin mesajul său intim, omagiul închinat profesorului Ștefan de Repta de la Gimnaziul din Suceava, „înțelept și erudit bărbat”, care a lăsat în urma sa o viață pilduitoare, și Elenei Popovici (1846-1911), mama poetului Teodor Robeanu (1863-1905), una dintre reprezentantele de frunte ale mișcării feministe din Bucovina: „Acei ce pentru neam se bat / Spre a-i netezi a vieții cale, / Nu mor când ceasul le-a sunat / Să părăsească această vale. // Tră[i]esc și după ce s-au dus, / Neșterși din zarea amintirii; / Doar trecere-i al lor apus / Spre plaiurile nemuririi. // Ca albi luceferi strălucesc / Pe cer în nopțile senine, / Și chiar de sus ei cărmu[i]esc / Al obștei pas tot spre mai bine”⁵⁵³.

Corelativ, din creația aceluiași autor, preferat de îngrijitorul calendarului bucovinean pentru poezia sa didactică (lirica publică), trebuie reținută și poezia *Fericirea binefăcătorilor*, ilustrativă pentru modelul de trăire creștină profesat în epocă:

„Nu-n plăceri stă fericirea / Vieții tale pământești, / Ci în binele cu care / Tu pe alții ferecești! // [...] În iubire-i fericirea: / «Să iubești, ca și pe tine, / Pe al tău aproape!» Vorba / N-o uita în veci, creștine. // Fericirea-i: munca, lupta / Pentru cei ce dragi ni sunt, / Pentru cuibul, pentru satul, / Pentru neamul ce ni-i sfânt! // Cel ce toată viața numai / Pentru gura sa tră[i]ește, / Moare tot flămând și nimeni, / Când se duce, nu-l

⁵⁵¹ *Ibidem*, p. 89-90. Numele acestor binefăcători - scrie în încheiere autorul - „vor rămânea neșterse în inimile mulțămitoare ale urmașilor, cari din rodirile bunătății lor vor învăța și ei a-și iubi legea și limba și a jertfi totul pentru binele popștesc” (p. 90).

⁵⁵² *Elena Euseb. Popovici*, în „Călimdariusul poporului bucovinean pe anul bisect 1912”, „Redigeat și editat” de Eugen Neșciuc, XXV, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, [1911], p. 58. Necrologul *† Ștefan de Repta*, p. 49-55, este semnat de Iancu I. Nistor. Amândouă materialele sunt însoțite de câte o fotografie.

⁵⁵³ *Ibidem*, p. 57.

jelește. // Pe când omul care-avut-a / Milă și de alții-n lume, / Pleacă vesel, și cu cinste / Pomenit e scumpu-i nume. // El se duce, dar pe urma-i / De apostol iubitor / Înflorêște-un sat, o țară / Sau un neam în viitor! // Nu e-n stare, știu, tot omul / A salva o țară-ntreagă / Din năcazuri, cu-al său umăr, / Țara cât i-ar fi de dragă! // Dar, când fiecare aduce-ar / Bine numai un grăunte, / Binele-ntre noi, cu vremea, / Ar spori, s-ar face munte!”⁵⁵⁴

„Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”, editat de Comitetul Societății și întocmit de Ion I. Nistor, publică în partea sa literară articolul nesemnat *Cusuturile românești din Bucovina*, p. 103-104. Potrivit acestuia, acțiunea Societății Doamnelor Române, începută cu două decenii în urmă, a urmărit „desvoltarea și ocuparea mai intensivă cu cusuturile naționale, mai ales a da îndrumări copilelor și femeilor de la sate în ce privește brodatul și țesutul”, în condițiile în care „portul adevărat național de la sate dispare și este înlocuit cu haine și lucruri cumpărate din oraș”. Conștientă de adevărata cauză a dispariției portului național („neglijarea cusuturilor naționale”), Societatea Doamnelor Române din Bucovina „s-a văzut chemată ca să lucreze contra înstrăinării portului adevărat românesc”, printr-o promovare sistematică, urmărind ca „motivele vechi românești” să nu se piardă. Această „acțiune laudabilă” a societății are „un rezultat destul de mare” mai ales în lumea satelor.

La Vicovu de Jos, din inițiativa doamnei Aurora Popovici, învățătoarea Eugenia Alexandrovici, „colaboratoare vrednică” a Societății, introduce în școală „cusuturile noastre naționale” și pregătește pentru tipar „un album de cusuturi cu motive curat românești pentru uzul școalelor primare”. În „munca sa rodnică și desinteresată”, Aurora Popovici instruieste aici „o mulțime de cusutoare”, care ajung repede să își câștige „pâinea de toate zilele” practicând acest meșteșug în întreaga comunitate:

„După o muncă grea și multă stăruință, doamna Aurora Popovici a reușit să instruiască în scurt timp o mulțime de cusutoare care-și câștigă pâinea de toate zilele chiar numai prin cusuturi. Aceste lucrătoare nu sunt numai din Vicovu de Jos, ci și din Vicovu de Sus, Voitinel, Bilca, ba chiar și din Straja. Numărul întreg al acestor cusutoare, care au anual un câștig curat de 5 000 cor., se urcă la 300. [...] Câștigul acesta e foarte convenabil, când luăm în considerare că fata sau nevasta, pe lângă alte lucruri ale gospodăriei, poate câștiga în vreme liberă atât de mult cu cusutul, mai cu samă în timpul iernei, când nu poate afla alt câștig sau vara când plouă. Și fetele de la școală se îndeletnicesc cu cusuturile naționale, așa că câștigă prin aceasta bani pentru îmbrăcămintea lor. Mai ales celor sărace le prinde ocuparea cu cusutul foarte bine.

⁵⁵⁴ P. Dulfu, *Fericirea binefăcătorilor*, în „Călimariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1911”, „Redigat și editat” de Eugen Neșciuc, XXIV, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, [1910], p. 56.

Femei și fete sărace și orfane, care sunt avizate la lucrul mânilor, s-au dedat cu totul acestei ocupațiuni, aflând cu aceasta susținerea lor de trai⁵⁵⁵.

Prin „munca, stăruința și iscusința” lor și „lucrurile naționale cusute cu mult gust”, fetele și femeile din împrejurimile Vicovelor se fac cunoscute la Curtea împărătească de la Viena, unde „a și cumpărat arhiducesa Zita o mulțime de lucruri, în bazarul țării, cusute de țărancele din Vicov”, în Germania, Anglia, Franța, Elveția și America, unde „sunt mult admirate” și fac concurență cusăturilor provenite din România.

Articolul publicat în tomul acestui calendar face referire, în cele din urmă, la interesul autorităților de la Cernăuți manifestat pentru sprijinirea industriei casnice din Bucovina, prin înființarea unei centrale, „asigurându-i existență prin mijloace materiale și prin organizarea sa solidă”:

„Munca țărancelor din Vicovu de Jos și împrejurime a atras asupra sa și atențiunea guvernului țerii. Președintele țerii, domnul conte de Meran, arată mult interes pentru aceste îndeletniciri și dorește ca țărancele noastre să se ocupe mai mult cu industria casnică și să scape astfel de sărăcia care băntuie atât de tare în pătura de jos a poporului nostru.

Pentru a desfunda cusătoriilor un isvor mai bogat de câștig, președintele țerii intenționează, la intervențiunea deputatului Teofil Simionovici, să organizeze mai bine această industrie, interesând pentru ea și celelalte sate din districtul Rădăuților. Guvernul țerii va înființa în curând la Vicovu de Jos o Centrală pentru industria de casă românească, asigurându-i existență prin mijloace materiale și prin organizarea sa solidă, punând în fruntea ei un comitet, condus de persoane cu cunoștință de cauză și cu tragere de inimă pentru arta și hărnicia românească⁵⁵⁶.

În Bucovina, până la 1918, nu există un periodic cu profil feminist, așa cum acestea încep să apară, tot mai mult, în România, începând din 1863⁵⁵⁷.

⁵⁵⁵ „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, [1914], p. 103.

⁵⁵⁶ *Ibidem*, p. 104.

⁵⁵⁷ Pentru o ilustrare contextuală, iată principalele publicații feministe din România: „Amicul familiei”, București, 1863-1865, revistă tipărită sub redacția Constanței Duna-Schiau; „Mama și copilul”, București, 1865-1866, revistă redactată de Maria Rosetti; „Femeia”, Roman, 1868, jurnal editat de I. Gheorghiu; „Femeia română”, București, 1879-1881, publicație de format mare, cu două apariții pe săptămână, sub direcția Mariei Flechtenmacher; „Rândunica”, Iași, ianuarie-decembrie 1893, revistă lunară cu caracter literar și științific, editată de Adela Xenopol; „Buletinul Ligii Femeilor”, Iași, 1895-1896, revistă lunară cu caracter literar și științific, editată de Adela Xenopol; „Dochia”, Iași, 1896-1899, revistă lunară, sub direcția Adelei Xenopol; „Revista noastră”, București, 1905-1907, periodic editat de Constanța Hodoș (alături de Sofia Nădejde, Maria Cunțan, Alice Călugăru, între colaboratoare era și Elena Niculiță-Voronca din Bucovina); „Românca”, București, 1905-1906, revistă lunară, sub direcția Adelei Xenopol; „Unirea femeilor române”, Iași, 1905-1916, organ al Asociației „Unirea educatoarelor române”, care apare sub redacția Terezei Stratilescu; „Gazeta feminină”,

Revistele „Familia” (Oradea), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Unirea femeilor române” (Iași), „Viitorul româncelor” (Iași și București) informează opinia publică din provinciile noastre istorice despre adunările și preocupările Societății Doamnelor Române din Bucovina și găzduiesc în paginile lor articole și studii consacrate problematicii feministe, suplinind astfel lipsa unei publicații de profil din această provincie românească.

În Bucovina, rolul de a informa opinia publică în legătură cu activitatea Societății Doamnelor Române îl îndeplinesc ziarele, preferate, în raport cu calendarele, pentru regimul lor de apariție. Iată un exemplu dintre cele mai edificatoare:

„Se vorbește foarte mult în public despre întrunirile politice ale bărbaților, despre debateri înfocate între dâșii, despre succesele enorme ale lor, fie folositoare sau nefolositoare neamului nostru și numai rar, foarte rar, aș putea să spun chiar niciodată publicitatea noastră cea de valoare nu se ocupă de activitatea unor ființe alese, care, fără să facă svon, fără să atragă asupra lor simpatia publicului, țes o pânză nep[er]itoare pentru țară și neam.

Deși societatea noastră actuală merită o critică foarte aspră, totuș[i] ne putem fâli, cu privire la împrejurările cele triste, sociale, [cu] un cerc de femei alese care stau mult, mult deasupra nivelului de îndatoriri sociale de astăzi.

Comitetul Societății Doamnelor Române din Bucovina reprezintă în activitatea sa un atelier de măiestrie al activității adevărat naționale. În fruntea acestei societăți prezidează de la întemeierea ei doamna Elena Popovici, născută contesă de Logothetti, care, cu o abnegare aproape de necrezut, jertfește timpul și sănătatea ei, averea și puterile sale unor scopuri curat umane, fără căutarea unor răsplătiri, fără stăruință după titluri și distincțiuni, cu unica mulțumire în inima sa nobilă că a lucrat pentru binele comun. În chipul adevărat al unei femei române, cu dovada virtuților strămoșești pe care le întrebuițează ca să infiltreze spiritul geniului românesc și în inimele și mințile fetițelor noastre. Cine a avut fericirea să trăiască în apropiere acestei dame, trebuie să admire tendințele sale, pline de virtute, stăpânite de un spirit extrem de binefacere. Viața sa casnică e de o simplitate rară, toate lucrările sale sunt menite pentru scopuri de binefacere; chiar la întrunirile sociale în familie cere ca fiecare participant să jertfească obolul său în folosul săracilor noștri. Exteriorul ei nu ne arată niciun fel de lux, însă cheltuiește în abundență ca să îmbrace eleve[le] sărmame pe care le sprijinește. Nu face plimbări, nu frecventează teatre sau baluri, însă ia partea cea mai vie la toate ședințele societății și, fie ger sau ploaie, pasul ei o poartă către copilașul ei răsfățat, la locașul îngrijirilor sale, la Internatul de Fetițe Române.

De-ar recunoaște toate elevele crescute acolo menirea cea adevărată și nobilă a acestui institut, de-ar urma ele scopul suprem al creșterii naționale. Inimile cele primitoare ale elevelor își intipăresc impresiunile sublime ce li se reprezintă și desigur

București, 1910-1911, organ de presă al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române (S.O.N.F.R.), cu un număr festiv redactat de Th. Scarlat-Brăila; „Viitorul româncelor”, Iași, ianuarie-octombrie 1912, și București, noiembrie 1912-1916, revistă lunară, sub direcția Adelei Xenopol; „Drepturile femeii”, București, 1912-1916, organ al Asociației „Drepturile Femeii”, editat de Eugenia Reuss-Ianculescu.

și ele, atrase prin exemplul cel nobil, sunt aderențele virtuților și vor fi odată și apostolii lor.

Eleva Internatului de Fetițe Române au serbat în 9 decembrie reîntoarcerea în capitală a binefăcătoarei lor, a doamnei Elena de Popovici, care, printr-o boală foarte gravă, a fost silită ca să petreacă mai mult timp departe de vatra ei de activitate. D-șoara dr. A. Luția a aranjat o festivitate înălțătoare, prin spiritul rar de naționalism curat și de înfocare nevinovată. Într-o sală spațioasă și frumos decorată s-a aranjat o scenă mică, lăsând celalalt loc liber pentru auditor, care se compunea din damele comitetului Societății Doamnelor, în frunte cu venerata și adorata lor prezidentă, personalul internatului și elevele acestuia.

Serbarea a decurs după programul următor: 1) *Discurs de deschidere*, rostit de d-ra dr. Luția, care a vorbit cu elocvență și în termeni aleși despre scopul serbării; 2) *Corul Deșteată-te, române*; 3) *Ce te legeni, codrule*; 4) *Mărioara*, de Beethoven, și 5) *Doina*, de Costescu. Aceste cântece au fost dirijate de excelenta măiestră, prof. d-ră Kati Mandicevschi, care dirijează cântarea în Internatul de Fetițe Române. Cântărețele au fost împodobite de frumoasele costume naționale și au executat cântecele cu o măiestrie deosebită. Solo la 3 a fost executat de d-ra M. Lazăr, abiturientă a Școlii Normale, cu acompaniament de piano de d-șoarele Agapi și S. Brăteanu, ambele abituriente, care au cântat cu dexteritate și sentiment vrednice de laudat. 6) *Istoricul internatului și meditațiuni asupra acestuia*, discurs rostit de d-șoara A. Dugan, abiturientă a Școlii Normale; 7) *Ouvertura din opera Norma*, de Bellini, piesă de piano în patru mâini, executată de d-șoarele Agapi și Brăteanu; 8) *Îngâmfarea pedepsită*, piesă de teatru executată de d-șoarele A. Țurcan, Lehaci, Moroșan (toate abituriente la Școala Normale), Ciubotar, Galan, Chibici, Bejan și A. Prelipcean de la Liceul Gr. Ort. de Fete.

Reprezentarea a fost regisată de d-șoara dr. A. Luția, iar executarea a fost cât se poate de promptă și bine nimerită. D-șoarele au excelat în reprezentarea caracterelor diferite și au încântat prin aceasta întreg auditorul. Impresiunea câștigată la această serbare va rămânea neștersă și deșteaptă dorința cea mai vie ca tinerele eleve, crescute aice, la vatra sentimentelor înfocate, să fie purtătoarele însușirilor bune și ale sentimentelor românești în largul lumii, mai ales într-acolo unde scânteile iubirii noastre naționale sunt adeseori năbușite prin toiu orcanului celui stricăcios⁵⁵⁸.

În calendarele românești din Bucovina, problema emancipării femeilor apare abia în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Materialele publicate aici (articole, studii, sfaturi și îndrumări practice, versuri și proză) ilustrează faptul că societatea bucovineană prezintă femeia în primul rând ca mamă de familie și, mai rar, ca mamă a națiunii, ca bun creștin în viața de zi cu zi a epocii, devotată rânduieșilor casnice, păstrătoare a tradițiilor, mai cu seamă a celor identitare (limbă, religie, port național), dar și ca cetățean (participarea la activități filantropice, crearea de societăți feministe implicate în emanciparea morală, socială și economică a femeilor române din Bucovina, înființarea unor școli și

⁵⁵⁸ O serbare înălțătoare, în „Foaia poporului”, organul românilor din Bucovina, Cernăuți, anul III, nr. 56, 24 decembrie 1911, p. 3-4 (articol semnat cu pseudonim: O privitoare foarte sinceră).

cursuri pentru învățarea limbii române și creșterea „copilelor nevoiaș”, fondarea unor așezăminte sociale: internate, aziluri etc.). Cercetarea atentă a șematismelor, pe care le publică și calendarele românești din Bucovina, aproape an de an⁵⁵⁹, reliefează prezența femeii, de toate naționalitățile, în viața publică a provinciei, în mod deosebit în rândul „puterilor didactice”. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în școlile din Bucovina încep să apară tot mai multe învățătoare, printre acestea și românce, unele îndeplinind chiar funcția de director școlar⁵⁶⁰.

⁵⁵⁹ „Calendarul pe anul ordinaru 1878”, „Redigeat” de Mihai Miron Calinescu, secretarial *Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*, anul al V-lea, Cernăuți, „Editura și tipariul lui R. Eckgardt”, [1877], este cel dintâi calendar românesc din Bucovina care publică *Mitropoliile ortodox[ă]-orientale din Austro-Ungaria*, p. 35-38, șematism important pentru cercetarea științifică privind, în primul rând, istoria vieții bisericești. Acesta tipărește datele obținute din evidențele oficiale ale vremii din anul calendaristic anterior tipării (1877) și este continuat până în 1881. Începând cu tomul pe anul 1882, acest calendar publică *Șematismul bucovinean pe anul 1882*, oglindă a structurii instituționale și a personalului de încadrare din Bucovina. *Șematismul Bucovinei pro 1883 pe basa stării de la 1 noiembrie 1882*, tipărit de „Calendarul pe anul ordinaru 1883”. Redactat de Jonu J. Bumbac, anul al X-lea, Cernăuți, Editura Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina – Tipariul lui Rudolf Eckhardt, [1882], p. 61-74, cuprinde: I. *Autoritățile politice*, p. 63-66; II. *Autoritățile de justiție*, p. 67-68; III. *Autoritățile financiare*, p. 69-70; IV. *Direcțiunea c. r. a bunurilor Fondului bucovinean gr.-or. religionar în Cernăuți*, p. 70-71; V. *Poșta și telegraful*, p. 71-72; VI. *Institute de instrucțiune*, p. 73-74. Acest documentar se află la sfârșitul părții calendaristice a fiecărui tom. Calendarele editate în perioada 1886-1895 de Societatea „Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul archidieceșan din Cernăuți” publică șematisme mai complete, așezate la fel în sumar. Iată cuprinsul *Șematismului Bucovinei* din tomul pe „anul ordinaru” 1886 al acestui calendar: I. *Autoritățile politice*, p. 45-51; II. *Autoritățile de justiție*, p. 51-54; III. *Autoritățile financiare*, p. 54-56; IV. *Direcțiunea c. r. a bunurilor Fondului bucovinean gr.-or. religionar în Cernăuți*, p. 56-57; V. *C. r. Poșta și telegraful*, p. 68-60; VI. *Institutele de instrucțiune*, p. 60-68; VII. *Autoritățile militare*, p. 68; VIII. *Institute publice și societăți*, p. 69. „Călimariul poporului bucovinean...”, tipărit în perioada 1888-1913, continuă să publice șematisme ale Bucovinei, dar într-o altă structură a documentarului. De exemplu, „Călimariul poporului bucovinean pe anul bisect 1896”, „Redigeat” de Eugeniu Neșciuc, anul IX, Cernăuți, Tipografia universitară c. r. Rudolf Eckhardt, [1895], include în sumar *Șematismul Bucovinei*, p. 62-68, cuprinzând: I. *Archiepiscopia ort. or. a Bucovinei*, p. 62-63; II. *Representanța țării*, p. 63; III. *Cârmuirea țării*, p. 63-68 (A. *Guvernul țării*; B. *Capitanelele districtuale*; C. *Judecătorile*; C. *Autoritățile [de] finanțe*); [IV.] *Șematismul comunelor*, p. 68-98. După 1900, acest calendar românesc din Bucovina publică, neregulat, numai *Șematismul comunelor*, așezat la sfârșitul tomului, de obicei, înainte de *Mersul trenurilor*. Și acest din urmă șematism este valoros prin bogăția de date și informații referitoare la societatea bucovineană a vremii.

⁵⁶⁰ Pentru această problemă, vezi mai multe detalii la Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, 2007, p. 220-254, 256-263, 264-295.

Asociația pentru emanciparea civilă și politică a femeilor române (A.E.C.P.F.R.), constituită la Iași, la 30 iulie 1918, cu secții în marile orașe din România, inclusiv la Cernăuți, reprezintă un moment de sincronizare a preocupărilor și de modernizare structurală a feminismului românesc în vederea antrenării femeilor în viața culturală (combaterea analfabetismului prin crearea de școli pentru adulți, îndrumarea femeilor către meserii și comerț, pregătirea fetelor pentru „munca socială” și pentru viața cetățenească, răspândirea ideilor pacifiste), în viața socială (reglementarea „muncii feminine”, încurajarea și coordonarea activității feminine de prevedere socială, înființarea de ateliere și depozite pentru desfacerea produselor create de femei, înființarea de birouri de informații și de „sfat moral”, fondarea și întreținerea unor cămine pentru fetele tinere), precum și în viața politică (acordarea drepturilor civile, cetățenești și politice integrale, exercitarea de către femei a tuturor funcțiilor publice și a profesiunilor libere).

În calendarele și almanahurile românești din Bucovina de până la 1918 publică, alături de bărbați (cei mai mulți dintre aceștia fiind preoți, dar și învățători, medici, profesori), și autoare din toate provinciile istorice românești, unele dintre acestea reprezentând nume de prestigiu în istoria culturii noastre: Matilda Cugler-Poni, Elena Farago, Cornelia Kernbach-Tatușescu (Cornelia din Moldova), Alexandrina Mihăescu, Sofia Nădejde, Elena Sevastos, Carmen Sylva, Alexandrina Mihăescu, Adela Xenopol (Stanca), Elena Niculiță-Voronca (Aurora Voronca), pe care le prezentăm într-un subcapitol distinct.

Calendarul editat de Societatea „Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și muzică bisericească în Seminarul archidieceșan din Cernăuți” este cel dintâi calendar românesc din Bucovina în care publică femei.

După tomul pe „anul ordinar” 1886, în care semnează Aurora Voronca [Elena-Niculiță-Voronca], și tomul pe „anul bisect” 1888, care publică versuri de Matilda [Cugler]-Poni, tomul pe „anul ordinar” 1893 difuzează versuri semnate de Elena Lupan: *O, dulce-i...!*, p. 112; *Adese...*, p. 136; *Spun...*, p. 136, dar și de Cornelia din Moldova [Cornelia Kernbach-Tatușescu]: *Cui nu place?*, p. 141.

„Căldariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1905. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” difuzează o poezie a Mariei Cioban, *Crăciun*, p. 81 („Lumina dreptății de sus / Răsărită prin I[i]sus / A sdrobotit jugul cel greu / Și-a scăpat lumea de rău, / Mărire întru cei de sus / Lui Dumnezeu! // Când în iesle s-a-ntrupat / Soarele adevărat, / Cei conduși de focul sfânt, / Prin cântări și prin cuvânt, / Au cerut cu viu avânt / Pace pe pământ. // Cum atunci cei călători, / Îngeri, craii și păstori, / S-au rugat plini de uimire, / Astăzi noi cu umilire / Cerem într[u] omenire / Bună învoire”), „maestră de limba română”, care a contribuit la dezvoltarea învățământului pentru copiii orfani din Ardeal, „o surioară a lui Coșbuc”, „admiratoare a dragostei țaranului, a acelei naive și mulțumite iubiri, de care noi, cărturarii, cu vecinicile noastre interese și rezerve

convenționale, ne-am îndepărtat, fără a o mai înțelege”, cum scrie Ilarie Chendi la începutul secolului al XX-lea⁵⁶¹.

Tomul pe „anul ordinar” 1906 al aceluiași calendar reproduce din creația acestei autoare din Transilvania poezia *Trei deodată*, p. 68, o imitație după George Coșbuc:

„Lucrul naibii!... Trei deodată! / Parc-că mintea mi-e ncurcată, / Ce să zic? Și ce să fac? / Mie toate trele-mi plac / Și / Nici de una dintre ele / N-aș voi să mă desfac. // Lina-i mândră, chip bălai, / Pare că-i ruptă din rai. / Ochii ei sunt ca seninul, / Când o văd, m-apucă chinul / Și, / Uitându-mă la dansa, / Abea-nec în piept suspinul. // Ana?... Of, ce drac de fată, / Oacheșe și sprincenată! / Ochii ei, ca două mure, / Trup, ca bradul din pădure / Și / Cu răsul ei cel dulce / Poate mintea să mi-o fure. // Ear Maria cea glumeață / Are trandafiri în față, / Ori când ea din grai gră[i]ește / Multe inimi stăpânește, / Și / Cu vorba ei plăcută / Ea pe toți în[n]ebunește. // Acum, spuneți, ce să fac? / Mie toate trele-mi plac! / Dar să spun lucrul cum este: / De-or prinde ele de veste / Și / M-or afla cu mâța-n sac, / Mi s-a duce-n sat poveste. // Lucrul naibii, nu e șagă! / Nu știu care mi-i mai dragă? / Dar știți una?...Zău, așa! / Am să-i spun la maică mea / Și / S-o rog ca să-și aleagă / Noră pe care va vrea”.

Tomul pe „anul bisect” 1908 al „Călindariul poporului bucovinean...” difuzează în Bucovina din creația aceleiași autoare poezia *Cântec*, p. 88: „Știam odat-un cântec / Și dulce mai era, / Și-atât de fericită / Eram că-l știu cânta. //

⁵⁶¹ Il. Chendi, *Maria Cunțan și Maria Cioban*, în „Sămănătorul”, anul II, 1903, p. 232. Apud E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II, București, Editura Minerva, 1981, p. 41-42. Maria Cioban (Abrud, în 16 august 1866 – Oradea, 24 noiembrie 1950), înființează, în 1895, *Reuniunea femeilor române din Roșia Montană*. După 1900, este directoare a Internatului de fete de pe lângă Școala Civilă de Fete din Arad. Colaborează, cu versuri, la „Convorbiri literare”, „Floare albastră”, „Familia”, „Lucefărul”, „Sămănătorul”, „Revista ilustrată”, „Telegraful român”, „Calendarul sateanului”, „Amicul poporului”, „Tribuna literară”, „Gazeta Transilvaniei”, „Viața literară și artistică”, „Sburătorul”. În 1900, semnează într-un volum omagial, închinat lui Titu Maiorescu, „o lungă poezie, cu versuri uneori frumoase”, *Crăiasa codrului* (Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 194). Alături de Maria Cunțan și Ecaterina Pitiș, formează „un pitoresc trio feminin, perseverent și superficial” (Const. Ciopraga, „Curierul literar”. „Sămănătorul”, în volumul *Literatura română între 1900 și 1918*, 1970, p. 35, 216). Scriitoarea își adună versurile, „imitații mai mult sau mai puțin reușite după poeziile compatriotului său Gh. Coșbuc” (Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902-1906)*, București, Editura Minerva, 1909, p. 70) în două volume: *Maria Cioban, Poezii*, Arad, 1906; *Maria Cioban-Botiș, Poezii*, Editura „Cartea românească”, 1927. Autoare a volumelor *Țara moșilor – legende și credințe* (1928) și *Povestiri* (1940). În lucrările noastre de istorie literară, din păcate, găsim puține date biografice referitoare la autoare. Ioan Sintimbrean de la Fundația Culturală „Roșia Montană” i-a închinat un articol, *Maria Botiș-Ciobanu (1866-1950), descendentă a familiei Gritta din Roșia Montană*, ilustrat cu reproduceri după fotografiile de familie (postat pe Internet la adresa www.dacoromania-alba.ro/nr54/maria_botis_ciobanu.htm; vezi și www.crispedia.ro/Maria_Botiș-Ciobanu, accesate: 15 septembrie 2013).

Azi cântecul cel dulce / Din suflet mi se frânge, / Și-n loc să cânt ferice / Am învățat a plânge⁵⁶².

„Călimdariusul poporului bucovinean pe anul bisect 1912” publică o altă autoare: Maria din Ocna, care semnează cu pseudonim poezia *Portul meu*, p. 7, probabil sub influența Elenei din Ardeal⁵⁶³ sau a Elenei din Moldova (Elena Niculiță-Voronca), versuri construite în spiritul literaturii calendarului românesc din această perioadă: „Cu portul meu am fost făloasă / Și am să fiu cât mai trăiesc, / Că nu sunt porturi mai frumoase / Ca portul nostru românesc. // Cămașa noastră românească / Cusută-i numai-n fir și cruci / Și are ca să strălucească / Atâția fluturi și panglici. // În haine românești lucrute / Oriunde îmbrăcat vei fi, / Toți cătră tine s-or abate / Și cu mirare vor privi. // Românca noastră este deamnă / De port și legea ei străbună, / Și portul singur o însămnă, / Ca s-o cunoști că e română. // [...] Nu trebuie să-și părăsească / Românul portul lui străbun, / De vrea ca neamul să-l iubească / Și poartă nume de român”.

Extinderea ariei de investigare asupra tuturor periodicelor din Bucovina epocii și aprofundarea cercetării, fără a neglija însă documentele de arhivă (publică și privată), vor aduce în viitor, cu siguranță, un spor de cunoaștere în istoriografia temei.

II. 8. Calendarul și ziarul românesc din Bucovina la mijlocul secolului al XIX-lea

„Calendar pentru Bucovina pe anul 1848 de la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carele este an bisect de 366 de zile”, Cernăuți, La Ioann E[c]khar[d]i, tipograf în Bucovina, [1847], 40 p., de

⁵⁶² Lumea românească instruită din Bucovina, la începutul secolului al XX-lea, va fi fost sensibilă la poezia Mariei Cioban, pe care a cunoscut-o din periodicele transilvănene ajunse la Cernăuți ori/și din volumul tipărit la Arad, în 1906. „Înzestrată cu mai puțin temperament artistic – scrie Ilarie Chendi – și punând mai puțină muncă în îngrijirea formei decât M. Cunțanu, dșoara Cioban are în schimb unele calități, înainte de toate calitatea de a cunoaște bine țărănimea din munți, din a cărei lume de simțire își scoate subiectele poeziei sale. Asupra dșoarei Cioban se cunoaște și mai pregnant efectul școalei lui Coșbuc, care tinde a scoate pe poet din cercul îngust al subiectivismului și-l îndeamnă a privi lumea mai real, a descrie mai mult simțemintele și durerile altora decât pe ale sale. Prin darul său de a privi și zugrăvi lumea esternă, Maria Cioban a reușit să se ridice peste întreaga ceată de poetaștri de pe la noi la o înălțime mult promițătoare și a scrie prin «Familia» și prin foiletoanele ziarelor noastre câteva versuri idilice, cari ne-au atras atențiunea. Negreșit, e un talent la începutul dezvoltării sale...” (Zece ani de mișcare literară în Transilvania 1890-1900. Material critic, în „Familia”, Oradea, anul XXXVII, nr. 5, 4/17 februarie 1901, p. 51).

⁵⁶³ Elena din Ardeal, pseudonim al profesoarei de limba și literatura română Elena Simtion (1873-1925), este autoare a volumele *Stropi de rouă*, Arad, Tipografia „Tribuna poporului”, 1902, și *Din inima țării*, Târnăveni, Tipografia „Cartea românească”, 1923.

format 25x20 cm, este „alcătuit de Samoil Andriivici, paroh la Ceahor”, cum se precizează pe coperta interioară (pagina de gardă). Coperta I, broșată, de culoare bej, cu chenar bogat ornamentat și stema Monarhiei Habsburgice la mijloc. Coperta interioară, de culoare bej, are, la fel ca pe coperta I, un chenar lat, bogat împodobit cu motive geometrice, în interiorul căruia se află stilizate două simboluri creștine: Sfântul Chivot, în forma unui cort, sugerând o biseriță, și semnul Crucii, amândouă așezate, alăturat, de jur împrejur. Spre interior, chenarul are o linie mai subțire, alcătuită din semnul Crucii, așezat unul lângă altul, fiecare într-un cerc umplut cu negru. La colțuri, câte o floare cu o cupă larg deschisă, iar între cele două petale, semnul Crucii. Tot aici se află sigiliul calendarului (Kalender Stempel). Sub titlu, se află imprimat, în tonuri de ocru, un peisaj alegoric, de formă dreptunghiulară, același la tomul din fiecare an al calendarului. În plan apropiat, doi arbori viguroși (fagi), fiecare având tulpina înfrățită. În planul al doilea, o apă pe care plutesc două corăbii⁵⁶⁴ cu pânze, iar în plan îndepărtat, câteva case cu grădini cu pomi în partea din spate.

Partea calendaristică are în sumar materialele: *Hronologie bisericească și hronologie cetățânească*, p. 2; – *Pashalia pe anul de la nașterea Domnului Hristos 1848 și de la zidirea lumii 7356*, p. 3; – *Săptămânele în care miercuria și vinerea nu ajunăm*, p. 3; – *Sărbările pe la judecătoria după calendariu lătin (duminecele și sărbătorile cele mari; de la 25 dechemvrie la 6 ianuarie; de la Duminica Floriilor până în luna Paștelor; cele trei zile de rugă în săptămâna Crucii; cele de pe urmă 10 zile a[le] lunăi lui iulie; cele de întâie 10 zile a[le] lunăi lui octomvrie)*, p. 3; – *Tabelă pentru sistema Soarelui întru care se vede umbletul și depărtarea planetelor [alcătuită] după cele mai nove [noi] observări*, p. 4; – *Mars este planeta cea domnitoare pe anul 1848*, p. 5 [Zodiac]; *Calendar grecesc și lătinesc*, p. 6-17 (Cu foi albe, intercalate, pentru însemnări. Lunile anului apar și cu denumirile lor populare); *Calendarul iudeilor*, p. 18; – *Întunecimile în anul 1848*, p. 19; – *Ecstract din Patentul pentru ștemplul ddo. 27 ianuarie 1840 asupra ștemplului [timbrului] prescis pentru documenturi de bani, dupre clasul lor, precum și pentru urice și scrisori de rugăminte [cereri] adeseori trebuincioase*, p. 20; *Knauer chibzu[i]ește pe anul 1848 următoriu[l] timp [prevestiri meteorologice]*, p. 21; *Însămnare ghenealoghică a domnitoarei Curți a împăratului Austriei*, p. 22-23; *Tarifa pentru trimiterea răvașelor prin poștă, dupre noima a înalt guberniescului Țirculariu din 8 aprilie 1842, Nr. 21 433*, p. 24; *Răsăritul și apusul Soarelui și a Lunei*, p. 25-28; *Prospect a[l]i sositelor și purcegătoarelor poște de răvașe și delijanțului la k. k. Inspectorat de Poștă din Cernăuți [Poșta de răvașe, Poșta călătorească]*, p. 29; *Însămnarea iarmaroacelor*, p. 30 („Iarmaroacele privilegiate Bucovinei; Migieșitele iarmaroace în alte țări”); *Depărtare[a] însămnatelor orașă*

⁵⁶⁴ Arhetip cultural, simbol al „bisericii salvatoare” și al „călătoriei” pe mările și oceanele pline de „mister și necunoscut” ale lumii. Vezi, între altele: Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Amarcord, 2001, p. 43, 47-48.

de Viena, p. 31 („De la Viena la Cernăuți – 155 de mile; Viena – Iași: 160 de mile; Viena – București: 157 de mile; Viena – Kronstadt (Brașov): 133 de mile”); *Tablă statistică a europienilor împărați și craii*, p. 32 (în tabel sunt trecute: țara, anul nașterii și anul domniei / urcării pe tron al monarhilor (crailor), mărimea țării, numărul locuitorilor, numărul „armiei”, venitul, datoriile; Austria, de exemplu, are o suprafață de 12 206 km², 38 000 000 de locuitori, o armată cu un efectiv de 667 480 de militari, venituri de 170 de milioane de coroane și o datorie de 996 de milioane. La „notă” se precizează că „somele sunt puse după samele cele făcute cu fărșitul anului 1846”).

Partea literară a calendarului din acest an cuprinde: *Bucovina*, un studiu nesemnat, p. 33-36; *Mărturia parohului bucovinean. Cantată, versuri*, p. 36; *Calendarul vechi cătră cel nou*, versuri, p. 37-38; *Feliurite fragmente*, p. 38-40 (materialul cuprinde 12 texte numerotate cu cifre arabe, cuprinzând informații, cu diverse subiecte, preluate din izvoare diferite (enciclopedia „Berghaus”, gazete străine): îndrumări pentru economia casnică, stărpirea gărgărițelor din „pâne” (boabele de cereale), leac pentru mușcătura de o fiară turbată (p. 39), ziceri și anecdote.

Pentru ineditul și rostul lor în perioada de început a calendarului românesc din Bucovina, reproducem „zicerile și anecdotele” din acest tom. Textele sunt sugestive pentru sensibilitatea elitelor românești ale epocii, dar și pentru mentalul colectiv, și reprezintă adevărate documente de limbă, conservând interesante particularități și fenomene lingvistice. Între paranteze rotunde, la sfârșitul textelor, trecem numărul sub care figurează acestea în calendar:

„Oarecare au nimerit deosebirea între pace și bătălie zicând. La vreme de pace îngroapă copiii[i] pre părinți, iară de bătălie părinții pre copii” (7); „Doi prașcăi⁵⁶⁵ au întâlnit oareunde pre un biet om și l-au întrebat zicând: Ce ar alege el din doa[u]ă să fie: mișal ori măgariu? Eu stau între amândoi, răspuns-au omul” (8); „Un bă[i]etan s-au năimit la un domn ca loca[l] [ospătar] și s-au arătat la întâ[i]e slujbă de masă ca foarte bine. Farfuriile cele ce le da lui din masă gândê [gândea, credea] că sunt pentru dânsul de ospăț. Deci au mâncat bine și s-au săturat degrab[ă]. Domnul îi dă și alte farfurii, iară el nu vrê să priimască, zicând: Eu mulțămesc, că m-am săturat” (9); „Un aspirant la medițină, la Berlin, care era la ace[e]a și jidov, s-au îndrăgit în [de] o fecioară creștină și, deoarăc[e] au avut noroc a fi și de dânsa iubit. pentru ace[e]a au pus gând să se căsătorească după ce au dobândit diplomul. Însă cum? El jidov, iară ea protestancă. Roagă îngăduire la ocârmuire, însă aceasta nu caută la dragostea lor, ci la pravile. Deci călătorește la Breslau să se boteze; însă nu descoperê [mărturisește] drăguță-i [iubitei sale] gândul, vrând să o bucure deodată cu veste[a]. Dară și mireasa nu au fost mai rece cu inima. Ea priimește legea lui Moisi și scrie la el: Bucură-te! Că dă [de] astăzi sunt jidaucă! Însă, vai! și amar! După un ceas, vine scrisoare de la dânsul cu veste că de trii

⁵⁶⁵ *Prașcău, prașcăi*, s. m., popular, este folosit cu sensul de „băiețandru”, „ștregar” (ca în acest context), „haimana”; „om de nimic”, „ticălos”; „om imoral”. În alte contexte, „fulgială, fulguire, fulguit”. După DEX 1998, are etimologie necunoscută.

zile este creștin!" (10)⁵⁶⁶; „Un bețiu cu nasu[!] de aramă învață pre feciorul său să mănânce multă pâne, că va fi roșu pe obraz. Ce zici, taică? Răspunde feciorul. D-ta ai tras negreșit multă tăbacă din pâne, c[ă] așa de roșu și frumos este nasul t-tale" (11); „Un englez, care șede cu vestitul Kauniț la masă, au răsturnat nevrând un păhar cu apă. Kauniț întrebă: Așa este obiceiul la Anglia? Iară englezu[!] răspunde: Obicei nu este, însă, de se întâmplă, nu bagă nime sama de una ca aceasta" (12)⁵⁶⁷.

Coperta a IV-a. Ilustrație alegorică: stema monarhiei habsburgice într-o firidă de cetate. Dedesubt, două ramuri de finic, simbol cultural creștin, de credință și izbândă, prin cultivarea virtuților, pe care se sprijină zidirea durabilă⁵⁶⁸. Jos, în partea dreaptă, în creion, este trecut prețul, probabil de achiziție, al exemplarului: 800 lei.

Calendarul vechiu cătră cel nou este o compoziție lungă, în versuri cu măsura metrică de 12 silabe și cu rimă pereche, o satiră în adevăratul înțeles al cuvântului, al cărei autor este, cu siguranță, Samoil Andrievici, redactorul calendarului.

„Calendarul vechi”, după ce a petrecut „un an întreg în lume”, în adresaarea „cătră cel nou” („prea dulcele [său] frățior”) se referă la ai „lumii cărturari”, care „țehnesc⁵⁶⁹ pre calendari” fără a pricepe că acesta „i[m]bogățește lumea cu [un] feliu [de] știință ce mult folosește”, creionând și un succint

⁵⁶⁶ „Calendar pentru Bucovina pe anul 1848 de la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carele este an bisect de 366 de zile”, Cernăuți, La Ioann E[c]khar[d]t, tipograf în Bucovina, [1847], p. 39.

⁵⁶⁷ *Ibidem*, p. 39-40.

⁵⁶⁸ Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 113-114.

⁵⁶⁹ *Țehni, țehnesc*, verb de conjugarea a IV-a. tranzitiv și intransitiv, folosit regional de cele mai multe ori cu sensul de „a lătra”, „a hămăi”, „a schelălăi”, având varianta *țâhni, țâhni* (despre câini: „a lătra cu întreruperi, mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul”). Aici, cu sensul de „a critica”, „a ocări”, „a batjocori”. Formație onomatopeică. *DEX online* este printre puținele noastre lucrări care îl menționează, citându-l pe Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic român* (DER), Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958-1966. Vezi și Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru-Mehedinți și Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2002, p. 779. După *DEX online*, forma *țâhni* s-a format de la onomatopeea *țah* (sinonimă cu *ham*), prin derivare, cu ajutorul sufixului *-(ă)ni*. Coloratura slavă a lexeului este evidentă, dar numai la nivel fonetic. *Dicționar ucrainean-român*, București-Cernăuți, Editura Didactică și Pedagogică, R. A. - Editura „Alexandru cel Bun”, f. a. (retipărirea ediției din 1964), nu menționează vreun etimon de la care ar fi putut proveni verbul din satira bucovineană de la 1848. Nici Zbigniew Greń și Helena Krasowska, în lucrarea lor *Słownik górali polskich na Bukowinie*, Warszawa, Slwistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2008, nu-l menționează. Deși onomastica din Bucovina de astăzi cunoaște câteva nume de familie sugestive: *Țehaniuc, Țehanciuc* (Cacica, Gura Humorului, Rădăuți, Solca, Suceava), având în structura radicalului, la inițială, indiciul unei posibile proveniențe din limba poloneză, noi credem că lexeul este o creație produsă pe teritoriul limbii române.

istoric al acestuia: „Lume[a] n-au fost, nici va fi fără calendariu, / Tânăr și bătrân, domn și om de rând / Caută-n calendariu să afle acel gând / Care el dorește. Fetele bătrâne, / Care tot gândesc la măritășuri bune, / Fără calendariu nu pot ști de-a rostu[l] / Vin cășlegile curând? și când trece postul? / Și datornicul și zgârcitul camatariu / Află pusa lor vede[ă]⁵⁷⁰ în calendariu”.

Ca „drept părinte”, de „bine voitor”, „calendariul vechi” îi dă tânărului său confrate sfaturi folositoare la întocmirea lucrării sale (cum să fie plăcut și de folos tuturor oamenilor):

„Deci! să nu fii, frățiorul meu, măhnit, / Eși în lume, că și tu vei fi primit. / Numai rogu-te de fă ce-i face, / Ca să fii cum oamenilor place. / Lunile și zilele de peste an / Le înșiră ca mărgelele-n gherdan. / Ce au văzut Kopernic, Herșel și Ne[w]ton / Sus pe bolta ceriului în orizon / Însămnează, ca măcar ceva să știe / Și alți oameni de a lor astronomie. / Procește vremea care s-a-ntâmpla, / Dă povață la țăran, cum va sămăna, / Că, de va spori a țăranului lucrare, / Va ave[a] și domnii cu prisos mâncare. / Adă veste ce se face-n lume, / Cum se chiamă domnitorii după nume. / Spune celor învățați înaintare / A științelor, artiștilor aflare / Cea mai novă. Iară la neguțitori / Spune ori negoțu[l] are spori? / Fă-te că ești doftor pentru bolnăvoși / Iară pentru tineri, cari-s sănătoși, / Adă anecdote și măcar un cântec, / Ca de răs să pu[i]e mânele pe pântec, / Iară dac-aceste le vei aduna / Încă, frate, una îți voi cuvânta: / Laudă pre toți, tuturor te-nchină, / Că vei fi primit și cu punga plină, / Fiindcă aceasta lume pre acel iubește / Care tot o laudă și se lingoșește⁵⁷¹”.

Satira *Calendariul vechiu cătră cel nou* exprimă rostul calendarului în societatea tradițională bucovineană, acela de aduce bucurie „poporului”, în preajma sărbătorilor de iarnă, când „tineretul” „pe la case umblă-n cărduri cu colinda cea frumoasă”. Rostul acestui periodic anual este, potrivit satirei de aici, de a informa oamenii despre mersul timpului și despre istoria lumii, de a-l povățui pe țăran, pentru „a spori [a sa] lucrare”, de a sprijini „înaintarea științelor”, de a aduce noutățile („aflarea cea mai novă”) la cunoștința celor interesați și de a înviora lectura („iară pentru tineri” „adă anecdote și măcar un cântec, / ca de răs să pu[i]e mânele pe pântec”) în „ceasurile de zăbavă” ale anului.

Finalul satirei este notabil, ilustrând reale disponibilități de construcție și de realizare artistică, de exprimare a ironiei, prin acumulare progresivă (climax), într-un remarcabil exercițiu de mlădiere a limbii române din Bucovina, din preajma anului 1848: „Laudă pre toți, tuturor te-nchină, / Că vei fi primit și cu punga plină, / Fiindcă aceasta lume pre acel iubește / Care tot o laudă și se lingoșește⁵⁷²”.

⁵⁷⁰ *Vadeă, vadèle*, s. f. Învechit și regional, „termen de plată”, „timp hotărât pentru o plată”, „scadență”, „soroc”. După DEX 2009, provine din tc. *vāde*. În contextul de aici, variantă regională, *vedeă*.

⁵⁷¹ *Ibidem*, p. 38.

⁵⁷² „Cu toată naivitatea ei ca fond și stângăcia ei ca formă – afirmă profesorul Liviu Marian – satira aceasta originală merită să fie relevată, întrucât, ca vechime, trebuie

„Calendar pentru Bucovina pe anul 1849 de la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carele este an de rând de 365 de zile”, Cernăuți, La Ioann E[c]khar[d]t și fiu[l], tipografi în Bucovina, [1848], 34 p., de format 25x20 cm, este alcătuit de Samoil Andrievicei, paroh la Ceahor.

Pe coperta I, calendarul reproduce stema monarhiei habsburgice.

Coperta interioară, la fel ca și coperta I, cu chenar frumos, împodobit cu motive geometrice, având la colțuri pătrate stilizate. Pe broderia chenarului, la acest tom nu se mai află semnul Crucii. Pe marginea acestuia, la interior și la exterior, linia șerpuită („cărarea pierdută”), ca motiv distinct, ce apare și astăzi în Bucovina, mai cu seamă pe ouăle încondeiate. Sigiliul calendarului (Kalender Stempel) și, sub titlu, același peisaj alegoric imprimat în același ton cromatic. Însemnarea numelui (Mitropolitul Silvestru Morariu) și ștampila de bibliotecă a lui Leca Morariu.

Partea calendaristică are în sumar materialele: *Hronologhie bisericească*, p. 2 (aceasta precizează numărul de ani de la „zidirea lumii” până la evenimente mai apropiate din viața Mitropoliei Carlovățului. Între acestea: 267 de ani de la introducerea calendarului nou; 214 ani de la strămutarea scaunului mitropolitan de la Suceava la Iași; 201 ani de la introducerea „tiparului moldovenesc, care au făcut începutul cu tipărirea *Bibliei*”; 67 de ani de la strămutarea „scaunului episcopesc” de la Rădăuți la Cernăuți; 21 de ani de la „introducerea studiului teologic și a Seminarului” în eparhia Bucovinei; 14 ani de la „întrarea prea sfințitului episcop al Bucovinei D. D. Evghenie Hacman în scaunul Episcopiei”; 6 ani de la „întrarea Excelenței Sale Arhiepiscopului D. D. Iosif Raiacič în scaunul Mitropoliei Carlovățului”); *Hronologhie cetățanească*, p. 2 (pentru lucrarea pedagogică a calendarului românesc din Bucovina, în prima parte a secolului al XIX-lea, evenimentele consemnate aici sunt sugestive; între acestea: 2 349 de ani „de când s-au așezat dacii în Bucovina, Moldova și Valahia, urzând sate și cetăți”; 1 909 ani de la „întâiul război a[l] romanilor cu dacii”; 567 de ani de la „întrarea în stăpânire a Casei Habsburgice în Austria”; 536 de ani de la „întemeierea statului românesc prin Negru Vodă”; 497 de ani de la „întemeierea statului moldovenesc prin Dragoș Vodă”; 433 de ani „de când s-au așezat armenii în Leov, Sociava și în alte orașe prin Moldova și Valahie”; 432 de ani „de când au venit țăganii [de] sub cârma faraonilor egipteni în Moldova și Valahia, împrăștiindu-se de aici prin toată țara Apusului”; 78 de ani de la „întrounirea crâielor Galiției și Lodomeriei cu staturile austriene”; 92 de ani de la „lipirea Bucovinei de prea liminata Casă [a] Austriei”; 72 de ani de la „înflorirea politiei Cernăuților”; 60 de ani de la „împreunarea Bucovinei cu Galiția”; 56 de ani de la nașterea M. S. împăratului Ferdinand I; 45 de ani de la „așezarea austriei trepte de împărat”; 14 ani de la

pusă între primele încercări de acest gen în literatură noastră” (vezi *Din istoria calendaristicii noastre*, în volumul Liviu Marian, *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, 1927, p. 47).

„intrarea împăratului Ferdinand I în stăpânirea tuturor țărilor de moștenire”; 2 ani de la „împreunarea a fostului neatârnat oraș Cracău [Cracovia] cu Galiția”; *Pashalia pe anul de la nașterea Domnului Hristos 1849 și de la zidirea lumii 7357*, p. 3; *Săptămânile în care miercurea și vinerea nu ajunăm*, p. 3; *Sărbările pe la judecătoria după calendariu[l] latin*, p. 3; *Tabelă pentru sistema Soarelui întru care se vede umbletul și depărtarea planetelor [alcătuită] după cele mai nove [noi] observări*, p. 4 (tot aici, simboluri grafice pentru cele 12 zodii și fazele lunii; adnotări pentru sărbătorile cele mari, care sunt tipărite în calendar cu roșu și pentru sărbătorile bisericești, care sunt însemnate cu semnul Crucii, tot cu roșu; precizări cu privire la mișcarea lunii pe orbită: „Luna umblă împrejurul Pământului în 27 zile și 8 ceasuri, este [la] 51 000 de mile depărtare și de 50 de ori mai mică decât Pământul”; alte precizări, referitoare la sărbătorirea patronului bisericii: „Zioa sfântului, în a căruie cinste vreo biserică s-au sfințit, să sârbează în locul acel întocma cu o sărbătoare mare”; crucea în calendarul latin „însămează ajun”); *Soarele este planeta cea domnitoare pe anul 1849*, p. 5 (Prevestiri pentru anul în curs, pe anotimpuri și culturi, însoțite de sfaturi); *Calendarul grecesc și latinesc*, p. 6-17 (numele lunilor apar și cu denumirea lor populară); *Calendariul iudeilor*, p. 18; *Întunecimele în anul 1849*, p. 19; *Răsăritul și apusul Soarelui și a[l] Lunăi*, p. 20-23 (tabele ample, întocmite pe luni, zile și ore); *Ecstract din Patentul pentru ștemplul ddo. 27 ianuarie 1840 asupra ștemplului [timbrului] prescris pentru documenturi de bani, dupre clasul lor, precum și pentru urice și scrisori de rugăminte [cereri] adeseori trebuincioase*, p. 24; *Însămănare genealoghică a domnitoarei Curți a împăratului Austriei*, p. 25-26; *Tarifa pentru trimiterea răvașelor prin poștă*, p. 27; *Prospect a[l] sositelor și purcegătoarelor poște de răvașe și a delijanțului la k. k. Inspectorat de Poștă din Cernăuți*, p. 28; *Însămărea iarmaroacelor*, p. 29.

Spre deosebire de alte tomuri ale acestui calendar, partea calendaristică de aici include un text ce ne atrage atenția prin frumusețea limbii în care este scris: *Soarele este planeta cea domnitoare pe anul 1849*. Acesta reprezintă, totodată, un document de limbă, oferind pe lângă sfaturi și informații folosite o plăcută lectură:

„Ani[i] de aceasta clasă sunt seci și de mijloc călduroși. Primăvara este stămpărată, la început cam umedă, mai ales în aprilie, care lună este foarte schimbatnică și nestatornică; maiu[l] este plăcut și călduros, numai la urmă brumatnic.

Vara este sacă; în august sunt deodată vântoase, iară spre fărșit se liniștește; zilele sunt fierbintnice, iară nopțile răcoroase. Toamna și iarna este plăcută, sacă și stămpărată. La început este ninsoare lină, iară în februarie și martie, frig și ger.

Sămănăturile de vară să fie cu mare grăbire. Orz și ovăs puțin în pa[i]e, iară la grăunțe mășcat, mălaiu mărun[el], bun va fi cel timpuriu sămănat; linte, mazăre și bob așiderea puțin; cânepa prizărătă; în fân va fi mare scădere. Sămănătura de iarnă. Săcara va fi ales de bună, iară grâu[l] cam puțin; primăvara să nu pască oile pe sămănătură.

Pometele, mai multe pere de cum mere; cireșe, nuce și perje cu bielșug. Hemeiu[l] va fi foarte puțin. Vinațele vor fi foarte rodite și bine coapte, pentru ace[e]a

vinul va fi ales de bun. Vânturi, rare și nu prea cumplite, fulgerări și tunete primejdioase. Jivine, cu prisos, multe scoice, șărpi și lăcuste.

Beteșuguri. Ferință să aibă toți de răcele, deoarăc[e] aceste sunt în anul curgătoriu foarte primejdioase⁵⁷³.

Partea literară a tomului din acest an, nedelimitată, cuprinde numai două materiale: *Fizica elementară*, studiu, p. 30-33 (descrierea pământului este urmată de referiri la diverse fenomene și corpuri cerești: „pâclă”, „nouri”, „roa[u]ă”, „ploa[i]e”, „fluturi de omăt”, „chidea” [chidă, chiciură, promoroacă], „grindină”, „tunet”, „zarea miezonoptală”, „curcubăul”, soare, lună, stele); *Paramii bucovinene*, p. 34.

„Paramiile” publicate aici, reproduse în capitolul II. 3, reprezintă cea dintâi „culegere” de proverbe românești tipărită în Bucovina.

Nu știm sigur cine este autorul căruii îi datorăm această listă de 39 de proverbe publicate în acest calendar. Astăzi știm însă că autorul unei „culegeri autentice de folclor”, întocmite în perioada 1847-1850 la Cernăuți, rămase multă vreme în manuscris, la Suceava, tipărită la Iași (1972) și retipărită la Suceava (1983 și 2012), este Iraclie Golembiowski-Porumbescu⁵⁷⁴. În perioada studiilor sale la Institutul Teologic din Cernăuți (1847-1850), el întocmește o lucrare ce cuprinde 126 de proverbe și zicători orânduie după alfabetul chirilic și numerotate, pentru fiecare precizând, la subsol, „significația” acestora. Lucrarea este închinată lui Teoctist Blajevici, spiritualul și catehetul Seminarului eparhial: *Întru tot cinstit Sfinției sale Chirio chir Teoctist Blajevici spiritualului a eparhialnicei seminarii din Cernăuți și interimalnicului catehet Ghimnaziei, întru adâncă frică a cinstirei s-au jârftit de Iraclie Golembiowski*.

La o privire mai atentă asupra celor două liste, provenind amândouă din aceeași perioadă, câteva lucruri ne atrag atenția. Lista din *Paramii bucovinene* nu este aranjată alfabetic, cum se poate vedea și din transcrierea noastră. Un singur proverb apare, aproape identic, în cele două lucrări: *Nu băga lingua*

⁵⁷³ „Calendar pentru Bucovina pe anul 1849 de la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carele este an de rând de 365 de zile”, Cernăuți, La Ioann E[c]khar[d]t și fiu[l], tipografi în Bucovina. [1848], p. 5.

⁵⁷⁴ Manuscrisul lucrării se păstrează la Casa memorială „Simion Forea Marian” din Suceava, în arhiva de manuscrise și documente a renumitului folclorist bucovinean, membru titular al Academiei Române (1881). Nu găsim aici, din păcate, și informații referitoare la modul în care a fost realizată colecția, numele informatorilor, locul și data culegerii. Această lucrare vede lumina tiparului la peste un secol de la întocmirea sa: Mihai Cărăușu, Ioan Zugrav, *Un manuscris cu proverbe, lucrare a lui Iraclie Porumbescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, anul XLIX, 1972, p. 503-510; Nicolae Cărlan, Eugen Dimitriu, *Colecția de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, X, Suceava, 1983, p. 175-185; Nicolae Cărlan, *Iraclie Porumbescu, folclorist. Colecția sa de proverbe și zicători*, în volumul *Ciprian și Iraclie Porumbescu. Studii, articole, materiale*, Suceava, Editura Lidana, 2012, p. 107-120.

unde nu-ți fierbe oala (în calendar) – *Nu băga lingura unde nu-ți herbe oala* (în manuscrisul de la Suceava). Altele câteva sunt asemănătoare și ar putea fi considerate variante ale aceluiași proverb: *Vrabia visază mal[ai]u* (în calendar) – *Visază vrabia malai* (în manuscrisul de la Suceava); *Pasărea p[î]jere pe limba sa* (în calendar) – *Tătă pasărea pe limba ei piere* (în manuscrisul de la Suceava); *Capul plecat sabiia nu[-l] ta[î]je* (în calendar) – *Capu plecat sabia nu prinde* (în manuscrisul de la Suceava); *Totde[fa]una urma alege* (în calendar) – *Urma[fa] alege* (în manuscrisul de la Suceava); *Cum vei așterne, așa vei dormi* (în calendar) – *Cum ți-i așterne, așa te-i culca* (în manuscrisul de la Suceava).

Proverbele deosebit de expresive, unele în versuri, din *Paramii bucovinene* lipsesc din manuscrisul de la Suceava, întocmit de Iraclie Golembiowski-Porumbescu: [3] Mai bine sărac și curat / Decât bogat și cu păcat; [6] Fuduliia mare mămăligă n-are; [8] Râde vârșă de baltă; [9] Baba călătoare n-are sărbătoare; [15] Silința țesă pânza; [23] Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor; [24] Averea nu face pre om, ci omul face averea; [27] Vita se bate cu bățul iară omul cu cuvântul; [33] Baba să tacă – este vorbă de clacă; [34] Unde-i bine, nu-i de mine; / Unde-i rău, acolo-s eu; [35] Corb la corb nu scoate ochii; [40] Calul de olac, șuerul de rac și țara de jac [jaf] tot atâta fac.

Tot astfel, proverbe și zicători cu mare expresivitate din manuscrisul de la Suceava nu se regăsesc în lista publicată în „Calendar pentru Bucovina pe anul 1849...”: „7. Astiz domn, mâne neom; 19. Golu încungiură satu, dar flămându dă de-a dreptu; 27. Două femei și un gânsac, iar marocu așzat; 34. De departe trandafir, de aproape borș cu știr; 71. Lupu își schimbă părul, dar năravu nu; 81. Minciuna numai o dată mănă colac; 107. Pânea coaptă bine așteaptă oaspezi buni; 115. Urcioru atâta merge la apă până ce se rumpe toarta”.

Zăbovind asupra întregului material „cules” din Bucovina în preajma anului 1848 și publicat la date diferite, suntem înclinați să credem că autorul listei din „Calendar pentru Bucovina pe anul 1849...” este Samoil Andrievici, parohul de la Ceahor, și nu Iraclie Golembiowski-Porumbescu.

Coperta a III-a, fără însemnări.

Coperta a IV-a, aceeași ca la tomul din 1848: stema monarhiei habsburgice într-o firidă de cetate. Dedesubt, două ramuri de finic. Jos, în creion albastru, prețul calendarului: 700 lei.

„Calendar pentru Bucovina pe anul 1850 de la nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, carele este an de rând de 365 de zile”, Cernăuți, La Ioan E[c]khardt și fiu[I], tipografi în Bucovina. [1849]. 26 p., de format 25x20 cm, este „așezat de prezviterul” Samoil Andrievici.

Coperta I, broșată, de culoare albastru deschis, având la mijloc imprimată stema monarhiei habsburgice. Însemnări, sus, între care numele unui ieromonah, căruia i-a aparținut, probabil, la început calendarul. Jos, ștampila de bibliotecă a colecționarului: Leca Morariu.

Coperta interioară, cu chenar frumos împodobit cu motive geometrice, dreptunghiuri umplute cu negru, așezate unul lângă altul, de jur împrejur. La interior, chenarul este mărginit de o broderie elegantă din linii șerpuite (amintind de motivul etnografic „cărarea pierdută”) și o linie dreaptă, subțire. La exterior, numai broderia de linii șerpuite. În colțuri, chenarul are pătrate mari, cu semnul Crucii, stilizat, în interior.

Partea calendaristică are în sumar materialele: *Tabelă pentru sistema Soarelui, întru care se vede umbletul și depărtarea planetelor, [intocmită] după cele mai nove observări*, p. 2 (aceleași simboluri grafice pentru cele 12 zodii și fazele lunii, precum și adnotări, ca în tomul pe anul 1849); *Vinerea [Venus] este planeta cea domnitoare pe anul 1850*, p. 3 („prevestiri” pentru anotimpuri, semănături și recolte, boli); *Hronologhie bisericească*, p. 4; *Hronologhie cetățenească*, p. 4 (aici, calendarul mai adaugă: 20 de ani de la nașterea M. Sale împăratului Franț Iosif I; 2 ani de la „întrarea M. Sale împăratului Franț Iosif I în stăpânirea țărilor de moștenire”; un an de la „rădicarea Bucovinei în rangul țerilor de coroană cu numele de Ducat”); *Pashalia pe anul de la nașterea Domnului Hristos 1850 și de la zidirea lumii 7358; Săptămânele în care m[î]ercurea și vinerea nu ajunăm*, p. 5; *Sărbările pe la judecătorii, după calendariu[l] latin*, p. 5; *Calendar grecesc și lătesc*, p. 6-17 (cu foi intercalate pentru însemnări; unele foi, cu bogate însemnări: evidențe de plăți ale mănăstirii Putna, cu cerneală neagră și în creion etc. Lunile anului apar și cu denumirea lor populară); *Calendariul iudeilor*, p. 18; *Chibzu[ș]elele lui Knauer pe anul 1850*, p. 19; – *Întunecimele în anul 1850*, p. 19; *Ecstarct din Patentul pentru ștemplul ddo. 27 ianuarie 1840 asupra ștemplului [timbrului] prescriș pentru documenturi de bani, dupre clasul lor, precum și pentru urice și scrisori de rugăminte [cereri] adeseori trebuincioase*, p. 20; *Însămnare ghenealoghică a împăratei Dinastii*, p. 21-22; *Tarifă pentru trimișele răvașe cu poșta*, p. 23; *Prospect a[l] sositelor și purcegândelor poste de revașe și delijanțelor la c. r. Inspectorat de Poște în Cernăuți*, p. 24; *Privișle]giatele iarmaroace*, p. 25 (titlul apare, pentru prima oară în acest calendar, cu grafie latină. Structura documentarului: *În Bucovina; În alte țeri*).

Ultima pagină, 26, goală. Unele pagini ale calendarului folosit de noi sunt parțial deteriorate pe marginea de jos (p. 17-26).

Pe pagina 26, jos, în dreapta, prețul trecut cu creion albastru: 700 lei.

În colecția de la Complexul Muzeal Bucovina din Suceava, lipsește coperta III-IV.

După cum putem observa, „Calendarul pentru Bucovina pe anul 1850...” nu are, din păcate, material literar și nu prezintă o importanță aparte pentru istoria calendarului românesc din Bucovina, contrastând, inexplicabil, cu tomurile din anii anteriori, la care facem referire specială aici.

Cele trei tomuri ale „Calendarului pentru Bucovina...” marchează, alături de ziarul „Bucovina”, o perioadă în care provincia dispunea de două periodice românești. „Calendarul pentru Bucovina...” este cel dintâi calendar românesc ce

s-a păstrat, prezentând importanță pentru istorie, pentru istoria literară, etnografia și folclorul din Bucovina și având câteva contribuții notabile în procesul de constituire a unor specii literare: elegia, fabula, imnul, oda, poemul, povestirea, satira.

„Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. *Romänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur*” se bucură, de-a lungul timpului, de câteva studii și articole. Între acestea se distinge, în primul rând, studiul istoricului Teodor Balan, *Frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”. Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848-1850*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924, 68 p., dar și un studiu publicat la Suceava înainte de 1989: Mircea Cenușă, *Ziarul „Bucovina” – tribună a unității culturale românești*, în „Suceava». *Anuarul Muzeului Județean*, anul IX, 1982, p. 329-345⁵⁷⁵.

⁵⁷⁵ I. Hangiu, în lucrarea *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, ediție în două volume, note, bibliografie și indici de -, cu o introducere de D. Micu, I (1789-1901). *Studii și documente*; II (1901-1948). *Studii și documente*, București, Editura pentru Literatură, 1968, publică integral articolul-program al ziarului „Bucovina”, p. 131-134, cu un facsimil al frontispiciului de la nr. 1 și o scurtă notă redacțională drept chapeau. Într-o lucrare de referință, DPLR, ediția a II-a revizuită și completată, 1996, I. Hangiu îi consacră gazetei „Bucovina” un articol, făcând referire la articolul-program și la importanța periodicului pentru literatura română, citând la bibliografie două surse: Constantin Loghin, *Ziarul „Bucovina”*, subcapitol din ILRB, 1926, p. 47-51, și Ion I. Nistor, *Publicațiile românești din Bucovina*, articol publicat în „Junimea literară”. Cernăuți, anul XXV, nr. 1-3, ianuarie-martie 1936, p. 1-4. I. Cocuz, într-un repertoriu bibliografic, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, publicat în „Suceava». *Anuarul Muzeului Județean*, XVI, 1989, p. 20-26, dar și în extras (1990), îi consacră acestui periodic un articol mai cuprinzător, situându-l în contextul epocii. Câțiva ani mai târziu, Emil Satco și Ioan Pinzar, în DLB (1993) îi consacră și ei un articol succint, p. 32. Vasile Zvanciuc publică studiul *Programele revistelor și ziarelor bucovinene până în anul 1940*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț»” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tomul II, 2004, p. 239-258, în care îi consacră periodicului de la Cernăuți un singur alineat, de unsprezece rânduri, făcând trimitere la un fragment din articolul-program și remarcând o singură idee: „Conștiința unității de neam era [...] adânc înrădăcinată și la românii bucovineni”⁵⁷⁵. Foarte aproape de noi, o lucrare fundamentală, elaborată și publicată sub înaltul patronaj al Academiei Române, *Dicționarul general al literaturii române*, în mod surprinzător, nu se referă și la acest periodic bucovinean de la mijlocul secolului al XIX-lea, ci numai la cele omonime din secolul trecut: „Bucovina”, cotidian, organul de presă al Societății „Unirea”, Cernăuți, 18 martie 1919-25 ianuarie 1920; „Bucovina”, ziar de informație generală, Cernăuți, 14 iulie 1941-26 februarie 1944; „Bucovina literară”, supliment săptămânal al ziarului „Bucovina”, editat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, cu concursul Societății Scriitorilor Bucovineni, Cernăuți, 11 ianuarie 1943-27 februarie 1944; „Bucovina literară”, periodic lunar, organ

„Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. Romänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur”, apare la Cernăuți în perioada 4/16 octombrie 1848-20 septembrie/2 octombrie 1850. Chiar de la început, titlul gazetei este scris cu grafie latină, iar subtitlul cu litere chirilice. De la nr. 1, din 14/26 februarie 1849, și subtitlul apare scris cu grafie latină. Redactor-responsabil al gazetei este, în 1848, Gheorghe Hurmuzachi, în 1849, Gheorghe și Alexandru (Alec) Hurmuzachi, iar în 1850, Alexandru Hurmuzachi. În comitetul de redacție al gazetei „Bucovina”, care este totodată – cum observă Constantin Loghin – „consiliul de familie al hurmuzăchenilor”, se află studentul teolog Iraclie Porumbescu (secretar de redacție), Aron Pumnul, care traduce articolele germane. George Bariț este corespondent pentru Ardeal, având „contract de colaborare în regulă” cu ziarul bucovinean⁵⁷⁶.

Din *Înștiințare la prenumerație*, notă redacțională inserată frecvent la sfârșitul ultimei pagini, aflăm regimul de apariție al gazetei, formatul adoptat, costul abonamentului, difuzarea acesteia: „Bucovina» până la sfârșitul lui dechemvrie [1848] esă o dată pe săptămână, vinerea, *in folio*, cu suplement. De la 1 ghenari viitor 1849 însă de do[u]ă ori pe săptămână [lunea și vinerea]. Prețul [prenumeratiei] de la 4 octombrie [1848] până la sfârșitul anului [1848] pentru Germania este de 2 fiorini argint. Prenumeratia se face în librăria de aici a Dlui Viniarș. Prenumeratiile dinafară atât în Austria cât și în țerile streine se fac la cantorele de poștă cele mai apropiate; în Moldova și Țeara Românească la cantorele de poștă a[le] K. K. Agenții, cu plată de 3 fior[ini] arg[int]⁵⁷⁷; „Bucovina» va urma a eși și de la anul viitor înainte o dată pe săptămână, însă în format mai mare și cu litere cu totul noue. Locurile și prețul prenumerației sânt tot aceleș[i] ca și până acum; prenumerația pentru Moldova și Valahia însă este pe jumătate de an cu preț de 6 fiorini. Redacția va fi scurtă în făgădu[i]eli, în faptă însă se va sili de a aduce pre «Bucovina» la acea importanță care i se cere de cătră misia ce s-au impus, adecă de a apăra înaintea Evropii interesele a opt milioane de români⁵⁷⁸; „Bucovina» esă o dată pe săptămână și anume vinerea *in folio* cu suplement. Prețul prenumerației pentru întâiul cvartal a[l] anului 1848 este pentru Cernăuți de 2 fiorini argint și se prenumerează în librăria dlui Viniarș de aici. Prenumeratii streine atât din țară cât și din afară se fac la cele mai aproape k. k. cantore de poștă cu plata de 3 fiorini argint⁵⁷⁹; „Bucovina» ese o dată pe săptămână și anume vinerea, *in folio*. Prețul prenumerației pentru 1 cvartal este [de] 2 fl. 30 cr.; pentru 6 luni 5 fl.

de presă al Societății Scriitorilor Bucovineni, Suceava, începând din ianuarie 1990. Vezi Eugen Simion (coordonator general), DGLR, vol. I (A-B), 2004, p. 676.

⁵⁷⁶ Constantin Loghin, ILRB, p. 83.

⁵⁷⁷ „Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. Romänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur”, Cernăuți, anul I, nr. 6, 12/24 noiembrie 1848).

⁵⁷⁸ *Ibidem*, anul I, nr. 10-11, 17/29 decembrie 1849, p. 74.

⁵⁷⁹ *Ibidem*, anul I, nr. 12, 24 decembrie 1848/3 ianuarie 1849.

pentru 1 an 10 fl. arg. Pentru Moldova și Valahia nu se primește prenumerație pentru mai puțin decât 6 luni. Aici se prenumerează în librăria d. Viniarj. Prenumerății străine atât din țară, cât și din afară se fac la cele mai aproape k.k. cantore de poștă cu plata acestui preț⁵⁸⁰.

Așadar, în 1848, „Bucovina” apare o singură dată pe săptămână. Numerele 1 și 2 ies de sub tipar luna, iar numerele 3-12, vinerea. Numerele 10 și 11 din acest an sunt imprimate în același timp. În 1849, gazeta apare, de asemenea, o dată pe săptămână, numărul 1, luna, iar numerele 2-45, numai vinerea, în format *in folio*. În 1850, periodicul apare tot o singură dată pe săptămână. Numerele 1 și 2, vinerea. De la numărul 3, ziarul apare alternativ miercurea și sâmbăta. Miercuri văd lumina tiparului numerele 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 57, 59 și 60. Tot miercurea apar, ca număr dublu, unele cu format mai mic și cu mai puține pagini, și numerele 31-32, 33-34, 35-36, 37-38, 39-40, 41-42, 43-44, 43-44, 45-46, 47-48, 49-50, 51-52, 53-54, 55-56. Sâmbăta sunt tipărite numerele 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29 și 58.

Din articolul *Cu 1-iu ianuarie (c.v.) 1850*, referitor la noul abonament pentru gazetă, publicat ca editorial în numerele 43, din 16/28 decembrie 1849, p. 271, 44, din 23 decembrie 1849/4 ianuarie 1850, p. 279 și 45, din 30 decembrie 1849/11 ianuarie 1850, p. 285, aflăm că abonamentele la gazeta „Bucovina” se pot face în diverse orașe din provinciile istorice românești, indicându-se și, cu câteva excepții, numele intermediarilor, unii dintre aceștia personalități renumite ale vremii: Iași (frații Hr. Gheorghiu), Galați (Milia, funcționar consular), Sibiu (Cancelaria episcopală), Brașov (profesorul Andrei Mureșanu), Blaj (Timotei Cipariu), Arad (dr. Atanasie Șandor) și Oradea Mare (Cancelaria Episcopiei greco-unite). Tot aici se face precizarea că abonamentele sunt necesare „ca să ne putem îndrepta după ele cu numărul esemplarelor” (pentru stabilirea tirajului). Editorialul apare și tradus în limba germană.

Dintr-un alt articol, *Înștiințare la prenumerațiune*, tipărit în numărul 6, din 1/13 februarie 1850, p. 30, aflăm și alte câteva locuri în care se pot face abonamente pentru gazeta de la Cernăuți: Brașov (profesorul Andrei Mureșanu), Sibiu (Cancelaria episcopală), Blaj (canonicul Timotei Cipariu), Alba Iulia (protopopul Augustin Pop), Cluj (protopopul Ioan Fekete), Oradea Mare (profesorul Alexandru Roman), Lugoj (negustorul Demetriu Popa-Vița), Arad (doctorul Atanasie Șandor). Observația ce s-ar impune, poate, imediat este că nicăieri nu apare menționat și orașul București, capitala Principatului Țara Românească (Valahiei, cum este scris în articolul-program al gazetei).

Tiparul gazetei „Bucovina”, menționat jos, pe ultima pagină a fiecărui număr, se execută la Tipografia Johann Eckhardt și Fiul din Cernăuți.

„Bucovina”, publicația română-germană singulară în publicistica bucovineană, își organizează materialele în pagină pe coloane. În partea dreaptă a

⁵⁸⁰ *Ibidem*, anul I, nr. 1, 14/26 februarie 1849, p. 12.

paginii sunt așezate materialele în limba română (partea politică a gazetei), scrise cu litere chirilice, ulterior cu alfabet de tranziție, și datate după calendarul iulian (stil vechi). În partea stângă a paginii sunt imprimate, cu caractere gotice, textele în limba germană, „de un interes mai general”, cum precizează Gheorghe Hurmuzachi în articolul-program, și datate după calendarul gregorian (stil nou). Partea românească se adresează românilor de pretutindeni, în timp ce partea germană, după cum scrie Constantin Loghin, „era sortită să atragă atențiunea lumii neromânești și, mai ales, a celei germane din Monarhie, asupra destinului românilor, ducând ecoul suferințelor lor în Parlamentul austriac”⁵⁸¹.

Începând cu numărul 1, de luni, 4/16 octombrie 1848, periodicul „Bucovina” publică și un supliment, scris „Supplement” / „Suplement”, care găzduiește materiale diverse: proiecte de legi, știri locale și externe, o revistă a presei din Transilvania și din Principate, comentarii politice, cronică. Unele numere ale periodicului apar însă și fără supliment.

Tot de la numărul 1, continuu, până la numărul 60, de miercuri, 20 septembrie/2 octombrie 1850, gazeta bilingvă de la Cernăuți întreține un foileton, scris *Feuilleton*, ca supra-titlu, dar numai la început, în primele două numere și destinat exclusiv literaturii. În tradiția presei românești din Bucovina de dinainte de 1918, acesta se află așezat după editorial, în partea de jos a paginii, și se continuă, frecvent, în paginile următoare. Nu toate numerele periodicului apar cu foileton.

Paginile periodicului sunt notate continuu pentru întregul său an de apariție: I, 1-88; II, 1-292; III, 1-196.

Articolul-program al periodicului „Bucovina” apare ca editorial și este semnat de G. H. [Gheorghe Hurmuzachi], fiind publicat în numărul 1, de luni 4/16 octombrie 1848⁵⁸². Potrivit acestuia, Bucovina, „în frumoasa cunună de țări a Austriei”, „nu trebuie să rămâie înapoi în lupta intelectuală” declanșată de evenimentele „timpului minunat în care trăim”, pentru a realiza „împărăția libertății și a dreptății”, „aceste mai înalte bunuri ale omenirii”, urmărind „desvoltarea intereselor noastre” în cadrul unui adevărat program politic:

„Foaia noastră va fi dar defensorul intereselor naționale. intelectuale și materiale a[le] Bucovinei, reprezentantul dorințelor și nevoințelor ei, organul bucuriilor și suferințelor ei. Monarhia democratică cu toate consecvențele, o Austrie liberă, puternică, falnică, deplină indrituire a tuturor naționalităților, autonomie provincială. întreg și nemărginit progres în toate ramurile activității omeniești – aceste[a] sunt principiile noastre și pe care foaia noastră nici odinioară nu le va p[ă]i[er]de din ochi. Și precum fieștecare eveniment respunzător acestora, în viața noastră, politică și socială, va găsi pururea la noi o sinceră și bucurioasă îmbrățișare, asemenea și tot ce este reu [rău], vrednic de aruncat, prejudețul jăcnitor binelui comun, și abuzul, din orice parte să vie – mai ales în relațiile publice a[le] țerii noastre în multe priviri atât de înapoată

⁵⁸¹ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 80-81.

⁵⁸² *Ibidem*, p. 1-3.

– se vor ataca de câtră noi liber fără cruțare și cu întreaga putere a unei convicții bine gânditoare”.

Gazeta „Bucovina” își propune să reprezinte interesele Principatelor Române în raport cu lumea germanică, în primul rând, atrăgând atenția asupra „călcatele lor drituri”, promovând „pururea știrile cele mai noue, mai întinse și mai positive din ămbele principate”, prin „glasul nefalsatului adevăr”:

„Prin priincio[a]sa însă poziție geografică a Bucovinei care se arată ca sentinela sistemului statelor din centrul Europei, cea mai înaintată spre Răsărit, precum și prin naționalitatea românească care este în ea predominantă, foaia noastră mai este cu osebire chemată de a mijloci și cunoștința ămbelor surori, Moldova și Valahia, Austriei și Germaniei care au de apărât în aceste principate interese de o nemăsurată importanție și pentru care aceste frumoase țeri mai că sunt încă o terra i[n]cognita, atât de rar străbate din ele vreo știre sigură!

Aflându-ne la granița Moldovii, din care și Bucovina până la 1775 au făcut parte întregitoare, și cu care această din urmă este unită prin fireștele legături a[le] unei aceeași naționalități, a[le] istoriei, a[le] religiei, a[le] năravurilor și a[le] multor altor relații de trebi și de familii, noi nu putem tăgădui interesul nostru cel mai viu ămbelor principate, și cercărilor lor de a-și îmbunătăți starea și de a călca pe calea libertății și a fericirii, cale care, prin marele întâmplări de la mart [martie], s-au câștigat mai norocitei Bucovine: noi nu ne putem opri de a trage în sfera cercetărilor noastre călcatele lor drituri și de a face să resune prin foaia noastră glasul nefalsatului adevăr, pre care un terorism fără pildă se pare că vro[i]ește într-aceste asuprite țeri a-l osindi la o vecinică tăcere”.

În același spirit, „Bucovina” își propune, totodată, să cultive simpatiile din Principate pentru Austria și Germania:

„Foaia noastră va fi încă și reprezentantul simpatiilor care ecsistă în Principatele Danubiane pentru Austria și Germania, atât din pricina binefăcătoarelor relații comerciale ce sunt între unele și altele, cât și a nouelor și vrednicilor de răvnit instituții ce aceste din urmă au câștigat, numai puțin și prin înrăurirea ce Austria și Germania sunt mai ales menite a ekserția [exercita] asupra viitorului țerilor românești, simpatii care în timpurile din urmă s-au manifestat mai tot așa de strălucit în ămbele principate ca și între românii austriani. Prin cultivarea însă a acestor simpatii, nădăjduim a fi folositori ămbelor părți”.

Ca adevărat organ de presă al românilor de pretutindeni, îndeplinind „misia”, de a apăra înaintea Evropii interesele a opt milioane de români”, cum scrie în „înștiințarea la prenumerație” din I, 10-11, 17/29 dec. 1848, gazeta „Bucovina” vrea să adune în coloanele sale „știri regulate despre lucrările” românilor din Ungaria și Transilvania, devenind, în 1850, „singurul reprezentant al românilor ardeleni”: „Nu vom lipsi asemenea a ne ocupa și de soarta fraților noștri români – în număr de mai mult de trii milioane – din Ungaria și Transilvania, și așa vom aduna știri regulate despre lucrările lor, ca prin aceasta să le dovedim toată frățeasca împărtășire, la care prin aceeași naționalitate suntem îndatoriți”.

„Oglindă a activității intelectuale a românilor”, „Bucovina” urmărește să câștige colaborarea „multor scriitori de talent”: „Colaborarea a multor scriitori de talent făgăduită acestei foi ne pune în plăcuta poziție de a împărtăși cetitorilor noștri, pe lângă deosebite articole de un interes comun, și noue producții a[le] literaturii românești – încât aceste se vor potrivi cu scopul gazetei noastre. Într-acest chip foaia noastră va fi o oglindă a activității intelectuale a românilor”.

Complementar, gazeta „Bucovina” publică, de asemenea, în numărul 1, la *Feuilleton*, articolul *Despre religie*, semnat I. C., în care este precizat rostul periodicului și al religiei în societatea timpului, fapt neremarcat până acum la noi. Aici, preotul Ioan Calinciuc, profesor de religie la Institutul Teologic din Cernăuți, scrie, printre altele:

„Simțind noi viu în adâncul sufletului nostru cât de strins legată este religia cu întreaga noastră ființă, trebu[ie] să simțim împreună și a noastră datorie, a ne da sama de efecturile ei; și mai ales acum, când de o parte nime nu se îndestulează cu o cunoștință suprafițială, de altă parte lumea are nevoie de adevăr, ca să poată scăpa de labirintul încălțitelor împrejurări.

Timpul este serios, omenirea se tinde către principiul său cel de căpitanie, către dezvoltare; împregiurările se împotrivesc; luptă, vărsare de sânge, oștire sălbatică mai pretutindene.

În astfel de momente este de neapărată trebuință ca religia să vie în ajutor și să ea [ia] dezvoltarea societății în mână sa, cu a[le] ei dumnezeiești idei, împăcând, sfîșind și înfrățind pe toți.

Astăzi nu este destul ca să avem mângă[i]jerea sufletelor noastre; starea omenirii de acum cere radicală vindecare a ranelor și restatornicirea sănătății organismului social. Nu este destul a face răcoare bolnavului, trebuința cere de a stinge cu totul văpaia cea istovitoare. – Nu este destul ca fieștecare numai de a sa mântuire să se grijască; datoria este prin mântuirea aproapelui a dobândi sufletul său.

Ca să se adevereze cuvântul Mântuitorului: «un duh și un trup», trebu[ie] nu pentru noi, ci pentru obște să viețuim; religia noastră dar să se prefacă din egoistica formă a individului în religia societății”⁵⁸³.

Câteva articole redacționale, publicate în 1850, fac referire la rostul periodicului în vâltoarea evenimentelor vremii, ilustrând opera sa cultural-națională, dar și o admirabilă conștiință profesională. Cel dintâi se intitulează *Cătră domnii cetitori* și este datat 1 iulie 1850 (stil vechi):

⁵⁸³ *Ibidem*, p. 1. Ioan Calinciuc (1812. Milișăuți – 24 februarie 1875, Cernăuți) face studii gimnaziale la Cernăuți. Studii superioare la Institutul de Teologie din Cernăuți (1832-1835). Preot (1835-1837), cu specializare la Universitatea din Viena (1837-1838). Profesor la Catedra de teologie dogmatică de la Institutul Teologic din Cernăuți (1838-1875). Până la 1848 predă în limba latină, după care în limba română. Membru în comitetul de conducere și vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Este autorul unui curs de teologie dogmatică, rămas în manuscris, apreciat pentru calitățile sale: concepție, sistem, stil, frumusețea limbii și o bogată documentare. Vezi și Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 177-178.

„Cu începutul lui iuliu se deschide prenumerațiune nouă la foaia noastră «Bucovina»; prețul, precum se vede și în fruntea gazetei, este pe un an 10 f., pe ½ de an 5 f. arg.; pe pătrariu de an nu se primesc prenumerațiuni.

Scopul principal, spre care am năzuit și năzuim după putință, ne-au fost și ne este ca să înfățișăm naintea guvernului imperial, într-o lumină adevărată, marea însemnată a națiunii române pentru întregătatea imperiului, că adevărat națiunea română, după pusețiunea [aspirațiile] și numerositatea sa, este merită de a fi un elemânt necesariu spre ținerea cumpenei între diferitele națiuni ale imperiului și singurul, firescul propumnacul al lui contra resăritului celui greu de eveneminte; prin urmare, că nu numai constituțiunea den 4 marțiu 1849, ci chiar propiul interes al imperiului însuși cere ca românilor să se dea drepturi de o măsură cu ale celorlalte națiuni den merele imperiu, și mai mult să nu fiă supuși altor națiuni, ci să-și administre[ze] ei trebele sale, atât cele politice cât și cele besericești. Aceste drepturi le recunoaște constituțiunea imperială fiăcărei națiuni, acestea le cere fiecare națiune, acestea le rechiamăm [solicităm] și noi, românii, pentru noi întru toate petițiunile noastre de pân-acum, și aceste drepturi – ajutați de prea demnii fii ai națiunii – le-am apărât și noi contra tuturor calumniilor [calomniilor], versate [vărsate] asupra-ne în gazetele străine de cătră vechii nostri dușmani, carii încă tot ar mai visa să ne usurpeze și de aici nainte drepturile noastre și, spre bajocura constituțiunii și a eternei dreptăți, să domnească peste noi pe nedrept, ca și mai nainte, [lucru] ce însă nu va mai fi!

Această tendință ne rămâne neschimbată și pe viitoriu.

Pentru delăturarea [indepărtarea] neprevăzutei pedece, ce aduseră întârziere în eșirea numerelor mai den urmă alor acestei foi, au luat redacțiunea cuviincioasele [cuvenitele] measure, ca să nu se mai tâmple nici întârziere. Cu această ocaziune, rogăm pe domnii prenumeraunți, carii n-au împlinit [achitat] încă prețul prenumerațiunii de pe cursul trecut, să aibă bunătatea a-l trâmite fără întârziere.

Prenumerațiunile se fac la toate postele c.r. [cesaro-regale/cesară-crăiești]; afară de aceea la binevoitorii nostri culegători de mai nainte. Pe credet nu se poate trâmite neciun esâmplariu. Voitorii de a avea gazeta noastră sunt rogați a trâmite prețul de prenumerațiune cât mai curând, pentru ca să știm cum să ne îndreptăm cu numărul esâmplariilor [tirajul]⁵⁸⁴.

Cernăuți, 1 iuliu k.v. [stil vechi] 1850

Redacțiunea.

Cel de-al doilea text, la care ne referim în continuare, se intitulează *Către domnii prenumeraunți*, fiind datat 6 septembrie 1850 (stil nou). Și acest text, pe care îl reproducem integral, este totodată – la fel ca multe altele din paginile acestui periodic bucovinean din prima parte a secolului al XIX-lea – și un document de limbă, conservând pentru cercetarea științifică a istoriei limbii române din Bucovina forme și fenomene interesante:

„Niște împregiurări, care amerințau totală nemicire și acestei acum singure gazete a românilor den Austria, au produs o neplăcută întârziere în eșirea mai multor numere. Noi ne-am fi ținut de strinsă datorință a înștiința pe onoratul public despre feliurita natură a acelor împregiurări; însă, după o serioasă cumpenire a lucrului, am

⁵⁸⁴ „Bucovina”, anul III, nr. 49-50, 5/17 iulie 1850, p. 165.

aflat că publicăciunea aceluia ar putea mai mult strica decât folosi. Destul atâta că via-ne dorință de a servi după puterile noastre și mai departe dreptei cauze naționale, ne-au însuflețit de a învinge toate acele pedece, pentru ca să nu rămâie neamicilor (dușmanilor) noștri bucuria de a vedea căderea și celui de pe urmă organ care cutează a-și ridica glasul spre apărarea drepturilor și espunerea durerilor națiunii române, precum și spre înfruntarea neadormiților ei calumniatori.

Deci dară propășim cu înnoite puteri, sperând tare că [acum] călduroasa îmbrățișare a conaționalilor noștri ne va sprijini întru continuarea grelei și spinoasei noastre întreprinderi. Pentru ca să putem înfățișa starea românilor din toate provinciile Austriei mai cu samă, credem vărtos că [și] confrații noștri din acele provincie se vor întrece a ne împărtăși starea lucrurilor de pe la dânșii.

Fiindcă, după noua regulare a postelor, epistolele trebuie plătite de către trimițători, însemnăm că ordinarii [obișnuiții] noștri dd [domni] curespundinți vor primi pentru portul curespundințelor trimise redacțiunii deplină desdăunare.

Pentru ca, din cauza întârzierii publicării a mai multor numere, să nu fim nevoiți a aduce naintea publicului întâmplări vechie, acum parte știute și cunoscute, rescindem [reportăm] datele 10, 14, 17, 21, 24, 28, 31 aug., 4, 7, 11 și 14 septembrie k.n. [stil nou], care laolaltă fac 11 numere și dăm acest număr cu data de astăzi. Domnii abonați, însă, nu vor suferi nicio daună, fiindcă pentru aceste 11 numere se vor da din săptămână-n săptămână sau [sau/fie] suplemeinte sau numere întrege mai multe până se va plini restul.

Cernăuți, 6 septembrie k.n.

Redacțiunea «Bucovinei»⁵⁸⁵.

Timp de aproape doi ani, gazeta „Bucovina” publică în coloanele sale corespondență externă și știri locale, întreținând rubrici speciale („cronica săptămânii”, „noutățile zilei”), proiecte legislative, proclamații, scrisori, petiții, proteste. „Bucovina” publică știri externe începând cu primul său număr, în cadrul rubricii *Țările Românești*. Știrile interne apar în coloanele gazetei începând cu numărul 3, în cadrul rubricii numite ulterior *Imperiul Austriei*. Începând cu suplimentul la nr. 2, din 14/23 oct. 1848, se face loc, în coloanele sale, știrilor din Bucovina, în rubrica *Locale*, iar de la nr. 4, din 29 oct./10 nov. 1848, în rubrica *Provinciale și locale*. De la nr. 3, din 22 oct./3 nov. 1848, ziarul întreține o rubrică intitulată *Cronica săptămânii*, cuprinzând știri interne și externe. Știrile interne sunt grupate, de obicei, în cadrul subrubricii *Imperiul Austriei*, iar cele externe în subrubrica *Cronica străină*.

Articolele de aici se disting printr-o problematică diversă: *Proiect a driturilor fundamentale înfățoșat Parlamentului de comitetul constituției* (I, 1, 4/16 oct. 1848, p. 5-7); *Țările românești în privința mișcărilor lor naționale și politice* (I, 2, 11/23 oct. 1848, p. 13-15; nr. 4, 29 oct./10 nov. 1848, p. 31-32); *Viitorul Bucovinei* (I, 3, 22 oct./3 nov. 1848, p. 25-27); *Școalele populare din Bucovina* (I, 5, 5/17 nov. 1848, p. 39-40); *Românii și reacția despotică* (I, 7, 19 nov./1 dec. 1848, p. 53-54); *Petiția Bucovinei* (I, 9, 3/15 dec. 1848, p. 67-70);

⁵⁸⁵ „Bucovina”, anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181. Corectură pe frontispiciu: 6 sept./18 sept. 1850.

Catedra pentru limba și literatura română în Cernăuți (I, 12, 24 decembrie 1848/5 ianuarie 1850, p. 80); *Posiția ierarhiei române în Austria* (II, 9, 8/20 aprilie 1849, p. 47-49, și 18, 10/22 iunie 1849, p. 90-92); *Un cuvânt serios despre cauza scoalelor în Bucovina* (II, 22, 22 iulie/3 august 1849, p. 117-119); *Cauza disdăunării în Bucovina* (II, 21, 15/27 iulie, p. 113-116; 22, 22 iulie/3 august, p. 121-124, și 23, 29 iulie/10 august 1849, p. 129-131); *Interesele provinciale* (II, 27, 26 august-7 sept. 1849, p. 148-150); *Proiect de Constituție provincială pentru Ducatul Bucovinei* (II, 29, 9/21 sept., p. 160-162, și 31, 25 sept./5 oct. 1849, p. 169-170); *Jurnalistică din Moldova* (II, 31, 23 sept./5 oct. 1849, p. 170-171); *Proiectul Ministeriului Inveteturilor Publice pentru reorganizarea gimnasiilor, analizat și criticat* (II, 34, 14/26 oct. 1849, p. 193-195); *Centralisatiunea și federatiunea în Austria* (continuare: III, nr. 2, 13/25 ian. 1850, p. 8-11; III, nr. 3, 20 ian./2 febr. 1850, p. 13-15); *Petițiunea românilor din Ungaria* (încheiere: III, nr. 5, 28 ian./9 febr. 1850, p. 23-25); Aron Pumnul, *Neaternarea limbei romanesci en desvoltarea sa si en modul de a o scrie*, studiu închinat „junimei române” (III, nr. 6, 1/13 febr. 1850, p. 27-29; III, nr. 7, 4/16 febr. 1850, p. 32-33; III, nr. 9, 11/23 febr. 1850, p. 42-43; III, nr. 10, 15/27 febr. 1850, p. 46-47; III, nr. 17, 11/23 martie 1850, p. 73-75; III, nr. 18, 15/27 martie 1850, p. 77-79; III, nr. 19, 18/30 martie 1850, p. 81-84; III, nr. 21, 25 martie/6 apr. 1850, p. 89-91; III, nr. 22, 29 martie/10 apr. 1850, p. 94-96; III, nr. 23, 1/13 apr. 1850, p. 97-100); *Memorial despre dreptul istoric al neaternării beserecei romanilor din provinciile austriace* (III, nr. 12, 22 febr./6 martie 1850, p. 53-54; III, nr. 13, 25 febr./9 martie 1850, p. 57-60; III, nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61-62; III, nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 65-66); *Starea Moldovei*, documentar (III, nr. 14, 1/13 martie 1850, p. 61-63; III, nr. 15, 4/16 martie 1850, p. 65-67; III, nr. 16, 8/20 martie 1850, p. 69-72); *Despre starea Moldovei*, II, încheierea documentarului (III, nr. 30, 26 apr./8 mai 1850, p. 125-127); *Cunstitutiunea seau asiediementul Besericei Romanesci* (III, nr. 41-42, 7/19 iunie 1850, p. 145-152; III, nr. 43-44, 14/26 iunie 1850, p. 153-156).

Dintre acestea, *Petiția Bucovinei* prezintă importanță pentru istoria Bucovinei. Iată motivarea prezentată în partea sa introductivă:

„În n-rul 3 a[1] gazetei noastre am zis că întrebarea despre poziția viitoare a Bucovinei cere o grabnică deslegare și că acum să cercetează ce ar fi mai folositor patriei noastre, adevă o neatărnare pr[o]vincială cât se poate mai desăvârșită sau o cumplită întrupare a ei cu vreo altă provincie austriacă.

Această întrebare o aflăm deslegată în modul cel mai înțelept și patriotic în *Petiția Țerei*, care în luna lui iuni s-au îndreptat către Maiestetea Sa împăratul Ferdinand și care de atunci au dat-o ministeriului trecut Parlamentului; această petiție, care au fost acoperită cu nenumărate iscălituri a[le] celor mai respectabili lăcuitori din toate stările, este cea mai adevărată expresie a opiniei publice și a conglăsuitorilor dorințe a[le] nației.

Această petiție cuprinde trebuințele noastre cele mai neapărate; ea privește la cele mai importante interese ale noastre și are de scop înființarea unui rând al lucrurilor, care ar pune pe Bucovina într-o stare fericită și vrednică de pismuit, după

care de mulți ani au oftat – care însă noi încă nu o-am simțit; căci noi nu putem tăgădui că Bucovina au tras foarte puțin folos de la reformarea constituțională a relațiilor publice; luând afară o singură stare, adică starea țăranilor, cărora singurele li se veni tot folosul noii epoci de libertate, celelalte clase ale locuitorilor, cu durere o zicem, au cunoscut până-acum numai partea cea rea a unui stat constituțional. Ele stau încă sub stricătoarea influință a tuturor legilor, instituțiilor, scăderilor și perversităților ce purced din timp[ur]ile întunecate și paralizează noul principiu al statului. Ele sângerează încă din ranele de mai înainte. Relele și abuzurile domnesc necurmat cu deplină putere și mii altele se mai adăuseră; însă marele și mântuitoarele reforme promise, care se îndrepteze din temeiul neplăcută și nesuferită noastră poziție, adică adevăratele și nu iluzoriile binefaceri ale Constituției, acum de nouă luni întregi, cu dureroasă nerăbdare în deșert le așteptăm. Răspunzându-și despre aceasta sie însuși, Parlamentul și ministerul de mai înainte.

Grabnica încuviințare a petiției este de obște prea ferbinte dorită. Prin aceea am fi puși în stare de a ne regula lucrurile noastre provinciale, după cea mai bună a noastră știință și conștiință, fără de a mai fi siliți, ca până acum, a ne ruga pentru încuviințarea celor mai cuviincioase dorințe și celor mai drepte cereri cu ani întregi fără folos la tribunalele din Lemberg și Viena. Încuviințarea petiției o cugetă țeara ca cel mai iute mijloc de mântuire din haoticele noastre împregiurări de față; din nelegiuirea dintre țărani, ce crește într-un mod foarte îngrijitoriu; din necrezuta înădușire a comerțului și creditului; din universală sărăcie, ce crește într-un grad înfiorător și din mergerea mai spre rău a tuturor relațiilor vieții. Încuviințarea Petiției o cugetă țeara ca cea mai sigură garanție a unei desvoltări regulate, firești și fericitoare ca o *conditio sine qua non* spre fericita formare a viitoriului Bucovinei”. Textul acestui document este, în general, cunoscut. Noi reținem aici numai cea de a doua revendicare: „Tot așa rugăm ca pentru păstrarea naționalității să se întemeieze scoale populare și o catedră pentru limba și literatura românească; în deregătorii să se puie numai individui [individui, funcționari] ce cunosc deplin limba țerei, cu mai de aproape privire în favorul pământenilor; deregătoriile provinciale să fie datoare de a primi cereri înscrise și în limba românească și într-aceeași limbă să le și rezolvească”⁵⁸⁶.

⁵⁸⁶ „Bucovina”, anul I, nr. 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67-70. Documentul, cunoscut și sub numele de *Petiția Țării*, după denumirea sinonimă sub care apare în text, cuprinde cele „12 dorințe” (cereri, revendicări) stabilite la Marea Adunare Națională, organizată de către fruntașii românilor bucovineni la 20 mai 1848 în Cernăuți, și trimise împăratului Ferdinand I. *Petiția Bucovinei* respectă succesiunea revendicărilor formulate succint, la 20 mai 1848, însă într-o elaborare nouă. Documentul este semnat de Eugenie Hacman, episcopul Bucovinei, Eudoxiu Hurmuzachi, vicarul Epaminonda Bendela, boierii Ion Mustață, Cristof Petrovici, Nicolae Petrini, arhitectul Joseph Müller, tipograful Ferdinand Eckhart și doi studenți, Constantin Tarangul și Ioan Homiuca. Acestora li se alătură alți 250 de semnatari din Bucovina, între care și Iraclie Golembiowski-Porumbescu, secretarul de redacție al ziarului „Bucovina”. O delegație condusă de Eudoxiu Hurmuzachi și Mihai Bodnar-Bodnărescu prezintă *Petiția Țării* printr-un intermediar, la 1 august 1848, prezidiului Parlamentului din Viena. Ministerul de Interne o trimite, în rezumat, la Lemberg, Guberniului Galiției. Cele „12 dorințe”, exprimate în cadrul Marii Adunări Naționale de la Cernăuți de către reprezentanții

În „Suplimentul” nr. 3, din 22 oct./3 nov. 1848, p. 25-27, cu supratitlul *Viitoriul Bucovinei*, gazeta de la Cernăuți publică un document „atât de important” pentru istoriografia noastră națională, *Convenția*, încheiată la Țarigrad (Constantinopol), în 7 mai 1775, între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic, privind cedarea părții de nord-vest a Moldovei. Documentul cuprinde patru capitole. Într-o notă de subsol, la pagina 25, redacția precizează că „originalul acestui document se află în cancelaria secretă a Curții din Viena și s-au împărțășit în copie prezidiului Galiției (gal. Landespraesidium) prin decret al Cancelariei Curții în 13 fevr. 1823, no. 4928”. Motivarea publicării documentului este exprimată în redacționalul articolului documentar:

„Bucovina au ajuns la minutul cel mai hotărîtor a[!] modernii sale istorii. Chestia vieții sale – adevă viitoarea sa poziție politică – lovește cu un braț de fer la ușele soartei noastre și cere numaidecât soluția sa. Acum se și amestecă cumpănitorii sorți carii au să rostească asupra ecistenței țerii noastre și curând, foarte curând – înainte ca ochii nostri sa se deschidă din somn – ființa noastră se va hotări poate pentru veci.

În adevăr, acum nu se atinge de nimic mai puțin de cât de tot viitorul nostru, de ecistența noastră națională și politică, în scurt, de interesele cele mai scumpe a[le] țerii noastre. Cu alte cuvinte, în ce fel are să fie viitoarea relație a Bucovinei cătră celelalte provincii-surori a[le] Monahiei Austriei? Are ea să fie o provincie deosebită, precum ea este cunoscută prin mai multe patente și hotăriri împărătești și care se repetază până în timpurile cele mai noue; are ea, ca provincie deosebită, să fie îndeosăbi organizată și administrată cu de-aproape privire a împregiurărilor ce-i sunt cu totul prop[r]ii? Sau are să fie intrupată cu altă provincie a Monarhiei și cu care anume, și are ea a fi unită cu aceasta pentru veci? Ce este dint-aceste do[u]ă mai bine, mai înțelept, ce este mai folositor pentru frumoasa noastră țeară? Ce asigurază mai bine viitorul său în privirea politică, în general, și fericirea, și materiala sa bunăstare, în particular? Spre a putea responde la aceste întrebări – îndreptate din toate părțile – cu aceea strictă conștiință, care nemăsurata importenție a lor o cere de la noi, trebuie mai întâi să începem cu o

tuturor categoriilor sociale, reprezintă „programul politic al românilor bucovineni în lupta lor pentru dobândirea și consolidarea autonomiei țării, pentru conservarea caracterului românesc al fostei Țări de Sus a Moldovei prin biserică și școală și pentru redresarea ei economică”, servind totodată drept „program electoral pentru alegerile Constituantei” (Ion Nistor, IB, 1991, p. 93-95). Este de menționat faptul că, în lipsa formei originale a textului, istoricii nu clarifică până acum problema „textului de bază” al *Petiției Țării*. Ion I. Nistor reproduce textul celor „12 dorințe” în limba actuală, la fel cum procedează și Cornelia Bodea, care tipărește textul în germană și română, cel în limba română nefiind altceva decât o traducere a textului german (Cornelia Bodea, 1848 *la români*, vol. II, *Revoluția în viziunea contemporanilor*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 608-610, textul românesc, p. 610-613, textul german). „Până la cunoașterea nemijlocită a originalului după *Petiția Țării*”, susține D. Vatamaniuc, „textul româno-german, publicat în ziarul «Bucovina» se impune să fie luat ca text de bază” (pentru detalii, vezi: D. Vatamaniuc, *Iracleie Porumbescu în Revoluția din 1848-1849*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XXI, nr. 1 (42), [ianuarie-iunie] 2014).

scurtă descriere istorică a ocărmuirei Bucovinii până acum și a consecvențiilor ce aceasta au avut pentru țeară.

Noi începem cu publicarea actului prin care Bucovina au trecut către Austria, care, deși este atât de important pentru istoria țerii noastre, însă până acum au fost cu totul necunoscut unui public mai mare⁵⁸⁷.

„Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. Romänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur” întreține, începând din 1849, un foileton literar „foarte îngrijit”⁵⁸⁸. Aici publică, aproape număr de număr, Vasile Alecsandri, care lucrează „cu aceeași râvnă cu care [a lucrat] pentru «Propășirea»”, pentru „ca foaia Bucovinei să devie cel mai bun organ al răspândirii ideilor frumoase printre români”⁵⁸⁹. De interes aparte sunt studiile *Tradiții populare românești*, (I, 8, 26 noiembrie/8 decembrie, p. 57-60; I, 9, 3/15 decembrie 1848, p. 67-70); *Poezia populară a românilor* (II, 32, 30 septembrie/12 octombrie 1849, p. 177-180), precum și serialul *Cântece poporane romanesci* (începând cu anul II, nr. 33, 7 /19 octombrie 1849, cu intermitențe, până în anul III, nr. 51-52, 12-24 iulie 1850). Textele de aici, marcate în fiecare număr cu cifre romane, de la I la XII, sunt: *Codreanul* (III, nr. 33, 7/19 oct. 1849, p. 181-183), *Păunașul codrilor* (III, nr. 36, 28 oct./9 nov. 1849, p. 205), *Toma a lui Mosiu* (III, nr. 2, 13/25 ianuarie 1850, p. 7-8), *Sburătorul* (III, nr. 6, 1/13 febr. 1850, p. 27), *Șerb Saracul* (III, nr. 8, 8/20 febr. 1850, p. 35-37), *Mieoara* (III, nr. 11, 18 februarie/2 martie 1850, p. 51-52), *Mihu Copilul* (III, nr. 20, 22 martie/3 aprilie 1850, p. 86-88), *Balaurul* (III, nr. 33-34, 10-22 mai 1850, p. 133), *Turturica și cucul* (III, nr. 45-46, 21 iunie/3 iulie 1850, p. 157), *Sialga* (III, nr. 47-48, 28 iunie/10 iulie 1850, p. 161), *Inelul și năframa* (III, nr. 51-52, 12/24 iulie 1850, p. 169).

Publicând studiul lui Vasile Alecsandri *Poezia populară a românilor*, alcătuit din patru părți, redacția îl numește pe acesta, într-o notă de subsol, fără a-i trece însă numele, „unul din cei mai geniali poeți” ai „nației române”, „pe care noi ne ținem de fericire a-l numi între amicii noștri”, mulțumindu-i pentru „onorătoarea și mult prețuita conlucrare”, printr-un „public omagiu”, în semn de prețuire sinceră a „frumosului geniu poetic” și a „zelului [său] național”⁵⁹⁰.

Iraclie Porumbescu publică, tot aici, *Buceha și litera*, „fabulă adevărată” (III, nr. 10, 15/27 febr. 1850, p. 45-46), *Lui Iancu*, versuri care au făcut carieră în epocă, circulând mai ales în Transilvania ca imn (III, nr. 13, 25 febr./9 martie 1850, p. 57), balada *Jeremia Movilă și sahastrul seau Altariul Monastirei Suceviția* (III, nr. 29, 22 apr./4 mai 1850, p. 121-122), poetizare romantică a unei legende

⁵⁸⁷ *Ibidem*, anul I, nr. 3, 22 oct./3 nov. 1848, p. 25.

⁵⁸⁸ „Bucovina”, anul III, nr. 57, 6/18 august 1850, p. 181.

⁵⁸⁹ Vasile Alecsandri, scrisoarea către Alexandru Hurmuzaki, din 12 mai 1849, în volumul *Cele mai frumoase scrisori*, text ales și stabilit, traducere, prefață, tabel cronologic, note și indici de Marta Anineanu, București, Editura Minerva, 1972, p. 55-56.

⁵⁹⁰ „Bucovina”, anul II, nr. 32, 30 sept./12 oct. 1849, p. 175.

din popor, „revăzută și îndreptată” de Vasile Alecsandri, învederând un iscusit versificator:

„Precum al mării valuri / Câteodată năbușesc / Și eșind din a lor maluri / Holde, țarini nimicesc: / Așa oardele barbare / În Moldov-acum intra / Și creștinele-i hotare / Greu, amar le-amerința. // Ieremiă, Domnul țarei / Veste-ndată au luat, / Și la armele scăpărei / Toată țara-au rădicat: / Pe Suceavă el adună / Mult-vitejii săi români:- / Dar ei toți sunt numa-o mână / Contra mii și mii păgâni. // Dușmanii cu-a lor turbare / Tot ce-i sânt bajocoresc: / Prunci, bătrâni a lor scăpare / Caută dar n-o găsec: / Foc, omor și pustiire / Pretutindeni se lățește, / Vai, durere și peire / Bietei țări i se gătește! - // «Fiă-ți milă, Doamne sfinte; - / Fiă-ți milă de români! / Nu lăsa ca crude ginte / Să-mpileze pe creștini! / Nu lăsa ca-n biata țeară / Pe-al Moldovei scump pământ / Să se-nalțe în ocară / Al sclăviei monumânt!»⁵⁹¹.

Mai colaborează la „Bucovina”, uneori fără să semneze, Gheorghe Sion, Vasile Pogor, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu. Alteori, redacția (re)publică creații semnate de Costache Conachi, Vasile Cârlova, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, Ion Heliade Rădulescu (*Prefața Gramaticii* sale de la 1828), Andrei Mureșanu.

Dintre creațiile în versuri ale colaboratorilor din Moldova reținem două texte, ilustrative, în opinia noastră, pentru imaginarul epocii și totodată pentru opera cultural-națională înfăptuită de acest periodic bucovinean. Textele aparțin lui Gheorghe Sion (născut la 22 mai 1822, în Mamornița, și decedat la București, la 1 octombrie 1892, autor de versuri, traducător, memorialist, refugiat, la 1848-1849, în Bucovina).

Cel dintâi, *Poetul și musa*, este subintitulat „respuns la respuns” și face parte din manuscrisul *Panorama Moldovei*:

„Mă îndemni să cânt, o, musă! / Zici să cânt cum am cântat / Și să uit că pe-a mea buză / Amărămea s-a jucat: / Dar nu mă întrebi, iubită, / Oare am putut uita / Vijelia cea cumplită / Ce speranțele-mi sfărma? / Și crezi tu că de-aș cânta / Cineva m-ar asculta? // Tu prezici pentru-a mea liră / Viitoriul aurit; / Dar nu vezi cum se respiră / Timpul cel nenorocit? / Laurele pentru mine / Nu au loc, nici le doresc: / În Moldova, de-ar fi bine, / Eu la altă nu gândesc! / Dar crezi tu că de-aș cânta / Rău-n bine s-ar schimba? // Ce-mi arăți munții cu turme, / Cu fete și păstori? / Nu vezi că eu calc pă urme, / Unde-acum nu mai cresc flori? / Nu vezi florile abătute / De al Nordului vânt greu / Și speranțele pierdute / Cum ne sfășie mereu? / Și dar crezi că de-aș cânta / Soarta lumii s-ar schimba? // Zici că patria nu pere: / O, nu, nu! o știu și eu; / Ba ea încă drepturi cere, / Căci ea crede-n Dumnezeu! / Dar știi că ideea vine / Ca un fulger din senin, / Și aruncă în suspine / Pe cel ce-are doru-n sin. / Dar crezi tu că de-aș cânta / Fericire îi voi da? // Zici că România are / Pe ceri încă steaoa sa; / Dar o știu... și mie-mi pare / Că de-acum ne-a lumina. / Mumele române toate / O arată la copii, / Și copiii nu se poate / Să n-o-arăte l-al lor fii. / Dar crezi că de n-oi cânta / Steaoa s-ar

⁵⁹¹ „Bucovina”, anul III, nr. 29, 4 mai 1850, p. 121; datată Sucevița 1848, poezia este semnată Ir. P.

întuneca?» // Musa pe poet ascultă / Și-ncetează-a-l mai certa; / Ear poetul cu mai multă / Poftă-ncepe a striga: / Românie, Românie! / Mult ai tu să lăncezești / În această agonie / Întru care te găsești? / Musă, musă, nu-nceta / Pe români a-i deștepta!⁵⁹².

Cel de-al doilea text se intitulează *Trebile noastre* și este surprinzător, în unele privințe, dacă lectura noastră nu ar omite paradigma culturală a epocii din care vine, situată într-o tradiție la noi, de la Vasile Alecsandri până la Constantin Tănase, și nici „metafora bântuirii textuale” despre care scrie Matei Călinescu, în pofida scăderilor estetice ale creației (de fapt, toate textele de aici ar trebui privite mai întâi ca „documente” ale epocii și abia după aceea sub aspectul realizării lor estetice):

„Toate trebile merg bine, / N-avem ce mai bănuî; / Poate zice orișicine / Că n-avem ce mai dori. / Am dorit Sturza să cadă... / A căzut... Ghica e domn; / Ghica țeara nu o pradă; / Să ne punem dar pe somn; / Zeu! te culcă, măi vecine, / Trebile ne merg prea bine! // Am avut o adunare: / Ne-am tot plâns mereu de ea; / Eac-acuma senat mare / Cum magnații o doria. / Ce idee minunată! / Ce mai de-mbunătățiri! / Țeara nu-i reprezentată, / Dar acestea-s propășiri. / Ce zici, măi frate vecine, / Nu merg trebile spre bine? // Supt a Sturzei cârmuire / De ministri-i ne plângeam, / Căci oricare asupra / De la dânsii o simțiam. / Cine sunt ministri-acuma? / Dintre-ai Sturzei oari nu sunt? / Măi vecine, lasă gluma: / Spune drept, nu am cuvânt? / Dar tu rizi, frate vecine, / Parcă trebile nu-s bine! // Ne plângeam sub Sturza, frate! / Că ne-ncalcă cei mari, / Că cei slabi nu au dreptate / Când se-nhață cu cei tari; / Dar acum cine nu știe / C-avem și aristocrați, / Și că-n aristocrație / Mulți se-ndeasă nechiemați? / Spune drept și tu, vecine, / Nu trag trebile a bine? // Când era domn Sturza-n țeară / De străini ne tânguiam; / Cum că țeara o să peară / Totdeauna ne-ngrijiam; / Dar-acum nu-s patrioții / Gata toți a o scăpa? / Seau tu crezi că fanarioții / Sunt plecați a o trăda? / Eu aș zice, măi vecine! / Cum că trebile merg bine. // Și-apoi ce ne mai lipsește? / Boerescul a scăzut? / Viitoriul nu zimbește? / N-avem scoli cum am avut? / N-avem legi pentru censură? / Jandarmii nu ne-ngrozesc? / Mai avem cuvânt de ură / Pe cei ce ne cârmuesc? / Spune, spune, zeu! vecine: / Nu ne merg trebile bine?”⁵⁹³.

Tot la *Foileton*, ziarul face loc unei cronici muzicale, după știința noastră, cea dintâi de acest fel, publicată în presa românească din Bucovina: *Concertul demoasei Iulia Goldberg*, semnată C⁵⁹⁴.

În paginile gazetei „Bucovina” apar, uneori, și materiale insolite, cum este cazul unor interesante *Observări meteorologice în Cernăuți* (III, nr. 7, din 4/16 februarie 1850, p. 34; III, nr. 8, din 8/20 februarie 1850, p. 40). Alcătuite sub formă de tabel, acestea se referă la intervalele 20-29 ianuarie, 31 ianuarie-3 februarie 1850 și prezintă observații efectuate pentru orele 6, 14 și 22.

De la numărul 7, din 25 martie/6 aprilie 1848, periodicul „Bucovina” tipărește, la sfârșit, reclame. Puține și sporadice, la început, acestea ocupă

⁵⁹² *Ibidem*, anul III, nr. 16, 8/20 martie 1850, p. 69.

⁵⁹³ *Ibidem*, anul III, nr. 24, 5/17 apr. 1850, p. 101.

⁵⁹⁴ *Ibidem*, nr. 1, 6/18 ian. 1850, p. 3.

începând cu numărul 23, din 29 iulie/10 august 1849, spații mai mari. Fără să apară în toate numerele, reclamele se tipăresc mai cu seamă în limba germană. Unele apar și în limba română, cum este, de exemplu, *Înștiințare de prenumerare la un vorbăriu german-român*, care face publicitate unui vocabular alcătuit la Iași de către dr. F. Teodor Stamati (II, nr. 39, 18/30 noiembrie 1849, p. 244; II, nr. 45, 30 decembrie 1849/11 ianuarie 1850, p. 292), precizând locurile de vânzare a lucrării: Iași, Galați, Brăila, Cernăuți, Brașov. În această reclamă, tipărită la Cernăuți, Teodor Stamati⁵⁹⁵ scrie, din Iași, la 9 noiembrie 1849:

⁵⁹⁵ Teodor Stamati (1812-13 decembrie 1852, Iași). Născut în familia unui preot dintr-un sat din Moldova, face studii strălucite la Gimnaziul Vasilian de la Trei Ierahi (1828-1832), unde, după absolvirea cursului pregătitor, devine institutor (1833). Își continuă studiile la Viena (1834-1837), fiind bursier. Aici urmează cursuri de matematică, fizică, chimie, științele naturii și filosofie, obținând titlul de doctor în filosofie și artele frumoase, în 1838, după care face călătorii în Franța și Germania. Revenit în țară, este, între altele, repetitor la un pension, corector la revista „Albina românească”, profesor la Școala Vasiliană, profesor de „înalte matematici”, fizică teoretică și experimentală la clasele superioare de la Academia Mihăileană. Membru în Comitetul academic și paharnic (din 1843), conservator al colecțiilor de la Societatea de Medici și Naturaliști, director al Școlii de Fete de la Sfântul Spiridon, conducător al trupei românești de teatru în stagiunea decembrie 1839 - martie 1840. În 1840, înființează la Academia Mihăileană primul laborator de fizică experimentală de la noi. Inspector școlar, este susținător, într-un memoriu întocmit în 1845, al îmbunătățirii organizării învățământului din Moldova. Profesor de științele naturii la Gimnaziul Internat de Băieți (1851-1852). În scurta sa viață, Teodor Stamati publică mai multe manuale școlare, toate ilustrând o „însemnată contribuție de autor didactic”: *Abetedarul franțezo-românesc* (1833), *Geometria după Kries*, *Fizica experimentală după Muncke*, *Fizica populară*, *Manual de istorie naturală* (1841). *Fizica elementară pentru clasele colegiale din Principatul Moldovei* (1849) este unul dintre primele noastre manuale originale de fizică, iar *Dictionaraș românesc de cuvinte tehnice și altele greu de înțeles* (1851, cu o ediție a II-a, postum, în 1856) este considerat cel dintâi în domeniu. *Vocabulariu de limba germană și română* (1852) se bucură de o bună primire mai ales în Transilvania. Teodor Stamati face parte din grupul de redactare a primului dicționar enciclopedic românesc, *Lexicon de conversație*, din care s-a tipărit o singură fasciculă, în 1842. Buna cunoaștere a unor limbi străine stă la baza preocupărilor sale lexicografice. Aici, autorul învederează siguranță și simț al limbii ce se reflectată mai cu seamă în activitatea de adaptare a neologismelor. Pentru prodigioasa activitate pe tărâmul fizicii este considerat „cîitor al fizicii elementare” de la noi. Membru al Societății de Medici și Naturaliști din Principatul Moldovei. Pătruns de spiritul epocii și avându-l ca model pe Gheorghe Asachi, Teodor Stamati este interesat de literatură și folclor, scrie poezie ocazională și articole de popularizare științifică în diverse periodice („Albina românească”, „Gazeta de Moldavia”, „Icoana lunei”, „Povătuitorul sănătății și a economiei”, „Zimbrul”, „Jurnalul de Galați”), polemizează cu Mihail Kogălniceanu. Povestirea sa *Un vis: cine de ce se teme nu scapă*, satiră la adresa justiției corupte, apare la Brașov, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1849). Pentru a îmbogăți repertoriul teatrului românesc din Moldova, traduce comedia *Nepotul răposat* de

„Cheia unei limbi este gramatica, iar cămara, magazia în care se păstrează în orândui[r]e elementele ce compun limba este vorbăria, lexiconul, vocabularul, cuvântariul sau orișicum cineva a-l mai numi. Între limbile clasice moderne, germana încă ține locul cel întâi. Românii și germanii stau astăzi în mai multe privințe în strânsă legătură, comunicația deci între aceste do[u]ă limbi este o trebuință simțită de ambele părți. Spre a înlesni dar relațiile directe acestor do[u]ă nații între dânsele, îmboldit cătră aceste de mai mulți amici, am întreprins ostentivă lucrare a unui vorbăria într-aceste do[u]ă limbi. Pe lângă ostentivă se cere însă și cheltuiala destul de însemnată pentru tipărire. Subînsemnatul, în încredere în onoratul public doritoriu de asemenea [a] carte neînființată până acum, se adresă cătră dânsul cerând sprijinire materială din parte-i; drept care deschide o prenumerație întâi pentru vorbăria german-român, sub următoarele condiții ...” (anul II, nr. 39, 18/30 noiembrie 1949, p. 244; anul II, nr. 45, 30 decembrie 1849 / 11 ianuarie 1850, p. 292).

Dintre toate reclamele tipărite de gazeta „Bucovina” una se distinge prin apropierea de caracteristicile discursului publicitar clasic, o aleasă realizare artistică, precum și o limbă îngrijită. Înștiințarea este tipărită și în traducere germană. Se publică și în numărul din săptămâna următoare:

„La 1 iunie 1849, încep băile de apă rece în etablisemântul din Lăpușna al ducatului Bucovina. Acest loc se află departe de orașele cele mari, el are o poziție romantică și este încunjurat de munți acoperiți cu plăcute, cele mai feliurite produse din lumea plântelor. Acest loc, ce e despărțit de cealaltă lume, se pare în adevăr a fi hotărât de natură ca un loc de odihnă după ostentivă vieții și a ne sluji ca să tragem nouă puteri pentru următorul curs al vieții noastre. El este un feliu de colonie ce cuprinde Institutul băilor, 15 case pentru înlocuirea [cazarea] oaspeților, cu 4, 5 până la 8 odăi și un oțel. Toate aceste zidiri se află pe o câmpie între munți: această câmpie este tăiată de repede de curs al pruntosului Siret. Aice este locul unde întâlnim natura cea adevărată, cea curată, cea nestricată, de care nevoile noastre cele artificiale, cele stricicioase ne țin prea departe. Am dar sigura speranță că mulți vor afla în acest

August von Kotzebue, jucată la Iași, în decembrie 1845. Contribuția sa de folclorist este ilustrată de colecția *Pepelea sau tradițiunile năciunare românești* (1851), cea dintâi de acest gen în folcloristica românească. Teodor Stamati este interesat aici de credințele populare despre curcubeu și ființe fantastice, numite „belciugari”, care îi pedepsesc pe copiii cei răi, de cimilituri și de jocurile de copii, de obiceiuri de Crăciun și de Anul Nou. Tot în această colecție publică o povestire despre ibovnicul stăpânei pedepsit de sluga șireată și o snoavă despre porcul închis în biserică. Pentru acest precursor al folcloristicii noastre moderne, „trădițiunile”, adică tradițiile populare, sunt „o oglindă în care agerul istoric zărește trecutul unei nații” și mărturii pentru „întregul caracter al unui popor”: „Din aceste trădițiuni putem încheia despre originea și despre feliuritele trepte de cultură sau de barbarie, despre multe prefaceri și strămutări locale, despre limbă, obiceiuri și religii, cu un cuvânt, despre întregul caracter al unui popor”. Vezi, între altele, Algeria Simota, *Teodor Stamati*, în DLRO, 1979, p. 806-807; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 220; ro.wikipedia.org/wiki/Teodor_Stamati; www.ro.biography.name/fizicieni/17.../198-teodor-stamati-1812-1852; www.crispedia.ro/Teodor_Stamati (accesate: 20 septembrie 2013).

instituit alinare și mângâiere în suferințele lor. Căci subțiscălitul, după ostentivitate cercetări în secretele artei medicale și după o esperiință de zece ani în metoda curei de apă, dobândi convingerea că afară de natură nu este alt felu de doftor, și afară de cura de apă nu se află altă cură mai adevărată și mai temelnică, dacă ea numai va fi aplicată potrivit deosebitelor boale, puterilor persoanei, gradului temperaturii și al timpului ei. Apa este în stare a vindeca, în general, toate boalele, chiar acele mai grele, ba încă și oftica începătoare (căci ea – apa – constituă elementul cel mai însemnătoriu al trupului nostru), ea însă nu vindecă toate gradele de boală; căci acolo unde (obicituit, prin cura greșită) un organ oarecare este atât de nimicuit încât nu-și mai poate îndeplini funcțiile sale, sau unde boala au predominat atât de mult asupra puterilor organice, încât au și urmat o soluție parțială a trupului, acolo nu vindecă apa, deși aduce oarecare alinare în suferință. Din contra, băile minerale de orice soi sunt totdeauna stricătoare; eale [ele] produc câteodată o alinare aparentă, dar niciodată îndelung țiitoare. Întrebuințarea lor pe lung timp slăbește vasele limfatice și usuc[ă] canalul nutritiv, de unde se naște învărtoșare (*obstructio*), grea mistuire și, în sfârșit – precum am văzut multe exemple – rezultă urmările cele mai întristătoare. Pe lângă această cură se orânduiesc pentru câteva persoane și băi de zăr. Prețurile: 1) O odaie de locuit câte 15, 20 și 30 cruciari S.M.; 2) Măncare de dimineață, compusă de lapte sau o supă cu semlă sau pâne, apoi prânzul, compus de 4 feliiuri de bucate și cina, compusă de 1 sau 2 feliiuri, 50 cruciari S.M.; 3) Băi de tot feliiul, ce se rănduiesc după natura boalei, 20 cruciari S.M. Anton Godlevski, director al Institutului⁵⁹⁶.

Reclamele din 1850 sunt mai numeroase, diverse și, uneori, ample, ilustrând un proces evident de constituire a speciei ca discurs publicitar, complementar, în presa românească din Bucovina.

O mențiune specială în economia acestui subcapitol facem pentru corespondență, reportaje și cronici din acest periodic, care, ca „documente” ale epocii,

⁵⁹⁶ *Înștiințare*, anul II, nr. 14, 13/25 mai 1849, p. 76; anul II, nr. 15, 20 mai/1 iunie 1849, p. 80. Pentru întregirea cunoașterii și bucuria „dialogului artelor”, vezi și reproducerea după acuarela lui Franz Xaver Knapp *Lopușina, institut de scalde* din albumul *Illustrierte Bukowina*, Erläuternder text von E. R. Neubauer ins Rumänische von J. Mitkiewicz übersetzt, Wien, Reiffenstein & Rösch, 1857, tipărit ulterior la Viena, în 1874. Foaia cu acuarela 17 din acest album apare fără indicarea artistului litograf și reprezintă „vederea băilor de altădată din satul Lăpușna, jud[eu]l Storojineț, un peisaj cu dealuri împădurite, în valea cărora sunt înșiruite, sobre și curățele, case uniforme pentru adăpostirea vizitatorilor acestei băi, de mare renume pe vremea aceea. Pe coasta de deal, din dreapta, cântă un taraf de lăutari, starostele îmbrăcat în haină moldovenească, cu antereu și fes în cap, zicând din vioară, cobza, naerul și basul ținând hangul. Doi vizitatori ascultă, fumând cu tihnă din ciubuce. Mai în fund, la dreapta, lângă un izvor ce curge dintr-un jgheab, la umbra unor arbori, un mic grup de vizitatori”, cum scrie Petru Luța în studiul său *Bucovina văzută de F. X. Knapp*, publicat în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 12, decembrie 1942, p. 76. Pentru întreaga problematică a albumului, vezi și Vasile I. Schipor, *Franz Xaver Knapp (1809-1883) și „Bucovina [sa] ilustrată”. 200 de ani de la nașterea pictorului bucovinean*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XVI, nr. 1 (32), [ianuarie-iunie] 2009, p. 11-30.

ne oferă date și informații referitoare la Bucovina istorică și la bucovinenii de la mijlocul secolului al XIX-lea. Corespondența internă tipărită în coloanele „Bucovinei” consemnează evenimente însemnate din viața provinciei, precum inaugurarea cursului de limba română la Cernăuți de către Aron Pumnul:

„Junimea studiosă română de la gimnasiul de aici sărbăzător, în 27 a ceea, o zi care-i va rămânea una din cele mai scumpe și mai frumoase prin întregul timp [timp] al studiilor sale. Zioa aceasta fu zioa salutării D-lui Aron Pumnul ca profesoriu definitiv pentru limba și literatura română la supragimnasiul [gimnaziul superior] de aici.

Știrea aceasta (de care și pomenirăm în n-rul 18 al foei a ceea) sosi aici în feriele [vacanța] sărbătorilor Paștilor latine, luni deci (eri), după Dumineca Tomei (latine), începându-se earăși prelegerile scolare, se adună întreaga junime studinte română a gimnasiului de aici împreună cu junii teologi în sala prelesăciunilor asupra limbei și literaturii române, încunjurând cu toții mult amata catedră, pe care se sui D. Pumnul acum ca profesoriu adevărat și rosti unul dintre junii români gimnasiali [un] cuvânt de urare, carele, cu cât era potrivit și frumos, cu atâta dede și foartea mărturie cum că toată bucuria junimei pentru întărirea scumpului și amatului ei profesoriu D. Pumnul e o bucurie pre care o simte și o exprimă însăși inima și însul suflet. Eată că aducem și aici unele din acel cuvânt.

«...Fericii suntem noi astăzi, noi, carii încungiurăm scumpa aceasta catedră! Fericii suntem! Și cu noi întreaga noastră patriă Bucovina, ear mai ales Bucovina cea jună!... Noi sărbăm astăzi, ca din o osebită graciă [grație] dumnezească, începutul unei indoite primăveri, al primăverii anului și al primăverii noastre celei adevărat năciunale. Tu, Doamne, pre carele atâta te estimăm și te amăm cu toții, și carele ne porți acum de un an încoace cel mai scump și mai amat tesaur al năciunalității noastre, și carele ne implinești lipsa noastră cea mai grea și mai însemnată, carele ne vindeci durerile noastre cele mai simțibile, pregătindu-ne și adevărata fericire năciunală, ne ești astăzi și dăruit pentru totdeauna!... Și cătră tine aducând noi dară mulțămită ceriului și prea bunului nostru Împărătoriu ceriului, pentru că nu fu în cauza cea mai sacră atât de favoritoriu, ear Împărătoriuului nostru pentru că ne încunună așa de gracios dorința noastră, cea mai viă și mai profundă, zicem totodată noi, toți junii bucovineni români, să deie ceriul de acum înainte ca să inflorească din ce în ce tot mai frumos catedra aceasta mult prețioasă! Să inflorească sub îngrijirea ta, prea amate învățătoriu; să inflorească și să-și lătească frumoasele fructuri [roade] nu numai în întreaga noastră patriă Bucovina, ci și pân' la ultimele margini ale întregii Romanie...!»

După cuvântul acesta, exprimă și un auzitoriu teologial și cleric al Seminarului năciunal de aici sămțămintele fericitoare ale consoților săi, după care intonă un cor de cântăreți (studinți) nou numitului Domn profesoriu un întreit «Mulți ani!»⁵⁹⁷.

Dintre corespondențele externe, tipărite în coloanele periodicului „Bucovina”, în mod special o reținem aici, fragmentar, pe cea intitulată *Crisa „Bucovinei”*, publicată în ianuarie 1850:

⁵⁹⁷ Cernăuți, 28 martiu [martie] [1850], în „Bucovina” anul III, nr. 22, 29 martie/10 aprilie 1850, p. 94.

„Crisa «Bucovinei». Iași, 6 ianuarie [1849] [...] O gazetă românească redasă [redactată] în spirit constituțional și național în apropierea Principatelor Românești prea protejate au fost de purure spin în ochii puterii protegătoare; fiindcă, prin o deasă întâlnire cu țerile vecine, s-ar putea molipsi Principatele cu ideile și principiile Europei Apusene, însă prin aceea [că] între țerile românești și între împărăția rusească s-ar mări și mai mult pârtele despărțitoriu, spre a căruia dărîmarea se lucră din partea Rusiei din toate puterile, ear pofta Principatelor de a se asimila cu Rusia ar scădea. «Deci gazeta «Bucovinei» să se oprească și în Austria, ca nu cumva acele idei străine și neplăcute să pueze și la granița țerei noastre, să deștepte simțul național și să ne neliniștească!» Aceasta fu sentința propriului potentat de aici [de la cenzură] și apunerea «Bucovinei» fu hotărîtă. Curierii sburară de aici la Petersburg și la Viena cu acuzări asupra foșoarei provinciale, în care zic că ar fi mirosit comunism, soțialism, iacobinism, radicalism, pandacism, demagogism, democratism și Dumnezeu mai știe ce; și principele domnitoriu, îngrozit, arată slăbiciunea de a îndrepta cătră principele Șvarțenberg, ministrul-președinte din Viena, rugarea ca acesta să oprească neplăcuta gazetă «Bucovina» sau cel puțin să-i împuiă îndatorirea ca de aci înainte să nu mai scriă nemica despre Moldova. Pe când înainte cu vreo zece zile generalul Lidere trecu pe aici în ultima sa călătoria inspecțională, partida rusească ceru și câștigă înriurincioasa lui conlucrare spre nimicirea unei gazete, care are fruntea de a sta contra năzuinței lor spre intunecul de la meazănoapte. Deci pofta de a opri gazete, principală-moldovană și împărătească-rusică, care se ajută reciproc una pe alta, se sprijinesc și se re-ntregesc, cere în legătură unită de la ministerul austriac îndestulare deplină, acesta-i lucru invederat și, după înștiințările ce ne-au venit, mai mult decât adevăr pozitiv, în clipita de față este o faptă împlinită. Și oare să cumpenească, într-adevăr, o gazetă provincială atâta, cât ea, de ar fi oricât de folositoare și oricât de solidă, să nu se poată sugruma la cea de întâia poftă a unui aliat? Însă aci nu e întrebarea de un individiu jurnalist seu altul, ci de principiu[1] însuși, apoi «*hodie mihi cras tibi*» ar fi urmarea cea mai firească a acestui principiu. Pentru că de cumva guvernul din Viena va da ascultare acestor sfătuirii străine pentru oprirea tipariului, atunci, de la păzirea unui principal drept constituțional, vom putea încheia și la a celorlalte și spune sigur oare în constituțiunea din 4 martiu [martie] avem un documânt faptic *aere perennis* al statului, seu doară numai o diplomă scrisă pe năsip, care să o poată sufla în vânt după plac și cea întâia resuflare străină. Într-această privință, la întrebăciunea despre esistența «Bucovinei» este pârtașă toată jurnalistica din Austria și tot constituționalismul patriotic; de nu cumva sunt atacate însele.

Aici privim cu mare încordare lupta nimicitoare a colosalei împărății de la meazănoapte contra unei foije provinciale austriace, și după eșirea acestei lupte se va putea hotărî [dacă] oare moral mai stăpânește-se Austria pe sine însăși seu doară este obsesă de alții. *Hic Rhodus, hic salta!*⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ „Guberniul moldovan” oprește circulația gazetei cernăuțene „Bucovina” în Moldova, printr-o „ordinăciune”, măsură considerată în corespondența de la Iași o „aspră măsură”, „puțin motivată”, mai ales pentru materialul publicat în nr. 43, din 1849, în care se dau sfaturi pentru îmbunătățirea stării țăranilor, care, în Moldova, „sunt prea asupriți”. Măsura luată la Iași urmărea să preîntâmpine „punerea în lucrare” a reformelor care ar fi putut să fie aduse de „niște triste întâmplări neprevăzute”.

Zilele de cumpănă, seceta („nerodnicia anului”), „pustiirea lăcustelor și holera”, „feliuritele îmbuimăciri și nemilostiva despoiere” a oamenilor sărmani, „foametea cumplită”, spectrul altor „cumplite epidemii”, imensa „nevoie obștească” din târguri și de de la țară, pe care „amar o simte fiecare stare”, prăbușirea creditului și ruina negoțului („totala împedecare a alijverişului”), lipsa de muncă a meseriașilor, „nespusa scumpete a mijloacelor de hrană”, „nemăsuratele prețuri a[le] lucrului”, nesiguranța vieții în regiunile muntoase, de graniță cu Transilvania, ceremonii religioase și civile, mari evenimente istorice și evenimente locale, strălucite baluri și întâmplări diverse conturează imaginea unei epoci și a unei societăți pline de viață și de pitoresc⁵⁹⁹.

Amintind dictonul potrivit căruia „nu tot omul poate suferi libera vorbire a adevărului”, corespondentul „Bucovinei”, de la Iași, notează, între altele, cele de mai sus. Vezi „Supliment”, anul III, nr. 1, din 6/18 ianuarie 1850, p. 4-5. După corespondența de la Iași, redacția gazetei „Bucovina” precizează: „No[u]ă nu ni se par lucrurile așa de negre ca onoratalui nostru corespondinte și, pentru direcțiunea constituțională, care au luat-o ministerul din Viena prin începtura publicare a constituțiunilor provinciiale și prin alte organizăciuni, nu ne putem ascunde recunoștința. Deci, în conștiința dreptului nostru, călătăm în fața viitoriului cu atâta mai liniștiți, cu cât, alătura cu toată jurnalistica austriacă, care nu-și face niciun păr alb pentru mânia străină, putem păstra speranța că, în puterea eternei dreptăți, neascultați nu putem fi, nici condamnați, nici îndatorați spre tăcere”.

⁵⁹⁹ Pentru o imagine mai cuprinzătoare, vezi Vasile I. Schipor, *Periodicul „Bucovina”*. *Gazetă românească pentru politică, religie și literatură. Romänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur* „Bucovina” (1848-1850) și opera sa cultural-națională, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XXI, nr. 2 (43), [iulie-decembrie] 2014, p. 385-410. Studiul este însoțit de 17 anexe, p. 401-410. Documentele reproduse de noi sunt valoroase pentru istoria culturii din Bucovina, ilustrând totodată un moment distinct din afirmarea publicisticii românești moderne de aici: „Astăzi au plecat de aici spre a se întoarce în nefericita sa patrie, după o petrecere de mai multe luni în mijlocul nostru, Domnul Georgiu Bariț, redactorul mult renumitei «Gazete de Transilvania». Barbat puternic în vorbă și în faptă, patriot luminat și naționalist învăpăiat, iubind naținea sa ca și întreaga sa patrie, măsurat în cugetările sale politice, neprietin teoriilor utopice, fiind om practic înainte de toate, în soțietate plăcut, amabil în caracterul său nepătat, pilduitoriu ca soț, părinte și amic, D-lui lasă la toți care avură bucuria a-l cunoaște mai de aproape cea mai sinceră stimă a multelor sale merite și o vie părere de rău despre pornirea [plecarea] sa. Deși se zice că «in patria sa nime nu este profet», totuși ne place a spera că în Transilvania acum va precumpeni un alt proverb care sună [astfel]: «meritului cuvenita sa cunună» și aceasta cu atât mai mult, cu cât suntem încredințați că, spre vindecarea dureroaselor răni ale țerei, spre alinarea națiilor iritate [agitate] și spre întemeierea unui fericit viitoriu, conlucrarea și ajutorul unui barbat ca Bariț poate fi numai de cel mai mare folos patriei și guvernului” (*Cernăuți*, 22 sept. [1849], *ibidem*, în „Supliment” la anul II, nr. 31, 23 septembrie/5 octombrie 1849, p. 175); „Se fărșesc acum mai doă luni de primăvară și primăvară încă tot nu-i; zilele sunt reci și ploioasă, și numai când și când se înfurișește câte o rază dulce de primăvară pintre groșii și viscolșii nouri: – nu cumva vra amara earnă să-și însiluiască supremația ei și peste

„Bucovina”, cel dintâi ziar politic al românilor din fosta Țară de Sus a Moldovei, se afirmă ca un periodic modern, aflat în serviciul emancipării naționale și ilustrând o înaltă conștiință civică: „Năzuința spre existență națională, spre desfășurarea individului națiunii, ce au zăcut înfășurat atât amar de timp, au fost principala noastră problemă și steaua [steaua] conducătoare de la întemeierea «Bucovinei» și acestei tendințe, acestei întrebări de viață am subordonat toate celelalte care ni se păreau mai puțin cumpănitoare. [...] Noi ne-am nevoit, după putință, ca cetitorii noștri, pe lângă învățatură, să afle în acest organ și petrecere, și de aici în colo ne vom nevoi spre aceasta și mai mult”⁶⁰⁰.

Definirea unor noțiuni, precum cea de *națiune*, și empatia pentru destinul românilor în istorie, reprezintă, între altele, fragmente memorabile:

„O mulțime de oameni, aruncați unul lângă altul numai prin întâmplare și legați unul de altul numai prin teritoriu și limbă, chiar așa nu este încă o nație, precum o grămadă de p[er]ietre nu este încă beserică, precum o mulțime de călăreți nu fac încă o trupă de cavalerie regulată, seau precum niște [h]oarde de nomazi nu se pot numi un stat organizat. Națiunea în sine este o familie reslătită, este ramul care singurele familii le leagă cu tulpina omenimei, este riul [râul] care spețiilele păra[i]e ale nenumăratelor seminții le derivă în oceanul omenimei ce încinge pământul”⁶⁰¹; „Numai românul, străvechiul locuitoriu al țerei, tră[i]ește în propria sa patrie în chirie la alte popoare, apoi se știe că cel ce locu[i]ește în casă cu chirie atarnă de la placul domnului casei; legea recunoscută: «*nil de nobis sine nobis*» (despre noi nemica să nu se hotărască fără învoia noastră) la român nu se apleacă [aplică] încă nicicum, el cunoaște reprezentarea și administrarea națională numai din esemplul [exemplul] altor națiuni, mai vărtos din al celei săsești. Românului toate i se promit (făgădu[i]esc), toate

biata primăvară, deoarăcă-și [deoarece-și] întinde ea marcele sale în contra eternelor legi zodiacale și până în mezul pacialului [pașnicului] imperiu al lui aprilie?... Sămănăturile cele de toamnă sunt pe la noi mai toate pierdute și pe alocurea trebui să se are și să se semene de a doua oară. Dauna pricinuită prin aceasta este la noi cu atâta mai mare, cu cât, necultivându-se la noi agricultura cu grâne albe și în că[n]tități mai mici pentru cât cere trebuința comună a întregii țări -, nimeri această daună pe acei proprietari mai mari, cari și fără aceea se află la noi până acum într-o puseciune [situație] care, din pricina neurmărilor încă desdăunări, nu se poate numi nicidecum favorinte. Cu zecile și eară zecile de falci de sămănături cu grâu și secară le nemici cumplită earnă și cine știe cum va mai fi secerișul dintr-aista an!” (Cernăuți, [12 aprilie 1850], *ibidem*, anul III, nr. 26, 12/24 aprilie 1850, p. 111).

⁶⁰⁰ „Bucovina” către cetitorii săi cu apropierea unui an nou, *ibidem*, anul II, nr. 41, 2/14 decembrie 1849, „Suplement”, p. 260. Prin mărturisirea pe care o face aici, „Noi ne-am nevoit, după putință, ca cetitorii noștri, pe lângă învățatură, să afle în acest organ și petrecere”, gazeta „Bucovina” se apropie, din acest punct de vedere, de programul „Calendarului pentru Bucovina...”, cu care este contemporană timp de trei ani. și, în general, de programul calendarului românesc din provinciile noastre istorice.

⁶⁰¹ *ibidem*.

drepturile se zice că i se garantează, numai dreptul de a exista [exista] ca națiune nu – aici zace nodul gordiu [gordian]!”⁶⁰².

„Bucovina” răspândește ideile democratice și liberale ale epocii și se distinge prin spiritul său critic față de realitățile provinciei, „față de stările din Ardeal și, mai ales, din Moldova”⁶⁰³, îndeplinind o remarcabilă operă culturală și națională. „Bucovina” – scrie N. Iorga – „ajunge a fi și o revistă literară cum nu mai era alta, un fel de urmare a «Daciei literare» de odinioară”⁶⁰⁴. Această „revistă nouă pentru toată cultura românilor” reprezintă, așa cum scrie și profesorul Constantin Loghin, „cel mai vizibil simbol al unității noastre naționale”⁶⁰⁵, bucurându-se de „călduroasele simpatii” ale „publicului din toate ținuturile românești”⁶⁰⁶ și oferind cercetării o sursă valoroasă, insuficient valorificată până acum.

⁶⁰² *Ibidem*, p. 259.

⁶⁰³ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 86. Vezi și Ion I. Nistor, *Mișcarea revoluționară în Bucovina și separarea de Galiția*, în volumul *Istoria românilor*, vol. II, ediție îngrijită de Florin Rotaru, București, Editura „Biblioteca Bucureștilor”, 2003, p. 95-101.

⁶⁰⁴ N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, de la 1821 înainte. În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului*, vol. III, București, 1909, p. 20.

⁶⁰⁵ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 85. Vezi și Vasile Greciuc, *Presa românească în Bucovina*, în „Calendarul Ligei Culturale”, Vălenii de Munte, 1911, p. 37-47.

⁶⁰⁶ Vezi nota redacțională din anul III, nr. 3. 20 ianuarie/2 februarie 1850, p. 13.

1. Inaugurarea Societății Academice Române, 1 august 1867.
Sursa: istoriiregasite.wordpress.

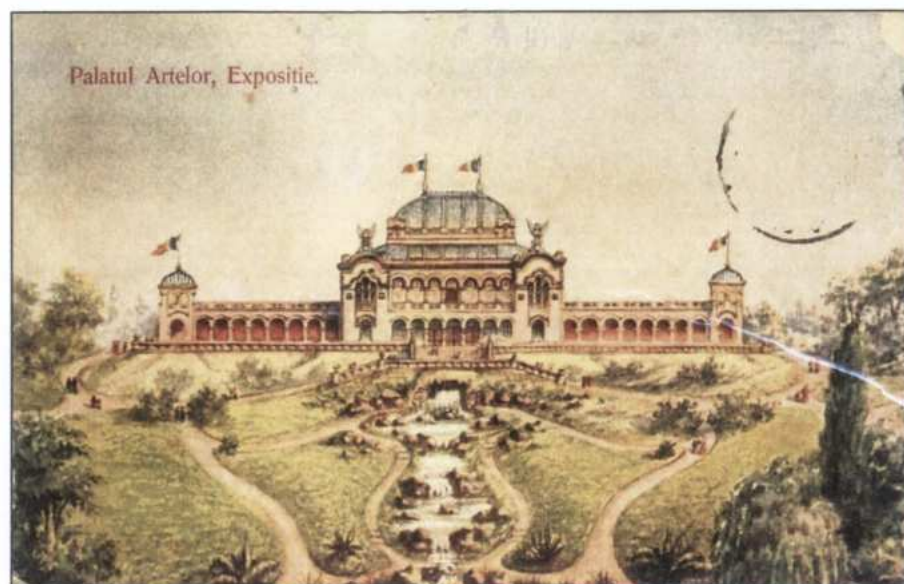
2. Inaugurarea Podului „Regele Carol I” de la Cernăvodă, 15 septembrie 1895.
Sursa: forum.thefreedictionary.co

3. Seliște, Pavilionul de joc, ilustrată serială editată de Nicolae N. Țintea, 1904.
Sursa: darabanth.com

4. Vizita românilor transilvăneni la Mamaia. Pavilionul Băilor, construit după un proiect al arhitectului Petre Antonescu, 1906. Sursa: constanta-imagini-vechi.blogspot.com

5. *Expoziția Generală Română de la București. Palatul Artelor, 1906, ilustrată de epocă.*
Sursa: www.delcampe.net

6. *Serbările dezvelirii statuiei lui Cuza-Vodă, Iași, 27 mai 1912.*
Sursa: ro.wikipedia.org

7. Sărbătorirea publică a Unirii Principatelor, ilustrată serială circulată în 1913.
Sursa: www.ebay.com

8. Inaugurarea Moscheii „Regele Carol I”, Constanța, 31 mai 1913.
Sursa: www.baleares.ro

9. *Teatrul Național din Iași*, inaugurat la 1 decembrie 1896, ilustrată de epocă.
Sursa: www.worldwideromania.com

10. *Teatrul din Oradea*, ilustrată realizată în stil Secession, circulantă în 1900.
Sursa: www.delcampe.net

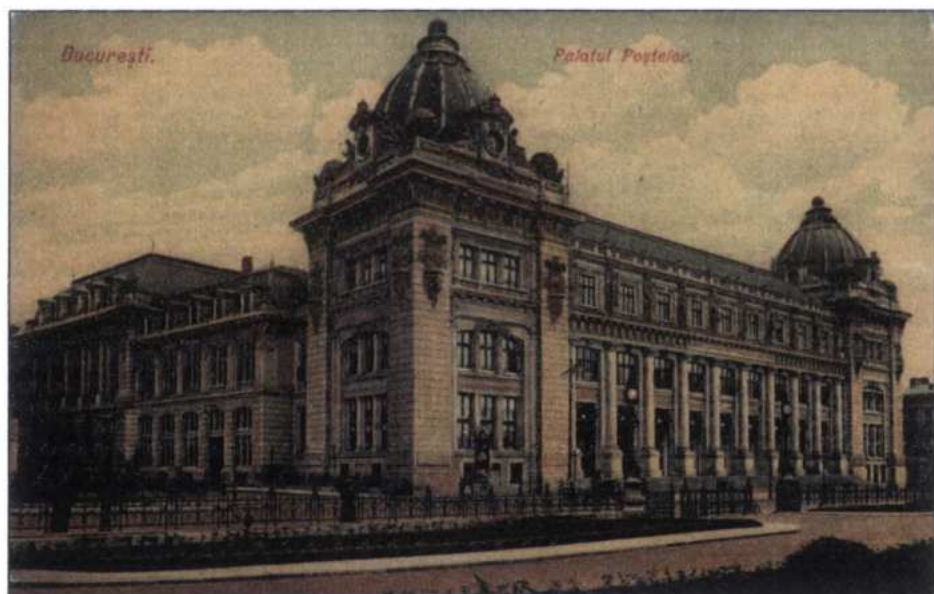
11. Palatul prințului Sturdza din București, ilustrată serială editată de Ad. Maier și D. Stern, 1900. Sursa: www.delcampe.net

12. Universitatea din Iași, ilustrată editată la Dresda și expediată la 23 aprilie 1902. Sursa: www.delcampe.net

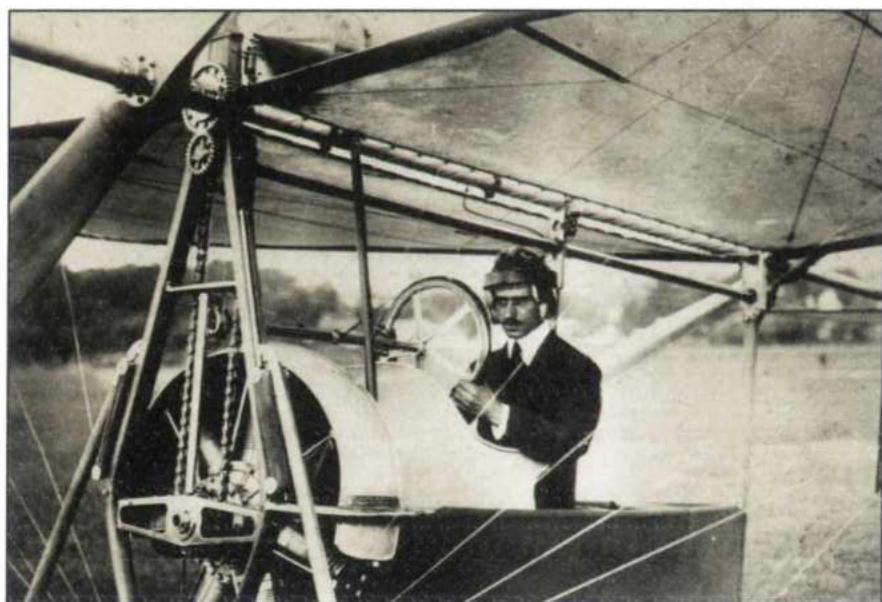
13. *Teatrul Național din București*, ilustrată editată de Stengel & Co. și circulată în 1904.
Sursa: www.delcampe.net

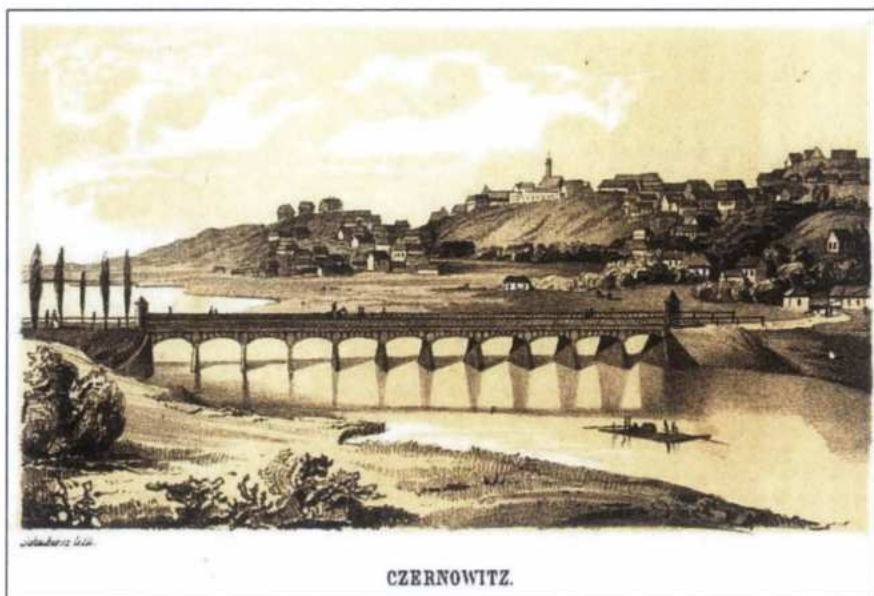
14. *Palatul Poștelor*, ilustrată serială tipărită de Editura Șaraga și circulată la 20 iulie 1909. Sursa: www.delcampe.net

15. Traian Vuia și aeroplanul său, ilustrată editată în Franța, 1906.
Sursa: ro.wikipedia.org

16. Aurel Vlaicu la mitingul aerian de la Aspern, fotografie de epocă, 1912.
Sursa: centenarulaurelvlaicu.wordpress.com

CZERNOWITZ.

17. Cernăuți. Podul de peste Prut, litografie de I. Schubirs, 1845.
Sursa: <https://polona.pl/item/1786120/3/>

MOLDAUER HUTZULEN
in der Buccowina.

18. Moldoveni și huțuli din Bucovina, litografie de I. Schubirs, 1845.
Sursa: <https://polona.pl/item/1786120/3/>

19. Sfințirea apei de sărbătoarea Arătării Domnului, acuarelă de F. X. Knapp, Cernăuți, 1857. Sursa: www.boianalbertamuseum.com/.../illustrierte-bukowina-illus

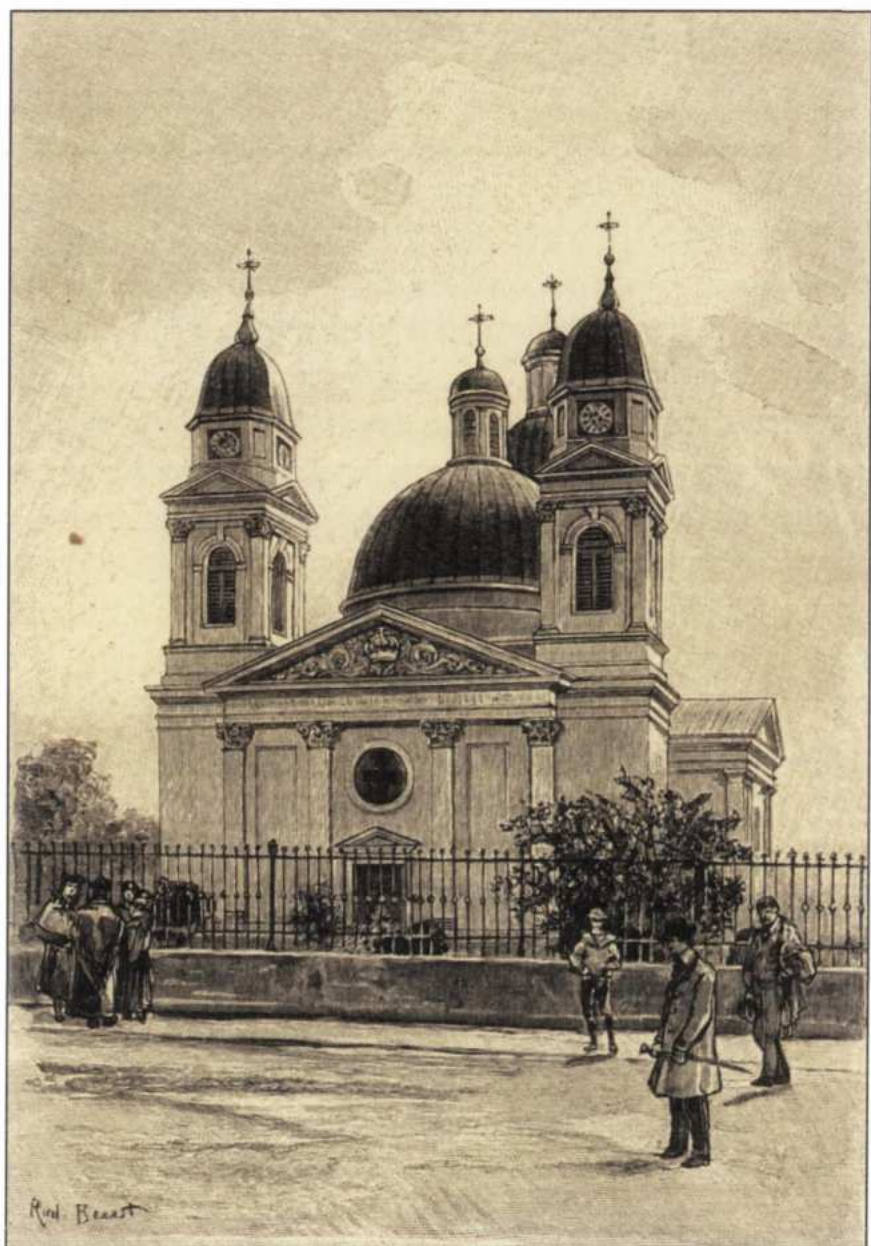
20. Mănăstirea Dragomirna, acuarelă de F. X. Knapp, 1857. Sursa: www.boianalbertamuseum.com/.../illustrierte-bukowina-illus..

21. Reședința Mitropolitană din Cernăuți, xilografură de Rudolph Bernt, 1899.
Sursa: commons.wikimedia.org

22. Teatrul Orășenesc, construit în 1905, și statuia lui Schiller, ilustrată serială circulantă înainte de Primul Război Mondial. Sursa: www.delcampe.net

23. Catedrala Ortodoxă din Cernăuți, xilogravură de Rudolph Bernt, 1899.
Sursa: www.bildarchivaustria

24. Cernăuți, *Hauptbahnhof*, construită în 1909, ilustrată editată de Moritz Gottlieb.
Sursa: www.delcampe.net

25. Cernăuți, *Palatul de Justiție*, construit în 1909, ilustrată serială de epocă.
Sursa: www.delcampe.net

26. Cernăuți, Camera de Comerț și Industrie, construită în stil Secession, ilustrată serială de epocă. Sursa: www.delcampe.net

27. Jubileul Regimentului de Infanterie 41 din Cernăuți, ilustrată serială editată de Leon König și expedită la 19 septembrie 1901. Sursa: www.museumoffamilyhistory.com

28. Serbarea comemorativă din 1904, Suceava, ilustrată ocazională tipărită de Societatea „Școala română”. Sursa. www.ebay.com

29. Români din Bucovina, Karl Dvorak, 1905. Sursa: gr.-czernowitz.livejournal.com

30. O familie țărănească din Bucovina, ilustrată serială tipărită de Editura Socec et Comp., 1909. Sursa: www.delcampe.net

31. O familie țărănească din Bucovina, ilustrată serială tipărită de Editura Socec et Comp., 1909. Sursa: www.delcampe.net

32. Corul școlilor românești din Cernăuți, 1915. Sursa: www.memoria.ro

III.

CALENDARE ȘI ALMANAHURI ROMÂNEȘTI DIN BUCOVINA (1811-1918). PROSOPOGRAFII

III.1. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841..., carele este an de rând cu 365 [de] zile...”

„Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841 de la nașterea a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care este an de rând cu 365 [de] zile, cuprinzând întregul calendariu pentru greci, latini, iudei și mahomedani”, Cernăuți, La Ioani Ekhard, „tipograful Circului Bucovinei”, [1941], 44 p.

Coperta I, broșată, cu stema monarhiei habsburgice, vulturul bicefal, imprimată la mijloc. Pe margini, chenar sugestiv, bogat împodobit cu motive florale, o frunză de fag așezată una lângă alta, de jur împrejurul paginii, având la exterior două linii (una mai groasă, spre exterior, alta mai subțire spre interior), iar spre mijloc una singură, subțire. Jos, în interiorul chenarului, ștampila de bibliotecă a lui Leca Morariu, iar ceva mai sus semnătura sa olografă (numai cu inițialele numelui de botez și de familie: LM). Sus, în exteriorul chenarului, cu cerneală neagră: Porfirie Dimitrovici, probabil cel dintâi proprietar al calendarului. În partea dreaptă a copertei (stânga noastră), o însemnare cu cerneală albastră, pe care o bănuim ca aparținând lui Leca Morariu, făcută de-a lungul paginii: „Important p[entru] începuturile literaturii bucovinene”.

Format: 25x 20cm. Coperta interioară este cu chenar îngust, împodobit cu motive reprezentând, stilizat, semnul Crucii. La mijloc, titlul complet al calendarului: „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841 de la nașterea a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care este an de rând cu 365 [de] zile, cuprinzând întregul calendariu pentru greci, latini, iudei și mahomedani”. Sub titlu, în partea stângă a paginii, ștampila de calendar (Kalender Stempel), anul (1841) și valoarea taxei de timbru: 5 K. Jos, la mijloc, un peisaj alegoric. În prim-planul acestuia: doi arbori viguroși (probabil fagi), fiecare cu câte două trunchiuri înfrățite. În planul al doilea, o apă pe care plutesc câteva corăbii cu pânze, iar în planul îndepărtat, mai multe case înconjurată de grădini. În partea de jos a copertei interioare sunt trecute locul și tiparul: „Cernăuți, La Ioani Ekhard, tipograful Circului [Cercului] Bucovinei”. Tot în partea de jos se află aplicată ștampila de bibliotecă a lui Leca Morariu. La mijlocul paginii, cu tuș violet, ștampila instituției care deține colecția din care face parte acest calendar.

cu denumirea de dinainte de 1968: Biblioteca Regională Suceava, Fondul „Leca Morariu”, Donația Octavia Lupu-Morariu. Cuprinsul:

Partea calendaristică, p. 4-17.

Hronologie, p. 4-5.

Calendar grecesc (ortodox) și lătesc (catolic), cu una sau chiar două file, intercalate, pentru însemnări, p. 6-17.

Calendarul iudeilor, p. 18.

Calendarul turcilor și arabilor, p. 19-20.

Despre eclipsurile (întunecimile) anului 1841, p. 21.

Răsăritul și apusul soarelui pentru horizontul Cernăuților, p. 21.

Însămnare genealogică a domnitoarei Curți a împăratului Austriei, p. 24-29.

Mitropolie și episcopaturile a dreptcredincioasei Bisericii a Răsăritului în k. k. țări austriace, p. 29-33 (pentru perioada în studiu, șematismele sunt documente de interes, prezentând date valoroase, în mod deosebit pentru istoria locală și regională. Șematismul de aici cuprinde: *Episcopescul Consistorium a[1] Bucovinei*, p. 30; *Proistoșii monastirilor Bucovinei* (Putna, Sucevița, Mănăstirea Dragomirnei, precum și cei de la Moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava), p. 31; *Proto-prezbiterraturile Bucovinei*, p. 31; *Episcopescul Diecesan Seminarium a[1] Bucovinei*, p. 32; *Episcopescul Institut Teologic în Cernăuți*, p. 32; *Dreptcredincioșii învățătorii religiei la instituturile scolastice a[le] Bucovinei*, p. 32-33; *Capelanii ekspozitiei* (Capela episcopească în Cernăuți, la Moaștele Sf. Ioan cel Nou în Suceava, la Școala din Leov pentru grecii dreptcredincioși), p. 33).

Însămnare a sositelor și mergăndelor poște cu răvașuri la k. k. Directoria poștii erariecească de graniță din Cernăuți, p. 33-34.

Tarife pentru trămiterea de bani de milele poștei, p. 35.

Extract din Patentu pentru ștemplu ddo 27 ianuarie 1840 asupra ștemplului preascris pentru documenturi de bani dupre clasul lor, și pentru urice și scrisori de rugămintre trebuincioase, p. 36.

Tabelă foarte folositoare de împărțirea plăților pentru argați, la năimiri, chirii, iconomie, cheltuiuri și venituri, p. 37.

Însămnarea iarmaroacelor din Bucovina, Galiția și Transilvania, p. 38-40 (iarmaroacele din Bucovina anului 1840, din care provin datele, potrivit uzanței vremii, erau Boian, loc de carantină pe graniță, cu 6 iarmaroace de vite; Vijnța - 6; Câmpulung Moldovenesc - 3; Rădăuți - 2; Sadagura - 8; Siret (Seretiu) - 4; Suceava - 6; Cernăuți - două iarmaroace mari pe an: de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, care ține 14 zile, și la 31 octombrie, care ține 8 zile).

[Partea literară]

Un cernăuțan [Porfiriu / Porfirie Dimitrovici], *Greșealile oamenilor. Acrostihon. Imitație după noima Sfântului Ioan Hrisostom (Gură de Aur) în versuri alcătuită*, p. 40-41. Este una dintre cele dintâi creații în versuri din literatura română din Bucovina. În literatura noastră istoriografică, este

menționată în trecut. Pentru importanța sa în istoria literaturii și a limbii române din Bucovina, reproducem textul în întregime:

„Pentru corp (trup) ades căutăm ca pe cal să-l îngrășăm, / Deci de vintre grij-avem tot ca urși[i] să-l împlin. / Oameni vom [vrem] să ne numim, iar virtutea părăsim. / Ici nemica nu iertăm, colo răsplățire dăm, / Rău ca lupi[i] pret răpim, în tot chipul jăfuim, / Mergim a fund în pecat [păcat], nu întoarcim ce-am luat, / Fim [suntem] ca șerpi mâniând, ca și scorpia deci mușcând. / Inimoș[i], nemic răbdăm, price [pricină/motiv de ceartă] purure cercăm, / Uaracum [Oarecum] e-nveninăm, ca și vulpea-n torț săntem, / Tot ca mâța lingușim, des vorbim și des mințim, / Reapid-inc-am încela [înșela] și nedrept am tot jura. / Rug[a] [rugăciunea], ajunu[l] [postul], fapta bună numa-n vorbe se adună. / Luți la răsplățiri în parte, difăimăm dec[i] pân la moarte, / Orice rău în cap țanem, cum cămilă nu-l uităm. / Patre [patriei] zicem că șerbim, iar puțin de ea grijim, / Vrun folos de-l câștigăm, la-nteresu[l] nostru-l dăm. / Undi-i frică și necaz, să răzi cum fugim, cu haz. / Ista leniș, moali cel [celălalt], cruță trudele alt mișel. / Tot că prea ne-am dizmerda, răsfrânări [desfrânări] am cugita; / Ce-i șerbire-am Domnului nu căutăm, ci demonui [demonului]. / Nice penitenț[ă] (pocai-anie) având, nici viața-ndreptând. / D-altor bun ne întristăm, de-altor rău ne bucurăm, / Astăzi frații lăudăm, mâne [mâine] frații înjurăm. / Iac-ivește-ne bázăul, prilistim [lingușim] căci ca dulăul; / Nice timpu-l uzurpăm, cătră rău iar ne plecăm, / Osândim nedând sămbria, undi-i [a] noastră ominia? / Unul pre săraci alungă, alt, dator [datornic], nu dă din pungă. / Nici județu-n minte avem, vai! ce samă vom să dăm?!”.

Textul, pe lângă frumusețea sa regional-arhaică, răsărind de sub haina ternă a slovelor, prezintă importanță sub aspectul lexicului, al unor interesante fenomene de limbă, dar și al poeziei și ideilor literare, cu reverberații într-un câmp mai larg, cel al „oximoronului genetic”, ce definește „fețele” eului nostru („diurn” și „nocturn”) ¹.

P. D. Un cernăuțan, *Conținerea de la îndulcirea în amorul fizicesc în tănereată și afară de căsătorie*. Acrostihon. p. 41.

Regule a vremii (timpului) pentru țărani (lucrători de pământ) și alte din iconomia folositoare, p. 41-42.

Coperta a IV-a. Același chenar ca pe coperta I. La mijloc, un desen alegoric: Pajura moharhiei habsburgice, în firida unui zid de cetate. Dedesubt, două ramuri de finic, simbol cultural creștin, de credință și izbândă, prin cultivarea / înflorirea virtuților, pe care se sprijină zidirea durabilă. Jos, locul imprimării calendarului și tipografia: „Cernăuți, La Ioann Ekhard, tipograful Circului [Cercului] Bucovinei”. Tot aici, în colțul din partea stângă a copertei, în creion albastru, prețul: 900 lei, trecut probabil de Leca Morariu.

Exemplarul pe care îl descriem aici se află în Fondul „Leca Morariu”, la biblioteca de la Complexul Muzeal „Bucovina”, din Suceava, unde are cota 61.

¹ Pentru o lectură ori „relectură” în această „cheie”, vezi, între altele, Laurențiu Ulici, *Mitică și Hyperion*, ediție îngrijită de Aurelia Ulici, prefață de Doina Uricariu, București, Editura Du Style, 2000, p. 36-49, 63-69.

III. 2. „Călindariu pe anul ordinaru 1882”.

Redactat de Ion I. Bumbac

„Călindariu pe anul ordinaru 1882. Redactat de Ion I. Bumbac, secretariu Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, anul al IX-lea, Cernăuți, Editura Societății pentru cultura și literatură română în Bucovina, Tipariul lui Rudolf E[k]hard[t], 80 + LI p.

Format 25x17,5 cm

Coperta I, broșată, de culoare vernil. Chenar elegant, cu motive florale în colțuri. Sus, cu cerneală neagră, se face mențiunea: „pentru Biserica Sf. Ioan Botezătoriu din Sirete”. De aici, înțelegem că exemplarul a aparținut lui S. Fl. Marian. Însemnări diverse, cu scrisul lui Leca Morariu, în cerneală albastră. Tot aici, ștampilele de bibliotecă ale lui Leca Morariu, una rotundă, iar cealaltă dreptunghiulară.

Prețul: 60 cr. v. a.

Cernăuți, Tipariul lui Rudolf E[k]hardt

Coperta interioară, bej, fără chenar, cu timbrul dezlipit și ștampila cu stema monarhiei. Ștampilele de bibliotecă ale lui Leca Morariu.

Cronologia, p. 3-7. Aici, ca la tomurile precedente, sunt trecute și evenimente din viața Ducatului Bucovina. În acest tom, se menționează împlinirea unui an de la introducerea „limbei românesce” ca limbă de propunere la Gimnaziul ort. or. din Suceava, eveniment petrecut la 1 septembrie 1881.

Pascaliala anului ordinaru 1882, p. 7.*Serbători mutabile la răsăriteni (ortodocși) și apuseni (romano-catolici)*, p. 7.*Ajunurile [posturile] la răsăriteni și la apuseni*, p. 8.

Patronul Țării, zilele normate [sărbătorile legale] pentru Bucovina, zilele normate ale Curții împărătesce, feriile judecătorești, p. 8-9.

Eclipsesele anului 1882, anotimpurile, p. 9.*Regintele anului: Joe (Jupiter), tempestatea anului*, p. 10-11.*Abreviatuiri*, p. 12.*Sistemul solar, tabela planetelor*, p. 13.

Calendarul iulian (vechi) la răsăriteni și calendarul grigorian (nou) la apuseni, p. 14-25. Lunile se dau și cu denumirea lor populară. Tomul nu are file albe, intercalate, pentru însemnări.

Calendarul armenilor orientali pe anul ordinaru 1882, p. 26-27.*Calendarul iudeilor*, p. 28-29.*Răsăritul și apusul Soarelui*, p. 30-33.*Genealogia Dinastiei împărătesce domnitoare în Austro-Ungaria*, p. 34-35.*Mitropoliele ortodoxe-orientale din Austro-Ungaria*, p. 36.*Archiepiscopia Bucovinei. Șematism*, p. 37-42.*Scala de timbru prescrist în Austro-Ungaria*, p. 43.

Tarifa timbrului, p. 44-51.

I. *Tarifa de porto postal*, p. 52.

II. *Mandate (asemnațiuni) postale*, p. 53-54.

III. *Transporturi de bani și bunuri*, p. 54.

Oficiile postale din Bucovina, p. 55 (În Ducatul Bucovinei sunt 71 de oficii poștale).

Bâlciuri (Jahrmärkte) în Bucovina și Galiția, p. 59.

Șematismul bucovinean pe anul 1882, p. 61-72 (cu inițialele cuvintelor din titlu lucrate artistic). Pentru importanța documentului, dăm mai jos structura acestuia:

I. *Autoritățile politice*, p. 61-72.

II. *Autoritățile de instituție*, p. 66-68.

III. *Finance*, p. 68-69.

IV. *Direcția Bunurilor Fondului Religionar Gr. Ort. din Bucovina*, p. 69.

V. *Instrucțiunea Publică*, p. 70-71.

VI. *Autorități militare*, p. 72.

Introducere la almanahul următoriu, p. 73.

Ion I. Bumbac, profesor la Gimnaziul c.r. din Cernăuți, *Unele puține despre noua ortografie română croită pe baza principiilor stabilite și adoptate de Academia Română din București, unde șed bărbații noștri cei mai învățați din toate țerile locuite de români*, p. 75-80.

Noua ortografie română, p. 75-76.

A. *Regule generale*, p. 76-77.

B. *Regule speciale*, p. 78-80 (tomul din acest an al „Călimariului... redigat de Societatea pentru Cultura și literatura română în Bucovina” este valoros, întrucât este cel dintâi periodic din Bucovina care adoptă noua ortografie stabilită de Academia Română).

Almanach, p. I-LI (numerotarea nu respectă ordinea textelor în cadrul almanahului).

Ion I. Bumbac, [Frați români], versuri, p. XXIX-XXXIII (versurile, din care transcriem un fragment, se înscriu în programul calendarului: „Frați români de neam și lege, / Fii ai țerei, vechi moșneni, / Ceriul soartea v-o direge, / Săltați azi, bucovineni! // Împăratul se-ngrijesce / De-al vost bine ne-ncetat / În Suceavă se ivesce / Un luceafăr luminat! // Vechia școală românească, / Templul vostru strămoșesc, / Ce-a știut [știut] bărbați să crească / De cari azi nu se gădesc, / Eată [iată] ear [iar] că luminează, / Eată ear că s-a deschis / Pentru toți ce-naintează / Și nu vor a fi de ris [râs] // Alergați, români, la școală, / La Suceavă vă grăbiți, / Și-ți fi ear ce-odinioară: / Popor brav de bravi școliți // Și-ți sci ear [ă] trăi bine, / Nu veți stinge-nădușiți / De păcate, cu rușine, / De-ntunerice copleșiți”).

Lazăr C. Rotopan, *Un vis pe calea spre pădure după lemne*, proză, p. XXXIV-XL.

Ion Berariu, *Stâlpul lui Vodă*, versuri, p. XLI.

Pagina XLII, liberă.

Coperta a III-a, de culoare vernil, liberă. Jos, în colțul din stânga paginii, cu cerneală albastră, prețul de achiziție: 400 lei.

Coperta a IV-a, reclamă pentru Tipografia lui Rudolf Eckhardt. Chenar ca pe coperta I.

Exemplarul pe anul 1882 din colecția aflată la Suceava în Fondul „Leca Morariu” este incomplet. Lipsesc de aici, mai multe texte, care se află, în schimb, în exemplarul păstrat la Biblioteca Academiei Române.

V. Bumbac, *Șoimul banului din Craiova*, versuri, p. III-XIII. Este un poem după o legendă în proză, referitoare la originea romană a poporului român, publicată în „Curierul de Iași”, nr. 135, din 1871, și reprodusă din „Convorbiri literare”.

C. Morariu, *Însemnătatea culturii naționale pentru femei și lipsa acesteia la femeile române bucovinene*, p. XIV-XXVIII (autorul cere aici, între altele, înființarea de școli secundare pentru fete, după modelul celor din Muntenia și Moldova.)

Ion I. Bumbac, *Gimnaziul Sucevei este merit, de la înființarea sa, spre deșteptarea și luminarea poporului românesc din Bucovina*, p. XXIX-XXXIII.

III. 3. „Călendariul pe anul bisect 1888. Redigeat de societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în seminariul archidieceșan din Cernăuți»”

„Călendariul pe anul bisect 1888. Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți»”, Cernăuți, Editura Tipografiei Archiepiscopale, 1888, 150 p. + 5 file cu anunțuri și reclame

Format 25x17 cm

Coperta I, broșată, de culoare bej. Chenar cu linie groasă înspre exterior și subțire spre interior, lucrată artistic, cu motive florale la mijlocul chenarului (reprezentând semnul Crucii) și în colțuri. Însemnări în creion și cu cerneală albastră, operate probabil de Leca Morariu. Ștampila de bibliotecă a lui L. Morariu. În partea de jos este trecut prețul calendarului: 60 cr. v. a. într-un chenar, cu vigneta lucrată artistic.

Coperta a II-a. În creion, sunt consemnate câteva strigături din Bucovina, datate 14 XI [19]54: „Astăzi e lăsat de sec / Mă duc, mamă, să mă-nec / Unde-o fi balta mai lată, / Să-mi încapă zestrea toată”; „Mai dă, jupâne! / Mai lasă, române! / Și târgu se face”.

Coperta interioară, fără chenar. Prețul: 60 cr. v. a., vigneta lucrată artistic. Jos, timbru fiscal (Kalender Stempel) de 6 kreuzer, cu ștampilă având la mijloc stema monarhiei austro-ungare.

Cronologia, p. 3-7.

Pascală anului bisect 1888, p. 8.

Sărbătorile mutabile, p. 8.

Ajunurile la răsăriteni și apuseni, patronul Țării, zilele normate pentru Bucovina, zilele normate ale Curții împărătești, feriile judecătorești [zilele de vacanță], p. 8-10.

Eclipsele anului 1888, cele patru anotimpuri, p. 10.

Regintele anului: Saturnul, p. 11-12.

Previțiuni meteorologice [„tâmpestatea anului”], p. 12.

Abreviaturi, p. 12.

Sistemul solar, tabela planetelor, p. 13.

Calendarul iulian (vechi) la răsăriteni și calendarul grigorian (nou) la apuseni, p. 14-25 (lunile anului apar și cu denumirea lor în limba rusă. Rubrică și în limba rusă pentru sfinții zilelor. File albe, intercalate, pentru însemnări).

Calendarul iudeilor, p. 26-27.

Răsăritul și apusul Soarelui, p. 28-31.

Genealogia Dinastiei împărătești domnitoare în Austro-Ungaria, p. 32-33.

Celelalte dinastii domnitoare în Europa, p. 33-34.

Mitropoliele ortodoxe-orientale din Austro-Ungaria, p. 35.

Archiepiscopia Bucovinei. Șematism, p. 36-43.

Celelalte confesiuni din țară, p. 43-44.

[Șematismul Bucovinei], p. 44-72. Document valoros pentru cercetarea locală și regională, reprodus an de an în calendarele epocii și cuprinzând datele oficiale din evidența anului anterior. Transcriem structura acestuia:

I. *Autoritățile politice*, p. 44-51.

II. *Autoritățile de justiție*, p. 51-55.

III. *Autoritățile financiare*, p. 55-57.

IV. *Direcțiunea c. r. a Bucururilor Fondului Bucovinean gr. or. Religionar în Cernăuți*, p. 57-58.

V. *C. r. Posta și telegraful*, p. 59-61.

VI. *Institutele de instrucțiune*, p. 61-70.

VII. *Autoritățile militare*, p. 70-71.

VIII. *Institute publice și societăți*, p. 71-72.

Scala de timbru prescris în Austro-Ungaria prin Legea din 8 martie 1876, p. 73.

Tarifa timbrului, p. 74-78.

Tarifa telegrafică, p. 81.

Mersul trenurilor, p. 82-84.

Bâlcuiri (târguri) în Bucovina și în Galiția, p. 85.

Pentru economi, p. 86 (recomandări).

Almanach

Titlul, cu chenar lucrat artistic. Filă distinctă pentru titlu, p. 87-88.

Petre Ispirescu, *Despre Pomul Creciunului (Christbaum)*. Din poveștile unchișului sfânt, reproducere din „Țara nouă”, revistă științifică, editată de I. Noișescu, la București, cum se precizează într-o notă de subsol, p. 89-102.

Averchie Macovei, *Doi frați. Episod istoric din luptele Regimentului bucovinean de Infanterie Nr. 41, în anul 1878, în Bosnia, comunicat de un martor ocular*, p. 102-106.

George Moroșan, *Oamenii, animalele și natura ca prevestitori ai schimbării vremii*, p. 106-114 (Prelucrare după mai mulți autori).

Matilda Poni, *Cânt-o pasere...*, versuri, p. 114 („Cânt-o pasere în sbor, / Cânt-un cântec plin de dor, / Așa dulce-ncetișor, / De-l aud chiar numai eu, / Și-l aud că-i dorul meu! // Nădrăvancă păsărea, / Tu ce scii [știi] durerea mea, / O! mai tare nu cânta! / Să n-audă codrul verde, / Păsăruică, de mi-i crede: // Frunzele ar veștezi, / Earba s-ar îngălbi, / Primăvară n-ar mai fi, / Căci e dorul boală grea / Orișice moare de ea”).

Народни рады. Sfaturi pentru popor, articol în limba rusă, nesemnat, p. 115-127. Îndrumări privind educația copiilor, prețuirea timpului și procesele din justiție. În final, îndemn: „Mergi la biserică, ocolește cărciuma și îndeplinește-ți în mod conștiincios obligațiile!”.

Данило Млака [Isidor Vorobchievici], *Могила спявака (Mormântul cântărețului)*, versuri în limba rusă, p. 127.

P. U. Brăboiu, *Amintirii scumpului meu copil Ciprian, născ. în 3 noiembrie 1883 st. v. - † de anghină difterică în 5 octombrie 1887 st. v.*, versuri, p. 130.

C. Morariu, *Idealurile*, versuri, traducere din Fr. Schiller, p. 131.

C. Morariu, *Cătră Lotte*, versuri, fragment de W. de Goethe, p. 132.

Iuliu Bugnariu, *Memento!...*, versuri, p. 132. Textul este construit în spiritul literaturii calendarului, îndemnând la milostenie în viața publică: „Când vezi un sărac pe stradă / Cum se plânge cu amar, / Ruga lui plină de jale / N-o lua, creștine-n dar[n]! // Căci el mâna când întinde / Și se roagă-ncetinel / Te face atent, creștine, / Că și tu poți fi ca el!”.

D. Bolintineanu, *Damiil Sihastrul*, versuri, p. 133 (reproducerea se face fără indicarea sursei).

V. Simiganovschi, *Earna trece*, versuri, p. 133.

Matilda Poni, *La fereastră*, versuri, p. 134.

Matilda Poni, *Floarea-n câmp...*, versuri, p. 134.

Povește economice și medicinale [medicale], p. 135-139, (pentru sughiț, mușcături de albine, „alcătuirea unui barometru viu”, ologeala păsărilor („galițelor”), mucegai, stârpirea omizilor, strângerea șinelor pe roată la car, păstrarea ouălor, mijlocul de a face curcile și găinile să clocească, omorârea șoarecilor, stârpirea păduchilor la vaci, feritul fierului de rugină, consumarea diferitelor cărnuri și băuturi, contra difteriei, pentru lucrarea pământului

„cleios” (hleios), doctorie pentru durerea de dinți, păstrarea mirosului de trandafiri).

Glume și nu prea, p. 139-147.

Смѣшнѣ [Amestecate], texte în limba rusă, p. 147-148.

Cugetări și sentințe, p. 149-150. Selecția pe care o face îngrijitorul (redactorul) este din punct de vedere tematic, de asemenea, în spiritul calendarului românesc al epocii, nu doar din Bucovina, ci din întreg spațiul românesc. Pentru ilustrare, transcriem o parte dintre aceste „cugetări și sentințe”: „Munca onestă este titlul de noblete al omului; pentru aceea, în orice condițiune te vei afla, bogat ori sărac, trebuie să muncești”; „Două capete luminate pot mai mult decât două sute lipsite de învățătură. Căci, precum alt[o]irea face din pădureț pom, așa cartea din sălbatic om”; „Numai un lucru face pe om mare: bunătatea lui”; „Lenevia umblă așa de încet, încât sărăcia o ajunge în curând”; „Prin întunecare la lumină. Prin rătăcire la adevăr. Prin răbdare la scop”; „Temeiul înțelepciunii este frica lui [de] Dumnezeu; întâi teme-te de Dumnezeu și al doilea de cel ce nu se teme de Dumnezeu. Căci pe Dumnezeu ce-l înjură, nici de tine nu se-ndură!” (p. 149); „Cinstește toate religiile, dar te-nchină numai la a ta. Căci cel ce se-nchină la două credințe, acela nicio lege n-are și la toți e în ură mare”; „Când vei voi să te însori, deschide patru ochi, ca să n-aduci pe dracul cu lăutari în casă”; „Începe de la mic, ca să poți ajunge la mare”; „În timpul în care trăim, numai popoarele luminate pot ajunge adevărata mărire” (p. 150).

Anunțuri, reclame, 5 file.

Coperta a IV-a. Reclamă pentru Tipografia arhiepiscopală. Jos, în colțul din stânga paginii, prețul, cu cerneală albastră: 200 lei.

III. 4. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1910”

„Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1910. Redigeat și editat de Eugen Neșciuc”, anul XXIII, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1909, 116 p. + 14 file cu reclame

Format: 20x12,5 cm.

Coperta I, broșată, de culoare cărămizie, ilustrată cu un peisaj de vară. În plan apropiat, un drum străjuit de răchiți, trecând pe un pod de lemn peste un râu, la care se adapă câteva animale (vite mari). La mijloc, un lan de grâu, în care lucrează câțiva cosași. În plan îndepărtat, câteva case, construite în stil nemțesc (cu acoperișul în două ape), înconjurate de grădini, spre care grăbesc oameni și câteva care. Între case, o biserică având trei turle răsucite, după model rusesc, asemănătoare cu cea de la Horecea, de lângă Cernăuți.

Prețul: 50 [de] bani.

Coperta a II-a, reclame.

Coperta interioară, fără chenar. Vignetă stilizată artistic, încadrând anul calendaristic, sub cel de apariție a tomului (XXIII).

Cronologia pe anul 1910, p. 3-5.

Anul 1910. Previziuni meteorologice, prezentate pe anotimpuri, p. 6.

Pascaliala anului ordinar 1910, p. 6.

Sărbătorile mutabile, posturile, întunecimile de peste an, p. 6-7.

Regintele anului: Joe (Jupiter), p. 7.

Călimdarii vechi (iulian) la răsăriteni și călimdarii nou (grigorian) la apuseni, p. 9-31. Numele lunilor și cu denumirea lor populară. File tipizate, intercalate, pentru însemnări. Lunile anului sunt însoțite aici, pe marginea din stânga paginii, de maxime, cugetări, zicători, proverbe. Acest fel de ilustrare apare pentru prima oară într-un calendar românesc din Bucovina. Procedeu ilustrează rolul calendarului în viața omului modern, conturând aici, mai ales, rostul său de carte de învățătură folositoare, de îndreptar ori de călăuză în viața de zi cu zi. Pentru apropierea de sensibilitatea omului epocii și de frumusețea acestor pagini, transcriem integral acest adaos de rubrică al calendarului din 1910:

„Zilnic învață a trăi de la cei ce mor și a muri de la cei ce trăiesc. Este mai ușor a scoate cu un ac un munte cu rădăcina lui cu tot decât a scoate din inima oamenilor păcatul lăcomiei și al prea marelui iubiri de sine. Să ai cap rece și inimă caldă. În urechea mamei șoarecul nu face cuib” (ianuarie).

„Istețimea minții fără bunătate de inimă e ca albina fără miere. Omul e ca țigara. În copilărie îl învălesc ca pe o țigară, doară cu deosebirea că țigara o scoatem din lădiță când vrem să o folosim, iar pre om îl așezăm în sicriu după ce a fost folosit. Sfârșitul însă li e același[i]: cenușă se alege din amândoi” (februarie).

„Pe copil îl înșeli cu jucării, pe cel vârstnic cu vorbe. Înainte de ce pleci la război, roagă-te o dată lui Dumnezeu; înainte de ce pleci pe mare, roagă-te de două ori, eară înainte de te însori, roagă-te de trei ori. Carieră își fac unii prin lingușiri, alții înjurând tot ce este cinstit și muncitor” (martie).

„Copilul mic învață cum să pronunțe cuvintele, copilul mai măricel învață cum să vorbească, junele învață a fi bun vorbitor, omul crescut învață cum să tacă. Viața asta-i bun pierdut, de n-o trăiești cum ai fi vrut. Oamenii mari au totdeauna nevoie de unii mai mici decât ei, ca să-i poată înălța” (aprilie).

„Omul, în loc să-și îndrepte păcatele sale, caută să pedepsească greșelele altora. Dacă vrei să mănânci caș la stână, trebu[i]e să legi prietenie măcar cu un câne. Pleava vântul o rădică, dar peatra o lasă; sufle vântul cât de tare, [dacă] ești peatră, ce-ți pasă?” (mai).

„Decât să-ți strici cheful cu gândul la supărări trecute, mai bine nu gândești la nimic. Bucuria împărțită-i bucurie îndoită, ear [iar] durerea împărțită e durere jumătate. Omida crede că curechiul Dumnezeu numai pentru dansa l-au făcut. Stelele nopții în zădar lucesc pentru acela care cu dor așteaptă lumina zilei” (iunie).

„Trei lucruri să nu-ți areți: mintea înaintea prostului, bogăția înaintea săracului și bucuria înaintea celui ce plânge. E bine să fii totdeauna cu ochii în patru, dară nu-i bine să vezi toate. Limba femeii e sabia ei și ea n-o lasă nicidecum să ruginească” (iulie).

„Dacă vrei să încerci aurul, dă-l pe piatră; dacă vrei să-l prețuiești pe un om, lasă-l să vorbească. Adeveseori limba taie capul. Când suferi de o durere ce nu poate fi alinată, mergi de alină la alții durerile cari pot fi alinate. Mai bine cu un om harnic la pagubă decât cu un leneș la câștig” (august).

„Judecă-l pre om după faptă, nu după om. Nu ocoli adevărul, ci aibi bărbăția de a-l cuprinde în întregime, oricât de aspru și s-ar părea. Sufletul poporului tră[i]ește în limba sa. Unde aurul vorbește, orice limbă amuțește. Dintr-o muncă cât de mică, dacă nu curge, tot pică” (septembrie).

„Omul cuminte și harnic todeauna are praznic, eară leneșul și prostul rămân și de Paști cu postul. O meserie plătește cât o moșie. Dacă nu știi să vâpsești, nu te pune să mânjești. Cu dragoste[a] îți trece repede timpul și cu timpul își trece repede și dragostea. Hoțul, nebunul și bețivul sunt frați” (octombrie).

„Mulți oameni trăiesc numai cu mintea [pe] care nu au pierdut-o alții. Fudulul are doi tovarăși: prostia și sărăcia. Tălhariul păcătu[i]ește o dată, dar și păgubașul până-l află păcătu[i]ește de o sută de ori. Două feliuri de oameni sunt aroganți pe lume: [un] slujbaș mic și un prost mare. Găina pentru un ou face atâta sgomot, încât o aude vulpea” (noiembrie).

„Două inimi se înțeleg mai bine decât două capete. În sat cu câni nu umbla fără botă. Nici făclia adevărului nu arde fără fum. Prostia se bagă înainte ca să fie văzută, înțelepciunea stă îndărăt ca să vadă. Fala mare traistă n-are. Omului cuminte îi spui o vorbă și el pricepe zece; prostului îi spui zece și el tot nu price[pe] niciuna” (decembrie).

Și alte tomuri ale „Călimdariiului poporului bucovinean” (1909, 1911, 1912 și 1913) apar cu maxime, cugetări, zicători și proverbe la sfârșitul tabelelor din calendarul lunilor anului.

Calendarul iudeilor, p. 32.

Ziua Paștilor pentru anii 1910-1950, p. 32.

Răsăritul și apusul Soarelui și lungimea zilei, p. 33-34.

Cât timp poartă [sarcina] animalele de casă, p. 34.

Poșta și telegraful, p. 34-37.

Măsurile, p. 37.

Tabela procentelor, p. 38-39.

Numele de botez și patronul zilei, p. 40-42 (numele de botez, în ordine alfabetică).

Scala timbrelor, p. 43.

Regatele și regenții europeni, p. 44-46.

Scala birului de pe venitul personal, p. 47.

Tabela monetelor, p. 47.

Tărgurile (bâlcirile) din Bucovina, p. 48.

Partea literară. Pagină cu frontispiciu, împodobit cu motive florale, p. 49.

T. B., preot, *Îndegetări la creșterea copiilor*, p. 49-60. Din acest articol de îndrumare, transcriem un fragment: „Copăcelul mic leagă-l cu inimă și cu pricepere de un par tare. Îndoiaie-i crenguțele ca să crească frumușel, dacă-i de lipsă, rătează-le cât crezi că e bine și, pe lângă bucuria că ai crescut un copac

sănătoas și frumos, vei avea și nădejdea că odinioară [vreodată, cândva] te vei putea odichni la umbra lui, fără să fii lovit de niște crengi rău crescute” (p. 60).

Alexandru Țintariu, *Cea dintâi servitoare*. Comedie într-un act, p. 60-75.

Cântece populare. Culese de C. Urechie, Volovăț, p. 76-79.

C. Urechie, *De ce-i bradul pururea verde*. Legendă, p. 82-83.

Sandu Bujor, *Scrisoare mamei*, versuri, p. 84.

Noaptea până-n zori, colindă, p. 84.

Consiliul cultural al Țării în Ducatul Bucovina, articol nesemnat, p. 85-93 (scop, structură organizatorică, subvențiuni).

Sfaturi economice, p. 94-101 (acestea sunt ilustrate cu câteva planșe: *Buhai de rasa Simmenthal de 1 ½ ani a[l] gospodarului Vasile a lui Toader Pădure din Ciudei*, p. 97; *Buhai de rasa Berner de 1 ½ ani a[l] gospodarului Matei Lang din Bouri*, p. 99; *Colecțiune de vițele de rasa Berner de la premiarea vitelor cornute în Gura Humorului*, p. 101).

Moșul [Nicolae Petra-Petrescu], *Dorințele bogatului și dorințele săracului*, poveste, p. 102-105.

Buhai de rasa Pinzgauer de 1 ½ ani al gospodarilor Tomașevschi și Zvolinschi din Câmpulung, reproducere după o fotografie, p. 103.

Glume, p. 106-110.

Găcituri, p. 111.

Sfaturi, p. 111-112.

Mersul trenurilor, p. 113-115.

File cu „anunțuri” și reclame (14).

Coperta a III-a. Reclamă.

Coperta a IV-a. Reclamă. Jos, în colțul din stânga, prețul: 150 lei.

III. 5. „Calendarul copiilor pe anul 1913”

„Calendarul copiilor pe anul 1913”, Cernăuți, Editura Societății „Dacia”, 1913, 32 p.

Format: 12,5x17 cm.

Coperta I. broșată, de culoare gri. Chenar dublu. La exterior. chenar cu motive geometrice, cercuri concentrice, cel de la mijloc umplut. Spre interior. chenar din două linii, una mai groasă spre exterior și cealaltă subțire, spre interior. Sus, frontispiciu cu inscripția *Biblioteca populară „Dacia”*, încadrată de două dreptunghiuri mai mari, cu marginile formate din cercuri alăturate, și două pătrate cu chenar dublu și miezul plin încadrând cuvântul „Dacia”.

La mijloc, titlul, cu vignete stilizate artistic, încadrând anul calendaristic, precedat de numărul calendarului în cadrul acestei colecții: 8. Dedesubt, prețul: 10 bani, iar jos, celelalte date tehnice: Suceava, 1913, Tipografia Societății „Școala română”, Editura „Daciei”.

Coperta a II-a, reclamă, în chenar: „Cea mai frumoasă gazetă pentru școlari harnici și ascultători este «Fluerașul». E plin de cântece, povești și icoane drăguțe. Treizeci de școlari vor pune câte zece bani la un loc, îi vor da suma strânsă d-lui învățător și-l vor ruga să li-o comande d[e la] București, Strada Oțetari, Nr. 6”.

Coperta interioară, de culoare bej, fără chenar, având aceleași date. Sus: Biblioteca populară „Dacia”, sub care se află imprimare două linii. La mijloc, Nr. 8, „Calendarul copiilor pe anul 1913”. Anul calendaristic, încadrat într-un cerc. Mai jos: Prețul 10 bani.

În partea de jos a copertei interioare: Cernăuți, 1913, Editura Societății „Dacia”, Tipogr[afia] Soc[ietății] „Școala română” Suceava.

Dragi școlari, notă redacțională, p. 2. Transcriem integral textul notei:

„Am tipărit pentru voi al cincilea calendar. Ni-am dat toată silința ca să-l facem cât se poate de frumos și folositor și credem că-l veți citi cu ace[e]ași plăcere cum le-ați citit și pe celelalte.

În schimb, cerem de la voi ca să fiți cumiți, harnici, ascultători și supuși părinților și învățătorilor voștri. De tineri, să învățați cum aveți să trăiți, căci noi, românii, nu avem alți prieteni și alt sprijin decât numai puterile noastre.

Strămoșii și răstrămoșii noștri s-au luptat și s-au apărat cu ghioaga. Noi trebuie să ne apărăm și să luptăm cu mințea și cu învățătura [pe] care o căpătăm numai din școală și din cărți. Fiți deci ascultători și silitori și noi vă făgăduim că vom mai scrie și altăcele pentru voi”.

Sub nota redacțională, alte două note, dintre care cea dintâi reprezintă un îndemn la culegerea de folclor:

„Rugăm pe școlarii și școlărițele de la sate ca să ni trimită și de acuma înainte cântece, povești, cimilituri, strigături, vrăji și altele, scriindu-le întocmai după cum le aud”.

Și cea de a doua notă este interesantă: „Societatea noastră a scos sub nr. 4 și 5 din Biblioteca «Dacia» o cărticică prea frumoasă cu trei povești, două cântece foarte frumoase și chipurile lui Mihail Eminescu și a[1] povestitorului Ioan Creangă, care costă 20 [de] bani. Adresa noastră: Societatea studentescă «Dacia» în Cernăuți, Palatul Național”.

Calendarul pe stil vechi și pe stil nou, p. 3-14 (pagini nenumerate). Fără file albe sau tipizate, intercalate, pentru însemnări.

[Andrei Bârseanu], *Steagul nostru*, versuri, p. 15. De aici, paginile sunt numerotate. Poezia circulă în toate provinciile istorice românești și are succes, mai ales prin intermediul manualelor școlare. Mai târziu, textul este parțial modificat, iar mesajul distorsionat, ca în ultimele decenii ale perioadei comuniste. Îl reproducem integral în forma originală, pe care o dă și acest calendar bucovinean:

„Pe-al nostru steag e scris unire, / Unire-n cuget și-n simțiri / Și sub mareața lui umbrire / Vom înfrunta orice loviri. // Acela-n luptă grea se se teme / ce însuși e rătăcitor, / Iar noi uniți în orice vreme / Vom fi, vom fi învingători. // Am înarmat a noastră mână / Ca să păzim un scump pământ; / Dreptatea e a lui stăpână / Iar domn e adevărul sfânt. // Și-n cartea veșniciei scrie / Că țări și neamuri vor p[ri]eri, / Iar scumpa noastră românie / Etern, etern va înflori”.

Șt. O. Iosif, *Cântec de leagăn*, versuri, p. 16. Și acest text se bucură de o largă circulație în spațiul lumii românești: „Hai odor, hai, păsărică, / Dormi frumos, dormi fără frică, / Să te-alinte / Moș cuminte / Și să-ți cânte-ncetinel: / «Mugur, mugur, mugure!» / Îngeri vin tiptil, alene, / Să te mângâie pe gene / Și îți leagă-n / Dulce leagăn / Trupușorul tău de crin, / Ca să dormi ușor și lin. / Ce tresari?... Nu-i nime, nime... / Liniște-i și-ntunecime... / Doar zefirul, / Musafirul / Cel șăgalnic și pribeag / A trecut pe lângă prag. / Și-a trimis o găză mică / Să-ți aduc-o scrisorică / Și să-ți spună / Noapte bună, / Că și el sătul de drum / Merge să se culce-acum”.

Cetatea Hotinul, reproducere după o fotografie, însoțită de un scurt text lămuritor, p. 17.

Ce trebu[i]e să știe fiecare din voi, dragilor, despre neamul românesc, text nesemnlat, p. 18. Îl reproducem integral, deoarece reprezintă, sugestiv, mesajul de un înalt civism al tipăriturii:

„Mândrie adevărată să-ți stăpânească inima, dacă ești român, căci mare și puternic e neamul românesc, din care faci parte, mii de mii de oameni rostesc scumpul tău grai, răspândit peste mări și țări.

Oamenii mari își trag obârșia din poporul tău, slăvit de mulți cântăreți și scriitori, căci cea mai frumoasă și bogată comoară din lume e graiul românesc, dulce la rostire și plin de adâncime și înțelepciune la gândire. Neamul românesc a clădit împărății, pe cari le-a apărat cu vitejia și sângele lui.

lubește-ți până la moarte poporul românesc cu toată căldura inimii tale gingașe și nevinovate și îndrăgește-ți graiul tău, pe care să-l străju[i]ești ca pe sufletul tău; numai astfel vei putea să fii odraslă credincioasă neamului tău până la moarte.

Păstrează-ți cu dragoste datinele, obiceiurile și portul neamului tău, precum ți-au fost lăsate drept moștenire de la strămoșii tăi.

Fă să răsune codrii și câmpiile țării tale de doinele și cântecele străbune.

Fii credincios, iubitor de adevăr și dreptate, harnic și de treabă, scump și isteț la vorbă, curat și cinstit la faptă.

Așa trebu[i]e să fie fiecare român vrednic de numele ce-l poartă, căci frumos nume are”.

Bucovina, *Povestea unei păsăruici*, proză, p. 18-19.

G. Coșbuc, *Cântec*, versuri, p. 20. Text antologic, îndrăgît din generație în generație de români, circulând mai ales în familie și școala primară. În provincii, precum Bucovina, a avut un rol multiplu, oferindu-le românilor, în primul rând, un text-model pentru cultivarea limbii materne:

„A venit un lup din crâng / Și-alerga prin sat să fure / Și să ducă în pădure / Pe copiii cari plâng. / Și-a venit la noi la poartă / Și-am [i]eșit eu c-o nuia: / «Lup flămând, cu trei choaje, / Hai la maica să te joace!» / Eu chemam pe lup încoace, / El fugea-ncotro vedea. / Ieri, pe drum, un om sărac / Întreba pe la vecine: / «Poartă-se copiii bine? / Dacă nu, să-i vâr în sac!» / «Puiul meu e bun și tace. / Nu ți-l dau și du-te-n pace, / Ești sărac, dar n-am ce-ți face, / Du-te, du-te!» și s-a dus. / Și-a venit un negustor / Plin de bani, cu vâlvă mare. / Cumpăra copii pe care / Nu-i iubește mama lor. / Și-a venit la noi la poartă, / Și-am [i]eșit și l-am certat: / «N-ai nici tu, nici împăratul / Bani să-mi cumpere băiatul! / Pleacă-n sat, că-i mare satul, / Pleacă, pleacă!» și-a plecat”.

Șt. Domnișoru, *Viorica*. Legendă, p. 21-26.

Elena Farago, *Cloșca*, versuri, p. 27.

Măi ciobane de la oi, cântec popular, p. 27-28.

Acul albinei, legendă, reprodusă din „Flu[i]erașul”, p. 28.

Bradul, cântec popular, p. 29. Textul este interesant, fiind o variantă, cu circulație pe un spațiu mai larg al lumii românești, amintind, între altele, de o cunoscută creație a lui Mihai Eminescu și de un cântec prelucrat admirabil de Iulian Vesper:

„Frunză verde de cicoare, / Bradule, ce plângi cu jale, / ce te legeni așa tare, / Făr de ploaie, făr de vânt / Cu crengile la pământ? // De ce nu m-aș legăna, / Dacă-mi vine veste rea! / Mie veste mi-a venit / Că-ntre ei s-au sfătuit / Trei meșteri cu trei topoare / La pământ să mă doboare. / Să mă facă scânduri lungi, / Scânduri lungi / În patru dungii, / Ușulițe / La temnițe, / Și zăvoare la-nchisoare. // Să mă ducă la loc rău, / Unde n-oi putea sta eu / De plânsul surorilor, / De bocetul maicelor, / De jalea voinicilor, / De dorul copiilor”.

Țiganul vânător, anecdotă, reprodusă din „Flu[i]erașul”, p. 30.

Elena Farago, *Sfatul degetelor*, versuri, p. 30-31.

Baba Floarea, dialog umoristic, reprodus din „Flu[i]erașul”, p. 31-32.

Reclamă pentru Librăria „Școala română” din Suceava și Biblioteca populară religioasă, cuprinzând vieți ale sfinților p. 32.

Coperta a III-a, reclamă pentru „frunțașii meseriașilor din Cernăuți”: Alexandru Ursu (frizer), Iordachi Teodorovici (cizmar), Ștefan Voitco (legător artist de cărți) și George Vârtan (croitor academic). Aceștia – precizează redactorul calendarului – „sunt bărbați cari au cutrierat lumea și au deprins meșteșugul lor frumos din țările străine pe cari le-au colindat. Toți românii sunt rugați să-i sprijinească din inimă. Părinții cari vreu să-și de[i]e copiii la vreo meserie să se îndrepte la ei după sfaturi. Iubiți pe acești stâlpi ai neamului nostru de aici și cinstiți-i cu fapta și fața voastră!”.

Coperta a IV-a, cu chenar realizat din trei linii. Reclamă pentru „Foaia poporului”, „prima gazetă românească ilustrată din Bucovina”: „Cea mai bună și mai răspândită gazetă pentru neamul românesc din Bucovina e «Foaia poporului». Atât norodul de la țară, cât și lumea intelectuală de la târguri află în ea cele mai bune informațiuni și știri din lumea mare. De la o vreme încoace

aduce «Foaia poporului» cititorilor ei ilustrațiuni actuale și interesante, devenind astfel prima gazetă românească ilustrată din Bucovina. Fiind «Foaia poporului» unica gazetă pricepută și citită cu dragoste de plugarii noștri, e dătoria fiecărui român să o răspândiască pretutindeni prin îndemnuri și sfaturi la abonarea ei. Gazeta «Foaia poporului» costă pentru gospodari numai 6 cor. pe an. Redacția și administrația se află în Strada Dominicului, Nr. 16 A". Sub chenar, în partea stângă a paginii, cu cerneală albastră și în chenar cu creion roșu: Lei 1,60.

III. 6. „Calendarul societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”

„Calendarul Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina pe anul 1914”, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1914, 176 p.

De format 14×21 cm, este editat de Comitetul Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina și întocmit de Ion Nistor.

Partea calendaristică

Calendar ortodox și ebraic, astronomie și meteorologie, poștă, măsuri, timbru, p. 3-41.

Cât poartă animalele de casă, p. 34.

Regatele și regenții europeni, p. 42-44.

Cronica anului [bisericesc] (1 septembrie 1912-1 septembrie 1913), p. 49-55.

Partea literară

Din istoria calendarului nostru, studiu, semnat de I. Nistor, p. 56-64 (studiu este de importanță documentară de netăgăduit și astăzi: „Calendarul trece cu drept cuvânt de cea mai veche și mai răspândită publicațiune periodică românească în Bucovina. El înlocuia înainte vreme gazetele și revistele de astăzi, despre care nici nu se pomenia încă pe atunci. Pe lângă partea calendaristică, alcătuitoarii calendarului grijuau și de una literară, pe care în limbajul acelor vremuri o numiau «alegate de petrecere». În ele ni s-au păstrat cele mai vechi încercări literare ale românilor bucovineni. Aceste încercări împrumută calendarelor noastre vechi o netăgăduită însemnătate literar-istorică. Înainte de anul 1848, care va rămânea pururi un însemnat stâlp de hotar în dezvoltarea noastră culturală, calendarul oferia cărturarilor noștri singurul prilej de a se încerca pe terenul literar. Din încercările lor vedem cât de subțire era pe atunci bruma culturii românești în Bucovina. Și nici nu e mirare dacă ni dăm sama că și aceasta se nutria mai mult din amintirile trecutului decât din imboldul primit în școlile din țară, în care stăpânia nu numai limba străină, ci și un spirit neprielnic pentru năzuințele noastre naționale și culturale”, p. 56).

În tradiția calendaristicii românești din Bucovina, întemeiată de Vasile Țintilă, la 1811, calendarul continuă, „într-un veșmânt nou și primenit”,

„Calendarul poporului bucovinean”, care „apune [...] în al 26-lea an al apariției sale (1888-1913), propunându-și să fie „expresia solidarității noastre naționale”.

Precizările îngrijitorului din finalul studiului său introductiv se referă la formatul periodicului, filosofia discursului adoptat, publicul-țintă, rostul său instructiv-educativ („luminarea minții”, „încălzirea sufletelor” și „îmblânzirea moravurilor”) și deschiderea către „îmbogățirea calendarului pe anul viitor”, prin atragerea de noi colaborări:

„Călăuziți de cele mai bune și mai frumoase intențiuni, trimitem calendarul acesta ca dar de Anul Nou în casa fiecărui cărturar român din Bucovina, ca să-i rămână în cursul anului întreg sfătuitor bun și cu priință în toate împrejurările și nevoile vieții. Pentru orele sale de recreație am întocmit și o parte literară, în care am primit numai ceea ce, după socoteința noastră, ar putea contribui la luminarea minții și la edificarea sufletească. Pe lângă sfaturi și indemnuri pentru cei ce au nevoie de ele, aducem și bucăți alese, în versuri și în proză, reproduceri și lucrări originale, toate izvorâte din gândul bun și din sufletul frunțașilor gândirii și simțirii românești. Totodată am atins și toate chestiunile de actualitate de la noi din Bucovina, precum sunt chestia bisericească și cea școlară. De curând s-a ivit și la frații de peste munți o chestiune bisericească, de care ținem sama în calendar.

Calendarul acesta e merit atât pentru popor cât și pentru intelectuali, tinde deci să devie un simbol de unire și înfrățire sufletească între toate păturile neamului românesc din Bucovina. Drept aceea, am întocmit partea literară astfel ca fiecare cetitor să găsească în ea ceva după gustul și înclinațiunile sale. Prin ilustrațiuni de tot felul am căutat să învioșăm textul și să înfățișăm persoane și lucruri demne de a fi cuprinse cu căldură în sufletul nostru. Într-o *Cronică* largă și cuprinzătoare am înșirat ca mărgelele pe ață, zi de zi, întâmplările cele mai însemnate de peste an, întrucât ni-a putut servi memoria și întrucât le-am găsit amintite în jurnale. La întocmirea *Cronicei* am avut, în prima linie, în vedere neamul românesc de pretutindeni, din Regat, din Transilvania și Ungaria, din Basarabia și de peste Dunăre, dând astfel expresie solidarității noastre naționale. Din motive lesne de înțeles, la noi în Bucovina am accentuat mai mult manifestațiunile culturale. [...]

Scriitorul acestor rânduri, care a primit de la Comitetul Societății însărcinarea onorifică de a întocmi acest calendar, își dă bine sama despre neajunsurile acestei publicațiuni. Timpul cel scurt care ni-a stat la îndemână – hotărârea de a eda calendarul s-a luat abia în luna mai – nu ni-a îngăduit să facem pregătiri mari. Să nădăjduim însă că scăderile și neajunsurile din anul acesta vor putea fi umplute la anul viitor. Spre acest scop ne adresăm chiar de pe acum către toți cărturarii români din țară cu rugămintea de a contribui cu roadele gândirii, simțirii și experienței lor la înzestrarea și îmbogățirea calendarului pe anul viitor. Colaborarea aceasta va fi de nună samă prinოსul cel mai curat și fără de prihană, pe care intelectualii români îl pot aduce spre luminarea minții, spre încălzirea sufletelor și spre îmblânzirea moravurilor fraților săi remași acasă la plug și la coasă, în întunicimea neștiinții, în rătăcirile superstiției și în scârba deprinderilor rele.

În sfârșit, țin să amintesc că venitul din desfacerea acestui calendar este merit pentru susținerea școalelor particulare românești din comunele inundate de puhoiul ucrainismului. Prin urmare, fiecare român care cumpără acest calendar, pe lângă foloasele intelectuale ce le poate trage din el, mai săvârșește și o faptă bună,

contribuind cu obolul său la mântuirea fraților noștri, cari sunt în primejdie de a-și pierde limba și sufletul" (p. 63-64).

Povestea unei vânători de urs. Amintire din munții Bucovinei, proză de T. V. Stefanelli, p. 65-69 („Începusem abia activitatea mea de judecător în Câmpulung și-mi plăceau foarte mult muntenii și felul lor de a se purta, de a sta de vorbă și de a petrece. De aceea căutam adese societatea lor și-i cecetam la nunți și la botejuni, însemnându-mi cu luare aminte datinele și obiceiurile lor frumoase. Adesea puneam la cale câțiva flăcăi să facă undeva o clacă, spuindu-le că eu voi plăti lăutarii și un polobocel de bere, și claca era făcută, iar eu ascultam atunci poveștile, glumele și cântecele lor și pe urmă priviam cu drag la minunatele danțuri ce se desfășurau înaintea ochilor mei. Astfel aveam cunoștință și cu tineri și cu bătrâni, și cu multă plăcere stăteam de vorbă cu ei, dar mai ales cu Vasile Flocea, care era un muntean sdravăn, cuminte și bun de gură, de picior și de păhar. Era totdeauna vesel, cu gluma pe buze și cu povestea de-ndemână, de aceea câmpulungenii îi ziceau și traista cu minciuni. Locuia la poalele Rarăului și era vânător vestit", p. 65).

Cugetări, semnate de A. Vlahuță, p. 69 („Când lingușitorul e om de talent, fapta lui de înjosire e nespuse de urâcioasă. Închipuți-vă un bogătaș care-ar fura codrul de pâine din traista unui biet cerșetor").

Sămănătorul, versuri de A. Vlahuță, p. 70 (textul sonetului, ilustrând poetic, în decembrie 1901, sămănătorismul, cunoaște o largă răspândire, fiind reprodus în periodice și în manualele școlare pentru învățământul secundar: „Pășește-n țarină sămănătorul / Și-n brazda neagră, umedă de rouă, / Aruncă-ntr-un noroc viața nouă, / Pe care va lega-o viitorul. // Sunând grăunțele pe bulgări plouă: / Speranța, dragostea lui sfântă, dorul / De-a-mbeșuga cu munca lui ogorul, / Le samănă cu mâinile-amândouă. // Trudește, făcătorule de bine, / Veni-vor, roiori, alții după tine, / Și vor culege rodul bogăției. // Tu fii soldatul jertfei mari, depline: / Ca dintr-un bob să odrăslească mia, / Cu sângele tău cald stropește glia!").

Sfânta muncă, versuri de A. Vlahuță, p. 70 („Sfânta muncă e aceea / Ce resplătește în ea-și găsește. / De-nțelegi tu asta – cheia / Fericirii tale-o ții. // Urgisit de toți să fii, / Tu de-a pururea iubește, / Iar, ca să rămâi în pace, / Nimic lumii să nu-i cei – / Binele te-nvață-a-l face / Ca albina mierea ei").

Alexandru Vlahuță, reproducere după o fotografie din epocă, p. 71 (reproducere pe întreaga pagină).

Îngerul românului, poveste, reproducere după C. Rădulescu-Codin, *Povești și legende din popor*, vol. XVI, editat de Academia Română, p. 72-76 (narațiunea ilustrează „cât poate fapta bună" / urmările faptei bune în viață).

Vărsatul (variola) și vaccinarea, traducere de Emilian Popescu, p. 76-80.

De ce nu a făcut Hristos recurs...?, snoavă, p. 80.

Altă vreme, versuri, de Nicu Dracinschi, p. 81 (ca și în alte cazuri din literatura calendaristică a epocii, nu realizarea estetică impune întotdeauna

textul, ci mesajul, ca în fragmentul pe care îl reproducem din acest text: „Rușinea c-am plecat grumazul, / că ni s-a pălmuit obrazul / de oameni, semeni nouă, / vom șterge-o, ca să nu mai fie / de-acum nici urmă de robie / în vremea noastră nouă. // Și întocmiri de altădată, / ce-n neștiință-ntunecată / isvorul și-l luară, / în fața razelor de soare, / în adâncimi pătrunzătoare, / topite au să piară”).

Povestea descălecatului, povestire de Mihail Sadoveanu, p. 81-84. Textul ilustrează orientarea semănătoristă a calendarului:

„Și-au făcut nepoții baciului sate, și-au învățat de la Dumnezeu cum să tragă brazda. Și-a înflorit, oameni buni, o țară cum nu știți voi... Au apucat-o strămoșii noștri în vremuri vechi...”

O țară ca o grădină... Când se plictisea Domnul în cer, venia aici, la noi, să se hodinească. Așa oameni au fost românii noștri odată!...

Acu nu mai este așa. Au început iar a se sălbătici oamenii la suflete... Hai-hai! spunea bunicu, Dumnezeu să-l ierte, că are să vie vremea să alungați și voi pe Domnul de la poartă, și-atunci amar va fi, ca și de neamurile cele păgâne!” (p. 84).

O lacrimă, versuri, de Octavian Goga, p. 84 („De-ar fi să-ți împărțești odată / Tu bogățiile ce ai, / Din toate darurile tale / Ți-aș cere-o lacrimă să-mi dai. // Mi-ai da atunci un strop de suflet / Ce din adâncuri îmi resare, / Căci numai din adâncul mării / Se pescuiesc mărgăritare...”).

Legea din bătrâni, text semnat de George Coșbuc, p. 85-87:

„Cuvântul nostru «legea din bătrâni» cuprinde toată mulțimea aceea de lucruri cari deosebesc pe un popor de altul și-l fac să fie așa cum este și nu altfel. Cuvântul e frumos, căci într-adevăr lege sfântă este tot ceea ce ajută la unitatea și trăinicia unui neam. Alte popoare au alte cuvinte pentru acest lucru, numai noi, românii, ne-am obicinuit să-i zicem lege.

Cel dintâi lucru pe care îl cuprinde legea din bătrâni este religia neamului. Românii sunt de religie creștină ortodoxă, și din partea asta ar fi de-o lege cu rușii, cu grecii, cu sârbii și cu bulgarii. Dar nu sunt. [...] Biserica românească n-a fost niciodată și nu este biserică rusească ori grecească. ci curat biserică legii românești și să dea Dumnezeu așa să rămâie cât o fi pământul. [...]

În «legea din bătrâni» e cuprinsă apoi firea și obiceiurile unui popor. [...]

Dar «legea din bătrâni» cuprinde în sine un lucru cu mult mai mare decât toate acestea: limba. Ea, mai ales, deosebește pe un popor de altul. [...] Limba e cea mai puternică legătură a unui neam. Ea e sufletul neamului, e firea și ființa lui. Aceleași vorbe nasc în noi aceleași gânduri. Iar toți câți au aceleași gânduri, orișicum se numesc ele: aspirațiuni naționale, idealuri, năzuințe, merg pe aceeași[i] cărare, biru[i]esc aceleași piedici și au aceiași dușmani: ei fac un neam, unul și nedespărțit. [...] Limba e, la urma urmelor, «legea din bătrâni» a unui neam, căci prin ea trăiește neamul. Religia și limba se sprijinesc una pe alta: religia trăiește prin limbă, căci vai de neamul care e silit să se închine într-o limbă pe care n-o pricepe, iar limba trăiește prin religie, căci dacă ar și începe limba unui neam să piară, câtă vreme va trăi în biserică și în cărțile ei, ea nu poate să se stingă. Asta o știm noi, românii, mai bine...”.

Doina, versuri de Octavian Goga, p. 87 (ceste versuri, prin marea lor forță modelatoare, vor fi reprezentat o lectură predilectă în lumea românească a epocii: „O doină plânge sus pe culme, / Din fluier unde limpezi cad, / Și legănată lin s-afundă / În pacea codrilor de brad... // Cântare, meșteră cântare, / Te stingi acum încet-încet, / Și-adormi pierdută-n tremurarea / Oftării blânde din brădet... // Mi-ai picurat un strop în suflet / Din taina vremii de demult, / Și plânsul veacurilor moarte / Mă înfioară când te-ascult... // Cum te-ai topit acum în noapte, / Eu stau cu inima la sfat: / În care brad, de care creangă / Plânsoarea ta s-a aninat? // Și cât vei mai trăi acolo, / Tu soră pururea cu noi, / Când va fi mort de mult ciobanul / Și moartă turma lui de oi?... // Târziu, odată, cine știe?... / Trecând pe-aici un călător, / Te va culege dintr-o floare, / De după o aripă de nor... // Te-a coborî în largul văii, / Și-o lume te va asculta, / Și-o lume-ntreagă va începe / Să plângă cu durerea ta...”).

Condițiunile unei cambii, material semnat de dr. M. Hacman, p. 88-94.

Microbii pe banii ce-i întrebuițăm, p. 94.

Pierderile în războaiele balcanice. 400 000 victime, 6 miliarde cheltuite, material neseminat, p. 95.

În colț la cârșma cu trei fete..., versuri de G. Rotică, p. 95.

Glume, p. 96.

Nicolae Grigorescu, articol semnat de N. Iorga, p. 96-100 („Una dintre cele mai mari și mai curate glorii ale patriei și neamului, un mare erou modest al artei, un uriaș lucrător, un intim al naturii cu care vorbea de-a dreptul fără învățător și tălmăciu, un suflet românesc de o energie și lumină genială a dispărut. [...] Se va spune că prin voia unei puteri mai mari decât noi s-a dat în el acestei țeri, acestui neam întreg, omul care să le înțeleagă în toată adâncimea și nevinovăția, în toată mândria și duișoșia, în toată frumusețea și simplitatea, în toată castitatea și poezia lor. El a ajuns astfel cel mai mare poet prin colori al românimii adevărate, al vieții țărănești, al idilei păstorești milenare. Raza ce-i căzuse pe fruntea înaltă, inspirându-l pe viață, raza ace[le]a i-a luminat până în ultima clipă de lucru, i-a luminat cu aureolă de ideal pe cei mulți, săraci și nevinovați ai acestei nații, cu cari toți s-a[u] unit una și al căror măreț înălțător prin artă a fost”).

Nicolae Grigorescu, reproducere după o fotografie a artistului, p. 97.

Ciobănașul, reproducere după cunoscutul tablou al pictorului român, p. 99.

Episcopia greco-catolică maghiară de Haidudorog, articol semnat de dr. Silviu Dragomir, p. 100-102.

Plosca, versuri de V. Huțan, p. 102.

Cusăturile românești din Bucovina, articol neseminat, p. 103-104 (preocuparea Societății „Doamnelor române” pentru industria casnică și activitatea învățătoarei Eugenia Alexandrovici din Vicovu de Jos pentru introducerea cusăturilor naționale românești în activitățile școlare și pentru tipărirea unui album cu „motive curat românești”: „Munca țărancilor din Vicovu de Jos și

împrejurime a atras asupra sa și atențiunea guvernului țerii. Președintele țerii, domnul conte de Meran, arată mult interes pentru aceste îndeletniciri și dorește ca țărancele noastre să se ocupe mai mult cu industria casnică și să scape astfel de sărăcia care bântuie atât de tare în pătura de jos a poporului nostru”).

Ce „zice” poporul românesc, în cântecele sale, despre Cuza-Vodă și Regele Carol, studiu semnat de Dimitrie Marmeliuc, p. 105-108.

Lupta bisericească din Bucovina, articol semnat de I. Nufăr, preluat din „Românismul”, 1913, p. 109-112.

Nocturnă, versuri de P. Cerna, p. 112 („La casele cu brazi în poartă / Zăvoru-i tras, ograda moartă. / O candelă-ntr-un colț clipește, / Sporind singurătatea grea... / De-acum și candela-ațipește - / Adormi și tu, nădejdea mea! // Pe plaiuri, sus, un buciom moare / Și focurile-s tot mai rare. / Departe-n văi adânci, prin pietre, / Isvorul glăsu[i]ește-abia... / Dorm toți în jurul stinsei vetre - / Adormi și tu, iubirea mea! // În bură de lumină dulce / Coboară luna să se culce. / Tăcerea aripa-și desface, / Ținând pământul tot sub ea... / Pământ și ceruri dorm în pace - / Adormi și tu, durerea mea!”).

Nu vă părăsiți țara!, articol semnat de N. Iorga și preluat din „Neamul românesc pentru popor”, p. 113-114.

N. Iorga, reproducere după o fotografie-bust a istoricului, p. 113.

Ce sunt posturile?, articol semnat de N. Iorga și preluat din „Neamul românesc pentru popor”, p. 114-115.

Ce „n-am apucat”: zborul omenesc, articol semnat de N. Iorga, preluat din „Neamul românesc pentru popor”, p. 115-116:

„Așa, câte «n-au apucat» oamenii! «N-au apucat» să meargă cu trenul [...]. «N-au apucat» în tinereță să dea știri cu telegraful și să vorbească la depărtare cu telefonul, care e acum mai la toate primăriile, și iată azi cu astea se leagă și se mișcă lumea. [...]

Ar fi crezut cineva să poată zbura omul? [...] Și la asta s-au gândit oamenii și și-au ajuns scopul. Din fier și pânză și-au făcut aripi mari, care lucrează ca ale unor vulturi uriași acolo în naltul cerului.

Și românii s-au încercat în această frumoasă biruință a puterilor lumii. Unul dintre dâșii e feciorul unui sătean din Ardeal, Aurel Vlaicu. [...]

Din asta pot ieși două învățături: că nu trebuie să ne mulțămim cu ce «am apucat» de la alții, ci să lăsăm și noi urmașilor noștri lucruri mari, pe care ei să le fi «apucat» de la noi, și, al doilea, că feciorii deștepți și harnici de la sate au și alta de făcut decât să se îmbulzească la slujbe. Căci prin alte îndeletniciri pot câpăta câștig mai mare și cinste veșnică”.

Glume, p. 117-118.

Numărul românilor din America, documentar întocmit de Ion-Iosif Șchiopul, preluat din „Lucașul”, p. 118-121.

La vilele de vară, versuri de G. Rotică, p. 121.

Lupta pentru școală, studiu semnat de G. Micu, p. 122-128 („Poporul român din Bucovina e angajat într-o luptă de existență cu neamurile străine ce

s-au furișat pe nesimțite pe pământul strămoșesc și-au pus stăpânire pe o parte însemnată din moșia strămoșilor, au intrat în biserică și școală și caută să ne răpească cele mai scumpe odoare ale neamului: limba și legea. Înverșunată e mai cu samă lupta ce se duce de români pentru școala românească”. Autorul, care semnează cu pseudonim, probabil George Tofan, prezintă preocuparea românilor din Bucovina pentru „câștigarea de școli românești” în satele locuite majoritar de ruteni: întocmirea de rapoarte, interpelări în Dieta țării, înființarea de școli particulare în aceste localități. Șicanarea învățătorilor români și a părinților, amenzile școlare, închiderea școlilor românești și „prefacerea școlii românești în școală rutheană” creează, prin datele și informațiile prezentate, imaginea unui „adevărat martiraj”, pe care îl suferă „pe terenul școlar răzeșii și mazilii din Bucovina”).

Cântec, versuri de Șt. O. Iosif, p. 128.

Cugetări, p. 128 (excerptele provin din creația lui Eminescu, Iorga și Carmen Sylva).

† *Ieronim Muntean*, necrolog, semnat L. M. [probabil Liviu Marian], preluat din „Foaia poporului”, 1913, p. 129-132.

Ieronim Muntean, reproducere după o fotografie a profesorului sucevean, p. 131.

Împotriva morții fără vreme, articol semnat de dr. Vespasian Pauliucu-Burlă, p. 132-134.

Școala de Meserii din Câmpulung, reproducere după o fotografie de epocă, p. 134.

Norocul și mintea, snoavă reproducă din C. Rădulescu-Codin, *Din viața poporului român*, vol. XVII, p. 135-139.

Păstorilor, mila vestiți! versuri, după *Rettungsjubel* [Bucuria mântuirii], volum de cântece religioase editat de D. H. Dolman, în 1906 (cu o nouă ediție în 1913), de C. Morariu, p. 139 („Cât de departe de cortul ceresc / Zac cufundați în prăpăstii, de vii, / Tineri, bătrâni, și părinți, și copiii! / Unde-s păstorii ce mila vestesc? // Frați vă sunt, mii de mii, și ei cerșesc, / Gem plini de sânge și mai morți în drum. / Câte nădejdi prefăcute-n scrum! / Unde-s păstorii ce mila vestesc? // N-aveți simțire? Sunteți împietriți? / N-auziți geamătul îngrozitor? / Toți înainte, toți, dați ajutor... / Iar voi, păstorilor, mila vestiți!”).

Conu Alecu, schiță, de Ioan Al. Brătescu-Voinești, reproducere după „Viața românească”, 1906, p. 140-143.

De ce sună stâlpii de telegraf?, articol nesemnat, reproducus după revista științifică de popularizare „Natura”, p. 143.

Statuia lui Mihail Kogălniceanu, reproducere după o fotografie a monumentului de la Iași, p. 144.

Foloasele tovărășiilor sătești pentru țăranul nostru, articol amplu, semnat de dr. Vasile Marcu, p. 145-152. Într-o pedagogie socială coerentă, calendarul aduce în discuție aici o problemă capitală pentru lumea satelor din Bucovina

vremii. Analiza pe care o face Vasile Marcu, exclusiv cu argumente economice, aduce o altă înțelegere asupra realităților (proceselor sociale) din Bucovina și din Europa Centrală a vremii, despovărată de clișee și stereotipuri mentale, contraproductive întotdeauna în cercetarea istoriografică:

„Pe la mijlocul veacului trecut s-a înfăptuit în Austria liberarea țaranului de sub stăpânirea și tutela proprietății mari. Toată lumea vedea în măsura aceasta un viitor strălucit pentru dezvoltarea gospodăriilor țărănești. Dar toți propovăduitorii bunurilor libertății acesteia s-au înșelat rău. Libertatea aceasta, făurită și săvârșită în pripă, a pus țărănimea neșcolită și nepregătită, în fața unei vieți noue, necunoscute, care cerea de la fiecare om multă muncă și altă înțelegere pentru nevoile ei. Pentru ca țărănimea să se fi putut deprinde cu viața cea nouă și să fi putut înfrunța greutățile începutului, stăpânirea ar fi trebuit s-o ocrotească mai lungă vreme de toate primejdiile ce se iviau acum una după alta. Prin institute bune de credit, de la cari țaranul ar fi putut împrumuta banii necesari pentru gospodărie cu dobândă ieftină; prin legi, cari pe de o parte ar fi oprit îndatorirea gospodăriilor peste măsură, iar pe de altă parte ar fi hotărât ca unui țaran, scos la dobă pentru datorii, să nu i se poată vinde casa și o bucățică de loc; prin măsuri aspre contra cămătarilor și contra beției; în sfârșit, prin desființarea propinațiilor s-ar fi făurit un lanț întreg de măsuri de ocrotire pentru țaranul liber, care abia acum, ca un copil, trebuia să învețe rostul vieții celei nouă. Din toate aceste însă nu s-a făcut nimic și urmările s-au arătat numaidecât. Trebuințele de bani i-au adus în sat pe cămătarii cari, în legătura cu crășma, exploatau neînțelegerea și nevoile țaranului. Îndatorirea gospodăriilor creștea mereu, încât, pe scurt, țaranul liberat de sub stăpânirea proprietății și acum stăpân liber pe un petic de pământ se văzu sub stăpânirea banului străin, care era mai primejdiosă decât stăpânirea de mai-nainte. [...] Aceste trei fapte, liberarea țaranului în pripă, fără pregătirea necesară și fără de a-l scuti de primejdiile ce aducea această libertate cu sine, trecerea de la schimbul produselor la târgul cu bani și concurența altor țeri agricole, mai ales din America, au pricinuit pe o parte îndatorirea fără măsură a gospodăriilor, pe de altă parte sărăcirea țaranului. [...] Stavilă sărăcirii țaranilor și îndatoririi gospodăriilor ar fi putut să puie numai un institut bun de credit, care ar fi dat împrumuturi ieftine la țărani. Stăpânirea însă nu și-a bătut capul cu acestea și nici cărmuitorii țerii de pe atuncia, comitetul și dieta țerii, nu s-au gândit la ajutorarea țaranilor în felul acesta.

Cam cu 15 ani în urmă, când procesul acesta de sărăcire și îndatorire amenința să doboare țărănimea noastră, s-a arătat o licărire de nădejde, o nădejde însă, care apela direc la puterile proprii ale țaranilor. Nevenindu-le nici un ajutor din altă parte, li rămânea ultima scăpare: să se întovărășească întreolaltă și să se ajutore din puterile lor proprii, din puterea întovărășirii lor. [...] Ce a fost mai ușor decât a se introduce astfel de bănci și pentru țaranii din Bucovina? Și, într-adevăr, în câțiva ani s-au înființat în cele mai multe sate din Bucovina bănci sătești sau, cum se numesc ele la noi, însoțiri sau bănci raiffeisene”.

Concluzia autorului trebuie reținută și pentru actualitatea sa: „O condițiune de căpetenie însă pentru bunul mers al tovărășiilor sătești este ca politica să fie scoasă cu desăvârșire din administrarea băncilor sătești și de la Centrală. Politica a dărâmat multe până acum și, dacă voim ca tovărășiile noastre sătești să înflorească pe viitor, atunci trebuie să le ferim de orice

amestec în politică, căci nimeni nu suferă așa de mult în urma agitațiilor politice ca organizația economică”.

Vestitorii, proză, de Mihail Sadoveanu, p. 152-155.

[*I. L. Caragiale, 1852-1912*], reproducere după o fotografie a scriitorului, p. 156.

A. D. Xenopol, reproducere după fotografia istoricului, p. 157.

Un capitol despre lene și superstiție, proză, semnată de G. Coșbuc, p. 158-160 (un admirabil comentariu asupra calendarului popular al săptămânii: „Ce poți să vorbești despre zilele săptămânii? Că sunt șapte și că le chiamă așa și așa, că într-una nu e bine să torci, într-alta să frământă (tot lucruri femeiești, săracele femei!), că una te apără de foc, alta de boli, alta de trăsnet. [...] Așa e cu posnașele aceste de zile. Ai lucra și n-ai când!”).

Pierderi culturale. P. Cerna, Șt. O. Iosif, Il. Chendi, articol semnat de N. Teaciu, p. 161-164 (O suită de medalionae).

[*Șt. O. Iosif*], reproducere după o fotografie a poetului, p. 163.

Nocturnă, versuri, de P. Cerna, p. 165 (reluarea textului de la p. 112!).

În peșteră, versuri, de P. Cerna, p. 163 („De pe tavane-ntunecate, / Tăcute lacrimi cad mereu, / Și parcă tot sporesc din greu, / Din mari izvoare depărtate. // Șuvițe tainice de apă / Spre peșteri drum de ani străbat, / Întruna se preling și sapă / Tavanul șubred și-nnoptat. // Dar după ani de picurare / S-au închegat coloane pline: / Eterna bolții lăcrimare / În loc s-o surpe, o susține. // Tot astfel, lacrimi nescate / În suflete ne-au picurat, / Și de furtuni nenumărate / Viața noastră-a tremurat... // Dar azi, când stau vârtejuri grele / Să ne răpună orice avânt. / Noi trecem fără pas prin ele / Și-aproape izbucnim în cânt. // Un suflet tânăr ne străbate / Și ne îndeamnă către cer - / Din suferinți abia-ndurate / Ne-am făurit armuri fe fier”).

† *Aurel Vlaicu*, necrolog, semnat de dr. Vasile Marcu, p. 166-170 („Și noi, românii bucovineni, cari am avut fericirea să admirăm sborurile sale năzdrăvane la Cernăuți, ne-am unit glasurile la jalea neamului întreg; iar icoana lui o vom păstra în inimile noastre curate drept simbol și imbold în năzuințele noastre!”).

Aurel Vlaicu în aeroplanul său, reproducere după o fotografie a inginerului-inventator, care s-a prăbușit cu aparatul său la 13 septembrie 1913, lângă Câmpina, p. 167.

Câteva cuvinte privitoare la recenzământul din urmă, studiu statistic, de T. V. Stefanelli, p. 170-173. Pentru înțelegerea corectă a fenomenelor sociale influențate de dinamica populației în Bucovina de până la 1918, trebuie reținut și acest mic studiu statistic:

„Până la anul 1880, recenzământul popoarelor viețuitoare în Austria se făcea astfel că naționalitatea unui individ se stabilia după limba maternă pe care fiecare cap de familie trebuia să o numească comisarului și care apoi se introducea într-o anume rubrică cu indicațiunea: *limba maternă (Muttersprache)*. De la anul 1880 încoace, însă

nu se mai urmează așa. Contele Taafe, pe atunci ministru-președinte și de interne, în dorința sa de a aduce un serviciu poporului germân din Austria și de a arăta cât de răspândită este limba germană în imperiu, decretează prin o anume lege că de la 1880 înainte, la recenzământ, nu se va mai însemna *limba maternă*, ci *limba de conversație*, limba pe care ești silit să o vorbești cu împrejurimea în mijlocul căreia trăiești și, astfel, în loc de *Muttersprach* se introduce în rubrica respectivă *Umgangssprache*. Conform cu această lege, capii de familie cari trăiau între străini trebuiau să declare că limba în care se înțeleg, cu împrejurimea lor, este limba ce o vorbesc acești străini, iar nu limba lor maternă și limba pe care ei o vorbeau în familiile lor.

În Bucovina, introducerea acestei legi a avut pentru poporul român urmări dezastr[u]oase și foarte păgubitoare, căci ea dădea organelor administrative prilejul binevenit de a schimba, a «rectifica» declarațiunea românului că este român și a introduce în actul oficial de recenzământ: *Umgangssprache*, *ruthenisch*, adică limba cu care se înțelege el cu împrejurimea sa mai largă, cea rut[h]eană. Și cum în Bucovina organele administrative nicând nu au fost prielnice românilor, ci rut[h]enilor, ne putem închipui de ce în recenzămintele oficiale, care se fac tot din zece în zece ani, numărul rut[h]enilor întrece pe cel al românilor. În statistica oficială nu a fost nicicând exact numărul populațiunii românești din Bucovina, căci tendința diferitelor guverne centrale și provinciale a fost totdeauna a reduce numărul românilor în folosul rut[h]enilor protejați de aceste guverne”. Iată și concluzia autorului: „O privire numai superficială a acestor cifre ne dovedește ce procedură arbitrară față de români a fost întrebuițată de deosebitele recenzăminte, până ce, în sfârșit, în anul 1910 s-au mai trezit românii și și-au manifestat cu mai multă energie voința lor de a fi trecuți ca români în listele oficiale, cu toate că și aceste liste, fiind «rectificate», încă tot nu ne dau adevărul număr al populațiunii românești, fiind acesta, de fapt, mult mai mare”.

Mersul trenurilor, p. 173.

Reclame, pagini nenumerate [174-176].

„Calendarul Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina pe anul 1914” are pe copertă o reproducere după lucrarea *Țărăncuță* a lui Nicolae Grigorescu, este imprimat în condiții grafice îngrijite și este împodobit, pe lângă iconografia menționată, cu câteva frontispicii și vignete. Exemplarele pe care noi le-am consultat se găsesc la Biblioteca Academiei Române, din București, acesta având cota *P I 3635*, și la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, *Fond „Leca Morariu”*, sub cota 98, acesta din urmă fiind parțial deteriorat.

III. 7. „Calendarul poporului pe anul ordinar 1915”

„Calendarul poporului pe anul ordinar 1915”, Anul I, Suceava, Editura Librăriei „Școala română”, [1915] 76 p.

Format: 21,5x14 cm.

Copertă I, broșată, de culoare bej, cu chenar construit din motive geometrice: dreptunghiuri și pătrate, la colțuri, cu diagonale albe și pline.

Coperta a II-a, cu același chenar, Este o reclamă pentru Librăria și Tipografia „Școala română” din Suceava.

Coperta interioară, fără chenar.

În partea de jos, imprimat, prețul calendarului: 50 de bani.

Listă cu cărțile din Biblioteca populară religioasă, edată de Aurelian Tăutu, preot ort. or. în Suceava, p. 2.

Cronologie pe anul 1915, p. 3-5. Între evenimentele reținute de calendar: 1900 – descoperirea telegrafului fără fir; 1909 – înființarea Societății „Casa Națională” în Suceava.

Anul 1915, previziuni meteorologice, pe anotimpuri, p. 5.

Sărbătorile mobile, posturile, p. 6-7.

Eclipsele în 1915, p. 7.

Regentul anului 1915: Luna, p. 7.

Calendarul vechi (iulian) și calendarul nou (grigorian), p. 8-30. Numele lunilor apar și cu denumirea lor populară, sunt pagini tipizate, intercalate între luni, pentru diferite însemnări. Exemplarul găsit de noi, fără însemnări.

Calendarul iudeilor, p. 32.

Ziua Paștilor pentru anii 1915-1950, p. 33.

Răsăritul și apusul Soarelui și lungimea zilei, p. 33-34.

Vremea, p. 35. Previziuni meteorologice pe anotimpuri.

Măsurile, p. 35.

Cât timp poartă [sarcina] animalele de casă, p. 36.

Scala birului pe venitul personal, p. 36.

Scala timbrelor, p. 37.

Poșta și telegraful, p. 38-42. Aici, și câteva secțiuni noi: Poșta militară (Feldpost), p. 41-42; Informațiuni despre răniți, p. 42; Informațiuni despre prizonieri, p. 42.

Statele și regenții europeni, p. 42-46 (România are 138 690 km² și 7 601 664 de locuitori. Capitala țării, București, are 338 109 de locuitori, iar al doilea oraș ca mărime, Iași, 76 000 de locuitori).

Partea literară

Văduvele și orfanii astașilor căzuți, p. 46-47.

Cronica anului [bisericesc] 1 septembrie 1913-1 septembrie 1914 st. v.. p. 48-56. După „Calendarul «Minervei»”.

Maică, maică, draga mea, versuri, p. 56 („Maică, maică, draga mea! / Eu mă duc, maică, de-acasă, / Nu plânge, ci fii voioasă, / Că, de-o fi țara pe pace, / Vine vremea, m-oi întoarce. / Și, de-o fi o răutate, / M-oi trage lâng-o cetate / Și-oi scrie frumoasă carte, / Carte-n patru cornurele, / Scrisă cu lacrimi de jele”).

Soldat, versuri, p. 56 („Foaie verde măr sălcu, / Drag mi-a fost soldat să fiu / Ca să port calul de frâu, / Și de frâu, și de căpăstru, / Să meargă bine-n buestru. / Frunză verde lemn de brad, / Decât slugă la un sat / Mai bine la

împărat, / Să mă chem că sunt soldat, / Cu chivără-mpărătească / Și cu sabie domnească”).

† *Carol I, Regele României*, p. 57-59. Articol nesemnlat, ce evidențiază „înțelepciunea” cu care Carol I „a izbutit să facă din România o țară monarhică și dinastică”, înălțând „prestigiul său la cel mai înalt grad”:

„În fața pilei strălucite de muncă neobosită întru împlinirea datoriei au amuțit rând pe rând dușmanii și mulți din ei au ajuns admiratorii și aderenții cei mai convinși ai domnului străin, dar așa de român prin faptele sale. Faptele aceste le știe toată lumea și ajunge să amintim pe scurt cele mai însemnate: A pus baza activității economice prin crearea de căi ferate; a creat aproape din nimic armata românească și a condus-o la izbândă pe câmpiile Bulgariei, cucerind neatârnată țării și regalitatea; a grijit pentru apărarea țării prin puternicele fortificații din jurul Bucureștilor și pe Siret; a condus cu energie stărnitoare și înțeleaptă politica externă a țării, orientând-o spre Tripla Alianță; a grijit de păstrarea și restaurarea monumentelor istorice; a fost un protector activ al Academiei Române, ale cărei ședințe le prezida uneori; a dorit să nu se piardă frumosul grai din bătrâni și comorile graiului popular și pentru aceasta a îndrumat publicarea marelui *Dicționar etimologic al României*, cu cheltuiala sa; a înființat Fundațiunea Universitară «Carol I» spre binele tinerimii universitare; a grijit de o administrație model pe Domeniile Coroanei, cu care au ajuns pildă vie și folositoare pentru întreaga țară; iar la sfârșit sufletul său strălucește încă o dată în toată frumusețea și duiosia sa în testamentul prin care lasă 12 milioane pentru diferite așezăminte și noi fundațiuni, un dar cu adevărat regal, în fața căruia s-au închinat și puținii dușmani cari îi mai avea” (p. 58).

Em. Grigorovitz, *Comorile Carpaților*, p. 60-64.

G. Rotică, *Colindătorii ei*, versuri, p. 65 („Nu-i nicio fereastră-n sat / Obiceiul să nu-l țină, / Merg copii la colindat / Și se-ntorc de nu-i lumină. // Numai Tinca n-a aprins / Un opaiț în rând cu satul; / De trei zile i s-a stins / Și din vară-i mort bărbatul. // De trei zile-n vatra ei, / Printre crăpături la ușă, / În zadar după scânteii / Suflă vântul în cenușă. // Brobodiți sub pălării, / De cu zi s-au dus de-acasă, / Mână-n mână doi copii / Pe la căsi cu plină masă; // Dumnezeu lui Isus / Preamărire să-i aducă, / Cu colindul gingaș spus / Pentru-un colăcel și-o nucă. // Singură-ntr-un colț de pat / Tinc-amarul și-l măsoară; / Numai ea n-a așteptat / Cea mai așteptată seară. // Glas de îngeri mititei / În vecini la orice casă, / Numai la fereastra ei / Nime, nime nu se-ndeasă. // Doi copii vin înghețați / Și pe prispa ei se su[i]e: / «Sculați, bo[i]eri mari, sculați» – / Și mai mult nu pot să spu[i]e. // N-are Tinca colăcei / Mână plină să le-ntindă, / Dară copilașii ei / Au și pentru ea colindă”).

Leontin Iliescu, *Aureola lui Isus*, versuri, p. 65-66.

Gavril Tulbure, *Despre muncă*, proză, p. 67-70.

I. Agârbiceanu, *Adevărata bogăție*, povestire, p. 70-74. Povestirea se înscrie în programul literaturii calendaristice din spațiul românesc, cultivând valori perene ale umanității. Povestirea, construită pe o schemă cunoscută în „tradiția populară”, colportează „mitul bunului împărat”, preocupat de

consolidarea „bunelor moravuri” în administrația publică, de stabilirea dreptății și îndrumarea mulțimii cu „învățătura” potrivită:

„Mai de mult, în multe privințe, le mergea mai bine oamenilor pe pământ. Între altele și pentru că se mai aflau împărați cu multă dragoste de dreptate și cu multă râvnă pentru binele poporului năcăjit.

Astfel, cică trăia un împărat cu frica lui Dumnezeu, care mult își bătea capul cum să-și facă poporul fericit, cum să-l învețe la cinste, la cruțare, la muncă fără preget și cum să supravegheze pe cei mari. Și el sta cât sta pe-acasă, în palatul lui, unde prânzia cu boierii cei mari, dar mai mult nu era la curte. Din mijlocul oaspeților se ridica deodată, spunea ceva în taină împărătesei la ureche și se făcea nevăzut. Adecă se grăbia să nu-și petreacă zilele fără folos. Se îmbrăca în haine sărace, o dată ca țaran, o dată ca meseriaș, ca cioban, ori chiar ca boier înstărit și umbla prin țară, din sat în sat, din oraș în oraș, să vadă cu ochii lui cum tră[i]esc supușii săi și cum cârmu[i]esc și judecă diregătorii. Multe rele a văzut astfel și asupra multor lipse i s-au deschis ochii, așa că inima lui de multe ori era plină de durere! Mergea acasă și, câte trei zile, zece scriitori scrieau poruncile lui, când aspre și necruțătoare, când pline de milă și de povețe bune. Poruncile împărătești ajungeau la cei năpăstuiți, la cei răi pentru cari s-au scris și numaidecât se făcea zarvă mare între oameni, și multe suflete erau cutremurate de frică”.

Într-o zi de vară, „pe la ojina cea bună”, travestit în boier, împăratul sosi într-un sat „cu o trăsură minunată, trasă de patru cai albi”. Trage la primărie și-i cere primarului să trimită crainici pentru a vesti în tot satul că are de gând „să-l cinstească” pe cel mai bogat din sat cu o sută de galbeni.

Satul intră repede în fierbere. „Cei înstăriți își aruncau priviri de teamă și de ură; fiecare ar fi dorit să fie numai el mai avut, să iee suta de galbei”. Dintre cei săraci „mulți se duseră mâhniți pe la vetrele lor”, iar alții îi „însoțiră pe cei bogați la primărie să vadă care s-a adeveri de mai bogat”. Privind „mulțimea din curte”, împăratul îl întreabă pe primar: „Atâția sunt bogați în satul dumniavoastră”? „Oamenii sunt lăcomoși la bani, Măria Ta – zice primarul”, cerând îngăduire pentru a-i chema înainte „pe cei mai bogați”: Ionu Vetii, A. Săftuții și Bârlea Pătru. Împăratul îi întreabă pe fiecare „ce avere are”, iar pe primar dacă această avere „și-au adunat-o cu cinste și omenie”, fără să nedreptățească pe alții. Primarul susține că cele afirmate de către fiecare în parte sunt adevărate. „Mulțimea din curte” șovăiește, însă, la răspuns, „mulți privind unii la alții”. Numai rudele celor trei depun cu fermitate mărturie: „Cu cinste au câștigat-o, Măria Ta”. Atunci, „străinul tuși, își duse mâna într-un buzunar, scoase o cărticică, o deschise într-un loc și ceti” pentru fiecare cum și-a făcut averea, uimindu-i pe toți prin adevărurile făcute public acum. „Bogații satului” pălesc, făcându-se fiecare „alb ca hârtia”, în timp ce „în curte era liniște de se putea auzi musca”, iar „groaza stăpânia toate sufletele”.

„Să vină cel mai bogat din sat – porunci străinul –, dar multă vreme nu se mișcă nime. Într-un târziu, prin mulțime începu să-și facă loc cu coatele un bărbat ca de cinzeci de ani, îmbrăcat sărac, dar curățel, și cu mustața rătează”.

„Lăsați-l să vină, strigă împăratul”. Bărbatul, „lipit pământului” de sărac – cum îl consideră primarul –, începe a povesti: „Am o căsuță de bârne, Măria Ta, și un petec de curte. Am trăit slujind și muncind la alții. Am măritat trei fete și am însurat doi feciori. Nu m-am certat cu nime, nici în casă, nici afară. M-am silit totdeauna să fac voia lui Dumnezeu”.

Mulțimea, întrebată dacă e adevărat, răspunde: „Nu mințește, Măria Ta. E așa precum a spus. E sărac, dar e cinstit”.

Scena care urmează „amuțește mulțimea cu primar cu tot”: „Atunci străinul întră puțin în primărie, își lepădă repede hainele de deasupra și rămase în cele împăratești. De undeva își scoase coroana și și-o puse pe cap. Ieși apoi afară [și vorbi mulțimii]: Voi ați spus că-i sărac, dar cinstit. Cinstea însă, adevăta bunele moravuri, fără de care cinste nu poate fi, e adevărata bogăție pe pământ. Cea mai mare bogăție! Eu, altfel, știu că e cinstit. Într-o seară, când nu avea la toată casa lui decât o jumătate de pâne, a împărțit-o cu un străin ce-i cerea de pomană. Deci el va căpăta de la mine suta cea de galbeni, de la Ionu Vetii o păreche de boi, de la A Săftuții toți banii cari îi are ascunși sub pat într-o căldare, de la Bârlea nouă părți din moșie, iar de la jupânul primar slujba de primărie. Căci tot e prea mult ca un primar să nu știe ce se întâmplă în sat, iar un străin să știe” (p. 73-74, *passim*).

Sfârșitul povestirii subliniază repetitivitatea mitului: „Porunca lui se implini întru toate numaidecât și împăratul, schimbat iar în boier, lăsă în durăitul căruții satul unde făcuse dreptate și dase o învățătură” (p. 74).

Reprodusă, fără a se menționa acest lucru, după volumul *Adevărata bogăție sau Împăratul printre săteni* (Cluj, 1912), povestirea învederează faptul, observat de George Călinescu la acest tip de narațiune, că „teza morală e absorbită în fapte, obiectivată, și singura atitudine pe care și-o îngăduie autorul de a face simpatică virtutea”.

Glume, p. 75-76.

Coperta a III-a, cu chenar. Reclamă pentru Librăria, tipografia, papetăria, legătoria și Institutul de afișaj „Școala română”.

Coperta a IV-a. Același chenar ca pe coperta I. Reclamă pentru Librăria și Tipografia „Școala română”. Jos, în stânga paginii, cu cerneală albastră, prețul: 5 lei.

„Calendarul poporului pe anul ordinar 1915” este imprimat la Tipografia „Școala română” din Suceava. Nemenționat în literatura noastră de specialitate, noi l-am găsit în *Fondul „Ioan Vicoveanu”* de la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, unde are numărul de inventar 2 391. „Calendarul poporului” apare la Suceava și în anii următori, având aceeași structură. Îngrijitorul acestui calendar este preotul ortodox Aurelian Tăutu, care, după 1918, este preot paroh în Siret. Câteva exemplare, dar numai pentru anii de după război, se află și la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” din Suceava.

„Calendarul poporului...”, nementionat în literatura noastră de specialitate, apare la Suceava, începând din 1915, sub egida Societății „Școala română”. În partea calendaristică, publică *Listă cu cărțile din Biblioteca populară religioasă, edată de Aurelian Tăutu, preot ort. or. în Suceava*, cronologie, previziuni meteorologice, date și informații referitoare la sărbători și posturi, calendarul vechi (iulian) și calendarul nou (gregorian), calendarul iudeilor, ziua Paștilor pentru perioada 1915-1950, alte date utile (măsurile, cât timp poartă sarcina animalele de casă, scala birului pe venitul personal, scala timbrelor, poștă și telegraf, poșta militară). Valoroase sunt informațiile despre răniți și prizonieri pe care calendarul le oferă cititorilor, precum și cele despre statele și regenții Europei.

În partea sa literară, „Calendarul poporului...” publică articole despre văduvele și orfanii ostașilor căzuți pe front, o cronică a anului bisericesc (1 septembrie-31 august), reprodusă după periodice de la București, creații în versuri din folclorul războiului, necrologuri, precum cel închinat morții regelui Carol I, versuri și proză aparținând unor autori consacrați (Ion Agârbiceanu, Em. Grigorovitză, Gavril Rotică), dar și mai puțin cunoscuți, glume. Calendarul face reclamă pentru Librăria și Tipografia „Școala română” din Suceava. Îngrijitorul acestui calendar este Aurelian Tăutu, preot în Suceava, care, după 1918, transferat ca preot paroh în Siret, continuă să întocmească și să imprime calendarul, sub aceeași egidă, îmbunătățind-i sumarul și ilustrându-l cu frumoase frontispicii și reproduceri după diverse fotografii.

III. 8. „Almanach jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909”

„Almanach jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909”, Cernăuți, Editura Societății „Academia Ortodoxă”, 1909, 157 p.

Format: 23,5x15,5 cm.

Imprimat la Societatea Tipografică Bucovineană, apare sub egida Societății Academice Studențești „Academia Ortodoxă”, la împlinirea a 25 de ani de activitate (1884-1909).

În *Cuvânt înainte*, p. 3-10, Nicolae Cotos, președintele Societății „Academia Ortodoxă”, precizează: „Orice activitate socială, de interes comun, ca să fie posibilă, cere numaidecât o organizare, o concentrare a puterilor singurite. Dacă studențimii i se atribu[i]e un rol însemnat în dezvoltarea unui popor și, dacă ea, spre a-și împlini rolul în mod deplin, trebu[i]e să fie organizată, trebuie să se grupeze în jurul unei idei, în jurul unui program hotărât și bine înțeles. Aceste grupări, aceste înfrățiri, aceste legături între cei cu aceleași năzuinți, cu aceeași dragoste de muncă, sunt societățile studențești, cari firește trebu[i]e să existe, îndată ce există o studențime conștie[nță] de chemarea sa. E vorba numai de societățile serioase, de societățile cari simțesc dimpreună cu întreaga națiune durerile neamului, cari palpită dimpreună cu întreaga suflare

a poporului din care fac parte la bucuriile de interes general și cari cu entuziasm sfânt pornesc adese – de obicei în frunte – pe căile cele mai anevoioase, dând asalturile cele mai îndrăznețe spre cucerirea idealului. Așa e natural să fie tinerimea academică” (p. 3). În acest sens, autorul evocă primele societăți studențești de la Universitatea din Cernăuți, înființată în 1875, societăți cu rol important în „educarea și întărirea simțului național”: „Arboroasa (1875-1877), „Junimea” (1878), „Bucovina” (1880) și „Academia Ortodoxă” (1884).

Tot aici, Nicolae Cotos evocă eforturile pentru întemeierea unei „societăți academice, teologice pentru literatură, retorică și muzică bisericească în seminarul archidieceșan din Cernăuți”, care „să fie vatra focului vestal al dragostei de lege și neam, în care să se crească voia și bărbăția, să se oțelească mintea și întărească cuvântul viitorilor propovăduitori și oșteni ai lui Christos”: întocmirea statutelor pentru înființarea Societății „Speranța”, nerecunoscute de către autorități; urcarea pe tronul mitropolitan a lui Silvestru Morariu, care numește, prin decretul consistorial din 18 noiembrie 1883, un comitet de elaborare a statutelor noii societății; aprobarea statutelor de către guvernul Ducatului, prin Decretul 12 412, din 29 noiembrie 1884; inaugurarea „Academiei Ortodoxe”, la 23 decembrie 1884 st. v., prin adunarea generală de alegere a comitetului de conducere, în frunte cu preotul Gheorghe Șandru din Rogojești, vicar protopresviter, „membru emeritat și onorariu” și „primirea sărbătorească a oaspeților”, în cadrul căreia „s-au rostit orații de salutare, s-au ținut discursuri, s-a cântat și declamat”. Având drept scop principal educația tinerimii academice teologice („perfecționarea reciprocă a membrilor ei pe terenul literar, retoric și muzical-bisericesc”), Societatea „Academia Ortodoxă” se afirmă și în societatea vremii, „punându-se astfel în serviciul lățirii ideilor bune, în serviciul cauzelor mari”, contribuind „cu puținul său la clădirea marei opere culturale” în Bucovina.

Societatea „Academia Ortodoxă” organizează „ședințe solemne” („grandioase manifestări ce se fac o singură dată pe an”) și „ședințe familiare” (câte trei pe an, fără fastul celor solemne). Acestea cuprind „cântări religioase și disertații literare”. Cuprinsă de viul dor de muncă „întru prosperarea ortodoximii și a națiunii”, Societatea „Academia Ortodoxă” ia asupra sa, de la început, „redigiarea” „Calendarului român pentru archidieceșana Bucovinei”, urmărind ca acesta „să între și în coliba țaranului, căci pentru dânsul trebu[i]e să ne grijim” (p. 7). De-a lungul celor zece ani de apariție (1885-1895), acesta difuzează „lucruri pur literare și lucruri bune și folositoare, de pe toate terenurile științei și economiei”, reținând creații semnate de Mihai Eminescu, George Coșbuc, Constantin Morariu, A. Bârseanu, Vasile Bumbac.

Cuvântul înainte la acest almanah bucovinean de la începutul veacului trecut este un breviar de istorie a vieții bisericești din Bucovina vremii. Dintre evenimentele evocate aici unul se distinge în mod deosebit: „La 1893 metro-

politul Silvestru își serbă jubileul de jumătate de secol de activitate preuțască. Când întreaga Bucovină a luat haină de sărbătoare pentru a cinsti pe cel mai drag și mai mare păstor ce l-a avut cândva, nici «Academia Ortodoxă», ce sta sub înalta și sănătoasă lui ocrotire nu putea să nu-și exprime bucuria sa; și a făcut-o aceasta în modul cel mai înțelept și mai trainic, edând în onoarea acestui eveniment și o broșură destul de voluminoasă: *Istoricul bisericii ort. Or. din Bucovina, 1775-1893, Cernăuți, 1894* (p. 8).

În cei 25 de ani de activitate, Societatea „Academia Ortodoxă” „și-a chivernisit, cu toate spesările ce le-a făcut în interesul binelui public, o avere frumoasă”: „o bibliotecă numeroasă și aleasă, susține un cabinet cu cele mai de frunte ziare și reviste”, adună în jurul său „studenți teologi români de pretutindeni: în majoritate absolută bucovineni, apoi transilvăneni, bănățeni și ungureni și, în fine, studenți din România”, sprijină manifestările altor societăți culturale, mai cu seamă prin concerte și conferințe, „dă acolo unde e de lipsă ajutoare de cărți” și note muzicale pentru „corurile de plugari”, sprijină din veniturile sale internatele și institutele filantropice din Bucovina.

Călăuzită de două „principii fundamentale”, „principiul religios creștin” și „principiul național”, Societatea „Academia Ortodoxă” își prezintă activitatea la jubileul celor 25 de ani, pe care îl marchează și prin tipărirea almanahului:

„Ținerea trează a conștiinței religioase, nutrirea focului străbunei credințe, virtutea adevărată dimpreună cu cea mai curată dragoste de neam, de limbă și moșie sunt sufletul educației ce-o dă «Academia Ortodoxă» fiilor săi. Ea se poate mândri astăzi cu un mare număr de fii vrednici ai săi în acest înțeles; astăzi foști membri ai «Academiei Ortodoxe» stau pe tronuri episcopale, pe catedre universitare; sunt profesori la institute teologice, la școli medii etc., sunt bărbați de însemnătate literară, bărbați cu cuvânt greu în ale conducerii destinelor poporului și cea mai mare parte din ei sunt păstori de suflete, sunt cărmuitorii cei mai de aproape și mai firești ai neamului. Astfel «Academia Ortodoxă» și direct și indirect pune piatră după piatră la marele edificiu al culturii naționale; și, atunci, în viitor, când marea operă va fi săvârșită, când națiunea română va avea un Dumnezeu, o lege, o limbă, un ideal, atunci, când adevărata unitate a culturii noastre va fi realizată, atunci și «Academia Ortodoxă» își va avea locul său între factorii culturali ai istoriei, cari au contribuit, fie și în modestele margini ale unei societăți studențești, la realizarea acestui ideal” (p. 9-10).

Denie, versuri, de V. Loichiță, p. 11 („A murit și-amurgul. Umbre / Se coboară ca vedenii; / Sus, din turnul de pe coastă / Sună clopotul de denii. // Spre pridvor suie la trepte / Prea cucernicul părinte, / Și cu mâna tremurândă / Face semn luării-aminte. // Și troparele-adormirii / Plâng duioase-n glas și minte. / Tremurul din geana mamei, / Doamne, alină-i-l, Părinte. // Pasu-i ostenit de patimi, / Doamne, cine-o să-l îndrume / Decât Tu, Părinte bune. / Căci copilu-i dus în lume... // Toaca sună tot mai rară. / Jale-nvălu[i]e pridvorul / Schitului și firea-ntreagă, / C-a murit Mântuitorul...”).

Profețiile mesianice din Pentateuch explicate după textul original, studiu de prof. dr. Emilian Voitschi, p. 12-31.

Botezul Sucevei, episod din excursiunile mele prin munții Bucovinei din 31 iulie 1892, de V. Bumbac, p. 32-41 (însemnări de călătorie, în tradiția și în spiritul epocii, alternând cu lungi fragmente în versuri, o legendă în versuri, interesând astăzi mai ales prin toponimele majore și prin câteva arhaisme și forme regionale specifice graiului bucovinean: *huc*, substantiv neutru, nemenționat de dicționarele noastre, „cascadă, cataract, durăitoare”, preluat din graiul huțunilor („Cataractul acesta este cam de vr[e]o patru metri de nalt. Huțanii îi zic în limba lor *huc*, adică «durăitoare». Acesta este cu bună samă cel mai mare cataract, din câte se formează de apele munților din Bucovina”, p. 32-33); *brudiu*, *brudie*, adjectiv, regionalism, „tânăr, nevârstnic”, iar, prin extensiune, „necopt la minte, fără experiență” („Tu brudă copiliță, tu Suceavă, / Îți bucimi întâmplări din obârșii”, p. 33); *mădări*, verb de conjugarea a IV-a, reflexiv și tranzitiv, regionalism, „a (se) răsfăța, a (se) alinta, a momi, a ademeni” („Iar proștii zic că morii faci gălceavă / Și că te mădărești cu șegi zglobii”, p. 33); *văscut*, adjectiv, variantă regională pentru *învăscut*, „care este îmbrăcat, acoperit, înfășurat, învelit”, nemenționat cu această formă de dicționarele noastre („Înăl cu creștet troienit, / Văscut în haine de granit”, p. 37); *măhal*, substantiv masculin, variantă regională pentru *mahal*, „hamal care bagă și scoate butoaiile din pivniță” („Gemalăului măhal / Acum locul îi vine”, p. 38); *păcuin*, *păcuini*, substantiv masculin, variantă regională, nemenționată de dicționarele noastre, pentru *păcurar*, *păcurari*, ca în Maramureș și ca în nordul Transilvaniei („Pleșuv i-i capul în lungiș, / La tâmple cu brazi și cu-aluniș, / Cu multe cirezi de vite, / Cu ciurde mari de păcuini, / Ce mulgu-se-n mai multe stâni / Și-s bine-adăpostite”, p. 38; în textul lui Vasile Bumbac, din 1908, cuvântul are alt înțeles decât cel menționat în *DEX online*: „potolit, liniștit, pașnic”, care, regional, are valoarea gramaticală de adjectiv); *în răzveci*, locuțiune adverbială, „în veci” („Primește-acum de la noi / Drept nume Suceava și-or să-i zică / De-acuma-n răzveci prin lume-așa, / Că-i sprintenă și ușurea”, p. 36).

Este fericire?, proză moralizatoare de I. Slavici, p. 42-45 („Pentru omul, care prin neadormită purtare de grijă știe să-și păstreze sănătatea, trupul e deci un izvor de plăceri, de mulțumiri și de îndemnuri spre o plăcută lucrare, și numai fericit poate să se simtă cel ce respiră cu plămâni sănătoși aer curat, umblă cu ochi deschiși în lumina soarelui, lucrează purtându-și din bătăile inimii sale viguroase sângele prin vine, mănâncă cu poftă și doarme adânc. Izvor de dureri e trupul numai pentru cel ce se lasă pe sine însuși în păraginire, nu se stăpânește și-și ruinează trupul prin excese ori prin desfrâu. Acesta nu e însă om adevărat, ci mai mult ori mai puțin stricat și se simte nefericit fiindcă nu e cum trebu[i] e să fie. Mulțumirea de a fi cum trebu[i]e să fii și de a-ți fi făcut în toate împrejurările datoria e în om atât de covârșitoare, încât cel ce s-a deprins cu ea vrea mereu s-o aibă și suportă și dureri trupești, și nevoile mari ale vieții, și răutatea semenilor săi, fără ca să se socotească însuși pe sine nefericit. Suferințele-l întăresc și-l înalță”, p. 43.).

Rugăciunea poporului, versuri de [V.] Calmuțchi, p. 46 („Tu, Doamne prea sfinte, / Înalte părinte, / Îndurător! / De foame scutește, / De rele ferește / Pe-al tău popor! // Cu sfânta Ta rază / Din cer luminează / Pe legiuitori: / Prin legi cumpătate / Să facă dreptate / La muncitori! // Dă, Doamne, să piară / Dușmanii din țară / Și tot ce-i străin – / Căci Tu ești iubirea / Și-a Ta e mărirea / În veci – amin!”).

Resbunare. Episod din rescoala ardelenilor, schiță inspirată de evenimentele de la 1848, de I. E. Torouțiu, p. 47-55.

Poesie populară culeasă de I. E. Torouțiu, p. 56 („De când puiul mi s-o dus, / Negura pe deal s-o pus, / Și pe deal și pe vâlcele / Și pe sprincenele mele, / Și pe deal și pe vâlcea / Și pe inimioara mea, / Și pe dealuri și pe văi / Și pe ochisorii mei”).

Ceva despre limba și literatura coptică, studiu, semnat de dr. Octavian Isopescul, p. 57-64.

Lui Ciprian Porumbescu, versuri ocazionale, de C. Morariu, p. 65 („Plâng coardele unei vioare / De-un cântec al tău jalnic, / Și mi te amintesc aieva / Cu chipu-ți nalt și falnic, // Cu fața pururi duioasă, / Cu arcul tău divin, / Ce-a picurat atât balsam sfânt / Pe-al neamului suspin. // Și picură și picura-va / Și vecinic suveran / Vei fi și din mormântul tău / – O, scumpe Ciprian!”).

1905. *Privire generală asupra literaturii beletristice românești*, studiu semnat de prof. dr. Sextil Pușcariu, p. 66-83. („Judecata celor viitori asupra cărților apărute în anul 1905 va fi probabil alta decât a opiniei publice și a criticei contimporane, care e prea înlănțuită de actualitatea lor și prea uită adesea să facă asemănări cu producțiuni literare anterioare, în mare parte mai importante; e însă cert că și mai târziu se va recunoaște că arare s-a manifestat atâta pasiune pentru chestiuni literare ca azi. Niciodată nu apăruseră în trecut românii, desbinați politicește în atâtea partide, așa de strâns uniți în privința culturală și nicicând nu s-a prăznuit cu atâta entuziasm trecerea triumfală a unui tânăr poet”, p. 66. Sunt prezentați cititorilor din Bucovina Nicolae Iorga, scriitor înzestrat cu „darurile unui om ales și ale unui reformator”, care „a știut să prindă momentul potrivit, strângând în jurul său pe scriitorii tineri talentați, fascinându-i prin personalitatea sa puternică, revărsând asupra lor entuziasmul său învăpăiat”, Ovid Densușianu, I. Scurtu, Ilarie Chendi, G. Popovici / T. Robeanu, I. Pop-Reteganul, Octavian Goga, Maria Cunțan, D. Anghel, Șt. O. Iosif, Alice Călugărul, C. Sandu-Aldea, I. Agârbiceanu, M. Sadoveanu, I. Gorun, Constanța Hodoș, E. Gârleanu, Z. Bârsan, E. Grigorovița, E. Văcărescu, dar și revistele „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Sămănătorul”, „Junimea literară”, „Revista noastră”. Câteva dintre observațiile autorului ar trebui reținute, mai ales pentru impactul lor în lumea românească de la începutul secolului al XX-lea: „Anul 1905 e desigur punctul culminant al direcției naționale, care de aci înainte nu se va mai manifesta așa de puternic, dar care va apărea mai matură”, p. 70; „Fără a fi vreodată elegiac sau sentimental, dl Goga e cântărețul

durilor poporului său, fără să degenereze nicicând în retorica patriotică, e cântărețul nădejdilor lui. Imaginile sale sunt vii, limba are un parfum arhaic-bisericesc. E atâta simțire în aceste poezii, cari prin conținutul lor chiar se potrivesc minunat în epoca aceasta de lupte pentru naționalizarea spiritului public, încât ele l-au făcut pe poetul foarte tânăr încă, de pe o zi pe alta, copilul răsfațat al tuturor”, p. 74-75).

Rătăcitor, versuri, de A. Cotruș, p. 84. (Textul ilustrează grija redactorului pentru realizarea estetică a creațiilor, la selectarea și includerea lor în sumarul almanahului: „Duiosă sara se coboară / Cu cântece și nostalgii / Și iar îmi p[î]erd cărarea tristă / Pe drumuri de melancholii. // Mă muștră-un dor nebun de casă, / Un gând pribeag de vecinic drum / Și pe surâsul bucuriei / Îmi cerne jalea trist parfum. // La sânul tău mă-nchin, natură, / Rărește negurile grele, / Smulgându-mă din neagra noapte. / Arată-mi drumul vieții mele [!]”).

Un odor din mănăstirea Sucevița, extras din capitolul IV al lucrării *Mănăstirea Sucevița*, de Dimitrie Dan, p. 85-89. (Descrierea aerului dăruit de Ieremia Movilă, domnul Moldovei, mama sa Maria și doamna Elisaveta, în 1597. Pentru a înțelege rostul unor astfel de texte în economia calendarelor și almanahurilor vremii, să reținem și concluzia autorului: „Evlavia ctitorilor acestui aer a fost de bună samă tot atât de mare, ca și dărnicia lor, deci noi avem sacra datorință să conservăm cu sântenie acest odor național românesc, iar evlavioșilor și mărinimoșilor ctitori să li păstrăm de-a pururi o vecinică amintire, pe care bine au meritat-o”).

Ruga unui orb, poem în versuri de Ion Cocârlă-Leandru, p. 90-91.

În secolul electricității, articol de Atanasie Gherman, preot cooperator în Mahala, p. 92-104. Ilustrând lunga posteritate a iluminismului Școlii Ardelene în spațiul extra-carpatic, textul este o cuceritoare pledoarie pentru viața practică, întemeiată pe „adevărurile religioase” și cele științifice deopotrivă:

„Din multe alte puncte de vedere s-ar mai putea discuta această materie. Cele înșirate până aici cred că stau în deplină conformitate cu dogmele credinței noastre. De aceea le și public, în speranță că măcar de unii vor fi primite cu dragoste frățescă.

De-ar fi după convingerea mea, aș dispune numaidecât ca pretutindene, unde e posibil, să se introducă prin bisericile noastre lumina electrică, care este cea mai curată lumină ce poate exista și, după cum am văzut, nu numai că nu contrazice, ci chiar corespunde cel mai mult adevărilor religioase descoperite, simbolisând direct Trinitatea cerească” (p. 104).

Poesii populare, selectate din colecția lui G. Vedeanu, p. 105 („Câte focuri pe sub soare, / Nu-s ca dorul de-arzătoare, / Că dorul, unde se lasă, / Face lacrimilor casă, / Și dorul, unde se pune, / Face inima cărbune. / Câte focuri pe sub stele, / Nu-s ca dorurile mele”; „Plângeți ochi și lăcrămați, / Că voi sunteți vinovați, / Ce-ați văzut, voi nu lăsați, / Ce-ați iubit, nu mai uitați”).

Studenti, schiță, semnată de I. Grămadă, p. 106-118.

Doctrina s. Ireneu despre biserică, conținută în scrierea sa „Adversus haereses”, studiu semnat de dr. Orest Tarangul, catehet gimnazial, p. 119-137.

Clipe de noapte, versuri de T. Murășan, p. 138 („Sus pe creste sună jalnic / Un caval ca niciodată, / Zarea doarme-n șoapte molcomi / Cu liniștea-mbrățișată. // Blânda lună-ncet se-nalță, / Peste toate ține strajă, / S-a oprit isvoru-n cale / Fermecat de-atâta vrajă. // Tremur stelele pe boltă, / Adormit și codrul tace, / Ca un vis frumos coboară / Mult alinătoarea pace!”).

Florian Porcius, 1816-1906, articol semnat de dr. E. Dăianu, p. 139-145. (Text ilustrativ pentru rostul educativ al acestui gen de periodice în lumea românească de altădată: „Dragostea de tot ce e românesc și patriotic și-a petrecut-o și în monumente științifice, cari vor rămâne în numirile acelor plante pe cari el le-a descoperit și le-a clasat în știință și cari multe poartă atribute după numele bărbaților noștri mari sau după munții și locurile noastre: *Carex Baritiana, Galanthus Alexandrii, Molinia Hodosii, Sysimbrium Quintescui, Lonicera carpatica, Valeriana dacica, Myosotis transsilvanica, Knautia Crăciunensis, Festuca Porcii* etc. [...]. Și cum avem așa de puțini bărbați devotați științelor adevărate, cu gândul bun de a ne ridica neamul, armonisând sufletele nedumerite în fața științelor necredincioase, ce dărâmă în loc să zidească, ar trebui să împletim cununii din florile cele mai strălucitoare ale limbii noastre românești, spre a încununa figurile acestea senine, cari pot chema generații întregi de suflete curate spre știință și virtute și, prin aceasta, spre mărirea și întărirea neamului nostru întreg”, p. 144-145).

Plato: Theaetet, pag. 176 A-177 B, fragment tradus de Vasile Greciuc, p. 146-147. (Dialogul dintre Socrate și Theodor aduce în discuție valori pe care trebuie să le cultive omul în societate: binele, adevărul, bunătatea, evlavia, dreptatea, înțelepciunea, cinstea).

Două povești populare. De unde se trag nemții, p. 148-149, și Întrecerea „auzite în Straja”, în august 1904, de N. Cotos, p. 149-151.

Adieri, schiță de I. Agârbiceanu, p. 152-157.

De format 14,5×21 cm, „Almanahul jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909” apare în condiții grafice îngrijite, fiind împodobit doar cu frontispicii și vignete. Exemplarul, pe care noi l-am consultat, se află la biblioteca Muzeului „Bucovina” din Suceava, *Fondul „Leca Morariu”*, unde a fost donat de Octavia Lupu-Morariu, soția profesorului bucovinean, după moartea acestuia. Mai adăugăm câteva amănunte interesante, pentru a înțelege astăzi circulația în epocă a acestor bunuri simbolice. Pe pagina de gardă, sus, în partea dreaptă, cu cerneală neagră și scris diferit, se află trecute două nume, probabil ale foștilor proprietari: Nicolai Cotos și George Lanivski. Sub frontispiciu, deasupra titlului, lateral dreapta, se află aplicată pecetea editorului – SOCIETATEA ACAD.-TEOL. „ACADEMIA ORTODOXĂ” 9 DECEMBRE 1884 CERNĂUȚ (pe margine). La mijlocul sigiliului se află însemnele heraldice ale Societății

„Academia Ortodoxă”: inima, cheia, spada și ancora, acestea trei din urmă formând, prin așezare, semnul Crucii.

III. 9. „Almanach literar pe anul 1903”

„Almanach literar pe anul 1903. Editat de Întrunirea academică română «Bucovina», Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană. Editura proprie, 1903, 123 p. + 2 file cu reclame.

Format: 21,5x15 cm

Copertă broșată. Pe frontispiciu: Întrunirea academică română „Bucovina”, încadrată de două vignete și subliniată cu o linie sinuoasă. În partea de jos, deasupra locului de apariție și a tiparului, o vigneta elegantă, stilizată: un mănunchi de linii curbe, dispus simetric. Sub vigneta, ștampila ovală de bibliotecă a proprietarului în tuș negru. Pe marginea acesteia: „Din cărțile lui IOAN BOLOCAN”. La mijloc, o vigneta: două palme, cu degetele deschise, așezate simetric.

Exemplarul folosit de noi se află astăzi în Fondul „Ioan Vicoveanu” la biblioteca de la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, având numărul de inventar 1 253.

Prefață, nesemnată, p. 5-12. Pagina 5, de început, cu frontispiciu: o liră, încadrată de motive florale, iar deasupra o stea (luceafărul) împrăștiindu-și razele în toate părțile.

„Adevărata menire” a almanahului privește „misiunea inteligenței române din Bucovina”: „Voim deci să împărțim misiunea culturală a inteligenței române din Bucovina în două ramuri mai generale și anume: cultivarea poporului și cultivarea inteligenței însăși; cultivarea poporului într-un astfel, ca să-și poată odată apăra singur interesele sale naționale și culturale, eară cultivarea inteligenței însăși cu menirea de a ajunge la acea culme ideală, pe care mulțimea poporului încă nu o pricepe, dar cu atât mai mult neștiut o așteaptă, fiind ea prima condiție pentru scăparea lui din nenorocirea sa permanentă” (p. 6).

Evocând timpul când „apărarea intereselor poporului românesc” o făceau ziarele „Revista politică”, „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Timpul” și „Deșteptarea”, prin „desfășurarea chibzuită a principiilor necesare pentru dezvoltarea poporului nostru”, redactorii almanahului constată, cu nedisimulat regret, că „acest scurt timp a trecut”, „jurnalistica română din Bucovina” desfășurând „cele mai contrare idei și principii, combătându-se la fiecare ediție cu toate mijloacele tipografului”. În această situație, de care profită „vrăjmașii noștri”, care „au înțeles a ne desbina simțemintele noastre pentru susținerea morală și materială” a Bucovinei, almanahul își propune „apărarea Bucovinei în contra lăcustelor dușmane”, prin „unirea ambițioasă sufletească la toți bărbații noștri”. „Deșteptarea națională a inteligenței noastre și, mai cu seamă, a tineretului

nostru”, care „în lipsa unui organ literar și științific [...] se aruncă în brațele gazetăriei politice cu toată puterea impulsului junet” (p. 7-8).

Trăgându-și seva din epoca de resurrecție a redeșteptării naționale în Bucovina, când „învățăceii lui Pumnul au înființat în Cernăuț[i] un focar general și un centru comun pentru toți românii din țară, un centru de întâlnire și de consfătuire în chestii culturale și literare cu scopul să devină un focar de lumină și un izvor nesecat de viață și de însuflețire pentru adevăr și pentru tot ce este bun, frumos și nobil”, almanahul își propune „un program amăsurat cerințelor: „Almanachul va avea menirea să fie răspândit și cetit în fiecare cabinet de lectură și în fiecare familie românească”, lucrând numai pe terenul „legăturilor ideale ale conservatismului academic” și însuflețit numai de „cântecul despre legătura prieteniei ideale”: „Dați-vă deci mâna dreaptă / Cu un sacru jurământ, / Că-n unire și frăție / Vom trăi pân la mormânt!” (p. 11, 12).

În spiritul acestui program, „Almanachul literar pe anul 1903”, editat de Întrunirea academică română „Bucovina”, publică:

Dr. Nico Țurcan, *Aforisme*, p. 15-16 („Devisă: Numai în adevăr zace puterea cuvântului”; „Îngroapăți conștiința și vei trăi în lumea mare; „Prietenia durează acolo mai îndelung unde ideile se completează”; „Omul dibu[i]ește prin lume; numai câteodată scapără adevărul prin întuneric”).

Adrian Forgaci, *De la Prut*, poezii, p. 19-24. Selecția publicată aici cuprinde șapte texte: *Ciobanul*, p. 19-20 („Jos pe luncă, lângă Prut, / Foae verde s-așternut, / Foaea verde-a-ngălbenit, / Turmele mi le-a rărit. // Dar nu-mi pasă nici de foi, / Nici de turmele de oi, / Ci de litfele barbare, / Ce ne calcă în picioare. // Ciobănele de pe deal, / Dă-te mai incoa spre mal / Și-ți mai ia vreo câțiva frați / Tot cu ghioage înarmați. // Și mi-i fă-mprejuțați roată / Și cu ei te-aruncă-n gloată, / Și sporește-n venetici / Ce s-au furișat pe-aici. // Pune mâna pe pământul / Ce demult ți-a dat Prea Sfântul, / Și fii ear cioban vestit / Cum ai fost, când ai venit!”); *Morarul*, p. 20 („Apa fuge, Prutul plânge, / Vechiul meu popor se stânge, / Vechiul meu popor se duce / Ca o ceață de năluce. // Măi morare! Lasă-ți moara, / C-a venit acuma oara / Să-ți faci moară colo-n lan / Și să macini în dușman. // Și să-mi macini tot făină / Din sămânța cea străină, / Și s-o spulberi măcinată / Până-i vântura-o toată!”); *Țeranul*, p. 21; *Lopătarul*, p. 22; *Amintire*, p. 22-23; *Dorul*, p. 23; *Blăstăm*, p. 24.

S. Fl. Marian, *Drăgoi și cucu. Tradiție poporană din Bucovina*, p. 27-32.

P. Dulfu, *Poesii*, p. 35-40. În grupaj: *Unei mame*, p. 35-36; *Unirea*, p. 37 („Nisipul de pe maluri / Văzut-ați ce ușor / E spulberat în aer / De orice vântișor? // Când se unesc însă / Grăunte cu grăunte, / O stâncă se încheagă / Din firele mărunte. // Și ce-i mai pasă stânței / De-a vântului suflare? / Din loc nici uraganul / S-o miște nu-i în stare”); *Ostașilor români. 28 noiembrie 1878*, p. 37-38; *Coroana României*, p. 38-40 („Roabă până ieri în lanțuri, / O! frumoasă Românie, / Cât ai plâns în întunec / Numai Cel de Sus o scie! / Zorile sosit-au însă / Dup-o noapte.nedulcată; / Azi stăpână ești pe soarta-ți / Iar precum erai

odată. // Și pe fruntea ta sclipesc / O coroană radioasă, / Care-n lumea asta largă / Seamăn n-are de frumoasă. / Meșteri mari au făurit-o, / De prin țări împărătesci, / De insuflă-așa mândrie / Inimilor românesci? // Aur scump e toată oare / De străluce-așa frumos? / Ba românii-o făuriră / Din metal mai prețios: / Din oțel ce-a fost odată / Tun în mână păgânească; / Și lucește că e pusă / Pe o frunte vitejească. // Nu! Măiastra ta coroană / Nu e pământesc odor, / Este soare de lumină, / De viață dătător... / Bucură-te, Românie, / Că-ți suride, în sfârșit, / Dup-o noapte-atât de neagră, / Soare-atât de strălucit!...").

Mihai Eminescu, *Patru epistole. 1872-1873*, p. 43-47. Filimon Taniac, *Notă. Cernăuț[i]*, în iunie 1903, p. 48 („Aceste patru epistole către părinții săi împreună cu un fragment al unei epistole către dl Tit Maiorescu, scrisă în institutul de alienați din Ober-Döbling, și câteva poezii de Eminescu încă nepublicate, le-am căpătat pentru publicare în almanachul present de la dl căpitan Heinrich Garreis de Döllizsturm din Cernăuț[i], carele după moartea lui Ioan Drogli s-a însurat cu văduva acestuia, Aglaia, născ[ută] Eminescu, sora poetului. Fiind însă mai ales poeziile greu de descifrat, am fost nevoit a renunța la publicarea lor, deoarece, în momentul când s-a predat materia la tipografie, nu dispuneam de atâtea mijloace ca să le fi putut reproduce prin fotografie. În curând însă se vor publica și aceste pe cale ziaristică”).

Nico Cărăuș, *Schițe din popor*, p. 51-54. În acest grupaj: *Orfanul*, p. 51; *Părăsitul*, p. 52; *Oglinda adevărului*, p. 52-53; *Poveste*, p. 53-54.

Ioan Popșior, *Strofe*, versuri, p. 57-59. Din creația acestui autor, almanahul reproduce patru texte: *Comedie*, p. 57; *Sfârșitul toamnei*, p. 58; *Prin nouri*, p. 58-59; *Surd e vuetul*, p. 59

Elena Voronca, *Ziua și noaptea la popor. Legende*, p. 63-76. Fac parte din acest grupaj: *Sara*, p. 63-65; *Noaptea*, p. 65-68; *Știma nopții. Mieul nopții. Zor de ziuă*, p. 68-70; *Dimineața. Ziua. Amiaza*, p. 70-72; *Resăritul. Apusul. Miezul nopții. Amiazăzi*, p. 83-74; *Lumina Domnului Christos*, p. 74. Pentru completarea cunoștințelor despre „dumnezeire și lumină”, editorul recomandă lucrarea *Datinele și credințele poporului român* (1903), „adunate și așezate în ordine mitologică de Elena Niculiță-Voronca”, indicând și paginile respective. În opinia acestuia, „mulțimea de superstiții și rătăcirii, bazate pe credinți păgănesci”, are rolul de „a ne instrua asupra trecutului”, pentru „a putea astfel cunoaște modul de a simți și gândi, modul de a se lupta și trăi al unui popor”, adică „etnopsichologia” lui: „Iar nouă, românilor, ne servește a ne descoperi mai bine originea, precum și atingerea ce am avut în decursul de secole cu diferite popoare, care parte s-au dus, iar parte s-au contopit cu noi” (p. 75-76).

Filimon Taniac, *Poezii*, p. 79-84. Editorul almanahului reține din creația acestui autor bucovinean șapte creații. *Încetișor te-am întrebat. 1891*, p. 79; *Cântarea apelor. 1891*, p. 80 („Dintre nouri luna iese / Lacul luminând măreț / Și ca visurile line / Joacă apa făcând creți. // Dar auzi, străin resunet / Es-afară din afund, / Ca o doină cântă-a jele, / Păsărelele s-ascund, // Ci c-a fost cu plete

mândre / Mai demult un cântăreț, / Ce cânta pe a lui harfă / Rar ca unul de isteț. // Și mai cântă d-un crai mare / Ce poruncă să fi dat, / Că pe cântărețul falnic / Colo-n apă l-a-necat. // «Fala mie mi se cade, / Eu sunt crai și împărat, / Cu-al uitărei întunerice / Tu să fii înconjurat!» // Craiul e de mult în groapă / Și castelul dărămat, / Dar a apelor cântare / Până azi n-a încetat”); *Dor de sărutare*. 1889, p. 81; *De Anul Nou*. 1890, p. 82; *Binecuvântarea mamei*. 1891, p. 83; *Dragostea*. 1890, p. 83; *Lângă vin*. 1893, p. 84

Dr. Radu I. Sbiera, *Amintiri despre Eminescu*, p. 87-102. Un fragment din acest text ar trebui reținut, dintr-o perspectivă mai largă a valorificării patrimoniului nostru simbolic:

„Se lucră acuma la biografia lui Eminescu, dar cunoștințele despre diferitele epoce și faze ale vieții lui sunt răslățite și împrăștiate prin amintirile pălite ale contemporanilor săi, ori zac ascunse pe paginile șterse ale unor hârtii vechi și prăfuite.

Admirațiunea ce o datorăm marelui poet ni impune însă dătorința de a le aduna de unde putem, până ce nu se pierd toate în noianul uitării. Și cel mai mic și neînsemnat moment din viața lui Eminescu își capătă valoarea sa de la valoarea și însemnătatea aceluia ce l-a trăit.

Abia din totalitatea momentelor mari și mici ale vieții lui Eminescu vom pute abstrage figura lui adevărată și ne vom pute forma o icoană limpede și vie despre el ca inimă și intelect” (p. 88).

Adrian Forgaci, *Concertul. Novelă*, p. 105-113.

Sever Beuca-Costineanu, *Poesii*, p. 117-121. În acest grupaj: *Zorile*, p. 117; *Piscurile carpatine*, p. 118; *Șatra*, p. 119-120; *Aș avea...*, p. 120-121.

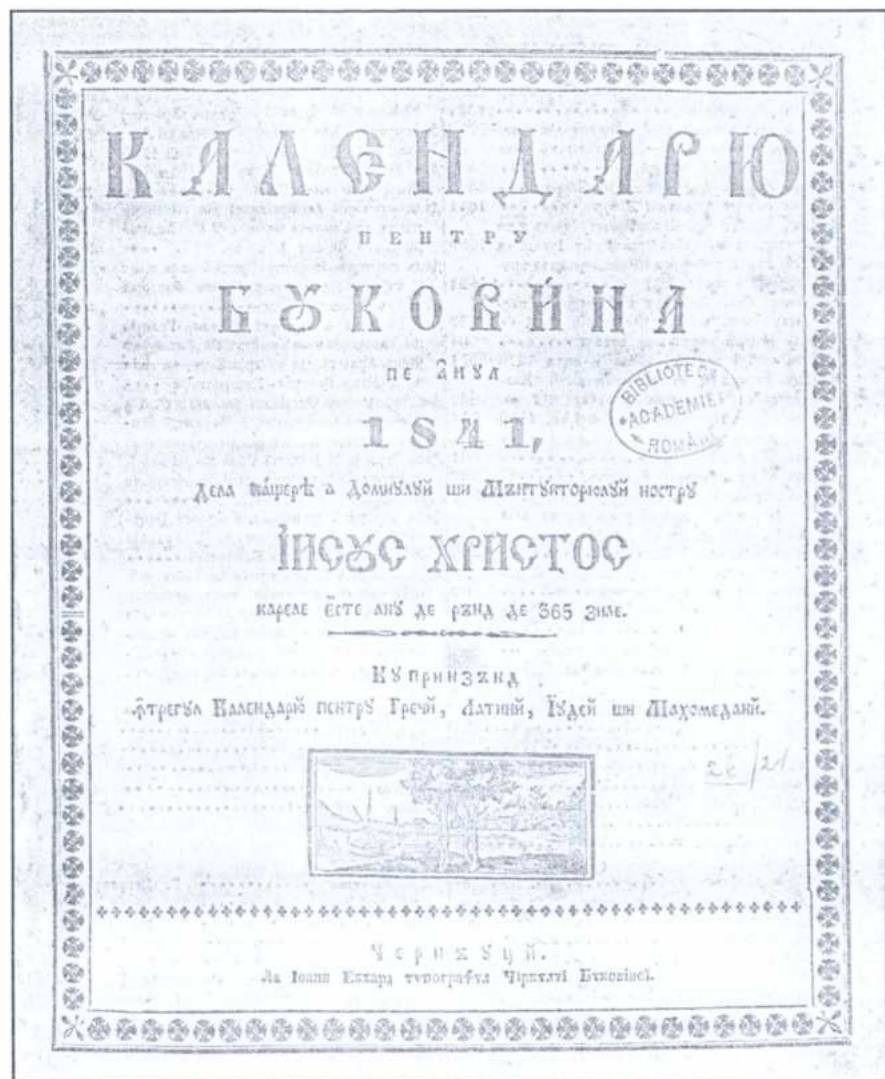
Cuprinsul este urmat de alte patru pagini cu reclame pentru câteva cărți și periodice, toate cu chenare elegante, împodobite cu motive florale și geometrice.

„Almanachul literar pe anul 1903” apare în condiții grafice îngrijite. Paginile de început, la fiecare contribuție, sunt lucrate cu frumoase frontispicii, unele dintre acestea având și valoare documentară, cum este cazul meda-lionelor de la paginile 15, 57, reprezentând uniforma de gală a unui membru al Întrunirii academice „Bucovina”, ori chipul unor autori: Elena Niculiță-Voronca (p. 63), Filimon Taniac (p. 79). Alături de frontispicii, sunt de reținut și câteva grațioase vignete. Dintre acestea, frunza de fag marchează sfârșitul fiecărei poezii tipărite aici.

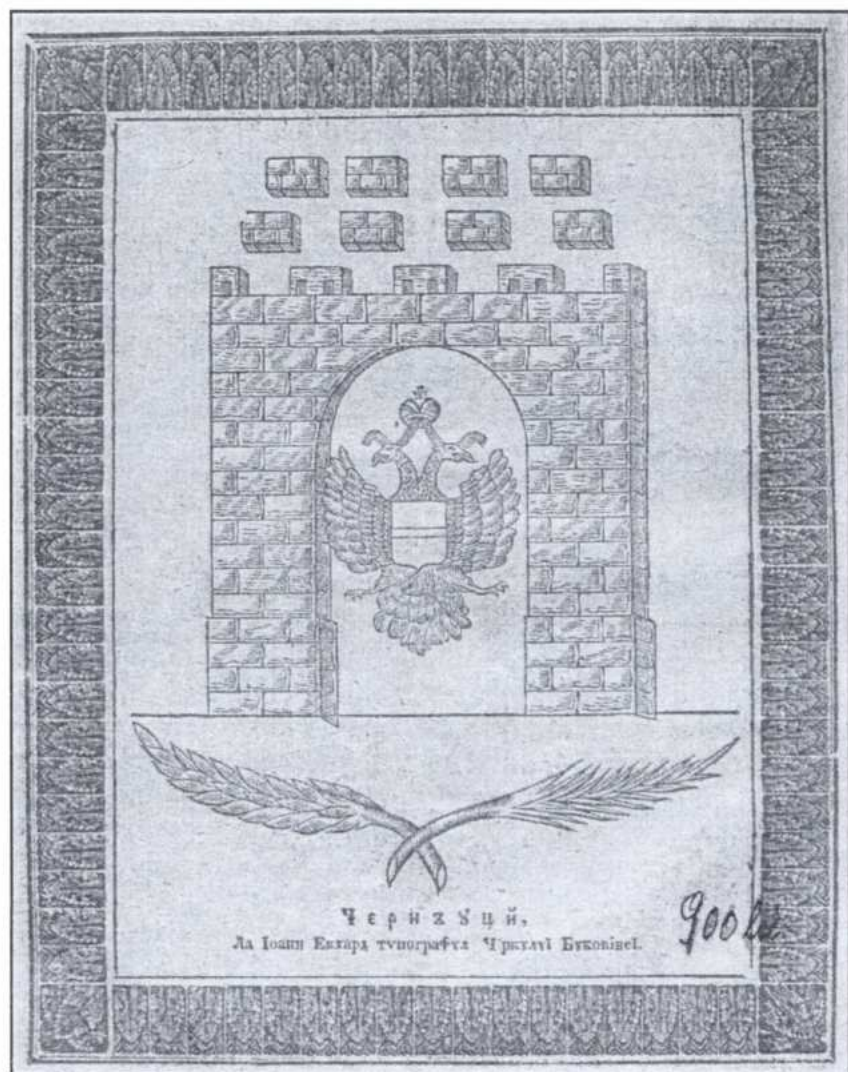
„Almanachul literar pe anul 1903” a aparținut învățătorului bucovinean Ioan Vicoveanu și se păstrează în condiții foarte bune în Fondul „Ioan Vicoveanu” de la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava.

2. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841...” (Coperta I)

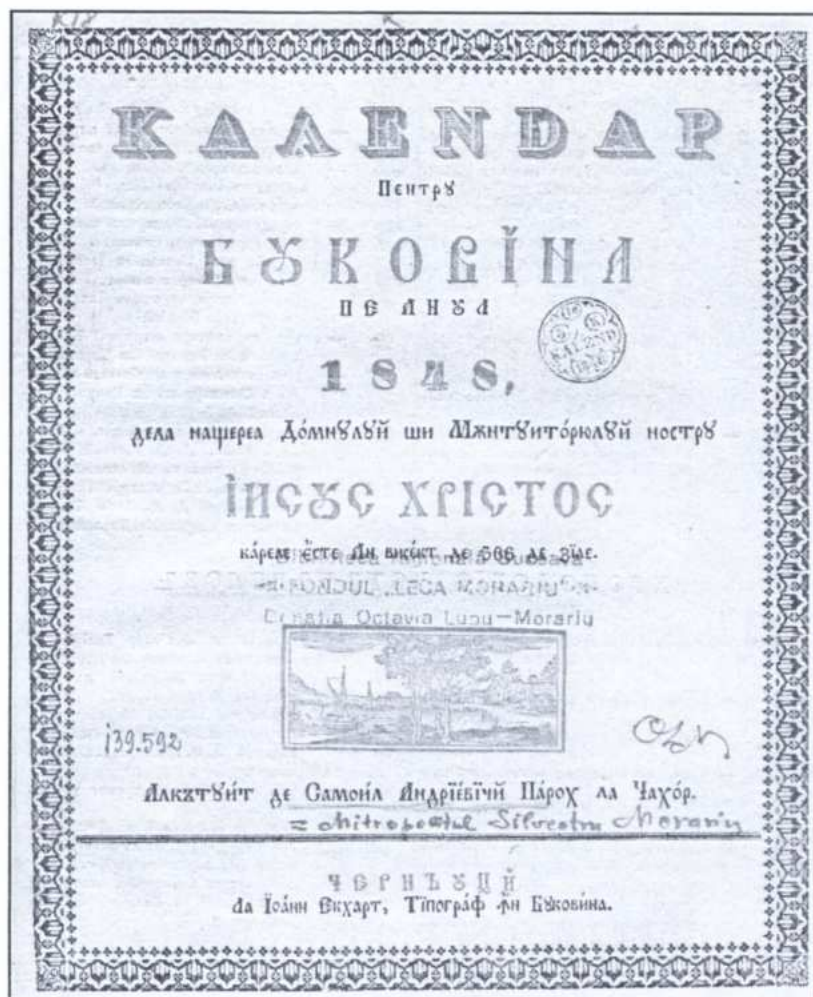
3. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841...” (Coperta interioară)

4. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1841...” (Coperta a IV-a)

6. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1843...” (Coperta interioară)

7. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1848...” (Coperta interioară)

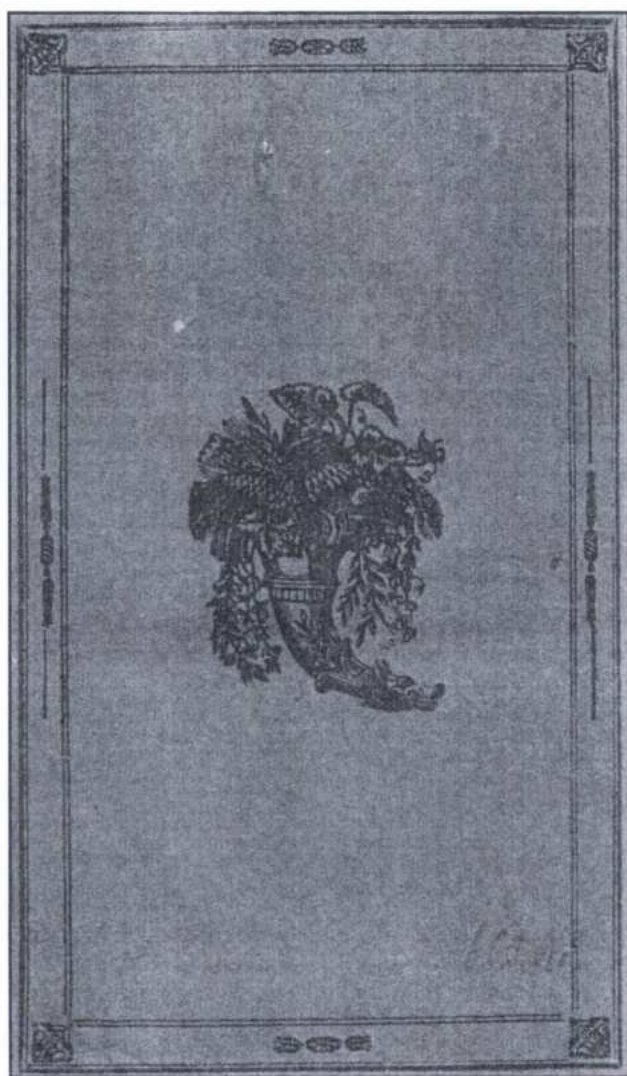
П А Р А М І Н Б У К О В І Н Е Н С Ь.

Фрѣка є дѣн ратѣ,
 Нѣ кѣм вѣре омѣла,
 Чѣ кѣм дѣ домѣла.
 Дѣи єнє сѣрак шѣ кѣрат,
 Дє нѣт богѣт шѣ кѣ пѣчат.
 Бапѣла пакѣт сѣлѣ нѣ тѣе.
 Мѣмѣла бѣжѣдѣ сѣнє лѣ доѣк мамѣ,
 Фѣдѣлѣтѣ марѣ мѣжѣлѣтѣ нѣрѣ.
 Тот дѣ ѣна ѣрма аѣрѣе.
 Гѣдѣ вѣрѣла дѣ кѣлѣтѣ.
 Баба кѣлѣтѣоѣрѣ, нѣрѣ сѣрѣтѣоѣрѣ.
 Нѣ вѣгѣ дѣнѣгѣра, ѣндѣ нѣцѣ фѣрѣе оѣлѣ.
 Вѣрѣлѣтѣ вѣсѣзѣ, малѣ.
 Фѣрѣтѣ нѣ фѣрѣтѣ, дѣр бѣрѣнѣзѣй пѣ банѣ.
 Пѣсѣрѣтѣ пѣрѣ пѣ аѣмѣ са.
 Хѣтѣрѣла фѣгѣдѣсѣрѣе пѣрѣ нѣвѣнѣла, тѣрѣе
 нѣдѣждѣ.
 Сѣлѣнѣца цѣсѣ пѣжѣзѣ.
 Аѣнѣвѣкѣтѣрѣа стѣрѣнѣнѣ нѣ тѣнѣнѣе.
 Кѣм вѣй аѣрѣнѣе, аѣнѣ вѣй дѣрѣмѣ.
 Вѣрѣла аѣнѣгѣ сѣрѣчѣла омѣдѣнѣ.
 Фѣ чѣ єтѣ єнє шѣ нѣ тѣ тѣмѣ дѣ нѣмѣ.
 Чѣнє дѣ аѣшѣ дѣ, чѣнє фѣчѣ аѣшѣ фѣчѣ.
 Тотѣ сѣжѣт пѣжѣ лѣ о вѣрѣмѣ.
 Аѣвѣрѣа сѣ тѣрѣе, пѣрѣ бѣлѣоѣ рѣжѣнѣе.

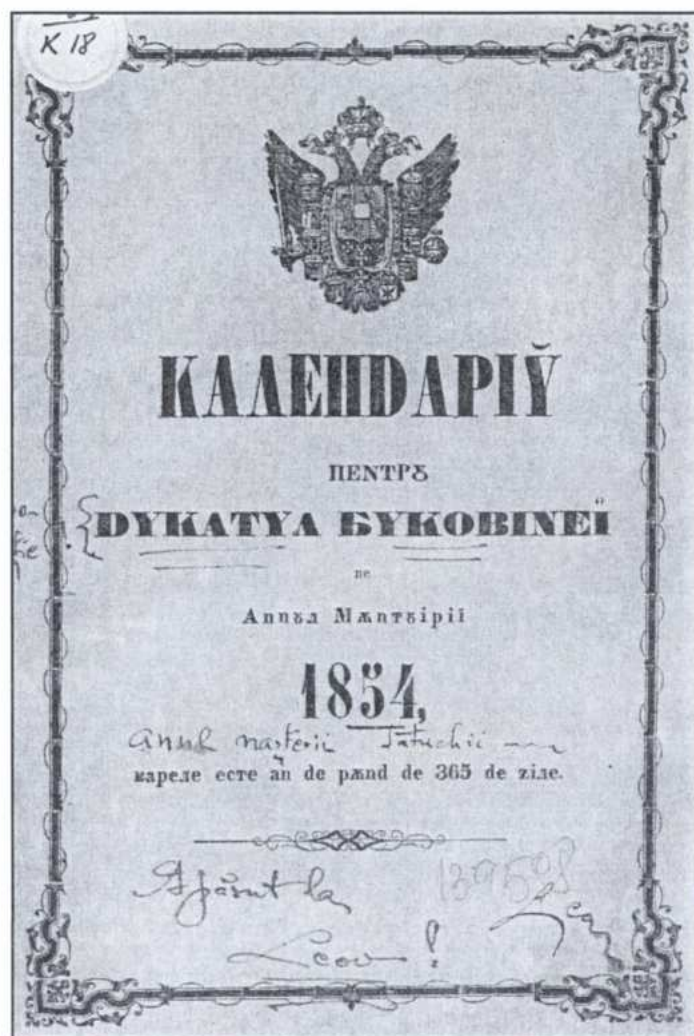
Онѣмѣрѣа дѣмѣнѣлѣор бѣкѣвѣрѣа нѣвѣнѣлѣор.
 Аѣвѣрѣа нѣ фѣчѣ пѣрѣ омѣ, чѣ омѣла фѣчѣ аѣвѣрѣа.
 Кѣм є тѣндѣа аѣтѣй шѣ мѣндѣа.
 Мѣнѣ бѣнѣнѣй вѣрѣлѣа рѣнѣ мѣнѣ дѣжѣт чѣоѣрѣ
 рѣнѣ пѣрѣ.
 Вѣтѣа сѣ бѣтѣ кѣ бѣнѣцѣла пѣрѣ омѣла нѣ кѣ
 вѣжѣнѣла.
 Цѣе єтѣе аѣрѣдѣ шѣ мѣе а пѣжѣнѣе.
 Тотѣсѣ єнѣ нѣ мѣжѣсѣрѣ.
 Бѣзѣа дѣѣчѣе тоѣцѣ о аѣнѣгѣ.
 Чѣла аѣмарѣ о рѣнѣнѣгѣ.
 Фѣрѣкѣ фѣрѣнѣкѣ нѣтѣ нѣмѣнѣкѣ.
 Вѣнѣ! сѣрѣкѣнѣ омѣла пѣрѣст
 Бѣнѣнѣ оѣсѣрѣ лѣа кѣсѣ аѣ фѣст.
 Баба сѣзѣ тѣкѣзѣ — єтѣе вѣрѣкѣ дѣ кѣлѣкѣ;
 ѣндѣєнѣ єнѣ, нѣнѣ дѣ мѣнѣе:
 ѣндѣєнѣ рѣзѣ аѣнолѣсѣ єѣ
 Вѣрѣєнѣ лѣа вѣрѣєнѣ нѣ сѣоѣтѣе оѣкѣ.
 Баба кѣлѣтѣоѣрѣ нѣрѣ сѣрѣтѣоѣрѣ.
 Фѣмѣла фѣрѣлѣоѣсѣкѣ є пѣрѣмѣжѣдѣоѣсѣкѣ. —
 Пѣжѣнѣєнѣ сѣжѣтѣ нѣвѣкѣ, сѣ пѣнѣ рѣнѣ кѣтѣ
 Кѣтѣ дѣ бѣнѣнѣєнѣ нѣрѣлѣмѣ
 Тѣкѣмѣнѣ ѣрѣмѣ вѣєнѣ вѣдѣ.
 Кѣлѣла дѣ оѣлѣкѣ, шѣвѣрѣла дѣ рѣкѣ шѣ цѣрѣа
 дѣ жѣнѣ, тотѣ аѣжѣтѣа фѣкѣ.

Biblioteca regională Suceavă
 FONDUL „LEGA MORARIU”
 Donația Octavia Lupu—Morariu

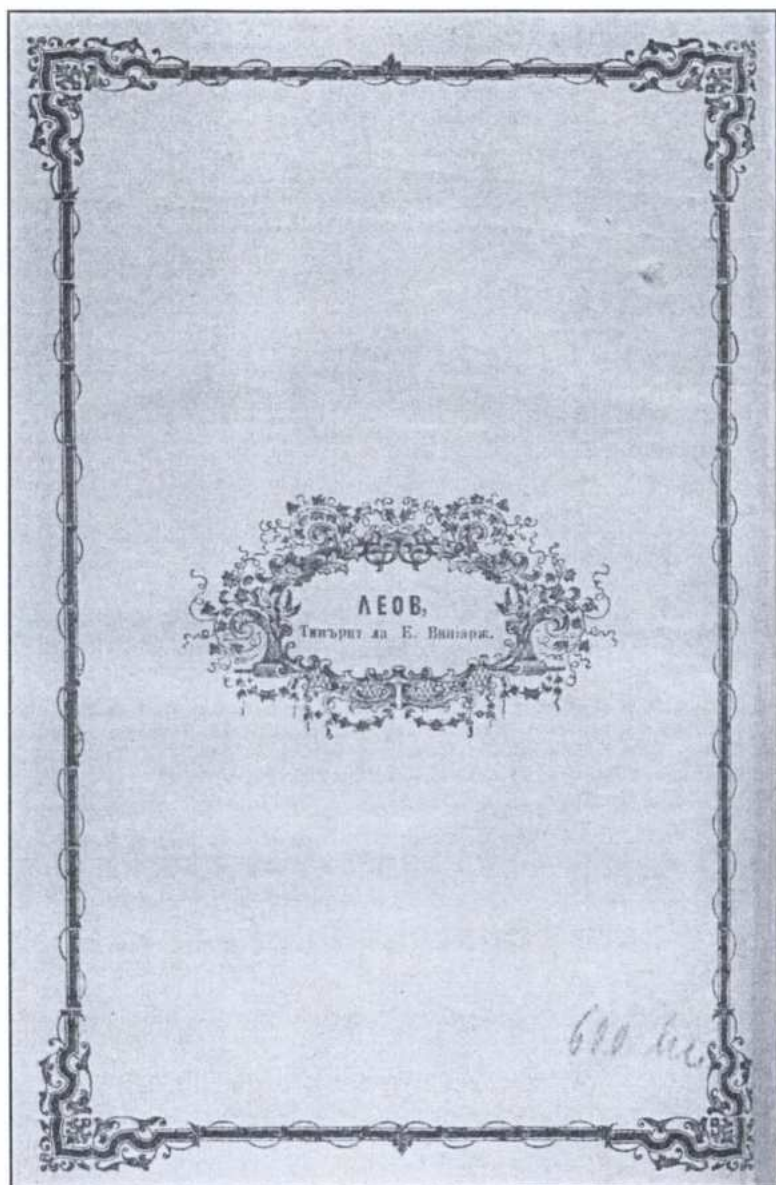
8. „Calendariu pentru Bucovina pe anul 1849...”, *Paramii bucovinene*,
 proverbe culese probabil de Samoil Andrievici, p. 34

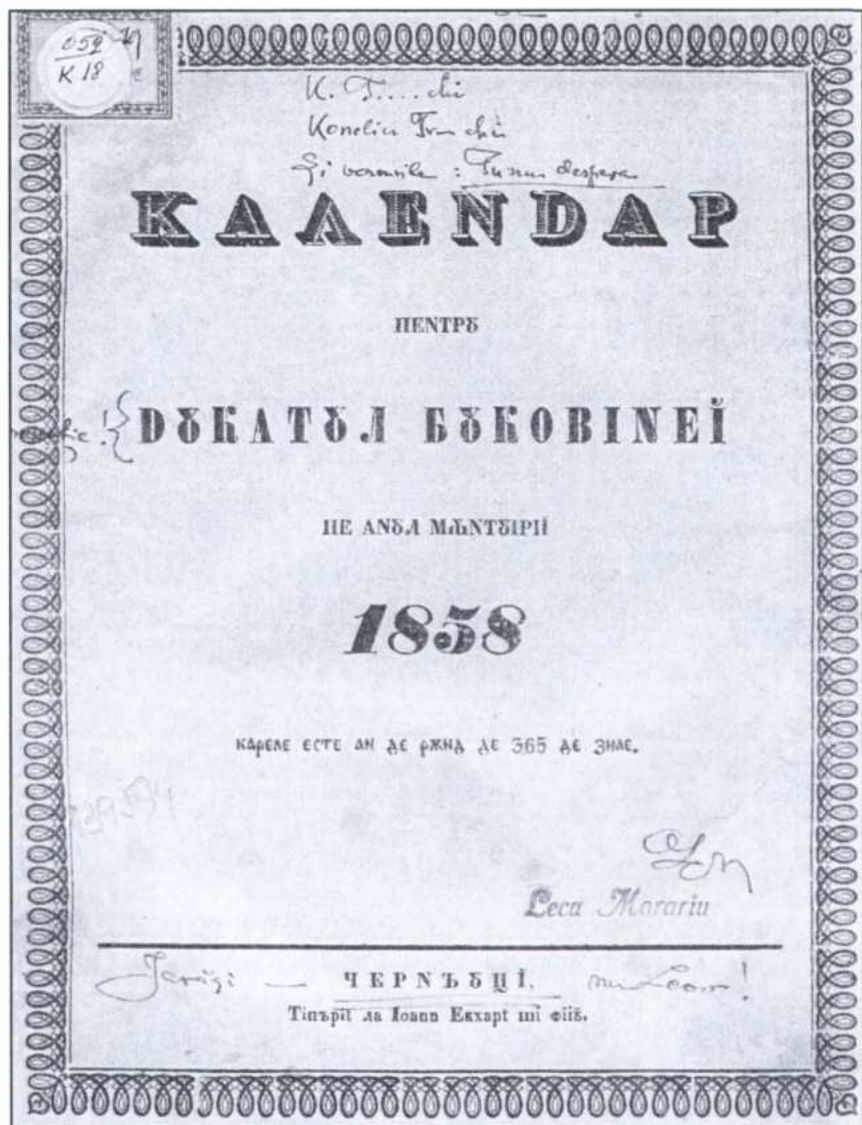
9. „Calendar pentru Bucovina pe anul 1851...” (Coperta a IV-a, *Cornul Abundenței*, ilustrație alegorică)

10. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1854...” tipărit la Lemberg (Coperta I)

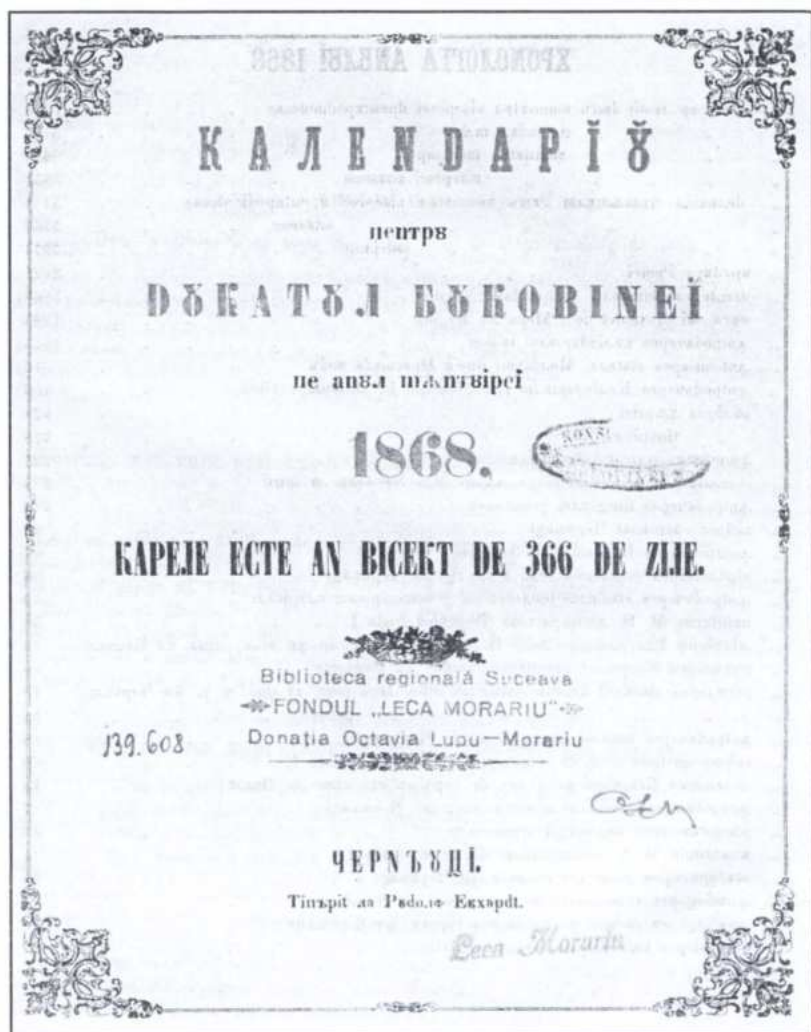
11. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1854...” (Coperta a IV-a)

12. „Calendar pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1858...” (Coperta interioară)

15. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1863...” (Coperta interioară)

16. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1868...” (Coperta interioară)

И Л Ъ Г Ъ Л.

(Colendă.)

Axo! axo! konii apragi
Stagi neșan mi ne mănagi

Ланръ noi n'ar'itragi
III' klan'itza mieș ask'itagi

S'a seșiat mai an
Bădica Traian
S'a Țucăliat

Pe va kal Țucăliat
Kă name de Groșar
Kă mîșă de năr
Kă Țur'ă de mîșas
Kăi nișă de groșar.

III'a seșit ea s'a r'ădikat

Heste klan'itzi s'a zitat

Kă s'aleșar va lok k'arat

De arat mi klan'it

III' k'ar'and s'a nișkat

Klan'itza neted de arat

Țu klan'it

III'a k'ar'ezim

S'a nișkat Țur'ă noi

Kă'n n'ar' k' doianprezeche noi

Bol' noșerol

Țu noșă kodașel

Țu Țur'ă nișkat

Mănagi nișă xă, xă.

Zoa toată a Țur'ă

Brazda neșar'ă pest'ar'at

III' n'ar' k'ar'ă a seșiat

Țur'ă nișkat mi Țur'ă de năr

Dec' Domica s'a r'ășar'at

Mănagi nișă xă, xă

III' kal Țur'ă a seșar'at

Kar'ă, nișar'ă sa st'ar'it

Și nișar'ă mare n're nișar'at

III' nișar'ă m'ate d'ar'ă nișar'at

N'ar'ant de'a rek'ar'it

III' klan'itza Țucăliat

Mănagi nișă xă, xă.

La l'ar'ă, la klan'itza

Țur'ă Țur'ă k'ă așă m'ar'ă

III' se d'ar'ă, k'ă se n'ar'ă

De i'a dat D'omnezeș' r'ar'ă

III' de'n Țur'ă r'ar'ar'it

III' de s'ar'at nișar'it

Țur'ă nișar'ă k'ă n'ar'ă

Țur'ă nișar'ă k'ă trestia

Mănagi nișă xă, xă!

Traian iate seș Țur'ă

III' dia r'ar'at pe lok a seșar'at

Și așă kal mai nișar'ar'at

K'om Țu nișar'ă nișar'at Traian

N'ar'ă k'ă k'ar'ă

Iate k'ă Țur'ă

De nișar'ă r'ar'ă nișar'ă

K'ă nișar'ă de r'ar'at

Țu nișar'ă nișar'at nișar'at

Mănagi nișă xă, xă!

La nișar'ă nișar'at

La Traian a nișar'at

III' nișar'ă a nișar'ar'at

K'ă se Țur'ă seșar'at nișar'at

Hent'ă nișar'ar'at nișar'at

17. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1869...”, *Plușul (Colendă)*
[Plușorul], versuri de Vasile Alecsandri, p. 43

КАЛЕА ФІЕРАТЪ

Антрепринселе кълор фіерате сълт дндѣторите а емите врмѣ-
тоаріеле попорекъчївнї.

1 Ордїеа кълторїеї, дн каре тревїе
сѣ фїе ашїзїате не къл се поате де акрал
оареле пәрчедерїтї нї тимпа сосїрїтї ла дїе
рїтеле стїчївнї.

2 О тарїефъ а прегївїор де кълторїї
не'нтръ персоане нї лекрїрї.

3 Дн фїе дегїтїрмїрїчївнїе дн прївїнга
прїмїрїї персоанелор, нї прескрїседе дн прї-
вїнга докїментелор де кълторїе, кѣ карї аз
сѣ се провїдѣт, дн прївїнга пертїрїї къл-
торїелор дндїате де кълторїе, дн декрїсїл нї
ла фїнїла еї, аної дїуре дареа нї лїареа дн
кїапа а лекрїрїор де стрїнсптат нї десуре
докїментеле, де карї тревїе сѣ фїе еде дн-
согїте, десуре рїснїдерїеа не'нтръ дїанселе
нї дн фїе десуре модїаїетегїеле ла рїдареа
лекрїрїелор стрїнсптате. Антре дегїтїрмїрїчї-
внїе дн прївїнга персоанелор нї лекрїрїор
де стрїнсптат; сѣ фїе нї ачеа, прїн каре се
ашїзїатї тимпа, кїанд сѣ се дїе кїарїеле де
стрїнсптаре.

Тарїееле ордїнїтї де кълторїе, а прегїв-
рїор кълторїеїтї нї а прегївїор де стрї-
нсптат къл нї дегїтїрмїрїчївнїе дн прївїнга
персоанелор нї лекрїрїор де стрїнсптат сълт
де фїнїт дн тоате крїїеле кълор фертїе нї
ла тоате стїчївнїе де прїмїре не'нтръ орїе-
лареа комївнї.

Антрепринселе кълор фїерате сълт дн-
деторїте, тоате персоанеле, карї нї-аз дїанселе
нїт кондїчїнїеле де прїмїре къл нї тоате лѣ-

карїеле дїте дїансї кондїчїнїї кѣ кїїт фїерате
а ле стрїнсптаре ла тимпа кїансїїтї де кїапа нѣ
се дндїанїлѣ че ва непрегїзїат нї не'нлїе-
рїнїр

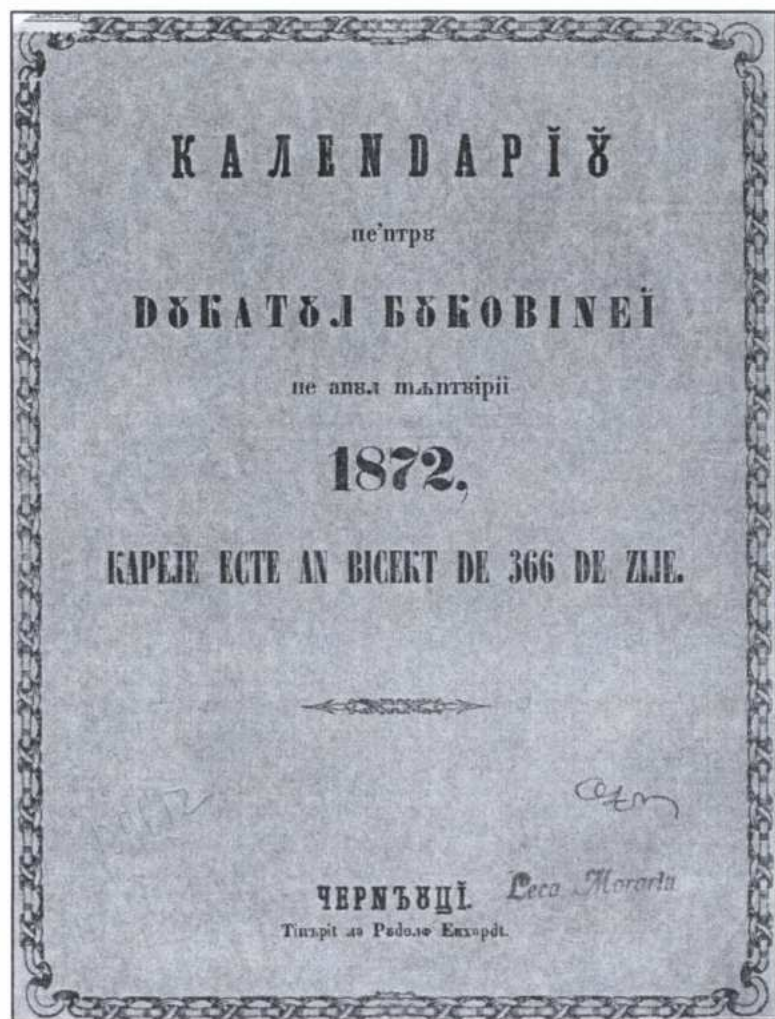
Нїмаї къл ачеле персоане се нот дндї-
тїра дїла прїмїре нї се нот дїнїрїта дн де-
крїсїл кълторїеїтї, карї сълт днїелїте, карї
сїлїтїмїд кїанїнга сїлїдїаїесїк пре чеї дїдїї
кълторїї карї не се сїнїа ордїнїчїанїелор пер-
сонїаїаї, че прївїгїзїат нї дїасогїїесїк тїаїа
карї аз семїе кълїтоарїе ла орї де о воалї
перїкїосїтѣ, сїеїк а кїрїора старе е аїфїелїтї кѣ
тревїе сѣ дїорегїїосїеїте пре чеї дїдїї къл-
торїї. Тотїмїтї не аї еїте антрепрїнїзїорїелор
оурїтї а стрїнсптаре нї дндїнїеїеле чїеїтор доаїе
пїаїе де'н врмѣ, деакї се нот стрїнсптаре дн
анїгїрїїтї деосїнїте нї сїаї прїенїтарїе, черїанд
тревїнїнга.

Дн фїїкарїе кертїе а кїїт фїерате нї ла
фїїкарїе стїчївнїе се фїелѣ дн локїаїетегїїеле де
прїмїре кертїї пїїїанїте нї провїзїате кѣ сї
дїаїа дїренїчїнїї кїїт фїерате сїнїсїат не аїїїа,
че трече пре'н тоате фїїеле еї, кѣ сїонїаї, кѣ
кълторїї сѣ-нїї поате дїорїїеїстра дїтрїан-
сїеле пїлїансїрїїеле кїаїе, арїїандїа нї нїїїеле,
старе нї локїаї локїїнїїеїїтї сїаїе.

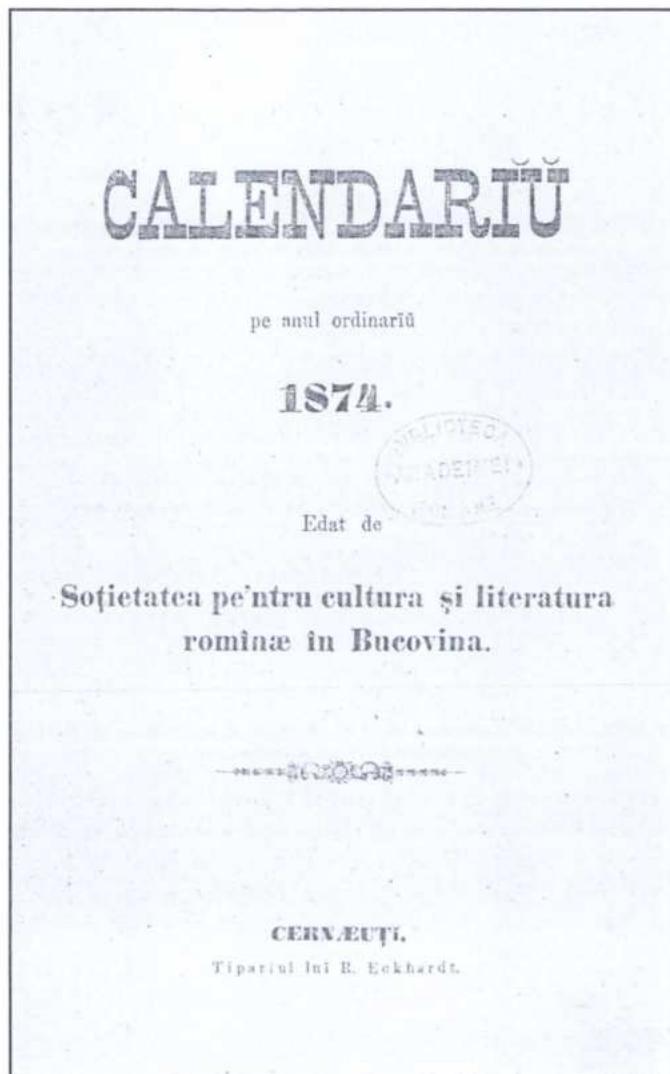
Пїнїїї дїкїрїїате дн рїїїелѣ не се нот
леа нї не се нот стрїнсптаре сїаї нече аї прїе-
тїїї. Кондїкїторїї сълт дндїрїнїїїїїїї а черїа
їкїїїїїаїе лїаїе кѣ сїїе де кълторїї сїеїї прїї-
їїїїїе сїїре стрїнсптаре. Стїнсптандї-се пер-

18. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1870...”, *Întreprinsele căilor ferate sunt îndătorite a emite următoarele poporecăciuni* [precizări pentru popor/publicul călător], articol publicat în mai multe tomuri ale calendarului, începând din anul 1868,

p. 22

20. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1872...” (Coperta I)

21. „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei pe anul 1874...” (Coperta interioară)

Internatul din Cernăuți

al lui

Mihail Călinescu,

protopresviter și profesorul c. r. la gimnaziul superior.

Acest Institut de creștere are de scop special a da elevilor o creștere bună și solidă pe baza religioasă-morală și națională.

Cultura inimii, dezvoltarea unui caracter solid și firm, purtarea cuvințtoasă și corespunzătoare convingerii sociale, precum și dezvoltarea fizică, înțărarea corpului și întărirea sănătății, toate acestea sînt obiectul unei îngrijiri deosebite din partea „Internatului“.

Localitățile, alimentarea și îngrijirea de sănătate și dezvoltarea fizică a elevilor sînt întru toate corespunzătoare recomanțelor igienice sub privighiarea medicului „Internatului“.

Tot oare data se face cu fie-care elev corepetarea necesară din toate obiectele școlastice obligate.

După dorința părinților se împărtășesc cu onorariu separat și instrucțiunea din obiecte libere ce nu sînt preterite pentru școala, precum: în una sau mai multe limbi moderne, stenografia, muzică vocală și instrumentală, gimnastica, dansu etc.

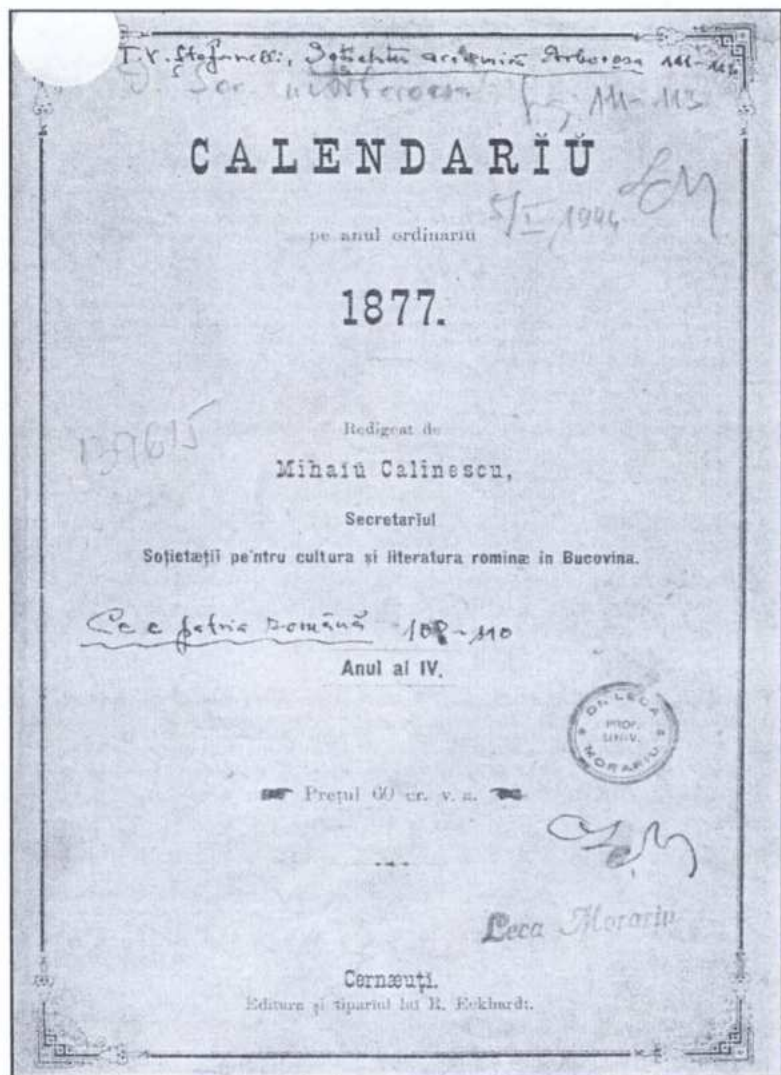
Ca elevi se primesc mai cu seamă studenții publici, cari cercetează școala populară (primară), cea reală superioară sau gimnaziul din Cernăuți de ordinariu cu 600 fl. val. austr. pe anul școlastic de 10 1/2 luni.

Pentru copiii briați de preuți și de învățatori se scade din prețu 25 %.

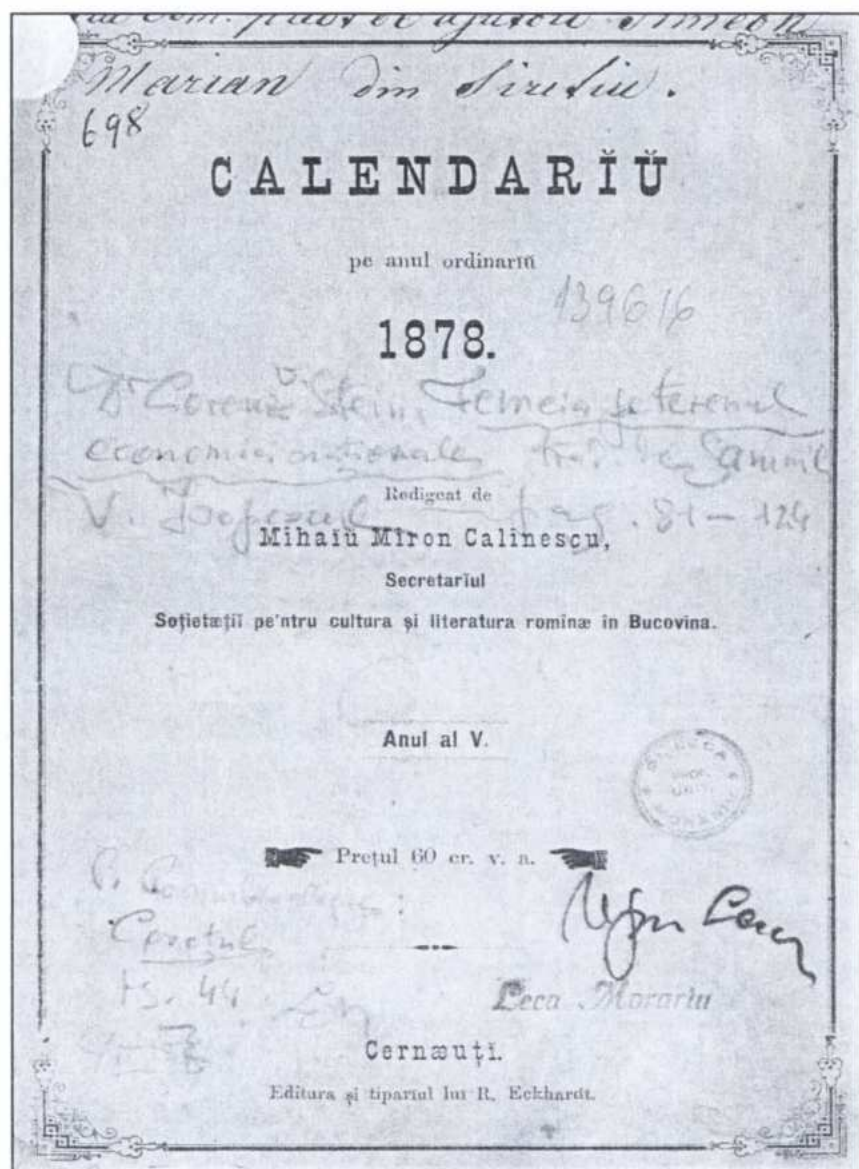
Tot al 10lea elev este bursieru, carele se alege d'între copiii orfani sau de tot saraci dar' talentați și morali.

Cernăuți, strada rusească, Nr. 788.

22. „Calendariu pe anul ordinaru 1875. Edat de Șoțietatea pentru cultura și literatura literatură română în Bucovina” (II). Anunț referitor la Internatul din Cernăuți condus de Mihail Călinescu, protopresviter și profesor la Gimnaziul Superior din Cernăuți

23. „Calendariu pe anul ordinaru 1877. Edat de Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina” (IV) (Copertă)

24. „Calendariu pe anul ordinaru 1878. Edat de Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina” (V). Coperta I cu însemnarea destinatarului: Simion Florea Marian, preot paroh și profesor la Siret

CĂTRĂ ROMÂNII SĂTENI DE PRETUTINDENE.

„Salus populi suprema lex.”

Frați români — săteni inbiți —
Toți pe unde locuiți!

Vede numai Dumnezeu
Traiul ați cât vi-i de greu.
De voiți deci ca să scipi
Cum în lume să trăiți,
Ca să vă mai ușurați
— De nevoi să mai scăpați; —
Ascuitați-mă pre mine
Șiți vede câți face bine:

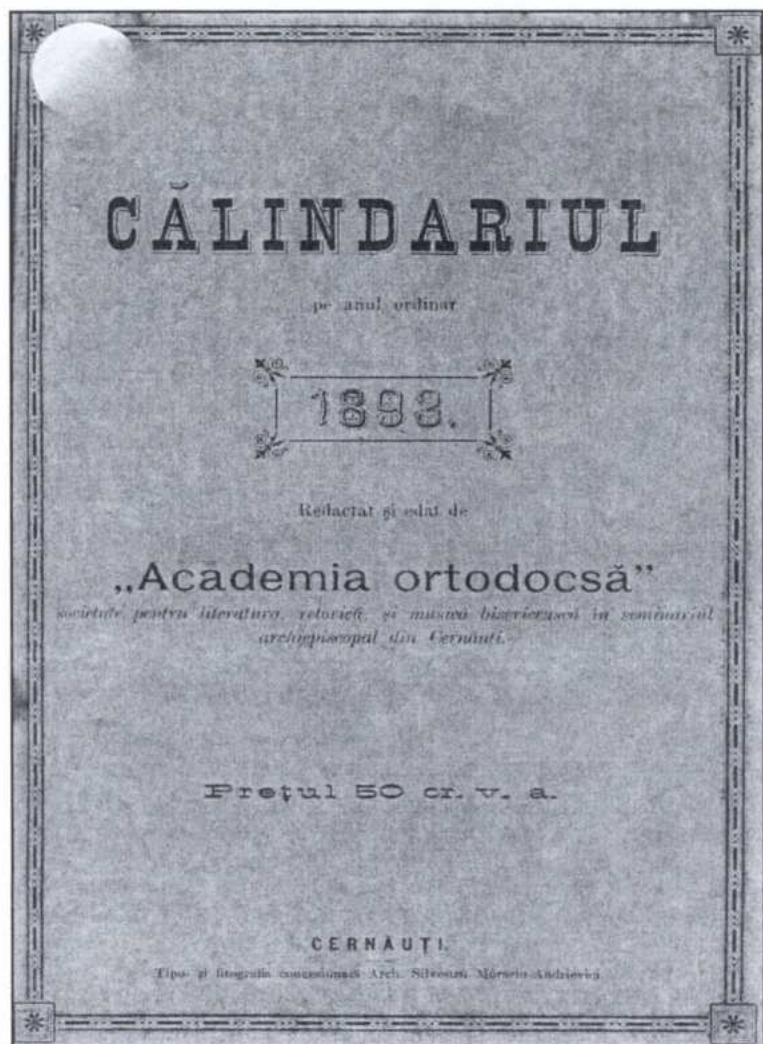
~~Munca-i dulce mângâere.~~
~~Munca-i a vieții miere.~~
Așa dar' traiu cu dulceață
În intrăga v'astră viață
De voiți ca să aveți:
Totu munciți, dar' nu și-
deți!

Și ea crunta v'astră muncă
Și folosu să vă aducă:
Nu vindeți cu nici un prețu
Câmpurile, ce le-aveți;
Nu luați pe împrumut
Cu dobândi sute la sute;
Ba de feliu dae' ați putea
Bani a nu împrumuta
Pôte judecă ori-cine
Că ați face tare bine
— Căci decâtu cu împrumutatu
Se gândesci că i fi bogatu.
Mai bine seracu — curatu

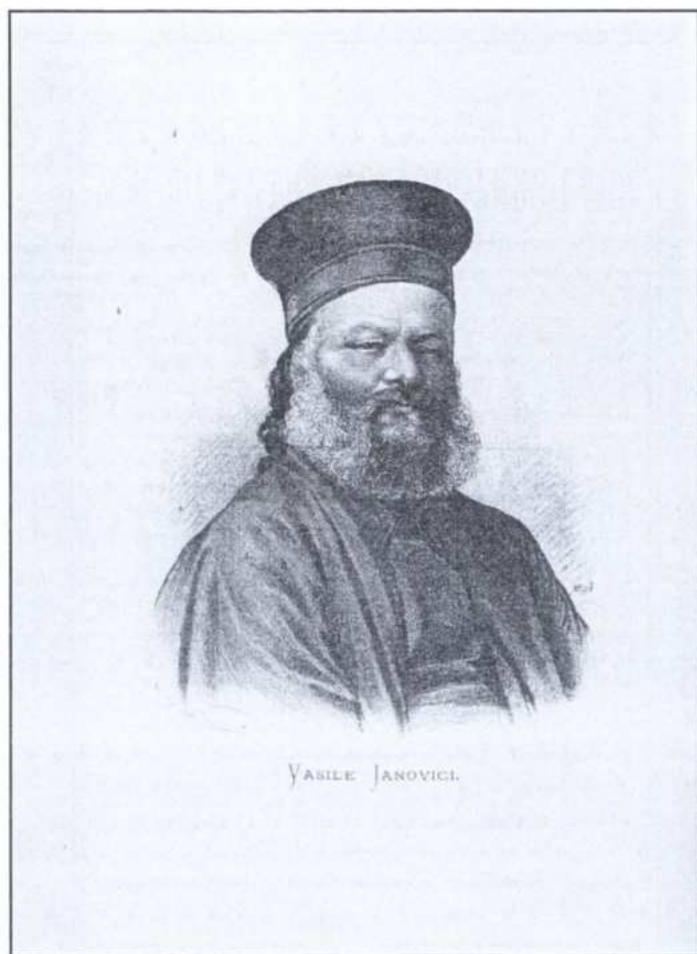
Fără grija și păcatu, —
Nuntile le mai scurtați.
Chiraniile le lăsați;
Cârșele le parasiți,
Cu rachiu nu v'amețiti
— Căci rachiu-i celu mai mare
Dușmanu pentru-a v'astră stare. —

Âncă v'ășiu mai sfătui
Se necetați de a pripasi
Străie prin a v'ăstre sate
De prin târguri cumpérate.
Fuste, rochii, testemele,
Horboțele, catifele,
Flori, cordele, holduri, peno
Cumpérate din dughene;
Pălarie de fabrica,
Ați o porți, mână se strica;
Ciuboțele, botinele
Și-alte multe festecele,
Tôte — aceste s'u serăcia
Pentru a economiă
— Căci vă storce din punga banu
Ce fați căștigatu cu anul.
Ve ucidu „lucrul de năna”
Moșcenitu dela străbuni;
Și-astfelu facu să stați în lene
Peste anu mai multe luni;
Ba'neă vă și schimosescu
Portul mândru strămoșescu,
Portu și astă și laudatu
Și de omeni mari purtatu. —

25. „Călindariu pe anul ordinariu 1883”, redactat de Jon J. Bumbac (X)
(Constantin Morariu, *Cătră români săteni de pretutindene*, p. 10)

26. „Călindariul pe anul ordinar 1893. Redactat și editat de «Academia ortodoxă», societate pentru literatură, retorică și muzică bisericească în Seminariul arhiepiscopal din Cernăuți” (Coperta I)

27. „Călindariul pe anul ordinar 1893. Redactat și edat de «Academia ortodoxă», societate pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți”. *Vasile Janovici* (1806-1866), „profesor zelos”, animat de „dorul învățat de a-și vedea nația progresând”, translator la Guvernul Țării, deputat în Dieta Bucovinei, loțitor de episcop, autor de manuale școlare și gramatici, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

ANUNCIURI.

Ioan Pișlea,

sculptor, auritor și mesar de artă.

În atelierul său se primesc ori ce feluri de lucrări, precum

**altare, iconostase, ramuri
in diferite stiluri,**

lucrări decorative, mobile de casă precum și bisericești, cruci pentru procesiuni și serafimi,

precum și renovări de altare și iconostase.

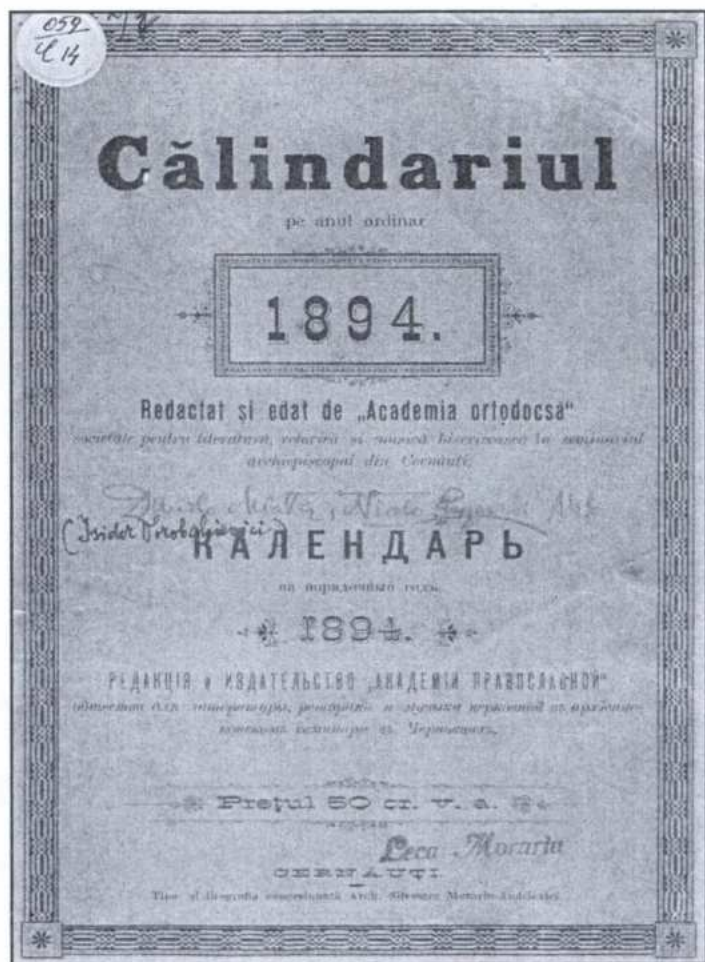
Suflări cu aur și lustruiri de iconostase,

apoi și alte lucrări, ce se țin de specialitatea acestora, se primesc și se efectuează prompt și solid.

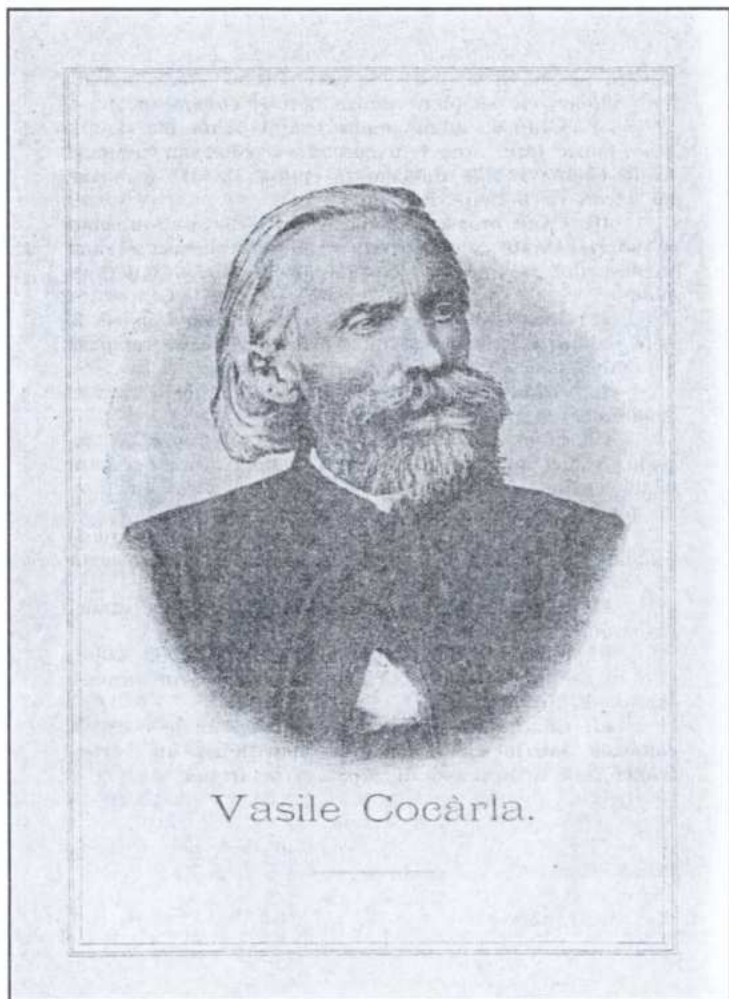
Atelierul

se află în edificiul reședinței arhiepiscopale din Cernăuți, presbiteriul.

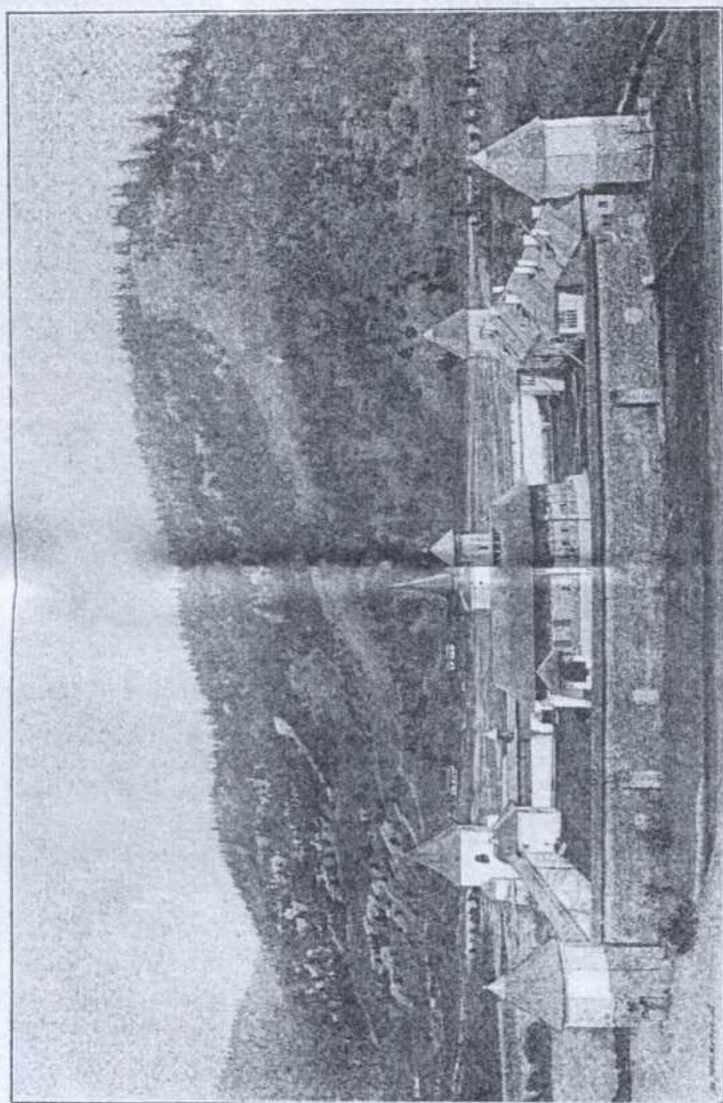
28. „Călimdriul pe anul ordinar 1893. Redactat și edat de „Academia ortodoxă», societate pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți”. Pagină publicitară cu chenar și viniță lucrute artistic

29. „Călimdariul pe anul ordinar 1894. Redactat și edat de „Academia ortodoxă”, societate pentru literatură, retorică și muzică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți” (Coperta I)

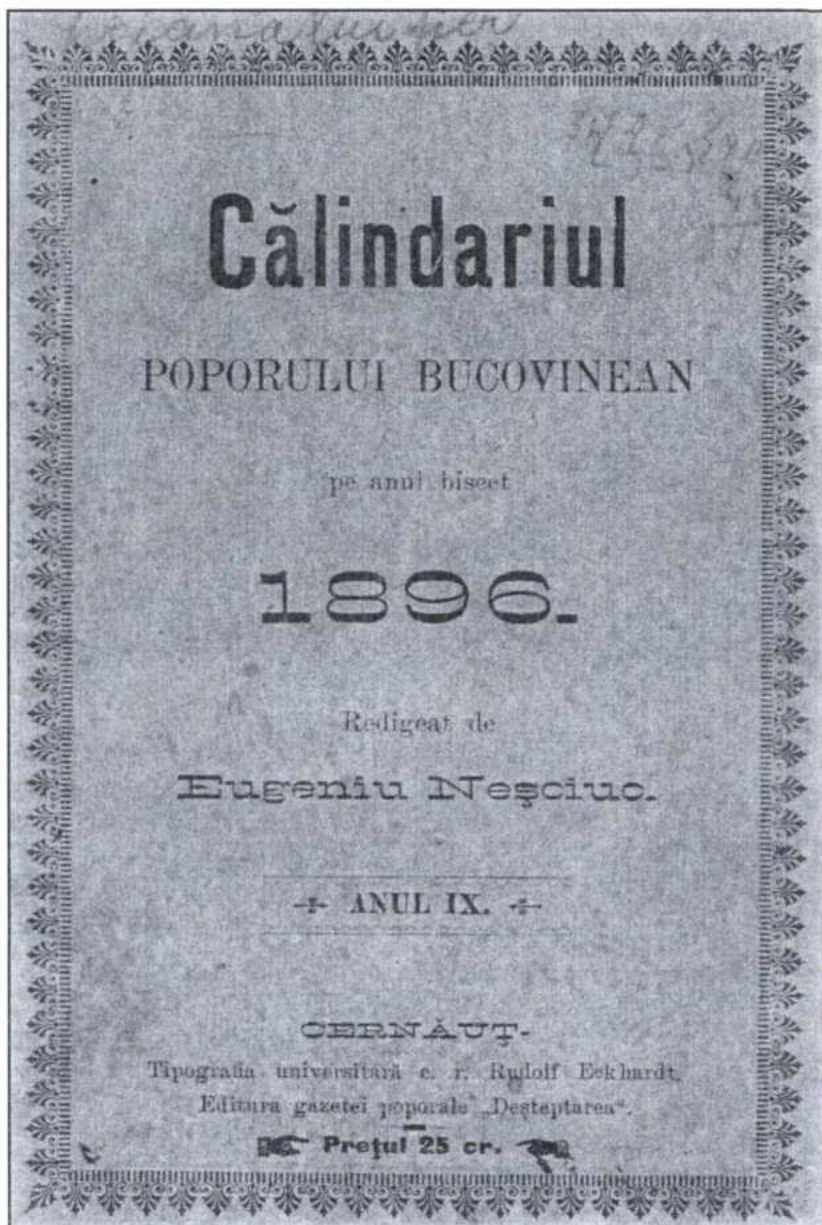
30. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinaru 1894” (VII). *Vasile Cocârla* (1836-1894), teolog cu preocupări de folclor și istoria națională, renumit filantrop bucovinean, care își donează întreaga avere pentru înființarea unui internat destinat elevilor săraci de la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, membru al Societății „Școala Română”, p. 52

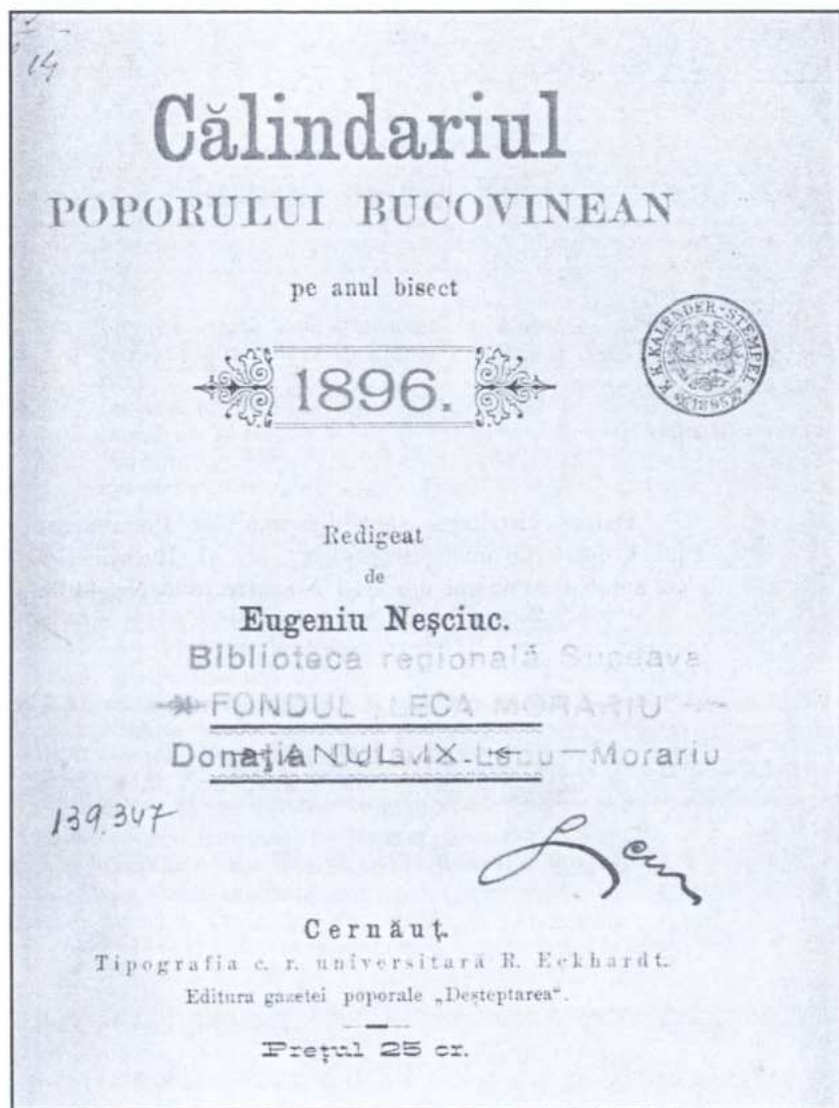
Monăstirea Sucevița

ZIDITA DE PRINCIPELE MOLDOVEI IEREMIE MOVILA IN ANUL 1581.

31. „Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinaru 1894” (VII). *Monăstirea Sucevița*, strălucită ctitorie a Movileștilor, filă dublă nenumărată

32. „Călimdariul poporului bucovinean pe anul bisect 1896
Redigeat de Eugeniu Neșciuc” (IX) (Coperta I)

33. „Călimdariul poporului bucovinean pe anul bisect 1896.
Redigeat de Eugeniu Neșciuc” (IX) (Coperta interioară)

34. „Călindariul poporului bucovinean pe anul bisect 1896. Redigeat de Eugeniu Neșciuc” (IX). *Vasile Deac*, primarul comunei orășenești Vatra Dornei, reproducere după o fotografie, p. 110

35. „Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1899. Redigeat de Eugeniu Neșciuc” (XII). *Împărăteasa Elisaveta*, ilustrație la articolul *Moartea împărătesei noastre Elisaveta*, p. 59, cu care se deschide *Partea de petrecere a calendarului* din acest an

— 63 —

**Prea Cuvioșia Sa părintele archimandrit
Miron Calinescu.**

S'a născut în anul 1837. E' fiu al poporului românesc bucovinean. A învățat la școlile din Cernăuți și în anul 1860 a fost sfințit în preot. Prin trei ani de zile a adus foloase nației și bisericii sale ca preot și

profesor la școala reală gr-or. din Cernăuț, prin 14 ani ca profesor la gimnasiul din Cernăuț, iar prin 10 ani ca spiritual peste teologi. În anul 1874 a fost ridicat de episcopul Hacman la cinstea de protopresviter. Între anii 1877 și 1881 a fost profesor de morală la facultatea teologică din Cernăuț și în anul 1879—80 a fost ales

36. „Călimariul poporului bucovinean pe anul bisect 1900. Redigat și edat de *Deșteptarea*” (XIII). Arhimandritul [Mihai] Miron Călinescu, p. 63

— 87 —

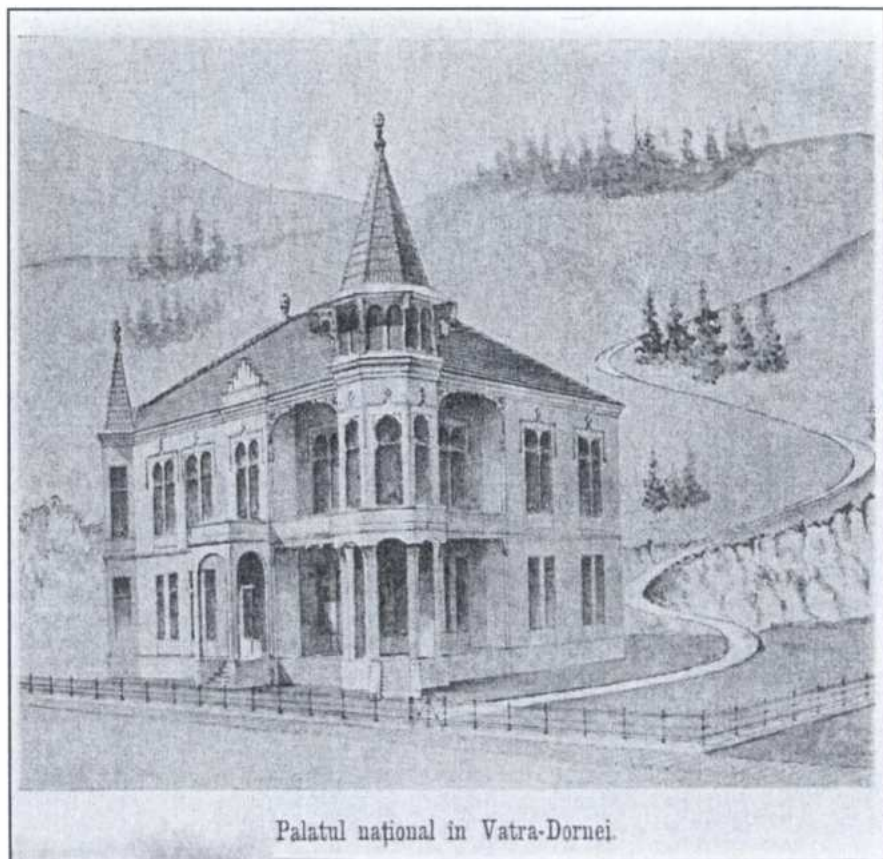
știmei, pentru înflorirea neamului românesc, despre aceasta ni sînt dovada cea mai bună instituțiunile noastre naționale, înființate și înzestrate în timpul din urmă prin maritimă bărbăților devotați cauzei naționale și binelui obștesc. Amintim aici numai internatul de studenți români și cel de fete, presem și palatul național în Cernăuți, și binefacerile „Școalei române“ în Suceavă și a filialelor acesteia.

Protopresviterul Ioan și Doamna Eufrosina Gribovici.

Între accia, cari cu inimă și mână deschisă au jertfit sume foarte însemnate pentru interesele legii și al neamului, merită a fi puși la loc de onoare și doi preoți vrednici, cari prin pilda lor deamună de urmat au arătat iubire învățată pentru națiunea lor și cu a căror portrete împodobim Călimdariiul poporului bucovinean pe anul acesta.

37. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1901. Redigat și edat de Eugeniu Neșciuc“ (XIV). Pagină din articolul *Binefăcătorii* neamului: protopresviterul Ioan și soția sa, Eufrosina Gribovici, p. 87

38. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1902. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XV). *Palatul Național in Vatra Dornei*, reproducere după un desen, p. 109

39. „Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1902. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XV). *Sântirea Casei Naționale în Ostrița*, reproducere după o fotografie executată la 20 august 1900, p. 109

40. „Căldariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1903. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XVI). *Dr. Vladimir de Repta*, arhiepiscopul și mitropolitul Bucovinei și al Dalmației, reproducere pe *recto* filă nenumerotată, așezată înaintea paginii de gardă a calendarului

41. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1903. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XVI). *Spre S[fântul] Vasile*, versuri nesemnate, p. 2

Vara la țeară.

Numai vara ceriul face
Cu noi pace;
Numai vara ochiul meu
Vede'n rața de lămine
Toate pline
De mila lui Dumnezeu.

Trageți danțul pe răzoare,
O fecioare
Cu privirile cerosci!
Danțul, cântul și amorul
Sunt isvorul
Fericirii omenești!

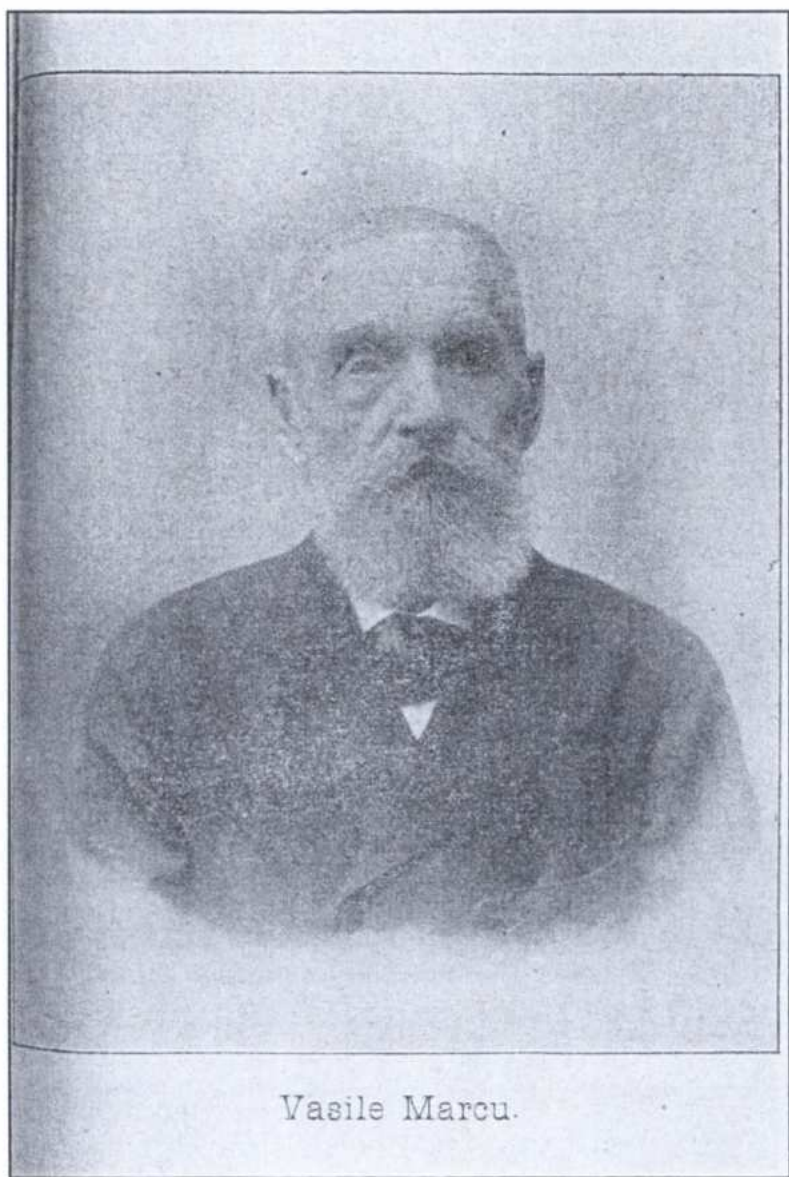
A. Depărățeanu.

Înzădar.

Și-aș vrea să nu te pot iubi,
Străină tu să-mi fii,
Pe veșt să uit cât chin am supt
Din ochii tăi caprii; . . .

Dar înzădar mă 'ncerc, căci tu,
Tu m'ai robît de tot,
Și ochii tăi frumoși să-i uit
De-aș vrea cheat, . . . nu mai pot!

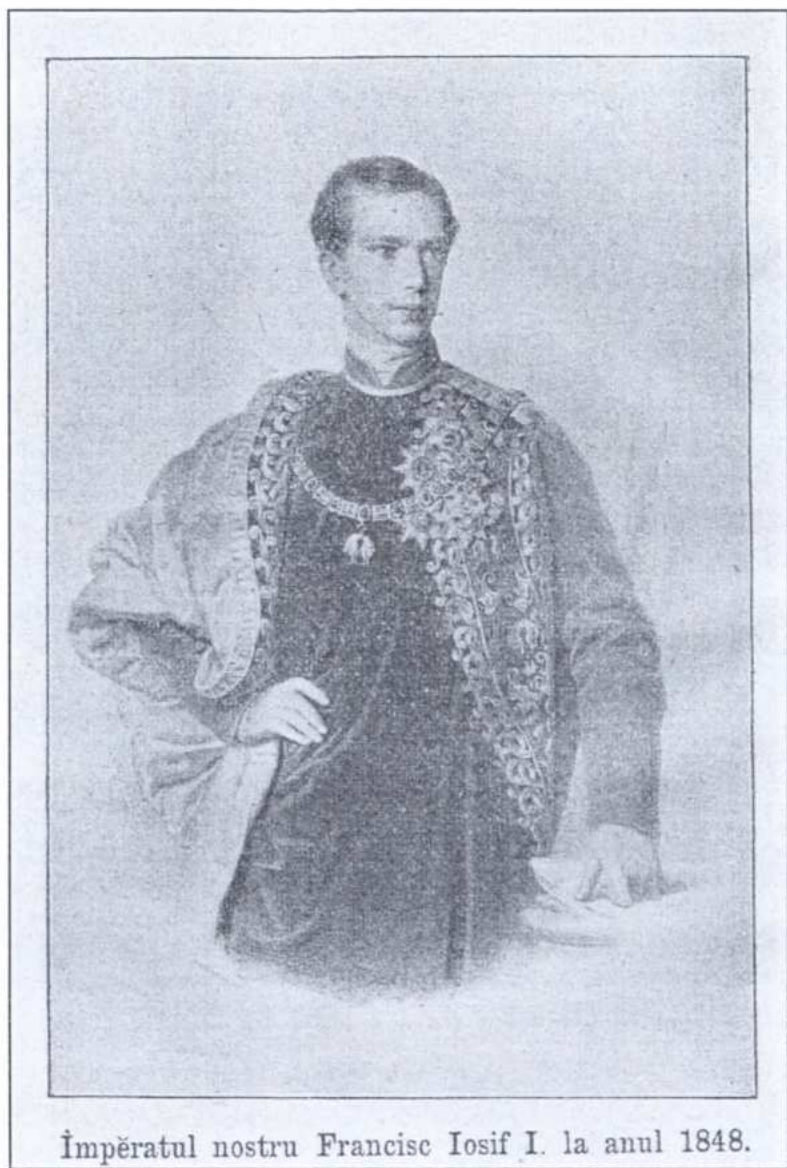
42. „Călimdariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1905. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XVIII). Al. Depărățeanu, *Vara la țeară*, versuri, p. 86

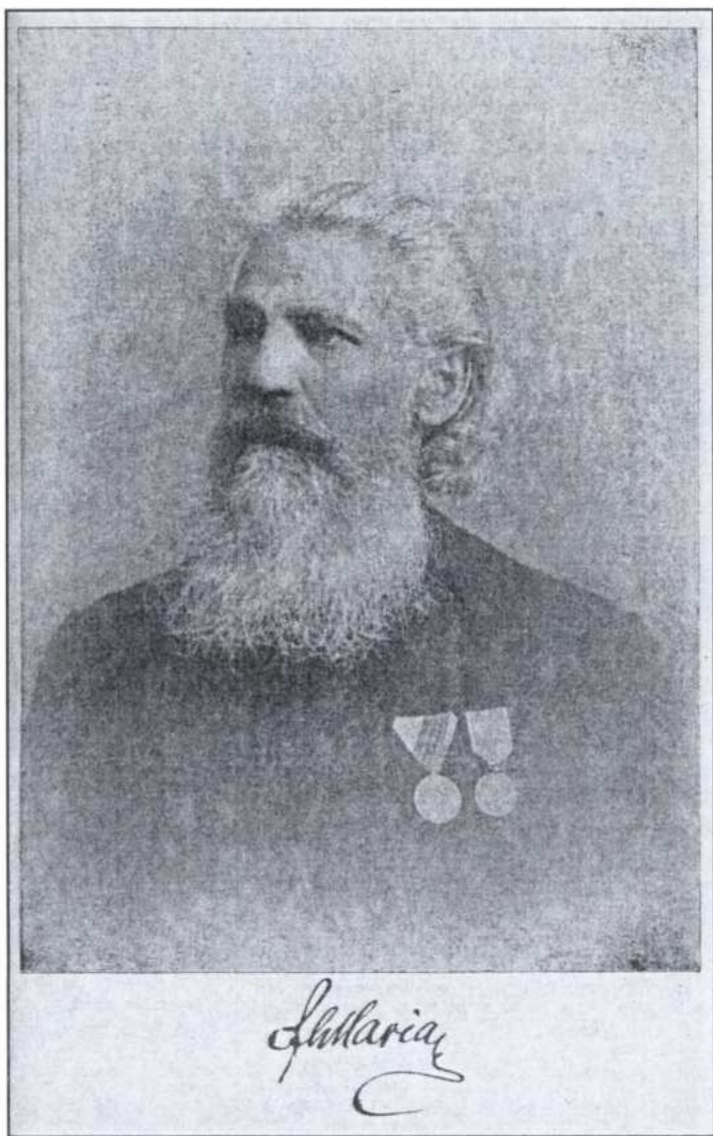
43. „Călindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1906. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XIX). *Vasile Marcu*, filantrop, ctitor al „Internatului de Băieți Români Ștefan cel Mare” din Rădăuți, p. 71

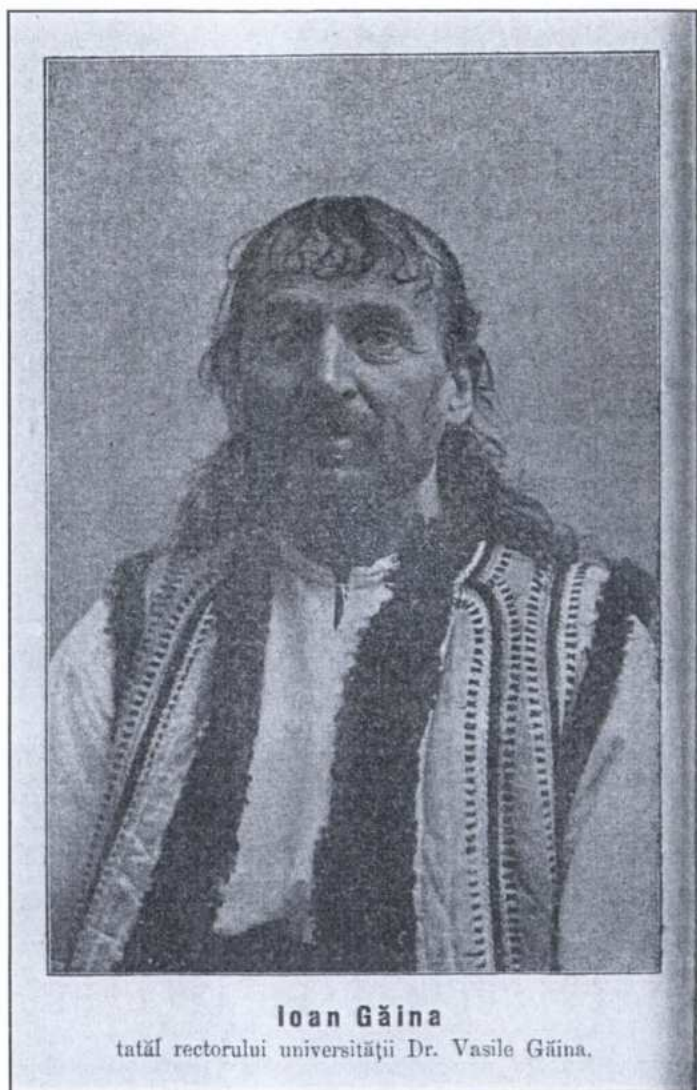
44. „Călindariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). *Împăratul Franz Joseph*, reproducere după o fotografie, p. 32, ilustrație la articolul 60 [de] ani de domnie glorioasă

45. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). *Împăratul Francisc Iosif I la anul 1848*, p. 53

46. „Căldariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). *Simion Florea Marian*, reproducere după o fotografie autografă a renumitului folclorist bucovinean, membru titular al Academiei Române (26 martie 1881), decedat în 1907, p. 61

47. „Călindariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). [*Țăran bucovinean*], reproducere după o fotografie, p. 68

Maria Găina,
maica rectorului universității Dr. Vasile Găina.

48. „Căldariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). [*Tărăncă din Bucovina*], reproducere după o fotografie, p. 69

Deputații noștri români în parlamentul din Viena.

Contele Franz **Bellegarde**,
capitan districteal în
Cămpulung.

George **Grigorovici**, secretarul asoc. lucrătorilor în Cernăuți.

Dr. Alex. baron **Hormuzachi**, secret. la procur. de finanțe în Cernăuți.

Dr. Constantin **Isopescu-Grecul**, cons. la tribunal în Cernăuți.

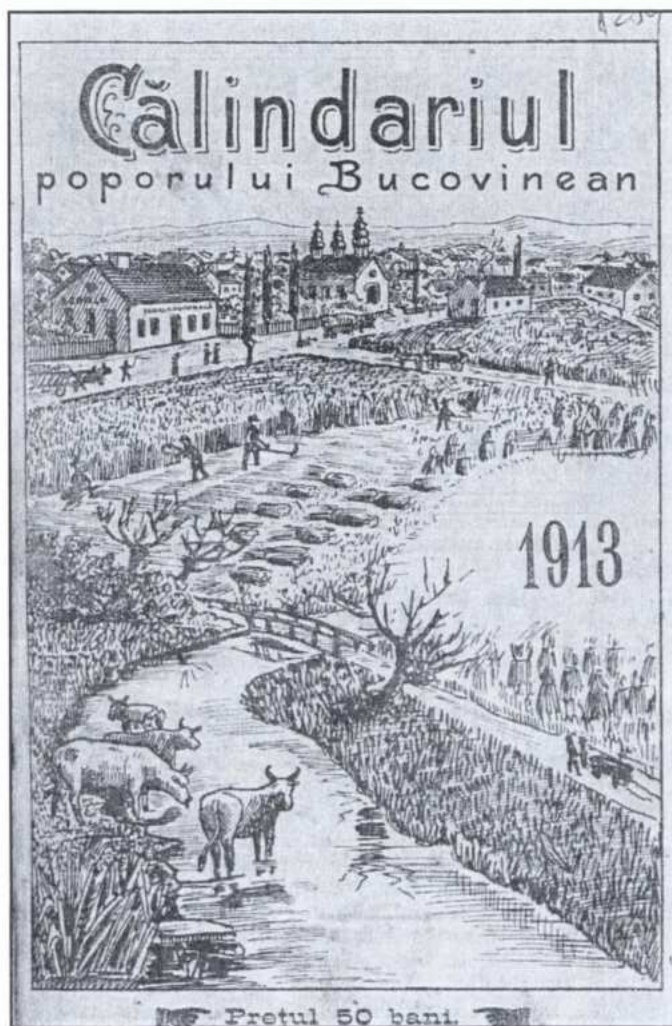

Dr. Aurel cav. de **Ōnciul**, director de bancă în Viena.

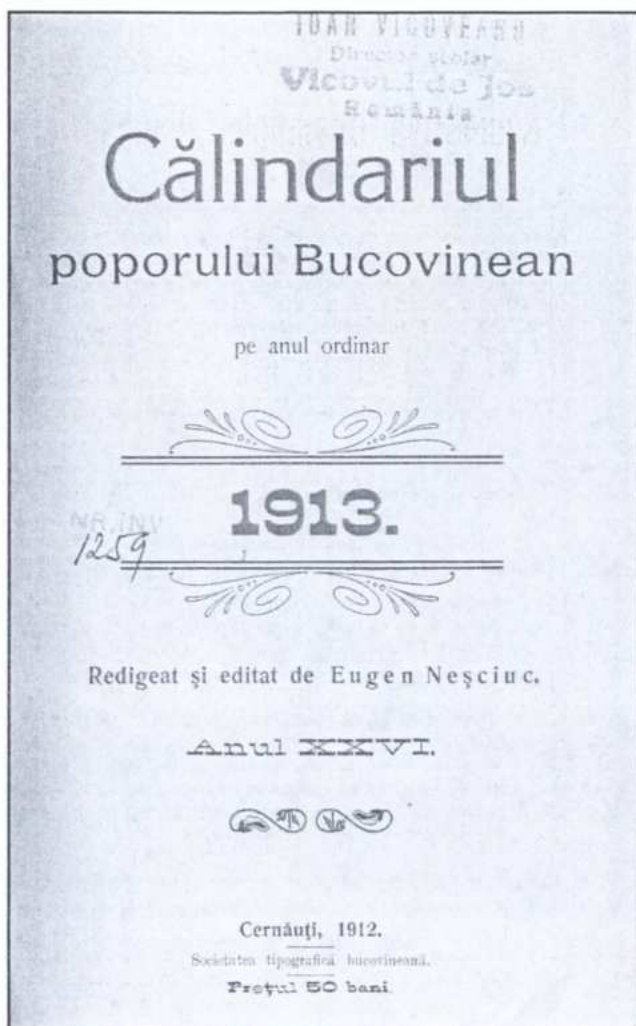

Teofil **Simionovici**, consilier la tribunal în Cernăuți.

49. „Călindariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” (XXI). *Deputații românilor bucovineni în Parlamentul de la Viena*, colaj foto, p. 101

50. „Călimdariumul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913. Redigeat și editat de Eugeniu Neșciuc” (XXVI) (Coperta I)

51. „Călimdariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913. Redigeat și editat de Eugeniu Neșciuc” (XXVI) (Copertă)

**Cumpărați bilete numai
în biroul creștinesc!**

**La Canada
America și
Argentina**

expediază cel mai bine și ieftin cu
vapoarele poștale a societății: o o o

**CANADIAN PACIFIC
RAILWAY COMP. (SIPIAR)**

biroul internațional de călătorie „LUME”
Roman Sirețchi și Comp.
Cernăuți, str. Cochanovschi Nr. 1 Bucovina
concesionat de guvernul i. r. al țării.
Cereți instrucțiuni pentru călătorie și co-
mandați bilete de vapor (șlicărți).
Poședem un birou și în Montreal, Canada.

**Cumpărați bilete numai
în biroul creștinesc!**

Români! Cumpărați bilete numai în unicul birou creștinesc de călătorie în Bucovina, care se află în Cernăuți, str. Cochanovschi Nr. 1

Români! Cumpărați bilete numai în unicul birou creștinesc de călătorie în Bucovina, care se află în Cernăuți, str. Cochanovschi Nr. 1

52. „Căilindariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913. Redigeat și editat de Eugeniu Neșciuc” (XXVI). Anunț hors-texte privind plecarea cu vaporul „la Canada, America și Argentina”

Izvoare feruginoase cu radio-activitate însemnată. Bae feruginoasă cea mai bogată în acid carbonic, cea mai puternică bae de nămol, cură rațională de apă rece cure de chelir, cu : : : mlș și lohurt : : :

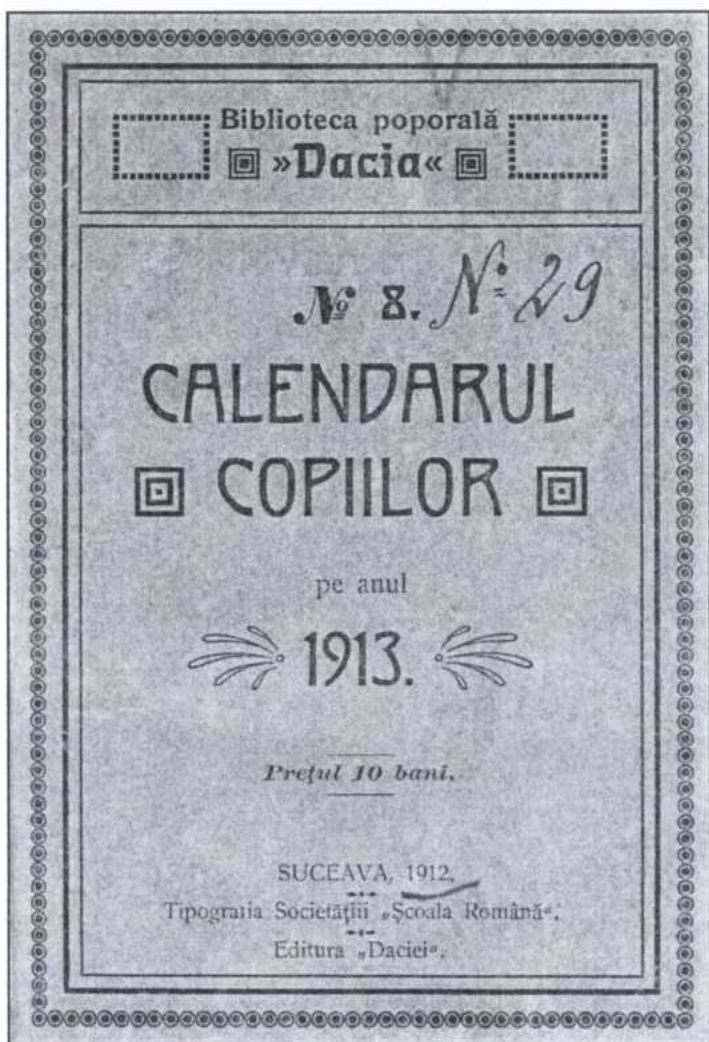
DORNA

în
 Carpații
 Bucovinei,
 stațiune a căii
 ferate la confluența
 Dornei și a Bistriței-aurii,
 12 oare depărtare dela Bucu-
 rești, 11 oare de Lioy, telefon
 interurban. Edificii monumentale de
 cură, terapii pentru frecvență mare,
 căutare cu electricitate și lumină, gimnastică
 cu aparate Zander și gimn. igienică pentru copii.
 Laboratoriu balneologic, institut Röntgen, pavilion de izolare.

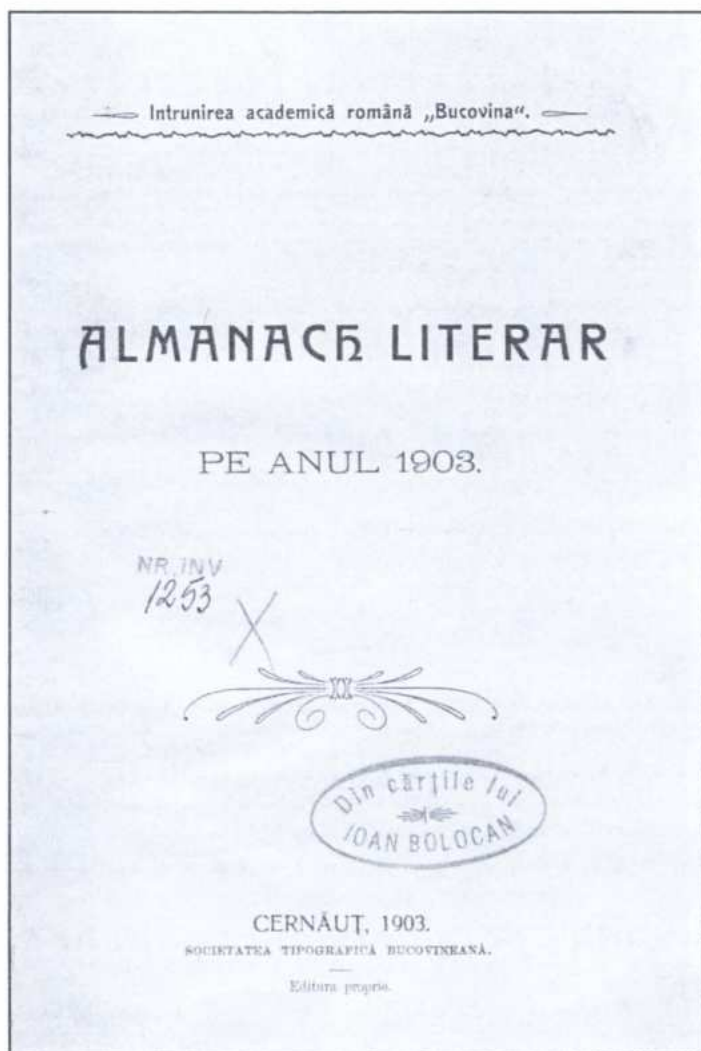
Apeduct din izvoare dela munte, canalizare, lumină elec-
 trică, locuri pentru joc, de 2 ori pe zi concert militar
 (regim. 63 de infanț.). Excursiuni cu trăsuri, călare și pe
 plute în împrejurime, la România, Transilvania și Ungaria.
 Electe deosebite la boale de nervi, de inimă, boale feme-
 ești, anemie, arterioscleroză, exsudate. Prospekte gratuit.
 Informațiuni medicale dă medicul l. r. balnear, cons. guv.

Dr. ARTHUR LOEBEL,
 despre locuințe dă biroul comisiei de cură în Vatra-Dornei.

53. „Căldariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913. Redigat și editat de Eugeniu Neșciuc” (XXVI). Reclamă hors-texte pentru izvoarele feruginoase de la Dorna

54. „Calendarul copiilor pe anul 1913” (V), Suceava, [Editat de] Biblioteca populară „Dacia” (8), Editura Societății studențești] „Dacia”, 1912 (Coperta I)

55. „Almanach literar pe anul 1903”, editat la Cernăuți de *Întruirea academică română „Bucovina”* (Coperta I)

56. „Almanach literar pe anul 1903”. Reclamă hors-texte pentru volumul de poezie al lui Adrian Forgaci

UNIVERSUL
Revistă
beletristică ilustrată
scrisă în limba germană

Apare în fiecare săptămână cu un cuprins
interesant și ediție elegantă. ————

Apare în Lipsca (Leipzig)
— la —
FILIP RECLAM junior

Abonamentul pentru un cvartal: 4 cor. 20 b.

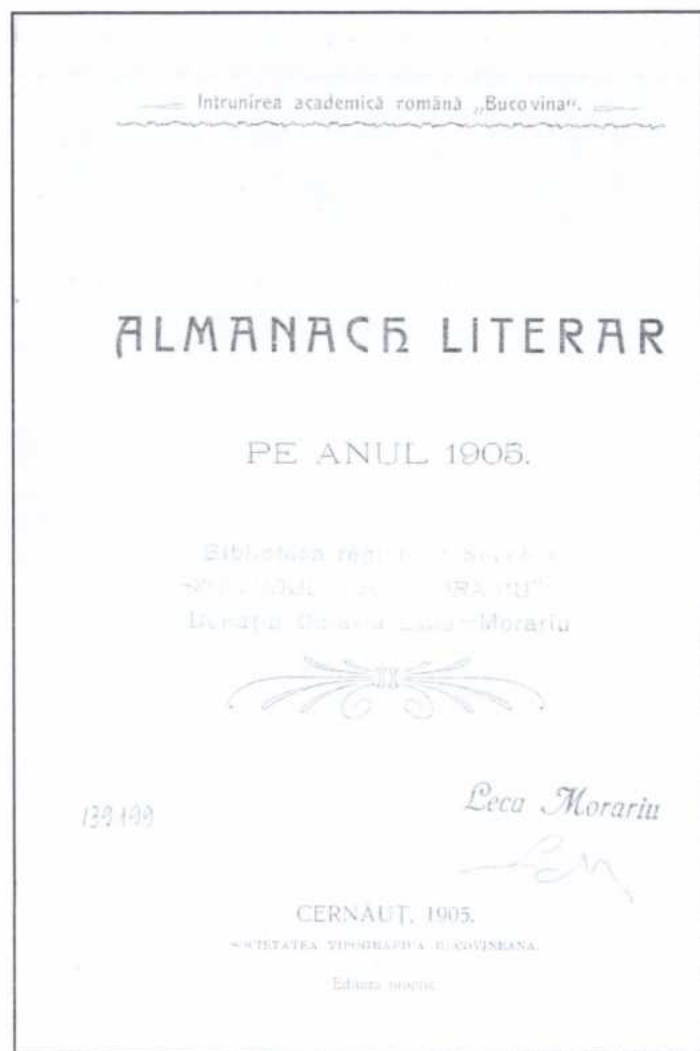
* * *

Tot în aceeași editură apare

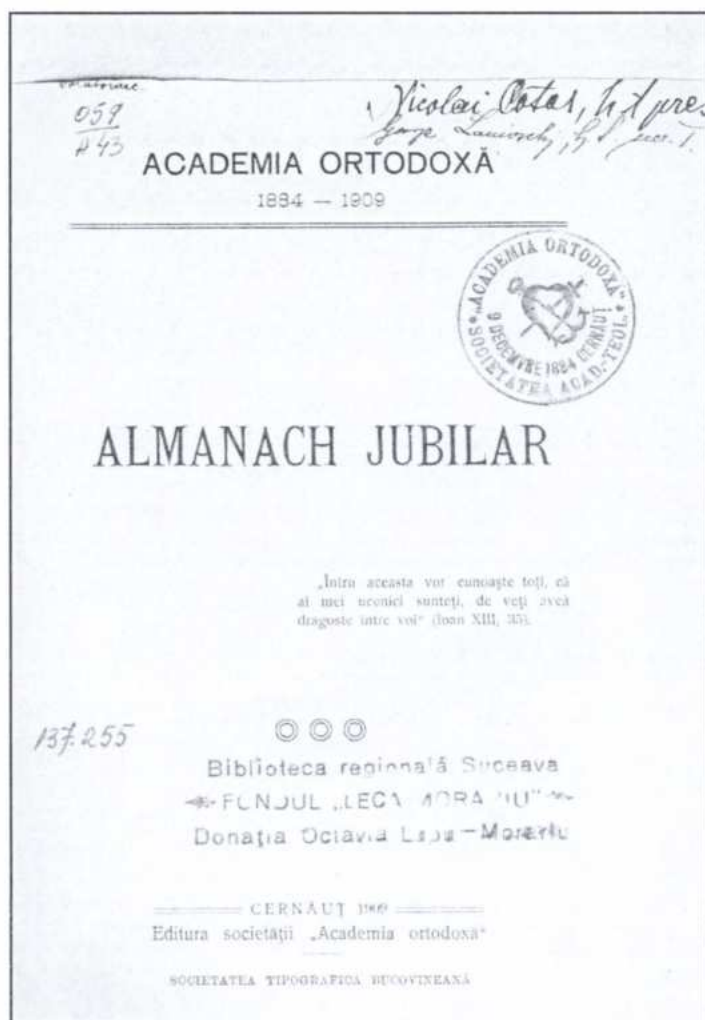
Biblioteca Universală

conținând în broșuri mici cu prețul de
24 bani numărul publicațiilor din toate
——— literaturile antice și moderne. ———

57. „Almanach literar pe anul 1903”. Reclamă hors-texte pentru „Universul”, revistă beletristică ilustrată, tipărită la Leipzig

58. „Almanach literar pe anul 1905”, editat la Cernăuți de *Intrunirea academică română „Bucovina”* (Coperta I)

60. „Almanach jubilar”, editat la Cernăuți de Societatea „Academia ortodoxă...”
în 1909 (Coperta I)

IV.

REDACTORI ȘI COLABORATORI AI CALENDARELOR ȘI AI ALMANAHURILOR ROMÂNEȘTI DIN BUCOVINA (PÂNĂ LA 1918)

IV. 1. Redactori și colaboratori ai calendarelor românești din Bucovina, 1811-1873

Prezentăm în acest capitol un tablou al calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina de până la 1918, printr-un număr de fișiere biobibliografice, întocmite pentru redactori și colaboratori.

Pentru prima dată în istoria culturii din Bucovina, tabloul ilustrează – dintr-o perspectivă nouă – contribuția acestui gen de periodice la emanciparea românilor, fenomen surprins într-un proces continuu și organic de modernizare a societății. Un „metabolism cultural normal” se constituie treptat în Bucovina, începând cu anul 1848, cultura românească de aici începând a comunica benefic cu întreaga lume românească și cu Europa vremii.

Câțiva precursori își găsesc locul, în mod firesc, natural și necesar, tot aici.

Prin fișierele biobibliografice întocmite, ilustrând bogate lecturi și relecturi critice, aducem, totodată, la zi informația de istorie a culturii, umplând lacune, corectând mai cu seamă date și erori biobibliografice, apropiind discursul de perspective noi de înțelegere a istoriei culturii din Bucovina, perspective desprovărate de stereotipuri și clișee, dincolo de un veac de interpretări ce au omis frecvent toposul multicultural, confluențele și dialogul competitiv între culturi, în acest spațiu marcat dramatic de istorie în secolul al XX-lea.

Fișierele noastre respectă formatul impus, mai cu seamă după anul 1980, de exigențele lucrărilor noastre de specialitate: dicționare biobibliografice, enciclopedii, lexicoane. Ordinea în care sunt consemnați redactorii și colaboratorii calendarelor și ai almanahurilor românești din Bucovina (1811-1918) este cea cronologică. Cu toate inconvenientele, organizarea subcapitolelor ilustrează, totodată, principalele etape din evoluția acestor periodice românești, precum și caracteristici ale discursului (limbă, program, structură / format, selecția materialelor, publicitate etc.).

MIHAIL STRILBIȚCHI (1703-1805)

Mihail Strilbițchi (Strelbitchi) vede lumina zilei în 1703, la Mirgorod, regiunea Poltava, într-o familie de gravori ruși de origine poloneză (Dimitrie

Dan crede că „era polon de origine, însă rusificat, și se ținea de confesiunea ortodoxă”). Absolvent al Academiei Teologice din Kiev.

Preot, protopop, gravor și tipograf, se stabilește în Moldova în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Din 1750, activează la Iași. Prima sa gravură datează din 1756. Din 1776, se stabilește la Movilău. Între anii 1792 și 1796, înființează o tipografie la Dubăsari. După 1800 se reîntoarce la Iași.

Mihail Strilbițchi „desvoltă o activitate mănoasă pe terenul gravurii, a [1] legătoriei de cărți, a [1] tipografiei și a [1] literaturii”. El editează și imprimă în tipografia sa din Iași, la Movilău și Dubăsari, peste douăzeci de cărți, între care: *Catehisis* (1777), *Catavasier* (1778), *Psaltire* (1782), *Prăvălioară* (1784), *Curioznică și în scurt arătare celor ce iubesc a cerca vrednice învățături din fiziognomie* („s-au tălmăcit și tipărit de popa Mihail Strilbițchi, exarh din Mitropolia Iașului”, 1785), *Evhologhion* (1785), *Octoih mic* (1786), *Dialoguri casnice rusești și moldovenești cu complimente prietenești* („editate de Mihail Strilbițchi, protoiereu al Moldovei și Basarabiei, în propria sa tipografie din Iași”, 1789), *În scurtă adunare a numerelor* (1789, dicționar cu aproximativ 1 500 de cuvinte), *Molitvelnic slav* (1789), *Psaltire* (1790), *Catavasier* (1792), *Ceaslov* (1792), *Ceaslov* (Dubăsari, 1794), *Psaltire* (Movilău, 1796), *Istorie a Alexandrului cel Mare* (Movilău, 1796).

Mihail Strilbițchi este autorul a numeroase gravuri în lemn pentru cărțile religioase tipărite în această perioadă la mănăstirea Neamț. În perioada 1756-1796, el realizează diverse gravuri pentru un număr de 16 cărți bisericești.

Ca legător de cărți, Mihail Strilbițchi leagă „în piele cu întipărirea de flori aurite” *Pomelnicul Mănăstirii Putna* (1756), *Lythiarul Schitului Doljești*, scris de călugarul Natan Deteanul de la Putna (1759), *Ithica Ieropolitică* a lui Vartolomei Măzăreanu, dar și alte cărți bisericești pentru folosul Mitropoliei Moldovei.

Protopopul Mihail Strilbițchi compune în limba română și în limba rusă lucrările *În scurtă adunare a numerelor* (1789), *Leccióni... pentru învățătura limbii moldovenești și rusești* (1789), câteva scrisori către mitropolitul Moldovei Leon Ghenea (1787, 1788). Tot el traduce, între altele, *Curioznică arătare* (1785), *Învățătura creștinească* (1790), *Datoria și stăpânirea blagocinilor și protopopilar* (1791) și editează: *Dialoguri de casă ruso-moldovenești* (1789), *Abecedar slavonesc* (1794).

Mihail Strilbițchi ilustrează și editează (traduce, după unii biografi ai săi) și calendare, între care „Calendarul pe 112 ani. Scos din multe feliuri de cărți: 1) De la *Facerea lumii*. 2) Din *Testamentul Nou*. 3) Din carte lui Florin. 4) Din carte lui Pedimontan doftorul. 5) Din Calendarul lui Petru, împăratul Moscovei”. Acesta cuprinde pe lângă partea calendaristică îndrumări practice pentru „trebuițele economiei casii”. Ornamentele și gravurile sunt semnate de frații protoierei Mihail și Policarp Strilbițchi. Calendarul este tipărit la Iași, „în zilele prea luminatului domn Alecsandru Ioan Mavrocordat Voievod, 1785, august 8”, fiind cel dintâi calendar românesc tipărit în Moldova. După acest calendar -

potrivit istoricului Ion I. Nistor –, în perioada 1785-1789, dascălul Matei, fiul lui Marcu (Marcovici), din satul Mihalcea, de lângă Cernăuți, face o copie, din însărcinarea lui Iordache Tabora, căreia îi adaugă note cronologice pentru istoria recentă a provinciei („de când i-au dat nemților Bucovina”), care să fie folosită de bucovineni. „Calendariu la anul de la nașterea lui Hristos 1794”, întocmit de Paul Iorgovici (1764-1808), cel dintâi învățat iluminist din Banat, „spre întrebuițarea norodului sloveno-sârbesc și românesc care se află în ținuturile chezario-crăiești a legii Răsăritului”, și tipărit la Viena, în 1794, – potrivit aceluiași istoric – „nu este primit cu plăcere” în Bucovina, fiind considerat „sub înrâurirea Carlovățului”.

În paginile „Calendarului pe 112 ani”, Mihail Strilbițchi introduce, în afara imaginilor tradiționale ale zodiacului, și elemente de costum de epocă, fiind în spațiul românesc de la răsărit de Carpați un precursor în această privință (la începutul secolului al XIX-lea, gravura de carte se impune însă repede ca unul dintre genurile cele mai frecventate. În universul gravurii apar acum tabloul istoric, portretul și peisajul).

Să mai reținem că Mihail Strilbițchi aduce o tipografie, în 1792, de la Iași la Dubăsari, pentru a tipări carte românească, grecească și rusească. Între cele 29 de titluri tipărite aici, unul prezintă o importanță deosebită pentru istoria noastră literară: Ioan Cantacuzino, *Poezii noo*, 1793. Volumul de versuri al lui Ioan Cantacuzino apare într-o perioadă când în celelalte provincii istorice românești nu apăruseră ori nu se afirmaseră încă poezii Vasile Cârlova, Văcăreștii, Costache Conachi, Ion Budai-Deleanu, Anton Pann.

„Deși toată activitatea lui pe acest teren era dictată de interese rusești – scrie Dimitrie Dan în 1912 – totuși îi suntem datori recunoștință din punct de vedere național, cultural și bisericesc”.

Mihail Strilbițchi se stinge din viață, probabil, în 1805. Data exactă și locul morții sale (Dubăsari, Movilău ori altă localitate din Basarabia) rămân încă necunoscute¹.

¹ Dimitrie Dan, *Protopopul Mihail Strilbițchi. Schiță biografică și bibliografică*, în „Candela”, Cernăuți, anul XXXII, Cernăuți, Tipografia Mitr[opolitul] Silvestru, 1912, p. 225-231, 281-288; Ion Iliescu, *Suflare românească dincolo de Nistru*, în „Europa și neamul românesc”. Foaia Mișcării Române pentru Unitatea Europei, Roma, anul XXI, nr. 240, iunie 1992, p. 10; Elena Chiaburu, *Un tipograf moldovean din secolul al XVIII-lea – Mihail Strilbițchi*, în „Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei”, 1996-1997, Iași, Complexul Muzeal Moldova, 1997, p. 81-88; Tudor Stavilă, *Xilografura religioasă în Moldova Medievală: interferențe occidentale și regionale*, în „Akademos”. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, anul III, nr. 4 (11), decembrie 2008, p. 41-44.

VASILE ȚINTILĂ (c. 1780-1838)

Vasile Țintilă (Scintilla, după cum semnează în corespondența cu autoritățile austriece) vede lumina zilei în târgul Siret, între anii 1780 și 1784, în familia lui Gheorghe Țintilă, croitor. Face primele două clase la școala primară din târgul Siretului, iar din septembrie 1796 trece la Kreisschule din Cernăuți. După absolvirea acesteia, în august 1799, cere Consistoriului ortodox înscrierea în „Școala cliricească” / Școala clericală din Cernăuți. Nu poate fi primit aici, deoarece nu avea vârsta necesară (21 de ani). Intră practicant fără plată la Judecătoria din Siret, după care, în vara anului 1802, îl găsim în aceeași calitate la Primăria din Cernăuți. În toamna aceluiași an este practicant, tot fără plată, la Administrația Bucovinei. În tot acest timp, Vasile Țintilă se întreține scriind jalbe și dând lecții particulare. La 15 iulie 1800, reînnoiește cererea pentru înscriere la Școala clericală din Cernăuți, cerând să fie primit ca bursier. Este respins, pentru neîmplinirea condițiilor de vârstă. Nu poate intra aici nici în iunie 1801. În august 1802, cere iarăși înscrierea, anexând „atestaturi” de vrednicie și bună purtare. Acum intră în „Școala Theologhicească”, însă „fără ștupendium”. Neavând posibilitatea de a urma pe cheltuiala sa timp de trei ani cursurile Școlii clericale, renunță, solicitând să fie admis practicant fără plată la Consistoriul din Cernăuți, unde funcționează până la 1 septembrie 1804. În septembrie 1804, Vasile Țintilă este admis în Școala clericală ca bursier și urmează aici cursurile, timp de trei ani, până în martie 1807, când primește certificatul de absolvire semnat de profesorul Ignatius Hacman. Vasile Țintilă nu poate ocupa, însă, un post în parohiile vacante (Mitocul Dragomirnei, Mahala) și părăsește cariera de preot, îmbrățișând-o pe cea de învățător. Este o vreme învățător provizoriu la Rădăuți, apoi este mutat la Tereblecea, din recomandarea inspectorului școlar al Bucovinei, Anton de Marki. Aici, învățătorul Vasile Țintilă inaugurează noua școală trivială, la 1 septembrie 1816, cu un număr de 33 de elevi. Fondul Bisericesc al Bucovinei îi plătește anual un salariu de 200 de guldeni.

Vasile Țintilă a fost un învățător activ, predând totodată cursul de religie și creând un cor cu elevii din școală, cântând cu ei la biserica din sat. Din căsătoria sa cu Ecaterina, se nasc copiii: Domnica, Leon, Simeon și Elisabeta, încreștinați de răzeșița Paraschiva Sămaca din Mușenița.

În istoria culturii din Bucovina, învățătorul Vasile Țintilă a rămas ca „un dibaci alcătuitoare de calendare”. Influențat de calendarele germane, el tipărește la Cernăuți, cu scriere chirilică și gotică, începând cu anul 1811, primele calendare din Bucovina (Teodor Balan este singurul istoric care ar fi văzut „cel mai vechi calendar românesc” din Bucovina în arhiva preotului Eusebie Procopovici din Mămăiești: „Calendarul pe anul de la naștere mântuitorului nostru I. Hs. 1809, Cernăuți, s-au tipărit în typografia a lui Petru Ekart”).

Calendarul pe anul 1812 ne oferă și informații referitoare la autor: „Calendarul de casă pe anul de la naștere mântuitorului nostru I. Hs. 1812, prin

un iubitoriu de științele matematicești, Cernăuți, tipărit la Petru Ekart, tipograf craisului Bucovina”. Acest „iubitoriu de științele matematicești” este trecut drept autor și în calendarele pe anii 1814 și 1820. „Calendarul veșnic” al lui Vasile Țintilă, apărut în anul 1814, are următorul titlu: „Calendariu în care să află toate sărbătorile cele mari a bisericii răsăritului alcătuit cu ajutorul lui D[um]nezeu după mâna lui Damaschin de un iubitori de aceasta știință, nu pe un an, o sută sau o mie de ani, ci din început și pân în sfârșitul lumii, numai iubitul cititori să știe ce slova a pashaliei slujește pe anul acela ce vrea să caute. Mai la urmă s-au adaos și Paștile catolicești pe 86 de ani înainte, Cernăuți, la 1 ianuarie 1814, s-au făcut prin Vasile Țintila, eșitul cleric”. Calendarul pe anul 1824 are titlul „Calendariu a besericii răsăritului”, însă nu face precizări privitoare la autor. În calendarele sale, Vasile Țintilă include și diferite învățături pentru popor: *Adevărate mijlociri împotriva unor boale ale vitelor, Cum pământul se mișcă și nu soarele, după cum socotesc cei mai mulți ș. a.* Partea literară a calendarului alcătuit de Vasile Țintilă se mai numește și „alegate de plăcere”.

Vasile Țintilă „trebuie să fi fost un om foarte cunoscut în județul Siretelui – afirmă profesorul Constantin Loghin – și amintirea lui a rămas vie în memoria multora. Din povestirea unor întâmplări hazlii din viața acestui popular dascăl, T. V. Ștefanelli și-a încheșat umoristica schiță cu titlul *Sandu Țintilă*. „Vasile Țintilă – afirmă cu temei Teodor Balan – a apărut într-un timp când interesul pentru scrisul românesc încă nu se trezise. Valoarea operei sale trebuie socotită după timpul când a fost creată și după munca [de atunci] care a fost depusă. Până la Țintilă nu se tipărise în Bucovina nici o carte românească, afară de traducerea românească a legilor austriace. Țintilă este cel dintâi care tipărește calendare românești și în urmă s-a supus grelei munci de a alcătui un calendar veșnic. [...] Țintilă este așadar primul român bucovinean care, într-un timp foarte neprihnic, a deschis drumul scrisului românesc în de curând înstrăinata Bucovină”.

Vasile Țintilă se stinge din viață la 10 ianuarie 1838, la Tereblecea (după alți autori, în 1840, la Cernăuți)².

² T. V. Ștefanelli, *Sandu Țintilă*, în „Convorbiri literare”, Iași, anul XV, nr. 2, 1881, p. 270-277; Johann [Ion] Sbiera, *Die rumänische Literatur und Sprache*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof-und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, S. 382; Dimitrie Dan, *Rolul preoștimei bucovinene în menținerea românismului*, Cernăuți, Tip[ografia] Mitropolitul Silvestru, 1925, p. 16-17; Teodor Balan, *Vasile Țintilă*, în „Revista arhivelor”, București, 1939, p. 185-206; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 51-52 (reeditarea ediției din 1926); Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 235.

TEODOR RACOCE (1780-1822)

Teodor (Toader) Racocce se naște în 1780, în familia lui Alexandru Racocce din Carapciu pe Ceremuș, o veche familie de răzeși din Bucovina. Face școala primară în Vășcăuți pe Ceremuș, pe care o continuă la Cernăuți, unde devine bursier al Preparandiei (1797). După un an și jumătate, atras de „școlile latinești” ale Ardealului, trece la Gimnaziul Piarist din Cluj, unde învață timp de trei ani, avându-l coleg pe Gheorghe Lazăr. Ulterior, se transferă la Gimnaziul din Stanislau, pe care îl frecventează până la absolvire, în 1803. După absolvire, îmbrățișează cariera de funcționar, în cadrul căreia se va remarca, de-a lungul anilor, prin „competență și ținută morală”. În 1804, Teodor Racocce este angajat la Lemberg, la „Departamentul Incurselor de pe lângă Administrația Gubernială a Galiției”. În 1806, este cancelist la Administrația din Cernăuți, iar în 1815 revine la Lemberg, ocupând un post de translator gubernial („tâlmaci chesaro-crăiesc”). În 1815, se căsătorește, la Cernăuți, cu Ludovica Aloisa de Seeber.

Teodor Racocce, cunosător al limbilor germană, polonă, rusă și slavonă, este influențat de ideologia iluminiștilor ardeleni. La 17 iulie 1816, se adresează Guberniului Galiției, cerând înființarea unei „gazete românești” sub controlul direct al „consilierului chesaro-crăiesc” Ion Budai-Deleanu. La 25 februarie 1817, primește avizul favorabil al autorităților, dar proiectul nu se realizează din lipsa „prenumeranților” (abonaților). Din *Înștiințarea*, tipărită de Teodor Racocce la 8 martie 1817, precum și din scrisoarea adresată Consistoriului Episcopiei din Sibiu, aflăm că preconizatul periodic săptămânal se intitula „Novele sau Gazete românești”. Programul publicației exprimă idealurile luminate ale unor „oameni învățați și iubitori de neam”, urmărind să acopere o lipsă culturală, resimțită de societatea modernă a timpului. Românii, un popor „de mai multe milioane”, „socotiți împreună” și „trăind supt osebite stăpâniri”, având aceeași limbă, aceeași lege, aceleași obiceiuri, „aceleaș cărți și aceeaș[i] scrisoare”, au și ei nevoia de a comunica prin intermediul unei gazete tipărite în limba română. Ia fel ca celelalte națiuni europene, spre a vedea, „ca și într-o oglindă”, „ce să lucrează în toate părțile lumii”.

Gândit să acopere domenii variate, „de la gramatică până la teologie”, ziarul proiectat de Teodor Racocce ar fi trebuit să fie o selecție de știri, beletristică și articole științifice, traduse din gazetele străine: engleze, franceze, germane, italiene, spaniole. Publicația urma să aibă și un foileton (o „foiță”, cum este cunoscut acesta în presa din Bucovina de până la 1914), intitulat *Dascălul românesc*. Prețul abonamentului era de 60 de florini sau 30 de lei pe an. Pe lângă lipsa de „prenumeranți”, proiectul întâmpină și opoziția guvernului Bánffy, care nu îngăduie difuzarea *Înștiințării* de către episcopul Vasile Moga, din „considerațiuni politice”.

„Însuflețita inițiativă” a bucovineanului Teodor Racocce reprezintă una dintre primele încercări de editare a unui periodic românesc. Câțiva ani mai

târziu, în 1820, Teodor Racocce publică, la Cernăuți, *Chrestomaticul românesc sau Adunare a tot felul de istorii și alte fâptorii, scoase din autorii di pe osebite limbi*, care este imprimat la Tipografia Petru Eckhardt. Aici, figurează traduceri din operele unor scriitori antici și moderni: Diodor din Sicilia, Quintus Rufus, Plutarh, Lucian din Samosata, Diogene Laerțiu, Ioannes Stobeu, Chr. M. Wieland, M-me de Genlis. „Cartea cuprinde 195 de pagini. Fără a fi revistă literară propriu-zisă – scrie Constantin Loghin – această carte cuprinde o serie de scrieri, luate mai degrabă la întâmplare din limbi străine și traduse în românește, fără să fie indicată originea lor. Cartea nu are vreo legătură cu trebuințele sufletești ale poporului nostru. La sfârșitul cărții se găsește următorul pasajiu: «Sfârșitul mănunchiului întâi. Istoriile ceale în lucrare vin în tomul următor». Nu cunoaștem până azi continuarea acestei prime încercări de revistă românească”. *Chrestomaticul românesc* rămâne – potrivit lui George Călinescu – o „specie mai mult de magazin, lipsit de elementul actualității”.

Traducerile lui Teodor Racocce, efectuate după ediții germane, reprezintă în Bucovina epocii un eveniment cultural-literar notabil. De la acest funcționar luminat din Bucovina vremii ne-a rămas și una dintre cele mai frumoase definiții date presei. În opinia sa, gazetele nu sunt altceva decât „istorie viețuitoare împreună cu noi”.

Teodor Racocce se stinge din viață la 24 ianuarie 1822, la Lemberg.

Postum, *Chrestomaticul românesc* i se tipărește într-o ediție critică: Teodor Balan, *Teodor Racocce: Crestomaticul românesc din anul 1820*, ediție critică, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1930, 92 p.³.

PORFIRIU DIMITROVICI (1801-1865)

Porfiriu Dimitrovici s-a născut în 1801, la Cernăuți. Aici, își face studiile primare, pe care le continuă la Școala Clericală. După absolvirea școlii, devine diacon, apoi preot-profesor (catehet) la Școala Moldovenească (Școala Capitală) din Cernăuți. Ulterior, este profesor la „Școala Reală Superioară Ortodoxă”.

Timp de peste 30 de ani, Porfiriu Dimitrovici se ocupă cu lingvistica și lexicografia română, lucrând la un „vocabular etimologic compărațiv român-germân și germân-român”, „o consemnare de multe cuvinte rimate, de termeni românești de zoologie și botanică”, rămasă neterminată. Este

³ Constantin Loghin, *Scriitori bucovineni. Antologie*, București, Tipografia „Reforma socială”, Colecția „Din publicațiunile Casei Școalelor”, 1924, p. 11; Teodor Balan, *Teodor Racocce și „Crestomaticul românesc”*, în „Codrul Cosminului». Buletinul Institutului de Istorie și Limbă”, II-III, 1925-1926, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926, p. 347-370; Constantin Loghin, *Toader Racocce (1770-1822). Cea dintâi gazetă românească*, în ILRB, 1996, p. 45-46; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 704; Rodica Șuiu, *Teodor Racocce*, în DLRO, 1979, p. 719; G. Călinescu, ILROP, 1982, p. 124; Ion Nistor, IB, 1991, p. 82-83; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 287-288.

remarcabil faptul că, într-o vreme când scrierea cu caractere chirilice era atotputernică, el începe să scrie cu litere latinești încă de la 1826.

Acest „foarte cult preot”, care cunoștea vreo 12 limbi, pregătește un calendar și, în 1837, solicită cenzurii aprobarea pentru tipărire. Primește aprobarea, după patru ani, în 1841. „Calendarul pentru Bucovina” este întocmit de „harnicul preot” Porfiriu Dimitrovici până în anul 1847, după care va fi continuat de Samoil Morariu-Andrievisci (1848-1873). Calendarul întocmit de Porfiriu Dimitrovici este redactat cu scriere chirilică și se tipărește la Ioan Eckhardt, „tipograful țănutului Bucovinei”. Aici, în suplimentul beletristic-literar, care începând din 1842 se intitulează „alegate de petrecere”, după model german (*Unterhaltungsbeilagen*), redactorul publică două acrostihuri, semnate „P. D.” și „Un cernăuțean”, care sunt „cele mai vechi versuri scrise în Bucovina” – potrivit lui Constantin Loghin, iar autorul „ne apare ca cel ce era: un cleric pătruns de misiunea sa”. Cel dintâi acrostih, *Greșialile omnilor*, este „o imitație după noima Sfântului Ioan Hrisostom”, în care autorul se plânge că noi, oamenii, ne îngrijim prea mult de trup și năzuim să facem numai rău altora: „Patriei, zicem că șerbim, iar puțin de ea grijim, / Vreun folos de-l câștigăm, la-nteresu nostru-l dăm”. Al doilea acrostih poartă titlul *Contenirea de la îndulcirea în amorul fizicesc în tănereată și afară de căsătorie*. Aceste „stângăcii versificate” sunt urmate de câteva scrieri în proză, superioare din punct de vedere estetic poeziilor. Pe lângă unele „mici fabule în proză”, remarcabil este textul *Atotputernicia lui Dumnezeu* (1842), în care autorul descrie „în culori vii” „farmecul unei nopți de vară și apoteoza unui răsărit de soare”. Tot Porfiriu Dimitrovici este, probabil, autorul unora dintre articolele neiscălite de aici, având rol instructiv și formativ: anecdote, proverbe și zicători, glume, mici povestiri, sfaturi pentru țărani, „rețete de economie agrară”. Limba acestor articole valorifică resurse ale culturii din Bucovina vremii: cuvinte arhaice și populare, latinisme și germanisme.

După 1860, influențat de curentul naționalist, Porfiriu Dimitrovici își schimbă numele, semnând Dimitroviță.

Pseudonime: P. D., Un cernăuț(e)an

Se stinge din viață la 7 mai 1865, la Cernăuți⁴.

TEOCTIST BLAJEVICI (1807-1879)

Teoctist Blajevici, născut la 23 februarie 1807, în satul Tișăuți, din districtul Suceava, în familia preotului paroh din localitate, primește numele de botez Teodor. Face studii liceale și teologice la Suceava și Cernăuți, după care, la 14 august 1832, este hirotonit diacon, apoi preot pe seama parohiei Storojineț, de unde se transferă la Prisăcăreni (1832-1837). După moartea soției (1837), intră în cinul monahal, primind numele Teoctist. Îl găsim la Cernăuți ca

⁴ Leonidas Bodnărescul, ARB, 1903, p. 18, 19, 58; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 49. 52-54; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 272; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 329.

„spiritual”, iar din 1857 este rector la Seminarul Institutului Teologic. În perioada 1848-1866, este asesor și referent la Consistoriul Episcopal. Totodată, suplinește ocazional catedre vacante la Gimnaziul, Preparandia și Școala de Cantori Bisericești din Cernăuți. Între anii 1863 și 1874, Teoctist Blajevici este egumen al mănăstirii Dragomirna. Din această perioadă datează proiectul său de organizare a unei școli primare de fete, scris în limba germană. În 1874, este numit arhimandrit diecezan și vicar, iar în 1877 devine mitropolit al Bucovinei și al Dalmației, fiind hirotonit la 15 mai 1877, la Viena, și instalat la 22 mai 1877.

Teoctist Blajevici colaborează la „Calendariul pentru Bucovina”, contribuțiile sale de aici marcând începuturile poeziei românești din Bucovina. În tomul din 1842, publică poemul în versuri *Iordanya 1841 în Cernăuți*, în care descrie serbarea Bobotezei într-o suită de tablouri încărcate de pitoresc etnografic. Contemporan cu „puțin iscusitul versificator de la 1841”, Franz Xaver Knapp (1809-1883), surprinde același eveniment din viața orașului Cernăuți în acuarela *Sântirea [Sfintirea] apei în Cernăuți la sârbarea Arătaerei Domnului* din vol. *Illustrierte Bukowina*, un album cu vederi din Bucovina, lucrate în 1857, și tipărit, la Viena, în anul 1874. Tot în „Calendariul pentru Bucovina” publică poezia *Simțirile la mănecândă*, fabulele *Flămândul motan*, *Cocoveica și vrabia*, iar în 1844, poezia *Începerea noului an cu Dumnezeu și Fabule și anecdote*, traduse din limba rusă. În broșura *La prăznuirea solenei [solemnei] desvăliri a chipului împăratului nostru Franț Iosif I*, tipărește *Odă la soborul clirosului Bucovinei*, precum și poeziile *Preotesele vădane* și *Imnul văduvelor preotese* (1854).

În raport cu „naivele începuturi de versificație” ale lui Porfiriu Dimitrovici, versurile lui Teoctist Blajevici reprezintă „un vădit progres”, mai cu seamă prin limba firească și „curată de împrumuturi străine”, de coloratură populară, cu o ortografie neinfluențată de etimologismul lui Aron Pumnul.

În 1844, Teoctist Blajevici tipărește o gramatică a limbii române, *Theoretisch-praktische Grammatik der daco-romänischen das ist: der moldaischen oder walachischen Sprache, nach ganz neuen Grundsätzen un einer lechtfasslichen Methode*, Lemberg & Czernowitz, Verlag von Eduard Winiarz (IV + 264 S.), pentru a pune la îndemâna celor interesați un „tratată practic de deprinderea gramaticii”. Gramatica sa circulă în epocă, bucurându-se de mai multe ediții și de o prelucrare rezumativă, în format de buzunar, tipărită la Viena, în 1855, și semnată de Theoktist Schoimul: *Theoretischen-praktische Taschengrammatik zur leichten und schnellen Erlernung der romänischen (walachischen) Sprache* (200 p.). În anexa lucrării, elaborate probabil pentru susținerea candidaturii sale la catedra de limba și literatura română de la Gimnaziul din Cernăuți, inserează o *Culegere de anecdote, fabule și „istoricele”*, traduceri de proverbe, idiotisme și texte literare românești.

Pentru învățământul teologic din Bucovina, Teoctist Blajevici întocmește trei manuale școlare, care se tipăresc la Viena, în 1865: *Istoria vieții lui Ius Hristos* (120 p.), *Istoria biblică a Așezământului celui vechiu* (148 p.) și *Creștinească învățătură a năravurilor sau Moralul creștinesc* (90 p.). În 1856, Teoctist Blajevici este însărcinat să asiste, ca delegat diecezan, la deschiderea mormintelor domnești de la Putna, ocazie cu care întocmește o descriere în care glorifică viața lui Ștefan cel Mare.

Pseudonim: Teoctist Șoimul.

Teoctist Blajevici, un „ierarh cu merite culturale și înzestrare poetică”, incontestabile în cultura Bucovinei din perioada de la 1848, se stinge din viață la 9 iulie 1879, la Cernăuți⁵.

SAMOIL MORARIU-ANDRIEVICI (1818-1895)

Silvestru Morariu-Andrievici vede lumina zilei la 14/26 noiembrie 1818 în Mitocul Dragomirnei, districtul Suceava, primind numele de botez Samoil (Samuil), în familia preotului Gherasim Morariu din Mitocul Dragomirnei și al Zamferei, fiica preotului Grigorovici din aceeași localitate. Școala primară o face în satul natal și la Suceava, după care face studii liceale și urmează Institutul Teologic din Cernăuți, absolvit cu „mare distincție”, în 1843. Preot la Ceahor, timp de douăzeci de ani, este și referent auxiliar, consilier la Consistoriul arhiepiscopal din Cernăuți (1862-1880), profesor la Seminarul Diecezan din Cernăuți, unde se remarcă prin aptitudini deosebite de pedagog. După moartea soției, intră în viața monahală, fiind uns în monahism cu numele de Silvestru (1873). Arhimandrit, arhimandrit diecezan și vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1977), arhiepiscop al Cernăuților (12 martie 1880), mitropolit al Bucovinei și al Dalmației, hirotonit la 6 aprilie 1880, la Viena, instalat la 27 aprilie/9 mai 1880. În calitatea sa de mitropolit, este membru al Dietei Bucovinei și deputat în Parlamentul de la Viena.

⁵ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, Tomul I, A-Copenhaga, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1899, p. 502 (în continuare, ER); Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 30; Dimitrie Dan, *Robul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (1918). Un adaos la Istoria Bisericii Române de -*, Cernăuți, Tip[ografia] Mitr[opolitul] Silvestru, 1925, p. 11-12; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 54-57; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 840; I. Zugrav. *Un ierarh cărturar: Teoctist Blajevici*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, anul XLVI, nr. 3-6, 1970, p. 273-277; Florin Faifer, *Teoctist Blajevici*, în DLRO, 1979, p. 105; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 26-27; Dumitru Valenciu, *Teoctist Blajevici*, în volumul *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul Editorial „Mușatinii” – Bucovina Viitoare, 2001, p. 61-62; Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, ediția a II-a, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003 (retipărirea ediției din 1916), p. 47, 109-111; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 116-117; Algeria Simota, *Teoctist Blajevici*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. I (A-B), 2004, p. 552-553.

Militant pentru autonomia bisericii și pentru drepturile românilor din Bucovina, sprijină înființarea Societății „Academia Ortodoxă” a studenților teologici din Cernăuți (1889) și fondarea Societății Muzicale „Armonia”, patronază pictarea Catedralei Mitropolitane, sprijină artele și pe artiștii Bucovinei. Este vicepreședinte al *Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina*.

Autor de manuale școlare („primul autor de manuale românești și de cărți metodice pentru învățământul primar din Bucovina”), înzestreată învățământul primar cu cărți de citire, religie, cu manuale de aritmetică și metodici pentru învățători. Înființează, prin subscripție publică, prima tipografie românească în Bucovina, care mai târziu îi va purta numele.

Ctitor al revistei religioase „Candela”, unul dintre cei dintâi cultivatori ai sonetului și ai fabulei, creații publicate în „Calendarul pentru Bucovina”, pe care îl întocmește în perioada 1848-1873, este editor al „Calendarului poporului bucovinean” (1888-1894). În „Calendarul pentru Bucovina” din 1854, preotul Samoil Morariu-Andrievici publică o imitație, *Dumnezeu*, după celebra odă *Boz*, din creația poetului rus Gavril Romanovici Derjavin (1743-1816). În literatură noastră, Samoil Morariu-Andrievici este primul traducător, în limba română, al odei lui Derjavin, cu mult înaintea lui Constantin Ciurea (1786-1869), care o tipărește la Iași, în 1868, în culegerea *Muza românească. Compueri originale și imitații din autorii Europei*, și înaintea lui Alexei Mateevici (1888-1917), care o traduce la Chișinău, în 1911 (amândoi, cu titlul *Lauda lui Dumnezeu*).

Contribuții în domeniul muzicii, unul dintre primii care adoptă transcrierea liniară a notelor în lucrarea sa *Psaltichia bisericească așezată pe noate muzicale* (1879). *Doctor honoris causa* al Facultății de Teologie a Universității Francisco-Josefine din Cernăuți (1879).

Dintre lucrările sale: *Micul Komenic pentru intaia clasa a școalelor poporene. Der Kleine Komenius fur die erste Klasse der Volksschules*, Viena, 1851, 77 p. (reeditată în 1862); *Carte de citire sau Legendariu românesc pentru întâia clasă a școalelor poporene*, Viena, 1852, 1110 p.; *Pentru a doua clasă*, Viena, 1855, 164 p. (alte ediții în 1858, 1865, 1869, 1873); *Pentru a treia clasă*, Viena, 1861, 162 p. (alte ediții în 1862, 1866, 1868, 1877); *Pentru a patra clasă*, Viena, 1856, 206 p. (alte ediții în 1860, 1862, 1869); *Metodică și calculăciuni cu cifre*, Viena, 1858, 229 p.; *Metodica calculăciunii în cap*, Viena, 1860, 202 p.; *Aritmetica pentru școalele satești*, Viena, 1868, 140 p.; *Învățătura ortodoxă din religiunea creștinească pentru clasele superioare ale gimnaziului: I) Învățătura dogmatică generală*, Viena, 1862, 166 p.; II) *Învățătura dogmatică specială*, Viena, 1862, 182 p.; III) *Învățătura morală*, Viena, 1864, 212 p.; *Catehism mic pentru tinerimea ortodoxă din I și a II-a class a școalelor naționale din Bucovina*, Viena, 1865, 38 p. (alte ediții 1889, 1892); *Istoria sfântă a Testamentului Vechi și Nou pentru clasa a II-a a școalelor poporene*, Viena, 1865, 282 p. (ed. a II-a, 1886, ed. a III-a, 1890); *Micul Catehism carele cuprinde învățătura creștinească despre dogmele Bisericii dreptcredincioase a Răsăritului pentru a III-a clasa a școalelor*

poporene, Viena, 1865, 87 p. (alte ediții, 1877 și 1890); *Istoria sfântă a Testamentului Vechiu și celui Nou cu aplicări din învățătura religiei pentru a IV-a clasa a școlilor poporene*, Viena, 1865, 281 p. (ed. a II-a, Viena, 1890); *Epistoliile și Evangheliile de toate duminicile și sărbătorile de peste an pentru clasa III-a școlilor poporene*, Viena, 1865, 166 p.; *Liturgica care cuprinde scurta tălcuire a rânduielilor liturgice după tipicul Bisericii drept credincioase a Răsăritului*, Cernăuți, 1860, 113 p.; *Cuvântări bisericești pe toate duminicile și sărbătorile de peste an*, Cernăuți, 1860, 329 p.; *Psaltichia bisericească așezată în noate muzicale*, Viena, 1879, 97 p.; *Tipiconul Bisericii Ortodoxe orientale pentru rânduielile liturgice în toate zilele anului pascal bisericesc*, Cernăuți, 1883, XI + 214 + VII p.; *Apologie der orthodoxen griechisch-orientalischen Kirche der Bukowina*, Cernăuți, 1883 și 1890. În colaborare cu Ion G. Sbiera, publică articolul *Volkskunde. Die Rumänen*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, Bukowina, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, p. 191-228.

Pictorul german Franz August Schubert (1806-1893) ne lasă un portret al mitropolitului Bucovinei Silvestru Morariu Andrievici, care cunoaște o lungă posteritate, fiind reprodus, de-a lungul timpului, de cele mai multe ori fără a fi citat. Eugen Maximovici (1857-1928), pictor diecezan (din 1891) și profesor la „Liceul Real Superior Ortodox din Cernăuți”, execută la reședința Mitropolitană, printre altele, portretul *Mitropolitul Morariu protejând pe artiști*.

Silvestru Morariu-Andrievici se stinge din viață la 3/15 aprilie 1895, la Cernăuți⁶.

IRACLIE GOLEMBIOWSKI-PORUMBESCU (1823-1896)

Iraclie Porumbescu, pe numele de familie Golembiovski, s-a născut la 9 martie 1823, în localitatea Sucevița, din districtul Rădăuți. Este al doilea copil al lui Atanasie (Tănase), pălmar și vornic în sat (din 1840), și al Varvarei, născută Crăciun. Copilul învață a citi bucoavna, ceaslovul și psaltirea la mănăstirea

⁶ Stănuța Crețu, *Silvestru Morariu-Andrievici*, în DLRO, 1979, p. 587-588; Mihai Iacobescu, *Dr. Silvestru Morariu-Andrievici (1818-1895)*, în „Codrul Cosminului». Analele de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava], serie nouă, nr. 1 (11), 1995, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1995, p. 146-179; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996 (biserica.org/WhosWho/.../Andrievici_SilvestruMorariu.html); accesat: 20 ianuarie 2010); Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 83-86; Dumitru Valenciu, *Silvestru Morariu-Andrievici*, în volumul *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii – Bucovina Viitoare, 2001, p. 63-66; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 83-84; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în volumul *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 18 (în continuare, BISS); Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu Andrievici*, 2009.

Putna, cu „purtarea de grijă” a arhimandritului Ghenadie Platenchi. La vârsta de zece ani, este trimis la „școala nemțească” din Karlsberg. Urmează Gimnaziul la Cernăuți și Lemberg, apoi Institutul Teologic din Cernăuți (1847-1850).

În timpul studenției este remarcat de frații Hurmuzachi și numit secretar de redacție la „Bucovina”, „gazetă românească pentru politică, religie și literatură” (1848-1850). Din această perioadă datează începutul preocupărilor sale literare. Compozițiile sale de acum sunt mai ales versuri, însuflețite de elanuri patriotice. În casa Hurmuzăcheștilor și la conacul de la Cernaucă îi cunoaște pe pribegii revoluționari din Moldova, Țara Românească și Ardeal, apropiindu-se mai ales de Vasile Alecsandri.

În timpul vacanțelor din perioada studenției culege creații populare pentru colecția lui Vasile Alecsandri, *Poezii populare. Balade (cântice bătrânești)*, Adunate și îndreptate de ~, Iași, Tipografia „Buciumul român”, Partea I, 1852, III + 100 p., Partea a II-a, 1853, 111 p., culegere care pune în circulație în toate ținuturile locuite de români, pentru prima oară, câteva capodopere folclorice, *Miorița* și *Meșterul Manole*. Din anii studenției datează și colecția sa de proverbe și zicători. Iraclie Porumbescu colaborează, în această perioadă, la „Albina românească”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Românul”, „Fântâna Blanduziei”.

În 1850, la 20 august, se căsătorește cu Emilia, fiica brigadierului silvic Ștefan Clodnițchi din Voievodeasa, primind taina cununiei în Biserica „Înălțarea Sfintei Cruci” din Volovăț. Hirotonit preot de către episcopul Eugeniu Hacman, după care este paroh la Șipotele Sucevei (1850-1857, 1859-1865), Boian (1857-1859), Stupca (1865-1884) și Frătăuții Noi (1884-1896). Ca preot paroh, trimite Consistoriului din Cernăuți, în 1852, un act oficial scris cu litere latine. La Șipotele Sucevei, la 14 octombrie 1853, în familia sa se naște Ciprian, care va deveni profesor, dirijor și compozitor de prestigiu, un simbol cultural în Bucovina.

În 1856, îl însoțește pe Teoctist Balajevici la cercetările întreprinse de arheologul Karl Romstorfer la mănăstirea Putna. Asistă la ridicarea pietrei de pe mormântul lui Ștefan cel Mare și scrie cu această ocazie *Desmormântarea domnilor Moldovei în catacombele Mănăstirii Putna*, un „reportaj literar”, pe care Gheorghe Asachi i-l publică în „Albina românească”.

În perioada 1859-1864, vara, îl găzduiește la Șipotele Sucevei pe compozitorul și pianistul Carol Miculi, care culege aici cântece populare românești. Colaborează acum la „Concordia”, „Federațiunea” (Pesta), „Albina” (Viena), „Familia” (Pesta și Oradea), „Gazeta de Transilvania” (Brașov), „Revista politică” (Suceava), „Bukowiner Padagogische Blätter” (Cernăuți), trimițând articole referitoare la viața socială și bisericească din Bucovina. La 15 august 1971, participă la serbările organizate la împlinirea a 400 de ani de la sfințirea mănăstirii Putna. În 1877-1878, trăiește cu îngrijorare evenimentele legate de procesul „Arboroasei”, „primul proces politic al Bucovinei”, în care este

implicat și fiul său, Ciprian, student teolog. După moartea lui Ciprian, în 1883, solicită, fără succes, postul de consilier consistorial la Cernăuți.

La Frătăuții Noi, în 1889, organizează un curs de „industrie casnică” (împletituri și albinărit), un experiment didactic „unic într-un sat românesc” al vremii, prin care urmărește să-i apropie pe tineri de deprinderea unei „meserii folositoare în viață”.

Influențat de Vasile Alecsandri, Iraclie Porumbescu scrie balade (*Anița*, ulterior modificată cu titlul *Colnicul tătarilor de lângă Tereblecea*), prelucrează legende populare (*Jeremie Movilă și sihastrul sau Altariul Mănăstirii Sucevița*), evocă obiceiuri legate de îndeletniciri străvechi (*Stâna*, „o idilă populară din Bucovina”, „un fel de scenă pastorală”), creații care învederează legătura sa cu folclorul bucovinean.

În poezie, Iraclie Porumbescu preamărește originea latină a neamului românesc (*Fata de roman*), personalitatea unor luptători de la 1848 (oda *Lui Iancu*), dar și pe împărat (*Poem solenel la prealuminatele nataliții ale marelui Austriei împărat Ferdinand I*, 1848). Unele creații în versuri, semnate cu pseudonimul *Un sătean*, prezintă aspecte din frământarea politică și culturală a epocii (*Bucea și litera*, fabulă). Valoarea poeziilor, scrise aproape toate în tinerețe (1848-1850), este marcată, însă, de limba „sufocată” de latinisme.

Proza sa memorialistică, scrisă târziu, la vârsta maturității, „partea de rezistență” a operei sale, „reconstituie o existență deloc monotonă”, fiind sub formă de episoade fără legătură între ele, având valoare artistică și documentară. „Narațiunea colorată, scrisă cu vervă” oferă informații valoroase referitoare la evenimente istorice și culturale ale epocii sau la unii scriitorii ai generației de la 1848. Plasticitatea limbii, cuvintele și expresiile neaoșe, descrierile, umorul popular, sănătos, „sporesc calitatea evocării”. „În aceste bucăți – scrie Constantin Loghin –, Ir. Porumbescu nu mai este elevul lui A. Pumnul și tributarul unei culturi străine, ci fiul țăranului Tănăsucă din Sucevița, cu vorba limpede și pitorească, cu umorul mângâietor, cu echilibrata frază țărănească”. *Zece zile de haiducie (Un episod din anul 1815 în Bucovina)* este o „neîntrecută și admirabilă povestire”, „un mărgăritar al prozei românești”. Alte scrieri: *Ceva despre trecutul și prezentul Bucovinei*, Cernăuți, 1889, București, 1890 („Bucovină, Bucovină, / Țară bună și creștină, / Nimărui nimic de vină. / Tu pe mulți îi strângi la sin, / Dar nu toți dreptate-ți țin.”); *Cuvânt la aniversarea funebrală a feciorilor bucovinei din Regimentul 41, căzuți la Sencovițe* („Candela”, 1891), *Zur administrativen Organisierung der ort. Kirche in der Bukowina*, Cernăuți, 1891; *Tarifa stolei*, Cernăuți, 1892; *Das Kloster Putna*, Cernăuți, 1895; *Dare de seamă după 10 ani de păstorie la Frătăuțiul Nou* (1895). Colaborator la „Calendariu pentru Bucovina” și la „Calendariu... Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură retorică și muzică bisericească»”.

În 1881, obține legalizarea numelui său românesc.

Pseudonime: Ir. P., P. Iracliu, Un bucovinean, Un sătean.

Iraclie Porumbescu, „unul din cei dintâi prozatori români moderni din Bucovina”, „Creangă al Bucovinei”, se stinge din viață la 13 februarie 1896.

Postum, opera sa cunoaște câteva ediții: *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*. Adunate și însoțite de o schiță biografică de Leonida Bodnărescu, Partea I, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană – Editura lui L. Bodnărescu, 1898; *Amintiri*, ediție îngrijită de I. Ștefan, București, Editura Gorjan, 1943; *Amintiri*, ediție îngrijită și prefată de Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978; Nina Cionca, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București, Editura „Ars docendi”, 1999. O fotografie din 1896 și un tablou expresiv, realizat în tinerețea sa de către un autor necunoscut, sunt reproduse de Nina Cionca în *Ciprian Porumbescu. Album ilustrat comemorativ 1883-1983*, București, Editura Muzicală, 1983, p. 33⁷.

IV. 2. Redactori și colaboratori ai calendarelor românești din Bucovina, 1874-1895

MIHAI MIRON CĂLINESCU (1837-1912)

Mihai Călinescu, născut la 30 septembrie 1837, la Cernăuți, într-o familie de oameni săraci, face studii gimnaziale și apoi teologice la Cernăuți (1856-1860). Este preot la Biserica „Sfânta Treime” din Cernăuți și profesor de religie la Liceul de Stat (1860-1877), profesor de Morală la Facultatea de Teologie din

⁷ Constantin Loghin, *Iraclie Porumbescu*, în ILRB, 1996, p. 96-105; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 688; Constanța Buzatu, *Iraclie Porumbescu*, în DLRO, 1979, p. 704; Nicolae Cărlan, *Iraclie Porumbescu. O prezentare monografică*, I-II, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean, IX, 1982, p. 313-328, și X, 1983, p. 147-170; Nicolae Cărlan, Eugen Dimitriu, *Colecția de proverbe și zicători a lui Iraclie Porumbescu*, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean, X, 1983, p. 139-149; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 173; Nina Cionca, *Biografie*, în volumul *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București, Editura „Ars docendi”, 1999, p. 15-29; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 257-258; D. Vatamaniuc, *Iraclie Porumbescu în Revoluția din 1848 și după aceea*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul XV, nr. 2 (31), [iulie-decembrie] 2008, p. 473-489; Nina Cionca, *Iraclie*, în volumul *Ciprian Porumbescu*, București, Editura Anima, 2011, p. 14-21; Nicolae Cărlan, *Iraclie Porumbescu*, în volumul *Ciprian și Iraclie Porumbescu. Studii, articole, materiale*, Suceava, Editura Lidana, 2012, p. 107-167; Vasile I. Schipor, *Iraclie Golembiowski-Porumbescu (1823-1896) – „un apostol luminat” din Bucovina secolului al XIX-lea*, în voumul *Polsko-rumuńskie związki historyczne i kulturowe. Legături istorice și culturale polono-române*, Materiały z sympozjum. Materialele simpozionului, Suceava, Związek Polaków w Rumunii. Uniunea Polonezilor din România, 2013, p. 380-408; D. Vatamaniuc, *Călătorii imperiale în Bucovina după Revoluția din 1848. Iraclie Porumbescu – cronicar al Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul XX, nr. 2 (41), [iulie-decembrie] 2013, p. 495-515; D. Vatamaniuc, *Iraclie Porumbescu în Revoluția din 1848-1849*, anul XIX, nr. 1 (42), [ianuarie-iunie] 2014, p. 49-79.

Cernăuți (1877-1881), decan al Facultății de Teologie (1879-1880), consilier mitropolitan (1881-1905), rector suplinitor la Seminarul Clerical (1881-1882), arhimandrit (1883), arhimandrit mitrofor (1892), vicar general al eparhiei Bucovinei (1905-1912). „Doctor honoris causa” al Facultății de Teologie din Cernăuți, membru în comitetul de conducere (1869-1880), secretar, vicepreședinte al *Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina* (1880-1889). După moartea soției intră în cinul monahal, primind numele de Miron; este și deputat în Camera legislativă a Austriei.

Lucrări: *Rugăciuni culese și acomodare pentru junimea dreptcredincioasă de ambe sexe*, Cernăuți, 1876, 110 p. (ed. a II-a, 1891); *Istorie scurtă despre urzirea, lățirea și dezvoltarea Bisericii creștinești. Pentru gimnaziul inferior*, Cernăuți, 1877, XII + 182 p. (litografiată); *Manual de sintaxă română*, 1878; *Normalien der Bukovinaer gr. Diöcese von 1777-1886*, vol. I-III, Czernowitz, Verlag des Buc. gr. or.erzbischöfl. Consistoriums, 1887-1893, 1604 p.; *Visul Maicii Domnului*, 1888.

Pe lângă acestea, de interes documentar sunt și rapoartele și cuvântările sale publicate în „Candela”, „Revista politică”, „Albina”, „Calendariul poporului bucovinean”. Este editor al „Calendariului... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina” în perioada 1874-1881.

Mihai Miron Călinescu se stinge din viață la 20 ianuarie 1912, la Cernăuți. „A adormit în Domnul un bărbat mare, un fruntaș iubit al românilor – scrie redactorul de la «Vremea nouă» –, un preot vrednic și curat ca o lumină, archimandritul Miron Calinescu. Sâmbătă în 20 ianuar, st. n., la oarele 8 seara, a încetat din viață după o suferință grea și lungă. Așa am pierdut noi un stâlp al poporului nostru, care întreagă viața sa a muncit numai pentru biserică și neam. Societățile românești din țara noastră, aproape toate, îl numerau între membrii lor fondatori și onorari, căci el pururi vea inimă și mână deschisă, dacă era vorbă să jertfească ceva pentru binele neamului său”⁸.

ION G. SBIERA (1836-1916)

Ion G. Sbiera s-a născut la 1 noiembrie 1836, în Horodnicu de Jos, districtul Rădăuți, în familia unor țărani înstăriți, Gheorghe și Ana Sbiera, fiind al optulea copil. Învăță un an acasă, apoi urmează școala trivială de limba germană din Rădăuți (1845-1848). Ultima clasă primară o face la Cernăuți, unde urmează apoi cursurile Gimnaziului Superior (1849-1857), fiind beneficiarul unei burse de 80 de flori obținută din partea Fondului Religionar Ortodox din

⁸ † Arhimandritul consistorial Dr. Miron M. Calinescu, în „Viitorul”, Cernăuți, anul IX, nr. 2, 25 ianuarie 1912, p. 6; † Arhimandritul Dr. Miron M. Calinescu, vicarul general al arhidiecesei Bucovinei, în „Vremea nouă”, Cernăuți, anul I, nr. 1, 1 februarie 1912, p. 1-2; Mircea Păcurariu, DTR, cf. teologiromani.org (accesat: 20 ianuarie 2010); Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 196-197.

Bucovina. Aici, îl are profesor pe Aron Pumnul, „omul providențial care a deșteptat în Bucovina spiritul național”, profesor care exercită o influență hotărâtoare asupra carierei tânărului. Prin scrierile sale și prin biblioteca, în care se găseau cărți ale autorilor români, profesorul Aron Pumnul îi înlesnește lui Ion G. Sbiera și tinerilor din generația sa accesul la creația literară românească, mai puțin cunoscută până atunci în Bucovina. În 1857 își trece examenul de maturitate, obținând calificativul „excellent”.

În 1858, tipărește, la Brașov, în „Gazeta Transilvaniei” și apoi în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (nr. 32, 10 decembrie 1858, p. 208-209) un apel pentru adunarea poveștilor, cântecelor, cimiliturilor și descântecelor populare, sub un titlu „cu reminiscențe aronpumniste”: *Cătră iubitorii scripturei năciunești și sporitorii binelui obștesc*, apel rămas fără urmări. I. G. Sbiera face studii universitare de drept și filosofie la Viena (1857-1861). La îndemnul fraților Alexandru și Gheorghe Hurmuzachi, renunță, în 1861, la gândul de a deveni funcționar guvernamental și acceptă să-l suplinească pe fostul său profesor Aron Pumnul, care era bolnav. În 1862, se află printre fondatorii *Reuniunii Române de Leptură*, devenită ulterior *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina* (1865). Este întemeietor și principal colaborator al periodicului „Foaia Soțietății pentru literatura și cultura română în Bucovina” (1 marie 1865-decembrie 1869), pe care o conduce începând cu 1 august 1866.

Publică articole, cronici, studii de istorie, de lingvistică și istorie literară, studii și culegeri de folclor în mai multe periodice: „Foaia Soțietății...”, „Almanahul Societății Academice Social-Literare «România Jună», „Arhiva românească” (Iași), „Gazeta Transilvaniei”, „Familia” (Pesta și Oradea), „Candela” (Cernăuți), „Vatra” (București).

În 1866, este ales membru al Societății Literare Române (din 1867, Societatea Academică Română, astăzi Academia Română). În „Foaia Soțietății...” publică, în mai multe numere, articolul *În cauza unificării ortografiilor române* (1865), în care se pronunță împotriva „separatismului lingvistic”, respingând principiile etimologice și susținând principiile fonetismului. La Academia Română, înaintează un proiect privind unificarea ortografiilor tuturor provinciilor românești. Proiectul său este respins de plenul academic, dar academicianul bucovinean Ion G. Sbiera are meritul de a fi prezentat în cea dintâi sesiune a Societății Academice Române (1/13 august 1867) prima variantă completă și unitară a alfabetului latin al limbii române, având la bază principiul fonetic.

În 1871 demisionează din învățământ și este, timp de câțiva ani, custode al Bibliotecii Țării. Este, ulterior, numit profesor de limba și literatura română la Universitatea „Francisco-Josefină” din Cernăuți (1875), unde predă până la pensionarea sa, în 1906. La 18 octombrie 1875, își susține discursul de deschidere a cursurilor sale, intitulat *Educațiunea veche și educațiunea nouă*, cel

dintâi discurs susținut în limba română la Universitatea din Cernăuți. Este doctor în filosofie din 1886.

În perioada 1855-1856, ajutat de fratele său Nicula și de colegul Porfiriu Popescu din Ciudei, culege povești din câteva sate bucovinene, Cireș, Crasna, Ciudei, Horodnic de Jos, Opaițeni, Vicovu de Sus, Voitinel, pe care le publică mai târziu în culegerea *Povești populare românești, Din popor luate și poporului date* (Cernăuți, Tipografia Arhiepiscopală, 1886, VIII + 324 p.). Culegerea cuprinde 28 de basme, 18 snoave, 6 legende, descrieri de personaje fantastice (balauri, moroi, strigoi, strâgi, tricolici, zmei) și 160 de ghicitori, publicate parțial și în revista „Familia”. Sursa poveștilor sale este „curat populară” (tatăl său, țăran, și baba Chița). Autorul culegerii ne dă informații despre metoda de culegere din epocă și face în prefață câteva considerații interesante pentru evoluția concepțiilor de folclor. Dacă în privința „formulelor stabile de dicțiune” Ion G. Sbiera nu are dreptate, fiind corectat de Bogdan Petriceicu-Hasdeu, în alte câteva privințe contribuțiile sale sunt incontestabile. Culegerea sa este „mai autentic populară decât multe alte colecții întocmite în această primă fază a interesului pentru proza orală”, „elementul fantezie” fiind mai puțin simțit. Pentru Bucovina, culegerea rămâne singura care „cuprinde câteva motive unice în literatura noastră folclorică”, fiind „foarte valoroasă sub aspectul artei literare”, apropiindu-se de „frumoasele povești ardelenne”, culese, după aceeași metodă, de I. Pop Reteganul.

Cu sprijinul studenților săi, Ion G. Sbiera realizează volumul *Colinde, cântece de stea și urări la nunți* (1888). În această lucrare, Ion G. Sbiera face observații privind datina colindatului la români și descrie amănunțit unele obiceiuri din Bucovina: *Malanca și Irozii*. Orațiile de nuntă, tipărite aici, sunt însoțite de note explicative, care alcătuiesc o schiță monografică succintă a acestui ceremonial.

În „Foaia Soțietății...” tipărește studiul de folclor *Despre înșămnița refrenului de „O Lere Doamne” din colindele române, despre timpul ivirii și însemnătatea lor*, în care consideră că la baza acestui refren ar sta credința romanilor în Iari, credință pătrunsă la noi odată cu creștinismul. În lucrările de istorie, utilizează documentele în corelație cu tradițiile folclorice. Filologul Ion G. Sbiera editează *Codicele Voronețean* (1885) și intenționează să realizeze o istorie culturală a românilor, din care văd lumina tiparului: *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul 1504-1714* (1897) și *Contribuții pentru o istorie socială cetățenească, religioasă bisericăască și culturală literară a românilor, de la originea lor încoace până în iuliu 1504* (1906). De interes documentar și astăzi este *Mișcări literare la românii din Bucovina, Discurs...*, Oradea-Mare, 1890. Studiile monografice închinat lui Grigore Ureche și Aron Pumnul rețin atenția în mai mică măsură: *Grigoriu Ureche. Contribuiri pentru o biografie a lui*, București, Tipografia Academiei, 1884; *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți,

Tipografia Arhiepiscopală, 1889. Lucrarea cu caracter autobiografic *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului* (Cernăuți, Tipografia Eckhardt, 1899), gândită să apară în anul serbărilor închinete semi-centenarului domniei împăratului Franz Joseph (1908), este impresionantă prin bogăția informațiilor. Pentru cercetarea științifică de istorie și de istorie literară prezintă importanță lista completă a scrierilor sale, inclusă în această lucrare memorialistică la p. 407-410.

Alte scrieri: *Traiful românilor înainte de fundarea staturilor naționale*, Cernăuți, 1890; *O pagină din istoria Bucovinei din 1848-1850, dimpreună cu niște notițe despre familia Hurmuzachi*, Cernăuți, 1899; *Tețina și Horecea; Credeul românilor și Tatăl nostru românesc* (1894); *Teritoriul ce îl ocupă românii* (1871); *Originea românilor* (1878); *Conceptul națiune și însemnătatea graiului* (Cernăuți, 1880); *Puterea graiului național* (1884); *Însemnătatea teritoriului național* (1884); *Un păcat strămoșesc* (1892); *Ceva despre formarea idealurilor* (1894), *Mișcarea bisericească a românilor din Bucovina* (1896), *Ceva despre Tricolorul românesc* (1899). Câteva studii îi apar în volum: *Volkskunde. Die Rumänen și Die rumänische Literatur und Sprache*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Holder, 1899, p. 191-228 (în colaborare cu S. Fl. Marian) și, respectiv, 376-393.

Ion G. Sbiera publică prelegerea *Condițiunile necesare pentru esistența, conservarea și prosperarea graiului național* în „Almanachul Societății Academice Social-Literare «România Jună»”, (I), Viena, Editura Societății „România Jună”, 1883, p. 137-162, tom în care Mihai Eminescu publică poemul *Lucaefărul*. În tomul al II-lea al „Almanachul Societății Academice Social-Literare «România Jună»”, Viena, 1888, apare o altă prelegere, *Solidaritatea intereselor*, p. 143-158, din care reproducem un fragment, ilustrativ, în opinia noastră, pentru pedagogia socială promovată de elitele românilor din Bucovina de la sfârșitul secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea.

„În națiune mai mult decât în toate celelalte corpuri organice particulare din lume – scrie profesorul bucovinean Ion G. Sbiera – se reflectă și se manifestă viața intelectuală, viața spirituală eternă. Această viață capătă abia în națiune, prin graiul ei, toate condițiunile necesare pentru ivirea și manifestarea, pentru conservarea și dezvoltarea sa. Națiunile sunt cuibul și izvorul vieții intelectuale în omenime. În graiul și prin graiul națiunilor se perpetuă, se întărește, se desvoaltă și se perfecționează viața spiretuală, se aprinde și luminează scânteele dzeetății [zeității, divinității] însuflată în omenime. [...] Numai națiunile cu simțământ de solidaritate vioi și expansiv sunt puternice și respectate de toți; numai astfel de națiuni sunt ferite de trunchiare și de nimicire! [...] Noi, românii, mai cu samă suferim foarte mult de boala discordiei și a nesubordinațiunii. Mulți din noi găsec o deosebită plăcere în a sămăna zizanii pinte conaționali noștri. Mulți avem slăbiciunea de a ne crede mai cumiști, mai esperti și mai învățați decât alții. Mulți socotim că numai aceea este bine și perfect ce facem noi, ear ce fac alții nu-i nici de-o treabă și trebuiece distrus spre a reconstrui noi din nou

după capriciul nostru. Mulți din noi se cred chemați numai a dicta și a comanda, ear supunerea și subordonarea o socotesc inventată numai pentru alții. Ei seamănă a nu ști că, spre a fi cineva bun comandant, trebuie mai întâiu a se fi deprins bine cu ascultarea și cu supunerea. [...] Deci, dacă ne iubim națiunea, corpul nostru național, din carele suntem fiecarele câte o părticea mică; dacă dorim și scoposim prosperarea ei; dacă ni place a o vedea mare, puternică și respectată de toți; dacă voim să-i întemeiăm un viitor strălucit: atunci trebuie să ne lepădăm cu toții de scăderile noastre; trebuie să cultivăm cu religiozitate ideea solidarității intereselor între toți membrii națiunii; trebuie să învioșăm și să întărim sântământul solidarității dintre noi; trebuie să ne privim cu toții ca frați, ori de ce stare am fi, și să ne pătrundem adânc de eternul adevăr: «*Concordia res parvae crescunt, discordia et maximae dilabuntur*», precum și de corolariul acestui adevăr, ce cu atâta limpedzime ni-l exprimă ilustrul nostru poet Vasile Alesandri, dzicând: «În unire e putere / La nevoi și la durere; / Unde-s doi, puterea crește / Și dușmanul nu sporesce!» Sublimă învățătură! Ferice va fi de toți aceia carii se vor folosi de dânsa în căutarea intereselor sale particulare și comune! Izbânda va fi totdeauna a lor!» (p. 153, 157-158).

Colaborator la elaborarea *Enciclopediei Române*, editată de ASTRA, în coordonarea lui Corneliu Diaconovici, notele biografice și monografice din această lucrare fiind și astăzi o sursă prețioasă de informație.

Ion G. Sbiera colaborează la „Calendarul... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, în paginile căruia publică mai multe articole: *Unele recugetări despre starea culturală la poporul din Bucovina* (1875), *Despre teritoriul de astăzi ce-l locuiesc românii, parte singuri, parte în majoritate sau în minoritate cu alte seminții* (1877); *Originea românilor* (1879); *Conceptul „națiune” și însemnătatea graiului național* (1881). „Căilindariul poporului bucovinean” îi publică un singur material: *O, Leru-mi, Doamne!* (1891).

Este fondator al Societății „Tinerimea română”, având drept scop promovarea limbii române în societatea bucovineană și, mai ales, în cercurile generației tinere, prin dese întruniri sociale și printr-o „propagandă vie” (1886). La 14 decembrie 1898, prin Decret regal, i se conferă Ordinul „Coroana României” în grad de Comandor.

Pseudonim: Un amic al poporului.

Ion G. Sbiera, „promotorul culegerilor de folclor din Bucovina”, alături de Ludwig Adolf Staufe și Simeon Florea Marian, „folclorist din epoca de glorie marcată de Alecsandri”, „un sârguincios filolog”, „bun naționalist român, foarte bine orientat în politica Monarhiei” Habsburgice, se stinge din viață la 22 decembrie 1916, la Cernăuți.

„De la dânsul – scrie Nicolae Iorga la moartea sa – ni rămân cărți lucrate cu atâta străduință în rătăcirile de autodidact bizar al autorului, încât la fiecare pas aproape cercetătorul metodic trebuie să se oprească pentru a culege o informație rară, o vedere dreaptă, uneori și o propunere ingenioasă. Istoricul literaturii noastre mai ales se va opri totdeauna în puncte de amănunte la opera în care răposatul și-a strâns rezultatele studiilor. Dar Ioan Sbiera era interesant

prin el însuși și va rămânea astfel o figură originală în viața românilor din Bucovina”. Postum, din creația sa apare volumul *Povești și poezii populare românești*, ediție îngrijită și prefăcută de Pavel Țugui, București, Editura Minerva, 1971, LIX + 530 p. Din acest volum, mai târziu, se retipăresc 24 de texte în Colecția „Basmele românilor”: I. G. Sbiera, *Basmele românilor*, vol. VII, București, Editura Curtea Veche, 2010, 234 p.⁹.

ISIDOR VOROBCHIEVICI (1836-1903)

Isidor Vorobchievici vede lumina zilei la 6 mai 1836, la Cernăuți. La cinci ani cântă deja la vioară. Rămâne orfan de amândoi părinții la vârsta de zece ani și este crescut de către bunica sa, Paraschiva Vorobchievici, care îi cultivă dragostea pentru comorile creației populare. Face studii la Școala poporală, absolvită în 1848, la Gimnaziu, unde își trece examenul de maturitate, în 1857, și la Institutul Teologic din Cernăuți (1857-1860). Este preot la Davideni (1861-1865) și Ruși-Moldovița (1865-1867). La vârsta de 31 de ani, se înscrie la Conservatorul din Praga (1867), apoi la Conservatorul din Viena (1868-1869), unde studiază armonia și contrapunctul cu Franz Krenn, dirijatul coral și muzica greco-catolică cu Benedikt Randhartinger și pe care îl absolvă cu calificativul maxim. Revenit în Bucovina, devine profesor de muzică și cântare corală la Institutul Teologic, la Școala Normală de Învățători și Învățătoare, la Școala Reală Superioară și la Gimnaziul Superior din Cernăuți (1869-1900). Este și dirijor al corului Seminarului Teologic din Cernăuți (1870-1900).

⁹ Alecu Procopovici, *Dr. Ion G. Sbiera*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920”, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1920, p. 26-29; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 144-147; Nicolae Tcaciuc-Albu, *Viața și opera lui Ion Sbiera*, Cernăuți, 1936; N. Iorga, *Ioan Sbiera*, în *Oameni cari au fost*, vol. II, ediție îngrijită și note de Ion Roman, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 45-46 (retipărirea ediției din 1934-1939); Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 763-764; Gheorghe Vrabie, *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 142-144; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, DF, 1979, p. 388-390; Ion H. Ciubotaru, *Ion al lui Gheorghe Sbiera*, în DLRO, 1979, p. 768-769; Pavel Țugui, *I. G. Sbiera – evocare*, în „Glasul Bucovinei”, revistă trimestrială de istorie și cultură, Cernăuți-București, anul III, nr. 4 (12), octombrie - decembrie 1996, București, Institutul Cultural Român, 1996, p. 20-27; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 199-2000; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 752; Alis Niculică, *Ion G. Sbiera – coordonate ale vieții și operei*, în „Codrul Cosminului”. Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare»], serie nouă, nr. 10 (20), Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2004, p. 253-257; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 354-355; Alis Niculică, *Ion G. Sbiera. Viața și opera*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2005; Ion H. Ciubotaru, *Ion al lui Gheorghe Sbiera*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. VI (S-T), 2007, p. 107-108; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BIRD, 2007, p. 25.

Isidor Vorobchievici este autorul celui dintâi *Manual de armonie muzicală*, tipărit în limba română (Cernăuți, 1869), premiat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și apreciat de către Bogdan Petriceicu-Hasdeu. În epocă se distinge printr-o bogată activitate de compozitor, având contribuții la afirmarea cântării corale polifonice din Bucovina. Publică: *Cântările corale ale Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur* (1869; ediția a II-a, 1880), *Liturghia greco-orientală a Sf. Hrisostom* (1887), *Cântări liturgice ortodoxe orientale* (Viena, 1890), *Cântări liturgice pentru două voci egale* (în colaborare cu Eusebiu Mandicevschi, Cernăuți, 1896), *Cântări liturgice corale pentru școlile populare* (Viena, 1870, 1880), *Cântări liturgice pentru cor bărbătesc* (Cernăuți, 1887), *Cântări liturgice pentru cor mixt* (Cernăuți, 1890), *Colecțiune de cântece pentru școlile populare* (Cernăuți, 1870; Viena, 1870, 1889), *Flori din Bucovina* (Cernăuți, 1870), *Opt cântece populare românești cu acc. de piano* (Cernăuți, 1870), „*Armonia*”. *Colecțiune de coruri* (Viena, 1886), *Dumka și Kolompica pentru piano*, melodrame și operete. Ca muzică didactică, tipărește *Kurze allgemeine Musiklehre für Schule und Haus* (Viena, 1871; ediția a II-a, 1876). Este autorul unei lucrări de muzicologie, de interes documentar astăzi: *Musik [in der Bukowina]*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hofund Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, p. 363-374.

Format la confluența mai multor culturi din Bucovina veacului al XIX-lea, Isidor Vorobchievici compune circa 400 de piese corale, bărbătești și mixte, pe texte proprii, populare, pe versuri de Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Bumbac, Mihai Eminescu, dar și pe texte rutenești: *Păsărica mării*, *Cântec de primăvară*, *Altarul Mănăstirii Putna*, *Arcașul lui Ștefan-Vodă*, *Ștefan Vodă și codrul*, *Bălcescu murind*, *Ce te legeni?*, *De ce nu-mi vii?*, *Revedere* și altele. De mare succes se bucură piesele românești *Când Moldova purta jugul*, *Cântă cucul pe fântână*, *Bucovina, țară dulce*. În 1885, câștigă concursul organizat pentru publicarea celei mai bune compoziții românești cu piesa *Hora Dobrogei*. Multe din operele muzicale ale lui Isidor Vorobchievici au pătruns în patrimoniul muzicii populare, iar cântecelele *Să-mi cânti*, *cobzar bătrân*, *ceva...* (1870), *În lunca Prutului* au pătruns în folclorul românesc și în cel ucrainean, bucurându-se de o largă circulație.

Isidor Vorobchievici este autorul textelor și melodiilor primelor operete ucrainene: *Ianoș Iștenhazi*, *Domnișoara din Bosnia*. Opera sa literară cuprinde poezii, povestiri și piese de teatru, care au ca temă trecutul istoric, viața țăranilor români și ruteni din Bucovina: *Țiganca* (1866), *Gnat Pribluda* (1875), *Moș Neculae Suceveanul*, *Ce spune bătrânul Prut*, *Frumoasa moldoveancă*, *Timuș Hmelnițki* ș. a.

Isidor Vorobchievici este autorul a 50 de poezii, scrise în limba română, dintre care mai cunoscute sunt *Ionică Darii - fiu bucovinean, 1790-1810*; *Când Moldova purta jugul*. Din 1863, publică în paginile unor reviste ucrainene:

„Pravda”, „Zori”, „Večornici”. La originea multor scrieri românești, publicate de Isidor Vorobchievici, se află legende bucovinene. Ivan Franko îi editează, în 1901, un mic volum de versuri, *Pe Prut*, însoțit de o caldă și elogioasă prefață. Lucrările muzicale ale lui Isidor Vorobchievici (cântări liturgice, coruri religioase, coruri lumești) circulă multă vreme în Bucovina fie în manuscris, fie tipărite, litografiate sau copiate. Preotul, profesorul, dirijorul de cor și compozitorul Isidor Vorobchievici i-a îndrumat pe mulți tineri din Bucovina vremii sale, printre care: Ciprian Porumbescu, Eusebie Mandicevski, Dimitrie Gherasim, Tudor Flondor, George V. Mandicevski, Ecaterina Mandicevski, Constantin Șandru, Mihai Ursuleac, Constantin Buchenthal, Ilarion Verenca. Este autor de proză în limba ruteană.

Pseudonim: Danilo Mlaki.

Colaborator la „Calendariul... Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură religioasă și muzică bisericească»” cu versuri, în limba rutheană: *Могила спявака [Mormântul cântărețului]* (1888) și *Песн оссенная [Cântec de toamnă]* (1890). Tot el editează „Almanahul «Rus'ka hata»” (1877), în prefața căruia se pronunță pentru legătura literaturii cu creația populară și cu viața poporului. Este redactor la revista „Candela”, pentru studiile în limba ruteană (1882-1900), este distins cu Ordinul „Franz Joseph” (1902). Figura lui este surprinsă pe pânză de Iustin Pihuleac (1845-1919), pictor și profesor de desen la Școala Reală Superioară din Cernăuți, și de către Josef Mukarowsky (1851-1921), pictor și ilustrator de carte, care îi face portretul într-o gravură, datată 11 noiembrie 1881. Isidor Vorobchievici se stinge din viață la 18 septembrie 1903, în Cernăuți. Fondurile arhivale care îi conservă creațiile lui Isidor Vorobchievici se află astăzi la Institutul de Literatură al Academiei de Științe a Ucrainei (Kiev) și la Arhiva Centrală din Cernăuți. Colecția de partituri „Ion Vicoveanu”, păstrată la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, cuprinde peste 240 de texte din creația sa¹⁰.

VASILE BUMBAC (1837-1918)

Vasile Bumbac vede lumina zilei la 7 februarie 1837, în Costâna, districtul Suceava. După ce învață acasă, cu „dascăli călători” ai vremii, *Ceaslovul* și *Psaltirea*, intră la Școala Trivială din Suceava. Face apoi studii liceale la Cernăuți (1854-1861), unde este elev al profesorului Aron Pumnul, în casa căruia locuiește o vreme (1858-1860) împreună cu Mihai Eminescu. Își continuă

¹⁰ C[orneliu] Diaconovici, ER, 1904; Михаил Грушевский, *Иллюстрированная история Украины*, Петербург, 1912; G. Onciul, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, Cernăuți, 1932; Viorel Cosma, *Muzicienii români. Lexicon*, București, Editura Muzicală, 1970; Serafim Buzilă, *Graiul neamului. Pagini din muzica corală națională*, Chișinău, 1991; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 911; Mircea Păcurariu, DTR, 1996; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 592-593.

studiile liceale în Transilvania, la Blaj, pe care le termină în 1862. Se înscrie la Seminarul Teologic, unde învață un an și trei luni. În 1864, obține o bursă, pentru a-și continua studiile la Universitatea din Viena (1864-1874), unde se pregătește în filologia clasică. La Viena, Vasile Bumbac „joacă un rol însemnat”: este președinte interimar al Societății Literar-Științifice și vicepreședinte, începând din 1871, al Societății Academice „România Jună”. Alături de Mihai Eminescu și Ioan Slavici, ia parte la lucrările comitetului de organizare a serbărilor de la Putna din vara anului 1871.

În capitala monarhiei, Vasile Bumbac „se ocupă intensiv cu literatura”. Din perioada șederii sale la Viena datează poezia *La Basarabia*. Scrisă în 1868, în metru popular, aceasta vede lumina tiparului în Bucovina târziu, în paginile revistei „Făt-Frumos”, nr. 4-5, 1931, ilustrând admirabil conștiința unei generații de tineri dedicată emancipării naționale a românilor de pretutindeni:

„Frunzuliță de vioară, / Grădină de la hotară! / Grădinața florilor, / Lacrima surorilor. // Șapte ani s-au dus din lume, / Șapte ani cu șapte nume, / Peste plaiuri au trecut, / De când nu te-am mai văzut. // ... // Sufle vântul cald de vară / Către tine, dulce țară. / Și cu cântul să purced. / Să mă duc, să te mai văd. // Să-ți sărut câmpiile / Ce le plâng surorile, / Să-ți văd codrii răpitori / Plânși de către frățiori! // S-aud glasul din vâlcele / Ce-au văzut atâtea rele, / Și soaptele Nistrului, / Și răspunsul Prutului. // Dare-ar cerul, dare-ar, dragă, / Văi cu văi să se-nțeleagă! / Spună codrii codrilor / Suspînul surorilor. // Prutul Nistrului să-i spună / Despre fala cea străbună, / Spună Nistrul la Carpați / Dorul tău, soră, la frați! // Și-ntr-o sfântă zi cu soare, / Într-o zi de sărbătoare, / Să-ți vezi cerul luminat / Și-al tău braț din lanț scăpat!”

Din 1874, este profesor la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, unde predă limbile clasice și limba română (1874-1906).

Timp de o jumătate de veac, într-o perioadă de „bună frământare culturală” în Bucovina, Vasile Bumbac este activ în câteva domenii. Traduce din operele lui Homer, Platon, Vergiliu, Horațiu, Ovidiu, Anacreon, Schiller și Goethe. Unele traduceri îi apar în periodice ale vremii, altele rămân în manuscris. Mai cunoscute sunt versurile (cântece, balade, fabule, ode, imnuri), care, începând din 1856, anul debutului său literar în revista „Familia”, au o mare răspândire și prin manualele școlare din Bucovina și din Transilvania, fiind inspirate din istoria națională și influențate de tradiția populară și poezia lui Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade Rădulescu și Vasile Alecsandri. Simplitatea și „elanul patriotic” sunt caracteristicile creațiilor sale poetice, care au contribuit considerabil, în perioada 1856-1909, la consolidarea unității culturale a tuturor românilor. Risipită în ziare, reviste și calendare, poezia lirică a lui Vasile Bumbac este însă „partea vulnerabilă a scrisului său”. Odele, scrise în momente importante din viața publică a provinciei sau închinată unor bărbați însemnați ai locului, îi aduc reputația de „poet festiv ocazional al Bucovinei”. *Mulțămită din partea românilor bucovineni* (1861) și *Cântare sărbătorească compusă cu ocaziunea sântării Bisericii Catedrale* (1864) sunt reprezentative în

acest sens și citate frecvent. *Odă lui Ștefan cel Mare*, scrisă la comemorarea a 400 de ani de la moartea domnitorului, se bucură de circulație în presa vremii. „Călimariul poporului bucovinean” o publică în tomul său XVIII, din 1905: „O, Ștefane, voinic de fală, / Tu-n țear-atunci ni te-ai ivit, / Când lifte crunte da năvală / Cu sabie și foc cumplit. // Acel potop de grea urgie / Avea să-i stângă pe români, / Dar tu, pășind cu bărbăție, / Scăpași moșia de păgâni. // De fala ta vorbește Baia / Și Racova de brațul tău, / Când înțelese lighioaea / Că domnul Ștefan este leu. // Alți marturi vechi sunt Răsboienii, / Cozminul cu dumbrava sa, / Când cu panțiri și cu seimenii / Făcuși minuni în țeara ta. // Dar și ruinele Cetății / Sucevei vecinic ne șoptesc / Că stâlp ai fost creștinătății / Și pentru neamul românesc. // O, geniu dus la nemurire! / Privește tu de sus spre noi, / Fă rugă la dumnezeire, / Să ne scutească de nevoi” (p. 67).

Câteva strofe din *Imn comemorativ*, citit la inaugurarea școlilor primare din Suceava, în 2 decembrie 1906, sunt semnificative, totodată, pentru programul de emancipare a românilor din Bucovina, promovat de elitele provinciei (preoți, învățători, profesori, funcționari, publiciști): „Băieți și copile din târg și din sate, / Pe părinți rugămu-i purure frumos / Să ne dea la școală, să-nvățăm din carte / Tot ce se cuvine, tot ce-i de folos. // Școala ne dă minte și ne luminează, / Ca să știm în lume cum să ne purtăm, / Să cinstim pe cei ce pentru noi lucrează, / Cum avem odată și noi să lucrăm. // Școala ne deprinde cum să dăm mărire / Lui Dumnezeu Sfântul pentru mila Sa, / Cum să-i mulțămim noi pentru-a Sa-ngrijire, / Cum a Sa-ndurare ni-o vom câștiga”.

Cântecele poetului, închinat anotimpurilor și florilor, devin populare în epocă, fiind compoziții mai reușite. Unele dintre acestea sunt puse pe note de Ciprian Porumbescu și Isidor Vorobchievici. O structură de rezistență în creația sa literară o reprezintă fabulele, adevărate „versificări de povești sau de tradiții din popor”, care au avut succes o vreme îndelungată în Bucovina. Fabula *Șoarecele și ghinda* se bucură, de asemenea, de succes, fiind menționată și astăzi în „repertoriul folcloric al unor povești zoomorfe”. Prin baladă, Vasile Bumbac se afirmă ca „talentat discipol al lui Alecsandri”. Vasile Bumbac versifică basme culese din preajma Sucevei și, însuflețit de spiritul veacului, lucrează la o epopee națională, „un vis al generației de la 1860-1870”: *Descălecarea lui Dragoș în Moldova*, „una din cele mai izbutite încercări de epopee”, inspirată din *Cronica lui Huru*, din care publică, din păcate, numai primele două cânturi (1869). Cu acest „poem epic”, Vasile Bumbac face un „imens progres” față de literatura bucovineană a începuturilor, valorificând „tradiția populară” și remarcându-se prin lexicul popular și arhaic, „calificativele populare”, recursul la onomastica veche, „vigoarea versului de bronz” și „stilul de o plasticitate minunată”.

În manuscris îi rămân și dramele *Brândușa*, *fiica Dediului* și *Corneliu și Florica*, comedia *Un candidat pentru Dieta din Pesta în mijlocul alegătorilor*, dar și multe scrieri în versuri. De interes documentar sunt articolele *Scriere scurtă*

asupra poveștilor și tradițiilor populare (1868), *Serbarea Anului Nou la români* (1869), *Urzirea Mănăstirii Sucevița* (1889), primele două situându-se printre cele dintâi contribuții la studiul literaturii și obiceiurilor populare din România.

De menționat, pentru valoarea lor, sunt și impresiile de călătorie, publicate în „Revista politică” din Suceava, în perioada 1888-1889. De-a lungul timpului, Vasile Bumbac publică în paginile periodicelor vremii din Cernăuți, Pesta, Oradea și Viena: „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina”, „Aurora română”, „Revista politică”, „Gazeta Bucovinei”, „Junimea literară”; „Muza română”, „Albina Pindului”, „Aurora română”, „Concordia”, „Federațiunea”, „Familia”, „Luceafărul”.

Pseudonime: A. Cosovanu, Audin Costânceanu, V. C. Audinu.

Scriitorul bucovinean Vasile Bumbac, „poetul reprezentativ al Bucovinei romantice și luptătoare de la 1860”, „entuziastul cântăreț al generației de la 1860-1870”, poet „la modă” în Bucovina acestui deceniu, „cel mai apropiat prieten al lui Eminescu” din Bucovina, „Nestorul poezilor bucovineni” se stinge din viață la 27 februarie 1918, în Suceava¹¹.

ION I. BUMBAC (1843-1902)

Ion I. Bumbac se naște la 31 ianuarie 1843, în Costâna, districtul Suceava, în familia unor țărani. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava și la Cernăuți, unde îl are ca profesor pe Aron Pumnul, la care locuiește împreună cu fetele său, Vasile, și o vreme cu Mihai Eminescu. În 1868, la Brașov, își susține examenul de maturitate, după care se înscrie la Universitatea din Viena (1868-1872). Aici, devine membru al Societății Literar-Științifice a studenților

¹¹ Victor Morariu, *Vasile Bumbac (1837-1918). Pagini din istoria literaturii bucovinene*, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul XII, nr. 4-5, aprilie-mai 1923, p. 75-85; anul XII, nr. 6-7, iunie-iulie 1923, p. 181-187; anul XII, nr. 8-9, august-septembrie 1923, p. 237-248; anul XII, nr. 10-11, octombrie-noiembrie 1923, p. 321-329; Constantin Loghin, *Vasile Bumbac*, în volumul ILRB, 1996, p. 159-177; N. Iorga, *Un poet bucovinean: V. Bumbac*, în volumul *Oameni cari au fost*, vol. II, ediție îngrijită și note de Ion Roman, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 124-138 (prima ediție, în patru volume, se tipărește în perioada 1934-1939); V. Morariu, *Vasile Bumbac (1837-1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1940 (retipărirea articolului din 1923, publicat în „Junimea literară”, nr. 1-2, 6-7, 8-9 și 11-12); Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 142-143; George Călinescu, *Material documentar*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, anul X, nr. 2, 1961, p. 357; R[emus] Z[ăstroiu], *Vasile Bumbac*, în DLRO, 1979, p. 134-135; Mircea Cenușă, *Vasile Bumbac și Blajul – contribuție biografică (La 150 de ani de la nașterea poetului)*, în „«Suceava»”, Anuarul Muzeului Județean”, XIII-XIV, 1986-1987, Suceava, 1987, p. 369-384; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 89-94; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, Iași, Editura „Junimea”, p. 19-21; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 167-168; Remus Zăstroiu, *Vasile Bumbac*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. I (A-B), 2004, p. 706.

români, alături de Vasile Burlă, Samson Bodnărescu, Ioan Slavici și I. Pop Florantin și este prieten cu Mihai Eminescu (1870-1871). Ca anti-junimist, Ioniță Bumbac, cum îi spun colegii români, critică însă modul în care Slavici și Eminescu organizează serbarea și congresul de la Putna. Este ales secretar general al Societății Academice Studențești „România Jună”, la 8 aprilie 1871, iar șase luni mai târziu îl înlocuiește pe Slavici la președinția societății. Ion Bumbac critică junimismul, pe care îl consideră „o direcție cosmopolită dăunătoare”, și se orientează după principiile promovate de Ioan Maiorescu, Simion Bărnuțiu și Aron Pumnul. După terminarea studiilor universitare, în 1872, este numit profesor de latină și română la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava. În 1875, pleacă la Viena pentru a-și susține doctoratul.

După reîntoarcerea în Bucovina, devine profesor titular la catedra de limba și literatura română a Gimnaziului din Cernăuți, unde va fi și director (1877-1881). Alături de alți intelectuali (Vasile Morariu, Dimitrie Socoleanu, Leon Goian), este fondator al Societății Filarmonice „Armonia” (1881) și al Societății Culturale „Concordia” (1885), care aveau drept scop „cultivarea și răspândirea muzicii naționale, vocale și instrumentale și a artei dramatice”, „de a desvolta libertatea politică și individuală, de a însufleți simțul pentru binele comun, de a deștepta interes pentru o viață politică națională, de a instrui poporul despre drepturile și îndatoririle lui patriotice și politice, de a întări conștiința de stat și de a apăra autonomia țării”.

La Cernăuți, Ion I. Bumbac este secretar al *Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina* și redactează revista „Aurora română” (1881, 1884). Este și redactor la „Calendariu. Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina” (1882-1883). Aici publică versuri, „nuvele”, povești și articole (1878-1885). Colaborează la câteva periodice din afara provinciei: „Familia”, „Gazeta de Transilvania”, „Șezătoarea”. Ion I. Bumbac rămâne însă „un poet cu totul modest”, în pofida circulației poeziilor sale în epocă. „În aceste poezii, precum în general în toată activitatea sa – scrie Constantin Loghin –, Ion I. Bumbac se arată un înfocat austriac și preamărește evenimentele patriotice în legătură cu istoria habsburgică”. La fel ca fratele său, Ion I. Bumbac încearcă să realizeze o „epopee națională”, *Florinta*, publicată în câteva tomuri ale calendarului *Societății pentru Cultură* (1878, 1879) și în volum (cânturile I și II, 1880), interesantă mai ales pentru valorificarea elementelor de mitologie populară. Studiul introductiv, *Unele puține asupra lirice și epice române populare și clasice*, prezintă importanța prin câteva idei. Ion I. Bumbac susține că o literatură națională trebuie să-și afle resursele în cercetarea trecutului și a tradițiilor populare. Doinele și horele conservă „informații istorice însemnate”, cu toate că „se degradează” odată cu trecerea timpului (își pierd „valoarea documentară”). Limba poetică este un element valoros, care contribuie la dezvoltarea culturii naționale prin cultivarea sa de către scriitori. „Epica modernă” se inspiră din trecut, dar nu poate neglija „fantezia națională

actuală”, „coloritul național”. Ion I. Bumbac susține că influențele străine sunt primejdioase pentru o cultură tânără, aflată în formare. Fragmentul de epopee, publicat de Ion I. Bumbac, rămâne, însă, cu toate acestea, „o desfigurată imitațiune a *Dragoșiadiei* lui Vasile Bumbac și a *Sentinelei române* a lui V. Alecsandri”.

De semnalat sunt și articolele în care se referă la folclorul medical și unele formule specifice liricii populare, la istoria culturii din Bucovina: *Preminte Solomon* (1881), *Ion a Petrariului* (1881), *Noua ortografie românească* (1881), *Florile „dalbe” sau florile „dalbei”?* *Cercetare istorică-literară* (1882), *Din scrierile lui S. Bodnărescu* (1884), *Privire istorică asupra trecutului politic-social și național al ducatului Bucovinei* (în colaborare cu Gr. Halip, 1886), *Din istoria limbei și literaturii române* (partea I, 1889). Încercărilor sale științifice li se impută absența discernământului critic și a rigorii, care ar fi putut susține cunoașterea istoriei și a istoriei literare, precum și metoda de lucru. Ion I. Bumbac întocmește și publică la Cernăuți un manual de limba și literatura română, care se bucură în epocă de mai multe ediții.

Scriitorul bucovinean Ion I. Bumbac se stinge din viață la 24 aprilie 1902, la Cernăuți¹².

SIMION FLOREA MARIAN (1847-1907)

Născut la 1 septembrie 1847, în localitatea Ilișești, din districtul Suceava, Este fiul lui Grigore Florea-Marian și al Ruxandrei, născută Stanovici, o modestă familie de țărani originară pe linie paternă din Transilvania. Copilăria o petrece la Ilișești, unde îndrăgește lumea satului tradițional bucovinean, fiind fascinat de frumusețea obiceiurilor legate de sărbători și de evenimentele mari din viața omului. Învață la școala primară din satul natal și la Școala poporală din Suceava, iar gimnaziul, la Suceava, în perioada 1863-1869. Din această perioadă datează cele dintâi însemnări ale sale referitoare la nunți, care apar în câteva numere ale revistei „Familia” (Pesta).

În 1866, „Familia” publică materialul folcloric intitulat *Datinile poporului român. O nuntă la Ilișești în Bucovina*, p. 452-454. 464-466 și 476-479. În 1867, aici apare materialul folcloric *Datinile poporului român. Masa cea mare*, p. 501-502, iar anul următor, în 1868, *Cântece poporane din Bucovina*, p. 109-110. Această „culegere de folclor”, cunoscută mai ales sub titlul *O nuntă la Ilișești*, reprezintă debutul ca folclorist al tânărului bucovinean de 19 ani. Tot acum

¹² I. Grămadă, *Societatea academică socială literară „România Jună” din Viena: 1871-1911*. Arad, Editura Societății „România Jună”, 1912, p. 53-54; Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, Editura Sfetea, 1914, p. 147-148; Constantin Loghin, *Ion I. Bumbac*, în ILRB, 1996, p. 250-252; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 142; G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, ediția a IV-a revăzută, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 171-173; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 167; Remus Zăstroiu, *Ion (Ioniță) I. Bumbac*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. I (A-B), 2004, p. 705-706.

adună cântece populare (doine și balade), pe care le publică în revista „Familia” (1868) și, parțial, în volum, fiind influențat de Vasile Alecsandri: *Poezii populare din Bucovina. Balade române culese și corese*, Botoșani, Tipografia „Adrian”, 1869.

Urmează ultimele două clase de liceu la Năsăud și Beiuș, unde susține și examenul de maturitate (1871). În călătoria pe care o întreprinde în Ardeal, în 1870, pentru a-l întâlni pe Avram Iancu, adună cântece închinare „crăișorului munților”. Tot în acești ani publică balade, snoave, legende, colinde, descântece și vrăji în „Foaia Societății «Românismul»”, în „Traian” și în „Columna lui Traian”, apropiindu-se de cercul lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, care îl orientează spre o metodă științifică de cercetare (renunțarea la intervenția în textul cules, notarea cu exigență a datelor referitoare la creațiile adunate, lărgirea ariei cercetărilor, interesul pentru cultura populară în totalitatea sa).

În 1871, se înscrie la Institutul Teologic din Cernăuți. Culege, în continuare, folclor, pe care îl tipărește în *Poezii populare române*, vol. I-II, Cernăuți, Tipografia „Piotrowschi”, 1873-1875. Se căsătorește cu Leontina, fiica preotului George Piotrowschi din Siret (1875). Hirotonit preot (1875). În 1876, este preot în Poiana Stampei (1876), apoi la Voloca (1877) și Siret (din 1877). Publică *Tradițiuni populare române*, Sibiu, 1878. La Siret, din 1879, este profesor de religie la Școala poporală și la Școala reală inferioară, unde predă și limba română.

La 26 martie 1881, este primit ca membru titular în Academia Română. Discurs de recepție: *Cromatică poporului român*, 12 martie 1882.

Stabilit la Suceava (1883), este învățător și profesor definitiv la Gimnaziul Greco-oriental (din 1894). Unul dintre întemeietorii Societății cultural-filantropice „Școala română” (1883), cu rol însemnat în epocă pentru promovarea intereselor învățământului românesc din Bucovina. Tot la Suceava, în colaborare cu Florea Lupu, editează „Revista politică” (1886-1891), prima gazetă românească de aici, având un rol important în ridicarea culturală a poporului prin școală, care s-a bucurat de colaborări de prestigiu. Acum publică *Ornitologia poporană română*, vol. I-II, Cernăuți, Tipografia Eckhardt, 1883, lucrare pentru care primește premiul „Năsturel Herescu” al Academiei Române. Își lărgeste aria colaborărilor, publicând doine, hore, anecdote și „păcălituri” din Bucovina („Convorbiri literare”), datini și credințe („Aurora română”), proverbe, zicători și cimilituri („Cărțile săteanului român”), mitologie populară („Amicul familiei”). În perioada activității sale de la Suceava, Simion Florea Marian realizează cele mai importante lucrări ale sale (culegeri de folclor și studii), întreține corespondență intensă cu un mare număr de învățători și preoți, cu alți folcloriști (Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu, Ion Pop-Reteganul, Atanasie M. Marienescu, T. Bălășel), difuzează două apeluri (chestionare) prin intermediul unor reviste din Transilvania, Banat și Bucovina: „Familia” (Oradea Mare), „Amicul familiei” (Cluj), „Șezătoarea” (Oradea Mare), „Tribuna” (Sibiu), „Luminătorul” (Timișoara), „Gazeta Bucovinei” (Cernăuți).

În această perioadă, Simion Florea Marian se ocupă de ordonarea imensului material folcloric adunat și de pregătirea acestuia pentru tipar, în multe cazuri reușind să realizeze lucrări de interes național, ce privesc cultura populară de pe întreg spațiul dacoromân. Acum tipărește colecțiile: *Descântăce poporane române* (Suceava, 1886); *Tolpa și Ștefan Vodă* (Brașov, 1886); *Vrăji, farmece și desfaceri* (București, 1893); *Satire poporane române* (București, 1893); *Tradiții poporane române din Bucovina* (București, 1895); *Păsările noastre și legendele lor* (București, 1895); *Răsplata. Povești din Bucovina* (Suceava, 1897); *Poezii populare despre Avram Iancu* (Suceava, 1900); *Legendele Maicii Domnului* (București, 1904). Aceștia li se adaugă mai multe studii fundamentale, prin care ilustrează principalele trăsături ale folclorului și etnografiei românești și care inaugurează în România domenii noi de cercetare: *Nunta la români* (București, 1890); *Nașterea la români* (București, 1892); *Înmormântarea la români* (București, 1892); *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, I-III, București, 1898-1901 (vol. I, *Cârnilegile*, 1898; vol. II, *Păresimile*, 1899, III + 310 p.; vol. III, *Cincizecimea*, 1901); *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, 1903. Unele dintre lucrările sale de aici au meritul de a studia fenomenul etnografic în interdependența sa cu folclorul.

Alte lucrări antume de interes: *Biserica din Părhăuți* (București, 1887); *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava* (București, 1895); *Portretul lui Miron Costin, mare logofăt și cronicar al Moldovei* (București, 1900); *Inscripțiuni de pe manuscrise și cărți vechi din Bucovina*, partea I (Suceava, 1900); Vartolomei Măzăreanu, *Condica Mănăstirii Voronețul* (Suceava, 1900), *Condica Mănăstirii Solca* (Suceava, 1902), *Domnia lui Ștefan cel Mare și cea a lui Ștefan Tomșa* (Suceava, 1904).

Colaborator de prestigiu al calendarelor românești din Bucovina, în paginile cărora publică, timp de câteva decenii, „tradițiuni populare” și anecdote: „Calendariu...Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, „Căilindariul poporului bucovinean”, „Calendarul copiilor”. Este colaborator favorit al unor calendare din celelalte provincii istorice românești, în paginile cărora publică poezii și tradiții populare: „«Amicul poporului». Căilindariu”, Sibiu (1870, 1879), „Calendariu...”, tipărit la Sibiu în perioada 1792-1911, calendarul cu cea mai lungă apariție de la noi: 119 ani (1904). „Calendariu”, Sibiu, cel editat în perioada 1852-1821 (1877, 1878), „Calendarul «Asociațiunii...»”, Sibiu, (1913), „Calendarul basmelor [și al] cânturilor populare”, editat de N. D. Popescu, București (1876), „Calendarul «Bunului econom»”, Sibiu (1883), „Calendarul poporului”, Sibiu (1886). Membru de onoare al Societății academice „Academia ortodoxă pentru literatură retorică și muzică bisericească” (Cernăuți), al Societății academice „România Jună” din Viena și al Societății academice „Dacia” (Cernăuți).

Simion Florea Marian, scriitor care a fost, timp de patru decenii, un „rob al condeului”, se stinge din viață la 11 aprilie 1907, la Suceava.

Multe dintre lucrările sale rămân în manuscris și se tipăresc postum: *Hore și chiuituri din Bucovina* (București, 1911); *Legendele ciocârliei* (București, 1923); *Legendele rândunicii* (București, 1923); *Legendele păsărilor*, ediție îngrijită de Mihai Cărașu și Orest Tofan, Iași, 1975; *Basme din Țara de Sus*, ediție îngrijită de Mihai Cărașu și Paul Leu, Iași, 1975; *Basme populare românești*, I-III, ediție îngrijită și prefață de Paul Leu, București – Suceava, 1986-1998; *Facerea lumii. Legende cosmogonice*, ediție îngrijită de Paul Leu, Iași, 1998; *Scrisori către Artur Gorovei*, ediție îngrijită și introducere de Maria Luiza Ungureanu, București, 1970; *Botanică populară*, ediție îngrijită și prefață de Antoaneta Olteanu, București, 2000; *Mitologie românească*, ediție îngrijită și prefață de Antoaneta Olteanu, București, 2000. La Suceava, Aura Brădățan tipărește, în ediție critică, *Botanica poporană română*, vol. I (A-F), Editura „Mușatinii”, 2008, 700 p.; vol. II (G-P), Editura Academiei Române, 2010, 712 p.; vol. III (P-Z), Editura Academiei Române, 2010, 748 p. Din monumentală operă a părintelui Simion Florea Marian rămân încă în manuscris două volume din *Sărbătorile la români. Povești; Junetea la români, Căntece ostășești, Doine populare din Ardeal*, precum și alte culegeri în mai multe volume.

Simion Florea Marian – conchide Iordan Datcu – este „autorul unei impresionante opere folclorice și etnografice, în care cultura populară este cercetată – monografic, analitic-descriptiv și morfologic – pentru prima dată în aproape toate compartimentele ei: poezie lirică, descântece, colinde, vrăji, cimilituri, proverbe, snoave, legende istorice, datini, credințe, mitologie, moravuri, cromatică, zoologie, botanică. Prin exemplul său, el pune bazele cercetării științifice a folclorului și stimulează culegerea amplă a creațiilor poporului, contribuție pentru care este considerat de către B. P.- Hasdeu, în 1881, «singurul etnograf român [...], dar un etnograf în adevăratul sens al cuvântului» (2005)¹³.

¹³ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 178-183; Ion H. Ciubotaru, *Simion Florea Marian*, în DLRO, 1979, p. 553-555; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, DF, 1979, p. 271-276; [I. Pânzaru, Petru Froicu, Eugen Dimitriu], *Știința în Bucovina. Ghid bibliografic*, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, p. 168-177; Mircea Fotea, *Simion Florea Marian folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, 1987; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 136-138; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 60-63; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 65-70; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 26-27; Iordan Datcu, *Simion Florea Marian*, în volumul Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. IV (L-O), 2004, p. 234-236; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BISSD, 2007, p. 18; Filimon Rusu, *Simion Florea Marian*, conferință susținută în ziua de 4 mai 1947, cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea și a 40 de ani de la moartea marelui folclorist, în volumul *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, studiu introductiv, note, comentarii și tabel cronologic de Vasile I. Schipor, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 179-192.

TEODOR V. ȘTEFANELLI (1849-1920)

Teodor V. Ștefanelli, pe numele său adevărat Theodor V. Ștefăniuc, s-a născut la 18 august 1849 în Siret. Tatăl său este negustorul Vasile Ștefăniuc, staroste al breslei cococarilor din târgul Siret. Învață la Școala poporală de băieți din Siret (1856-1860), apoi la gimnaziul (liceul) din Cernăuți (1860-1868), unde este o vreme coleg cu Mihail Eminovici. În perioada 1869-1873, urmează cursurile Facultății de Drept de la Universitatea din Viena. La Viena, este membru al Societății academice studențești „România Jună”, secretar al acesteia și unul dintre organizatorii serbării de la Putna din vara anului 1871. În 1875, la Viena, își susține doctoratul.

Revenit în Bucovina, funcționează ca practicant și apoi ca „ascultant” de judecător la Tribunalul Cernăuți (1873-1875), contribuie la întemeierea societății studențești „Arboroasa” (1875), pentru care scrie un imn pe muzica lui Ciprian Porumbescu. Acum, adoptă numele de Ștefăniu, apoi pe acela de Ștefanelli, cu care își semnează scrierile tot restul vieții. În perioada 1876-1882, este judecător la Câmpulung Moldovenesc, înființând aici un teatru de amatori. Între anii 1882 și 1888, este magistrat la Suceava, unde sprijină înființarea societății „Școala română”, a periodicului „Revista politică” și a unei colecții renumite: „Biblioteca de petrecere și învățătură pentru tineretul român” (1886). Ulterior, Teodor V. Ștefanelli este șef al Judecătoriei din Câmpulung Moldovenesc (1889-1903), consilier la Curtea de Apel din Lemberg (1903-1909) și consilier la Curtea de Casație și Justiție din Viena (1909-1910). Deputat în Dieta Bucovinei din partea Partidului Național Român la alegerile din 1892, are câteva contribuții importante în timpul mandatului său: extinderea rețelei de școli primare în satele din Bucovina, deschiderea școlii de prelucrare a lemnului din Câmpulung Moldovenesc, executarea unor lucrări de regularizare a râului Moldova, construirea liniei ferate Hatna (Dărmănești) – Câmpulung. În 1910, se pensionează. În timpul Primului Război Mondial se stabilește la Fălticeni.

Teodor V. Ștefanelli debutează publicistic la Cernăuți, în „Foaia Societății pentru literatura și cultura poporului român”, periodic care îi publică studiul *Drăgăița și palaluga* (1869), în care descrie un obicei popular. Colaborează cu versuri, povestiri, nuvele, amintiri la diverse periodice: „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Aurora română”, „Revista politică”, „Arhiva”, „Deșteptarea”, „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Junimea literară”, „Analele Academiei Române. Științe istorice”.

Dintre scrierile sale în proză, mai cunoscute sunt: *Georgi Fulgerul* (1874); *Un omor. Din reminiscențele unui criminalist* (1875); *Sandu Țintilă. O amintire din trecut* (1881); *Comoara lui Pinte*a (1882); *Hassan Călugăru*l (1884); *Uitutul. Povestire din munții Bucovinei* (1886); *Moara dracului. Amintire din munții Bucovinei* (1887); *Răbdarea-i din rai* (1892). Câteva piese de teatru (comedii de situație) au fost incluse în epocă în repertoriul teatrelor de diletanți din

Transilvania: *După teatru* (1881), *Un trandafir în livrée* (1882), *Un pahar cu apă rece* (1891).

Câteva studii și volume de documente reprezintă contribuții notabile la cunoașterea istoriei Bucovinei: *Câteva date statistice și istorice din Bucovina* (1881); *Originea lui Ioan Teodor Calimah (Calmașul)* (1896); *originea câmpulungeană a lui Gavril, mitropolitul Kievului* (1901); *Movila lui Hurmuzaki de pe Rarău* (1907); *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc. Discurs de recepție la Academia Română, rostit la 3 iulie 1911* (1911); *Eudoxiu Hurmuzaki* (1913); *Stâlpul lui Mihai Racoviță Voevod în Bucovina* (1914); *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc. Culese, adnotate și publicate de ~* (1915).

Lucrarea sa *Amintiri despre Eminescu*, cu o „ilustrațiune”, facsimile și anexe (București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914), este alături de lucrarea similară a lui Ioan Slavici una dintre cele mai documentate și valoroase lucrări memorialistice, contribuind la „conturarea unei imagini verosimile a personalității eminesciene”

Bun cunoscător al limbii germane, Teodor V. Ștefanelli traduce poezii din creația lui H. Heine (1875, 1876, 1882), Em. Geibel (1875) și V. Umlauff (*Pădurea Bucovinei*, 1873), precum și povestiri de Franz Hoffmann (1886) K. E. Franzos (*Menia*, 1868) și Carmen Sylva.

„Calendariu[1] pe anul ordinaru 1874. Edat de Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, publică *Georgi Fulgerul*, nuvelă originală, p. 86-101, și *Dascălul Țintilă*, p. 107-115, amândouă semnate cu pseudonim: Truță. „Calendariu[1] pe anul ordinaru 1875...” publică povestirea în șase părți *Un omor. Din reminiscențele unui criminalist*, p. 111-141, sub semnătura T. V. St. Același calendar, în tomul din 1876, îi publică articolul *Ceva despre Bucovina*, p. 82-94, semnat T. V. St., și *Pe patul morții*, versuri, datate „Cernăuți, 13 noiembrie 1875”, p. 95-95. Tomul din 1877 al acestui calendar îi publică articolul *Soțietatea academică „Arboroasa”*, p. 111-113, sub aceeași semnătură: T. V. St. Aici, se publică și *Imnul festiv al Soțietății academice „Arboroasa”*, întocmit de „poetul” Teodor V. Ștefanelli:

„În Țara mândră-a Fagilor, / În vechiul ei pământ / Ce are-n sine oasele / Lui Ștefan, Domnul Sfânt, / Un falnic glas ne sguđu[i]e / Din somnul nostru greu: / Uniți să fim în cugete, / Uniți în Dumnezeu! // Uniți! Răsună codrii vechi / Și munți, și câmpii, și văi; / Uniți! repetă maica-ncet / La copilașii săi; / Și Prutul vechi el spumegă / În sfânt limbagiul său: / Uniți să fim în cugete, / Uniți în Dumnezeu! // În Putna, vechia marture / De glorie din străbuni, / Tresar și temelile, / Ea face azi minuni; / Căci Ștefan strigă din mormânt / La-ntreg poporul său: / Lucrați uniți în cugete, Uniți în Dumnezeu! // Cu toții deci să ne unim! / Căci timpul este greu; / Pe Arboroasa s-o scutim / De dușmani și de rău. / Pe flamura-i să fălfă[i]e / Devisa-n capul său: / Uniți să fim în cugete, / Uniți în Dumnezeu! // Ear tu, o, geniu falnice! / Înalte creatoriu! / Să oțelesci puterile, / Să dai la lucru sporiu. / Romana viță falnică / Fiă-n pământul său! / Și noi uniți în cugete, / Uniți în Dumnezeu!”

„Calendarul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1914”, întocmit de Ion I. Nistor, publică sub semnătura lui Teodor V. Ștefanelli *Povestea unei vânători de urs, note de călătorie în munții Bucovinei*, p. 65-69; *Câteva cuvinte referitoare la recensământul din urmă*, date demografice, p. 170-173.

Teodor V. Ștefanelli este membru al *Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina*, vicepreședinte al acesteia (1911-1920). În 1898, Teodor V. Ștefanelli devine membru corespondent al Academiei Române, iar în 1910 membru titular. Discurs de recepție: *Istoricul luptei pentru drept în ținutul Câmpulungului Moldovenesc*, rostit la 3 iulie 1911.

Pseudonime: T. V. Ștefăniu, Truță, T. V. St., Leandru, Raul Verde.

Teodor V. Ștefanelli, „septuagenarul membru al Academiei Române”, „vechi coleg al lui Eminescu, căruia-i păstra o duioasă memorie”, „eminent magistrat”, „de o corectitudine exemplară în toate manifestările sale”, care „poate fi dat ca un exemplu tineretului” – cum scrie Nicolae Iorga în 1920 –, se stinge din viață la 23 iulie 1920, la Fălticeni.

Câteva din lucrările sale sunt reeditate ori văd lumina tiparului postum: *Cadastru și cărți tabulare* (1922); *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1943; *Amintiri despre Eminescu*, Antologie și ediție îngrijită de Ion Popescu, Iași, Editura Junimea, 1971; *Amintiri despre Eminescu*, ediție îngrijită, prefațată, bibliografie și indice de Constantin Mohanu, Iași, Editura Junimea, 1983; Teodor V. Ștefanelli, Radu I. Sbiera, Samoil I. Isopescu, *Amintiri despre Eminescu. Profesori și colegi bucovineni ai lui Eminescu*, ediție îngrijită, *Prefață și microbiografii, note bibliografice și Postfață* de P[avel] Ț[ugui], Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1996¹⁴.

EMILIAN VOIUTSCHI (1850-1920)

Născut la 31 martie 1850, la Cernăuți face studii gimnaziale în Cernăuți, continuate apoi la Institutul Teologic de aici (1870-1874). Face specializare în

¹⁴ N. Iorga, *T. V. Ștefanelli*, în volumul *Oameni cari au fost*, ediție îngrijită, prefață și note de Ion Roman, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 177; D[an] M[ănușă]. *Teodor V. Ștefanelli*, în DLRO, 1979, p. 834-835; [I. Pânzaru, Petru Froicu], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982, p. 145-146 (în continuare, ȘBGB); Constantin Loghin, *Tudor V. Ștefanelli*, în volumul ILRB, 1996, p. 240-246; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 137-144; Pavel Țugui, *Teodor V. Ștefanelli. Studiu biobibliografic*, în volumul *Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002, p. 242-292; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 804; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 466-467; D[an] M[ănușă], *Teodor V. Ștefanelli*, în DGLR, vol. VI (S-T), 2007, p. 591; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BISSD, 2007, p. 26; Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-2012) la 150 de ani*, vol. II, *Voluntariat bucovinean*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2013, p. 553-554.

studiul *Vechiului Testament* și limbile semitice la Viena, Innsbruck și Strasbourg (1874-1877). Își susține doctoratul în teologie, în 1881, devenind cel dintâi doctor al Facultății de Teologie de la Universitatea Francisco Josefina din capitala Bucovinei. Este hirotonit preot în 1881. Prefect de studii la Seminarul Clerical din Cernăuți (1878-1881), profesor suplinitor (1881-1883), profesor agregat (1884), profesor titular la Catedra de Teologie Morală a Facultății de Teologie (din 1888), în perioada 1897-1900 suplinește și Catedra de Vechiul Testament. Decan în repetate rânduri al Facultății de Teologie, este rector magnific al Universității Francisco Josefina (1892-1893, 1901-1902). Redactor al revistei „Candela” (1894-1910) și director al Tipografiei Eparhiale, este și inspector școlar diecezan, consilier mitropolitan.

Activitate editorială: Alexiu Comoroșan, *Dogmatica ortodoxă*, prelegeri academice, vol. I-II, Cernăuți, 1887-1889; *Cartea psalmilor*, traducere comentată de Isidor Onciul (1899). Opera sa cuprinde: *Predici pentru toate duminicile anului bisericesc*, vol. I-III, Cernăuți, 1896, 1898, 1900 (în colaborare cu Teodor Tarnavski); *Prelegeri academice din Teologia Morală ortodoxă*, Vol. I, *Introducere* (1906); Vol. II, *Partea generală* (1911); Vol. III, *Partea specială* (1903) (primul tratat științific de teologie morală alcătuit în cadrul Bisericii Ortodoxe Române); *Profetul Ioil*, traducere și comentariu după textul masoretic (Viena, 1882, VI + 74 p.); *Proverbele lui Solomon*, traducere și explicare după textul masoretic (extras din „Candela”, 1901, VIII + 161 p.); *Recăsătorirea preoților* (1907, 46 p.) (profesorul Emilian Voiușchi este împotriva recăsătoririi preoților și combate aici poziția episcopului sârb Nicodim Milas, care admite și o a doua căsătorie pentru preoți); *Profețiile mesianice după Pentateuh*, explicare după textul original (1909).

Dintre studiile publicate în „Candela”: *Despre superstițiune* (1893; extras în limbile germană, română, 23 p.); *Despre emanciparea femeii* (1902; extras în limba germană, 1901, și în limba română, 1902, 33 p.); *Despre recăsătorirea preoților* (1907); *Ceva despre ad-ția averii bisericești din Bucovina* (1919). În „Almanahul jubilar «Academia ortodoxă»...”, din 1909, Emilian Voiușchi publică articolul *Profețiile mesianice din Pentateuch. Explicație după original*, p. 12-31. În *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1865*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, Erich Beck îi menționează o singură lucrare: *Universitatea din Cernăuți*, articol publicat în „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, anul III, nr. 3, 1893. Preotul profesor Emilian Voiușchi trece la Domnul la 6 decembrie 1920 în Cernăuți¹⁵.

¹⁵ Mircea Păcurariu, DTR, 1996, *apud* biserica.org/WhosWho/.../EmilianVoiușchi.html (accesat: 25 ianuarie 2011); Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 910; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 589.

IOAN IEREMIEVICI-DUBĂU (1851-1903)

Ioan Ieremievici-Dubău, născut în 1851, la Sibiu, își face studiile gimnaziale la Suceava și la Cernăuți (1862-1870), unde își susține examenul de maturitate, la 25 februarie 1871, iar studiile superioare la Facultatea de Drept a Universității din Viena (1871-1875). În 1878, participă, ca sublocotenent în rezervă, la luptele din Bosnia, pentru care este decorat. Practica de avocat și notarială, timp de mai mulți ani, la Graz și Viena, unde este stenograf oficial în Dieta Țării (landul Steiermark) și în Parlamentul austriac. Reîntors în Bucovina, se stabilește la Gura Humorului și apoi la Suceava.

Din 1860, la Cernăuți, este coleg cu Mihai Eminescu. Aici, ca elev în clasa a V-a la Ober-Gymnasium, publică o poezie în *Lăcrimioarele învățăcelilor gimnasiaști de-n Cernăuți la mormântul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul răpăusat într-a 12/24 ianuarie 1866*, broșură apărută la Cernăuți, „cu tipariul lui Rudolf Echardt”, în 1866, care se difuzează cu ocazia ceremoniei de înmormântare a profesorului. Poezia are zece strofe, este alcătuită în două ritmuri, fiind inegală însă ca realizare artistică. O transcriem, mai jos, ca pe un document de epocă, menit a ne ajuta să înțelegem sensibilitatea unei întregi generații a românilor din Bucovina, de la mijlocul secolului al XIX-lea, însuflețită de „zelul de cultură”:

„Eram în scăpătate, eram toți în peire, / Tenebra letargiei pre toți ne-a fost cuprins, / Sămn n-aveam de scăpare, un sămn de fericire, / Și dzelul de cultură mai tot ni s-a fost stins. // Puține radze slabe la noi mai strălucea! / Și duhul românimii amar se tânguia! / Amarul ne cuprinse, pre toți ne cufundase, / Numirea de năciune la mulți nu mai rămase. // Dar' eată un luceafăr răsare pe-oridzon, / Răsare și-și răspânde lumina fără svon. / «Sculați-vă!» el dzice, «destul acum vă fiă! / Șerbînd tot nelucrării, trăind tot în sclavie!» // ... // O! glorii ție, Doamne! puțin ne-am desceptat! / Cu pași cam lini, dar' siguri spre cult ne-am îndreptat. / Și-acum cu energie, lucrând spre-năintare. / Luceafărul totuna ni da a sa-ndemnare. // Dar' când gândiam că-i bine, ne socotiam fericite, / Voiam cu pași mai repedzi înainte să pășim, / Voiam într-uă unire să prindem a ni dzice: / «O! tâmpuri fericite, în care noi trăim!» // Atunci un vâl de groadză, fatala-ni ursire, / Îndată pe vecie, vai! noaue a închis / Isvorul de lumină, de candidă lucire, / Ce tainic cu blândețe năciunii a surăs. //...// Dulce Bucovină! plângi de-acum, suspină, / Căci se stinse astăzi blânda ta lumină! / Frați de-n Bucovina, câți cu el simțiți, / Veniți la mormântu-i, ca să-l tânguți! // Și tu păsăruică, ce sbori spre Carpați, / Spune-acolo toate la ai noștri frați, / Toate câte-aicia le vei fi vădzut: / Spune că-un om mare cu toți am perdut! // Eară tu, o! Prute, spune-n murmurare / Văilor smălțate de-n îndepărtare, / Care le sărută valurile tale: / Spune-li durerea, spune-a noastră jale. // Chiar și tu, dzefire, poartă-n șoapte line / La năciunea-ntreagă a noastre suspine! / Toată românimea plânge ne-ncetat / Sufletul de inger, care ni-a sburat!!!”

Câteva fragmente din această poezie sunt reproduse în M. Eminescu, *Opere*, I. *Poezii tipărite în timpul vieții, introducere, note și variante, anexe*, ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 242. Textul este retipărit integral, alături de toate

celelalte poezii, de către Ion Filipciuc în broșura *Lăcrimioarele învățăceilor gimnăști de-n Cernăuți la mormântul prea iubitului lor profesoriu Arune Pumnul răpăusat într-a 12/24 ianuarie 1866, Câmpulung [Moldovenesc]*, [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2002, p. 7-8.

Nu lipsit de importanță ar fi să mai precizăm că broșura cuprinde șapte poezii, toate fără titlu. Cinci sunt semnate: M. Eminoviciu (privatist, poezia a II-a), Șt. Ștefureac (elev în clasa a VI-a, poezia a III-a), I. Ieremieviciu (clasa a V-a, poezia a V-a), E. Franzos (clasa a VII-a, poezia a VI-a) și B. Ehrlich (clasa a VI-a, poezia a VII-a). Alte două poezii sunt nesemnate (I, IV) fiind atribuite lui I. G. Sbiera. Primele cinci poezii sunt scrise în limba română, iar ultimele două, în limba germană. Textele sunt închinat „geniului mare al deșteptării” Bucovinei, „un prea scump Părinte”, „mândru, scump mărgăritar”, „sprijoana românilor din țară”, căruia tinerii liceeni bucovineni îi jură solemn continuarea lucrării sale model:

„Mutându-te de-acia, prea scumpule Părinte! / Ni lași spre suvenire neprețuitu-ți dzel, / Lucrarea-ți ne-nteruptă cu scopurile-i sfinte, / Le lași, ca să ni fie într-adevăr model! // Cuprinși de întristare și plini de-amărăciune, / Ne adunăm aicia cu scop de a-ți arăta / Că noi a noastră limbă și trista ta năciune / Fierbinte ca pre tine, Părinte,-o vom amă. // Jurăm cu pietate la umbra ta cerească / Că tot ce tu în lume mai mult ai adorat: / «Morala, nățiunea, relegea crestinească» / În noi găsi-vor scuturi și inimi de bărbat!” (IV).

În perioada studenției de la Viena, locuiește mai multă vreme împreună cu Mihai Eminescu, care îi face corecturile la poeziile lirice pe care acesta le trimite acasă. Cunoscut pentru faptul că își scria versurile, de multe ori cu un conținut umoristic, pe cărțile poștale ilustrate, noul tip de corespondență deschisă este introdus de Oficiul Poștal Austriac la 1 octombrie 1869.

Ca elev la Gimnasiul Greco-Oriental din Suceava, fondează împreună cu Simion Fl. Marian și Gherasim Buliga cea dintâi societate literară a elevilor de aici. Filimon Rusu scrie, într-o conferință din 1947, că aceștia s-au fotografiat împreună, la Suceava, în 1868. ca „frați de cruce”, dar noi nu am văzut nicăieri această fotografie-document.

Ioan Ieremievici-Dubău publică în „Călimdarius pentru ducatul Bucovinei”, din 1867 (nu din 1857, cum greșit afirmă L. Bodnărescu și, după el, alți cercetători), *Nunțile la țară*, un „frumos studiu în folklor”, după cum scrie Ion I. Nistor, în 1914. Tot aici, în tomul din 1869, el publică poezia *O noapte pe ruinele Sucevei*, exploatând târziu „poezia ruinelor”, un motiv preromantic, cu circulație în literatura Principatelor Române (Vasile Cârlova, *Ruinurile Târgoviștei*, 1830; Alexandru Hrisoverghi, *Ruinele Cetății Neamțu*, 1834; Ion Heliade Rădulescu, *O noapte pe ruinele Târgoviștei*, 1836; Mihai Cuciu(e)anu, *O noapte pe ruinele cetății Neamțului*, 1840; Grigore Alexandrescu, *Adio. La Târgoviște*, 1842).

Ioan Ieremievici-Dubău face parte dintr-o familie bucovineană originară din Transilvania, cu merite de netăgăduit în mișcarea de emancipare națională a românilor din Bucovina, despre care, din păcate, nu s-a scris mai nimic până acum. *Consignațiunea emigranților transilvăneni*, din 27 ianuarie 1778, îi menționează pe Irimie Dubău, Doroftei Dubău și Pintilei Dubău, toți plugari din zona grănicerească a Năsăudului, stabiliți în Tereblecea, în 1763. Din rândul acestora, ajung preoți în Tereblecea, până la 1840: Leonte Dubău, Tudose Dubău, Ieremie Dubău, Leonte Ieremievici-Dubău, Filip Ieremievici-Dubău. Nicolai Ieremievici-Dubău (1837-1904), învățător, autor de manuale de citire și de gramatică pentru școlile elementare, tipărite în perioada 1883-1902, colaborator la „Bukowinaer Pädagogische Blätter” și „Amicul poporului”, este considerat unul dintre întemeietorii școlii românești în Bucovina. Ioachim Ieremievici-Dubău (1858-1914), fratele lui Ioan Ieremievici-Dubău, este unul dintre fondatorii Societății „Armonia” din Cernăuți. Ca artist dramatic, el se remarcă prin rolurile comice interpretate, cu predilecție, între care și Baba Hârca. Tot din această familie este cunoscut și profesorul Constantin Ieremievici-Dubău.

Ioan Ieremievici-Dubău, „un iscusit versificator”, se stinge din viață la 21 octombrie 1903, la Storojineț¹⁶.

ZAHARIA VORONCA (1851-1920)

Născut în 1851 (după unele surse, în 1852) la Roșă-Cernăuți, în familia lui Theodor Voronca, descendent dintr-o familie de aromâni, face studii primare la școala din Roșă și gimnaziale la Cernăuți. Ca elev de gimnaziu, participă, în vara anului 1871, la serbarea de la Putna, unde este, după propria mărturisire, „chelar peste vinuri”. Face ultimul an de gimnaziu (liceu) la Năsăud, unde susține examenul de maturitate. Studii la Institutul Teologic, transformat, în 1875, în Facultatea de Teologie a Universității Francisco Josefina din Cernăuți (1874-1877).

Activează în cadrul Societății academice „Arboroasa”, îndeplinind funcțiile de controlor și vicepreședinte. Zaharia Voronca este „unul dintre martirii telegrammei de condoleanță” trimise primarului orașului Iași, în octombrie 1877, la împlinirea unui secol de la decapitarea domnitorului Moldovei Grigore Ghica. Arestat, judecat și achitat într-un răsunător proces politic la Cernăuți (februarie 1878), împreună cu Ciprian Porumbescu (președinte), Constantin

¹⁶ Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 82; I. Nistor, *Din istoria calendarului nostru*, în „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina”, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1914, p. 59; Filimon Taniac, *Jean Ieremievici-Dubău*, în „Gazeta bucovinenilor”, București, 10 aprilie 1936; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 415; Filimon Rusu, *Simion Florea Marian*, conferință comemorativă susținută la Rădăuți, la 4 mai 1947, și tipărită în volumul *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, 2009, p. 180, 182.

Morariu (secretar), Orest Popescu și Eugen Sireteanu (membri). Pentru inițiativa sa și atitudinea de la dezbaterile procesului, este eliminat din Universitate pentru două semestre. Pedagog și profesor suplinitor de germană, latină și greacă la Liceul Nou din Iași, în 1879 se reîntoarce la Cernăuți, unde își termină studiile teologice (1880).

Căsătorit, la Suceava, la 9/21 noiembrie 1880, cu Elena Niculiță, aromâncă și ea pe linie paternă, este preot paroh la Stroiști (din 1880), Molodia, Siret (probabil din 1886), Mihalcea (din 1888). În 1910, împreună cu soția sa, își stabilește domiciliul la Viena și este, începând din acest an, preot la Capela română gr.-or., manifestând „un interes viu pentru tot ce e românesc” și colaborând pe această temă cu Ion Grămadă, aflat la studii în capitala monarhiei, precum și cu pictorul Arhip Roșca; este și consilier consistorial la Mitropolia Bucovinei (1919-1920).

Colaborator la „Candela”, „Revista politică”, „Sentinela”, „Patria”, „Almanachul literar” de la Cernăuți – în tomul din 1905, publică aici *Predică ținută la Putna la deschiderea sărbătorii de 400 de ani a morții lui Ștefan cel Mare*, p. 95-104. Este autor al unor „modeste încercări literare”, al unor broșuri de popularizare a istoriei neamului și de predici, este militant pentru cauza națională a românilor bucovineni de la sfârșitul veacului al XIX-lea și de la începutul veacului al XX-lea.

Dintre scrierile sale amintim: *Quousque tandem... Respuns resvrățitorilor în contra preoțimei și bisericeii ort. or.*, Cernăuți, Tipografia Bucovineană, 1898; *Reamintiri. Schițe și articole*, Cernăuți, 1901; *Rutenizarea Bucovinei*, Cernăuți, Tipografia Bucovineană, 1903 (un răspuns la articolul *Condițiunile existenței românilor*, de dr. Aurel Onciul, publicat în periodicul „Privitorul”, 1902-1903); *Zece povești scoase din „Datinile și credințele poporului român” de E. Niculiță-Voronca*, Cernăuți, 1905. Studiul său *Mihalcea cu neamurile boerești ce au stăpânit-o*, Cernăuți, Tipografia „Gutenberg”, 1912, VIII + 156 + XII p., are o importanță aparte în epocă, prezentând interes și astăzi pentru cercetarea științifică din Bucovina. În *Prefață*, preotul bucovinean Zaharia Voronca precizează:

„Pe acea vreme adevărații agenții rutenisării desfășurau o acțiune foarte puternică pentru a prinde în mrejele lor cât se poate de mulți rezeși. Și afacerea li mergea strună, fiindcă generația mai tânără se afla în totală neștiință asupra trecutului său. Se schimbaseră felul traiului în Bucovina. Tradițiile familiale nu se mai cultivau. Creșterea copiilor nu se mai făcea ca înainte vreme la caminul părintesc, unde bătrânii povestiau lucruri din vechime despre buni și străbuni, și cine din neamuri a escelat prin istețime, prin vitejie sau prin alte calități și fapte însemnate. Copiii de ambele genuri de la vârsta fragedă de șase ani se trimitau la școala din târg, unde erau dați în sâmbăta de alt neam, mai totdeauna vinute din Galiția și pripășite prin orașe ca slujbași pe la oficiile statului, unde originea galițiană era aproape singura condiție pentru a ajunge la o slujbișoară de ale statului. La aceste gazde numai de tradițiuni galițiene putea să fie vorba, precum și de visurile și splendoarea de oarecând și de cea viitoare a

Ucrainei. Pe lângă aceasta și referințele sociale printre români deveniseră din cele mai întristătoare. Înstrăinarea de neam și de familie progresa pe fiecare zi. Dacă un frate ajungea în o situație mai bună, îi era oarecum a se întâlni pe stradă cu alt frate nefavorizat de soarte; doară pe ascuns dacă se mai sfătuiau. Ba dacă un fecior ajuns la o stare mai favorabilă se însura în o casă de amplexat, nici pe părinții săi nu-i invita să asiste la nunție. Principiul «Nu voi să știu cine au fost înaintașii mei, știu numai că vorbesc rusește și sunt, prin urmare, rutean» se propoveduia pe toate cărările. Istoria patriei, adevărată a Bucovinei, era – precum este și astăzi – noțiune necunoscută. În adunări publice se spunea fără sfială că Ștefan cel Mare din Putna a fost rutean, fără frică [de] a fi contrariat de auditoriu! La atâta [se] ajunsese! Înstrăinare și ear înstrăinare pe toate căile! Ce mirare dar cu cei remași la o parte, să cadă în lațurile întinse de dușmani? Mihălčeníi, însă, cu toate ispitele ce-i pășteau, remaseră feriți de pericolul înstrăinării. Căci apropierea școalelor cernăuțene îi aducea pe copii în contact mai des cu părinții, și amintirile familia[le] din trecut nu se șterseră cu totul din inimele urmașilor. Ei știau că se trag din viță de boeri mari, moldoveni, și conștiința aceasta îi scutia de alunecare spre ucrainism. Lucrarea prezentă are menirea de a-i întări în această convingere, precum și a li da în mână o dovadă temeinică despre originea lor, a moșiei și a istoriei ei. Ea nu are tendința a cuprinde sfere largi! Este scrisă pentru cei ce au dorința a afla câte ceva despre Mihalcea. Și, dacă-i va mulțami pe aceștia cătuși de puțin, scopul lucrării este ajuns” (p. V-VI).

Pe lângă bogăția de date și informații de tot felul (cele privind istoria unor mari familii din Moldova și Bucovina sunt contribuții genealogice valoroase), stilul curgător, descinzând din vechile cronicile moldovenești, evocarea caldă, descrierile pitorești și ilustrațiile îl apropie pe cititor de lectura acestei cărți frumoase. Descrierea cununiei religioase a poetului Dimitrie Petrino cu Victoria de Buchenthal, petrecută la Cernăuți, la 26 septembrie 1865, este un exemplu convingător în acest sens.

Unele dintre observațiile sale privind rutenizarea Bucovinei trebuie luate în seamă și astăzi:

„E marcant că, deși s-au așezat în Mihalcea oameni din diferite părți, spiritul poporului e unul și același. Aceasta credem a o explica prin împrejurarea că ce: viniți au aflat aici o mulțime în care se asimilau cu atât mai repede, cu cât nu veniau în cete mari, ci câte unul, doi. Limba nu încapă în acest calcul. Ea a avut altă soartă. Boerilor îi primau pe vinitici și-i așezau în jurul curții. Puținii copii ai boerului să jucau cu puzdere de copii ai vecinilor și deprindeau limba lor. Rămăși fără ambiție națională, ei în neștire o vorbeau ca pe a lor, și de la fiii boerilor se molipsiau și locuitorii originari, până ce a devenit limba de comunicație în comună, limba veniticilor” (p. 130).

Din inițiativa preotului Zaharia Voronca, în 1902, se înființează *Însoțirea de păstrare și credit pentru Mihalcea, Bancă Populară Raiffeisen*, al cărei director este până în 1910. În 1904, participă la serbarea de la Putna, făcând parte din soborul de preoți care a oficiat slujba de pomenire a domnitorului Ștefan cel Mare, cu prilejul împlinirii a patru secole de la moartea acestuia. La sfârșitul ceremoniei religioase, exarhul Zaharia Voronca rostește o predică „foarte

frumoasă”, impresionând mulțimea prin „sobrietate” și conținutul său „patriotic-național”.

Pseudonim: Zahariescu Detrunchiatul, Detrunchiatul.

Zaharia Voronca se stinge din viață la 4/17 iulie 1920, la Cernăuți. Stejarul de la mormântul său din Cimitirul Vechi al orașului Cernăuți simbolizează Moldova, cu ținuturile sale răpitate, la 1775 și 1812, dar reunite cu Patria Mamă în 1918. Versurile de aici, gravate pe o placă de marmură, ilustrează „lupta [sa] de-o viață pentru îndeplinirea idealului național” al românilor din această parte a țării noastre încercate de istorie: „Dormi tihnit în Arboroasa, / Nu mai suntem detrunchiați; / Te-au închis, c-ai plâns pe mama, / Azi la sânul-i adunați”¹⁷.

CALISTRAT COCA (1853-1918)

Calistrat Coca vede lumina zilei la 22 noiembrie 1853, la Volovăț, în familia lui Ioan și a Teodosiei Coca. Face studii în sat, sub îndrumarea învățătorului Vasile Mihăilescu, pe care le continuă la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava. După absolvirea acestuia (1873), studiază la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1873-1877). Hirotonit preot în decembrie 1877, este preot cooperador în Molodia, până în 1882, când este numit învățător de religie la Școala Reală Greco-Orientală din Cernăuți. Din 1883, este profesor de muzică bisericească și tipic la Școala Pedagogică din Cernăuți, profesor de religie la Școala Reală Superioară Ortodoxă din Cernăuți, unde se distinge printr-o temeinică pregătire teologică și pedagogică. Din 27 martie 1905, protoprezviter la Catedrala Mitropolitană, stavrofor și consilier consistorial, ocupându-se cu problemele școlare în Eparhia Bucovinei. Secretar al Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, având sub supravegherea sa redactarea *Calendarului Societății* pe anii 1884-1885. Exarh, în 1894, protopop cu cruce, din 1896. Se stinge din viață la 10 octombrie 1918, la Cernăuți.

Autor de studii și articole, publicate în „Candela”, autor de manuale școlare: *Istoria sfântă a Testamentului Vechi pentru școlile secundare*, Cernăuți, 1989, VIII+ 215 p.; *Istoria sfântă a Testamentului Nou pentru școlile secundare*, Cernăuți, 1889, VIII + 206 p.; *Istoria bisericească pentru clasele superioare ale școlilor secundare*, Cernăuți, 1891, XIV + 282 p. (ediția a II-a în 1900, VIII + 323

¹⁷ Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 11, 28, 51, 68, 79; Dimitrie Dan, *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului*, Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1925, p. 29-30; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 912 (retipărirea ediției din 1940); Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 247; Dumitru Covalciuc, *Zaharie Voronca, „detrunchiatul”*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XI, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa”, 2001, p. 160-163; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 595; Anghel Popa, *Societatea academică „Arboroasa” din Cernăuți, 1875-1877*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2008, p. 60-62, 99-104.

p.); *Învățătura credinței și a moralei creștine ortodoxe pentru școlile secundare*, Cernăuți, 1893, VII + 159 p.; *Apologetica creștină ortodoxă pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 248 p.; *Învățătura dogmatică a Bisericii Ortodoxe, partea generală și specială, întocmită pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 240 p.; *Învățătura Moralei creștine ortodoxe pentru clasele superioare...*, Cernăuți, 1898, 132 p.; *Acatistier*, doua părți, Cernăuți – Viena, 1900-1904; *Catehimul mic al Bisericii drept credincioase răsăritene*, Viena, 1904 (ediția a II-a, 1911); *Liturgica Bisericii dreptmăritoare a Răsăritului*, Cernăuți, 1905 (o ediție nouă, în 1921); *Carte de rugăciuni*, Cernăuți, 1904, 319 p.

Preotul-profesor Calistrat Coca se stinge din viață la 10 octombrie 1918, la Cernăuți¹⁸.

CONSTANTIN MORARIU (1854-1927)

Născut la 5 mai 1854, în Mitocu Dragomirnei, districtul Suceava, în timpul marelui incendiu care a cuprins orașul Suceava, este fiul lui Gheorghe Morariu și al Marandei, născută Hrișcă, oameni modești, dar foarte harnici. Din cei 16 copii ai lor, numai Constantin și patru fete rămân în viață. Își petrece copilăria în universul satului bucovinean de lângă Cordon, iubind florile din grădina casei și „cântarea”, sărbătorile de peste an, satul natal. Bucuria din Ajunul Crăciunului și al Iordanului, când umblă prin sat împreună cu tatăl său, colindele, cu Steaua, cu Irozii și Malanca, Paștele „cu ouăle roșii și cu scrânciobul”, Sfântul Gheorghe „cu brazdele verzi din doniți, de pe stâlpii porților și de pe prispe”, Dumineca Mare „cu ramuri de tei prin casă și prin streșinele casei”, jocurile cu surorile și copiii „megieșilor”, clăcile și șezătorile, poveștile pline de farmec auzite de la Floarea lui Ion Strugariu sunt lucrurile cele mai dragi din „cel timp de dragi minuni”, evocate târziu în pagini încărcate de un pitoresc etnografic.

Învață la școala primară din sat (1861-1866), cu „frică de varga de mesteacăn și de grăuntele de hrișcă”, iar acasă sub supravegherea părintelui său care îl „ține aspru la carte”, țăran având mai multe cărți în casă, între care Psaltirea, Ceaslovul, Octoihul, Floarea darurilor, Alfavita. Face în continuare studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1866-1874), perioadă din care datează pasiunea sa pentru lectură, continuate la Institutul Teologic și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1874-1878).

Membru în societatea studentă „Arboroasa”, este închis, la 15 noiembrie 1877, pentru manifestările sale proromânești împreună cu ceilalți

¹⁸ Mircea Păcurariu, DTR, 1996, www.teologiromani.org/C/CalistratCoca.html (accesat: 20 ianuarie 2011); Dumitru Valenciu, *Preotul-profesor Calistrat Coca*, în volumul *Volovățul și locuitorii săi, repere pentru o monografie*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii – Bucovina viitoare, 2000, p. 101-113; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 244-245.

membri din comitetul de conducere: Orest Popescu, Eugen Siretean, Zaharie Voronca și Ciprian Porumbescu.

Hirotonit preot la 15 octombrie 1878, la biserica din Vicovu de Jos, de către mitropolitul Teoctist Blajevici. Preot auxiliar în Toporăuți (1878-1886), paroh la Biserica „Sfânta Parascheva” din Cernăuți (1886-1896), iar între anii 1896-1917 în Pătrăuți pe Suceava. Consilier consistorial în Cernăuți (1918-1926), este membru în *Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina*, fiind una dintre figurile marcante ale vieții culturale și bisericești din Bucovina. În epocă se distinge ca preot harnic, cu un stil de viață activă și un orizont larg asupra cunoașterii: „Ocupațiunea noastră de căpetenie era cetitul, scrisul, muzica. [...] Eu mi-am propus de la începutul preoției mele să fiu totdeauna în curent cu mișcarea literară și culturală românească, procurându-mi toate operele premiate de Academia Română, precum și cărțile și gazetele cele mai de valoare. În 1883 țineam 9 foi românești: 7 literare și 2 politice românești, anume «Românul» lui Constantin Rosetti și «Observatorul» lui Barițiu, care erau cele mai de frunte gazete politice românești de pe atunci”.

Colaborează la mai multe ziare și reviste românești ale timpului: „Observatorul” (Sibiu), „Familia” (Oradea), „Rumänische Revue” (Budapesta, Viena), „Amicul Familiei” și „Preotul român” (Gherla), „Convorbiri literare” și „Viața românească” (Iași), „Neamul românesc” (București), „Aurora română” (Pesta), „Revista politică” (Suceava), „Junimea literară”, „Gazeta Bucovinei”, „Candela”, „Patria”, „România nouă” (Chișinău), „Glasul Bucovinei” (Cernăuți). Este redactor la „Deșteptarea” (1893-1896), „gazetă pentru popor”, în care publică articole cu caracter instructiv, pe teme diverse (istorie, agricultură, economie), cu caracter educativ și literar, care apar în „Biblioteca «Deșteptării»”.

Colaborator la „Calendarul... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, „Calendarul... Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură retorică și muzică bisericească»...”, „Căilindariul poporului bucovinean”, „Almanach jubilar «Academia ortodoxă»...”, „Calendarul «Glasul Bucovinei»...”, este autor de versuri și al unor traduceri din limba germană, încă din tinerețe, pe care le publică mai întâi în periodice („Familia”, „Aurora română”, „Amicul familiei”, „Candela”), reunite mai târziu în volume: *Heine*, [Poezii], 1887, 1888, 1889; *Poezii germane traduse liber*, Gherla, 1890; *Versuri originale și traduse*, Cernăuți, 1924 (cu o nouă ediție, Cernăuți, 1937); *Goethe, Herman și Dorotea*, Gherla, 1884 (ediția a II-a, Cernăuți, 1924); *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, 1923. În 1927, în colaborare cu poetul I. U. Soricu, intenționează să realizeze o versiune românească la *Faust* al lui Goethe.

Lirica pe care o cultivă Constantin Morariu „se subordonează unor idealuri naționale și religioase: patriotism neabătut, milă creștină și proslăvire a dumnezeirii, legătura spirituală în dragoste”. Prin elementele biblice, vocabularul arhaic și căutarea ardentă a lui Dumnezeu, este un precursor „palid” al *Psalmilor* lui Tudor Arghezi. Exegeții apreciază că poezia sa „se

menține în linia unui plat didacticism”, făcând elogiul muncii, al virtuților creștine și difuzând „pilde de patriotism” („O inimă senină în timp de fericire, / Răbdare și speranță când ai nenorocire, / Iubirea de-a ta limbă, de patrie, națiune; / Aceste diamante vieața-ți încunune!”).

În epocă, însă, poezia lui Constantin Morariu se va fi bucurat de mare trecere, având preponderent și alte rosturi însemnate: să-i îndemne pe români să citească opere scrise în limba română, să educe gustul estetic, să cultive valori și virtuți. Câteva din sonetele sale sunt ilustrative în acest sens:

„Pe-a veacurilor cale-ntunecoasă / Te-a însoțit - martirule popor - / Lumina unui înger păzitor. / Etern primăvăritică, duioasă, // A-nviorat ea pururi al tău dor / Și te-a ferit pe cline lunecoasă / Să nu cazi în vâltoarea fioroasă / A disperării. Scut ocrotitor // Ți-a fost - și El din Putna te îmbeie: / De vrei tu viitorul tău să fie / Zi vecinică cu soare mângâios - // Te roagă Domnului și te închină, / Căci viața-ți dă numai a Lui lumină / - Lumina sfintei legi a lui Christos!” (*Sonet*, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul I, nr. 7-8, iulie-august 1904, p. 104); „Iubirea neamului când îți zâmbește / Pe totdeauna, drăgălașe floare, / În razele ei dulci, dezmierdătoare, / Tu să te temi că bruma te topește? // Și visul cel mai sfânt de-ar fi să zboare / Din sufletul ce ni se pustiește, / Cât timp sârmanul suflet se-ncălzește / La soarele iubirii, el nu moare! // Al tău se va încălzi, cât va fi-n lume / Și neamul nostru, nu e crivăț, iarnă / Pe tine în vreo groapă să te-aștearnă! // Când bine știi că scumpele-ți petale / Și-a noastre sunt, nu numai ale tale, / Cum poți să le mai scuturi? Cum anume?” (*Fratelui Șt. O. Iosif*, răspuns la *Sonetul* din „Lucașfărul”, nr. II, text din 1911, vezi la I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. VIII, *Correspondență literară și culturală privitoare la anii 1890-1934 și în special la „Sămănătorul”*. Scrisori din anii 1890-1934 către Nicolae Iorga, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1939, p. 20).

Ilustrativă este și adaptarea după *Regensburger Lieder Kranz*, intitulată *Gratul părintesc*, ce a avut succes o vreme, fiind inclusă în repertoriul pieselor muzicale interpretate la diverse „conveniri sociale” și serbări școlare din Bucovina:

„O, tu, grai dulce părintesc, / Ce farmec mare ai! / Când te aud, când te vorbesc, / Mă simt transpus în rai. / Dar mulți din fii te-au părăsit, / O, părășiți ar fi / De tot ce-n lume au iubit / Și încă vor iubi! / O, scumpe grai părintesc, / Tu cel mai dulce farmec ai, / O, dragul meu grai românesc, / Ca tine nu-i alt grai! / Din toate câte-n lume sunt / Tu-mi ești cel mai iubit, / Prin tine eu pe-acest pământ / Sunt cel mai fericit. / Orișice tonuri de-armonii / De inimă mă strâng, / Dar ale tale melodii / Când le aud, eu plâng, / Căci parcă văd naintea mea / Cel timp de dragi minuni, / Când mama mâinile-mi nălța, / Spuindu-mi rugăciuni. / Și-atunci mă prinde-un jalnic dor / Și din adânc suspin; / În veci, o, grai, eu te ador / Și ție mă închin”.

Sub semnul „idealului de spiritualitate” sunt compuse și poeziile sale de dragoste, elaborate în stil petrarchist, cu influențe din Bolintineanu. Alecsandri, Petrino și Vasile Bumbac (*Nu pot uita, Doi ochi*). Sugestivă este, în această privință, în opinia noastră, creația ocazională *Iubitei mele maice E...*, publicată în „Amicul familiei” (1880):

„Într-o mândră, verde vale, / Pe a vieții mele cale / M-a-ntâlnit o păsărea / Ce-a răpit inima mea. / Eu-am pus lațuri aurie, / O am prins în colivie / Și de-atunci, tot în cântare, / Trecem peste-a vieții mare. // Marea urlă, clocotește, / Spre noi valuri mari izbește, / Iar noi, pe aripi ușoare, / Sburăm veseli pe sub soare / Și-admirăm cu bucurie / Mândra cerului câmpie / Și-ale sale floricele, / Blânzi luceferi, dalbe stele”.

Prin „sinceritatea trăirilor emoționale”, caracteristică a liricii sale, unele creații în versuri se bucură de o largă circulație:

„N-am șovăit, ci totdeauna / Am stat ca stânca-n fața sorții / Și-am înfruntat mereu minciuna. / În schimb, cunosc fiorii morții // Ce-ades așa m-au fulgerat, / Încât simțirea-mi amorți. / Ce bine-i, când ai învățat / Trăind – să știi ce-i a muri!... // Și să ai dulcea conștiință / Că nu-n zadar ai suferit, / Că greul drum de suferință / Îl lași de spini mai curățit // Celor ce au să te urmeze. / Atuncea ei tot mai ușor / Vor încerca să intrupeze / Eternul vis al tuturor: // «Viața numai în lumină!» / Dușman de moarte-i e minciuna. / Trăiește viața cea mai plină / Cine-o înfruntă totdeauna” (N-am șovăit, „Junimea literară”, 1905).

Importante, mai ales pentru valoarea documentară, sunt lucrările: *Însemnătatea culturii naționale pentru femei în genere și lipsa acesteia la femeile române bucovinene*, Cernăuți, 1882; *Istoricul școlii reale gr. or. din Cernăuți*, Cernăuți, 1889, 79 p.; *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici*, Gherla, 1889; *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Rumänen der Bukowina*, I. Teil, Resicza-Wien, 1889-1991, 317+ 39 p. (o culegere alcătuită din materialele apărute în „Rumänische Revue”); *Părți din istoria românilor bucovineni*, I-II, Cernăuți, 1893-1894, una dintre cele dintâi schițe de istorie a literaturii române din Bucovina; *Câteva cuvinte despre folosul limbei românești*, Cernăuți, 1896; *Istoria lumii*, Cernăuți, 1897, 1899, 1901; *August Herman Francke, omul lui Dumnezeu*, Suceava-București, 1899; *Moșia și limba noastră*, Cernăuți, 1902; *Binele nostru obșteșc*, o monografie culturală a comunei Pătrăuți pe Suceava, Suceava-Cernăuți, 1908; *Pe drumul idealului*, Cernăuți, 1920; *Patru conferințe ținute la Societatea „Academia ortodoxă”*, Cernăuți, 1921. Constantin Morariu tipărește traduceri și lucrări cu caracter teologico-misionar, care apar în volum, în periodice sau în broșuri de popularizare prin colecția „Biblioteca «Deșteptării poporului»”: *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistolele Sf. Pavel către Tit și Filimon*, Gherla, 1888; *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistola Sf. Pavel către Timotei*, în „Candela”, 1892; *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Epistola Sf. Apostol Pavel către romani*, Cernăuți, 1889 (în colaborare cu Șt. Saghin); *Citiți, citiți ce poartă credința în Dumnezeu. Scriere populară*, București, 1907, 104 p. (ediția a II-a, Cernăuți, 1927, 92 p.); *Virtutea creștină*, prelucrare, tomul I, Cernăuți, 1902, 370 p., tomul II, București, 1907, 195 + III p., vol. III, Cernăuți, 1909; *Virtutea milei creștinești*, prelucrare, Cernăuți, 1923, 78 p.; *Virtutea blândeței creștinești*, prelucrare, Cernăuți, 1924, 35 p.

Aproape toate cărțile și broșurile sale se vând în scopuri culturale și filantropice românești sau sunt distribuite în mod gratuit țăranilor, în mii de exemplare.

Pseudonime: N. Filin („Convorbiri literare”), C. M. („Neamul românesc pentru popor”), F. C. [Flor Carp] („Revista politică”), Un poet bucovinean („Românul”).

Postum, i se tipărește un volum de memorialistică: Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografie, glosar și note: Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, 198 p. + 15 planșe cu fotografii și facsimile.

Constantin Morariu, nepot de frate al mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievicei, popularizator însuflețit de un „cald naționalism”, „incorigibil fanatic al binelui și frumosului”, „Sfântul de la Pătrăuți”, trece la Domnul la 16 martie 1927 în Cernăuți. „Sentimentul național fervent, dar ferit de extremism șovin, și iubirea lui pentru oamenii din popor, persecuția suferită din partea oficialităților” au făcut din Constantin Morariu, cum apreciază și astăzi exegeții săi, „o figură aproape legendară”, simbol al luptei pentru drepturile românilor” din Bucovina¹⁹.

DIMITRIE DAN (1856-1927)

Dimitrie Dan se naște la 8 octombrie 1856, în Suceava, în familia lui Nicolae Dan, cizmar, și a Domnicăi, fiica preotului din Straja. Face studii gimnaziale la Gimnaziul Greco-Oriental de aici (1868-1876), după care studiază la Facultatea de Teologie a Universității Francisco-Josephine din Cernăuți (1876-1880) și la Facultatea de Litere a Universității București. Este preot în Iujineț, Lujeni, Straja și Roșă-Cernăuți (1880-1920), consilier la Mitropolia Bucovinei (din 1920), arhipresbiter mitrofor, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (din 1870). Membru corespondent al Academiei Române (23 martie 1904), membru corespondent al Comisiunii Centrale pentru Întreținerea Monumentelor de Artă și Istorie din Viena, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice din România.

Dimitrie Dan publică mai multe lucrări: *Din toponimia românească. Studiu istorico-lingvistic*, teză de licență, Facultatea de Litere, București, 1396;

¹⁹ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 185-191; Stănuța Crețu, *Constantin Morariu*, în DLRO, 1979, p. 586-587; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 145-146; Mircea Păcurariu, DTR, 1996, p. 286-287; Mihai Iacobescu, *Constantin Morariu (1854-1927) și memoriile sale*, în volumul Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografie, glosar și note: Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. XIII-LXIV; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 118-120. Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, Iași, Editura Junimea, 2002, p. 21-22; Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. IV (L-O), 2005, p. 438.

Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folcloric, Cernăuți, 1897; *Mănăstirea și comuna Putna*, cu două appendice, București, 1905; *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, cu appendice și documente slavone originale și traduse, Viena, 1912 (singura monografie a acestei eparhii elaborate și publicate până astăzi; reeditată, parțial, în 2009); *Mănăstirea Sucevița*, cu anexe de documente ale Suceviței și ale Schitului celui Mare, București, 1913; *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (1918)*, Cernăuți, 1925; *Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu*, schiță biografică și bibliografică cu mai multe anexe, în „Analele Academiei Române”, M. S. L., XXXIII, 1910-1911, p. 243-347 (și extras); *Protopopul tipograf și gravor Mihail Strilbițchi*, schiță biografică și bibliografică, în „Candela”, Cernăuți, anul XXXI, 1912, p. 225-231, 281-288 (și extras); *Natanii Natan Dreteanu*, în „Candela”, anul XXXIII, 1914, p. 48-57; *Fondul Religionar gr. ort. din Bucovina*, Cernăuți, 1919; *Mitropolia și mănăstirile Bucovinei*, Cernăuți, 1926; *Dosoftei, mitropolitul Moldovei*, schiță biografică, Cernăuți, 1927.

La fel de importante pentru cercetarea științifică sunt studiile sale de istorie, etnografie și folclor consacrate grupurilor etnice din Bucovina, prin care se apropie de preocupările lui Raimund Friedrich Kaindl (1866-1930), cu care a fost contemporan: *Armenii orientali din Bucovina*, Cernăuți, 1891 (cu o ediție în limba germană, în 1890); *Țiganii din Bucovina*, Cernăuți, 1892 (ediția în limba germană, în 1893); *Lipovenii din Bucovina*, Cernăuți, 1894 (ediția în limba germană, în 1890); *Evreii din Bucovina. Studiu istoric, cultural, etnografic și folcloric*, Cernăuți, 1899; *Rutenii din Bucovina. Schiță etnografică*, în „Analele Academiei Române”, M. S. L., s. II. XXXV, 1912-1913, (cu extras); *Persecutarea armenilor în Moldova în anul 1551*, Cernăuți, 1891; *Credințe populare bucovinene*, în „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, 1894-1895 (în serial); *Dare de seamă asupra celor mai vechi patru evanghelii armenes aflătoare în Moldova și Bucovina*, Cernăuți, 1896; *Monofizismul în Biserica armeană*, Cernăuți, 1901; *Hai leri Doamne*, București, 1901; *Obiceiuri și credințe armenes la naștere, nuntă și înmormântare*, Cernăuți, 1904; *Înfășatul la românii din Bucovina*, București, 1906; *Stâna la românii din Bucovina*, 1923.

Câteva studii îi apar în enciclopedia patronată de către prințul Rudolf: *Die Lippowaner, Die Armenier, Die Zigeuner*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, *Bukowina*, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, p. 282-295, 320-329, 330-338.

Culegător de tradiții și credințe populare din câteva sate din Bucovina, caracterizat prin „sobrietate și seriozitate în consemnarea aspectelor etnofolclorice”, atras de „nevoia imperioasă de înregistrare a documentelor folclorice românești autentice” și animat de convingerea că „avem datoria sfântă să conservăm cele ce ne-au mai rămas neschimonosite”, fiindcă

„popoarele din împrejurul nostru ne impun pe nesimțite obiceiurile lor iară timpul, care dăruimă și schimbă toate, se atinge și de credințele și obiceiurile strămoșești și le modifică neconținut”: *Doine din Bucovina*, în „Șezătoarea”, Budapesta, IV, 1878; *Doine și hore din Bucovina*, în „Șezătoarea”, V, 1879; *Poezii populare adunate în comuna Bilca*, în „Aurora română”, Cernăuți, I, 1881; *Tradițiuni populare, Legende, Sărbătorile săptămânale ale românului, O urare de Anul Nou*, în volumul *Din scrierile lui Dimitrie Dan* (1902). Datini la naștere, nuntă și înmormântare, credințe populare, strigături, bocete și satire sunt incluse în capitolele XIII-XV din lucrarea *Comuna Straja și locuitorii ei* (1897).

Preotul cu preocupări de istoric și folclorist, colaborează la diverse periodice ale vremii: „Candela”, „Junimea literară”, „Patria”, „Aurora română”, „Deșteptarea”, „Gazeta Bucovinei”, „Bukowiner Nachrichten”, „Bukowiner Post” (Cernăuți), „Revista politică” (Suceava), „Romänische Revue” (Budapesta, Reșița, Viena, Sibiu, Timișoara), „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, „Revista istorică”, (București), „Familia” (Oradea Mare), „Transilvania” (Sibiu), „Amicul familiei” (Cluj), „Șezătoarea” (Budapesta), „Zeitschrift für österreichische Volkskunde” (Viena). Legendele publicate în unele periodice sunt strânse și republicate în volumul miscelaneu *Din scrierile lui Dimitrie Dan*, Cernăuți, 1902, 89 p. Traduce din opera prozatorului german Wilhelm Hauff (1802-1827) nuvela *Cântăreața* (Gherla, Tipografia Aurora, 1889).

„Almanahul jubilar 1884-1909”, publicat de Societatea „Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul arhidieceșan din Cernăuți”, Cernăuți, Editura Societății „Academia ortodoxă” – Societatea Tipografică Bucovineană, 1909, publică *Un odor din Mănăstirea Sucevița*, extras din Capitolul IV al lucrării sale *Mănăstirea Sucevița*, aflată în pregătire pentru tipar, p. 85-89. Fragmentul prezintă amănunțit „un odor național”, „cap de operă al cusătoriei”, oferit ca „dar prețios și într-adevăr princiar” de către „Ieremie Movilă Vodă dimpreună cu maica și doamna sa fundațiunii sale și a fratelui său George Movilă, episcopul de Rădăuți”. Concluzia autorului se înscrie în programul calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina vremii: „Evlavia ctitorilor acestui aer a fost de bună samă tot atât de mare, ca și dărnicia lor, deci noi avem sacra datorință să conservăm cu sântenie acest odor național românesc, iară evlavioșilor și mărinimoșilor ctitori să li păstrăm de-a pururea o vecinică amintire, pe care care bine au meritat-o” (p. 89).

Dimitrie Dan se slinge din viață la 25 mai 1927, la Cernăuți²⁰.

²⁰ C. Loghin, *Scriitori bucovineni*, București, Editura „Reforma socială”, 1924, p. 209-215; C[onstanța] B[uzatu], *Dimitrie Dan*, în DLRO, 1979, p. 260-261; [I. Pinzaru, Petru Froicu], ȘBGB, vol. I, 1982, p. 51-52; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 329-330; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLR, 1993, p. 57-58; Mircea Păcurariu, DTR, 1996, p. 141-142; Iordan Datcu, DER, vol. I, 1998, p. 211-212; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 239;

AVERCHIE MACOVEI (1856 - ?)

S-a născut în 1856. Face studii superioare la Facultatea de Teologie a Universității Francisco-Josfine din Cernăuți (1879-1883), apoi este hirotonit preot în 1883, fiind cooperador și administrator parohial la Biserica „Sfântul Dumitru” din Suceava (1883-1884), la Biserica „Sfântul Nicolae” din Suceava și la Lisaura, preot la Broscăuții Vechi (din 1898), la Bănțești și St. Onoufri (Mănăstioara-Siret), începând din 1903.

Averchie Macovei desfășoară o notabilă activitate obștească și cultural-literară, într-o perioadă de renaștere națională a românilor din Bucovina. Vistiernic în cabinetul de lectură „Aurora” din Broscăuții Vechi, începând cu anul înființării acestuia (1898), este colaborator la revista „Familia”, de la Oradea Mare, „foaie beletristică și socială”, editată de Iosif Vulcan, în paginile căreia publică proză scurtă. Aici, apar, printre altele: schița *Ionică Gruî* (XX, 1884, p. 110-166) și *Fantoma păcii eterne în desvoltarea sa istorică*, „schiță istorico-culturală” (XXV, nr. 34, 1889, p. 402-403).

În „Revista politică”, de la Suceava (1886-1891), „organ comun al totalității românilor bucovineni”, publică schițe și nuvele. Este colaborator la „Calendarul... Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură religioasă și muzică bisericească»”, care îi publică scrierea *Doi frați*, „episod istoric” din luptele Regimentului 41 Infanterie „Arhiducele Eugen”, purtate în Bosnia, în 1878, episod reconstituit după „un martor ocular” (1888, p. 102-106).

Nu știm, din păcate, anul morții sale.

În lucrările biobibliografice din Bucovina nu-l menționează aproape nimeni²¹. Cercetări noi, sistematice, efectuate asupra întregii prese românești din Bucovina și din Ardeal vor aduce, suntem siguri, date noi și despre acest autor.

EMANUIL GRIGOROVITZA (1857-1915)

Emanuil Grigorovitz se naște la 15 februarie 1857, la Rădăuți în familia lui Vasile Grigorovici. Învățător, „scriitor” la primărie, „tâlmaci” (traducător) la judecătoria și cântăreț bisericesc, și al Alexandrei, născută Pintilie. Clasele primare le face la Storojineț, iar din 1866 învață la Gimnaziul Superior de Stat

I[ordan] D[atcu], *Dimitrie Dan*, în DGLR, vol. II (C-D), 2004, p. 570; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BIRD, 2007, p. 13-14.

²¹ Puține informații, referitoare numai la activitatea sa preoțească și literară de la Suceava, găsim la Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, ediția a II-a, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996, p. 211 (retipărirea ediției din 1926); Vasile M. Demciuc, Justinian-Remus A. Cojocar, *Biserica „Sfântul Dumitru” Suceava, un monument de artă creștină moldavă*, Suceava, Editura Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2009, p. 192; Ion Mareș, *Biserica „Sfântul Nicolae” din Suceava*, Suceava, Editura „Karl A. Romstorfer”, 2011, p. 104, 109.

din Cernăuți și la Pedagogiul Statului. După absolvirea acestuia din urmă, este numit profesor la Școala civilă din Hotzemplatz, în Silezia austriacă. În perioada 1877-1879, audiază cursurile Facultății de Filosofie a Universității din Cernăuți. Vine în România, la Pașcani, fiind profesor la școala Companiei de Cale Ferată Lemberg-Cernăuți-Iași, apoi șef al biroului de traduceri din Iași al acestei companii. În această perioadă, frecventează ca audient Facultatea de Litere a Universității din Iași, bucurându-se de aprecierea lui A. D. Xenopol. Tot acum îl cunoaște pe Mihai Eminescu, cu care se împrietenește.

Din 1888, Emanuil Grigorovitzza este profesor la Școala Fiilor de Militari și la Liceul Național din Iași, iar în iulie 1889 se transferă la Școala Normală de Învățători din București.

În 1891, obține, la Berna, bacalaureatul și, cu dispensă de stagiu, titlul de doctor în filosofie, având drept specializare slavistica și limbile germană și franceză. Își continuă cariera didactică la București, la Liceul „Sf. Sava”, apoi, ca titular, la Liceul „Matei Basarab”, la Seminarul „Nifon” și la Școala de Război. Obținând un concediu de studii, urmează, din 1897, timp de șase semestre, cursuri de filosofie și filologie germană la Universitatea din Berlin. În 1901, este „promovat” doctor în filosofie cu teza *Die Quellen von Cl. Brentanos „Gründung der Stadt Prag”*, o cercetare temeinică a surselor literare cehe utilizate de poetul german.

Revenit în țară, încearcă, fără succes, să ocupe un post de profesor la Catedra de limba și literatura germană de la Universitatea din București. În 1907, este numit conferențiar la Universitatea din Iași, dar refuză postul și rămâne profesor de liceu. Nemulțumiri profunde, legate de nereușitele sale profesionale și literare, la care se adaugă unele neplăceri financiare, îl împing la sinucidere, care se petrece la 6 decembrie 1915, la București.

Contribuțiile științifice ale lui Emanuil Grigorovitzza se înscriu, în primul rând, în domeniul germanisticii. Lucrarea *Beieinanderwirkens von Mythos und Geschichte in der Volkspoesie* (București-Leipzig, 1892) este consacrată rolului miturilor și al tradiției istorice în poezia populară. Profesorul Emanuil Grigorovitzza publică manuale școlare: *Întâia carte de lectură germană* (București, 1894); *Manual german pentru clasa a VI-a* (București, 1902); dicționare: *Dicționar rus-român* (București, 1894), *Lexicon de campanie român-rus-bulgar-german* (București, 1896), *Russko-rumunsky slovar* (București, 1896).

Rețin atenția, totodată, studiile sale filologice privind sintaxa, etimologia limbii germane și prezența elementului românesc în graiurile săsești din Ardeal (*Dialectul așa-numit săsesc al germanilor din Transilvania și elementele române cuprinse în el*, (București, 1900), bogăția de date și informații adunate sub titlul *Români în monumentele literare germane medievale* (București, 1901), studiile despre geneza și analiza unor opere ale lui Kleist (1900), Brentano (1901), Goethe (*Faust*, 1903; *Suferințele tânărului Werther*, 1903), Schiller (1905).

Emanuil Grigorovitză traduce în limba germană douăzeci de poezii scrise de Mihai Eminescu, care se publică mai întâi în „Romänische Revue”, apoi în volum, *Deutsche Uebertragungen aus den auserleseneren Dichtungen des verstorbenen rumanischen Poeten Michail Eminescu*, București, 1892, și Berlin, 1901.

Emanuil Grigorovitză colaborează cu studii și articole, schițe, povestiri și traduceri (Eminescu, Gogol, Sienkiewicz) la diverse periodice: „Romänische Revue”, „Vatra”, „Familia”, „Literatură și artă română”, „Patria”, „Conservatorul”, „Rumanischer Lloyd”, „Junimea literară”, „Die Karpathen”, „Luceafărul”, „Flacăra”. Dintre volumele sale apărute antum ori postum: *Chipuri și graiuri din vesela grădină* (Berlin, 1900, ediția a II-a, *Chipuri și graiuri din Bucovina*, București, 1905, ediția a III-a, *Cucoana Raluca. Chipuri și graiuri din Bucovina*, București, 1924); *De la hotare* (București, 1905); *Povești răzlețe* (București, 1908); *Schitul Cerebucului. Povestiri din trecutul Moldovei* (București, 1908); *Cum a fost odată. Schițe din Bucovina* (București, 1911); *Piatra muierei. Povestiri din trecutul Bucovinei* (Arad, 1911); *Din cartea vitejiei. Regimentul de Infanterie 41 din Bucovina* (București, 1911); *Amintiri și schițe* (București, 1912); *Povestiri din Bucovina* (București, 1914); *Duduia Pulheria. Amintiri și schițe din Țara Fagilor* (București, 1922); *Cucoana Raluca. Chipuri și graiuri din Bucovina* (București, 1924).

De interes și astăzi pentru cercetarea istoriei locale este lucrarea sa *Dicționarul geografic al Bucovinei* (București, 1908, cu o ediție anastatică, Iași, 2011).

Pentru activitatea depusă pe teren școlar și publicistic Emanuil Grigorovitză este decorat cu Medalia Bene Merenti, cu Ordinul „Sf. Stanislav” (rusec), Ordinul „Sf. Sava” (sârbesc) și cu Medalia „Avântul Țării”.

În scrierile sale în proză (schițe, povestiri, nuvele, romane istorice), Emanuil Grigorovitză, „cronicarul duios al Bucovinei”, cum îl consideră Constantin Loghin, eternizează o „lume interesantă”, prezentând „câteva tipuri caracteristice cu trăsături marcante și bine distincte”: „țărani blajini, harnici, chivernisitori, apăsați de greutatea birului și strășnicia stăpânirii”, răzbind „cu jalba până în fața împăratului”, „boieri de modă veche”, „păstrători de tradiție românească” în Bucovina vremii, străini admigrați, precum „jupânul Toiba”, priviți însă cu simpatie, constituind cu toții „o galerie interesantă, dar și fidelă a tipurilor bucovinene” de altădată, memorabile „reconstrucții narative ale unui spațiu multiethnic” în care se individualizează câteva „chipuri” insolite: harabagiul Cărășel, badea Huștiuliuc, Ivan Muscalul, Șmil Meremurate, Caleb Șoil etc. Din nuvelele și schițele sale „respiră o viață liniștită și potolită”, „nicăieri violențe, exagerări, nicăieri o notă falsă” (ca în *Povestea unui târg moldovenesc*, de exemplu), amintirile sale personale sporind valoarea scrierilor printr-un „viu interes” pentru epocile evocate, „un umor poporal de o adâncă duioșie” și „o limbă fermecătoare”.

La Suceava, „Calendarul poporului pe anul ordinar 1915”, întocmit de preotul ortodox Aurelian Tăutu, publică din creația lui Emanuil Grigorovitză *Comorile Carpaților*, p. 60-64²².

VASILE CALMUȚCHI (1859-1934)

Născut la 29 februarie 1859, la Hârlău, într-o familie originară din Bucovina, la vârsta de opt ani se stabilește, împreună cu părinții, în localitatea Părhăuți, din districtul Suceava. Face studii secundare la Gimnaziul Real din Cernăuți și studii superioare, neterminate, la Politehnica din Viena. Este funcționar la căile ferate, șef de gară la Hatna (Dărmănești).

Colaborator la diverse periodice ale vremii, între care „Junimea literară”: „Aleargă dorul peste valuri, / Aleargă peste culmi de dealuri, / Se urcă fulgerând spre soare, / Să soarbă rază lucitoare. // Se duce sus în deal la stână, / Să cânte doina cea bătrână, / Cutremurând cu-adâncă jale / Tot codrul până jos în vale. / Tiptil s-așează pe sub sară / Lâng-o fereastră de cămară / Și-așteaptă tot cu nerăbdare / Un chip frumos de fată mare” (anul VIII, nr. 1-2, 1911).

Este autor al volumului *Floricele. Poezii*, Suceava, Tipografia Societății „Școala Română”, 1910, și al unor piese de teatru rămase în manuscris.

Vasile Calmuțchi „merită toată simpatia noastră – scrie Constantin Loghin –. Iubirea, căreia i-a gustat numai amarul, «nația română», pe care a iubit-o, «poporul» pe care-l compătămește din cauza «mizeriei» ce-o îndură de la străini, iată câteva izvoare fericite de inspirație”. În unele creații se resimte „influența târzie” a lui Vasile Alecsandri (*Grivița 1877*), iar în altele influență lui Mihai Eminescu.

Din volumul publicat la Suceava, în 1910, ar merita reținute câteva poezii. *Odă*, p. 23-24, este inspirată de marele eveniment cultural ale anului 1906, Expoziția Generală Română, organizată la București, care ilustrează procesul de consolidare a unității culturale a românilor de pretutindeni:

„Fii mândră, scumpă Românie! / Un fapt neșters pentru vecie / Azi, eată, s-a inaugurat –, / Căci fiii tăi, spre amintire, / Epocilor de nemurire / Un monument au ridicat! // Venit-am toți din țara mare, / De la surori peste hotare, / Din vârful munților și văi, / Ca să sărbătorim trecutul –, / Ear el, ca să ne fie scutul / De rău, pe ale noastre căi. // Priviți! Se-nșiră în cunună / Dovezi din gloria străbună, / Istoria unui popor –, / Ear noi simțim în admirare / Că vulturul, Ștefan cel Mare, / Stă peste noi în falnic sbor. // Poporul astăzi să închină / La voi, focarul de lumină, / Eroii cu nume strălucit; / Prin

²² Mircea Grigoroviță, *Un bucovinean de altădată: Emanuil Grigorovitză*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, X, 1983, p. 769-778; Dumitru Teodorescu, *Em. Grigorovitză. Viața. Opera*, Rădăuți – Chișinău, Editura RO Basarabia – Bucovina Press – Editura Hyperion, 1995; Constantin Loghin, *Un cronicar duios al Bucovinei: Emanuil Grigorovitză (1857-1915)*, în ILRB, 1996, p. 262-267; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 121-136; R[emus] Z[ăstroiu], *Emanuil Grigorovitză*, în DGLR, vol. III (E-K), 2005, p. 421-422.

voi ș-a voastră-mbărbătare / Va deveni odată mare / Moșia care-am moștenit! // Stăpâne-al sferelor senine, / Revarsă darurile-ți divine / Asupra bravului popor, / Ca el mândria seculară / S-o dovedească pentru țară / Prin fapte mari și-n viitor!”.

Sonetul *Iubirea de patrie* este ilustrativ pentru un istoric al speciei în literatura română din Bucovina:

„Iubirea nu-i decât o mândră floare, / Al cărei miros sufletu-ți îmbată, / De tot privești în zarea depărtată, / Crezând că ea în veci nu-i trecătoare – // Și nici nu simți, când este transformată / În amintirea vremilor cu soare, / Când ea, o flacără tremurătoare, / Renaște altă floare adorată – // Dar asta-i trainică, pentru vecie, / E cea mai vajnică și fermă temilie, / Pe care statele-și clădesc zidirea –; // Ș-al lumii valuri, oricât se frământă, / N-o clatină nicicând – puterea-i sfântă / Din veac în veac scuti-va omenirea!” (p. 75).

La Cernăuți, „Almanachul jubilar «Academia ortodoxă» 1884-1909” îi publică poezia *Rugăciunea poporului*:

„Tu, Doamne prea sfinte, / Înalte părinte, / Îndurător! / De foame scutește, / De rele ferește / Pe-al tău popor! // Cu sfânta Ta rază / Din cer luminează / Pe legiuitorii: / Prin legi cumpătate / Să facă dreptate / La muncitori! // Dă, Doamne, să piară / Dușmanii din țară / Și tot ce-i străin – / Căci Tu ești iubirea / Și-a Ta e mărirea / În veci – amin!” (p. 46).

Pentru tonul lor mobilizator, unele dintre creațiile sale sunt republicate, după 1989, în calendarele și almanahurile românilor din regiunea Cernăuți:

„Un glas de buciom a sunat / Din creierii de munte, / Dar el pe noi nu ne-a chemat / Sub steag la lupte crunte, / Ci numai ca să isprăvim / Cu ura ne-mpăcată / Și ce-i român să ne unim, / Să fim ce-am fost odată: / În tot românul un erou / Dușmanilor să crească, / Uniți să cucerim din nou / Moșia strămoșească” (*Sfânta Înviere*).

Vasile Calmuțchi se stinge din viață la 6 martie 1934, la Părhăuți²³.

ISIDOR IEȘAN(U) (C. 1860-1927)

Născut, în Vicovu de Jos, districtul Rădăuți, la Lisaura, districtul Suceava, ori la Câmpulung Moldovenesc (cca 1860) în familia unui cantor bisericesc. Funcționar în administrația din Bosnia și Herțegovina, la București, îl cunoaște pe Nicolae Iorga la Tipografia Institutului de Arte Grafice „Minerva” și se reîntâlnește cu acesta la Expoziția Generală, din 1906, unde participă „cu excursiunea bănaștenilor”. În 1910, era încă „secretar de finanțe” (*Finanzsecretär*) la Autoritatea Cercuală din Bihori-Bosnia (Kreisbehörde in Bihori).

²³ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 336; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 38; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, Iași, Editura Junimea, 2002, p. 22; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 181.

Isidor Ieșanu(u) colaborează la „Calendarul... Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, sub redacția lui Calistrat Coca, unde publică povestea populară *Costachi băiatul și Colinde din Bucovina*, culese personal și împărțite în două categorii: *La Crăciun* și *La Anul Nou* (XII, 1885, p. 98-124, 125-129).

Este autorul unor lucrări mai puțin cunoscute ori greu de găsit astăzi în Bucovina: *Wird der Mensch nach dem Tode leben?* [Va trăi omul după moarte?], Jena, 1900; *Românii din Bosnia și Herțegovina în trecut și prezent*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, București, s. II, 27, 1904-1905 (reeditată cu titlul *Românii din Bosnia și Herțegovina în trecut și prezent*, comunicări făcute [la] Academi[a] Român[ă] în ședința din 19 nov. 1904, adăugate și întregite, Arad, Tipografia „George Nichin”, 1906); *Rutenizarea Bucovinei și cauzele desnaționalizării poporului român după date autentice (fragment din lucrarea nepublicată „Românii din Bucovina”)*, București, Editura „Minerva”. Institut de arte grafice și editură, 1904, 376 p., lucrare publicată sub pseudonimul „Un bucovinean”); *Puterea credinței*, Brașov, 1905; *Despre noroc*, 1908; *Secta Paterenă în Balcani și în Dacia Traiană, împreună cu Istoria Balcanului până la ocuparea lui definitivă prin osmani*, București, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”, 1912; *Patriotism și umanitarism* (în „Bucovina”, Cernăuți, 1919). *Principii pentru o refacere radicală a vieții social-morale în inteligența română*, Cernăuți, 1921, traduce J. London, *O aventură în Alaska*, f. a.

Ilie E. Torouțiu, în *Studii și documente literare*, vol. VIII, *Correspondență literară și culturală privitoare la anii 1890-1934 și în special la „Sămănătorul”*. *Scrisori din anii 1890-1934 către Nicolae Iorga*, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1939, p. 79-80, publică scrisoarea bucovineanului Isidor Ieșanu(u), din 2 mai 1910, adresată istoricului, prin care acesta îl elogiază pentru rolul de îndrumător al românilor de pretutindeni în „era nouă de muncă, de seriozitate, de energie, de onestitate, de conștiință de sine, de iubire de neam, de idealuri mari, sublime”, cerându-i permisiunea de a-i dedica „o lucrare modestă în semn de profundă stimă și adorațiune” pentru contribuția impresionantă la „ridicarea și mărirea poporului român de pretutindeni”. Tot în această scrisoare, Isidor Ieșanu(u) mărturisește dificultățile muncii sale științifice: „pentru terminare am întrebuițat mult timp [de] muncă, sacrificiu, am îndurat multe necazuri, multe greutate materiale, dar mai ales cele literare, din cauza locului și a împrejurărilor foarte grele și nefavorabile în care mă aflu”.

Pseudonim: Un bucovinean.

Dintre scrierile sale, postum, se tipărește *Rutenizarea Bucovinei și cauzele desnaționalizării poporului român. După date autentice*, ediție îngrijită și prefață de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I.O., 2014, 448 p., „un strigăt disperat de trezire a conștiinței naționale în Bucovina, la 1904” (p. 5).

Nu cunoaștem încă, din păcate, data completă a morții sale²⁴. Știm doar că încetează din viață, la Cernăuți, în 1927.

Leca Morariu scrie, în 1941, într-un articol, *Crainic arborosean*, pe care îl semnează cu pseudonim:

„Alt uitat, la umbra și fapta căruia stăm să ne adumbrim răstriștea: *Isidor Ieșan*, decedat la Cernăuți, în 1927. „*Glasul Bucovinei*”, an[ul] X, nr. 2324, din 20 faur 1927, îi aducea din partea «unui prieten din tinerețe» închinarea de mai jos. Iar prietenul nu era altul decât Constantin Morariu, care prea curând, la 16 martie al aceluiași[i] an, avea să se ducă pe urmele tovarășului de tinerețe...” („*Făt-Frumos*”, Cernăuți-București, anul XVI, nr. 2, martie-aprilie 1941, p. 55). Preotul Constantin Morariu, în articolul citat, ne oferă și alte amănunte privind opera sa: „A trecut la cele eterne iarăși o victimă a politicei austriace, *Isidor Ieșan*, entuziastul și înflăcăratul român. [F]iu de cantor bisericesc, rămas de mic orfan de tată, s-a luptat cu toate greutățile sărăciei și, fiind susținut numai prin ajutorul mamei sale, după absolvirea studiilor juridice, a fost ca și exilat la Bosnia, din cauza naționalismului său intransigent.

Defunctul a dovedit de tânăr o fenomenală putere de muncă și care nu l-a părăsit nici la vârsta de peste 70 de ani, când l-a ajuns moartea. Am rămânea surprinși de mulțimea scrierilor lui, dacă am cunoaște numai titlurile lor. Între ele se află și opere de necontestată valoare, de pildă *Rutenizarea Bucovinei*, publicată anonim.

Eroul muncii umbla neconținut cu cărți și manuscrite subsuoară și prefera să-și tragă bucățica de pâine de la gură, numai să poată plăti spesele tiparului, pentru cutare lucrare. Te impresionează adânc, când citești cartea de 452 de pagini, octav mare, tipărită în 1925 și [in]titulată *Urheimat des romanischen Volkes und Bosnien gemachten Studien über die Geschichte der Romänen am Balkan und in Dacia Traiana, mit 6 Illustrationen*. Ai scăpat de sbuciumări și de chinuri, odihnește în pace, iubite, fie-ți țărâna ușoară!” (*Un prieten din tinerețe, Isidor Ieșan*, în „*Făt-Frumos*”, anul XVI, nr. 2, 1941, p. 55-56).

Tot în „*Făt-Frumos*”, în numărul citat mai sus, Leca Morariu publică și o fotografie a lui *Isidor Ieșan(u)* în uniformă de ofițer imperial, provenind, cu siguranță, de la Constantin Morariu (p. 56).

VICHENTIE SIMIGANO[V]SCHI (1863-POST 1936)

Vichentie Simigano[v]schi vede lumina zilei în 1863, în localitatea Boian. Face studii superioare la Facultatea de Teologie de la Universitatea Francisco-Josefină din Cernăuți (1887-1891). Hirotonit preot în 1891, slujește la

²⁴ Despre viața și activitatea lui *Isidor Ieșan(u)* nu scrie astăzi nimeni în Bucovina. În *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1865*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, Erich Beck îl menționează numai în două poziții, pentru publicarea *Colindelor din Bucovina* și a poveștii *Costachi băiatul*, în „*Calendariu... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina*”, pe care îl confundă însă cu „*Calendarul pentru Bucovina*” (1885). Lucian Predescu este singurul care îl menționează, în veacul trecut, cu date incomplete, însă, într-un articol din ERC, 1999, p. 416.

bisericile ortodoxe din Tereblecea Veche (1899-1904), Ilișești (1905-1918?) și Udești (1918-1936).

La Tereblecea Veche, este inițiatorul proiectului de înființare a Băncii populare cu garanție nemărginită, „însoțire de păstrare și credit” ce urmărea consolidarea stării economice a satului, eveniment care are loc la 1 noiembrie 1900, el fiind cel dintâi director al acesteia. Ca peste tot în Bucovina, și aici preotul îndrumă activitatea cabinetului de lectură „Luminătorul”, înființat în 1898, și susține necesitatea înființării unei „pomplierii” locale (societăți arcășești), idee care, din păcate, va prinde viață mult mai târziu, prin înființarea Societății arcășești „Tudor Vladimirescu” (1925).

Preot cu o cultură temeinică, bun cunoscător al gândirii filosofice germane, cu preferință pentru opera lui Immanuel Kant, publică lucrarea *Filosofia religiei sau împăcarea credinței cu știința*. Colaborează la diverse publicații ale vremii cu versuri și istorioare moralizatoare, destinate atât tinerilor, cât și celor mai în vârstă. Postum: *Legenda „Popa Andrei” privită în lumina criticii reale și a celei istorice*, în volumul Dionisie Udișteanu, *Udeștii de pe Suceavă. Cercetare monografică*, ediție îngrijită de Mircea Motrici, Suceava, Editura Mușatinii, 2006, p. 238-245.

„Calendarul pe anul bisect 1888. Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul arhidieceșan din Cernăuți»” îi publică poezia *Earna trece...*, elaborată „în formă populară”, p. 133: „Earna trece, vara vine, / Vine traiul pentru mine, / Codrulețul înverzesce, / Poenița înflorește, / Hai, rugină de pe cui! / Colo-n munte să te sui / Între crengile-nverzite, / Înverzite și-nflorite. / Să te-anin / Sub ceri senin, / Să te bată vântul lin. / Sub cel verde stejărel / Și pe mușchiul molicele: / La isvor ce curge lin / Să trăim în trai senin”. Același calendar, în tomul pe anul ordinar 1891, îi publică *Țiganul și bostanul*, snoavă în versuri, p. 121-122. „Călindariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908”, „Redigeat și edat” de Eugen Neșciuc, îi publică poezia ocazională *Memoriei doctorului Vasile Găină*, p. 67, creație învederând un iscusit versificator, preocupat să cultive o exprimare aleasă în limba română. Astfel de creații au avut rol modelator în epocă, prezentând astăzi interes și din perspectiva evoluției limbii române literare din Bucovina:

„Făclie aprinsă din raza divină / De ziua-nvierii luceafăr vesteț, / În negru-ntunerice să rădici lumină / Croit ți-a fost ție destinul măreț. // [...] Modestă brândușă în umbra cea deasă / A sihlei crescut-ai pe solul străbun, / Pân' taina luminei cu raza-i aleasă / A scris pe-a ta față a[l] vremii ajun. // A vremii de floare, de roaună și mană, / De roadă bogată, de muncă și saț, / Senină de neguri, de noapte dușmană, / De cruzii fiori și de dușmanul laț. // Ca puil de șoim ce-n vine puterea / Și-o simte să-ntindă aripa la sbor, / Pe-a sale vântrele cât duce vederea / Se-nalță voinicul în sboru-i ușor. // Pornit-ai tu încă pe calea amară / Spre lumea ideei, spre ceriul senin, / Cu dorul fierbinte, ca-n vecinica sară, / Lumină s-aduci din isvorul divin”.

Preotul Vichentie Simigano[v]schi se retrage la pensie în 1939 de la Parohia Udești. Nimeni nu menționează, nicăieri, din păcate, anul morții sale²⁵.

IV. 3. Redactori și colaboratori ai calendarelor și ai almanahurilor românești din Bucovina, 1896-1918

EUGEN NEȘCIUC (1868-post 1936)

Eugen Nesciuc (Neșciuc) vede lumina zilei la 9 noiembrie 1868. Face studii de teologie la Cernăuți. Preot, director la Cancelaria Consistoriului Greco-Oriental din Cernăuți, secretar al mitropolitului Bucovinei Silvestru Morariu-Andrievici, este Consilier consistorial la Mitropolia Bucovinei, fiind pensionat în 1936.

Erick Beck îl menționează în *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verl. d. Südostdeutschen Kulturwerks, 1966, în două poziții: *Istoricul bisericii ort. or. din Bucovina*, Cernăuți, [Editura] Mitropolitul Silvestru, 1893, și *Archiepiscopul Arcadie*, în „Patria”, Cernăuți, anul I, nr. 51, 1897.

Preotul Eugen Nesciuc editează, la Cernăuți, „Călimdariiul poporului bucovinean” în perioada 1895-1913.

Pe lângă activitatea sa de editor de calendare, Eugen Nesciuc este cunoscut și ca autor de versuri ocazionale. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1898”, „Redigeat” de Eugeniu Neșciuc, publică poezia *Archiepiscopului Arcadie la serbarea jubileului de 50 ani de preuție*, p. 69, semnată E. N.:

„Un semisecol astăzi decurge-n vecinicie / De când al preuției sânt [sfânt] dar tu ai luat, / De când în templul sacru-n onoarea ta, stăpâne, / De trei ori primul «vrednic» măreț a resunat. // Prin timp de-un semisecol tu pentru a ta turmă / Ai implorat la Tronul înalt dumneze[i]esc, / În rugăciune sântă a turmei fericire / Și binecuvântarea Părintelui ceresc. // Azi turma întreagă, cu dragoste fiiască, / Cu rugi f[i]erbinți se roagă la bunul Dumnezeu / Și binecuvântare, viață-ndelungată / O cere pentru tine, archipăstoriul său. // Mărească-ți Creatoriul a zilelor cunună, / Susție-ți în putere toiagul păstoresc, / Spre fericirea turmei și binele obștinei, / Spre bucuria celor ce sincer te iubesc”. Tot aici este publicată, parțial, poezia *Cuibul meu*, p. 97, semnată cu același pseudonim: „Pai de pai cu sirguintă / Pășerica le-impletesce / Și măestru cuibușorul / Ea sub streșină-l lipesce. // Și se bucură sârmana / Că un soț cu-a sa iubire / Va preface cuibușorul / Într-un rai de fericire. // [...] Adunat-am și eu paie / Și-ntr-un cuib mi le-am lipit / Și nu pot să zic că-ntr-însul / Numai rele-aș fi găsit; // Însă rai de fericire / Cuibul meu n-o să mai fie: / Prins în laț puițu-mi lacom / Cântă-n cușcă... Cui? / ... El scie”.

²⁵ Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 389; Dionisie Udișteanu, *Udeștii de pe Suceavă. Cercetare monografică*, ediție îngrijită de Mircea Motrici, Suceava, Editura Mușatinii, 2006, p. 56; Ion Crețu, *Tereblecea: un sat la margine de țară*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2010, p. 99, 231, 232-233.

Multe dintre articolele valoroase din tomurile calendarului pe care îl îngrijește îi aparțin, cu siguranță, dar acest lucru nu este însă, din păcate, menționat.

În puținele lucrări care îl menționează, nu găsim data morții acestui modest, dar vrednic preot bucovinean.

Pseudonim: E. N.²⁶

VASILE BALINTESCU(L) (1868-1938)

Născut la 10 august 1868, în localitatea Șcheia, districtul Suceava, face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava și la Școala Normală din Cernăuți, absolvite în 1893. Este învățător la Bahrinești, Baineț și Șcheia. La Șcheia, în 1913, este învățător superior pentru limba română și germană (director școlar).

Este colaborator cu articole la revista „Școala”, din Cernăuți, 1907-1908, la „Calendarul copiilor”, Cernăuți, 1909-1914, editat de Societatea studentească „Dacia”, în Seria „Biblioteca populară «Dacia»”. În volumul din 1910, acesta îi tipărește *Ruga în pădure*, povestire, p. 27-29, precum și *Țiganul la cumătrul său Grigoraș*, anecdotă, p. 30-31.

Autorul unor „izbutite istorioare pentru copii”, într-o perioadă când, în Bucovina, „literatura pentru copii a fost complet neglijată”. Acestea se tipăresc în trei broșuri: I. *Istorioare pentru copii*, Cernăuți, Editura autorului – Societatea Tipografică Bucovineană, 1908, 92 [95] p.; II. *Istorioare pentru copii*, Cernăuți, Editura autorului – Societatea Tipografică Bucovineană, 1908, 78 [89] p.; III. *Istorioare pentru copii*, Suceava, Editura autorului – Tipografia Societății „Școala Română”, 1914, 82 [84] p.

Vasile Balintescu moare la București, la 21 martie 1938²⁷.

FILIMON TANIAC (1870-1940)

Născut la 3 decembrie 1870, în localitatea Cornu Luncii, județul Baia, face studii secundare la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, studii universitare, de drept, la Viena și Innsbruck. Este consilier financiar la primăria orașului Suceava, membru al *Întrunirii academice studentești „Bucovina”* (1903-1909).

²⁶ Dimitrie Dan, *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (1918)*, Cernăuți, 1925; Dimitrie Bucevschi, *O viață de om în slujba neamului*, Cernăuți, 1937; Emil Satco, EB vol. II, 2004, p. 119.

²⁷ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 195; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 72; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 71; Constantin Ungureanu, *Școlile primare din districtele Rădăuți și Suceava în anul 1913*, în „Codrul Cosminului». *Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare»]*”, serie nouă, nr. 12 (22), 2006, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2006, p. 141.

Scriitor polivalent, ignorat pe nedrept în Bucovina, Filimon Taniac scrie poezie, proză și teatru, traduce din Goethe, are preocupări de critică și istorie literară, culege folclor.

Luptător activ pentru drepturile românilor bucovineni, aflați sub stăpânire cezaro-crăiască, Este acuzat de spionaj și de înaltă trădare față de armata austriacă, fiind judecat la Curtea Marțială din Brașov, Cluj și Lemberg și „depus în închisorile din monarhie” (1918).

Este colaborator, începând din 1908, la mai multe periodice ale vremii: „România”, „Dreptatea”, „Buciumul”, „Patria”, redactor-responsabil la „Timpul nou”, foaia soldaților români, ce apare la Viena, la 8/21 noiembrie 1918, și la „Foaia Societății «Liga românilor din Bucovina»”.

Îngrijitor al „Almanachului literar” editat de *Întrunirea academică „Bucovina”* din Cernăuți (1903 și 1905), având drept scop „luminarea poporului”. În volumul din iunie 1903, Filimon Taniac tipărește o scrisoare a lui Mihai Eminescu, însoțită de alle trei către părinți, din perioada 1872-1873 (Viena, 8 aprilie 1872; Berlin, 17 iunie 1873; Berlin, 22 iunie 1873, p. 41-47), scrisori pe care le însoțește cu o *Notă*, în care se referă la proveniența acestora: „Aceste patru epistole către părinții săi, împreună cu un fragment al unei epistole către d-l Titu Maiorescu, scrisă în institutul de alienați din Ober-Döbling și câteva poezii de Eminescu încă nepublicate, le-am căpătat pentru publicare în «Almanachul» prezent de la d-l căpitan Heinrich Gareiss de Döllizsturm din Cernăuți, carele s-a însurat cu văduva acestuia, Aglaia născ. Eminescu, sora poetului. Fiind însă mai greu de descifrat, am fost nevoit a renunța la publicarea lor, deoarece, în momentul când s-a predat materia la tipografie, nu dispuneam de atâtea mijloace ca să le fi putut reproduce prin fotografie. În curând însă se vor publica și acestea pe cale ziaristică”. Promisiunea rămâne, din păcate, neîndeplinită iar dispariția manuscriselor reprezintă „o pierdere ireparabilă a scrisului eminescian”. Filimon Taniac privește scrisoarea publicată în 1903 ca pe o „pagină tristă” din viața poetului Mihai Eminescu, interpretare ce va cunoaște o largă circulație în presa vremii. Această scrisoare este tipărită în volumul Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Editura „Librăria românească” – Institutul de Arte Grafice, 1914, 652 p.

Tot în „Almanachul literar” din 1903, Filimon Taniac publică poezie: *Încetișor am întrebat*, creație datată 1891, p. 79; *Cântarea apelor*, 1891, p. 80; *Dor de sărutare*, 1889, p. 81; *De Anul Nou*, 1890, p. 82; *Binecuvântarea mamei*, 1891, p. 83; *Dragostea*, 1890, p. 83; *Lângă râu*, 1893, p. 84.

În „Almanachul literar” din 1905, publică *Poezii populare*, p. 89-93. De asemenea, aici, într-o *Notă*, datată Cernăuți, iunie 1905, Filimon Taniac precizează că poeziile *Eu te tubesc* și *Fragment*, reproduse la paginile 61-62, sunt printre ultimele poezii scrise de Eminescu, „care-s încă necunoscute” (p. 63).

Este autor al unor lucrări interesante, insuficient puse în valoare în cadrul preocupărilor de istorie a culturii din Bucovina: *Gaudeamus. Culegere de*

cântece academice, patriotice și sociale, Cernăuți 1905 (ediția a II-a, Suceava, Tipografia Societății „Școala Română”, 1924); *Sf. Gheorghe, patronul Sucevei*, broșură, 1913; *Pentru Ardealul românesc. Amintiri din anul 1918*, Suceava, Tipografia „Modernă”, 1929; *Povestiri din trecut și articole politice*, Suceava, Editura proprie, 1930; *Gimnaziul gr.-ort. din Suceava în epoca de glorie 1860-1890*. Scriere festivă pentru jubileul de 75 de ani, Suceava, Tipografia „Hermann Beiner”, 1935; *In Tyrannos. Note de dramaturgie*, vol. I-IV, Suceava, Editura proprie - Tipografia Română, 1939; *Poeziile lui Adrian Forgaci*, cu o schiță biografică, vol. I-III, Suceava, Editura proprie - Tipografia Română”, 1939. „Povestiri istorice” publicate, începând din 1914, sub titlul general *Icoane din trecutul Moldovei*, între care: *Alexandru cel Bun rânduiește vămile în Moldova*, 1914; *Cum a fost jăfuită Muntenia*, 1919; *Alaiul Domniței*, 1920; *Bogdan Dragoș*, 1933; *Vof[i]jevodul Iuga*, tragedie istorică în patru acte, 1934.

Între scrierile lui Filimon Taniac salvate de Toader Hrib de la o „rusoaică refugiată la Rădăuți”, ajunse astăzi în proprietatea unui colecționar particular din Suceava, se află, pe lângă o autobiografie, și câteva povestiri: *Fiica lui Decebal*, *Din vremea lui Ștefan cel Mare*, *Petru Cercel, domn și poet în scaunul Munteniei*, *Capul lui Radu*.

Valoroase pentru cercetarea științifică privind Bucovina sunt, de asemenea, schițele biografice pe care Filimon Taniac le publică în „Gazeta bucovinenilor”: *Junimistul Samson Bodnărescu - 35 de ani de la moartea lui*, 1 august 1937 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 11); *Dr. Ionel Calinciuc*, 25 decembrie 1937 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 13); *Dr. Ștefan Cocinschi*, 22 noiembrie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 9); *Ștefan Dracinschi*, 15 noiembrie 1937 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 12); *Adrian Forgaci*, 15 mai 1937 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 10); *Dr. Emanoil Grigorovița*, 1 septembrie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 5); *Dimitrie Hacman, cavalier de Augustinov*, 15 octombrie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 7); *Jean Ieremievici-Dubău*, 10 aprilie 1936; *Tăchiță Isopescu*, 20 mai 1938 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 15); *Dionizie Olinschi-Olinescu*, 25 iunie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 4); *Pavel Paicu*, 24 aprilie 1938 (*Bucovinei care au fost*, Nr. 14); *Dr. Gheorghe Popovici*, 10 noiembrie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 8); *Franz Adolf Wickenhauser*, 25 septembrie 1936 (*Bucovineni care au fost*, Nr. 6). Tot acum publică articolul *Die ehemalige Fürstenstadt Suceava*, în „Czernowitzer Deutsche Tagepost”, 18 iulie 1937.

Postum, din memorialistica sa se tipărește *Acțiunea lui Iuliu Maniu la Viena*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XX, Cernăuți - Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa”, 2011, p. 91-99. Sub acest titlu general, Dumitru Covalciuc, redactorul almanahului, include alte două articole, bogate în informații de interes pentru istoria culturii din Bucovina: *Primul regiment românesc și primul steag tricolor*, p. 94-96; *Foaia soldaților români la Viena*, p. 96-98, articole urmate de câteva date sumare despre autor, p. 99.

Filimon Taniac se stinge din viață la 12 noiembrie 1940, la Suceava²⁸.

SEVER(IAN) BEUCA-COSTINEANUL (1872-1922)

Născut la 5 mai 1872, în localitatea Vicovu de Jos, districtul Rădăuți, este fiul învățătorului Ilie Beuca și al Mariei, născută Tofănel. Face studii primare în satul natal, continuate la Gimnaziul Superior de Stat din Rădăuți, cu examen de maturitatea în 1893, și la Universitatea din Cernăuți (1893-1895); este învățător la Școala poporală română și germană din Câmpulung Moldovenesc (1900-1920).

Autor de versuri publicate, începând din 1901, în „Deșteptarea”, „Patria”, „Apărarea națională”, „Junimea literară”, „Almanachul literar”, în poezia sa, Sever(ian) Beuca-Costineanul „plânge pe ruinele bogățiilor noastre, ajunse pe mâini străine”:

„Codrul geme sub secure, / Mierla fuge-n stânci și plânge. / Cântă inima de-ți frânge / După draga ei pădure. // De cobori în jos la vale / Și te-apropii de izvoare, / Cărduri vezi de căprioare / Cu ochi plânși, țintiți în cale” (*Geme codrul sub secure*, 1901). Alteori, în tradiția epocii, lirica sa este „străbătută de fiorii calzi ai dragostei de neam și țară”: „Pășiiți, feciori, mereu cu fala-n frunte, / Cu pași voioși și peptul oțelit, / Căci din noianul vremilor cărunte / În pulsul vostru Roma s-a trezit! // Uniți pășiiți pe-a veacurilor punte / Și apărați cu brațul moștenit, / Tot ce iubiți din vremile cărunte, / Că-n pulsul vostru Roma s-a trezit. // Al nostru neam în lupte mari și crunte / De mii de ori cu fal-a biruit; / Luptați ca ei în zilele cărunte, / Că-n pulsul vostru Roma s-a trezit. // Neghina rea a gintelor mărunte / Din zi în zi meru a odrăslit; / La coasă, fii, ca-n vremile cărunte, / Că-n pulsul vostru Roma s-a trezit!” (*Marș festiv*, dedicat Societății academice „Junimea”, cu ocazia jubileului de 25 de ani; muzica de J. Jozefowicz).

Este autor de pasteluri, cu influențe vagi din poezia lui George Coșbuc, înfiorate de sentimentul scurgerii ireversibile a timpului:

„Tristă tremură pe strade / Umbra crengilor de tei, / Bruma pică, frunza cade, / Trec cu ea și anii mei. // Câmpu-i ca pustiul vieții / Sarbăd, adormit și mut, / Doar amurgul demineții / De-l desmiardă c-un sărut. // Crac în crac a moarte toacă, / Codrul geme a pustiul / Înecat în promoroacă. / – Mort e azi ce-a fost eri viu. // Colo-n depărtare sură / Străjuște-un singur plop; / Pletele îi plâng de bură / Și de-al zilelor potop. // Încă eri perdut în gânduri / Stam la umbra lui întins, / Astăzi - doară șese scânduri / Să-mi mai dea din trupul nins” (*Tomnatec*). Câteva poezii se disting prin „imagini frumoase din natură”, precum *Visul iernii*: „Ca-ntr-o negură de vrajă / Zace pâlcul de bordeie, / Visul iernii stă de strajă / Ca o caldă dumnezeie. // Și cu mâna-i străvezie / Tortul tot și-l desvălește: / Vis și viață-n armonie / Într-o pânză le urzește”.

²⁸ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 342-343; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 226; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 474; Mircea-Radu Iacoban, *Taniac*, în „Monitorul de Suceava”, anul XIII, nr. 116 (3797), 2 mai 2008.

Alte poezii, precum *Românilor din Regimentul 41* (1902), *Sucevei* (1902), *Lui Ciprian* (1902), *Hristos a înviat!*, *De hram*, sunt creații ocazionale, unele distingându-se prin câteva elemente de pitoresc etnografic. Sever(ian) Beuca-Costineanul este unul dintre autorii bucovineni modești din epocă, dar care, „prin opera lor, au susținut lupta permanentă a neamului nostru la marginea de nord a teritoriului etnic”, cum scrie cu îndreptățire Grigore Nandriș în 1924.

„Călimariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1909”, „Redigeat și edat” de Eugen Neșciuc, publică din creația sa poezia *Palmaciul*, p. 118:

„Primăvara îi în dric, / Dar nu-i a noastră primăvară, / Numai cucul venetic / Are rost în astă țară. / Din arat în sămănat, / Din grăpat în secerat / Numai trudă și oftat; / Parcă nu-i lucru curat! / Pentru noi nu crește floare, / Nici în arșița de soare, / Nici în codru la răcoare – / Totu-i muncă și sudoare. / Nici cui plânge, nici cui spune, / Plânsul arde-i-ar tăciune! / Nici cui spune, nici cui plânge, / Nici cu ce nevoia-ți stânge – / Primăvara îi în dric, / Dar nu-i a noastră primăvară, / Numai cucul venetic / Are rost în astă țară...”.

Pseudonim: S.B.C.

Sever(ian) Beuca-Costineanul se stinge din viață la 14 martie 1922, la Câmpulung Moldovenesc²⁹.

TEMISTOCLE BOCANCEA (1873-1916)

Născut în 1873, la Câmpulung Moldovenesc, este doctor în drept, avocat în Câmpulung Moldovenesc.

Debut în revista „Încercări literare” (Cernăuți, 1892-1893). Colaborator la „Almanahul literar” editat de Întrunirea academică „Bucovina” (1905) și la alte periodice ale vremii: „Convorbiri literare” (aici i se tipăresc cinci sonete), „Familia” (1892-1893), „Minerva” (Bistrița-Năsăud, 1892-1893), „Rândunica” (Sibiu, 1893), „Telegraful român” (Sibiu, 1893), „Deșteptarea” (Cernăuți) ș.a.

Editor și redactor-responsabil al periodicului „Buciumul”, de la Câmpulung Moldovenesc, 1 februarie-1 august 1908, revistă politico-literară cu „o admirabilă execuție tehnică”, în paginile căreia Temistocle Bocancea adună colaborări valoroase: Ion Cocârlă-Leandru, Vasile Calmuțchi, Vasile Huțan, Elena Voronca, Zaharia Voronca. Linile directoare ale programului acestui periodic sunt interesul pentru „trecutul glorios”, „graiul cel curat moldovenesc”, „poveștile cumiți” și „cântecele sonore” ale locului, toate alcătuind „o părticică a românismului neprihănit” apte a deveni, în cadrul politicii sale

²⁹ Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 53; Constantin Loghin, *Scriitori bucovineni. Antologie*, București, Tipografia „Reforma socială”, 1924, p. 137-143; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 310-311; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 25; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, 2002, p. 26-27; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 108.

culturale, o pavăză împotriva a tot ceea ce amenință „liniștea dezvoltării și afacerile noastre vitale” dintr-o vreme neprielnică. Programul acestei „foi modeste” din Bucovina își propune asanarea morală a unui „popor rătăcit pe căile piezișe ale unei politici de stomac și buruiene”, preocupat mai mult de alimentarea neîncrederii, dezbinării și fariseismului. Călea realizării acestuia – „iubirea nesfârșită de neam și moșie”, unitatea sufletească și culturală a românilor.

Temistocle Bocancea cultivă o poezie convențională, „lipsită de fior liric”, cu „timbru politic național”, fără „calități deosebite”. Poemul *Zile negre* (Cernăuți, Editura proprie – Tipo-litografia concesionată „Arch. Silvestru Morariu-Andrievici”, 1892, 40 p.) preamărește „un episod banal” al luptelor dintre români și greci din timpul lui Tudor Vladimirescu. Sonetele sale sunt mai izbutite însă:

„Cu aripi smulse-n vâlmășeli deșarte / Îmbrățișat-ai dunăreana țară; / Mărirea neamului zimbindu-ți iară, / D-a doua patrie găsit-ai parte. // Dar vai! te-a frânt ursita ta amară / Curând de țară și d-ai tăi departe: / Pe veci s-a-nchis a vieții tale carte / Ș-atâtea visuri ce te-nvâpăiară. // Iar astăzi zborul spiritului falnic, / Ce-a cucerit pe toți cu firea-ți blândă, / Noi credincioși îl vom ținea aminte. // Ne va călăuzi în timp năvalnic / Chiar geniul tău d-acuma la izbândă, / La apărarea drepturilor sfinte” (*La mormântul lui T. Robeanu*, în „Buciumul”, anul I, nr. 10, 28 iulie 1908, p. 125).

Valoroasă este creația sa de libretist, libretul pentru opereta *Moș Ciocârlan* a lui Tudor Flondor, scris în colaborare cu Constantin Berariu, rămâne o reușită a genului (1899).

Culegător de folclor, parțial publicat în revistele vremii, este colaborator la marea colecție de folclor, realizată în perioada 1905-1914, în Bucovina, din însărcinarea Ministerului Învățământului din Viena, de către Matthias Friedwagner, cu ajutorul intelectualilor de la sate și al unor țărani, publicată parțial în volumele *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder* [*Cântece populare din Bucovina. Cântece de dragoste*]. Band I, Würzburg, Konrad Triellisch Verlag, 1940 XLVIII + 582 p. + 6 p. + 1 hartă și Alexandru Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Vasile Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pășcu, Studiu introductiv, note, indici și glosar de Cristina Rădulescu-Pășcu, București, Editura Muzicală, 1990, 326 p. Din cele 400 de texte culese din Câmpulung Moldovenesc și Frasin, în volumul din 1940 sunt tipărite doar 42, celelalte rămânând în manuscrisul aflat astăzi la Biblioteca Națională a României.

Este primar al orașului Cernăuți în administrația civilă instalată de ruși, la 2 septembrie 1914. Temistocle Bocancea se stinge din viață, la 6 martie 1916, în Odessa.

Pseudonime: B. Lucescu, Lucescu³⁰.

³⁰ Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 53-54; Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 257-258; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 28; Jordan Datcu, DER, vol. I, 1998, p. 85-86; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 126.

ION I. NISTOR (1876-1962)

Ion Nistor vede lumina zilei la 4/16 august 1876, la Vicovu de Sus, districtul Rădăuți, în familia țăranilor Ilie și Maria Nistor. Face studii liceale la Gimnaziul Superior de Stat din Rădăuți (1889-1897), studii universitare la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cernăuți (1897-1904), cursuri doctorale la Universitatea din Viena (1908-1911), perfecționare în paleografie, diplomatică, economie, slavistică, etnologie, istorie contemporană, istoria artelor și istorie universală la Institutul pentru Istorie Austriacă.

Doctorat, în 1909, la Viena, cu teza : *Die moldavischen Ansprüche auf Pokutien*. Este profesor la Catedra de Istorie Sud-Est Europeană de la Universitatea din Cernăuți (1912), organizator al unor cursuri de istorie națională, în colaborare cu Sextil Pușcariu și George Tofan, la Dorna Candreni, după modelul cursurilor de vară de la Vălenii de Munte. Militant pentru emanciparea națională și culturală a Bucovinei, este membru al Societății Academice „Junimea” din Cernăuți și președinte al acesteia.

Fondator al periodicului „Junimea literară” (1904), este președinte al Comitetului refugiaților români din Bucovina, fiind unul dintre artizanii unirii Bucovinei cu România, alături de Iancu Flondor și Sextil Pușcariu. El este cel dintâi rector al Universității din Cernăuți după Unire și reorganizarea acesteia pe baze românești, fondator la Cernăuți al Institutului de Limbă și Istorie și al periodicului „Codrul Cosminului” (1924), ministru secretar de stat pentru Bucovina (1918-1927, 1933-1937), ministru al Lucrărilor Publice (1927, 1927-1928), ministru al Muncii (1934-1935, 1936-1937, 1937), ministru al Cultelor și Artelor (1939-1940).

Activitatea sa științifică însumează peste 300 de lucrări, studii și articole, cu o tematică largă, referitoare la toate epocile istorice, dintre care: *Bucovina sub raportul politic și administrativ* (1915); *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic* (1915); *Istoria Bisericii din Bucovina și rostul ei național-cultural în viața românilor bucovineni* (1916); *Istoria Basarabiei* (1923); *Răsunetul războiului din 1877 în Bucovina și Basarabia* (1927); *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studiu și documente* (1928); *Contribuții la relațiunile dintre Moldova și Ucraina* (1933); *Problema ucraineană în lumina istoriei* (1934); *Vechimea așezărilor românești dincolo de Nistru* (1939).

Continuator al activității de tipărire a documentelor din „Colecția Hurmuzachi (cinci volume, tipărite în perioada 1922-1942), este și editor de documente istorice diverse.

În 1914, Ion I. Nistor întocmește „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina”, cel mai bun calendar românesc din Bucovina de până la 1918. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul bisect 1912”, „Redigat și editat” de Eugen Neșciuc, publică *† Ștefan de Repta*, p. 49-55, articol închinat profesorului de la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, „înțelept și erudit bărbat”, care a lăsat în urma sa o „viață pilduitoare”.

Este membru corespondent al Academiei Române (18 mai 1911), membru titular (19 mai 1915 – discurs de recepție: *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina. 1774-1857* (21 mai 1916). Președinte al Secțiunii Istorice a Academiei Române (1929-1932), este îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948, arestat și închis în penitenciarul Sighet, fără a fi judecat și condamnat (6 mai 1950-6 iulie 1955). Este repus în drepturi, ca membru titular al Academiei Române, la 3 iulie 1990.

Pseudonime: Elvir, Nello, Suza, I. I. N., Iancu I. Nistor.

Istoricul bucovinean Ion I. Nistor se stinge din viață la 11 noiembrie 1962 la București.

Postum, văd lumina tiparului: *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu biobibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991; *Istoria românilor*, Vol. I-II, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2003; *Amintiri din închisoare*, publicate în 2001 și 2003³¹.

RADU I. SBIERA (1876-1946)

Născut la 17 decembrie 1876, la Cernăuți, fiul profesorului bucovinean I. G. Sbiera și al Aspaziei, născută Nedelcu, se bucură în familie de o educație aleasă. Învață la Școala de aplicație de pe lângă Școala Normală din Cernăuți (1882-1886), apoi la Staatsgymnasium I (Liceul nr. 1), în perioada 1886-1894. Examenul de maturitate îl dă în 1894. Face studii superioare la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Francisco Josefina (1894-1898), obținând licența în latină, elină și română. Este doctor în litere și filosofie cu teza *Vermischte Beiträge für Romanischen Gramatik* (1903).

Profesor de limbile latină și greacă la Școala Normală și la Liceul de Stat nr. 3 din Cernăuți (1898-1919), în perioada 1919-1940 predă la Catedra de filologie indoeuropeană a Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cernăuți. Este decan al Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Cernăuți (1922-1923), iar în primul refugiu, profesor la Catedra de limba și literatura latină a Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din București (1940-1942). Radu I. Sbiera este secretar general în delegația însărcinată cu prezentarea hotărârilor Consiliului Național Român către regele Ferdinand,

³¹ *Ion Nistor (1876-1962)*, ediție îngrijită de Alexandru Zub, tabel cronologic, bibliografie și indice de Mihai-Ștefan Ceașu, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993; Ștefan I. Ștefănescu, *I. I. Nistor și opera sa istorică*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I, nr. 1, ianuarie-iunie 1994, p. 29-37; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Rădăuți, Editura Institutului „Bucovina – Basarabia”, 2000; Petre Popescu Gogan, *Tragedia de la Sighet și Academia*, în „Memoria”, revista gândirii arestate, București, anul XII, nr. 3-4 (36-37), 2001, p. 122-150; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 591-592; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 132-136; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BIRD, 2007, p. 19-20.

secretar de stat pentru Instrucțiune Publică din Bucovina (1918-1919), senator (1926), primar al orașului Cernăuți (1926-1927).

Are contribuții în filologia clasică și filologia română, istoria școlii și culturii din Bucovina: *Die prosodischen Funktionen in lautender „muta cum liquida” bei Virgil*, Cernăuți, 1898; *Die Physiologie der romanischen Vokale à und î [Fiziologia vocalelor românești ä și î]*, (în „Convorbiri literare”, București, anul XXXVIII, nr. 4-5, 1904 (extras, 1904, 24 p.); *Gramatica limbii latine pentru licee, gimnazii și toate școlile secundare și asimilate*, Cernăuți, 1911 (reedită în 1913, 1923 și 1929); *Quintus Horatius Flaccus – persoana lui în oglinda propriilor scrieri*, Cernăuți, 1936; *Unirea Bucovinei*, Cernăuți, 1943. Dintre articole, reținem mai ales *Dătorințele noastre pentru viitor din icoana trecutului*, publicat în serial, în „Deșteptarea”, Cernăuți, anul IX, nr. 16, 17 și 18, din 1901.

Radu I. Sbiera scrie poezie, fiind influențat de Mihai Eminescu: *Gorumul lui Horia* (în „Junimea literară”, anul II, nr. 4, 1906, p. 64-66); *Poezii*, Iași, 1906. El preia poezii întregi din Eminescu, pe care le reface, ajungând la „o neîndemânatică prelucrare”, sub aspect estetic. Iată un exemplu din *Satira III*, pastişată după *Scrisoarea III* eminesciană:

„Voi, eroi, voinici de modă, înțelepți și semizei. / Ce sunteți decât o gloată de nebuni și de mișei? / A sunat și ceasul vostru, banul nu vi se mai trece, / Prea ne-ați îmbătat întruna cu minciuni și apă rece! / Fanfaroni, pungăși de țară, calpuzani de vechi palavre, / Ce din țară faceți bursă, din biserici faceți havre! // [...] Voi aveți nerușinarea să vă ziceți patrioți, / Când prădați averea țării pe furiș ca niște hoți? // [...] Voi sunteți stăpânii țării, descendenți de vechi romani? / Scamatori ce-nșală țară și popor, vechi șarlatani. // [...] O, strămoși cu obiceiuri românești și voievozi, / Ați ajuns să fiți o mască pentru-acești mișei, nerozi, / Cari vă mestecă în gură toată ziua, noaptea toată, / Și cu voi ei își acopăr tot deșertu-n care-noată! / O, Mihai, ce stai călare pe un roib, și-ți zic viteaz, / Și-ai privit cu ochii-n lacrimi la nebunii cei de azi, / Cum de pala-ți nu s-ascute, calul tău nu prinde vânt / Și în glas de tunuri multe nu le sapi un greu mormânt? / Voi, ce nu mai sunteți vrednici să vă zicem noi români. / Stârpituri de fală veche, pocituri de vechi stăpâni”.

Mai reușite sunt însă poeziile *Scumpa Bucovină* și *Sus pe bolta albastră*.

Autorul unui poem dramatic reprezentat pe scena Teatrului Național din Cernăuți, intitulat *Elena*, colaborează la diverse periodice ale vremii, cu articole politice, studii și versuri, începând din 1896: „Apărarea națională”, „Deșteptarea”, „Gazeta Bucovinei”, „Familia”, „Patria”, „Junimea literară”, „Revista filologică”, „Codrul Cosminului”, „Convorbiri literare”. În „Almanahul literar” din 1903 publică *Amintiri despre Eminescu*, cu referire la familia și studiile poetului, p. 85-102. Acestea se publică și în volum, la Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1903.

Pseudonim: Rsb.

Lingvistul și publicistul bucovinean Radu I. Sbiera se stinge din viață, în cel de-al doilea refugiu, la 6 aprilie 1946, la Caracal³².

ADRIAN FORGACI (1878-1905)

Născut la 10 mai 1878, în Roșă-Cernăuți, în familia unor învățători originari din Ilișești, face studii primare la Cernăuți, liceale la Cernăuți, Suceava, Rădăuți și Graz. Examenul de maturitate, la Graz, în 1898. Studii superioare la Universitatea din Viena și la Conservatorul de Muzică din capitala Imperiului Austro-Ungar, pe care nu le termină, însă, din cauza lipsurilor materiale.

Este autor de versuri, publicate în „*Timpul*” și în *Almanahul revistei „Luceafărul”* (1903). Colaborator la „*Almanahul literar*”, de la Cernăuți, editat de Întreținerea academică „*Bucovina*”, pentru „cultivarea poporului” (1903 și 1905). În volumul din 1903, publică nuvela *Concertul*, p. 103-112, și poeziile *Ciobanul*, p. 19-20; *Morarul*, p. 20; *Țăranul*, p. 21; *Lopătarul*, p. 22; *Amintire*, p. 22-23; *Dorul*, p. 23; *Blestemul*, p. 24. Grupajul apare aici sub titlul general *De la Prut*. În volumul din 1905, „*Almanahul literar*” îi tipărește *Din vremuri în vremuri. Amintiri din Italia, Turin, mai 1904*, p. 107-113, și poeziile *Prutul și poetul*, p. 38-45; *Cozminul*, p. 46-47. G. Berințan îi închină, tot aici, un imn, *Lui Adrian Forgaci*, p. 33.

Admirator al poeziei lui Octavian Goga, Adrian Forgaci cultivă o lirică de factură istorico-legendară, circumscrisă unui cald patriotism local și influențată de folclor:

„Șade mândra-n podul șurii, / Dragu-i fură mierea gurii, / Și de mijloc o cuprinde, / Și-o îmbată, și-o aprinde... // Și-i desmiardă sânul moale, / Și-o pândește-ncet la poale..., / Și..., dar vouă ce vă pasă / Cum fac oamenii pe-acasă?” (*Din sat*); „Brău sub munte, râu pe vale, / Sub răchita cea de jale / Prutu-și varsă unda-n cale. // Vâsla-n mână, foc în vână. / Lopătaru luntrea-nțână, / Doina-n treacăț o îngână. // Nu-i somn dulce pe hotare, / Nici dușmanul cu-ndurare, / Lopătare, lopătare! // Cătă fiere fierbe-n mine: / Mila Domnului cu tine, / Măi străine! Măi străine!” (*Lopătarul*).

Difuzat în Bucovina de la începutul veacului trecut prin intermediul „*Almanahul literar*” de la Cernăuți, poemul *Cozminul*, evocare patetică a lui Ștefan cel Mare și a epocii sale de glorie, se va fi bucurat de succes printre români, distingându-se totodată prin frumusețea limbii și entuziasmul insurgenței civice:

„Prin pădurea-ntunecată / Trece vremea înapoi, / Și aievea deodată / Iese Ștefan din zăvoi. // Ștefan-Vodă Bun și Mare / Înainte-și face zor / Pe un negru șoim călare / Și cu ochiu-ntrebător: / «-Unde-i oastea mea cea veche? / Unde-s vechii mei haiduci, /

³² Leonidas Bodnărescu, ARB, 1903, p. 46; [Petru Froicu, Eugen Dimitriu], ȘBGB, vol. III, 1984, p. 275-277; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 202-203; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 764; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 355-356.

Țurca trăsă pe-o ureche, / Ochii fulgeri prin răscruți? // Unde-o inimă fierbinte, / Urde brațe de eroi? / Vremea trece înainte, / Numai voi dați înapoi?» // Și pădurea se-nfloară, / Și stejarii-s amorțiți, / Numai vântul se strecoară / Pe sub cracii adormiți. // Și din fund de câmp cu soare. / Plin de taină și mister, / Iată glasuri de popoare, / Ce se urcă-ncet spre cer: // «- Înapoi noi, Ștefan dragă, / Noi, ce-am dus amar și chir, / Doar-am scoate-o țără-ntreagă / De sub pumnul cel străin? // Noi, ce-am mai rămas cu sacul, / Sărăciți, cu pieptii goi? / Nu, căci, Ștefane, săracul / Nu dă astăzi înapoi! // Înainte! Înainte! / Geme sufletu-n popor, / Înainte! Înainte! / Sună glasul codrilor. // Înainte! Glasul cere, / Crește-n munți și în câmpii, / Iar Cosminul surd vruiește: / Înainte, măi copii! // Înainte deci cu toții / Și cu Sfântul Dumnezeu! / Ce-au fost meșii sunt nepoții, / Și nepoții cresc mereu. // Ștefane, să fii cu bine, / Plină-i vremea de eroi! / Treacă vremea peste tine: / Peste vremi vom trece noi!».

Adrian Forgaci pune pe note muzicale creații diverse, între care, poezii de Mihai Eminescu, pentru care Societatea muzicală „Armonia” îi acordă „premiul de cumpoziție”, în 1904.

Între compozițiile lui Adrian Forgaci, câteva coruri și serenade au avut succes în epocă: *6 coruri bărbătești*, Cernăuți, 1904; *Cântec pentru tricolor*, 1905; *Dorința*, cor mixt, pe versuri de Mihai Eminescu; *De ce nu-mi vii?...*, versuri de Mihai Eminescu; *Cântecul marinarului*, *Serenada*, pe versuri de V. A. Așchie; *De pe deal*, versuri de Adrian Forgaci. Compozițiile sale sunt tipărite de Filimon Taniac, în *Gaudeamus. Culegere de cântece academice, patriotice și sociale*, Cernăuți, 1905 (ediția a II-a, Suceava, Tipografia Societății „Școala Română”, 1924).

Poetul și compozitorul bucovinean Adrian Forgaci moare de ftizie, la 23 mai 1905. „Almanahul literar” din 1905 consemnează stingerea din viață a colaboratorului său Adrian Forgaci în necrologul intitulat *Mai 1905*, p. 35.

Postum, la Cernăuți, „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920” îi difuzează poezia *La Prut*:

„Printre trestii legănate / Apa spuma și-o frământă, / Luncilor înstrăinate / Dus pe gânduri Prutul cântă. // Și răchiților pe maluri, / Ce-i stau triste față-n față, / El din freamătul de valuri / Parcă scoate o povață. // Jalnic vântul le pătrunde / Pe sub crengile-ndoite, / Ce-și au leagănul în unde / Și în maluri risipite. // Hai la clacă, măi sătene, / Hai să punem malul iară / Curățit de buruiene, / Cum a stat odinioară. // Iară apa, care-aleargă, / Doina veche ni-o îngâne, / Peste țărături punte largă / Hai să-ntindem, măi române!” (p. 113).

Peste câteva decenii, Filimon Taniac îi publică versurile, rămase în manuscris timp de mai multe decenii, sub titlul *Poeziile lui Adrian Forgaci*, vol. I-III, cu o schiță biografică, Suceava, Editura proprie – Tipografia Societății „Școala Română”, 1939. Mai aproape de noi, și creațiile compozitorului bucovinean Adrian Forgaci sunt (re)tipărite: Pavel Delion, *Compozitori uitați*:

Tudor Flondor și Adrian Forgaci. Coruri inedite, Chișinău, Editura „Hyperion”, 1995, 152 p.³³.

CONSTANTIN URECHIE (1879- 1927)

Constantin Urechie vede lumina zilei la 6 noiembrie 1879, în localitatea Bălăceana, din districtul Suceava. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava și la Facultatea de Teologie a Universității Francisco-Josefine din Cernăuți, fiind hirotonit preot în 1905. După această dată, timp de șase luni, este expozit parohial în Clit-Arbore (1905), unde contribuie la înființarea unei clase românești la școala populară de aici. Preot cooperator în Volovăț (1906-1912), preot cooperator în Frătăuții Noi (8 noiembrie 1912-1925), apoi preot paroh tot aici (10 februarie 1925-1931) este membru activ în Societatea „Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul arhiepiscopial din Cernăuți”, în cadrul căreia se remarcă prin „erudițiunea sa și dibăcie remarcabilă în sortarea unui vast material”, ca în cazul prelegerii *Influența creștinismului asupra vieții omenești*, susținute în cadrul programului „seratei literar-declamatoric-musicale” organizate la Rădăuți, la 20 ianuarie 1903. La Frătăuții Noi este președintele Societății „Ocrotirea orfanilor de război”, îndrumător al Cabinetului de lectură „Redeșteptarea cultural-națională”, înființat înainte de război, și animator cultural.

Colaborează la mai multe periodice teologice ale vremii: „Viitorul”, „Păstorul”, „Candela”, „Biserica ortodoxă română”, unde semnează articole diverse: predici, pareneze ocazionale, dări de seamă, rapoarte. Unele dintre aceste articole sunt de interes pentru cercetarea istoriei locale: *Pareneză cu ocazia vizitației canonice în Volovăț* („Candela”, anul XXXI, nr. 30, 1911, p. 216-222); *Pareneză funebră rostită în Biserica din Horodnicul de Jos, în 30 nov. 1923, la înmormântarea exarhului și parohului Ilie Berlineanu* („Candela”, seria a II-a, nr. 2, 1924, p. 69-70). Colaborează la „Deșteptarea”, „Patria”, „Gazeta Bucovinei”, „Foaia poporului”, „Neamul românesc”, „Junimea literară”, unde publică articole politice (precum *Primejdia rutenizării bisericii ortodoxe românești din Bucovina*, în „Neamul românesc”, nr. 24-25, 1912), povești, legende, „poesii populare”. Constantin Urechie este unul dintre culegători de folclor din Bucovina de la începutul secolului al XX-lea. Câteva lucrări, rămase în

³³ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 337-338; Filimon Taniac, *Bucovineni care au fost. Adrian Forgaci*, în „Gazeta bucovinenilor”, București, IV, nr. 54, 15 mai 1937; Filimon Taniac, *Adrian Forgaci. Schiță biografică*, în volumul *Poeziile lui Adrian Forgaci*, vol. III, Suceava, Editura proprie – Tipografia Societății „Școala Română”, 1939, p. 1-9; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 331; Emil Satco, *Muzica în Bucovina. Ghid bibliografic*, Suceava, Biblioteca Județeană, 1981, p. 17; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 162-164; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, 2002, p. 23; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 392.

manuscris până în 2011, sunt, de asemenea, de interes: *Monografia comunei Frătăuții Noi, Cronica Bucovinei de la 1910 la 1919*.

La Cernăuți, „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1910”, „Redigeat și edat” de Eugen Neșciuc, publică în partea sa literară *Cântece populare*, culese de Constantin Urechie din Volovăț, p. 76-79. În tomul din acest an este inclusă și legenda *De ce-i bradul pururea verde*, p. 82-83, semnată C. Urechie. Același calendar publică în tomul său din 1912 *Capcâni*, „legendă creștină”, p. 74-76.

Preotul Constantin Urechie se stinge din viață la 21 octombrie 1927, la Cernăuți³⁴.

NICOLAE DRACINSCHI (1879-1923)

Nicolae Dracinschi, cunoscut mai ales sub numele de Nicu Dracinschi, vede lumina zilei la 16 noiembrie 1879, în orașul Suceava, în familia lui Ștefan Dracinschi, profesor de elină și latină la Gimnaziul Greco-Oriental de aici, director al acestuia (1884-1895). Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, continuate la Viena (ultimele două clase de liceu), unde tatăl său este transferat în 1895. La Viena, urmează cursurile Facultății de Medicină (1897-1903) și este membru al Societății academice „România Jună”, în cadrul căreia își face ucenicia literară alături de Adrian Forgaci.

La Viena, se afirmă în șezătorile „României June” cu nuvela *Pe Rarău*, traduce din creațiile unor poeți germani (Heine, Heibel, Goethe), scrie poezie, schițe, un basm, precum și comentarii pe teme diverse (istorice, medicale, literare).

Debut publicistic în foiletonul ziarului „Patria”, de la Cernăuți, condus de Valeriu Braniște, care îi publică poezia *Amorul meu*, în numărul 111, din 6 aprilie 1898. Tot aici publică, în același an, traducerea *Soarta geniului*, din Uhland, o anecdotă versificată și o schiță. În același an, publică și în foiletonul ziarului cernăuțean „Sentinela”.

În 1903, după obținerea diplomei de medic, se întoarce împreună cu părinții săi în Bucovina, intrând în serviciul spitalului din Câmpulung Moldovenesc ca medic secundar. În 1904, Nicolae Dracinschi se căsătorește și se mută la Iacobeni, unde este medic la Minele Fondului Religionar din

³⁴ *Serată literar-declamatoric-musicală în Rădăuț*, în „Deșteptarea”, gazetă pentru popor, anul XI, nr. 4, 25 ianuarie 1903, p. 1-2; Dumitru Valenciu, *Volovățul și locuitorii săi. Repere pentru o monografie*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii – Bucovina viitoare, 2000, p. 62-63; Constantin Ungureanu, *Clerul ortodox din Bucovina în anul 1910*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XVI, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa”, 2007, p. 18; Constantin Urechie, *Condica cronică a Parohiei Frătăuții Noi*, în Viorel Dutciac, *Cronica de la Frătăuții Noi*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2011, p. 31, 124-128; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 617-618.

Bucovina până în 1911. În 1911, revine la spitalul din Câmpulung Moldovenesc, ca medic primar. Activează aici în cadrul Societății „Clubul român Rarăul”. În anii 1911-1913, îi găzduiește pe actorii Petre Liciu, Aristizza Romanescu și Cazimir Belcot în perioada memorabilelor turnee teatrale întreprinse în Bucovina.

În timpul Primului Război Mondial participă la operațiuni militare, ca medic, pe fronturile din Galiția (Hust, Dolina, Colomea) și Bucovina (Dornișoara).

După război, revine la spitalul din Câmpulung Moldovenesc (1918-1919), apoi este director al spitalului public din Rădăuți (1919-1921). În perioada 1922-1923, medicul Nicu Dracinschi este inspector sanitar general la Cernăuți.

Nicolae Dracinschi colaborează, cu intermitențe, la revista „Junimea literară” încă de la înființarea acesteia (ianuarie 1904). Dintre poeziile publicate aici, *Sihastrul* se numără printre creațiile sale mai cunoscute:

„De zgomotul lumii atât de departe / Petrecu-mi viața cu visuri deșarte, / Cu doruri respinse de soartă. / M-aș pune la vorbă, dar nu am cu cine; / În casa sihastrului nime nu vine, / Și nime nu-mi bate la poartă. // M-apasă odaia îngustă și scundă / Cu liniștea-i tristă și pacea-i profundă: / Mi-i groază de singurătatea, / Iar vântul vuește și freamătă-n ramuri, / Mă cheamă frățește, bătându-mi la geamuri, / Și-apuc pe cărări neumblate. // Aici e de mine, aici în furtună. / A frunzelor veștede horă nebună / Mă duce cu sine de silă. / Și-adapă crengișul în negură plopii / Pe fruntea fierbinte imi scutură stropii / Și-mi pare că-s lacrimi de milă” (I, nr. 2, februarie 1904, p. 26).

Poezia *Secetă*, scrisă în metru popular și semnată cu pseudonim, este o creație admirabilă (p. 147). Tot aici, publică *La clacă*, schiță satirico-umoristică (I, nr. 6, iunie 1904, p. 81-82; I, nr. 7, iulie 1904, p. 112-113).

În pragul morții sale, la Cernăuți, „Junimea literară” îi publică poezia *Poetului*, în nr. 12, din decembrie 1923, sugestivă pentru crezul său artistic:

„Înfundă mâna în comoara / Ce-o porți în suflet și-mpărțește! / Și dă celui ce sub povara / Urâtului se chinuiește! // Și dă-i celui ce-n lumea mare / Străin e, neiubit de nime, / Și dă-i celui ce-n desperare / Credința pierde-n omenime! // Să dai mereu, nu-ți fie frică / Că nu-ți va rămânea nemică; / Un suflet, cât mai mult a dat, / Cu-atât rămâne mai bogat!”.

Nicolae Dracinschi traduce și din alți autori germani: Gustav Falk, Theodor Storm.

În 1912, la Câmpulung Moldovenesc tipărește volumul *Poezii*, unicul volum apărut în timpul vieții sale, care apare sub egida Editurii Librăriei și Tipografiei „Școala română”. Purtând „o puternică influență a poeziei germane”, creațiile lui Nicolae Dracinschi se remarcă prin „simplitate și sinceritate”, vădind „un temperament poetic incontestabil” și gingășie, „nota predominantă a poeziei sale” (Constantin Loghin). „Fără a avea pretenția unui eveniment literar – scrie Sextil Pușcariu – acest volum nu merită a fi trecut cu vederea, căci din el se desface un suflet ales, cu inspirații fericite și cu o notă personală”, autorul fiind „un bun și harnic medic, care în clipe fericite este și poet”. După

război, revista „Junimea literară” îi publică, în 1923, aproape număr de număr, traduceri din Theodor Storm.

La Suceava, „Calendarul «Școalei române» pe anul 1905” publică poezia *Ce s-aducă Moș Crăciun...*, p. 43. Același tom îi publică poeziile *Floriceică și Secetă*, p. 84 („Însetat ce-i soarele / Bea din sghiab isvoarele. / Vestejit-au florile, / Nu se mișcă morile, / Nicio boare nu adie, / Niciun nor nu va să vie. // Vrăji alungă ploile, / Ca să piară oile. / Arse sunt câmpiile, / Vreascuri goale viile. / Și grădina-i fără mană: / Nicio poamă de pomană. // Numai floarea florilor / Nu se plânge norilor; / Ci pe puful penelor / Cade roua genelor, / Când îi vine dorul, vine / Și-o învălește în suspine. // Numai zâna zorilor / Nu s-a plâns grădinelor; / Ci sub pânza inului / Crește rodul sânelui / Și sunt mere dulci și coapte: / Le-oi fura la miez de noapte”), amândouă sub pseudonimul N. D. Câmpan (de fapt, reproduceri din „Junimea literară”, unde văzuseră lumina tiparului, pentru prima oară, în 1904).

La Cernăuți, „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română pe anul 1914” publică din creația sa poezia *Altă vreme*, p. 81:

„Auzi cum vremea veche bate / în ciasul morții apropiate / din aripit ostenite. / Lumina ei nu mai străluce, / ea-n sbor măreț nu ne mai duce / spre culmi într-aurite. // A noastre doruri nemplinite, / a noastre lacrimi răsfrătite / au frânt a ei putere. / Ființa noastră-ncătușată / ca-n vis tresare deodată / și libertatea-și cere. // Rușinea c-am plecat grumazul, / că ni s-a palmuit obrazul / de oameni, semeni nouă, / vom șterge-o, ca să nu mai fie / de-acum nici urmă de robie / în vremea noastră nouă. // Și întocmiri de altădată / ce-n neștiință-ntunecată / isvorul și-l luară, / în fața razelor de soare, / în adâncimi pătrunzătoare, / topite, au să piară. // Îl văd pe om, pe-nvingătorul, / cum își cro[i]ește viitorul / și-o vreme de mai bine; / cum își ajunge fericirea / iubindu-și firea și pornirea, / pe oameni și pe sine”.

Creațiile sale rămase în manuscris se risipesc, din păcate, în timpul refugiului familiei sale din Cernăuți (1940). Din creația sa poetică, „circumscrișă unui interes local”, unele texte, ca rod al unor „momente de fericită inspirație”, prelungesc până la noi „impresia unei adieri mângâietoare”:

„Pășesc prin curte și grădină. / Pe straturi florile răsar, / de muguri fluturii s-anină, / păingăni leagă par cu par. // La soare-n cârduri se răsfață / albinele ieșind din stup. / Adie-n crengi o nouă viață, / un sânge nou îmi curge-n trup. // Putere, ce-nviași natura, / trimite raza ta din cer. / O, nu-mi strica sămănătura / cu crivăț aspru și cu ger. // Și lasă-mi toată înflorirea / ce-o simt în sufletu-mi acum, / și lasă-mi toată fericirea / ce-am întâlnit-o azi în drum!” (*Rugăciune*).

Pseudonime: Nicu Dracea, N. D. Câmpan.

Nicolae Dracinschi, unul dintre poeții sămănătoriști din Bucovina, alături de Gavril Roticiă, Vasile Huțan, Ion Cocărlă-Leandru, Sever Beuca-Costineanu,

„om de o rară distincție sufletească”, se stinge din viață la 23 decembrie 1923, la Rădăuți, fiind înmormântat la Suceava³⁵.

VASILE HUȚAN (1880-1972?)

Născut în localitatea Costâna, districtul Suceava, la 14 noiembrie 1880, studiază la Cernăuți. Este învățător în Costâna (1901-1906) și Vatra Dornei (1907-1910), colaborator la câteva periodice ale vremii: „Junimea literară” (Cernăuți), „Buciumul” (Câmpulung Moldovenesc), „Deșteptarea” (Cernăuți), „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina” (1914).

Publică poezie și epigrame, adunate în volumul *Din Țara Fagilor*, București, Tipografia „Sfetea”, 1915. Este un poet din jurul revistei „Junimea literară”, fiind înrudit stilistic cu Gavril Rotică, Ion Cocârlă-Leandru și Nicu Dracea (Nicolae Dracinschi), care exprimă „strigătul disperat” al bucovineanului „flămând de dreptate” și evocând „peisagii frumoase și dureroase amintiri de dragoste”, după cum scrie Constantin Loghin:

„Troian de floare pe mălin, / Mirosul lui te-mbată; / Ți-aduci aminte când sub el / Te-am sărutat odată? // Dar uită-te, s-a vestejit / Mălinul din grădină, / Pe cât aminte imi aduc, / Tu ești, dragă, de vină. // Deci vină să ne împăcăm / Sub umbra lui cea rară, / Și-apoi să vezi cum va-nflori / La altă primăvară” (*După un an*).

Autor al unor poeme încărcate de un pitoresc etnografic, aflate sub influența liricii lui Octavian Goga, unul dintre „sămănătorii bucovineni”, alături de Nicolae Dracinschi”. cum îl consideră Eugen Lovinescu:

„În satul nostru din Carpați / Mă-ntorc eu azi din lume / La voi, nepoți, și la voi, frați / De-aceiași neam și nume. / Cunosc cărarea peste plai / Și ea pe min' mă știe, / Și uite-n vale Pârcălab, / Tovarăș din pruncie. // Aceiași codri străjuiesc / Ale Lucinei creste, / Și-aceleași sunt obcinele, / Ce ne-au rămas de zestre. / Doar șoapta Ceremușului / De scârbi prevestitoare, / De-mi pare-un glas necunoscut, / Un psalm de îngropare. // Și-acum se joacă-n fâgădău / Ca și pe-atunci Arcanul, / dar tineretu-nstrăinat / Nu-mi înțelege-aleanul. / Moșnegii stau în drum la sfat / Proptiți în vechi baltage, / Cu drag tresar la vrun cuvânt, / Rămas din vremuri drage. // Eu povestesc de-un voievod / Venind din Maramureș... / Și câte-aminte nu-și aduc, / Și cel tăcut e gureș. / Și printre lacrimi ce curg, / Și murmură bătrânii, / Că ei sunt tot de-aceiași neam, / Frați buni cu toți românii. // Dar nori vrăjmași de negură / Au împânzit Carpații, / În noaptea lor vin în zădar / Să-mi recunosc eu frații; / Căci graiul nu-l mai înțeleg, / Și n-am azi cui mă plâng, / Și de ce oare portul lor / Parcă-i stropit

³⁵ Leca Morariu, *Nicu Dracinschi (Dracea)*, în „Junimea literară”, serie nouă, anul I, nr. 12, decembrie 1923, p. 405-418; Vasile Tiron, *Un poet din Bucovina începutului de veac, Nicu Dracea (1879-1923)*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, VIII, Suceava, 1981, p. 509-516; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 65; Constantin Loghin, *Nicu Dracinschi (Dracea)*, în ILRB, 1996, p. 307-310; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 285; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 169-170; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, 2002, p. 27-29.

cu sânge? // Prin sat un glas se tragă, / E glas bătrân de buciom. / Nepoții lor îl înțeleg / Și voi, rămași de sbucium, / Veniți cu toți să buciomăm, / Să tune-n zare-albastră, / Ca să-nțeleagă neamu-ntreg / Înstrăinarea noastră" (Huțanii).

Câteva texte, precum *Marșul arcașilor bucovineni*, pe muzică de E. Slușanschi (1906), *Cântec, La-mpăratul, Înstrăinarea noastră, În Țara Fagilor* (1915), se bucură de o largă circulație în epocă, fiind retipărite și astăzi în calendarele și almanahurile românilor bucovineni (Cernăuți) pentru mesajul lor surprinzător de actual. Ilustrativ este, în această privință, cazul poeziei *Înstrăinarea noastră*:

„În țara codrilor de fag, / Din vremuri legendare, / Mă-ntorc din drumul meu pribeag, / Plângând ca la-ngropare. / Cunosc un drum necunoscut, / Ce-n sat la noi coboară, / Acolo unde cei rămași / Au dreptul doar să moară. // Stau stâlpi de piatră la hotar / Pe brazda cea străbună, / Din ușa sfântului altar / Un glas străin răsună. / Doar vreun moșneag la zile mari, / Proptit în vechea strană, / Se roagă-n graiul strămoșesc / La sfântul din icoană. // Aceleași râuri plâng și-acum / Înstrăinarea noastră, / Și-aceiași munți mai străjuiesc / În zarea cea albastră. / Dar nori vrăjmași, aduși de vânt, / Plutesc la noi în țară... / Ochi plânși așteaptă, în zadar, / O rază să răsară... // În țara codrilor de fag / Eu nu sunt doar decât un mag / Spre culmea munților Carpați, / Veniți voi, frați înstrăinați: / Să tune-n zări glas de norod / Spre Dunărea albastră, / Să știe-un neam și-un voievod / De-nstrăinarea noastră”.

Vasile Huțan se stinge din viață, în 1972, la București³⁶.

GAVRIL ROTICĂ (1881-1952)

Gavril Rotică, pe numele său adevărat Gavril Rotariu, vede lumina zilei la 1 mai 1881, în localitatea Udești, din districtul Suceava. Este fiul lui Lazăr și al Ilincăi Rotariu, țărani. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava și la Școala Normală de Învățători din Cernăuți, fiind absolvent al promoției 1902.

Din 1902, este învățător la Câmpulung Moldovenesc, unde este și secretar al filialei locale a Societății „Școala română”. Gavril Rotică este unul dintre liderii mișcării de regenerare a învățământului și a culturii românilor din această parte a Bucovinei, militând pentru realizarea unei infrastructuri moderne: școală în limba română, bibliotecă publică, tipografie și librărie. Membru activ al Societății Scriitorilor Români (din 1911), organizează în Bucovina șezători literare, la care participă cei mai importanți scriitori români ai vremii.

În 1914, la izbucnirea Primului Război Mondial, se refugiază la București, apoi la Iași, activând pentru intrarea României în război (1915-1916). Membru

³⁶ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 305-307; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 98; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 165-168; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, 2002, p. 59-60; Emil Satco, EB, vol. 1, 2004, p. 509.

al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, este membru în Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina (1909-1921) și în Adunarea Eparhială a Arhidiecezei Bucovinei, membru în Consiliul Național Român din Bucovina (octombrie-noiembrie 1918). După război, este profesor la Școala Normală din Cernăuți (1919-1920), apoi deputat și senator din partea P.N.L. în Parlamentul de la București, inspector general al artelor pentru Bucovina, având contribuții la integrarea Bucovinei în sistemul administrativ și cultural românesc.

Gavril Rotică debutează publicistic, cu versuri, la Cernăuți, în „Deșteptarea”, gazetă pentru popor, semnând cu pseudonim (1901). Ulterior, colaborează la mai multe periodice ale vremii: „Junimea literară”, „Sămănătorul”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Neamul românesc”, „Lucafăru”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Cosânzeana”, „Sburătorul”, „Revista Bucovinei”, „România nouă”, „Țara noastră”. Este participant la marea culegere de folclor întreprinsă în Bucovina de Matthias Friedwagner în perioada 1905-1914. Ca publicist, își începe activitatea în 1915, publicând o suită de articole în „Naționalul”, după care publică articole în „Voința”, lucrează la Iași în redacția periodicului „România”, iar din 1918 este colaborator al gazetei „Glasul Bucovinei”, aici fiind și redactor (din 1929). Este și președinte al Sindicatului Ziaristilor din Bucovina.

S-a refugiat la București, în 1940, la invazia sovietică de la sfârșitul lunii iunie.

Gavril Rotică își publică articolele sale reprezentative în câteva broșuri greu de găsit astăzi: *Cele două Români. Articole și impresii din zilele de suferință* (București, 1919), *Bucovina care s-a dus. Articole despre oameni, locuri și fapte* (București, 1919), *Dintr-un colț al României Mari* (București, 1921), care ilustrează valorile Bucovinei, realități sociale ale timpului și îndeamnă cu însuflețire la conservarea românismului și la unitatea politică a românilor. Dintre articolele sale, de interes astăzi pentru cercetarea științifică, amintim: *În slujba gândului și sufletului românesc. Slova. Muzica. Teatrul*, în volumul Ion I. Nistor (editor), *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1928, p. 229-241; *Petre Liciu în Bucovina*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920, p. 114-116.

Volumele sale de versuri sunt: *Poezii* (Vălenii de Munte, 1909, cu o nouă ediție la Câmpulung Moldovenesc în 1911); *Poezii*, cu o prefață de Sextil Pușcariu (București, 1922); *Paharul blestemat* (București, 1924).

În poeziile de până la Marele Război, Gavril Rotică este „îndatorat sămănătorismului”, fiind „un epigon” al lui Octavian Goga:

„Din slava lumilor albastre, / Într-o senină dimineață, / Trezit-ai plângerile noastre / Tu, veșnic dragă cântăreață. // Vestit-ai ceasul de pornire / În larg de câmp, la sfânta muncă, / Și-n limpezi stihuri de slăvire / Ai coborât sfânta poruncă. // Dar nu știi că pe noi ne doare / Seninul stihurilor tale, / Tu cânti când semănăm sudoare / Și ce

răsare-i numai jale. // Tu cânti când țărna o frământă / La noi copiii și părinții, / Dar din sudoarea noastră sfântă / Nu noi, ci alții-și scot arginții. // Robită-i primăvara noastră / Și glasul-i în văzduhuri geme, / Când te înalți cântând măiastră / Și-n urmă-ți se-mpletesc blesteme. // Prefă-ți cântarea în plânsoare / Și du-o altor zări mai bune / Și, soro-n jalnică cântare, / Robia muncii noastre-o spune" (*Ciocârlii*, în „Junimea literară”, III, nr. 6, iunie 1906, p. 109); „Plâng munții noștri și pe șesuri / Tot jalea satului înveșmântă. / În sfinte funduri de biserici, / Sub lespezi, țărna se frământă: // E duhul mamelor străbune, / Înlăntuit în țărna sură, / E sânge ce-ar voi să strige / Că viața unui neam se fură // Și noaptea-mbrobodit-a țara: / Nu-i nimeni cine să audă / Un glas înădușit de mamă, / A lutului prea sfântă trudă: // Pleacă-ți urechea, strănepoate! / Străbunele pe voi vă cheamă / Și geme în adânc pământul / Că noaptea nu se mai destramă. // Pleacă-ți urechea, strănepoate! / Și ascultați-le cuvântul / De mame ce născură gloriei / Și ne-au făcut vestit pământul. // [...] La voi nădejdiile de mâine / Un neam din noapte și le-ndreaptă / Și de la pruncii voștri, mame, / Seninul dimineții-așteaptă ! // Cuvântul vostru-i o putere / Nebiruită nici de-o lege / Și ziua visurilor noastre / Din noapte poate s-o deslege, // Uniți-vă în gând voi, mame, / Și-un gând sfințească-a voastră cale: / Copiii voștri să ne treacă / Dincol' de lacrimi și de jale!" (*Femeilor române de la noi*, în „Junimea literară”, anul III, nr. 10, octombrie 1906, p. 169).

În *landschaftul* bucovinean al epocii, poezia lui Gavril Rotică se distinge prin câteva trăsături definitorii: „frumusețea aspră” a copilăriei, farmecul satului și al naturii bucovinene în opoziție cu traiul oprimat și înstrăinarea neamului său, așteptând „destrămarea nopții” și „seninul dimineții” izbăvitoare, simplitatea discursului liric și grija pentru „elaborarea imagistică și prozodică”. „Militantismul național” este principala temă și în poezia lui Gavril Rotică de după război, cuprinzând „stihuri mobilizatoare”, optimiste, elaborate în perioada 1916-1917, care au darul de a solidariza și regenera conștiințele nației. Versurile din volumul *Paharul blestemat* (1924) părăsesc, însă, acest filon, evoluând spre „poezia subiectivă” și consacându-se trăirilor erotice, ca „otravă” de care omul este fatalmente dependent, prezentate într-un spectru larg al stărilor contradictorii: incertitudine, neliniște, zbucium, bucurie, chin, adorație, blestem. Evoluând „de la elogiul cătunului” până la „invocarea parfumu-urilor și foșnetelor de mătase” și exploatarea „filonului sentimental trubaduresc”, lirica lui Gavril Rotică se „emancipează de obsesia lui Goga”, câștigând mai ales în fluiditatea expresiei, „fără a se ridica deasupra orizontului”, însă menținându-se într-o „erotică îmbibată de tandrețe”.

La Cernăuți, „Calendarul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina pe anul 1914”, alcătuit de Ion I. Nistor, îi publică două texte: *În colț la crășma cu trei fete*, p. 95; *La zilele de vară...*, p. 121:

„S-a dus de-acum și timpul celor din urmă mure, / E toamnă pretutindeni, pe coaste, pe pădure... / E toamnă-n munți și nime nu urcă, nu coboară / Pe drumul care duce la vilele de vară. / E toamnă și la vile, și nimene nu țese / Pentru iubire mreje afară pe la mese, / Doar niște slove scrise mai mult de nerăbdare / Când se părea prea lungă frumoasa așteptare, / De-au mai rămas ici-colo pe mese ca să spu[ie] / Cui rostul

le-nțelege de-o scumpă cărăru[i]e. / La marginea pădurii nu mai pășește-alene / Ispita, nu-și mai poartă mișcările viclene / Ca să înșele ochii, frumoasa prefăcută, / Să-nșele bănuiala în urma ei născută, / La marginea pădurei cu mese părăsite / Din ochi nu mai scânteie răspunsuri prigonite... / Și-n zare, când s-aprinde lucafărul de sară, / Din raze cea mai tristă la vile și-o coboară, / La vilele cu mese și cu pustii balcoane... / La vilele de vară fereștile cu obloane / Par niște ochi ce-n triste amurguri s-au închis / Să mai viseze-odată frumosul verii vis”.

Pseudonime: Gavril Rotică, Rotică-Dumbrăveanu.

Gavril Rotică, „cel mai reprezentativ poet al «Junimii literare»” de dinainte de război (Constantin Loghin), „cel mai de seamă poet bucovinean de până la 1918” (Constantin Teodorovici), „bardul Bucovinei” și al „universului domestic” (Mihail Sadoveanu), „un rural câmpulungean” căruia i-a fost dat „să exprime amorul discret, cu sfiiciuni de fecioară și ezitări de moralist” (Eugen Lovinescu), se stinge din viață la 1 iulie 1952, la București.³⁷

VALERIAN DUGAN-OPAÎȚ (1881-1965)

Valerian Dugan-Opaîț s-a născut la 11 iulie 1881, în satul Cireș-Opaîteni, districtul Storojineț, fiind copilul lui Ioan Dugan-Opaîț, vornic al satului, și al Elenei, născută Vască, originară din Pătrăuții de Sus pe Siret. Crește într-o familie numeroasă, alături de fratele său mai mare, Arcadie Dugan-Opaîț, care va ajunge profesor de liceu la Suceava și Cernăuți, și alți copii mai mici: Ilie Dugan-Opaîț, care va scrie istoricul familiei, Aspasia, Domnica și Anastasia. Valerian Dugan învață două clase la școala populară din sat, apoi este înscris la Gimnaziul din Suceava, unde îi are colegi pe Constantin Dugan, Constantin Popescu și Florea Pojoga. La Gimnaziul din Suceava rămâne doi ani și jumătate, după care părăsește școala. Revenit acasă, muncește alături de tatăl său în gospodărie și la câmp. Nemulțumit de condiția de țaran, la vârsta de 18 ani se încadrează ca funcționar la Garda Financiară de la Punctul de Frontieră Sinăuți-Siret.

În 1902, este recrutat și, grație scrisului său frumos, este reținut ca pisar în cancelaria Regimentului 41 Infanterie „Arhiducele Eugen” din Cernăuți. Din această perioadă datează preocupările sale de culegător de folclor. De la cătanele împărătești, încazarmate la Cernăuți, Valerian Dugan-Opaîț culege doine, cântece, strigături, cimilituri și orații de nuntă, pe care le include în volumul *Vătăjălul sau urări ținute la nunțile țărănești din Bucovina*, Cernăuți,

³⁷ Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, p. 211-212; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 196; Constantin Loghin, *Gavril Rotică*, în ILRB, 1996, p. 296-302; Eugen Lovinescu, *Poezia sămănătoristă în Bucovina*, în *Istoria literaturii române contemporane 1900-1937*, Chișinău, Casa de Editură Litera, 1998, p. 77-78; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 744; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 171-174; Emil Satco, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, 2002, p. 29-31; C[onstantin] T[eodorovici], *Gavril Rotică*, în DGLR, vol. V (P-R), 2006, p. 704.

Societatea Tipografică Bucovineană, 1904. Ulterior, în 1906, acest volum este completat și reintitulat *Vătăjăful sau orațiuni ținute la nunțele țărănești și doine culese din gura soldaților români*, tipărindu-se la Brașov, la Editura Librăriei Ciurcu. În scurta prefață la cea de a doua ediție, cuprinzând 64 de pagini, autorul își motivează astfel întreprinderea: „Cea mai frumoasă petrecere la țară este nunta și vătăjăful este conducătorul ei. Spre a înlesni vătăjăfului conducerea nunții după obiceiul străbun, am dat cu ajutorul soldaților români la iveală această cărticică”.

În 1906, Valerian Dugan-Opaiț este demobilizat din armata austriacă cu gradul de sergent. Ca să se întrezeze, de pe urma îmbolnăvirii de tuberculoză, ajunge cioban pe muntele Deia, în districtul Câmpulung Moldovenesc, își fierbe cămașa în zer, ca oricare păstor, și îi impresionează pe vilegiaturii veniți aici din alte țări și provincii de Coroană, prin inteligență și limba germană, pe care o vorbește cu ușurință. La stăruința fratele său Arcadie Dugan, profesor de limbile germană și latină la Gimnaziul din Suceava, se înscrie aici ca privatist, dar, în 1909, nu reușește să treacă de examenul preliminar. De acum, în viața sa aventuroasă trăiește mai multe experiențe, destinul purtându-l pe un drum lung și sinuos (Cernăuți, Vălenii de Munte, Suceava, Botoșani, Cernăuți, Lemberg, Cracovia, Triest, Viena, Cernăuți, Vatra Dornei, Rădăuți). În 1911, este sergent reangajat în cadrul Regimentului 19 Vânători de Câmp Klagenfurt, iar, în 1912, de la 1 ianuarie până la 31 martie, este sergent reangajat la Batalionul 20 Vânători de Câmp Triest. Neîmpăcându-se cu disciplina militară austriacă – cum scrie Radu Popescu – Valerian Dugan-Opaiț demisionează și îi cere profesorului Nicolae Iorga, pe care l-a cunoscut în perioada de colaborare la „Semănătorul”, să-i găsească un serviciu. Nici la Vălenii de Munte nu rămâne mult, revenind la Suceava și înrolându-se în Regimentul 27 Infanterie Botoșani, cu care participă, în 1913, la operațiunile din Bulgaria. Demobilizat, se reîntoarce la Suceava, apoi acasă, la Cireș-Opaițeni.

În perioada 1 mai 1914-31 decembrie 1918, Valerian Dugan-Opaiț este plutonier grefier la Tribunalul Militar al Regimentului 41 Infanterie, la Cernăuți, Cracovia și Lemberg, plătit cu 70 de coroane lunar. În perioada 1-20 noiembrie 1918 este plutonier voluntar în cadrul Regimentului 64 Infanterie Român din Viena, după care, în intervalul 21 noiembrie 1918-31 mai 1919, îndeplinește funcția de plutonier interpret la Pretoratul Diviziei VIII Cernăuți. La sfârșitul anului 1919, îl găsim funcționar de cancelarie la Expozitura Vatra Dornei, apoi la Subprefectura Vatra Dornei (1919-1925).

O perioadă mai lungă de timp Valerian Dugan-Opaiț lucrează la Prefectura Rădăuți (1 ianuarie 1926-31 august 1940), fiind șef de birou, apoi șef de secție. Valerian Dugan este pensionat la 1 septembrie 1940 pentru limită de vârstă.

Încă din perioada studiilor gimnaziale, Valerian Dugan-Opaiț scrie versuri, risipite pe la diverse redacții din România, ulterior trimise în câteva

caiete la Academia Română și la Casa de Creație a județului Suceava. Unele poezii rătăcite pe la rude și recuperate de noi reprezintă admirabile caligrafii lirice:

„Și tot mai vin să-ți văd mormântul / Acoperit cu iarbă mare, / Dar când eram aproape, vântul / Bătu în semn de apărare. // E gestul tău de stană rece, / Așa ai fost întotdeauna. / Dar, iartă-mi! Florile s-or trece, / Să-ți răsădesc aproape una. // Tu ai purtat-o în cosițe, / La sân și-ades la cingătoare, / De când erai și tu o floare / Cum n-a fost alta pe sub soare. // Primește-o! Când s-o scutura, / Tu lasă să adie vântul / Și-atâtea flori s-or semăna / În jur de tine, greu pământul! // Și florile-ți vor spune-n șoaptă / Iubirea cât mi-a fost de mare, / Iar vântul n-o să mai adie / Spre mine-n semn de apărare...” (text scris la mormântul Soniei, Cernăuți, 30 III 1919); „Foaie, spin de mărăcine, / Cine spune că mi-e bine, / Schimbe soarta lui cu mine / Și-a vedea câtui de bine... // De-au lovit, de m-a durut, / Nime-n lume n-a știut; / Din dureri crescui bujori / Și-am răs lumei printre flori. // [...] Toată lumea-și are-un drum, / Eu, pe visuri, numai scrum; / Toată lumea-i dintr-un neam, / Numai eu pe nimeni n-am. // Spinul are umbra lui, / Eu, la umbra nimăru, / În bătaia vântului, / Sub găoacea timpului, / Cu noianul gândului, / Până-i voia Domnului!” (*Crâmpeli de autobiografie*); „La munte vreau, la munte, la munte vreau să mor, / Să mă jelească viersul drăguțului izvor, / S-aud pe plai ciobani cântând din flu[ș]eraș / Și buciumul la stână, cu glasul-i pătimaș; / Să dorm, ca tot ciobanul, și eu în sat la noi / Pân' vremile de mâine veni-vor de apoi!...” (*Dorința din urmă*, 1906).

Piesa de teatru *De ale Anului Nou* valorifică obiceiurile de Crăciun și de Anul Nou din satul său natal, fiind dactilografiată și trimisă cunoscuților și prietenilor. Nuvela *A fost odată o primăvară*, rămasă în manuscris, este închinată Soniei, una dintre iubirile sale incendiare, după care aleargă zadarnic prin întreaga monarhie. *Steluța*, nuvelă rămasă, de asemenea, în manuscris, le are ca protagoniste pe Leonora și Viorica Reus, alt „veritabil roman” de dragoste din viața sa tumultuoasă. *Toma Dugan în America* este o traducere din limba germană a nuvelei lui Otto Hoecker *Eigenland*. Toate acestea se găsesc astăzi la Arhivele Statului din Iași, în cadrul *Fondului „Frații Dugan”*.

La Vatra Dornei și la Rădăuți, Valerian Dugan-Opaiț editează câteva periodice: „Arcașul”, „gazetă culturală ilustrată”, Vatra Dornei, 13 aprilie 1924-29 martie 1925; „Sentinela română”, „gazetă ilustrată bilunară pentru luminarea poporului”, Vatra Dornei, 19 aprilie 1925-28 martie 1926; „Luceafărul Carpaților”, „gazetă ilustrată pentru împrietenirea sufletească, curată, trainică și puternică a românilor de pretutindeni”, Rădăuți, 14 august 1927, ianuarie 1928; „Triicolorul”, „gazetă ilustrată” a Societății populare „Triicolorul”, Rădăuți, 15 august 1933-septembrie 1935.

La Cernăuți, „Călimdariul poporului bucovinean pe anu ordinar 1906”, „Redigeat și edat” de Eugen Neșciuc, publică în partea sa literară *Urări la nunțile țărănești în Bucovina. Sara înainte de cununie*, culese de Valerian Dugan-Opaiț, p. 54-63, cuprinzând următoarele secvențe ale ritualului de nuntă: 1) *Schimburile la mireasă*; 2) *Schimburile la mire*; 3) *Ertarea întâia*; 4)

Ertarea a doua. După cununie; 5) Când vine mireasa acasă și se pune la masă; 6) Când vine mirele; 7) Când intră mirele în casă și se pune după masă; 8) La înhobotatul miresei; 9) Ertarea a treia. Același calendar publică, în tomul din 1908, poezia În toiul iernii, semnată cu pseudonimul Valuță, p. 80, o frumoasă creație pentru copii. Tot aici, acest calendar publică Chiuituri și doine cătănești, culese de V[alerian] Dugan-Opaiț, p. 93.

La 31 ianuarie 1943, Valerian Dugan-Opaiț, „un nedreptățit”, cum îl prezintă Radu Popescu, este internat în Lagărul de Deținuți Politici de la Târgu Jiu, unde îl cunoaște pe Tudor Arghezi, adevărat model pentru el în felul de a scrie poezie.

Pseudonim: Valuță.

Valerian Dugan-Opaiț, „bunul român și neînțelesul de ai săi și de societate”, se stinge din viață la 11 august 1965, la Vatra Dornei. „A murit sărac – scrie Radu Popescu, nepotul său –, dar bogat în fapte [săvârșite] pentru neamul său, pe care l-a iubit cu fanatism”. Un text în versuri, *Am strâns povestea vieții mele*, datat „Rădăuți, 11 VII 1960”, ilustrează trecerea prin lumea noastră a acestui modest și nefericit autor bucovinean:

„Am strâns povestea vieții mele, oricât de zbuțuit-a fost. / Rar printre nori
lucesc și stele; și-atât de-a fost..., tot are rost. // Uitat de moarte și de prieteni, lipsit de
orișice plăceri, / Deschid caietul cu-o steluță, cu amintiri din primăveri. / Pe prima
pagină o rază de soare cald; căldura-i simt / Ca ghiocelul ce străbate înghețul locului
său strâmt. / Am fost copil! Copilăria mi-a fost și rai, mi-a fost și iad. / Trec peste ea la
tinereță-mi și-aud cum trăsnetele cad / Și-mi nimicesc dupăolaltă tot ce-am avut mai
drag, mai sfânt. / Războiul, n-ar mai fi să fie! Distruge tot de pe pământ. // Cu ale sale
trei steluțe, caietul plin de gingășii / Îmi rupe inima în două. «Ea» nu-i mai mult între
cei vii. / Dar de-nchid ochii-o văd în viață, zglobie-așa, cum mi-a fost dragă / Și răd, și
plâng cu dansa clipa. Atât din viața noastră-ntregă! // Mai am caiete multe, însă, de le
deschid, eu nu mai plâng. / Mi-i inima însângerată și vremurile pumnii-mi strâng. /
Trufașii lacomi, cruzi, despotici, au zmulț și zdreanța de pe trup / Mulțimii [s]clave de
robotnici, căror și sângele le-au supt. / Mă văd și eu printre aceștia. Și ce-a rămas din
mine-acum? / Un ciung abia mișcându-și umbra. pornit pe ultimul său drum! / O,
soarte vitregă! Pe vremuri, eu n-am fost laș, ci am luptat. / Și de străini și de ai noștri
am fost adese decorat. / Între acele decorații a fost și una – și nu mint – / De
la-mpăratul Francisc Iosif – ca a lui Iancu – de argint. / Și alta, că sub steagul țării
(treicolor) am tot luptat de-a valma toți, / Să ne unim și libertatea să o lăsăm la
strănepoți. // Dar, drept răsplată, guvernării, abia ieșiți de prin găoci, / M-au pus la
cazne ani de-a rândul prin haita lor de zbiri precoci. // Vor trece toate! Toate-or trece!
Istoria va rămânea. / Cu-al nostru sânge ea va scrie că-a fost și-acum așa ceva”.

Multă vreme, Valerian Dugan-Opaiț este necunoscut în Bucovina. Abia după anul 2000 activitatea sa începe să fie cunoscută³⁸.

³⁸ Dumitru Covalciuc, *Valerian Dugan-Opaiț, folclorist și animator cultural*, în „Zorile Bucovinei”, Cernăuți, 14 decembrie 2000, p. 2; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 347;

ION COCĂRLĂ-LEANDRU (1882-1943?)

Născut la 26 august 1882 (după alte surse, la 6 aprilie 1885) în localitatea Costâna, din districtul Suceava, învață la școala primară din satul natal și la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, absolvit în 1900, studii neterminate, din cauza lipsurilor materiale, la Facultatea de Drept a Universității Francisco-Josfine din Cernăuți. Este învățător, în 1913, la Școala română cu patru clase din Măreței, districtul Suceava, colaborator la „Junimea literară” (Cernăuți), „Buciumul” (Câmpulung Moldovenesc), „Deșteptarea” (Cernăuți), „Sămănătorul” (București) și „Almanachul jubilar «Academia ortodoxă»...” (Cernăuți, 1909).

Influențat de poezia lui Octavian Goga și a lui George Coșbuc, „ne apare mai mult ca poet umanitar”, exprimând „jalea satelor” și „amarul gloatei”: „Din dureri trăite / Și din chinuri mute, / Din visări ne-atinse / Și iubiri pierdute, / Din foșnet de frunze / Veștede, când cad, // Din șopot de ape / Când se plâng pe vad, / Din amarul gloatei, / Din suspin de mamă / Cântecul meu jalnic / Astăzi se întramă”. „Poezia înstrăinării”, cu accente de insurgență îndârjită față de cei care au invadat țara („flămânde hiene”, „hoți hrăpareți”), făcând din țărani bucovineni „robi fără simbrie” (*Celor veniți, Pălmași, Străjerul*), surprinde „pacostea emigrării în America”, în versuri ce se constituie ca document al sensibilității unei epoci pline de convulsii sociale.

Poeziile *Dragostea dumbrăvii, Sară-n codru, În zori de zi, Gelozia, Mărioara, Prin satul meu, Așa doresc să mai iubesc o dată* sunt creații ilustrative pentru orientarea liricii sale sămănătoriste, celebrând iubirea pierdută și natura ce-și „cântă liturghia” sub străluciri de lună și în murmur de ape („numai singurel izvorul / murmură cetind psaltirea”), cu imagini reușite de „pastel concentrat”: „Iar zefirul mai deoparte / El, ștregariul din poveste, / Frunzărind o sfântă carte / Și mai stă și mai citește”. Nicolae Iorga îl consideră „cel mai bine înzestrat dintre tinerii poeți bucovineni”, prin „frumoasele [sale] însușiri”: „cultură, entuziasm pentru ideile nobile, simțire, delicată și caldă iubire de neamul său, milă pentru suferințele celor mici și săraci”. *Casa părintească* rămâne una dintre cele mai izbutite poezii ale sale și ar putea fi inclusă în orice antologie a poeziei românești din Bucovina istorică:

„În cătun pe valea popii, / Unde nu mai vezi pârlezuri, / Stă căsuța părintească / Fără prispă și zăplazuri. // Iar în preajmă trei mesteceni, / Albi de-a anilor ninsoare, / O mai străjuiesc din vremuri / De furtuni și-arsuri de soare. // Numai pătlăgica crește / Pe cărarea dinspre tindă... / Doar furnica, cărând pragul / Ros de cari, de-o mai colindă. // Loboda și cu susaiul / Bat în marginea ferestrei / Despoiate de privazuri, / Căpriorii-s fără trestii. // Pe-o chioțoare stă și-acuma / Un rabuș crestă în rânduri, / Pe el cetluiau bătrâni / Sumedenie de gânduri. // În căsuță, pe-un perete, / Dorm icoanele-afumate. /

Cruci uscate de văzdoage / Prin cuire-s aninate. // Ars de dorul fetelor, / Sub icoane busuiocul / S-a uscat de mult în floare, / Tânguindu-și nenorocul. // În cămară sub o grindă, / Fluieru-și doinește cântul, / Când prin geamurile sparte / Șuierând se uită vântul. // Iar mestecenii-auzindu-l / Scutur pletele alene, / Frunza tremură de dorul / Doinelor din altă vreme”.

În timpul vieții, își adună creațiile literare în volum: *Jalea satelor. Poezii*, Suceava, Tipografia Societății „Școala Română”, 1911. Unele dintre poeziile sale (*Celor veniți*, de exemplu) circulă și astăzi în calendarele și almanahurile românilor din Bucovina (Cernăuți).

Pseudonime: Ion C. Leandru, I. Cocârlă-Leandru, Leandru.

„Căldariul poporului bucovinean pe anul bisect 1912”, „Redigeat” și editat de Eugen Neșciuc publică din creația sa poezia *La noi în sat*, p. 76:

„La noi în sat au înflorit cireșii / Și zarzării de prin grădini, / Tot satul e-nvăluit în vraja / Miresmei mândrilor malini. // Dumbravnicul începe-a crește / Și maghiranii-mbobocesc. / Ca fulgi de nea întârziate / Și lăcrimioarele-nfloresc. // E-un colț de rai, iubito, satul / Cu crânguri, plaiuri și cu văi / Și-n acest rai măreț lipsește / Fiorul sfânt din ochii tăi. // De ce nu vii să dai c-un zâmbet / Iar farmec florilor uitate? / Că mă urești, port singur vina, / Dar florile-s nevinovate...”.

Ion Cocârlă-Leandru se stinge din viață, probabil, în 1943, la Suceava, fiind înmormântat în satul său natal. După alte surse, locul și data morții sunt necunoscute³⁹.

NICOLAE COTOS (1883-1959)

Nicolae Cotos se naște la 10 octombrie 1883, în localitatea Straja, districtul Rădăuți. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1897-1905) și la Facultatea de Teologie din Cernăuți (1905-1909), unde obține doctoratul, în 1911. Studii de specializare la Universitățile din Viena, Breslau, Tübingen, Bonn, Berlin, Atena și București (1910-1914). Este voluntar în armata română în Primul Război Mondial, profesor suplinitor la Seminarul Teologic din Chișinău (1918-1919, Docent (1919), profesor agregat (1920) și titular (1924) la Catedra de Teologie Fundamentală de la Facultatea de Teologie din Cernăuți. La Facultatea de Teologie din Cernăuți face și cursuri speciale de Psihologia religiei, Filosofie creștină, Sectologie, suplinește un timp Catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică, este decan al Facultății de Teologie (1924-1931, 1935-1937, 1938-1940), rector al Universității din Cernăuți (1926-1927), fiind pensionat în 1941.

³⁹ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 302-305; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 50; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 175-177; Constantin Ungureanu, *Școlile primare din districtele Rădăuți și Suceava în anul 1913*, în „Codrul Cosminului”. *Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare»]*, serie nouă, nr. 12 (22), 2006. Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2006, p. 143.

Este redactor al revistei „Candela” (1935-1938), fondator și redactor al revistei „Credința”, în care publică numeroase articole de îndrumare creștinească.

„Om cu destin tragic”, stabilit din 1944, în cel de al doilea refugiu, la Sibiu, în 1951-1952, este lector suplinitor pentru limba greacă la Institutul Teologic Universitar de aici. Profesor de prestigiu, nehirotonit, cu o bogată activitate misionară este autor de studii, articole, publicate în presa teologică a vremii. Câteva cursuri au circulat litografiate. Publică și traduceri din lucrările sfinților părinți capadocieni, în periodice, însă unele rămân în manuscris ori sunt pierdute în refugiul din 1940.

Profesorul Nicolae Cotos îngrijește „Calendarul...Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură retorică și muzică bisericească»”, tipărit la Cernăuți (1886-1895). În „Almanach jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909”, publică „povește populare”. De interes documentar, *Almanachul jubilar al „Academiei Ortodoxe” la 25 de ani de existență*, Cernăuți, 1909; *Activitatea pentru răspândirea culturii religioase morale din Archideceza Bucovina*, în volumul publicat de Ion I. Nistor, *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, Cernăuți, Editura „Glasul Bucovinei”, 1928, p. 375-388.

Profesorul Nicolae Cotos se stinge din viață la 15 mai 1959, la Sibiu⁴⁰.

GHEORGHE VEDEANU (1886-1953)

Gheorghe (George) Vedeanu se naște la 28 iunie 1886, la Mănăstirea Humorului. Este fiul lui Teodor Vedeanu și al Ioanei, născută Corlățean. Studiază la Facultatea de Teologie a Universității Francisco-Josefine din Cernăuți, fiind hirotonit preot la 8 septembrie 1910. Paroh în Horodnicu de Jos (din 1925), iconom stavrofor (din 1926), este consilier eparhial (1935-1940), protopresviter (1937).

Colaborator la „Candela”, revistă teologică și bisericească, seria a II-a, tipărește câteva studii teologice: *Mărturisirea preoților, necesitatea și folosul ei*, IV, 1928, p. 216-218; *Biserica Ortodoxă și cultele minoritare*, VI, 1929, p. 446-450; *Misiunea internă a Bisericii lui Hristos reflectată în scrierile dr. Gr. Gh. Comșa și dr. N. Cotlarciuc*, „Ocotirea socială și biserica”, VIII, 1931, p. 281-286. Profesorul Nicolae Cotos îi publică în „Almanach jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909” folclor, cules probabil din Horodnicu de Jos, satul său natal (1909). Împreună cu protoiereul Gheorghe Cojocar și preoții Gheorghe Negură și Mihai Lucan, înființează „Cuvântul preoțesc”, gazetă profesională a clerului din Bucovina, care apare la Rădăuți în perioada 1934-1942. „Unul din cei mai respectați preoți ai Bucovinei interbelice. Tipicar după rânduială, muzicant desăvârșit, dar, mai ales, un preot ireproșabil, care a știut să organizeze parohia

⁴⁰ Mircea Păcurariu, DTR, 1996; D. Valenciu, „Candela”, revistă teologică și bisericească, seria a II-a (1923-1946). *Ghid bibliografic*, Suceava, Editura Mușatinii – Editura „Bucovina viitoare”, 1999. p. 21-22; Emil Satco, EB, vol. I, 2004. p. 278-279.

Horodnic de Jos după vechea rânduială creștină. El oferă plata în întregime (1 100 lei) a primului număr [din „Cuvântul preoțesc”] care trebuia trimis de «probă» tuturor preoților” din eparhie. Nu cunoaștem soarta colecției sale de folclor. Trece la Domnul la 8 mai 1953⁴¹.

ION GRĂMADĂ (1886-1917)

Ion Grămadă vede lumina zilei la 3 ianuarie 1886, în satul Zaharești, din districtul Suceava, în familia țăranilor Constantin și Paraschiva Grămadă, fiind primul din cei cinci copii ai lor. Între anii 1893-1897, învață la școala din sat. Își continuă studiile la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1897-1906). Învață aici germana, franceza și italiana, citește autori străini, la modă în epocă (Björnson, Gogol, Sienkiewicz, Zola), face traduceri. Din anii superiori de gimnaziu datează primele sale „încercări literare”. „Junimea literară” din Cernăuți, în numerele 4 și 5 din 1904, îi publică, sub pseudonim, schițele *De Înviere și Întoarcerea*, iar „Luceafărul”, *În ajunul despărțirii*, în numărul din octombrie 1905. Pentru schița *In Abbiategrosso* primește, în 1905, premiul revistei „Junimea literară”. În 1906, Ion Grămadă își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de Litere a Universității din Cernăuți, urmând specializarea în istorie și geografie. La Cernăuți rămâne până în 1910, continuând să publice schițe, povestiri și nuvele, precum și traduceri. Din această perioadă datează schița *Serafim Cărășel* (1907). Devine membru în comitetul Societății Academice „Junimea” și președinte al secției literare a acesteia. La 15 noiembrie 1907, înființează gazeta populară „Deșteptarea”, care devine „cea mai bine redactată și mai răspândită gazetă populară a Bucovinei” (15 noiembrie 1907-1 noiembrie 1908).

În 1908, la sărbătorirea jubileului de 30 de ani de existență a „Junimii” de la Cernăuți, organizează o mare șezătoare literară, la care sunt invitați scriitori și istorici din România: Nicolae Iorga, Ștefan O. Iosif, Dimitrie Anghel, Simion Mehedinți, Dimitrie Onciul, Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Cincinat Pavelescu, Emil Gârleanu, Elena Farago, Ana Conta-Kernbach. Ion Grămadă pleacă în 1908 în Italia, la Abbazia, unde este angajat ca „meditator” în familia lui Alexandru Constantinescu, ministrul Agriculturii și Domeniilor din guvernul României.

În timpul liber, în 1909, vizitează Roma, Florența, Veneția, Bologna, Ancona, despre care scrie în corespondență. Schița *Grota din Adelsberg* datează

⁴¹ Despre viața și faptele sale există puține referiri: „Anuarul Mitropoliei Bucovinei pe anul 1937”, Cernăuți, Editura Consiliului Eparhial al Bucovinei, 1937, p. 121; Dumitru Valenciu, „Cuvântul preoțesc”. *Gazetă profesională a clerului din Bucovine, 1934-1942*, (I), Suceava, Editura „Bucovina istorică”, 2002, p. 23, 33. Noi completăm informațiile biografice cu date noi, extrase din arhiva Parohiei Ortodoxe Horodnicu de Jos

din perioada șederii sale în Italia. Tot acum lucrează la o istorie a Bucovinei, care va rămâne însă neterminată. În octombrie 1909, este înrolat într-o unitate de vânători de munte din Tirol. Se îmbolnăvește și, în 1910, este lăsat la vatră din motive medicale. În vara anului 1910, pleacă în Vechiul Regat, unde audiază cursurile de vară ale lui Nicolae Iorga de la Vălenii de Munte. La îndemnul acestuia, începe să traducă lucrarea lui J. A. Vaillant *La Roumanie, ou Histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or, Ardaliens, Vallaques et Moldaves, résumés sur le nom de Romans*, apărută la Paris, în 1844. În toamna anului 1910, Ion Grămadă se înscrie la Universitatea din Viena. Este membru în Societatea Academică Social-Literară „România Jună”, devenind președintele secției sale literare. Hotărât să scrie istoricul societății, cu ocazia împlinirii a patru decenii de la înființare, cercetează arhiva societății și documente aflate în Biblioteca Academiei Române din București. Tot în acest an, îi apar articole în „Deutsches Volksblatt”, „Tribuna”, „Românul” și „Viața românească”.

În Biblioteca Universității din Viena, Ion Grămadă descoperă originalul german al poeziei *Venedig* a lui Gaetano Cerri, pe care o compară cu sonetul prelucrat de Mihai Eminescu, demonstrând superioritatea acestuia din urmă. Publică la Cernăuți volumul *Din Bucovina de altădată*, culegere de schițe istorice, editată sub patronajul Bibliotecii Societății „Steaua”. În 1912, este angajat redactor la ziarul „Românul” din Arad. Se implică activ în munca de redacție și scrie articole politice pe tema idealului național. Colaborează, de asemenea, la „Tribuna” din Cluj și la „Viața nouă” din Cernăuți. La 1 ianuarie 1913, se întoarce la Viena, unde, la 16 iulie, își susține examenul de doctorat cu teza *Anteil der Rumänen an der Belagerung Wiens (1683) / Participarea românilor la asediul Vienei din 1683*. În toamna aceluiași an, devine profesor de liceu la Cernăuți, unde predă istoria și logica. În 1914, este angajat redactor la „Viața nouă”, revista Clubului Național Român. În septembrie, după izbucnirea războiului, dezertează din armata austro-ungară, trece granița în România, unde este ales, la 11 septembrie, în comitetul de refugiați ardeleni și bucovineni, care va redacta un manifest de susținere a idealului național al românilor. În 1915, Ion Grămadă predă limba germană la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu și lucrează la întocmirea unei broșuri cuprinzând articole polemice axate pe probleme naționale.

În vara anului 1916, Ion Grămadă refuză catedra de la Liceul Militar din Iași și cere să fie trimis pe front. În toamna anului 1916, este mobilizat și trimis pe front, în linia întâi, cu gradul de sublocotenent. Pe front, i se încredințează comanda unui pluton de vânători de munte din cadrul Armatei a II-a. La 27 august 1917, Ion Grămadă cade pe câmpul de luptă, la Cireșoia, județul Bacău, în timpul unui asalt al trupelor române. La 11 decembrie, la mormântul său se oficiază un serviciu religios, la care participă moștenitorul tronului, principele Carol. În 1926, osemintele „eroului de la Cireșoia” sunt aduse în Bucovina,

depuse, la 12 mai, în Capela Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava” și reînhumate în cadrul unei ceremonii solemne, cu onoruri militare (20 iunie 1926).

Ion Grămadă este autor de schițe, nuvele și eseuri, explorând subiecte din viața satului bucovinean, în care țăranul este surprins în mediul său de viață sau în împrejurări noi: la școală și la oaste, scrieri care prevesteau un scriitor remarcabil. „E atâta seninătate în acest mediu – observă Constantin Loghin –, atâta dor de viață, respiri atâta aer sănătos, te simți atât de bine în această lume de țărani ideali, încât îți pare rău să te desparți de ea. Și autorul ne-o descrie cu atâta simpatie, încât ni se dezvăluie de departe ca un admirator al acestui mediu”. În opoziție cu acest mediu țărănesc, Ion Grămadă creează tipuri din lumea orășenească, văzută, în spiritul sămănătorismului, ca „mediu stricat, nesincer și cu o spoială de cultură”. Fin „observator al oamenilor”, „meșter în crearea de tipuri” umane (copii poznași, fete zglobii și nevinovate, studenți săraci, bătrâni așezați), prin „umorul decent”, „minunatele descripții de natură”, stilul „vioi și înflorit cu fraze luate din popor, care de care mai pitorești și mai hazlii”, Ion Grămadă realizează „colțuri de rai din Bucovina” vremii sale.

Prin schițele sale istorice, cu un vădit caracter științific, Ion Grămadă „popularizează cunoștințele istorice” într-un public mai larg: *Jurământul Țării la 1777* (1910), *Aducerea moaștelor Sfântului Ioan cel Nou de la Zolkiew la Suceava (1783)* (1910), *Un congres al „Sfintei Alianțe” la Cernăuți (1823)* (1910), *De prin anii 1848 și 1849* (1910), *Nunta Domniței Maria cu Ianuș Radziwill (1645)* (1911), *Nunta Domniței Ruxandra (1652)* (1912).

Antum, îi apar în volum lucrările: *Câteva reflexiuni la „Habsburgii și românii” părintelui Victor Zaharovschi*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1909; *Din Bucovina de altădată*, Cernăuți, Editura Bibliotecii Societății „Steaua”, Cernăuți, 1910; *Din Bucovina de altădată. Schițe istorice*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „C. Sfelea”, 1911; *Societatea academică socială literară „România Jună” din Viena: 1871-1911. Monografie istorică*, Cernăuți, 1912 (lucrare importantă prin caracterul ei istoric și istorico-literar); *Mihail Eminescu. Contribuții la studiul vieții și operei sale*, Heidelberg, 1914 (lucrarea „umple câteva lacune, îmbogățind substanțial bibliografia cercetărilor în domeniu”).

„Ion Grămadă – scrie Nicolae Iorga – era un om foarte frumos și zdravăn, pe care natura-l împodobise cu o minte aleasă. Poate între toți tinerii din țărișoara lui nu era unul care să-l întrecă. Bun cunoscător al trecutului nației sale, el era și un scriitor de chemare, știind să dea viață prin farmecul formei bogatului material pe care-l aduna răbdător. Articolele lui, strânse [...] într-o broșură [...] arată toate însușirile unui istoric de talent deosebit. Vorbind frumos și cu căldură, era un profesor ascultat și iubit. [...] El a fost un om întreg și hotărât, pe lângă o inteligență și o cultură pe care le au puțini. dar viața lui, cu sfârșitul ei glorios și tragic, este și o mare și frumoasă învățătură.

Scriitor distins, istoric căruia-i era păstrată cea mai mândră carieră, vorbitor ales, acest fiu de țăran bucovinean era legat de ceea ce idealismul dinainte de război avea mai curat”.

La Cernăuți, „Almanachul jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909” publică schița *Studenti*, p. 106-118, sub semnătura lui I. Grămadă. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1909”, „Redigeat” și editat de Eugen Neșciuc, îi publică articolul *Jurământul Bucovinei la 1777*, p. 78-91, pentru care se dă și o ilustrație la p. 117. Același calendar, în tomul său din 1911, îi publică două lucrări: *O noapte de groază*, povestire, p. 57-61, și *Cum era pe vremuri la noi în Bucovina (Un congres al Sfintei Alianțe la Cernăuți, 1823)*, o povestire istorică, p. 63-68. „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1914”, întocmit de Ion I. Nistor, publică articolul *Lupta bisericească din Bucovina*, reprodus din „Românul”, cotidian politic cu pagină literară, de la Arad (1913), sub pseudonimul I. Nufăr, mai puțin cunoscut în Bucovina, p. 109-112.

Pseudonime: I. Grămadă-Nalbă, Nicu Nalbă, I. Nufăr.

Risipite în ziarele, revistele și calendarele vremii, dar și în câteva volume greu de găsit astăzi, scrierile lui Ion Grămadă sunt reunite, postum, în câteva ediții: Ion Grămadă, *Scrieri literare*, cu o prefață, *Studiu asupra vieții și operei lui*, de Constantin Loghin, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1924; Ion Grămadă, *Cartea sângelui*, Suceava, Editura Mușatinii, 2002. În *Studii și documente literare*, vol. VIII, *Correspondență literară și culturală privitoare la anii 1890-1934 și în special la „Sămănătorul”*. *Scrisori din anii 1890-1934 către Nicolae Iorga*, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1939, p. 65-77, I. E. Torouțiu publică zece scrisori ale lui Ion Grămadă, trimise istoricului Nicolae Iorga, în perioada 1907-1914, din Arad, București, Cernăuți, Suceava și Viena, toate interesante prin informațiile și problemele aduse în discuție⁴².

⁴² Const. Loghin, *Viața și opera lui I. Grămadă*, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul XII, nr. 10-11, octombrie - noiembrie 1923, p. 358-373; anul XII, nr. 12, decembrie 1923, p. 429-436; Constantin Loghin, *Studiu asupra vieții și operei lui [Ion Grămadă]*, în Ion Grămadă, *Scrieri literare*, cu o prefață de Constantin Loghin, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1924; Constantin Loghin, *Prozatorii „Junimii literare”*. Ion Grămadă, în ILRB, 1996, p. 314-323; N. Iorga, *Ion Grămadă*, în *Oameni cari au fost*, vol. II, ediție îngrijită și note de Ion Roman, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 79, 231-232 (reeditarea ediției din 1934-1939); Const[antin] Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 45, 52, 589; Aurel Buzincu, *Ion Grămadă - prozatorul*, în „«Codrul Cosminului»”. *Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava]*, serie nouă, nr. 2 (12), 1996, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1996, p. 520-526; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 178-189; Emil Satco, EB, 2004, p. 443-444; Constanța Buzatu, *Ion Grămadă*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. III (E-K), 2005, p. 398-399.

ILIE E. TOROUȚIU (1888-1953)

Ilie E. Torouțiu se naște la 17 iunie 1888 în Solca, districtul Gura Humorului. Părinții săi sunt Toader și Ecaterina Torouț, țărani „cu mare cuviință pentru carte și învățătură”. Clasele primare le face la școala din Solca, iar în perioada 1902-1910 este elev la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, întreținându-se singur din meditații. În toamna anului 1906, participă cu însuflețire la excursia organizată la Iași cu ocazia dezvelirii statuii lui Vasile Alecsandri, de la Teatrul Național, în 17 noiembrie. Cei 360 de bucovineni care călătoresc pe calea ferată la Iași, gratuit, grație sprijinului oferit de guvernul României, vizitează fosta capitală a Moldovei, ascultă cuvântarea lui Nicolae Iorga, susținută în Sala Pastia, participă la diverse spectacole și îi fac o vizită scriitorului Nicolae Gane, pe care îl impresionează prin costumele lor naționale românești și de la care primesc în dar exemplare din cărțile sale proaspăt tipărite.

Student, din 1910, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Francisco Josefine din Cernăuți, Ilie E. Torouțiu se face remarcat prin seriozitate și muncă asiduă, calități care îl determină pe savantul romanist Matthias Friedwagner să-l ia, la plecarea din capitala Bucovinei, ca asistent de limba română pe lângă Catedra de limbi romanice de la Universitatea din Frankfurt am Main (1913), acolo unde tânărul bucovinean își continuă studiile.

Revenit în Bucovina, Ilie E. Torouțiu este mobilizat, la sfârșitul lunii iulie 1914, odată cu Alexandru (Leca) Morariu, și trimis pe front. După o serie de peregrinări cu unitatea sa pe drumurile Galiciei, în toamna lui 1914 obține un concediu și, împreună cu Aurel Morariu și Vasile Grecu, se refugiază în București, acolo unde își stabilește definitiv domiciliul.

Ilie E. Torouțiu scrie, încă din anii de liceu, o serie de foiletoane, pe care le publică în ziarul „Patria” de la Cernăuți (1909-1910) și în revista „Ion Creangă” din Bârlad (1908-1910), care îi publică folclorul cules din satele Bucovinei. În ziarul „Patria”, văd lumina tiparului, pentru prima oară, o parte dintre studiile sale sociologice referitoare la structura societății bucovinene, care apar ulterior în volum: *Românii și clasa intelectuală din Bucovina. Notițe statistice*, Cernăuți, Editura Societății academice „Junimea”, 1911, 48 p.; *Românii și clasa dirigentă din Bucovina. Studiu statistic economic*, Cernăuți, 1911; *Românii și clasa de mijloc din Bucovina. Studii statistice*, Partea I, Meseriașii, Cernăuți, 1912; Partea a II-a, Negustorii, Cernăuți, 1912; *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, cu 12 hărți, București, 1916, 432 p.

Din această perioadă datează culegerile sale de folclor: *A fost odată... Povești și cântece populare culese de ~*, Cluj, Tipografia „Carmen” Petru P. Barișiu, 1911, 163 p., cuprinzând șapte basme, 160 de cântece și o scrisoare versificată din America; *Frunză verde. Cântece populare culese de ~*, Solca, Tipografia M. Schaffer, 1914, 120 p., cuprinzând material adunat de la țărani din Solca și din diferite localități bucovinene (Arbore, Botoșana, Câmpulung

Moldovenesc, Comănești, Crasna, Frasin, Frătăuții Vechi, Gemenea, Lisaura, Liteni, Marginea, Mănăstirea Humorului, Mitocul Dragomirnei, Păltinoasa, Părhăuți, Pătrăuți, Pârteștii de Jos, Poieni-Solca, Putna, Sadova, Stroești, Stulpicani, Suceava, Sucevița, Șcheia, Tărășeni, Tereblecea, Tișăuți, Todirești, Udești, Vama, Volovăț, Zaharești). Tot din această perioadă datează și un volum de proză scurtă: *Chipuri*, Cluj, Tipografia „Carmen” Petru P. Barițiu, 1912, 147 p.

O secțiune distinctă din scrierile lui Ilie E. Torouțiu cuprinde, fără îndoială, studiile sale de istorie și critică literară. Dintre acestea: *Un iscusit traducător al poeziei române în limba evreiască*, conferință referitoare la traducerea lui Salmon Segall, Cernăuți, 1922; *Carmen Sylva în literatura românească*, Cernăuți, 1924; *Immanuel Kant în filosofia și literatura română*, București, 1925; *Modernismul. Simbolism—impresionism—expresionism*, București, 1926; *Heinrich Heine și heinismul în literatura românească*, București, 1930; *Hermann Sudermann în literatura românească*, București, 1930; *Pagini de istorie și critică literară*, București, 1936 etc. Principala contribuție a lui Ilie E. Torouțiu, cea care i-a adus supranumele „un Hurmuzachi al istoriei literare românești” (Marin Bucur), rămâne cea de editor al seriei *Studii și documente literare*, vol. I-XIII, București, 1931-1946, dintre care numai cel dintâi volum este realizat în colaborare cu Gh. Cardaș.

Bun cunoscător al limbii germane, Ilie E. Torouțiu întocmește mai multe lucrări și publică numeroase traduceri. Dintre acestea, menționăm aici doar lucrările lexicografice: *Liliput-Wörterbuch. Deutsche-Rumänisch*, Leipzig, f. a., 503 p.; *Liliput-Wörterbuch. Rumänisch-Deutsche*, Leipzig, f. a., 688 p. Demne de menționat sunt și comentariile sale pe marginea poeziilor antume ale lui Mihai Eminescu. Contribuțiile sale la exegeza eminesciană se publică, însă, postum: I. E. Torouțiu, *Exegeza eminesciană, poezii antume din punct de vedere filologic*, antologie, notă editoarială și bibliografie de Doina Rizea, Prefață de Nicolae Georgescu, București, Editura „Floare albastră”, 2002.

Ca editor și proprietar de tipografie, Ilie E. Torouțiu a înlesnit multor tineri tipărirea lucrărilor la prețuri mai mici, făcând astfel „un util mecenat editorial” și contribuind la promovarea valorilor culturii noastre. Ilie E. Torouțiu este director al periodicelor „Convorbiri literare” (1939-1944) și „Caietele Eminescu”. Ilie E. Torouțiu devine membru corespondent al Academiei Române la 26 mai 1936, după război fiind îndepărtat din Academia Română, prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948.

La Cernăuți, „Almanach jubilar «Academia ortodoxă» 1884-1909” publică sub semnătura sa *Resbunare. Episod din rescoala ardelenilor* [de la 1848], o schiță istorică, p. 47-55; *Poesie populară*, culeasă de -, p. 56: „De când puiul mi s-o dus, / Negura pe deal s-o pus, / Și pe deal și pe vâlcele / Și pe sprincenele mele, / Și pe deal și pe vâlcea / Și pe inimioara mea, / Și pe dealuri și pe văi / Și pe ochșorii mei”.

Ilie E. Torouțiu se stinge din viață, dramatic, la 23 noiembrie 1953, la București. Este repus în drepturi ca membru corespondent al Academiei Române la 3 iulie 1990⁴³.

ALEXANDRU (LECA) MORARIU (1888-1963)

Alexandru (Leca) Morariu vede lumina zilei la 25 iulie 1888, la Cernăuți. Este fiul lui Constantin Morariu, preot cooperator la Biserica „Sfânta Paraschiva”, și al Elenei, născută Popescu, într-o familie cu șapte copii, dintre care doar cinci rămân în viață. Frații săi mai mari sunt Victor (1881-1946) și Aurel (1886-1945), iar surorile mai mici: Victoria (1890-1923) și Elvira (1893-1953).

Alexandru (Leca) Morariu face primele două clase primare la Cernăuți (1894-1896), pe care le continuă la Suceava (1896-1898), unde îl are ca învățător pe Andrei Pașcan. În perioada 1898-1906, urmează cursurile Gimnaziului Greco Ortodox din Suceava, bucurându-se de instrucția unor profesori renumiți: S. Fl. Marian, Eusebie Popovici, Johan Ritter von Kuparenko, Arcadie Dugan, Octavian Isopescu, Animpodist Daszkewicz, Ion I. Nistor, Severin Procopovici, Ștefan de Repta și avându-i colegi, între alții, pe Ion Grămadă și Dimitrie Marmeliuc. La 16 iulie 1904, participă și el la marea serbare națională de la Putna, organizată pentru comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, iar la 17 iunie 1906 se află la Expoziția Jubiliară de la București, organizată pentru a celebra 40 de ani de „domnie glorioasă” a lui Carol I.

După absolvirea liceului, își continuă studiile la Cernăuți, urmând cursurile Facultății de Litere și Filosofie (1906-1911). În această perioadă activează în cadrul Societății studențești „Junimea”, o „adevărată școală de românism”. În 1908, debutează publicistic, semnând articolul *Din Bucovina* în „Neamul românesc” (București, anul III, nr. 84, 16 iulie, p. 1 325). În primăvara aceluiași an, participă la o mare excursie a bucovinenilor, organizată timp de trei zile la Iași (17-19 aprilie), pentru a vizita o expoziție istorică și de artă veche românească. La șezătoarea literară din cadrul sărbătorilor închinată împlinirii a

⁴³ Dim. Păcurariu (coordonator), *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, București, Editura Univers, 1979, p. 400; Emil Satco, Ioan Pânzar, DLB, 1993, p. 233-234; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 201-207; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 837; Ion Filipciuc, *I. E. Torouțiu. Întâitul temei și cea din urmă nădejde, folclorul*, studiu introductiv la volumul Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde. Cântece și basme populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Ion Filipciuc, Câmulung [Moldovenesc], [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2003, p. V-XXIX; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 514-515; Pavel Țugui, *Ilie Torouțiu și arhiva sa de istorie literară*, în „Codrul Cosminului». *Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava]*, serie nouă, nr. 10 (20), Editura Universității din Suceava – Fundația Culturală a Bucovinei, 2004, p. 271-274; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BISSD, 2007, p. 26-27.

trei decenii de la înființarea Societății „Junimea”, din 8-10 iunie 1908, îi ascultă la Cernăuți pe Mihail Sadoveanu, Dimitrie Anghel, Șt. O. Iosif, Simion Mehedinți, Constantin Stere, Dimitrie Onciul, iar în toamna anului 1909 participă alături de alți 160 de bucovineni la un mare congres studentesc, organizat, de asemenea, la Iași, după care ia parte la o excursie pe ruta Iași-Galați-Constanța-București-Suceava, cunoscând cu această ocazie mai mulți scriitori, între care Nicolae Iorga, un apropiat al tatălui său. La recomandarea lui Nicolae Iorga, în 1911, își întrerupe timp de un an studiile, fiind percepător al tânărului Atta Constantinescu la Abazia, unde vine în contact cu istororomânii, de cultura cărora va lega preocupări statornice. În perioada 1912-1913, Alexandru (Leca) Morariu își face stagiul militar la Regimentul 41 Infanterie din Cernăuți. După lasarea la vatră, este profesor suplinitor la Gimnaziul din Gura Humorului, începându-și cariera pedagogică la 2 octombrie 1913.

În 1914, la izbucnirea războiului, profesorul Alexandru (Leca) Morariu este mobilizat și trimis pe frontul din Galiția, unde este rănit de două ori și decorat, apoi pe cel italian, unde e din nou rănit, și în cele din urmă în Bosnia și Herțegovina. Din această perioadă datează *O scrisoare de pe front*, pe care o publică în „Calendarul poporului pe anul ordinar 1919”, „redigiat” de Aurelian Tăutul, anul V, Suceava, Editura și tipografia „Școala română”, p. 71-77, sub semnătura Leca Morariu. Tot acum publică volumul de povești bucovinene *De la noi* (Suceava, 1915), este la București, în misiune (mai 1917), unde îi cunoaște pe unii dintre cărturarii rămași sub ocupație germană. Trimis din nou pe front, la 13 octombrie 1918, cade prizonier la sârbi, fiind internat în lagărul din Leskovac, în Muntenegru, din care evadează la 1 aprilie 1919 și se reîntoarce acasă, la Pătrăuți pe Suceava. În vara anului 1919, la Cernăuți, Alexandru (Leca) Morariu este reintegrat în învățământ, incredințându-i-se o catedră la Liceul „Aron Pumnul”. După susținerea examenului de doctorat la Universitatea din Cluj, sub îndrumarea lui Sextil Pușcariu, cu teza *Morfologia verbului predicativ român* (1921), este încadrat în învățământul superior, în cadrul Catedrei de literatură română modernă a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, fiind, pe rând: profesor suplinitor (1922-1924), profesor agregat (1924), profesor universitar titular (1924-1944), decan al Facultății de Litere și Filosofie (1936-1938), prorector al Universității (1936-1938). Este secretar de redacție la „Junimea literară” (1923-1925), director al Teatrului Național Cernăuți (1933-1935), fondator și director al Institutului de Literatură, Filologie, Istorie și Etnografie-Folclor (1940). În 1924, Alexandru (Leca) Morariu frecventează Conservatorul din Cernăuți pentru a-și perfecționa interpretarea la instrumentul preferat, violoncelul.

Alexandru (Leca) Morariu colaborează, de-a lungul vremii, cu articole, studii, cronici, recenzii, însemnări de călătorie, povești și poezii populare, semnate uneori și cu pseudonime, la diverse publicații ale vremii: „Neamul românesc literar”, „Ion Creangă”, „Ramuri”, „Junimea literară”, „Viața nouă”,

„Românul”, „Junimea literară”, „Revista Moldovei”, „Lamura”, „Convorbiri literare”, „Gândul nostru”, „Săgetătorul”, „Flacăra”, „Șezătoarea”, „Glasul Bucovinei”, „Codrul Cosminului”, „Floarea soarelui”. Este fondator al mai multor periodice: „Făt-Frumos” (1926-1944), „Buletinul «Mihai Eminescu»” (1930-1944), „Fond și formă” (1938, 1944).

Refugiat din Cernăuți, la 21 martie 1944, și stabilit în Râmnicu Vâlcea, în anii '50-'60, Leca Morariu se întreține predând, ca profesor de violoncel, la Școala de Muzică și Arte plastice din Râmnicu Vâlcea, în timp ce soția sa dă lecții de pian. Soții Morariu organizează și conduc aici prima orchestră simfonică din oraș. Timp de aproape două decenii profesorul ține, în mod regulat, la Râmnicu Vâlcea un *Jurnal*, rămas în cea mai mare parte în manuscris. Cele peste 900 de pagini ale jurnalului cuprind informații referitoare la viața urbei vâlcene, a împrejurimilor și a țării din perioada 1944-1963 și se află astăzi la Fundația „Leca Morariu” din Suceava.

Format în climatul stimulator al luptei pentru păstrarea și consolidarea identității românești a Bucovinei istorice, intelectual erudit, cu preocupări de lingvistică, filologie, etnologie, dialectologie, istorie și critică literară, folcloristică, memorialistică și muzicologie, este cercetător al biografiei unor mari personalități: Mihai Eminescu, Ion Creangă, Iraclie și Ciprian Porumbescu. Mare susținător al culturii românești din Bucovina, este adept al unui stil de viață de mare trecere în epocă, potrivit căruia „o viață plină și adevărată trebuie să fie îmbogățită prin călătorii”.

Autor al volumelor: *De la noi, povești bucovinene* (Suceava, 1915); *Ce-a fost odată. Din trecutul Bucovinei* (Cernăuți, 1922); *Un nou manuscris vechi: Isopia voronețeană* (Cernăuți, 1922); *Codicele pătrăuțean și asasinarea lui Grigore Ghica (un manuscris inedit)* (Botoșani, 1922); *Războiul Troadei. După Codicele Const. Popovici (1796)* (Cernăuți, 1924); *Isopia brașoveană din 1784* (Cernăuți, 1924); *Institutorul Creangă* (Cernăuți, 1925); *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă* (Cernăuți, 1925); *La Comănești* (Cernăuți, 1925); *Un cântăreț al Sucevei: T. Robeanu* (Cernăuți, 1926); *De vorbă cu stilistul I. Gorun* (Cernăuți, 1926); *Lu frați noștri. Libru lu Rumeri din Istrie* (Susnevița-Jeiân-Suceava, 1928); *Rugaț pre Domnu ă n limba lu maia nostre. Librici za lu Rumeri din Istrie* (Susnevița-Jeiân, 1928); *Cimilituri* (Suceava, 1930); *Eminescu. Note pentru o monografie* (Suceava, 1932); *La semicentenarul C. Porumbescu* (Suceava, 1933); *Eminesciune* (Cernăuți, 1937); *Iraclie Porumbescu (1823-1896)* (Cernăuți, 1938); *Pagini germane, I-II. traduceri* (Cernăuți, 1938-1939); *Eminescu și Veronica Micle* (Cernăuți, 1939); *Eminescu* (Cernăuți, 1940); *Creangă* (Cernăuți, 1940); *Multe și mărunte* (Cernăuți, 1940); *Drumuri cirebire, I* (București, 1941); *La munte* (Iași, 1941); *Astra Bucovinei* (Cernăuți, 1941); *Veronica Micle* (Cernăuți, 1942); *Miron Costin* (Cernăuți, 1942); *Epaminonda Bucevschi în corespondența lui C. Porumbescu* (Cernăuți, 1943); *Bucovina turistică* (Cernăuți, 1943).

La Cernăuți, „Călimdariul poporului bucovinean pe anul bisect 1912”, „Redigeat și edat” de Eugen Neșciuc, anul XXV, publică povestea *Noi trei, – pentru un caș, – așa ni se cade*, reprodusă din „Nearmul românesc literar”, anul III, p. 375 ș. urm., sub semnătura lui Alex. Morariu, p. 69-73. Același calendar, în tomul său din 1913, publică o altă poveste, *Cel mai mic, cel mai voinic*, p. 49-55, sub semnătura lui Alexandru Morariu. „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914” îi publică, sub pseudonimul L. M., articolul *f Ieronim Muntean*, p. 129-132, necrolog reprodus din „Foaia poporului” (1913).

Tot la Cernăuți, Alexandru (Leca) Morariu tipărește „Calendarul «Glasul Bucovinei»...” (1920-1944), „cel mai reprezentativ calendar al Bucovinei desrobite” și unul dintre cele mai bune calendare românești din epocă, „menit să pătrundă în toate casele românești din Bucovina de odinioară” (Alecă Procopovici, 1920), editat de Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”. Calendarul, alcătuit la început de Alexandru (Leca) Morariu, continuă tradiția calendaristicii românești, urmărind să promoveze „atâtea comori pe care le ascunde cel mai clasic colț de pământ românesc”:

„Un Calendar «Glas al Bucovinei», un calendar menit să vorbească în numele trecutului nostru de suferință, dar și de nepregetată muncă și jertfă, un calendar menit să strige bucuria noastră de a ne vedea acolo unde nici cele mai îndrăznețe visuri nu cutezau să ne avânte, – iată ce ne-am hotărât să punem în mâna acelor cari ca și noi au suferit și cari ca și noi se bucură astăzi de izbăvita moșie a lui Ștefan...”

Și dacă din motive independente de noi n-am izbutit să alcătuiim un calendar desăvârșit, precum am fi dorit, – avem totuși mulțumirea de a fi dat cel mai reprezentativ calendar al Bucovinei desrobite acum, din câte s-au publicat până astăzi. Rămâne ca pe viitor să ne știm prezenta și mai compleți, și mai bogați, și mai vrednici de atâtea comori pe care le ascunde cel mai clasic colț de pământ românesc” (editorial, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920”. p. I).

După 1944, din creația lui Alexandru (Leca) Morariu se retipăresc lucrările: *De la noi. Povești, poezii și cimilituri populare*, ediție îngrijită și prefață de Petru Rezuș, București, Editura Minerva, 1983; *Iraclie și Ciprian Porumbescu*. Vol. I, ediție îngrijită de Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, București, Editura Muzicală, 1986.

Mai multe din scrierile sale rămân în manuscris și se tipăresc, începând cu 2000, de către Liviu Papuc în ediții îngrijite: *Hoinar*, proză (2000), *Viața: din carnetul unui român, prizonier în uniforma împăratului* (2001), *Pe urmele lui Creangă, Drumuri oltene* (2004). Tot acum, Liviu Papuc inițiază un proiect ambițios de restituire a întregii opere a profesorului bucovinean, proiect de interes mai larg, care demarează promițător: Leca Morariu, *Opere*, Vol. I, *Istorie și critică literară*, ediție îngrijită, notă editorială și cuvânt înainte de Liviu Papuc, Iași, Editura „Tipo Moldova”, Colecția „Opera omnia”, 2011, 800 p.; Leca Morariu, *Opere*, Vol. II, *Beletristică*, ediție îngrijită, notă editorială și prefață de

Liviu Papuc, Iași, Editura „Tipo Moldova”, Colecția „Opera omnia”, 2011, 772 p. Și tot acum, sub îngrijirea lui Eugen Dimitriu și a lui Emil Satco, văd lumina tiparului *Scrisori către Leca Morariu*, Vol. I-III, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2006.

Pseudonime: Peregrinus, L. Marin, Al. Lupu, Al. Drumețul, Humoreanul, M. Sandu, Al. Criță, Elena Popescu, Const. I. Popescu, L. L. Asra, L. M., L. Dr., L. Morariu, L. Mărin, La Minor, Sol Major, Al. Drumețul, Al. M., U. T., Al. Zimbru, Al. Stejaru, A. Zdrâncu, Tulnic, Cron, Ranchiunofagescu, Vindex, El. P., Meseriașul Veniamin, Verax ș.a.

Profesorul bucovinean Leca Morariu se stinge din viață la 15 decembrie 1963, la Râmnicu Vâlcea. Ulterior, este reînhumat la Suceava, prin străduința soției sale, Octavia Lupu-Morariu (1903-1992), care se stabilește aici și donează, în 1968, Muzeului din Suceava (astăzi Complexul Muzeal Bucovina) biblioteca familiei (aproximativ 6 000 de volume), lucrările de artă plastică (între care tablouri de Epaminonda Bucevschi și Nicolae Grigorescu), mobilier (biroul de lucru al profesorului Leca Morariu), instrumentele și partiturile muzicale, precum și colecțiile de fotografii ale familiei, ziare și reviste, care formează aici Fondul Memorial „Leca Morariu”, deschis publicului vizitator și cercetătorilor. În acest fond documentar se află o valoroasă colecție de calendare și almanahuri bucovinene, cea mai cuprinzătoare de acest fel din țară⁴⁴.

IV. 4. Alți colaboratori ai calendarelor și ai almanahurilor românești din Bucovina, 1875-1918

În acest subcapitol sunt trecuți, în ordine cronologică, orientându-ne după anul publicării, și alți colaboratori ai calendarelor și ai almanahurilor românești din Bucovina considerați bucovineni, în principal, după nume. Sunt menționați, de asemenea, și autorii care își semnează contribuțiile cu pseudonime. Pentru cei mai mulți dintre aceștia, informațiile biografice sumare încă ne lipsesc. Cercetarea tuturor șematismelor și a unor colecții complete de periodice profesionale, precum și a arhivelor de stare civilă, a tuturor monografiilor de localități și instituții, a documentelor de familie (cronici, istorii, genealogii, albume) pentru întreg spațiul Bucovinei istorice ar putea conduce în viitor la un spor de informație, în beneficiul cunoașterii istoriografice, al valorificării și valorizării patrimoniului nostru cultural. Din păcate, însă, lucrările noastre biobibliografice, tot mai numeroase pe zi ce trece, preiau erori

⁴⁴ [I. Pânzaru, Petru Froicu], ȘBGB, vol. I, 1982, p. 93-95; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 79-80; Liviu Papuc, *Leca Morariu: studiu monografic*, Iași, Editura „Timpul”, 2004; V[ictor] D[urnea], *Alexandru (Leca) Morariu*, DGLR, vol. IV (L-O), 2005, p. 438-440; Vasile I. Schipor, *Bucovineni în viața cultural-științifică a României postbelice* (III), în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul XIX, nr. 1 (38), [ianuarie-iunie] 2012, p. 143-144.

din surse mai vechi (frecvent fără a le menționa), nu corectează inexactitățile, nu umplu golurile de informație, nu aduc perspective noi de înțelegere asupra acestui domeniu important al istoriei culturii din Bucovina, ocolind arhivele și, mai ales, cercetarea sistematică, lucrul făcut temeinic, meticulos, cu pricepere și rigoare.

„Calendarul pe anul ordinar 1875”, „Edat de Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, publică, sub pseudonimul V. M., articolul *Sărăcia la poporul nostru, cauzele ei și mijloacele în contra-i*, p. 78-89.

„Calendarul pe anul bisect 1876”, „Edat de Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, publică proza *Dama cea neagră*, p. 108-119, de asemenea sub pseudonim: E. d'Al.

Calendarul pe „anul ordinar 1878” publică un material amplu, în șase părți: *Feme[și]a pe terenul economiei naționale*, de Lorenz de Stein, în traducerea profesorului Samuil V. Isopescu, p. 81-124, precum și articolul *Nutrirea albinelor și înmulțirea lor*, întocmit de Teofil Bocancea, paroh în Culeuți, p. 125-127. Tot aici, îngrijitorul calendarului tipărește, sub pseudonimul Raul Verde, *Portretul Liei*, „novelă”, p. 134-139.

Calendarul pe „anul ordinar 1883” publică studiul *Anghina difterică sau boala de g[â]t (mai ales la copii)*, semnat de dr. A. Ștefanovici, p. XVIII-LI.

„Calendarul pe anul ordinar 1886”, „Redigeat” de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți» publică în partea sa literară, intitulată *Almanach*, între altele: *De iau...*, versuri cu caracter didactic, semnate de O[rest] Dljanschi, preot cooperator în Siret, p. 111; *Ilie făt frumos*, poveste, semnată de Ștefan Marian, p. 112-123; *Sinul de...*, versuri de dragoste, de O. Dljanschi, p. 123 („Sinul, de cumva mă doare, / Demineața cat la soare, / De n-aduce pentru mine / Vreo șoaptă de la tine. // Sara, luna când apare, / O întreb cumva de n-are / De la tine vreo șoptire / Împletită cu iubire. // Soare, lună, ba și stele / Șters-au lacrimile mele. / Stele, lună, ba și soare / Sciu [știu] pe lume ce mă doare”); *Doue [două] aurori*, versuri de dragoste, semnate de O. Dljanschi, p. 129. Tot în acest tom, D. Bucevschi, „culegător de literatură”, publică *Fiul isgonit*, poveste, p. 130-146, iar Damian Marian, două „poesiile populare” culese de el: *Toma Alimoșu*, p. 146-147; *Codrea*, p. 147-148. Calendarul „pe anul bisect 1888” publică articolul *Oamenii, animalele și natura ca prevestitori ai schimbării vremii*, o prelucrare după mai mulți autori, p. 106-114. Același calendar, în tomul „pe anul comun 1890”, publică articolul *Ciprian Porumbescu*, întocmit de Emilian Vasiloschi, preot cooperator în Boian, după schița biografică publicată de Nicolae Petra-Petrescu în „Familia” (nr. 28, 29 și 39 din 1888) și în „Musa română” (nr. 4 și 5, 1888), p. 85-95, precum și un fragment din studiul dr. Arthur Loebel, *Apele și climatul de la Dorna în Bucovina*, p. 96-118, însă fără menționarea traducătorului.

Calendarul „pe anul ordinar 1891” publică, între altele: Evgheni Vorobchievici, *Imn festiv în cinstea Preasfințitului Mitropolit Silvestru de ziua de 27 aprilie/9 mai*, versuri în limba rusă, p. 92; Vasile Lucan (preot cooperat în Boian), *Vis și realitate*, „noveletă”, p. 93-100; V. G. Lucan, *Vara pleacă*, versuri, p. 112, *Lui Eminescu. Odă*, versuri, p. 113 („Ca o stea, ce rar în lume ea apare dintre valuri / Astfeli tu, măiestre dulce, trist croind la idealuri, / Te-ai ivit pe ceriul nostru cu gândirile-ți regale, / Desmierdând pe lira blândă mândre visuri matinale”); K. D. Bohatereț, *Repaosul și Dangăt de seară*, versuri, după Kozlov, p. 120. Tomul „pe anul ordinar” 1893 al aceluiași calendar publică textul *Toamna*, versuri, semnate de I. Flocea, p. 141-142, învățător în Pojorâta, cum citim în șematismele vremii.

„Călimdariiul poporului bucovinean pe anul bisect 1896”, „Redigeat” de Eugen Neșciuc, publică sub pseudonimul S. M [Ș. M.?] *Lumea proștilor*, poveste, p. 116-122. Tomul „pe anul bisect 1904” al acestui calendar publică materialul lui Nic. Balan *Biserica vechei Mitropolii a Moldovei (Biserica Mirăuților în Suceavă)*, istoric, p. 60-66. În tomul „pe anul ordinar 1910”, acest calendar publică articolul de îndrumare *Îndegetări la creșterea copiilor*, p. 49-60, semnat de T. B., preot, cu siguranță Teofil Bocancea: „Copăcelul mic leagă-l cu inimă și cu pricepere de un par tare, îndoiaie-i crenguțele ca să crească frumușel, dacă-i de lipsă, rătează-le cât crezi că e bine și, pe lângă bucuria că ai crescut un copac sănătos și frumos, vei avea și nădejdea că odinioară [vreodată, cândva] te vei putea odihni la umbra lui, fără să fii lovit de niște crengi rău crescute” (p. 60). „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul bisect 1912” publică materialul *Doina. Schiță din literatura populară*, p. 60-64, semnat de N. Bălan. Tot aici, Maria din Ocna semnează textul *Portul meu*, versuri, p. 7: „Nu trebuie să-și părăsească / Românul portul lui străbun, / De vrea ca neamul să-l iubească / Și poartă nume de român”. „Călimdariiul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913” publică *Strigături*. Auzite la o nuntă din comuna Straja, p. 79-81, culese de Ar[istide] Tomiac.

„Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914” publică materialul *Condițiunile unei cambii*, un fragment din lucrarea dr. M[aximilian] Hacman *Explicări practice la dreptul cambial austriac*, anunțată ca apariție apropiată, p. 88-94. Tot aici, Dimitrie Marmeliuc publică studiul *Ce zice poporul românesc, în cântecele sale, despre Cuza-Vodă și Regele Carol*, p. 105-108, iar dr. Vespasian Pauliuc-Burlă semnează articolul *Împotriva morții fără vreme*, p. 132-134, un îndemn la a ne „lua lumina” de la „izvorul neseat al culturii românești”, reprezentat, în acest caz, de revistele noastre pentru popularizarea științei: „Natura”, „Revista științelor populare”, „Sănătatea”. Motivarea întreprinderii sale se înscrie în programul întregii calendaristici românești din epocă: „Sănătatea unui popor e ca și a unui om singuratic, nu numai cea mai prețuită comoară ce o putem dobândi prin silințele noastre, ci, totodată, fala și puterea lui. Numai din un neam viguros și plin de sănătate pot

ieși acele elemente superioare, cari să ne ducă, croind căi noue [noi], spre ținta viitorului nostru” (p. 132). În acest calendar, dr. Vasile Marcu publică articolul de îndrumare *Foloasele tovărășiilor sătești pentru țăranul nostru*, p. 145-152, în care subliniază în final: „O condițiune de căpetenie însă pentru bunul mers al tovărășiilor sătești este ca politica să fie scoasă cu desăvârșire din administrarea băncilor sătești și de la Centrală. Politica a dărâmat multe până acuma și, dacă voim ca tovărășiile noastre sătești să înflorească pe viitor, atunci trebuie să le ferim de orice amestec în politică, căci nimeni nu sufer[ă] așa de mult în urma agitațiilor politice ca organizația economică” (p. 152). N. Tcaciuc [profesorul Nicolae Tcaciuc-Albu] publică în acest calendar materialul *Pierderi culturale*, p. 161-164, cuprinzând medalioane închinat scriitorilor Panait Cerna, Șt. O. Iosif, Ilarie Chendi, iar dr. Vasile Marcu medalionul *Aurel Vlaicu*, p. 166-170.

„Calendarul «Școalei române» pe anul 1905”, editat și tipărit la Suceava de Societatea „Școala română”, publică schița umoristică *Moartea iepei*, semnată de Traian Brăileanu, p. 35-37 (preluată, probabil, din „Junimea literară” unde apare mai întâi, în numărul 1, din ianuarie 1904, p. 24-25, semnată Traian Brăileanu), iar I. G. legenda *Dochia*, p. 91-93.

La Suceava, „Calendarul copiilor pe anul 1912”, editat de Societatea studențească „Dacia”, în cadrul Colecției „Biblioteca populară «Dacia»”, publică *Târgul Sucevei*, istoric, semnat de F[ilaret] Doboș, p. 27-32. După modelul impus în Transilvania de Nicolae Petra-Petrescu, care își semnează frecvent materialele cu pseudonimul Moșul, în acest calendar bucovinean Moșul Ștefan publică *Din vremea veche*, povestire din copilăria lui Ștefan cel Mare („Calendarul copiilor pe anul 1912”, p. 22-24) și *Mă duc la Silistra*, schiță („Calendarul copiilor pe anul 1914”, p. 18-19).

„Almanahul literar pe anul 1903”, editat de Întrunirea academică română „Bucovina” publică *Aforisme*, semnate de dr. Nico Țurcan, p. 15-16 („Devisă: Numai în adevăr zace puterea cuvântului”; „Îngroapă-ți conștiința și vei trăi în lumea mare”; „Prietenia durează acolo mai îndelung unde ideile se completează”; „Omul dibu[i]ește prin lume; numai câteodată scapără adevărul prin întuneric.”); *Schițe din popor*, de Nico Cărăuș, p. 49-54; *Orfanul*, p. 51; *Părăsitul*, p. 52; *Oglinda adevărului*, p. 52-53 („În zilele de aur, pe când cei dintâi locuitori ai pământului petreceau zile senine în brațele unei păci netulburate, îmbla adevărul cu oglinda sa pe pământ și fiecare se uita în ea; eară stecla nepărtinitoare descoperea dorințele cele mai tainice ale fiecăruia, fără ca să înroșească cineva. Dară oamenii se stricară și, tulburat de mânia, se înălță adevărul spre cer, isbind oglinda la pământ, de s-a sfârșit în mii de bucățele. De multe veacuri cunoscură oamenii prețul oglinzii și de atunci se obosesc și trudes mulți de a culege frânturile; sunt unii mai fericiți și află câte o bucățică, dar aceste sunt așa de mici, că nu le poate nime întrebuința, ba nici chiar înțeleptul nu poate să se vadă în ele”); *Poveste*, p. 53-54.

„Almanachul literar pe anul 1905” al aceleiași societăți studențești publică studiul *Apelul la rezboi cătră Bucovina în anul 1809 (După acte)*, întocmit de dr. Daniil Verenca, p. 67-85 (în „traducere autorizată”). Concluzia istoricului bucovinean trebuie reținută:

„Anul 1809 pentru istoria Bucovinei este de o deosebită importanță, deși până astăzi i s-a dat numai puțină atențiune. Cu ocaziunea întâmplărilor anului acestuia noi aflăm aceeași dragoste de țară și bravură în de ale armelor ca la vestiții «moldoveni» din veacurile trecute. Ca și aceștia se luptară și bucovinenii; pentru cetele lor de călăreți ei își alegeau conducători din neamurile nobilei, cărora li se încredeau.

Pe nobili, burgh[e]zi și pe popor îi inspiră una și aceeași sublimă idee și anume: credința cătră Împărat, iubirea de patrie și aplicarea de a aduce sacrificii. Dară înainte mergea preoțimea, care întru executarea naltei sale misiuni trebuia să pornească inițiativa. Acestui frumos exemplu urmară apoi și celelalte națiuni, cari în Bucovina și-au fost aflat a doua patrie. Și despre aceasta istoria regimentului indigen ni spune multe și frumoase [Jaromir Formanek, Karl Dvořák, *Geschichte des k. k. Infanterie-Regiments Nr. 41*, Czernowitz, 1887].

Cont ținând de patriotismul bucovinenilor, nu putem fini mai bine decât cu neuitatele cuvinte ale lui Seidl: «Pentru drept și dătorie, / Cu credință înarmați, / Să luptăm cu vitejie / De speranță animați. // Ca oștimea credincioasă, / Ce triumf și-a câștigat, / Fim cu râvnă priincioasă / Pentru țară și-mpărat» (p. 85).

Tot la Cernăuți, „Almanach jubilar «Academia ortodoxă» 1884-1909” publică, între altele: dr. Octavian Isopescul, *Ceva despre limba și literatura coptică*, p. 57-64, studiu datat „Suceava, 7 VIII 1908”; Atanasie Gherman, cooperator în Mahala, *În secolul electricității. Câteva notițe pentru învățătorii de religieune*, p. 92-104 (articolul susține introducerea „luminii electrice”, „cea mai curată lumină ce poate exista”, în bisericile din Bucovina); dr. Orest Tarangul, catehet gimnazial, *Doctrina Sf[.] Ireneu despre biserică, conținută în scrierea sa „Adversus haereses”*, studiu, p. 119-137; Plato, *Theaetet*, p. 176 A-177 B, fragment, traducere de Vasile Greciuc [Grecu], p. 146-147.

„Calendarul poporului”, tipărit la Suceava, începând din 1915, sub egida Editurii Librăriei „Școala română”, calendar mai puțin cunoscut în lucrările de la noi, este alcătuit de preotul Aurelian Tăutul. Aici, se publică o *Listă cu cărțile din Biblioteca poporală religioasă*, „edată de Aurelian Tăutu, preot ort. or.” în Suceava, p. 2, însoțită de indemnul: „Dragi cetitori, răspândiți în toate părțile unde locuiesc români credincioși cărțilele «Bibliotecii religioase!»”. Sub pseudonimul Gavril Tulbure, tomul din 1915 al acestui calendar publică proza *Despre muncă*, p. 67-70. Tot aici, † *Carol I Regele României*, p. 57-59, articol nesemnat, dar întocmit, cu siguranță, ca peste tot în epocă, de redactorul calendarului.

Dintre colaboratorii de mai sus, câțiva merită prezența aparte. Prezentarea noastră adoptă formatul impus în practica lucrărilor biobibliografice de la noi. Ordinea colaboratorilor prezenți este cea cronologică.

*

Samuil V. Isopescu vede lumina zilei la 9 decembrie 1842, în localitatea Costișa din districtul Rădăuți, în familia preotului Vasile Isopescu. După absolvirea școlii populare din Frătăuții Noi, învață la gimnaziile din Suceava și Cernăuți. Își continuă studiile la Facultatea de Istorie și Geografie a Universității din Viena (1868-1872). La Viena, este coleg cu alți tineri români aflați aici la studii: Vasile Bumbac, Teodor V. Ștefanelli, Epaminonda Bucevschi, Ștefan Ștefureac și ar fi locuit o vreme împreună cu Mihai Eminescu și Iancu Cocinschi.

După absolvirea facultății, este profesor la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, timp de câteva decenii (1872-1904), afirmându-se prin câteva contribuții la dezvoltarea învățământului românesc din Bucovina. Dintre lucrările sale (manuale, studii), pe care le întocmește în limba română ori le traduce din limba germană, amintim: *Manual de aritmetică pentru gimnaziul inferior* (traducere din limba germană); *Elemente de geografie comparative pentru clasele inferioare și mijlocii de gimnaziu, școale reale și alte școale coordonate*, Cursul I, *Descrierea globului pământesc* (Cernăuți, 1862); *Kurze und übersichtliche Darstellung der Schicksale der Metropole von Salzburg seit ihrer Stiftung bis Arnos Tod* (1874); *Manual de istorie universală pentru clasele inferioare de școli secundare*, Partea I, *Istoria veche* (Cernăuți, 1880); *Manual de geografie pentru clasele inferioare și mijlocii de gimnaziu și școale reale*, Cursul II, *Știința despre țări* (Cernăuți, 1887); *Manual de istorie universală pentru clasele inferioare de școale secundare*, Partea I, *Istorie veche* (Cernăuți, 1886), Partea a II-a, *Istorie medie* (Cernăuți, 1891), Partea a III-a, *Istoria nouă* (Cernăuți, 1892); *Manual de istorie universală pentru clasele inferioare de școale secundare*, Partea a III-a, *Istoria nouă* (Suceava, 1901).

Profesorul Samuil Isopescu este autor al unor texte incluse în cărțile de citire pentru clasele I-a (1880), a II-a (1886) și a IV-a (1892), întocmite și tipărite de profesorul Ștefan Ștefureac (1845-1893).

Profesorul Samuil V. Isopescu, „unul dintre numele ilustre ale învățământului sucevean”, se stinge din viață la 5 decembrie 1914 în Suceava⁴⁵.

*

Daniil Verenca (Daniel Werenka) s-a născut la 2 august 1847, la Roșa, o suburbie a Cernăuților. Face studii teologice la Cernăuți, apoi la Facultatea de Filosofie a Universității din Viena; doctorat în filosofie la Viena, în 1883.

Este profesor de filosofie la Școala Reală Superioară de Stat din districtul Viena 8 (1883-1894), la Școala Reală Superioară din Cernăuți (1894-1907) și la

⁴⁵ Constantin Șerban, *Medalion istoric: profesorul bucovinean Samuil Isopescu*, în „Anuarul Muzeului Național al Bucovinei”, Suceava, XXI, 1994, p. 446-457; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 554; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 309-310.

Gimnaziul de Stat din Câmpulung Moldovenesc, fiind aici și cel dintâi director (1907-1916).

Este membru în comitetul de conducere al Societății Mazililor și Răzeșilor din Bucovina, vicepreședinte al Secției de retrospectivă (etnografia și istoria comunității) în Comitetul românilor din Bucovina stabilit pentru participarea Ducatului la Expoziția Generală de la București (1906), membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, donator al Bibliotecii Gimnaziștilor Români din Cernăuți.

Colaborator la câteva periodice ale vremii, în principal anuare, este autor al unor lucrări importante, de referință, pentru cercetarea științifică privind Bucovina. Dintre acestea: *Maria Theresia und die Bukowina*, în „Wiener Zeitung”, Nr. 107, 1888; *Die Huldigung der Bukowina am 12 Oktober 1777*, în „Rumänische Revue”, Viena, 1889; *Bukowina's Entdehen und Aufblühen, Maria Theresias Zeit. I Theil. 1772 bis Juni 1775*, 1891; *Tratatulele Austriei și Turciei asupra „Districtului Bucovina”*, în „Anuarul Școlii Reale de Stat din Viena”, 1891/1892; *Der russisch-türkische Krieg im Jahre 1773*, în „Rumänische Revue”, Viena, Nr. 8, 1892; *Regularea frontierelor pe timpul alipirii la Austria*, în „Anuarul Muzeului de Stat al Bucovinei”, III; *Urkundliche Nachrichten über die Städte „Cecina” und „Tscherniwitz” und deren Besitzverhältnisse im Jahre 1872. Știri documentare asupra cetăților „Teșina” și „Cernăuți” și relațiile de stăpânire ale acestora în anul 1782*, în „Anuarul Școlii Reale Superioare din Cernăuți”, 1896/1897 și 1897/1898; *Apelul la arme către Bucovina în anul 1809*, în „Anuarul Școlii Reale Superioare din Cernăuți”, 1902/1903.

Lucrarea sa cea mai cunoscută rămâne, însă, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich. 1774-1785*, Czernowitz, Selbstverl[ag], 1895.

Daniil Verenca (Daniel Werenka) se stinge din viață la 1 august 1920, la Câmpulung Moldovenesc⁴⁶.

*

Arthur Loebel, născut la 15 mai 1857, la Roman, județul Neamț, face studii gimnaziale la Cernăuți și universitare la Viena și Paris. După absolvirea facultății (1883), este timp de un an asistent la Spitalul General din Viena (1884). În 1885, vine în Bucovina, stabilindu-se la Vatra Dornei, unde este medic balneolog în sezonul estival. Aici devine medic-șef al Stațiunii Balneoclimaterice (1885-1922), apoi funcționar la Fondul Religionar Ortodox din Bucovina, având contribuții importante în cercetarea calității izvoarelor de apă minerală și valorificarea potențialului lor terapeutic, prin crearea unei stațiuni balneoclimaterice moderne. Începând din 1898, Arthur Loebel este consilier imperial.

⁴⁶ Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 568; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 632.

Timp de câteva decenii, Arthur Loebel face cercetări în domeniu și își publică rezultatele activității sale științifice, la Suceava, în „Revista politică” (1887-1888), și la Cernăuți, în „Calendarul pe anul comun 1890”, „Redigeat” de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul arhidieceșan din Cernăuți», „Gazeta Bucovinei” (1891), precum și în câteva periodice germane din Bucovina și Austria.

Erick Beck, în lucrarea sa *Bibliografie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966, îl menționează în 12 poziții: *Băile din Dorna*, în „Gazeta Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 12-14, 1891; *Die geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Nach archivalischen Studien*, Leipzig-Wien, in „Österreichisch-Ungarische Badezeitung”, Wien, XXIV, nr. 11, 1895; *Entwicklung technische. Einrichtung und therapeutische. Bedeutung des Bades Dorna*, Wien, Hölder, 1906; *Dorna's Begründung als Badeort. Nach amtlichen und zeitgenössischen Quellen*, Czernowitz, Pardini, 1906; *Dorner Dokumente aus dem franzisko-josefinischen Zeitalter*, Wien, Hölder, 1909; *Die Rekonstruktionsepoche des Eisenbades Dorna*, in „Bukowinaer Post”, Czernowitz, 1898-1899; *Apele feruginoase din Dorna*, în „Revista politică”, Suceava, anul II, nr. 16-17, 1887; anul III, nr. 1, 1888; *Das Klima von Dorna* (1897); *Apele și climatul de la Dorna în Bucovina*, în [„Calendarul pe anul comun 1890”. Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul arhidieceșan din Cernăuți»], p. 96-118; *Bukowinaer Eisensäuerlinge*, in „Österreichisch-Ungarische Badezeitung”, Wien, anul XX, nr. 4-7, 1891; *Aus Dorna's Umgebung* (1891); *Das Schwefelbad Jakobeny*, in „Österreichisch-Ungarische Badezeitung”, Wien, anul XXIV, nr. 1890, 1895.

Emil Satco menționează șapte dintre lucrările sale (2004), iar, mai aproape de noi, *Bibliografia românească modernă* de pe site-ul *Bibliografia națională retrospectivă* îl menționează pe Arthur Loebel, de asemenea, cu șapte lucrări: 33057: *Dorna's Balneologische Inventar* von Dr. Arthur Loebel, k.k. Regierungsrat, k.k. Bade- und Brunnenarzt. Wien und Leipzig, Alfred Holder, k.u.k. Hof- und Universitäts Buchhändler, Buchhändler der taiferlichen Akademie der Wissenschaften. (Czernowitz, R. Eckhardt'sche Universitat Buchdruckerei (I. Brüll), 1914.. 2 f., 90[-92] p.; 33058: *Dorna als Kinderheilstatte. Zur Erinnerung an die Studienreise des Bukarester Kongresses rumänischer Ärzte* von Regierungsrat Dr. Arthur Loebel. Czernowitz, Im Verlage der k.k. Kuranstalts Verwaltung (R. Eckhardt'sche Universitäts Buchdruckerei Iosef Brüll), 1914, 40 p.; 33059: *Entwicklung technische Einrichtung und therapeutische Bedeutung des Bades Dorna*. Von Dr. Arthur Loebel. Wien, Alfred Holder, k.u.k. Hof- und Universitäts-Buchhändler, Buchhändler der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, (Druck von R. Spies & Co.), 1906, 2 f., 170 p. cu il.; 33060: *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Nach archivalischen Studien. [Mit fünf Abbildungen]*. Von Dr. Arthur Loebel Wien Dorna. Leipzig und

Wien, Verlag von Franz Deuticke (Kohler & Hamburger), 1896, 2 f., 202 p. cu il.; 33061: *Die neueren Beh-methoden der Metritis cronica*, Leipzig, 1893 (Crăinicianu, p. 194); 33062: *Die Reconstructionsepoche des Eisenbades Dorna. Reminiscenzen mit Benützung amtlicher Quellen* von Kais. Rath Dr. Arthur Loebel Wien Dorna. Leipzig, und Wien, Verlag von Franz Deuticke (Druck der Bukowinaer Vereinsdruckerei in Czernowitz), 1899, 4 f., 163 p. cu il.; 33063: *Wesen und Wertung der physikalischen Kurabteilungen in Dorna*. Nach dem Vortrage des Dr. Loebel und der Diskussions im Cercul medical in Bukarest vom 20 Mai 1909. Czernowitz (R. Eckhardt'sche k.k. Universitäts Buchdruckerei (Josef Mucha)), 1909, 44 p. cu il.

Medicul balneolog Arthur Loebel se stinge din viață în 1923, la Mödling în Austria.

Postum, lucrarea *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Nach archivalischen Studien*. [Mit fünf Abbildungen]. Von Dr. Arthur Loebel Wien-Dorna. Leipzig und Wien, Verlag von Franz Deuticke (Kohler & Hamburger), 1896, apare într-o ediție bilingvă la Rădăuți, realizată de Ștefănița-Mihaela Ungureanu și Ovidiu Bătă (2012). Aici, găsim și o *Bibliografie balneară selectivă Arthur Loebel*, p. 223-224, cuprinzând 29 de titluri, unele cu preluarea unor erori din *Bibliografia* lui Erick Beck⁴⁷.

*

Orest Tarangul, născut la 29 mai 1877, în localitatea Volovăț, districtul Rădăuți, în familia numeroasă a preotului Constantin Tarangul, „nobil de Valea Uței”, și al Mariei, născută Țurcan, este cel de al optsprezecelea copil al acestora, dintre care trăiesc numai unsprezece. Învață la Școala poporală de șase clase din sat. Studii liceale la Gimnaziul Superior de Stat din Rădăuți, unde promovează examenul de maturitate în 1895. Studii superioare la Facultatea de Teologie a Universității Francisco Josefine din Cernăuți (1895-1899). Doctoratul în teologie, în 1906, la Cernăuți.

După absolvirea facultății și hirotonire, este preot la Câmpulung Moldovenesc (1900-1901), Iacobeni (1903-1904), Valea Putnei (1904-1905), Rădăuți (1905-1906) și Suceava (1906-1941), profesor de religie la Gimnaziile de băieți și fete din Suceava (1906-1925), Iconom (1920), protopresviter (1922), arhiepiscopitar-stavrofor (1925), din 1925, inspector misionar, iar din 1937, consilier eparhial la Mitropolia Bucovinei.

⁴⁷ În literatura noastră istoriografică nu există încă, din păcate, măcar un articol temeinic consacrat medicului Arthur Loebel. Dintre puținele menționări în Bucovina: Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 624-625; Ovidiu Bătă, *Notă asupra ediției*, în volumul Arthur Loebel. *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna. Evoluția istorică a băilor feroase Dorna*, ediție bilingvă îngrijită, cu notă asupra ediției și indice de nume: Ovidiu Bătă, traducerea textului german: Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Iași, Editura Terra Nostra, 2012, p. IX-X.

Face studii de specializare în omiletică-catehetică, sub conducerea profesorului Iosif Gottler, în Germania, la München (1928).

Membru al Societății „Școala română”, președinte al Societății Culturale „Clubul român” din Suceava, se face cunoscut în viața publică din Suceava prin „ideile sale filoromâne”. Astfel, aduce în Bucovina filmul *Războiul Independenței*, care rulează la Suceava, Cernăuți, Câmpulung Moldovenesc, Rădăuți, Siret și Vatra Dornei. În perioada 2-5 octombrie 1912, participă la cel dintâi congres al profesorilor de religie din România, organizat la București, în cadrul căruia conferențiază despre vechea capitală a Moldovei, Suceava. La 24 mai 1936, în calitate de reprezentant al mitropolitului Bucovinei, Oreste Tarangul săvârșește liturgia la Biserica „Învierea Domnului” din Suceava, ctitorită de Elena Doamna, soția lui Petru Rareș (1551), cedată în 1780 comunității romano-catolice și retrocedată ortodocșilor. Membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina, este reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române la Congresul Ortodoxiei de la Zürich (1938).

Colaborează la periodice teologice ale vremii: „Candela”, „Misionarul”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Almanahul Societății «Academia ortodoxă»...”, „Mitropolia Ardealului”.

Dintre lucrările sale: *Manual de catehizare pentru instruirea religioasă a adulților în duminici și sărbători*, Arad, 1903; *Doctrina Sfântului Irineu despre Biserică*, Cernăuți, 1907; *Proiectul unui plan de învățământ religios pentru gimnaziu*, Cernăuți, 1911; *Vartolomeu Măzăreanu. Cuvânt pentru ziua Anului Nou*, Cernăuți, 1913; *Lăudați pe Domnul. Carte de rugăciuni*, Suceava, 1914; *Morala creștină. Manual*, Cernăuți, 1927; *Apropierea bisericilor*, Cernăuți, 1929; *Apostolii și urmașii lor*, Cernăuți, 1927; *O metodă normală pentru predarea învățământului religios în școlile primare. Studiu metodologic*, Cernăuți, 1928; *Fiul risipitor*, Cernăuți, 1930; *Regenerarea prediciei*, Chișinău, 1931; *Viața cea de apoi*, Cernăuți, 1937; *Preasfințitul Eugeniu Suceveanul, arhiepiscop vicar al Mitropoliei Bucovinei. Note biografice*, Cernăuți, 1939; *Muncă și credință la poporul român*, Suceava, 1947; *Maria din Betania și Maria Magdalena*, Sibiu, 1965.

Oreste Tarangul, „purtătorul unui veac de istorie bucovineană, un tăcut și smerit slujitor al interesului național românesc în Bucovina”, se stinge din viață la 10 noiembrie 1960, la Suceava⁴⁸.

⁴⁸ Dumitru Valenciu, *O lume și un om de altădată*, în volumul *Volovățul și locuitorii săi. Repere pentru o monografie*, postfață de Nicolae Cârlan, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii - Bucovina viitoare, 2000, p. 122-133; Dumitru Valenciu, *Arhiepiscopul staurofor Constantin Tarangul, Edler von Valea Utsei*, Suceava, Editura Bucovina istorică, 2002, p. 10-15; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 477; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 578-579.

Maximilian Hacman vede lumina zilei la 26 august 1877, în localitatea Opreșeni, districtul Siret, în familia preotului Vasile Hacman. Nepot al mitropolitului Bucovinei și Dalmației, Eugenie Hacman, face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava, unde promovează examenul de maturitate în 1897, după care urmează cursurile Facultății de Drept de la Universitatea Francisco Josefina din Cernăuți. Aici este membru activ al Societății studențești „Junimea” și președinte al acesteia (1901-1904).

După absolvirea facultății este avocat în Rădăuți (1903-1906). Doctor în drept (1904), face studii de specializare la Berlin și Zürich (1909-1910).

În 1918, face parte din grupul personalităților care fondează periodicul „Glasul Bucovinei”. Membru în Consiliul Național Român, ales în ședința din 25 noiembrie 1918, participant la Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918, care hotărăște unirea cu România. Titular al portofoliului pentru Comerț și Industrie în Guvernul Bucovinei, ales la 12 noiembrie 1918, secretar de stat numit de Ion Nistor, la 16 aprilie 1919, în 1922 este director general al Departamentului pentru Afaceri Interne, membru în Partidul Democrat al Unirii.

Din 1919, este profesor la Catedra de drept comercial de la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți, apoi decan al Facultății de Drept (1919-1921, 1939-1940), rector al Universității „Ferdinand I” din Cernăuți (1921-1922), senator în Parlamentul României, membru în Consiliul interuniversitar românesc. În anul 1920, pune bazele Academiei de Studii Comerciale din Cernăuți. Membru corespondent al Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți (din 25 octombrie 1925), în perioada celui de-al Doilea Război Mondial activează o vreme în cadrul Institutului Cultural Român de la Berlin, condus de Sextil Pușcariu. Președinte de onoare al Societății „Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și muzică bisericească în Arhidieceza Bucovinei”, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1944-1945), ca recunoaștere publică a contribuțiilor sale, este răsplătit cu decorațiile „Coroana României” și „Steaua României” în grad de comandor.

În vara anului 1940, la invazia sovieticilor, se refugiază împreună cu familia sa la Focșani. În Parlamentul României citește o declarație, în care exprimă starea de spirit a românilor din teritoriile ocupate de U.R.S.S., prin înțelegerile secrete ale Pactului Ribbentrop-Molotov, din 23 august 1939. Revine în Bucovina în 1941, unde își continuă activitatea științifică. În primăvara anului 1944, se refugiază la Turda, retrăgându-se definitiv din viața publică.

În perioada interbelică, Maximilian Hacman este colaborator la câteva periodice profesionale: „Revista de drept public”, „Pandectele române”, „Revista societăților și dreptului comercial”, cercetările sale în materia dreptului se concretizează în tratate, cursuri, monografiile în materia dreptului comercial, studii: *Reforma studiului de drept* (Cernăuți, 1921); *Tratat elementar de drept cambial. Manual* (Cernăuți, 1921, cu o ediție revăzută în 1925); *Dreptul*

internațional public și privat (Cernăuți, 1924); *Universitatea din Cernăuți* (Cernăuți, 1926; în colaborare); *Problema societăților pe acțiuni în dreptul german* (Cernăuți, 1930); *Dreptul comercial comparat*, Vol. I-II (București, 1930-1932); *Take Ionescu în lumina documentelor diplomatice germane* (Cernăuți, 1932); *Diplomația germană antebelică* (Cernăuți, 1932); *Tratat de drept internațional public și privat* (București, 1935); *Convenția secretă între România și Austro-Ungaria de la 1883* (Cernăuți, 1937) ș. a.

Maximilian Hacman, reputat specialist român în drept comercial și cambial, format la școala germană din Bucovina și fervent susținător al aspirațiilor naționale ale românilor de aici, se stinge din viață la 11 octombrie 1961, la Turda⁴⁹.

*

Octavian-Silvestru Isopescu vede lumina zilei la 23 decembrie 1878, în orașul Suceava, în familia profesorului Samuil V. Isopescu. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1888-1896), pe care le continuă la Facultatea de Teologie a Universității Francisco Josefina din Cernăuți (1896-1900). Devine membru al Societății academice „Junimea”.

După absolvirea facultății, urmează o perioadă de specializare în studiul limbilor orientale la Universitatea din Viena. Doctor în teologie. În perioada de formare profesională, pe lângă limbile greacă, latină și germană, studiază o serie de limbi orientale, între care araba.

De la 25 decembrie 1900, Octavian Silvestru Isopescu este numit docent pentru limbile orientale și pentru Vechiul Testament la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți. În timpul Primului Război Mondial este preot militar. În 1918, devine monah, primind numele de Silvestru. Preot paroh la Biserica „Sfântul Sava” din Iași, începând cu 1 iulie 1918, arhimandrit (din noiembrie 1918), este profesor de elină la Catedra de limba și literatura greacă de la Facultatea de Litere a Universității din Iași (1918-1922).

Dintre lucrările lui Octavian Silvestru Isopescu (studii, traduceri) amintim: *Profetul Obadia, tradus și explicat după textul masoretic*, Cernăuți, 1901, 28 p.; *Cartea lui Iov, tradusă și explicată după textul masoretic*, Cernăuți, 1904, retipărire din „Candela”, Cernăuți, 1902-1904; *Dare de samă despre activitatea „Candelei” în 25 [de] ani* (Cernăuți, 1907); *Der Prophet Malachias. Einleitung, Übersetzung und Auslegung*, Czernowitz, 1908, V+163 S.; *Plângerile lui Ieremia*, traducere și explicare după textul masoretic, Cernăuți, 1909, 140 p.;

⁴⁹ Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 471; Dumitru Covalciuc, *Maximilian Hacman*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XV, Cernăuți – Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” – Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2006, p. 208-211; Dumitru Covalciuc, *Hacman Maximilian*, în volumul *Oprîșeni, un sat la răspântiile istoriei*, Cernăuți, Editura Zelena Bucovina, 2008, p. 384-385; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, *Voluntariat bucovinean*, 2013, p. 252.

Legile agrare la evrei după dreptul mozaic, în „Candela”, Cernăuți, anul XXX, nr. 8, 1911, p. 401-409, și nr. 9, 1911, p. 457-466; *Rumänische Erzählungen. Aus dem Original ubersetst von* ~, Czernowitz, 1911, 204 p.; *Ceva despre limba și literatura coptică*, Cernăuți, 1909; *Dicționar armean-german*, Cernăuți, 1912 (în colaborare). Traducerea sa după originalul siriac *Tâlcuirea Sântului părintelui nostru Domnul Efrem Sirul la Pentateuh, Iosua, Judecători, Cărțile lui Samuel și ale Regilor*, Tom. I, este editată postum de către Nicolae Cotos, Cernăuți, 1940, 556 p.

Lucrarea reprezentativă a eruditului profesor bucovinean rămâne, însă, *Coranul*, o traducere după originalul arabic, însoțită de o introducere, Cernăuți, 1912, 538 p., lucrare elogiată de Nicolae Iorga, prin care Octavian Silvestru Isopescu devine unul dintre traducătorii de seamă ai *Coranului*: Friedrich Eberhard Boysen (Halle, 1773), Gustave Fluegel (Lipsiae, 1869), L. Ullmann (Leipzig, 1877) și Max Henning (Leipzig, 1901).

Părintele profesor Octavian Silvestru Isopescu se stinge din viață la 30 august 1922, la Iași⁵⁰.

*

Filaret Doboș vede lumina zilei la 13 august 1881 în localitatea Ilișești, din districtul Gura Humorului. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1893-1902), pe care le continuă la Facultatea de Filosofie a Universității Francisco Josefine din Cernăuți (1902-1907). Este secretar al Societății studențești „Junimea”, președinte al Societății academice „Dacia” și prefect al Internatului de Băieți Români al Societății pentru Cultură din Cernăuți.

După absolvirea facultății, este profesor de istorie și geografie la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1907-1915, 1918-1920), la Liceul „A. Bașotă” din Pomârla (1915-1916), la liceele din Băți și Cahul (1917-1918), la Liceul Real Ortodox din Cernăuți (1920-1921), la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1920-1940) și la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1940-1941).

Este membru al Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie-noiembrie 1918) și secretar responsabil cu agricultura în guvernul Bucovinei (1919-1920, 1922-1923). Președinte al Asociației Profesorilor Secundari din Bucovina (1928-1933), inspector școlar general al Regiunii școlare Cernăuți (1933-1938), este și președinte al Clubului Sportiv „Dragoș-Vodă” din Cernăuți (1925-1930), președinte al Societății „Școala română” din Suceava, membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, deputat din partea Partidului Democrat al Unirii în primul Parlament al României Întregite (noiembrie 1919-1920), senator în Parlamentul României din partea P.N.L. (1922-1926, 1927-1928), inițiator al mișcării pentru înființarea Arcășiilor din

⁵⁰ N. Neaga, *Un orientalist român: S. O. Isopescu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași, anul XXXIII, nr. 5-7, 1957, p. 467-472; Emil Satco, EB, vol. I, 2004, p. 551-552; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 309.

Bucovina (ante 1905). Filaret Doboș face parte din Corpul de voluntari români, ardeleni și bucovineni, format în Primul Război Mondial din prizonierii români aflați în Rusia.

Colaborează la diverse periodice ale vremii: „Junimea literară”, „Neamul românesc”, „Universul”, „Adevărul”, „România”, „Glasul Bucovinei”, „Suceava”, „Tribuna”, „Bucovina”, este redactor la „Voința poporului (Cernăuți, 1905-1907)”, „România Mare” (Kiev, 1917-1918), „Progresul” (Cernăuți, 1927-1930).

Filaret Doboș publică versuri în „Junimea literară” din primii săi ani de apariție (1904-1907), semnate cu pseudonim.

Este autor al unor lucrări de interes pentru cercetarea științifică privind Bucovina: *Societatea academică „Dacia”*, în volumul *Români din Bucovina*, Cernăuți, 1906; *Îndrumări pentru aplicarea reformei agrare*, Cernăuți, 1919; *Tragedia Regimentului 9 de Dragoni*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1923”, Cernăuți, anul IV, 1923, p. 85-87; *Zece ani din viața agricolă în Bucovina*, în volumul *Zece ani de la Unirea Bucovinei, 1918-1928*, Cernăuți, 1928, p. 151-177; *Societatea academică română „Dacia”. Douăzeci de ani de viață studențească*, Cernăuți, 1930; *Simeon Florea Marian. Amintiri*, în „Țara Fagilor”, Cernăuți, 1, 1931, p. 49-51; *Arcașii. Gânduri și fapte din Țara de Sus*, Cernăuți, 1940. La Suceava, „Calendarul copiilor pe anul 1912”, editat de Societatea studențească „Dacia”, în cadrul Colecției „Biblioteca populară «Dacia»”, îi publică lucrarea *Târgul Sucevei*, istoric, semnat F[ilaret] Doboș, p. 27-32.

Pseudonim: Filuț.

Filaret Doboș se stinge din viață la 10 septembrie 1951, la Sibiu⁵¹.

Vasile Marcu vede lumina zilei la 13 decembrie 1883, în localitatea Jadova, districtul Storojineț. Face studii superioare la Facultatea de Drept a Universității Francisco Josefine din Cernăuți. Devine doctor în drept, membru al Societății studențești „Junimea”, membru al Societății politice „Concordia”, membru fondator și președinte al Societății academice „Dacia” (1905), avocat în Cernăuți, secretar al Asociației „Uniunea de Agricultură din Viena”.

Membru al Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie-noiembrie 1918) și cosemnatar al articolului-program *Ce vrem?* publicat, la Cernăuți, în „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 1, din 22 octombrie 1918, care prevede, între altele:

„Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocărnuim singuri, precum o cer interesele noastre românești; nu mai vrem să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci, în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest război – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare –, pretindem ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim

⁵¹ Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 330; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 182-183.

viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului. Cerem să putem aduce la Congresul de Pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanți aleși de noi înșine din mijlocul națiunii noastre. Stăm pe punctul de vedere al principiilor lui Wilson, adoptate și de ministrul austro-ungar de Externe. Nu vrem decât ceea ce după drept ni se cuvine, și, eluștrând drepturile noastre, nu vom scurta pe nimeni în drepturile lui. Dar ceea ce după drept ni se cade, acum, când zorile dreptății au răsărit pretitindeni, o vom cere neînfricați și nu există jertfă pe care să n-o aducem cu drag pentru împlinirea idealului nostru. Cernăuți, 11 octombrie 1918”.

Secretar general al celui dintâi guvern bucovinean de după Unire, constituit la 12 noiembrie 1918, sub președinția lui Iancu Flondor, este titular al portofoliului de Afaceri sociale și alimentație publică (1918-1919), apoi deputat independent în primul Parlament al României Întregite (noiembrie 1919-1920), consilier la Camera de Comerț și Industrie din Cernăuți, membru al Adunării Eparhiale a Arhidiecezei Bucovinei și al Societății pentru Cultura și Literatura Română, în perioadă dintre cele două războaie mondiale, președinte al Uniunii Asociațiilor de Credit din Bucovina.

Colaborează la diverse periodice ale vremii din Bucovina.

Dintre lucrările sale: *Dimitrie (Mitică) Petrino (1838-1878)*, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul VI, nr. 5, mai 1909; *Basarabia. Impresii de drum*, în „Junimea literară”, anul IX, nr. 6-8, iunie-august 1912; *Foloasele tovărășiilor sătești pentru țaranul nostru*, în „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”, p. 145-152, singura lucrare menționată de Erick Beck, în *Bibliografie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966.

Pseudonim: Lică Mărăcină.

Nu găsim consemnată nicăieri, din păcate, data morții sale⁵².

*

Vasile Grecu, născut la 31 iulie 1885, în localitatea Mitocu Dragomirnei, din districtul Suceava, în familia lui Manole și a Anei Greciuc, născută Burac, face studii secundare la Cernăuți și studii universitare de filologie clasică la Viena (1905-1907) și Cernăuți (1907-1909). Membru al Societății academice „Junimea”, membru al Consiliului Național Român din Bucovina (octombrie-noiembrie 1918), în 1919 își susține teza de doctorat cu tema *Fauna și flora în sistemul filosofic al lui Platon*.

Profesor de latină și greacă la Gimnaziul din Câmpulung Moldovenesc (1910-1914) și Cernăuți (1919-1920), devine profesor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți (1920-1938), decan al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți (1927-1929), secretar al Institutului de Istorie și Lingvistică din Cernăuți, profesor la Catedra de bizantinologie a Universității din București (1938-1947), redactor responsabil al periodicelor

⁵² Lucian Predescu, EB, 1999, p. 521; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 353.

„Candela” și „Codrul Cosminului”, membru al Comisiei Regionale pentru Monumente Istorice din Bucovina, președinte al Societății de Studii Bizantine și vicepreședinte de onoare al Asociației Internaționale de Studii Bizantine, colaborator al Institutului de Istorie al Academiei Române, Secția de istorie a dreptului.

Vasile Grecu se remarcă prin preocupările sale pentru istoria și literatura Bizanțului, a influenței exercitate de cultura bizantină asupra culturii române. Dintre lucrările sale în acest domeniu menționăm: *Influența bizantină în literatura română* (Cernăuți, 1933); *Izvorul principal bizantin pentru Cartea de învățătură a diaconului Coresi din 1581. Omiliile patriarhului Ioan XIV Caleca 1334-1347* (1939). Vasile Grecu întocmește ediții critice ale operelor unor cronicari bizantini: Ducas, *Istoria turco-bizantină 1341-1462* (1958); Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451-1467* (1963); Georgios Sphrantez, *Memorii 1401-1477* (1966). Tot el se îngrijește de editarea științifică a unor vechi legiuiri românești: *Legiuirea Caragea* (1956); *Pravilniceasca condică 1788* (1957); *Codul Callimah* (1958). În 1942, publică o versiune greacă a *Învățăturilor lui Neagoe, domnul Țării Românești (1512-1521)*, însoțită și de o traducere în limba română. Alte traduceri: *Manualul de pictură al lui Dionisie din Furna* (1931); *Viața Sfântului Nifon. O redacțiune grecească inedită* (București, 1944).

Câteva lucrări se referă la istoria culturii din Bucovina: *Utracvismul sau două limbi de predare la liceele (gimnaziile) românești din Bucovina* (Cernăuți, 1912); *Cultura românească în Bucovina* (Cernăuți, 1913); *Perspectiva în pictura bucovineană* (1926).

Decorat cu „Ordinul Ferdinand pentru Întregirea Țării”, laureat al Premiului „Vasile Pârvan” al Academiei Române, acordat pentru realizarea edițiilor critice ale istoricilor bizantini, Vasile Grecu devine membru corespondent al Academiei Române la 23 mai 1936. Îndepărtat din Academia Română prin Decretul nr. 76 din 9 iunie 1948, este repus în drepturi ca membru corespondent al Academiei Române la 3 iulie 1990.

Pseudonim: V. Gr.

Vasile Grecu se stinge din viață la 27 mai 1972, la București⁵³.

Nicolae Tcaciuc-Albu vede lumina zilei la 11 noiembrie 1885, în localitatea Rogojești, districtul Siret. Face școala primară în satul natal și la Siret, studii gimnaziale la Cernăuți (1897-1905), după care urmează cursurile

⁵³ Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 134-135; [I. Pânzaru, Petru Froicu], ȘBGB, vol. I, 1982, p. 63-65; Emil Satco, Ioan Pînzar, DLB, 1993, p. 89-90; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, 2003, p. 356-357; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică, elita bucovinenilor și Academia Română*, în BİSD, 2007, p. 14; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 235-236.

Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea Francisco Josefina din capitala Bucovinei (1905-1908). La Cernăuți, își susține doctoratul în litere (1920).

După absolvirea facultății, este profesor de limba română și germană la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1916-1918) și la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1918-1940), inspector școlar pentru Regiunea Cernăuți (1918-1926, 1927-1929).

Nicolae Tcaciuc-Albu debutează în 1908, la Cernăuți, cu publicistică, în paginile periodicului „Voința poporului”. Colaborează la diverse periodice ale vremii, semnând articole de istorie, istorie literară, recenzii, note critice, traduceri din autori germani (Johann Wolfgang von Goethe, Friedrich Schiller, Wilhelm Hauff, Conrad Ferdinand Meyer), polonezi (Adam Mickiewicz) și chinezi (Li Tai Pe), versuri și proză: „Junimea literară”, „Convorbiri literare”, „Neamul românesc”, „Lucașul”, „Glasul Bucovinei”, „Făt-Frumos”, „Orion”, „Plai”, „Bucovina”, „Revista Bucovinei”. Prin creațiile sale în versuri și, mai ales, prin traduceri, Nicolae Tcaciuc-Albu se apropie de grupul iconarilor, lirica sa reprezentând, după cum scrie Perspessicius, „un ostrov din cele mai exotice în literatura iconariștilor”. Versurile și proza sa nu sunt, însă, decât „exerciții prin nimic menționabile” (Grigore C. Bostan).

Pentru a ilustra, însă, sensibilitatea artistică a epocii de dinainte de 1918, noi reproducem aici din creația sa un sonet scris în 1915:

„Cu tâmpla dreaptă răzimată-n palmă, / Privesc în Valea Prutului, pe gânduri, / O minunată dimineață calmă, / Un piano și amintiri vin rânduri... // Cât de bogată valea se răsfață, / Ce mândru râul unda și-o coboară! / Ai tinereții ani mi-apar prin față / Și sufletu-mi în depărtare zboară... // Voi mai avea eu oare parte-n viață / Să mă robiți în roze lanțuri?... / Dar pâlcuri de cazaci răsar din ceață! // De-aice fierul darnic se împarte, / Se-aruncă-o grindină de plumbi din șanțuri. / Și valea se umplu de groază-moarte”.

Din opera profesorului Nicolae Tcaciuc-Albu prezintă importanță câteva lucrări: *Istoria literaturii române* (Cernăuți, 1923, cu o ediție nouă în 1937); *George Tofan* (Suceava, 1923); *Câteva cuvinte despre românii rutenizați din nordul Bucovinei* (Cernăuți, 1926); *Cântarea României. Studiu istoric-literar* (Cernăuți, 1927); *Vieța și opera lui Tudor Flondor* (Cernăuți, 1933); *Vieța și opera lui Ion Sbiera* (Cernăuți, 1936); *Bucovina de Nord (28 iunie 1940-28 iunie 1941)* (Sibiu, 1941). De interes și astăzi sunt, de asemenea, studiile de istorie literară, unele realizate din perspectivă comparatistă: *Heinrich Heine in der rumänischen Literatur* (Cernăuți, 1926); *Geneza poeziei „Somnoroase păsărele”* (Cernăuți, 1939); *Goethe și Eminescu* (Cernăuți, 1942); *Înrâuri heiniene în opera lui Eminescu* (Cernăuți, 1942); *Schiller și Eminescu* (Cernăuți, 1943); *Ienăchiță Văcărescu. Vieța, opera, influențele străine* (Cernăuți, 1943). Alte lucrări: *Călătorie veselă în Italia* (Cernăuți, 1935); *Făt-Frumos în frac*, proză (Cernăuți, 1944); *Versuri de tot felul* (Brad, 1944); *Don Juan* (Timișoara, 1944); Li Tai Pe,

Flori din răsărit, Cernăuți, 1933; *Poezii chinezești* (Cernăuți, 1933). De interes sunt schițele din volumul *Făt-frumos în frac*, care manifestă preocupare pentru viața Bucovinei de la sfârșitul secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea, surprinzând obiceiuri din universul satului, aflate pe cale de dispariție. *Boțul de aur*, „o poveste de dragoste de un romantism nostalgic”, și *Norocul lui Gavril*, lucrare „cu rezonanță folclorică”, apropiată ca structură de fabulă, prin îndrumările de ordin etico-pedagogic, sunt schițele sale „cele mai împlinite compozițional”.

La Cernăuți, „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1914” îi publică articolul *Pierderi culturale. P. Cerna, Șt. O. Iosif, Il. Chendi*, p. 161-164.

Pseudonim: D. Timoteiu.

Nicolae Tcaciuc-Albu se stinge din viață în 1960, la București⁵⁴.

*

Dimitrie Marmeliuc vede lumina zilei la 20 octombrie 1886, în localitatea Liteni din districtul Suceava, în familia țăranilor Nistor și Floarea Marmeliuc. Face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava (1898-1906) și la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Viena (1907-1913). La Viena este membru și președinte al Societății academice „România Jună” (1911-1912). Devine doctor în filologia clasică al Universității din Viena (1913).

Este profesor secundar la gimnaziile din Suceava (1913-1914) și Câmpulung Moldovenesc (1914-1915).

După izbucnirea Primului Război Mondial, trece în România, fiind angajat ca bibliotecar la Biblioteca Academiei din București. În 1916, se înrolează ca voluntar în armata română, urmând cursurile Școlii Militare de Ofițeri din Botoșani. Participă la operațiunile militare de pe front, fiind rănit la Mărășești și decorat.

Dimitrie Marmeliuc se reîntoarce în Bucovina, în 1918, și se afirmă în evenimentele care conduc la unirea Bucovinei cu România. În această perioadă este membru al Consiliului Național Român (octombrie-noiembrie 1918), membru al Partidului Democrat al Unirii. După Unire, este profesor la Catedra de limba și literatura elină de la Universitatea din Cernăuți (1919-1940), decan al Facultății de Litere și Filosofie (1929-1930, 1930-1931) și director al periodicului „Glasul Bucovinei”, director al Teatrului Național din Cernăuți

⁵⁴ E. Ar. Zaharia, *Antologie rădăuțeană*, Cernăuți, Editura Mitropolitul Silvestru, 1943, p. 88-90; Traian Cantemir, *Activitatea literară a lui N. Tcaciuc-Albu*, în „Suceava» Anuarul Muzeului Județean”, XIII-XIV, 1986-1987, Suceava, 1987, p. 313-319; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 228-229; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 838; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 305-306; G[rigore C.] B[ostan], *Nicolae Tcaciuc-Albu*, în DGLR, vol. VI (S-T), 2007, p. 654-655.

(1925-1926), primar al orașului Cernăuți (1930-1937), deputat și senator în Parlamentul României (1922-1926, 1927-1928, 1930).

După refugiul din 1940, este profesor la Universitatea din București și cercetător la Institutul de Lingvistică al Academiei Republicii Populare Române (1952-1966), lucrând la proiectul de elaborare a *Dicționarului limbii române*.

Traducător din autori clasici elini și latini (Sofocle, Horațiu), editează Ion Creangă, *Opere complete*, 1924. Debutează publicistic în 1910. Colaborează, de-a lungul timpului, la diverse periodice: „Junimea literară”, „Analele Academiei Române”, „Codrul Cosminului”, „Cuget românesc”, „Epoca”, „Floarea soarelui”, „Drum drept”, „Glasul Bucovinei”, „Lamura”, „Limba română”, „Naționalul”, „Neamul românesc”, „Orpheus”, „Revista cursurilor și conferințelor universitare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Studii clasice”, „Timpul”, „Universul”.

Opera lui Dimitrie Marmeliuc cuprinde lucrări de istorie literară, folclor, lingvistică și publicistică militantă, traduceri, cursuri universitare, care evidențiază erudiția, rigoarea argumentației, relevanța observațiilor, concizia și claritatea expresiei, probitate profesională. Dintre acestea: *Ioan Hunyady în balada românească* (Cernăuți, 1913); *Figuri istorice românești în cântecul popular al românilor* (București, 1915); *Pe drumul idealului* (Cernăuți, 1920); *Sofocles. Cercetări cronologice*, I-II (1920-1925); *Viața politică și presa românilor bucovineni după Unire* (1928); *Unitatea etnică a României față de revizionism* (în colaborare, București, 1934); *Eroul de la Cireșoia. Omagiu prietenesc și camaraderesc* (în colaborare cu I. Andrieșescu, Cernăuți, 1936); *Clasicismul greco-roman și cultura românească* (Cernăuți, 1937); *Un sfert de veac de la moartea lui Petre Liciu* (Cernăuți, 1937); *Frumusețea poeziei homerice* (Cernăuți, 1938); *Aspecte din viața culturală a Bucovinei* (București, 1941); *Bucovina în cultura neamului* (București, 1944).

Dimitrie Marmeliuc, „un remarcabil exponent al generației Marii Uniri”, se stinge din viață la 1 noiembrie 1970, la București⁵⁵.

*

Aristide Tomiac, născut la 8 aprilie 1890, în localitatea Straja, din districtul Rădăuților, este fiul pălmarului Mihai Tomiac și a Elisavetei (Safta). Învață la Școala populară de cinci clase din sat, apoi, timp de patru ani, face studii la Gimnaziul Greco-Oriental din Suceava. După o întrerupere de doi ani, își continuă studiile la Școala Cantorală din Cernăuți și la Școala Normală de Băieți din Cernăuți, de la aceasta din urmă primind și diploma de învățător.

În perioada 1910-1914, Aristide Tomiac este „un prețios și apreciat colaborator” al profesorului romanist Matthias Friedwagner, care, din însărcinarea Ministerului Învățământului din Viena, coordonează în perioada

⁵⁵ Iordan Datcu, S. C. Stroescu, DF, 1979, p. 461-462; Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 139; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 68; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 30; Mircea Irimescu, *op. cit.*, vol. II, 2013, p. 356.

1905-1914 o amplă și sistematică anchetă folclorică în Bucovina, întocmind cu ajutorul unui număr mare de colaboratori, cea mai mare colecție de folclor românesc din perioada antebelică: peste 10 000 de poezii și 2 250 de melodii, publicată parțial în 1940.

Lucrarea *Poesii populare culese de Aristide Tomiac*, 1907, cuprinzând aproape 150 de texte, rămâne în manuscris.

O parte dintre „poeziile populare” culese de Aristide Tomiac sunt publicate de Matthias Friedwagner în *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebeslieder mit 380 von Alex. Voevidca auggezeichneten Melodien*, I. Band, Würzburg, Konrad Tritsch Verlag, 1940, și în volumul Alexandru Voevidca, *Cântece populare din Bucovina*, ediție îngrijită de Vasile Nicolescu și Cristina Rădulescu-Pășcu, București, Editura Muzicală, 1990. Varianta *Mioara* din partea a III-a, *Balade*, a manuscrisului lui Aristide Tomiac, este publicată de Ion Filipciuc, ulterior fiind reprodusă și de Vasile Pasailă (2009, p. 317). Colaborează la *Dicționarul limbii române*, sub îndrumarea lui Sextil Pușcariu.

În perioada 1910-1914, Aristide Tomiac publică la Cernăuți, în „Junimea literară”, sub semnătura Ar. Tomiac: *Darie. Baladă populară auzită în Straja* (VII, 9, septembrie 1910, p. 171-172); *Avram Iancu. Baladă populară auzită în Straja* (VIII, 4-5, aprilie-mai 1911, p. 68-69); *Cântecul ciobanului. Poesie populară auzită în comuna Marginea* (VIII, nr. 11, noiembrie 1911, p. 193); *Poesii populare. Auzite în comuna Straja* (IX, nr. 2-3, februarie-martie 1912, p. 54; IX, 11-12, noiembrie-decembrie 1912, p. 223; X, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1913, p. 20; X, 4-5, aprilie-mai 1913, p. 79; X, 10-11, octombrie-noiembrie 1913, p. 186; X, nr. 12, decembrie 1913, p. 208-209; XI, nr. 4-5, aprilie-mai 1914, p. 130-132; XI, 6-8, iunie-august 1914, p. 208-211).

„Căldariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1913”, „Redigeat” și editat de Eugen Neșciuc, publică *Strigături. Auzite la o nuntă din comuna Straja*, p. 79-81, culese de Ar[istide] Tomiac.

În 1920, se îmbolnăvește și este internat la Spitalul de Psihiatrie din Cernăuți.

Aristide Tomiac, „nefericitul folclorist” din Bucovina veche, se stinge din viață la 6 mai 1941, la Cernăuți. „Activitatea sa a fost fecundă, însă de scurtă durată” scrie profesorul Nicolae Tcaciuc-Albu, în 1942. „S-a stins uitat de toți și aproape necunoscut, la sfârșitul unei vieți foarte nenorocite. Rar care scriitor a avut o soartă atât de tristă”.

Învățătorul Aristide Tomiac, unul dintre vrednicii culegători de folclor din Bucovina de dinainte de 1918, este și astăzi aproape un necunoscut. Nici în monografia comunei Straja, întocmită de prof. dr. Vasile Pasailă, nu găsim măcar un articol distinct care să-i fie închinat⁵⁶.

⁵⁶ Nicolae Tcaciuc-Albu, *Aristide Tomiac*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 7, iulie 1942, p. 307; Emil Satco, Ioan Pînzar, DLB, 1993, p. 232; Emil Satco, EB, vol. II, 2004, p. 511; Vasile Pasailă, *Straja. Vatră de istorie bucovineană din Valea Sucevei*,

IV. 5. Colaboratoare din România în paginile calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina, 1886-1918

Despre colaboratoare în paginile calendarelor românești din Bucovina nu poate fi vorba înainte de 1886. În perioada 1886-1918, între altele, semnează diverse materiale (articole de îndrumare, poezie, proză) câteva autoare din spațiul lumii românești: Elena Niculiță-Voronca (1886), Matilda Cugler-Poni (1888), Cornelia din Moldova (1893), Elena Didia Odorica Sevastos (1897), Alexandrina Mihăescu (1905), Adela Xenopol (1905), Carmen Sylva (1908), Sofia Nădejde (1909), Elena Farago (1913). Prezentarea noastră adoptă, și în acest caz, formatul consacrat în lucrările biobibliografice de la noi. Ordinea este cea cronologică, orientându-ne după anul publicării în calendarele și almanahurile românești din Bucovina.

ELENA NICULIȚĂ-VORONCA (1862-1939)

Născută la 15 mai 1862, la Bârlad, în familia publicistului Gheorghe Niculiță, macedoromân, și a Rucsandei, născută Schipor, originară din Bucovina. Se bucură în familie de o educație aleasă, face școala primară la Botoșani (1869-1873), studii secundare la Institutul Particular Humpel din Iași (1873-1878) și la Pensionul Zielinski din Botoșani. Se căsătorește, în 1880, cu Zaharia Voronca, fost coleg cu Ciprian Porumbescu la Facultatea de Teologie a Universității Francisco-Josefine din Cernăuți, vicepreședintele Societății academice „Arboroasa”. Nunta are loc la Suceava, unde le sunt nași profesorul Vasile Bumbac și soția sa, Eufrosina. În iarna 1880-1881, participă la balul Societății „Junimea” îmbrăcată în costum național, făcând impresie prin „spiritul independent, tinerețe și vioiciune” și fiind primită de românii din Bucovina ca „mesager al timpurilor ce vor veni, insuflând în suflete putere și nădejde în viitor”.

Locuiește în Siret (din 1883), unde îi reprezintă „demn pe români în mijlocul străinilor, bucurând poporul nostru amărât”: împreună cu soțul său introduce „jurnale și reviste românești” la Cazinoul local, joacă teatru, adunându-i la spectacole „pe toți românii răzlețiți de prin sate”.

La Mihalcea-Cernăuți (din 1888), este impresionată profund de starca vechilor răzeși:

„Satul era romantic, îmi plăcu, dar nu se vorbea decât rusește, poporul spunându-se că-i rutean. Răzeșii mai știau câte ceva românește, dar nu vroiau să vorbească, ziceau că-i țigănește. La cea întâi vizită ce am făcut unui răzeș, am plâns. Nu eram deprinsă din țara liberă să-mi văd așa de injosit neamul. Chiar când toți erau împăcați

București, Editura Feed Back, 2009, p. 276 (o singură notă lapidară, de doar trei rânduri); Alis Niculică, „Junimea literară” (1904-1914; 1923-1939). *Bibliografie*, Iași, Editura TipoMoldova, 2012, p. 101.

cu împrejurările, cu înstrăinarea aceasta, eu nu puteam s-o mistui. Era un teren greu de muncă ce ni se oferea". La Mihalcea, în viața ei începe o perioadă de apostolat: le învață pe fetele răzeșilor limba română, sprijină înființarea unui internat de fete în Cernăuți și a unei „case naționale”, în care „să ne consolidăm toți românii”, susține conferințe, scrie „contra stricării obiceiurilor”: „În Cernăuți, pe unde mă învărtam, nu dam decât de români rutenizați. Văzând descompunerea și neputința noastră, îmi băteam capul cum am face ca să ne putem întări contra dușmanului, să ne recăpătăm românimea pierdută, căci din toate părțile mă surprindea lucrul nelucrat. Astfel ajunsei la concluziunea că ne trebuie în Cernăuți o casă națională, în care să ne consolidăm toți românii, atrăgând pe cei rusificați. În acest sens am ținut o conferință, care a avut efect. Casa s-a făcut, dar consolidare românească cine a văzut?!...”.

În martie 1891, Elena Niculiță-Voronca scrie în „Românul” articolul *Priviri asupra noastră*, în care înfățișează „starea de deznaționalizare din Bucovina” și își exprimă dorința ca „țara noastră să strălucească cândva în haina ei originală în concertul națiunilor”. La Cernăuți, studiază „cu aviditate” în biblioteca lui Dionisie Olinescu, unde găsește „opuri mitologice și de folclor”, frecventează Biblioteca Universității și cea a Societății pentru Cultură. Din „întreținerile luminate” cu Josef von Gutter (la Siret) și cu Dionisie Olinescu (la Cernăuți), din lectura lucrărilor în limba germană, găsite în bogatele biblioteci bucovinene, deprinde gustul pentru cultura antică și „o considerabilă perspectivă asupra miturilor noastre”.

Femeie „amarnic de frumoasă”, organizează vara la Mihalcea petreceri stimulatoare „la care luau parte Cernăuțiul cu inteligența și satele din jur, rusificate și acestea, împărtășindu-se de spiritul românesc care se introducea și acolo. După exemplul nostru, preoții din jur întreprindeau același apostolat. Devenise un curent”. Prin venirea unor tineri ardeleni (Pompiliu Pipoș, Gheorghe Bogdan-Duică, Valeriu Branște), în Bucovina se afirmă acum „un spirit nou, mai românesc”, „un curent nou”, despre care Elena Niculiță-Voronca scrie: „Tinerii ardeleni nu șovăiesc de a se pune în serviciul națiunii. Efectele ce vor naște din alianța transilvăneanului energetic și credincios neamului, hultuit cu spiritul liber și avântul românului trăit în țara liberă, vor fi ca și-o auroară frumoasă, din care va răsări cea mai frumoasă zi. [...] Iubirea de studiu și interesul pentru literatură vor fi deșteptate prin gustul de muncă ce se indică și atâtea talente tinere ce au stat în nelucrare pân-acum, neavând mediul trebuitor, se vor putea manifesta”. Elena Niculiță-Voronca este aleasă președinte al Societății „România tânără”, care organizează „conveniri și întruniri literare”, în cadrul cărora susține conferințe.

În Bucovina, timp de peste trei decenii, culege povești, datini și credințe populare din multe localități bucovinene: Broscăuți, Camena, Ceahor, Cernăuți, Clucucica, Comănești, Corovia, Cuciurul Mare, Cuciurul Mic, Gemenea, Horecea, Horodnic, Ilișești, Iordănești, Mahala, Mihalcea, Molodia, Ostrița, Părâuți. Putna, Ropcea, Roșa, Siret, Stănești pe Ceremuș, Storojineț. Suceava, Șcheia, Toporăuți, Voloca, pe care le publică în diverse periodice ale vremii.

Colaborează la „Calendarul copiilor” (Cernăuți), „Almanachul literar” (Cernăuți), „Calendarul «Școalei Române»...” (Suceava), „Calendarul revistei de limbă, literatură și artă populară «Ion Creangă»...” (Bârlad), „Ghilușul” (Balota-Dolj), „Familia” (Oradea Mare), „Rândunica” (Iași), „Sămănătorul”, „Convorbiri literare” („București), „Junimea literară” (Cernăuți), „Dreptatea” (Gura Humorului), „Buciumul” (Câmpulung Moldovenesc).

Debutează cu versuri în revista „Familia”.

Este autoarea unor lucrări valoroase, unele recunoscute în domeniu, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, Mihalcea-Cernăuți, Editura proprie, 1903, 1295 p.; *Studii în folclor*, vol. I, București, Tipografia G.A. Lăzăreanu, 1908, II + 303 p., vol. II, Cernăuți, Tipografia Gutenberg, 1912-1913, XV + 464 p.; *Sărbătoarea Moșilor în București. Studiu comparativ*, București, Tipografia „N. Stroilă”, 1915, 108 p.; *Industria casnică în Bucovina*, schiță etnografică, Cernăuți, Editura „Glasul Bucovinei”, 1922, 14 p. Face o încercare originală de a organiza literatura populară pe baza celor patru categorii sistemice ale filosofiei antice, pământul, aerul, apa și focul, nu după criteriul didactic, academic, pe teme, genuri și specii (I. *Facerea lumii: omul, date cosmogonice*; II. *Pământul*; III. *Aerul (Văzduhul)*; IV. *Apa*; V. *Focul*), o organizare mai aproape de reprezentarea populară a relației om-univers. În afară de erorile metodologice și uneori de interpretare, rămân de interes sugestiile sale oferite cercetărilor de sinteză a mitologiei populare și marele număr de variante inedite culese din Bucovina și zona Botoșanilor. Spre deosebire de Simion Fl. Marian și Tudor Pamfile, colecția sa impunătoare este rodul muncii personale, „înfăptuită cu mare trudă”, nu prin intermediari, cum remarcă Jordan Datcu, prezentând un interes aparte și prin faptul că multe localități din care provine materialul cules se află astăzi în afara granițelor de stat ale României.

Este autoarea unei plachete de *Poezii*, publicate la Botoșani, în 1935. Din creațiile sale în versuri, poezia *Odată și acum* este sugestivă pentru imaginarul generației sale și pentru rostul poeziei în programul periodicelor românești din Bucovina istorică:

„Eram romani odată, eroi d-ai lui Traian, / Români am fost sub Ștefan, viteazul căpitan, / Urmași d-un neam puternic, ce pentru țară, nume, / Vărsându-și al lor sânge, au stăpânit o lume. // Apoi întins-au vrednici din munți și până-n mare / Moșia lor mănoasă, iar sfințele hotare / Cu pieptul lor ferite de dușmani și păgâni / Au fost, pe când noi încă eram pui de români. // Azi nu mai sunt în stare un petec să-și ferească / Din țara câștigată prin spada strămoșească; / Dacă de turci nu-i frică, moșia să le piară. / La venetici de voie dau jumătate țară. // Din bărbăția veche romană nici scânteie, / Din idealul vieții antice nici ideie; / Domnește interesul cel josnic și meschin / Și-n dezbinarea tristă, al zisului venin” („Buciumul”, anul I, nr. 7, 30 mai 1908, p. 77).

„Individualitatea artistică” a Elenei Niculiță-Voronca se manifestă mai ales în basmele populare reproduse de ea într-un „stil dinamic”. Zaharia

Voronca le publică sub titlul *Zece povești scoase din „Datinile și credințele poporului român”* de E. Niculiță-Voronca, Cernăuți, 1905. Lasă în manuscris o lucrare amplă, *Studii de folclor (basme, povești, superstiții, mitologie)*, de peste 550 p. Despre activitatea sa, mărturisește cu modestie în *Biografia mea*, lucrare tipărită abia în 2012:

„N-am scris pentru glorie, ci am simțit un imbold intern, pe care l-am urmat ca să-mi pot adormi neliniștea și melancolia care în timpuri mă cuprindea. Neputând fi pregătită pentru opere însemnate, am fost totuși un șurub care a ținut bine părțile la un loc, acolo unde m-au pus, fiind un rezultat al împrejurărilor în care am trăit, agitând cu focul și puterea lăsate din părinți”.

Pseudonime: Elena din Moldova, Veronea, Aurora Voronca.

La Cernăuți, „Calendarul[1] pe anul ordinaru 1886. Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți»” îi publică articolul *Damelor române din Bucovina*, p. 92-94, în care autoarea îndeamnă „clasele inteligente” la purtarea costumului popular românesc și cere înființarea unui institut pentru educarea „copilelor românilor” în spirit „religios național”. Pseudonimul sub care semnează aici autoarea, Aurora Voronca, este necunoscut în istoria literaturii române din Bucovina. La Suceava, „Calendarul «școalei române» pe anul ordinar 1905” îi publică două „legende culese din popor”: *Cosminul și Dumbrava Roșie*, p. 62-63, semnate E[lena] Voronca. „Almanahul literar pe anul 1903”, tipărit la Cernăuți de către Întrunirea academică română „Bucovina”, tipărește grupajul de legende *Diua și noaptea la popor*, p. 61-76: 1. *Sara*, p. 63-65; 2. *Noaptea*, p. 65-68; 3. *Știma nopței. Miezul nopței. Zor de ziuă*, p. 68-70; 4. *Dimineața. Ziua. Amiaza*, p. 70-72; 5. *Resăritul. Apusul. Miezul nopței. Amiazăzi*, p. 73-74; 6. *Lumina Domnului Christos*, p. 74-75, semnate Elena Voronca. Pentru completarea cunoștințelor despre „dumnezeire și lumină”, editorul recomandă lucrarea *Datinile și credințele poporului român* (1903), „adunate și așezate în ordine mitologică de Elena Niculiță-Voronca”, indicând și paginile respective. În opinia acestuia, „mulțimea de superstiții și rătăcirii, bazate pe credinți păgănesci”, are rolul de „a ne instrua asupra trecutului”, pentru „a putea astfel cunoaște modul de a simți și gândi, modul de a se lupta și trăi al unui popor”, adică „etnopsichologia” lui: „Iar nouă, românilor, ne servește a ne descoperi mai bine originea, precum și atingerea ce am avut în decursul de secole cu diferite popoare, care parte s-au dus, iar parte s-au contopit cu noi” (p. 75-76).

„Almanahul literar pe anul 1905”, tipărit la Cernăuți de către același editor, publică „novele” *Căpitanul lui Ștefan*, p. 51-57, auzită de la Gh. Melniciuc, răzeș din Broscăuți, sub aceeași semnătură: Elena Voronca.

Elena Niculiță-Voronca se stinge din viață, în 1939, la Siret⁵⁷.

⁵⁷ Constantin Loghin, ILRB, 1996, p. 183-184 (retipărirea ediției din 1926); Emil Satco, Ioan Pinzar, DLB, 1993, p. 165-166; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 115-116;

MATILDA CUGLER-PONI (1851-1931)

Matilda Cugler-Poni se naște la 2 aprilie 1851, în Iași. Tatăl său, Karl von Kugler, descendent dintr-o familie înnobilită de Maria Tereza, în 1744, o familie de „cavaleri și pe urmă baroni”, se stabilește la Iași, căpătând cetățenia română, la 11 martie 1872, sub numele de Carol Cugler și devenind ajutor de arhitect al orașului. Mama sa este Matilde, născută Herfner. Matilda și fratele său, Grigore, se bucură în familie de o educație aleasă, din care nu lipsesc lecturile sistematice din literaturile franceză, germană, italiană și română. Căsătorită cu filologul Vasile Burlă (1840-1905), bucovinean, originar din Opațeni, districtul Storojineț, apoi cu Petru Poni (1841-1925), profesor universitar, chimist renumit, membru al Academiei Române (din 1879), de la care are un copil, Margareta Poni (1889-1973), ajunsă profesor universitar, specialist în chimie anorganică.

Matilda Cugler-Poni scrie versuri de timpuriu, debutând la vârsta de 16 ani în paginile revistei „Convorbiri literare” (1867) și stărnind pasiuni puternice, precum cea a lui Alexandru D. Xenopol. În paginile acestei reviste publică până în 1892, fiind una dintre puținele femei ale vremii, de la noi, care fac carieră literară prin intermediul renumitei reviste ieșene, publicând aici versuri lirice, în care sunt frecvente câteva motive: dorul – „boală grea” / „dorul nemărginit”, iubita părăsită, cuplul nefericit, iubirea neîmplinită, jalea, trecerea timpului. „Decentă ca un înger cu mâinile împreunate”, poezia Matildei Cugler-Poni, o poezie pentru „albumuri de pensioane, cu păsărici, fluturași, la modul cuviincios al domnișoarelor supravegheate de guvernante”, cum scrie George Călinescu, se remarcă prin „simț al inefabilului”, „magie lingvistică” / „o limbă lipsită de stridențe neologice” și se bucură de o largă circulație, în toate provinciile istorice românești, fără a se impune însă în istoria literaturii noastre ca autoare de referință. În balada de tip romantic, sub influența lui Heinrich Heine, Matilda Cugler-Poni preferă decorul anolimpurilor reci, mohorâte, sugerând contrastul dintre sentimentele proprii și stările naturii ori, în alte cazuri, concordanța acestora: *O poveste, Călătorul, Ucigașul*. Colaborează la peste 30 de reviste românești și străine, dintre care unele de prestigiu: „Familia” (Oradea), „Columna lui Traian”, „Literatorul” (București), „Viața românească” (Iași). Debutează în proză cu povestirea *Când vrea omul*, la „Tribuna”, de la Sibiu (1884). Influențată de naturalism, Matilda Cugler-Poni

Lucia Berdan, *Elena Niculiță-Voronca, folcloristă și scriitoare*, în volumul *Elena Niculiță-Voronca. Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, ediție îngrijită de Victor Durnea, studiu introductiv de Lucia Berdan, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 9-19; Grigore C. Bostan, Lora Bostan, PLRB, 2000, p. 74-77; Iordan Datcu, *Elena Niculiță-Voronca*, în Eugen Simion (coord. gen.), DGLR, vol. IV (L-O), 2005, p. 630-631; Iordan Datcu, *Elena Niculiță-Voronca într-o autobiografie*, în „Bucovina literară”, serie nouă, Suceava, anul XXIII, nr. 3-4 (253-254), martie-aprilie 2012, p. 80-83.

scrie proză scurtă, preferând povestirea cu subiecte provenind din lumea cartierelor mărginașe, în care se individualizează personaje distincte: meseriași mărunți, mici negustori, vagabonzi, lumea acestora fiind privită cu excesivă simpatie, o exagerată tendință moralizatoare și umor blând. *Un tutor*, comedie într-un act, este una dintre lucrările cele mai reușite ale Matildei Cugler-Poni, distingându-se printr-un reușit comic de situație, scenele vioaie, „caractere îngrijit lucrate și nuanțate ca psihologie”. Leonora și Redeanu, Rarița și Ioniță sunt cupluri de îndrăgostiți care se impun prin „naturalețe și aplomb”. Ciprian Porumbescu îi include versurile romanței sale *Lăsați-mă să cânt* în opereta *Crai nou*, unde creația devine cântecul Anicăi, intitulat *În aste haine*.

Antum, Matilda Cugler-Poni publică volumele: *Poezii* (1874, cu o ediție nouă în 1885); *Un tutor* (1881, ediția a II-a în 1914); *Din timpuri grele* (1884); *Fata stolerului* (1884, ediția a II-a în 1886); *Un flăcău bătrân* (1885); *Sfântul Nicolae* (1885); *Povestiri adevărate; Poezii* (1927). Postum, creația sa se bucură de o ediție nouă: Matilda Cugler-Poni, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Ion Nuță, Iași, Editura Junimea, 1971.

Dintre creațiile sale, *Răchita*, publicată în 1873, este mai cunoscută, învederând o autoare talentată:

„Grădina-i părăsită. Unde umblam odată, / Nici păsări nu mai cântă cu glasul lor voios, / Pe drumuri crește iarbă, pe micul iaz inoată / O luntre sfărâmată de timpul nemilos. // Numai pe mal stă încă răchita cea bătrână, / Cu crengile-i plecate spre iazul adormit / Și ca visând se mișcă. când dureros suspină. / Trecând pe lângă dansa zefirul rătăcit // În coaja ei uscată zăresc inc-al meu nume; / O mână mult iubită în dansa l-a tăiat, / Apoi făr' de credință a rătăcit prin lume / Și numai bietul arbor numele l-a păstrat. // Răchita cea bătrână, de-ar vrea ea să vorbească, / Mult ar putea să spuie din timpul cel trecut; / Cât e de uitătoare inima omenească... / Ea singură o știe, ea singură-a văzut!”.

Altele ar putea fi lecturi agreabile și astăzi: *Durerea* (1872); *Ai auzit* (1873); *Numai o clipă* (1875); *Întoarcere înc-o dată* (1876); *Iubiți cu toții*, 1878 („Pasările cântă pe crengi inverzite, / Fluturii se-ngână de pe flori pe flori, / Tainic trec prin aer șoapte fericite, / Cât cuprinde ochiul, ceru-i făr' de nori. // Dulce primăvară, drag vis de iubire! / La zâmbirea-ți blândă, iarna a plecat, / Cât era de lungă, plină de jălire... / Dar tu ești în lume, răul s-a uitat. // Ce-mi vorbești tu încă de chinuri trecute, / Inimă nebună, uită de dureri / Și de-acele zile în lacrimi pierdute. / N-are primăvara mii de mângâieri? // N-auzi cum șoptește fiecare floare? / «Amorul domnește acum pe pământ. / O, iubiți cu toții! grabnic frunza moare, / Grabnic se întoarnă tot iar în mormânt».”); *Ce vrei* (1883); *Din trecut* (1890).

La Cernăuți, „Calendarul pe anul bisect 1888. Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți»” publică trei dintre poeziile Matildei Cugler-Poni: *Cânt-o pasere...* („Cânt-o pasere în sbor, / Cânt-un cântec plin de

dor, / Așa dulce-ncetișor, / De-l aud chiar numai eu, / Și-l aud că-i dorul meu! // Năsdărăvancă păsărea, / Tu ce știi [știi] durerea mea, / O! mai tare nu cânta! / Să n-audă codrul verde, / Păsăruică, de mi-i crede: // Frunzele ar veștezi, / Earba s-ar îngălbini, / Primăvară n-ar mai fi, / Căci e dorul boală grea / Orișice moare de ea".), p. 114; *La fereastră*, p. 134; *Floarea-n câmp*, p. 134 („Floarea-n câmp când vestezește, / Alta-n locu-i înflorește; / Dar în pieptul omenesc / Florile când veștejesc, / Cade ro[u]a în zădar - / Alte-n loc nu mai resar!").

Matilda Cugler-Poni se stinge din viață la 11 octombrie 1931⁵⁸. Cu acest prilej, Nicolae Iorga scrie:

„Venerabila doamnă care la o așa de înaintată vârstă pleacă dintre noi a fost în viața ei împodobită cu atâtea daruri sufletești, un exemplu în toate privințele. Pe vremea când poezia era sinceritate, sentiment și simplitate, versurile Matildei Cugler au fost cetite și, mai mult, cântate de atâtea lume, care a găsit în armonia ușoară a silabelor ritmice, cu un parfum de sentimentalitate duioasă, mângâiere în multe suferinți și deziluzii. Soție a unui om eminent, în care era întrupată discreta înțelepciune a rasei lui moldovenești, d-na Poni a fost buna sfătuitoare care se ascunde și sprijinul moral care e totdeauna la căpătâiul îndoielilor și necazurilor pe care oricui, și mai ales omului drept și bun, lumea le dă din bielsug. O astfel de viață să îndemne pe femeile de azi, care au nevoie de asemenea indemnuri, și în sensul ei să crească, harnice, modeste și bune, acelea de care, mâne, are nevoie neamul nostru, pentru a nu cădea pradă păcatelor fatale ale unei modernități în afară de morala eternă sau contra ei”.

CORNELIA DIN MOLDOVA (1886-1933)

Cornelia din Moldova este pseudonimul Corneliei Kernbach-Tatușescu. Născută la 9 iunie 1886 în Botoșani, este fiica lui Iosif Kernbach, funcționar la Poștă, și a Oliviei, sora mai mică a lui George Kernbach, care semnează ca poet cu pseudonimul Gheorghe din Moldova. În 1883, absolvă Liceul Național din Iași și urmează apoi cursurile Facultății de Medicină din București, luându-și doctoratul în 1893. Cornelia Kernbach-Tatușescu este una dintre primele femei care îmbrățișează, la noi, cariera de medic. Face un stagiu de specializare în Occident și profesează la Eforia Spitalelor Civile din București, fiind, totodată, și profesoară de igienă, calitate în care publică manualul *Noțiuni de medicină și farmacie populară* (1912).

Sub pseudonimul Cornelia din Moldova, colaborează cu versuri, în perioada 1891-1893, la „Revista nouă”, unde fratele său, Gheorghe din Moldova, se bucură de aprecierea lui B. P.-Hasdeu. Cornelia din Moldova se numără printre fondatoarele revistei „Altițe și bibiluri” (1893-1894). Alte periodice la care colaborează sunt: „Dochia” (1896-1898, revistă condusă de Adela Xenopol),

⁵⁸ N. Iorga, *Matilda Cugler-Poni*, în *Oameni cari au fost*, vol. II, 1967, p. 261-262; Aurel Leon, *Umbre*, vol. II, Iași, Editura Junimea, 1972, p. 5-11; D[an] M[ănușă], *Matilda Cugler-Poni*, în *DLRO*, 1979, p. 251; G. Călinescu, *ILROP*, 1982, p. 422-423; D[an] M[ănușă], *Matilda Cugler-Poni*, în *DGLR*, vol. II (C-D), 2004, p. 514.

„Arhiva”, „Revista literară”, „Familia”, „Universul”, „Literatură și artă română”, „Litere și arte”, „Curierul roman”, „Viața românească”.

În 1916, își adună poeziile într-un volum: *Câte au fost*, o plachetă elegantă, ilustrată de de J. Al. Steriadi și Al. Satmari. Cornelia din Moldova este autoarea unei lirici intimiste, cu vădite accente neoanacreontice. Preferând o „tonalitate jucăușă”, câteodată „ușor ironică”, ea reface senzual „scenariul unui aprins joc de-a dragostea”, cântându-și iubirea / „chinurile plăcute ale dorului” și creionând „portretul celui iubit” cu o „insistență aproape indiscretă”. Prin „acordurile ei de romanță” și prin „articulațiile fragile”, poezia Corneliei de la Moldova „se înrudește frapant” cu versurile lui Gheorghe din Moldova, bucurându-se de circulație în epocă.

În Bucovina, „Călindariul pe anul ordinar 1893. Redactat și edat de «Academia ortodoxă», societate pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminariul archidieceșan din Cernăuți”, îi publică poezia *Cui nu place?* „Nu te duce mult p-aiure, / Că mă tem să nu mi-i fure / Vreodată cineva / Ochii și gurița ta! // Cine oare n-ar fura / Ochi și gură ca a ta? / Cui nu-i place fragi și mure / Chiar afară din pădure?” (p. 141). Cornelia Kernbach-Tatușescu se stinge din viață la 12 aprilie 1933, la București.⁵⁹

ELENA DIDIA ODORICA SEVASTOS (1864-1929)

Elena Didia Odorica Sevastos se naște la 16 mai 1864, în localitatea Cucorăni, județul Botoșani, ca unic copil al lui Alecu, mic proprietar de pământ, și al Xeniei Sevastos. Învață timp de un an în particular, după care, în 1876, susține examenul pentru trei clase la o școală primară din Botoșani, trecând apoi, în același an, la Școala Centrală de Fete din Iași. Înfruntă în școală greutăți materiale și manifestă interes față de ideile noi ale vremii, citind și comentând cu pasiune operele lui Ludwig Büchner și Charles Darwin, atrăgându-și, astfel, asupra sa adversitatea conducerii școlii. În 1886, își ia bacalaureatul și se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași, pe care o termină fără să-și susțină însă examenul de licență. Fire pasionată, în vacanțele din anii de studenție, întreprinde cercetări directe de folclor. Împreună cu tatăl său, călătorește prin țară, adunând materialul necesar pentru studiul *Nunta la români*, publicat în 1889. Rod al acestor cercetări de teren sunt și volumele *Călătorii prin Țara Românească*, în care zugrăvește locuri și oameni, notând obiceiuri, credințe, legende, proverbe și zicători, cu explicarea unor termeni referitori la meșteșuguri populare (Iași, 1888) și *Cântece moldovenesti*, culegere (Iași, 1888). „Energică și entuziastă”, Elena Sevastos desfășoară o „variata activitate publicistică”, materializată în culegeri de

⁵⁹ G[abriela] D[răgoi], *Cornelia din Moldova*, în DLRO, 1979, 219-220; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 463; G[abriela] D[răgoi], *Cornelia din Moldova*, în DGLR, vol. II (C-D), 2004, p. 389-390.

folclor, scrieri literare, articole în care ia atitudine împotriva războiului și propune soluții pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale țăranilor, precum și pentru emanciparea condiției femeii în societate. Colaborează la diverse periodice: „Convorbiri literare”, „Dochia”, „Familia”, „Gazeta săteanului”, „Lumea ilustrată”, „Tribuna”, „Universul”, „Vatra”, „Viața literară”, „Viitorul românelor”. În 1893, scoate la Iași „Rândunica”, o revistă de literatură și folclor, pe care o tipărește, timp de un an, numai cu cheltuiala sa. Îndrăgostită de literatura populară, Elena Sevastos culege numeroase doine, balade, anecdote, snoave, povești și strigături din Moldova, Muntenia, Dobrogea, Oltenia și Transilvania, pe care le publică în periodicele vremii ori în volume. Culegerea sa de *Cântece din Țara Oltului*, publicată în 1893 în revista „Rândunica”, este însoțită și de un glosar regional. Volumul *Critică literară asupra poeziilor populare de M. Canianu* (Iași, 1898) este o lucrare cu caracter teoretic, ce probează cunoașterea principiilor metodologice din cercul folcloristic al lui B. P.-Hasdeu. În colecțiile sale de folclor *Cântece moldovenești* (Iași, 1888), *Povești* (Iași, 1892) și *Anecdote populare* (Iași, 1893), alături de producții autentice se regăsesc, din păcate, și producții prolixе, care ilustrează intervenția autoarei în text, sub influența școlii romanticilor. Poveștile publicate de Elena Sevastos sunt foarte scurte, au titluri moralizatoare, apropiindu-se de nuvelele de mică întindere, în care personajele provenind din lumea celor necăjiți înfruntă neajunsurile vieții. *Nunta la români* (București, 1889), „studiu istorico-etnografic comparativ”, este „o contribuție remarcabilă” în domeniul folclorului și al etnografiei, lucrarea fiind răsplătită de Academia Română cu Premiul „I. Heliade Rădulescu”, la obținerea căruia concurează cu lucrarea-i înrudită tematic, fără succes, însă, și S. Fl. Marian. Structurată pe momentele principale ale nunții: I. *Înainte logodnei*; II. *Logodna și încredințarea*; III. *Nunta*; IV. *După nuntă*, monografia cuprinde din perspectivă comparativă descrierea unor practici magice și vrăji, precum și texte folclorice (orații de pețit, orații de iertăciune sau de închinare) culese personal sau provenind și din alte colecții. *Nașterea la români și Însmormântarea la români*, anunțate de autoare în 1892 și 1906 ca fiind în curs de tipărire, au rămas, din păcate, în manuscris. Fragmente din aceste lucrări sunt publicate, însă, în periodicele „Dochia”, „Lumea ilustrată” și „Rândunica”. Creația literară a Elenei Sevastos, „mai puțin însemnată”, cuprinde versuri, nuvele, prelucrări după legende populare, teatru, note de călătorie: *Poezii populare. Doine* (1886); *Călătorii prin Țara Românească* (Iași, 1888); *Irina* (1891); *Mustrare de cuget* (1893); *Liliana* (1893); *Truda morții* (1893); *Ștefan cel Mare în Munții Vrancei* (Galați, 1904); *Mijloace pentru îmbunătățirea stărei poporului roman* (Galați, 1905); *Pace, înfrățire* (Galați, 1905); *Povești* (1906); *Dreptul tău* (București, 1906); *Omagiu Franței* (Iași, 1919). Traducerile sale din Heinrich Heine sunt publicate în periodicul „Viitorul românelor” (1912).

„Călimdariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1897. Redigeat și edat de Eugen Neșciuc” publică, în partea sa literară, sub semnătura E. D. O.

Sevastos, *Copiii țiganului*, anecdotă, p. 127, fără menționarea sursei după care se face tipărirea. Pseudonim: Odorica.

Elena D. O. Sevastos, „una dintre reprezentantele cele mai entuziaste ale vechii școale folcloristice care a înflorit în Moldova între anii 1870-1890, contemporane lui Canianu, Caranfil și Miron Pompiliu”, se stinge din viață la 18 martie 1929, la Chișinău.

Postum, creația sa este reunită în volumul Elena D. O. Sevastos, *Literatură populară*, Vol. I, *Cântece moldovenesti*, *Nunta la români*, Vol. II, *Povești*, *Nașterea la români*, ediție îngrijită și prefață de Ioan Ilișiu, București, Editura Minerva, 1990⁶⁰.

ALEXANDRINA MIHĂESCU (1876-1895)

Alexandrina Mihăescu, născută la 20 august 1876, în localitatea Gura Sărății, județul Buzău, este fiica lui Grigore Mihăescu, descendent dintr-o veche familie boierească, și sora lui Nicolae Grigore Mihăescu-Nigrim (1871-1951), poet, prozator, dramaturg și publicist. Urmează patru clase la școala primară din satul natal. Instrucția sa este completată cu bogate lecturi. Având disponibilități pentru artă, deprinde singură să cânte la flaut de la o vârstă fragedă. De la 12 ani, scrie pe ascuns poezii și povești, ferindu-se de părintele său, care nu vroia s-o vadă „ocupându-se cu asemenea nimicuri”. Alexandru Vlahuță, mărturisește, în 1895, că tatăl său i-ar fi ars, astfel, o mulțime de cântece.

În 1890, are loc debutul său literar. Fratele Nicolae Grigore Mihăescu-Nigrim îi trimite poezia *Bate vântul* la revista „Lumea ilustrată”, care i-o publică în numărul de Crăciun, spre nemulțumirea autoarei, care consideră faptul o „glumă-batjocură”. Din citările lui Nicolae Iorga, care vede în autoarea-copil „pe cineva care a băut larg la izvorul poeziei poporului”, reface, parțial, acest text scris în metru popular:

„Vântule rău și turbat. / Multe flori ai scuturat! / Moarte, moarte rea, pustie, / Mulți ochi plini de veselie / Îi adormi pentru vecie / Supt o galbenă făclie. [...] Vântul mi-a stins florile / Și moartea surorile. [...] O veni vremea vreodată, / De-o-nfrunzi pădurea toată, / Când prin frunzele de nuc, / Mi-o cânta ușor un cuc...”.

Apropiată de oamenii simpli din lumea satului, dincolo de hotarele căruia nu apucă să treacă, însă, Alexandrina Mihăescu „strânge cântece și povești din gura poporului spre a le publica mai târziu” („culegeri de folclor”), după cum îi mărturisește unei prietene.

⁶⁰ Ion Mușlea, *Elena Sevastos*, în „Dacoromania”, Cluj, anul VII (1931-1933), 1934, p. 661-663; Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 292-294; Iordan Datcu, S. C. Stroescu, DF, 1979, p. 394-395; I[on] H. C[iubararu], *Elena Didia Odorica Sevastos*, în DLRO, 1979, p. 779-780; Iordan Datcu, DER, vol. II, 1998, p. 207; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 776; I[on] H. C[iubararu], *Elena Didia Odorica Sevastos*, în DGLR, vol. VI (S-T), 2007, p. 180.

Creația acestui copil inzestrat („o copilă cu mic talent de versificare” și cu „o frază destul de limpede pentru o copilă de 18 ani”, cum scrie Ilarie Chendi, în 1896) este străbătută de „o adiere proaspătă de sensibilitate naivă, copilărească” și de „o delicatețe specifică”, puse în evidență de forme populare și influențe din poezia lui Mihai Eminescu și George Coșbuc, toate comunicând „obsesia dureroasă a morții, trecută în resemnare și melancolie”:

„Cum de-oi muri acuma, / Aceste mii de stele / Vor lumina țărâna / Deasupra
groapei mele / Și alți simți-vor vraja / Atător nopți frumoase, / Când eu voi fi pierdută /
Prin bolți întunecoase”; „Flori albastre înflorite, / Cât de trist ați fost ursite: / Ieri
inveseleai un munte, / Azi împodobiți o frunte!”.

În aceste producții juvenile – scrie Al. Antemireanu, în 1898 –, „nu trebuie să vezi arta, ci un suflet de o delicateță rară”.

Proza Alexandrinei Mihăescu, despre care vor scrie, peste ani, Mihail Dragomirescu (1895) și Mihai Zamfir (1971), cuprinde „schițe din viața de [la] sate” („culegeri din popor”) realizate, în „coloare romantică”, recreând „iubiri între ciobani și domnișoare bogate de la oraș”, zugrăvite „tare, aspru, cu trăsături de realism energic și conștient”, cum vedem în câteva schițe: *La horă* și *Din dragoste*, creații care „au putere de observație, de notație de amănunt” (Al. Cistelean, 2012). „Se găesc pretutindeni – observă Nicolae Iorga – comparații noi și fine – copiii «mărunței ca ulcelele», luna ce se ivește «curioasă ca o fată la geam», sălciile care «sărută cu vârfurile lor apa străvezie», stelele ce se sting dimineața «ca niște fluturi argintii ce în ajunul morții mai bat încă din aripi» [...] care intrupează o psihologie întreagă”; „o adevărată capodoperă de seriozitate mistică e povestea Maicii Domnului care merge să caute pe Isus coborât de pe cruce: n-am mai văzut o mai desăvârșită înveșmântare în frumoase cuvinte poetice a legendelor religioase pe care le știe poporul”. Creația sa „nu e numai o curiozitate psihologică și literară [...], ci o parte integrantă a literaturii românești mai nouă”, cum scrie același autor: în alte împrejurări „nenerocita fată ar fi trăit, spre folosul literaturii noastre”; „paginile de jurnal intim” din creația sa nu sunt de loc mai prejos decât „acelea care au făcut pe Maria Bașkirțev (pictoriță rusă), autoarea cunoscutului ziar al vieții ei, întrerupte în tinereță, o scriitoare vestită în toată lumea”.

La Cernăuți, „Călimariul poporului pe anul ordinar 1905. Redigeat și edat de Eugen Neșciuc” tipărește din creația în versuri a Alexandrinei Mihăescu poezia *Vitriga*, p. 90, fără nicio mențiune asupra sursei. Lipsa unei scurte note biografice, dar și orientarea spre alt text din creația autoarei ilustrează, fără tăgadă, faptul că la reținerea textului a contat, în primul rând, orientarea tematică a calendarului și nu criteriul estetic:

„O, mamă, m-ai bătut mereu / Și mică și-acum mare, / Măicuță, dacă ți-am greșit, / Cer îndurare! // Mai [i]eri venii de prin străini, / La ei trăiam mai bine, / La tine-acasă toate-mi par / Și mai străine! // Mă blestemi și mă bați mereu / Când plâng cu glas mai tare. / Străino, spune-mi unde-i mama, / Aibi îndurare!”.

Ecaterina Mihăescu se stinge din viață la 21 iunie 1895 de tuberculoză, boala care a făcut ravagii în lume până la descoperirea penicilinei (Alexander Fleming, 1928; precursor celebru – Victor Babeș, 1885), la fel ca și celelalte două surori mai mari ale sale. Postum, creația sa este adunată în câteva ediții: *Flori de zăpadă. Poezii, proze, impresii etc.*, Râmnicu Vâlcea, Editura Librăriei G. Sfetea, 1898; *Flori de zăpadă*, Opera postumă, ediția a II-a, București, Librăria Socec, 1907; *Flori de zăpadă*, Opera postumă, ediția a III-a, cuprinzând bucăți inedite, portret și semnătură, București, Tipografiile Române Unite, 1926⁶¹.

ADELA XENOPOL (1861-1939)

Adela Xenopol se naște în 1861, la Iași, în familia lui Dimitrie Xenopol și a Mariei, născută Vasiliu, o familie cu șase copii. Este sora mai mică a istoricului Alexandru D. Xenopol (1847-1920) și a scriitorului Nicolae D. Xenopol (1858-1917). Studiază în Occident, la Sorbona și la Collège de France. Revenită în țară, militează pentru drepturile femeii, fondând în acest scop revista „Dochia” (1896-1898) „menită să aperse, să susțină și să cerceteze drepturile femeii [...] pentru a dovedi că ea a fost vrednică în toate timpurile și în toate treptele sociale de la doamnă la opincă”. Urmărind programatic emanciparea intelectuală, politică și juridică a femeilor, precum și promovarea scrisului feminin, Adela Xenopol conduce mai târziu și revistele „Românca” (1905-1906), „Viitorul românelor” (1912-1916), „Revista scriitoarei” (1926-1928), în paginile cărora își susține cauza și încurajează permanent literatura feminină.

În România de la sfârșitul secolului al XIX-lea, ea își susține cu energie ideile progresiste, precum în articolul *Drepturile femeii*, publicat, în iulie 1896, în periodicul „Dochia”: „Fie un bărbat destul de mărginit, el în virtutea sexului, cu nițică protecție sau situație politică, va ajunge departe, pe când o femeie, fie ea un geniu și nu va dobândi decât profesoratul, și acela până la școli secundare”; „De când femeile nu mai sunt considerate ca femei, ci ca ființe, ele ajung și adesea întrec bărbații în scurtul interval de la eliberarea lor din sclavie”. În numele femeilor din Iași, ea înaintea, în 1914, o petiție Parlamentului, în care cere revizuirea Constituției în vederea acordării dreptului de vot pentru intelectuale.

⁶¹ Al. Vlahuță, *Un talent necunoscut*, în „Vieța”, București, anul II, 1895, p. 24; Al. Antemireanu, *Alexandrina Mihăescu*, în „Epoca”, București, anul IV, 1898, p. 690; N. Iorga, *Oameni cari au fost. Amintiri și comemorări*, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul românesc”, 1911, p. 201-205; Savin Constant, *Viața și opera poetei Alexandrina Mihăescu*, București, Tipografiile Române Unite, 1926; N. Iorga, *Paginile Alexandrinei Mihăescu (1876-1895)*, în volumul *Oameni cari au fost*, 1967, p. 163-167; S[ănuța] C[rețu], *Alexandrina Mihăescu*, în DLRO, 1979, p. 569; Al. Cistelean, *O fată tânără pe patul morții* (II), *Alexandrina Mihăescu*, în „Discobolul”, revistă lunară de cultură, serie nouă, Alba Iulia, nr. 178-179-180, octombrie-noiembrie-decembrie 2012, p. 298-302.

În 1886, Adela Xenopol debutează cu versuri la „Revista politică” din Suceava, iar în 1888 debutează editorial, strângându-și „încercările literare” în cartea *Versuri și istorisiri*, tipărită la Iași. Alte scrieri din această perioadă: *Între sfinți*, cu o prefață de Leon Claretie, Iași, 1902; *Spre lumină*, București, 1903; *Comedies. Tableaux de la vie roumaine*, Paris, 1910; *Education et religion*, Geneva, 1910. Pe lângă poezie, Adela Xenopol mai publică proză, impresii de călătorie, teatru, creații risipite în mai multe reviste („Convorbiri literare”, „Cele trei Crișuri”, „Evenimentul”, „Revista literară”). În paginile periodicului „Românul”, în 1893, i se tipărește romanul *Dorin Moina*. Două romane istorice văd lumina tiparului mai târziu: *Pe urma războiului* (București, 1913) și *Uragan* (București, 1922), în care autoarea transpune narativ evenimente din timpul campaniei din Bulgaria și din participarea României la Războiul de Întregire a Neamului, evenimente ce alcătuiesc fundalul unor drame sentimentale din înalta societate bucureșteană. Lucrarea *Prin cetatea Carpaților* (București, 1928) cuprinde o bogăție de informații și imagini de mare plasticitate, în care autoarea își adună impresiile de călătorie din provinciile istorice românești pe care le vizitează: Ardeal, Banat, Bucovina, Basarabia, precum și din Elveția. În contextul scrierilor sale, piesele de teatru prezintă o notă aparte, majoritatea fiind comedii cu scene pline de vervă, având ca model teatrul lui Vasile Alecsandri. O piesă, *Le Poete*, din volumul *Comedies. Tableaux de la vie roumaine* (Paris, 1910), îl are ca personaj chiar pe Alecsandri.

După Primul Război Mondial, Adela Xenopol se află în rândul celor 26 de personalități feminine fondatoare ale Societății Scriitoarelor Române, a cărei președintă devine în 1925. În această campanie îi sunt alături, între altele, Isabela Sadoveanu, Constanța Hodoș, Natalia Negru și Sofia Nădejde. În articolul-program *La merit egal, drept egal*, publicat, în 1926, în „Revista scriitoarei” – cea de a patra sa publicație periodică înființată – scriitoarea Adela Xenopol susține un adevărat program de emancipare a colegelor de breaslă:

„Scriitorii au sporit, dar destul de rar răzbește scriitoarea, și de multe ori reușita ei e datorită umilitei protecțiuni [...]. Doar artista teatrului a ajuns la demnitatea de egal la egal, fiindcă nu o mai poate înlocui pe scenă un bărbat [...]. Constatăm cu regret pentru colegii noștri că am ajuns un caz patologic – înlăturarea valorii feminine. Până și în bilanțul anual al imprimatelor, nu se vorbește decât de scriitori, cu toate că sunt apărute în cursul acestui an nouă volume datorită membrilor societății noastre [...]. Avem destule inteligențe pregătite pentru a înființa o secțiune de studiu în vederea viitoarei Academii a Femeilor [...]. Scriitoarea nu a pătruns încă, cu adevărata ei valoare, ci cu aceea sub care binevoiește să o prezinte critica scriitorului stăpân pe toată publicitatea și părtinitor [...]. Scriitoarea nu este încă investită cu drepturile de valoare intelectuală; ea nu se prezintă, se strecoară [...]. Scriitoarea, nefăcând politică, e mazilită de la toate drepturile ce i se cuvin legal [...]. Pentru ce o societate a scriitoarelor, când există una a scriitorilor? Întreb colegii: Este reprezentată scriitoarea în comitetul teatral, la Casa școalelor, în consiliile literare, în comitetele caselor de editură, la Academie? Câte premii le-a dat Societatea Scriitorilor Români? Câte

scriitoare au fost invitate la șezători, în țară? Câte permise de cale ferată au? [...]. Noi ne-am afirmat ca talent și suntem egale scriitorilor, deci nu vom înceta să luptăm pentru dreptatea cauzei noastre. La merit egal, drept egal”.

Pseudonime: Stanca, D. Elgard, Yna Bucov.

La Cernăuți, „Călimariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1905. Redigeat și edat de Eugeniu Neșciuc” publică, sub semnătura Stanca, articolul *Cearta*, cuprinzând sfaturi etice (p. 74-75). Stilul simplu și plăcut, presărat cu proverbe și zicători populare, pline de expresivitate („doi oameni sfădăuși într-o casă nu pot trăi”, a căuta nod în papură, a sări cu gura, „are harțag de ceartă”, „a o lăsa în banii ei până-i trec nădu[f]urile”, „cuvântul [și] înțelegerea sunt fericiri pe cari nu le pot da banii”, „sărăcia e doamnă în casa unde e ceartă”), oralitatea acestuia vor fi îndemnat la lectură ori sensibilizat cititorii în pacea caselor și în cabinetele de lectură de prin târguri și sate:

„Cei bătrâni, când mărită o fată, îi dau sfat ca, de câte ori va vedea că-i bărbatul supărat și caută ceartă, ea să ie[și]e apă în gură, să spuie că o dor măselele. Așa va scăpa de multe năcazuri cu bărbatul. Bătrânii ziceau bine; noi zicem: același lucru ar trebui să-l facă și bărbatul, fiindcă adeseori femeile, năcăjite de-ale gospodăriei ori de copii, caută și ele ceartă. Și tot potrivită aici e și zicătoarea: «Două săbii într-o teacă nu pot sta și doi oameni sfădăuși într-o casă nu pot trăi». Căci cearta e lesne de început, dar mai greu de isprăvit; din nimic ajungi la moarte de om, nu numai la băta[i]e. De aceea sfatul cel mai bun e ca, îndată ce unul dintre soți vede pe celălalt căutând nod în papură, să nu-l mai ațîțe, ci să-l lase în vo[i]e, să nu-i steie împotriva nici cu vorba, nici cu fapta, ci să caute a-l liniști cu vorbe bune. Omul supărat e năzarnic, i se pare că toată lumea îi strică, de aceea să nu luăm în seamă vorbele lui aspre; el nu le zice din inimă, ci sunt isvorâte din mânie, din neajunsul ce poate l-a avut în treburi sau alte cele.

E știut [știut] că din ceartă și din pricină că feme[i]a sare cu gura și la una a bărbatului ea spune zece, acesta, ca mai tare, o ia la băta[i]e, lucru foarte rău și barbar. De aceea femeile ar trebui să fie mai șirete și să cunoască pe bărbat, când are harțag de ceartă să nu-l mai ațîțe, ci să-și caute de lucru în grădină, la vite, așa ca să nu steie în preajma bărbatului, până se liniscesc [liniștește]. Tot așa bărbatul, când vede că-i femeia supărată, că de, om e și ea, și poate multe năcazuri trebu[i]e să înghită, s-o lase în banii ei până ce-i trec și ei năduvurile. Dacă bărbatul și femeia nu s-ar ațâța unul pe altul, dacă n-ar căuta să-și spu[i]e cuvinte grele, pe cari singuri nu le cred, atunci nu s-ar certa și nu s-ar bate niciodată.

E foarte rușinos lucru când gospodarii nu se înțeleg și se fac de râsul lumii. Ferice de casa unde nu se aude gălceavă, ceartă, sudălmii și bătăi. Omul poate trăi și cu mult și cu puțin. Pentru a fi fericit nu trebu[i]e cine scie [știe] ce bogății, ci cuvântul bun, înțelegerea sunt fericiri pe cari nu le pot da banii. Când bărbatul își ceartă ori își bate femeia, copiii capătă pilde urâte; nu mai au frică de mamă, nu-i mai dau cinste; ear [iar] pe tată nu-l iubesc, ci se tem de el ca de un călău.

O femeie cuminte va ști să se poarte așa că niciodată să nu deie prilej bărbatului să sară la ceartă și, mai ales, la bătaie. Vorba veche zice: «Nu mi-i că mă bate, dar mi-i că-și face obicei». Și-i foarte adevărat: într-o căsnicie, dacă încep certele și bătăile, nu mai e Doamne ajută. Bărbatul și cu femeia trebu[i]e să fie doi tovarăși ca să ducă la bine și la rău; dar când ei se dușmănesc, când nu-i înțelegere, ce bine mai poate fi? Doi

boi ori doi cai, când trag la un loc, tot trebu[i]e să meargă uniți, dar încă să duci carul greu al vieții! De aceea multe case se strică și gospodăria merge îndărăt, fiindcă, în loc de vorbe bune, e numai ceartă. Bărbatul de năcaz merge la cârșmă; femeia, în loc să muncească, se culcă și doarme, doar o face bărbatului în ciudă. Și așa, puținul ce au se risipește, copiii cresc ca vai de ei; ear [iar] sărăcia e doamnă în casa unde e ceartă. O vorbă zice: «Când doi se ceartă, al treilea câștigă», dar, când se ceartă barbatul cu femeia, nu câștigă nime.

Mai e o zicătoare: «Vorba dulce mult aduce» și-i foarte adevărată. Când vorbești bine cu cineva, îl umpli de bucurie, și omul vesel are mai multă putere, inima i se bate mai regulat, sângele îi e mai viu și atunci are și plăcere mai multă. E cunoscut lucrul că omul supărat n-are spor la lucru. Când bărbatul pleacă la lucru vesel și cu vorbe bune de la feme[i]e și copii, desigur în ziua aceea va munci mai cu spor și nu se va întoarce acasă obosit. Tot așa și femeia va munci mai mult și, orice greutate va avea, nu i se va părea piatră de moară; ear seara, adunați în jurul mesei, vor fi cu toții fericiți. Omul n-are nevo[i]e de cine scie ce bucate alese, dar să le mănânce cu vo[i]e bună, căci atunci mâncarea se mistu[i]e și se prinde de om. Cearta nu-i bună niciodată, că multe case stricate s-au văzut din ceartă și mulți oameni nenorociți. Pe copii să-i învățăm de mici a nu se certa, dar pentru asta trebu[i]e să vadă întâi că părinții nu se ceartă”.

Adela Xenopol se stinge din viață la 11 mai 1939, la București⁶².

CARMEN SYLVA (1843-1916)

Carmen Sylva, pseudonim literar al reginei Elisabeta, născută Elisabeth Pauline Ottilie Luise zu Wied, s-a născut la 29 decembrie 1843, în localitatea Neuwied din Germania. După căsătoria sa cu Principele României, Carol I Hohenzolern-Sigmaringen (1839-1914), membru de onoare al Academiei Române (din 1867), președinte de onoare și protector al acesteia (1879-1914), eveniment petrecut la 15 noiembrie 1869, este cunoscută sub numele de Principesa Elisabeta de Wied, iar din 1881 devine prima regină a României. Se remarcă în epocă, în primul rând, printr-o intensă activitate de binefacere. În această calitate, ia sub protecția sa Azilul de Orfane „Elena Doamna”, fondează Societatea „Regina Elisabeta” (1893), care tratează benevol, anual, mii de pacienți, distribuind gratuit medicamente și monitorizând starea de sănătate a familiilor nevoiașe. În 1909, fondează Azilul Orbilor „Regina Elisabeta”. Sub auspiciile acesteia, încurajează industria casnică, produsele obținute fiind vândute prin intermediul unei instituții de caritate, „Furnica”. Tot ea pune bazele Societății „Munca”, ce urmărește sprijinirea femeilor nevoiașe. În timpul Războiului de Independență, din 1877-1878, regina Elisabeta se dedică îngrijirii

⁶² Lucian Predescu, EB, 1999, p. 919; George Marcu, Rodica Ilinca, *Dicționarul personalităților feminine din România*, București, Editura Meronia, 2009; Ion Munteanu, *Istoricul societăților scriitorilor români 1899-1949*, Capitolul XIV, *Scriitoarele*, p. 55-57 (ediție online, postată cu sprijinul Editurii Eminescu, vezi și biblior.net/istoricul-societatilor-scriitorilor-romani.html (accesat: 30 septembrie 2013); L[ivia] D[umitru], *Adela Xenopol*, în DGLR, vol. VII (Ț-Z), 2009, p. 460.

răniților, improvizând spitale de campanie și punând bazele Institutului Surorilor de Caritate, fiind supranumită de popor „Mama răniților”.

Regina Elisabeta desfășoară o bogată activitate culturală și de mecenat. Femeie cultă și rafinată, organizează la Castelul Peleş serate muzicale și spectacole teatrale, care se bucură de participarea unor personalități de seamă ale culturii și al artei interpretative românești (Vasile Alecsandri, Elena Văcărescu, Titu Maiorescu, Mite Kremnitz, Nicolae Grigorescu, George Enescu) și de peste hotare. Regina Elisabeta se afirmă, timp de câteva decenii, ca scriitoare, semnând cu pseudonimul Carmen Sylva numeroase volume de povestiri, versuri, legende, romane, piese de teatru, publicate în limba germană (cele mai multe) și în limbile franceză, italiană și română. Între acestea: *Revenants et revenus* (1880), *Sapho* (1880), *Stürme* (1881), *Puiu* (1882), *Yehovah* (1882), *Les pensées d'une reine* (1882), *Die Hexe* (1882), *Ein gebet* (1882), *Poveștile Peleşului* (1882), *Vârful cu dor* (balada română în trei părți, 1884), *Mein Rhein* (1884), *Aus zwei Welten* (în colaborare cu Mite Kremnitz, 1884), *Anna Boleyn* (în colaborare cu Mite Kremnitz, 1886), *Mein Buch* (1886), *Feldpost* (în colaborare cu Mite Kremnitz, 1887), *In der irre* (în colaborare cu Mite Kremnitz, 1888), *Pelesch im dienst* (1888), *Lieder aus dem Dimbovitzathal* (1889), *Deficit* (roman, 1890), *Die Sphynx* (1890), *Frauenmut* (1891), *Haimath!* (1891), *Meerlieder* (1891), *Sola* (1891), *Bucarest* (1892), *Meister Manole* (1892), *Thau* (1900), *Les petites bottines* (1900), *Märchen einer Königin* (vol. I-II, 1901), *Unter der blume* (1903), *In der Lunka* (1905), *Les Noël's d'une Reine* (1905). *Insula Șerpilor* apare postum (1918). Pentru scrierile realizate în colaborare cu Mite Kremnitz, doamnă sa de Curte, folosește pseudonimul *Ditto und Idem*. Carmen Sylva este admiratoare a poetului Mihai Eminescu și traduce în limba germană multe din scrierile lui Vasile Alecsandri, de care o leagă o statornică prietenie literară.

Conștientă de beneficiul major al turismului într-o țară care se afla în afara circuitului turistic internațional, regina Elisabeta inițiază o campanie susținută de publicitate pentru a- face cunoscută în Occident țara sa adoptivă. După inaugurarea liniei ferate Paris-Constantinopole (5 iunie 1883), trenul de lux „Orient Express” oprește la Sinaia, iar călătorii sunt găzduiți la Castelul Peleş. Ca parte a aceleiași campanii, România participă la Expoziția Universală de la Paris, în anii 1867, 1889 și 1900, prezentând articole lucrute tradițional de femei (broderii și tapițerii). În 1912, regina Elisabeta organizează la Berlin Expoziția „Die Frau im Kunst und Beruf” (*Femeia în artă și meșteșuguri*). Tot ea face prima reclamă publicitară din lume, de tip testimonial, pentru o companie producătoare de mașini de scris. Carmen Sylva este membru de onoare al Academiei Române (din 4 aprilie 1881).

Într-o societate patriarhală, aflată într-un dificil proces de modernizare, aspirând să adopte sistemul european de valori, Carmen Sylva reușește, în pofida romantismului său accentuat, să inițieze o mișcare de emancipare a femeilor din România. Exemplul grăitor pentru această mișcare socială

înnoitoare rămâne, fără îndoială, Elena Văcărescu (1864-1947), membru de onoare al Academiei Române (din 1925), protejată sa. Admirabila sa profesiunea de credință ar trebui să fie mereu actuală în România: „Nu există decât o singură fericire: datoria; nu există decât o singură mângâiere: munca; nu există decât o singură plăcere: frumosul”.

La Cernăuți, „Călimariul poporului bucovinean pe anul bisect 1908. Redigeat și edat de Eugen Neșciuc” publică din creația sa *Furtuna primăverii*, versuri, în traducerea lui George Coșbuc, p. 83: „Când geme, și urlă, și tună / În martie cerul cu ploii, / Sosește-n stârnița furtună / Din nou primăvara la noi. // Ieri toată mânia naturii / Urlat-a-n văzduhul cu nori, / Iar astăzi copacii pădurii / Stau veseli cu proaspete flori. // [...] Dar omul, când fost-a, sărmanul, / Strivit de furtunile reci, / El nu mai reînvie la anul / Și nu mai dă muguri în veci. // S-au dus primăverile-i toate / Și iarna-l acoperă grea, / Nici vânt și nici soare nu poate / Zăpezile frunții să-i ia”. La Suceava, „Calendarul «Școalei române» pe anul ordinar 1905”, îi publică poezia *Mamă!*, p. 84.

Regina-poetă Carmen Sylva se stinge din viață la 2 martie 1916, la București, fiind înhumată alături de soțul său la Curtea de Argeș.

În perioada regimului comunist, numele reginei Elisabeta a României, cea „născută cu un secol prea devreme”, după cum ea însăși a mărturisit, a fost trecut sub o tăcere nedreaptă. După evenimentele din 1989, din creația sa văd lumina zilei, între altele: *Poveștile Peleşului*, ediție îngrijită de Doina David și Stela Iancea, tabel cronologic și glosar de Doina David, Timișoara, Editura Argo, 1990; Carmen Sylva, *Versuri alese*, antologie, cronologie și prefață de Gabriel Badea-Păun, București, Editura Eminescu, 1998⁶³.

SOFIA NĂDEJDE (1856-1946)

Sofia Nădejde, născută la 14 septembrie 1856, la Botoșani, părinții săi sunt Vasile Băncilă-Gheorghiu, descendent dintr-o familie de răzeși scăpătați, și Pulheria-Profira, născută Neculce. Unul dintre cei patru frați ai săi, Octav Băncilă, se va afirma ca profesor de desen și calligrafie, dar, în mod deosebit, ca pictor realist, fiind autor al unor valoroase lucrări închinată unor figuri de țărani și muncitori ori al unor scene din viața acestora. Studiază la Pensionul „Glowaska” din Botoșani. În 1874, se căsătorește cu Ioan Nădejde (1854-1928),

⁶³ I. E. Torouțiu, *Carmen Sylva în literatura română*, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul XIII, nr. 3-4, martie-aprilie 1924, p. 89-110; Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva, uimitoarea regină Elisabeta a României (1843-1916)*, traducere de Irina-Margareta Nistor, București, Editura Humanitas, 2003; Gabriel Badea-Păun, *Carmen Sylva. Königin Elisabeth von Rumänien – eine rheinische Prinzessin auf Rumäniens Thron*, cu o prefață de Carl de Wied, traducere în germană și postfață de Silvia Irina Zimmermann, Stuttgart, Verlag, 2011; Silvia-Irina Zimmermann: *Regina poetă Carmen Sylva. Literatura în serviciul coroanei*, cu o prefață de Principele Radu, traducere de Monica-Livia Grigore, București, Editura All, 2013.

cunoscut în istoria culturii noastre ca unul dintre fondatorii revistei „Contemporanul”, publicist, om politic cu vederi reformatoare, traducător, istoric și lingvist, cu care va avea șase copii. După căsătorie, se stabilește la Iași, unde își ia bacalaureatul, în 1876, și începe să desfășoare o bogată activitate în cadrul mișcării socialiste.

Articolul *Chestiunea femeilor*, publicat, în 1879, în „Femeia română”, reprezintă debutul său publicistic și, totodată, începutul unei îndelungate campanii feministe. Colaborează la publicațiile „Basarabia” și „Contemporanul” (din 1881), pledând polemic pentru emanciparea femeii și regenerarea vieții sociale din România, contribuie la popularizarea unor teorii științifice, combate superstițiile (*Despre viața viitoare la români, Credințele religioase la români*). Colaborează, pe aceeași problematică, la diverse periodice ale vremii, între care: „Albina”, „Almanahul social-democrat” (1894), „Calendarul pozitivist” (1892), „Drepturile omului”, „Gazeta săteanului”, „Literatură și știință”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Munca”, „Muncitorul”. Din 1894, este directoarea revistei „Evenimentul literar”.

Pseudonime: Elisabeta, Eva, Sonia, Sorina, Vanda D.

Femeie energică, exemplu de devoțiune în familie și în cercurile apropiate ale acesteia, Sofia Nădejde reușește să formuleze „în mod exemplar” și în termenii vehiculați în epocă profesiunea de credință a feministelor din Vechiul Regat. În 1899, „vajnica” militantă a mișcării social-democrate din România părăsește, împreună cu soțul său, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România.

Sofia Nădejde își face debutul literar în 1885, publicând nuvela *Două mame*, în periodicul „Contemporanul”. Încrăzătoare în puterea de influență a scrisului, ea face deseori din literatură „o prelungire a jurnalisticii militante”, publicând în periodicele socialiste ale vremii, dar și în „Adevărul”, „Arta”, „Comoara tinerimei”, „Dimineța”, „Noua revistă română”, „Universul”, „Viața românească”, „Voința națională”. Sofia Nădejde tipărește proză scurtă în volumele: *Nuvele* (1893); *Din chinurile vieții. Fiecare la rândul său* (1895); *Din lume pentru lume* (1909); romane: *Tragedia Obrenovicilor* (acesta publicat numai ca foileton, în „Universul”, 1903); *Patimi* (1903); *Robia banului* (1906); *Părinți și copii* (1907); *Irimel. Întâmplările unui tânăr român în Moldova, Rusia și Japonia* (1919); piese de teatru: *O iubire la țară* (1888); *Fără noroc* (1898); *Ghica-vodă, domnul Moldovei* (1899); *Vae victis! Vai de învinși* (1903).

Pentru Sofia Nădejde esențială este finalitatea instructivă și educativă a literaturii, fapt ce explică „inaderanța sa la romantism” și admirația față de naturalism, aceasta din urmă motivată pentru interesul pe care îl acordă mediilor sociale noi. Influențele din proza lui Turgheniev anunță „ceva din sămănătorism și poporanism”: mediul țărănesc, ca mediu predilect de explorare al scriitoarei. Totodată, dominantă a creației sale este preocuparea pentru „documente omenești”, cum cere în epocă școala lui Émile Zola: „oameni roși

de mizerie, boală și vicii, înrăiți, fără speranță, ducând un trai chinuit și zadarnic, amenințați permanent de ciocoi și boieri, care le zugrumă bucuria săracă”, la fel ca și „chestiunea sanitară, mizeria fiziologică puse în legătură și cu raporturile de clasă”. În nuvele, precum *Fără noroc*, dar și în romane detectăm ideile publiciste cu privire la lumea orașului („focar de necinste și compromis, loc care distruge și pervertește sufletul, unde orice instituție e clădită pe viciu și corupție”). „Ca prozatoare – consideră George Călinescu –, Sofia Nădejde este dotată cu un humor și cu o expresie caragialiană de dialect moldovan, cu care stenografiază, pitoresc, conflictele de mahala”.

Cu toate neajunsurile prozei (invenția epică precară, reflecția moralistă și moralizatoare, excesul de jurnalistică), rămân din opera Sofiei Nădejde (schite, nuvele, romane, piese de teatru), mai cu seamă, paginile ce probează „bune intuiții psihologice”, „darul observației sociale, al portretizării adecvate a unei galerii de oameni mărunți”, „dialogul alert, fluid, plastic”.

La Cernăuți, „Călimariul poporului bucovinean pe anul ordinar 1909. Redigeat și edat de Eugen Neșciuc” publică din creația Sofiei Nădejde *Rea de gură*, povestire, p. 71-75. Narațiunea este ilustrativă pentru problematica predilectă a scriitoarei, dar și pentru arta sa literară, subliniind un adevăr etern:

„C-o vorbă bună faci adese mai multă ispravă decât cu toate dojenile din lume”: „Leica Sorea a fost o femeie bărbată în zilele ei, numai din cale afară de iute, nesălnică și rea de gură, para focului.

Bărbatu-său Nicolae, om casnic, la locul lui, muncitor, strângător și tăcut, oricum ar fi lucrat, Sorei în voie nu-i pute intra. Dânsa tot găsia prilej de cărteală: «Că mai bine era altfel. În zadar mai porți cușma!» La făcutul fânului era leica Sorea varga lui Dumnezeu. De se nimeria vară ploioasă și avea năcaz cu întorsul ierbei, nu-i mai tăcea gura cât e ziua de mare. Bietul Nicolae trebuia să cosească singur. Nu se prindea un cositor la ei, să-i fi dat un galbăn. În zadar îi zicea Nicolae: «Mai tacă-ți, femeie, gura!», ea tot a ei ținea.

Acuma făcuse o claie de fân, îi sfârșise vârful. Pe la amiazăzi se grăbia nevoie mare. Soarele ardea ca focul. Lui Nicolae îi era teamă de ploaie. Sorea venise și ea la mal cu mâncarea.

– Chiar îmi era dor de tine, nevastă; mi se pusese soarele drept la inimă.

– Ți-o fi, numai [insă] cu lucrul vostru de azi nu plățiți nicio pită mucegăită; ăla e vârful? Parcă-i o babă beată! Mai bine îl făceam eu. Fă, zic, vârful ca lumea. Ne râde satul. [...] Sorca nu-și zicea că muștrarea și ocară, fie cu orice gând bun, tot ocară rămâne și, dacă e prea multă, strică în loc să fie de folos. C-o vorbă bună faci adese mai multă ispravă decât cu toate dojenile din lume. Nu-n zădar se zice: «Vorba dulce mult aduce».

– [...] Nicolae de câte ori nu-i zicea: «Cânele, că e câne, și mereu huiduit, își ia lumea în cap». Altă dată îi spunea: «Tu, Sorea, ești harnică, bărbată, dar ce folos dacă faci ca și vaca lăptoasă, care răstoarnă donița după ce o umple? Ne vrei binele, dar ne scoți ochii. De răul tău o să fugim cu toții!»

Așa s-a și întâmplat.

Era în toiul [i]ernei. Ninge și ninge, de pare că pe lume e numai zăpadă și iar zăpadă. Nici colț de cer să-ți arunci ochii, nici petec de pământ, nici colț de stâncă nu se zăreau prin norii de zăpadă. Căsuțele, împrăștiate prin văi și munți, nu se mai văd. Singură Valea Rece dudu[ie] mereu. Gerul n-a înghețat-o încă: probezește și se ceartă cu ninsoarea ce tot cade pe tăcute. Într-o infundătură dosită stă singuratică căsuța leicăi Sorei. Zăpada a întro[i]enit-o de jur împrejur. Pare pustie, nu s-aude nici lătrat de câne, nici fum nu [i]ese pe coș. Pe așa vreme venise o vecină din vale să-și ie[i]e niște fuse ce-i împrumutase. Era pe după ameazi, ușa încuiată!

Se uită pe fereastră, pune mâna streșină să vadă mai bine. Sorea culcată în pat. Bate în geam. Nu-i răspunde.

«Doamne sfinte, o fi murit Sorea!» zice nevasta, plecând repede.

Merge la vale la niște vecini. Vin oamenii, deschid ușa: Sorea, moartă ca toți morții.

A doua zi ninsoarea se mai potolise. Au petrecut-o pe biata Sorea la groapă străinii. Numai Valea Rece, bocitoare de veacuri, jelea mai tare ca altădată, tot îngânând din colț în colț vaer jalnic, ison durerilor și suferințelor” (p. 71, 74-75).

După o lungă perioadă de tăcere, în 1935, Sofia Nădejde reapare în „Adevărul” cu *Amintiri*, o suită de „însemnări cu valoare de document pentru istoria mișcării socialiste românești”.

Traducerile sale din literatura engleză, franceză, italiană, poloneză și rusă reprezintă transpuneri „meritorii”. În ordine cronologică, acestea sunt: Henryk Sienkiewicz, *Viața la sate. Schițe cu cărbune (Natură și viață)*, București, 1908; *Fără credință*, București, 1908; *Prin foc și sabie*, I-III, București, 1909-1910; Jules Verne, *Minunile și grozăviile Indiei*, București, 1908; André Theuriet, *Prăvălia „La doi crapi”*, București, 1909; Camille Flammarion, *Visuri instelate*, București, 1909; Ludwig Fulda, *Prostul*, București, 1910; Prosper Mérimée, *Don Juan*, București, 1911; Maxim Gorki, *Omorul*, București, 1912; Leonid Andreev, *Prăpastia*, București, 1912; Matilde Serao, *Visul unei nopți de dragoste*, București, 1915; *Iubire pierdută*, București, 1921; Edmondo de Amicis, *Cuore*, București, 1916; Karl May, *Saiwa-Tjalem*, București, 1926.

Sofia Nădejde se stinge din viață la 11 iunie 1946, la București.

Din creația acestei autoare, sunt de menționat câteva ediții întocmite și tipărite postum: *Din chinurile vieții*, ediție îngrijită și prefață de Victor Vișinescu, București, Editura Pentru Literatură, 1968; *Scrieri*, studiu introductiv, text ales și stabilit, note, tabel cronologic, bibliografie generală de Victor Vișinescu, Iași, Editura Junimea, 1978⁶⁴.

⁶⁴ Victor Vișinescu, *Sofia Nădejde. Monografie*, București, Editura Politică, 1972; G[abriela] D[răgoi], *Sofia Nădejde*, în DLRO, 1979, p. 607-609; G. Călinescu, ILROP, 1982, p. 546-547; G[abriela] D[răgoi], *Sofia Nădejde*, în DGLR, vol. IV (L-O), 2005, p. 541-542; George Marcu (coord.), *Dicționarul personalităților feminine din România*, București, Editura Meronia, 2009; Florentina Buzea, *Sofia Nădejde – creație și feminism*, Teză de doctorat, Universitatea București, 2012; Florentina Buzea, *Publicistica Sofiei Nădejde – o modalitate de susținere a crezului său feminist*, în „Krypton” [Identită] [Potere] [Rappresentazioni]], Apologie, periodico semestrale del Dipartimento di

ELENA FARAGO (1878-1954)

Elena Farago se naște la 29 martie 1878, la Bârlad, județul Vaslui, în familia lui Francisc Paximade și a Anastasiei, născută Thomaide. Învață o vreme la Pensionul „Varlaam”, apoi la Pensionul „Drouhet” din Bârlad (1884-1890). În 1890, rămâne orfană de mamă și este nevoită să se îngrijească de creșterea surorilor sale mai mici. În 1895, după moartea tatălui ei, se mută la București la un frate mai mare. La București, este angajată guvernantă în casa scriitorului Ion Luca Caragiale, unde se apropie de literatura clasicilor și îl cunoaște pe Francisc Farago, director de bancă la Brăila, cu care se căsătorește în 1898. De la Brăila, îi vizitează frecvent câțiva prieteni: Constanța Hodoș și soțul acesteia, Ion Gorun, care îi întrețin pasiunea pentru literatură.

În 1907, familia Farago se stabilește la Craiova. După Războiul de Întregire, este directoare a Fundației „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova (1921-1954), devenită astăzi Casa memorială „Elena Farago”, și inspectoare a azilurilor de copii. Pe lângă fundație, Elena Farago organizează o Universitate liberă, în cadrul căreia personalitățile orașului susțin prelegeri pe diferite teme. Aici Elena Farago prezintă celor interesați un curs de istoria artelor. În 1928, la împlinirea vârstei de 50 de ani, este sărbătorită la Teatrul Național din Craiova de către Societatea „Prietenii științei”. Liviu Rebreanu, președintele Societății Scriitorilor Români, îi transmite urările sale, iar Primăria Craiovei, ca recunoaștere publică a meritelor sale, o declară Cetățean de Onoare. Mai târziu, Elena Farago patronează publicația „Prietenul copiilor” (1943-1946), o revistă educativă pentru copii și tineret.

În 1898, Elena Farago debutează publicistic în ziarul „România muncitoare” cu un reportaj semnat cu pseudonimul Fatma. Tot în acest ziar publică prima sa poezie, *Gândul trușilor* (1902). Editorial, debutează cu volumul *Versuri*, apărut în 1906. Iată un text din acesta:

„Trecea un om pe drum aseară, / Trecea cântând încet pe drum, / Știu eu? Poate cânta să-i pară / Drumul mai scurt, - ori poate cum / Era așa frumos aseară, / Poate cânta ca să nu-l doară / Că-i singur numai el pe drum -? // Trecea, și eu eram la poartă / Și și-a văzut de drumul lui, / Dar ce mi-o fi venit deodată / De am oftat, n-oi ști să spui. / Și nu-mi venea să plec din poartă, / Și parc-un dor de viața toată / M-a prins privind pe urma lui... // Așa ne-o fi la fiecare, / Că stăm în poartă, și nu știm / Pe călător măcar de-l doare / Ceva, și de ne pomenim / Oftând, pesemne fiecare / Ne-om fi simțind departe tare / De-un drum pe care-am vrea să fim” (*Trecea un om pe drum*).

Elena Farago colaborează cu versuri și proză la „Adevărul”, „Epoca”, „Ramuri”, „Almanahul Societății Scriitorilor Români”, „Dimineața copiilor”,

„Sămănătorul”, „Floarea darurilor”, „Viața românească”, „Zeflemeaua”, „Luceafărul”. În 1922, împreună cu I. B. Georgescu, C. Gerota, I. Dongorozi, C. D. Fortunescu, fondează la Craiova o revistă remarcabilă, „Năzuința” (1922-1925).

Pseudonime: Fatma, Ellen, Fotino, Ileana, Ileana-Fatma, Andaluza.

Elena Farago scrie, la început, o poezie de factură tradiționalistă, cu influențe din poezia lui George Coșbuc, Șt. O. Iosif și Panait Cerna. Ulterior, lirica sa evoluează spre o „atitudine afectivă larg umanitară”, privind, în maniera lui Maeterlinck sau a lui Jean Richepin, spre toți nefericiții, de la săraci și zdrențăroși la orbii din orice strat social. Cărțile sale conțin o „poezie de confidență”, autoarea confesându-se la modul romantic, în poezia cu metru regulat ori în vers liber sau, pe alocuri, în vers alb, în care „pune frâu efuziei sentimentale”, „obscurizează printr-o expresie laconică sursa emoției”, își formulează mesajul aluziv și concis prin „liricizarea unor motive de basm, de legendă, prin adresarea către elementele naturii, ca în poezia populară, fie în metrul folcloric stilizat, fie în ritm de sorginte folclorică, prelucrat însă cu mai mare subtilitate”. „În genere – observă George Călinescu – confesiunea smerită și demnă e de o mare suavitate” și „cu deosebire originale sunt poeziile care cântă maternitatea” în „ritmul târăgănat al cântecului de leagăn”.

Un procedeu frecvent în poezia Elenei Farago este acela de a atribui altcuiva confesiunea: unui pribeag, unei fete ce cântă / plânge, unei „fecioare bătrâne”, unei „noi Magdalene”, care plânge, de asemenea, unei „femei trecute”, care „vorbește cu toamna”, unui „apostol nebun”. Aceste modalități ale „desentimentalizării” sau ale atenuării sentimentalității „mențin intimismul în marginile unei discreții delicate” și introduce câteva „note simboliste”: o fluentă muzicală de factură minoră, produsă prin repetiții, tehnica leitmotivului, prin multiplicarea rimelor, indeosebi a celor feminine, în strofe de mai mult de patru versuri.

Cum observă exegeza creației sale, simbolismul Elenei Farago se află în preajma poeziei lui Paul Verlaine (1844-1896), Henri de Régnier (1864-1936), Emile Verhaeren (1885-1916) și Maurice Maeterlinck (1862-1949), din care face traduceri. Preferat rămâne însă Maurice Maeterlinck, a cărui „pasăre albastră” apare în versurile ei aducând ecouri din *Serres chaudes* (1886), *Douze chansons* (1896), *Les Aveugles* (1890): „Spunea, cu grai mocnit în visu-mi, / Un om bătrân și orb, pe care / Nu știu de l-am văzut în viață, / Dar știu că-n vis l-am cunoscut”. Prin câteva motive, ca acela al călătoriei pe mare sau cel al slujitorilor excentrici ai „albastrelor legi”, care amintesc de „vagabonzii” lui Ion Minulescu, prin reliefarea cu majuscule a unor abstracții (Nădejdea, Durerea, Speranța, Lumina, Minunea), animarea unor adverbe de timp („azi”, „ieri”), prin recursul la numărul fatidic trei, poezia scrisă de Farago e generă – în expresie individualizată, feminină – cu cea din *Romanțe pentru mai târziu* și *De vorbă cu mine însumi* de Ion Minulescu.

Elena Farago aduce poezia copilăriei în mai toate versurile ei, mai ales în cele inspirate de obiceiurile de Crăciun:

„Toată noaptea asta, colo-n ceruri sus, / Stelele lucrează fără de-ncetare, / Căci le-adună-n clacă steaua sfântă care / A-ndrumat pe vremuri Magii la Iisus. // Torc de zor în noaptea Sfântului Ajun / Câlți de nea și raze harnicele stele, / Pentru noi, copiii, torc să facă ele / Funia cu trepte pentru Moș Crăciun. // Lungă cât e drumul din pământ la cer, / Trainică să-i țină coșului povara, / Vor întinde-o-n noapte, nevăzută, scara / Moșului ce luptă cu-ndărjitul ger, // Ca să ne aducă iar, de colo sus, / Pe la toți copiii darurile care / Ni le va trimite, iar, la fiecare / Sfânta și duioasa mamă-a lui Iisus” (*De Ajunul Crăciunului*); „Dalbe flori de măr, flori dalbe a nădejdilor, voi dragi / Copilași cu plete crețe și cu minți nevinovate, / Colindați, la rândul vostru, dorul veacurilor toate!” (*Crăciun*).

În Bucovina, la Suceava, „Calendarul copiilor pe anul 1913” editat de Societatea „Școala română” în Colecția „Biblioteca populară «Dacia», publică două din poeziile sale: *Cloșca*, p. 27, și *Sfatul degetelor*, după Jean Aicard:

„Spune degetul cel mare / Către-arătător, / Spune degetul cel mare: / - «N-am fărâmă de mâncare, / Frate-arătător!» // Spune, către mijlociul, / Cel arătător, / Spune-arătătorul: - «Frate, / Nu mai sunt deloc bucate, / Și de foame mor!» // Se apleacă mijlociul / Către inelar, / Și îi spune-atâta numai: / - «Ce e de făcut acuma, / Frate inelar?» // Leneș cată inelarul / Către ei, și-apoi, / Cam în silă, le răspunde: / - «Ce să faci când nu-i de unde? / Vom răbda și noi!» // Prinde-atunci cel mic să strige / Mai isteț ca ei: / - «Ce tot plângem și ne frângem? / Hai la muncă să ne strângem / Toți uniți, că nu rămâne / Niciodată fără pâine / Cel ce vrea să și-o câștige, / Frățiorii mei!»” (p. 30-31).

Același calendar, în tomul din 1914, publică poeziile: *De ziua mamei*, p. 21 („Eu nu sunt destul de mare / Ca să pot să-nvăț măcar, / De pe carte, o urare, / Și nu sunt destul de mare / Ca să-ți dau un dar, // Dar îți dau o sărutare, / Ici, pe obrăzor, / Și pe mâna asta care / Mă-ngrijește-n fiecare / Zi, cu-atâta dor! // Zile lungi și voie bună / Îți doresc eu mult, / Și mă rog de flori să-ți spună / Să mă ierți, mămică bună, / Că nu știu mai mult!”), *Cățelușul șchiop*, p. 23. *Hai nani, nani*, p. 24 („Hai nani, nani, / Lumina mamei... // Să-ți cânt și-n seara asta, lumina mea, să-ți cânt... / Dar uite-ncep un cântec și altu-mi vine-n minte, - / Și-acela, dragul mamei, e fără de cuvinte / Și plânge-așa cum plânge cumplitul ăst de vânt... // Hai nani, nani... // Să-ți cânt, lumina mamei, și iar încep și iar - / Cuvintele-și pierd șirul, - că vezi, în astă seară / I-atât de-amarnic cântul ce-l spune vântu-afară, / De parcă-ar plânge-ntregul săracilor amar... // Dar tu aștepți un cântec - că tu ce știi de vânt! / Și ce să știi ce spune-n amarnica-i poveste?... / O, tu nu poți pricepe nimic din toate-aceste... / ...Să-ți cânt și-n seara asta, lumina mea, să-ți cânt... // Hai nani, nani, / Lumina mamei... // ...Și iar rămân de parcă nu mai găsesc cuvânt / Din tot ce-ți spun altdată în cântecetele mele, / Și feți-frumoși, și zâne, și cer, și flori, și stele / Și-au amuțit povestea de parcă nu mai sunt... // Hai nani, nani... // Adormi în caldu-ți

leagăn, lumina mea, și taci – / Nu pot cânta și încă nu ești destul de mare, / Ca să-ți pot spune basmul cel nesfârșit, în care / Se sting de frig și foame copiii cei săraci...”), *Vis de mamă*, p. 25, *Vine-o babă*, p. 27.

Autoare a volumelor de versuri și proză: *Versuri* (Budapesta, 1906); *Șapte din umbră* (Craiova, 1908); *Pentru copii*, I-II (Craiova, 1912-1920); *Din taina vechilor răspântii* (Craiova, 1913); *Copiilor* (Craiova, 1913); *Din traista lui Moș Crăciun*, Cu desene de A. Petrescu (București, 1920); *Șaptele amurgului* (Craiova, 1920); *Bobocica* (Craiova, 1921); *Dar din dar* (Craiova, 1921); *Să nu plângem* (Craiova, 1921); *Să fim buni* (Craiova, 1922); *Poezii alese* (București, 1924); *Ziarul unui motan* (București, 1924); *Scrisori* (Arad, 1925); *Într-un cuib de rândunică* (București, 1926); *Nu mi-am plecat genunchii* (Craiova, 1926); *Visul lui Viorel* (Craiova, 1926); *Poezii. 1906-1926* (București, 1928); *Poezii. 1906-1936* (București, 1937); *A ciocnit cu ou de lemn* (Craiova, 1943); *Într-o noapte de Crăciun* (Craiova, 1944); *4 găze năzdrăvane* (Craiova, 1944); *Plugușorul jucăriilor* (Craiova, 1944); *Să nu minți, să nu furi* (București, 1944); *Poezii pentru cei mici*, cu desene de D. Dăscălescu (București, 1957).

Din traduceri ale Elenei Farago amintim: *Traduceri libere* (Craiova, 1908); Maurice Maeterlinck, *Justiția* (București, 1910) și *Pasărea albastră* (Craiova, 1920); *Traduceri libere și reminiscențe din Emile Verhaeren, Henri de Regnier, Paul Verlaine, Sully Prudhomme, Edmond Haraucourt* (Craiova, 1921); Anatole France, *În anul 2270* (București, 1925); Lafcadio Heam, *Legende japoneze*, București, f. a.

Activitatea literară a Elenei Farago este răsplătită cu mai multe premii, între care: Premiul „Adamachi” al Academiei Române (1908, 1920), Premiul „Neuschotz” (1924, 1927), Premiul „Femina” (1925), Premiul Național pentru Poezie (1937). Postum, din creația sa apar: *Cățelușul schiop* (București, 1974); *Țop-țop*, cu ilustrații de Gabriel Bratu (Craiova, 1974); *Poezii*, ediție îngrijită de Liviu Călin, București, 1975; *Versuri*, ediție îngrijită și introducere de C. D. Papastate, Craiova, 1978.

Elena Farago, poeta cu „viață de roman și subiect de dramă” (I. L. Caragiale), „o remarcabilă poetă a dragostei pudice” (G. Călinescu), se stinge din viață la 4 ianuarie 1954, la București. Cuvintele rostite, cu această ocazie, de Geo Bogza reprezintă un omagiu suprem închinat deopotrivă omului și scriitoarei: „A fost o vreme când, pentru orice intelectual român, Craiova însemna Elena Farago. Acolo, în capitala Olteniei, continua o bănie, datorită unei femei a cărei casă cu ușa mereu deschisă devenise o instituție: oricine îi trecea pragul pleca mai bogat sufletește, mai hotărât să respingă urâtul și nedreptatea”.

Fără a se număra printre scriitorii reprezentativi ai literaturii române, Elena Farago rămâne o autoare de versuri și proză preferată de toate generațiile de copii, din întreg spațiul lumii românești, pentru creațiile sale memorabile, pline de o sensibilitate modelatoare: *Bondarul leneș*, *Gândăcelul*, *Cățelușul schiop*,

*Puișorul moșat, Rândunica, Motanul pedepsit, Micul vânător, Fluturii, Cloșca, Doi frați cumiși, Hai nani, nani, De ziua mamei, Scrisoare lui Moș Crăciun ș. a.*⁶⁵

⁶⁵ E. Lovinescu, *Elena Farago*, în *Istoria literaturii române contemporane*, vol. II, București, Editura Minerva, 1981, p. 225-232; G. Călinescu, ILROP, 1982, p. 702-705, 1016; Tudor Nedelcea, *Elena Farago*, în volumul *Vocația spiritualității*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1995, p. 253-260; Lucian Predescu, ERC, 1999, p. 315; Ecaterina Țărălungă, *Enciclopedia identității românești. Personalități*, 2011, p. 299; George Marcu, Rodica Ilinca, *Enciclopedia personalităților feminine din România*, 2012.

1. Ada Kaleh, ilustrată serială litografiată editată de Raich Sandor și circulată, cu text în limba română, 1905. Sursa: www.delcampe.net

2. Băile Herculane, *Românce în costum popular de sârbătoare*, ilustrată circulată de la începutul sec. XX. Sursa: www.delcampe.net

3. Bistrița. Ilustrată tipărită la Viena și circulată la 19 februarie 1899.
Sursa: www.delcampe.net

4. Brașov, ilustrată circulată la 15 februarie 1898. Sursa: www.delcampe.net

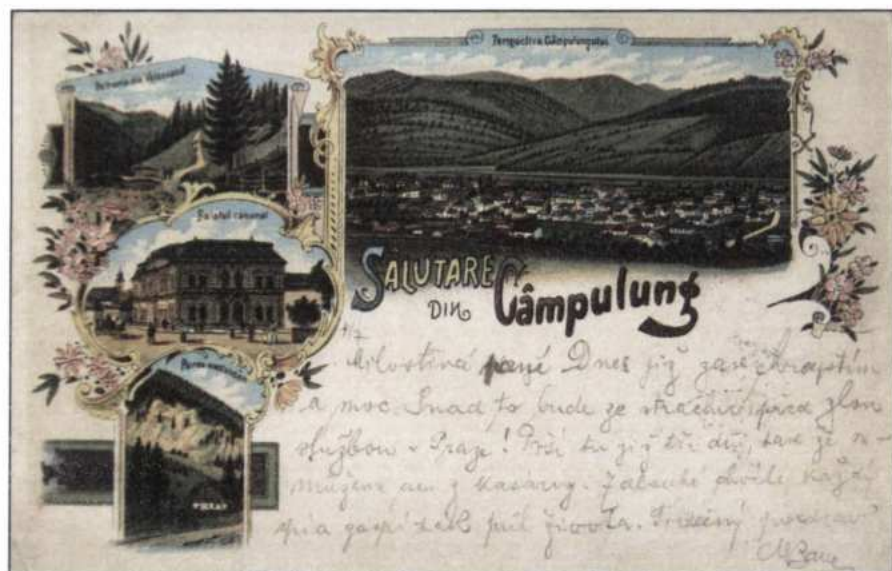
5. București, Vanzător ambulant de fructe la Grădina Botanică, ilustrată editată de Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1900. Sursa: www.delcampe.net

6. București, ilustrată serială editată de Librăria Storck & Müller și circulată la 7 ianuarie 1899. Sursa: www.delcampe.net

7. București, Palatul Poștelor inaugurat în 1900, ilustrată editată de Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl” și circulată în primul deceniu al secolului al XX-lea.
Sursa: www.delcampe.net

8. Câmpulung Moldovenesc, ilustrată litografiată, expedită la Praga, la 4 iulie 1899.
Sursa: www.ebay.com

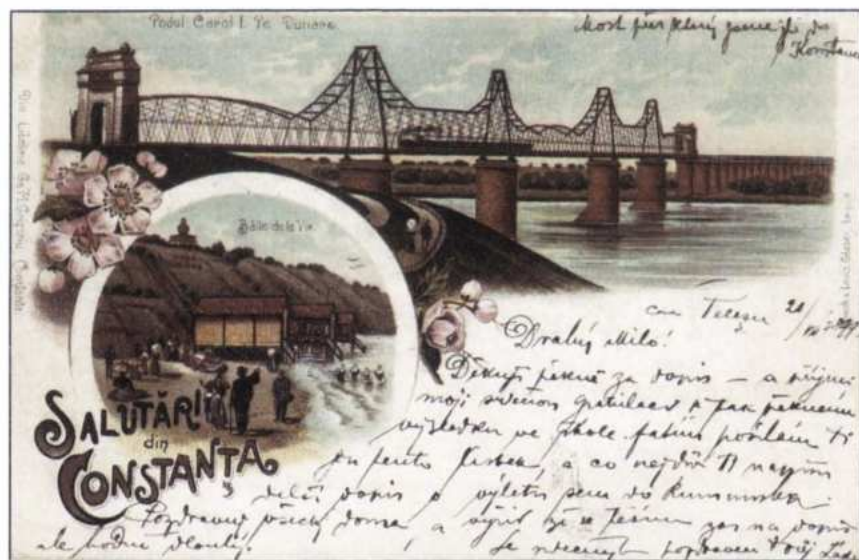
11. Cernăuți, ilustrată tipărită de Wilhelm Knorr la Grottau și circulată la 21 septembrie 1898. Sursa: www.ebay.com

12. Cernăuți, ilustrată serială editată de Leon König și circulată la 10 octombrie 1898. Sursa: www.delcampe.net

13. Chișinău, ilustrată litografiată, purtând stema Moldovei, editată de A. Wolkenberg, cca 1900. Sursa: www.delcampe.net

14. Constanța, Podul „Carol I”, ilustrată editată de Gr. M. Grigoriu și expediată la 21 iulie 1899. Sursa: www.delcampe.net

15. Constanța, ilustrată litografiată, editată de T. G. Dabo și circulată în 1899.
Sursa: www.delcampe.net

16. Craiova, ilustrată serială, editată de G. Sfetea & Co. și expedită la 3 septembrie
1900. Sursa: www.delcampe.net

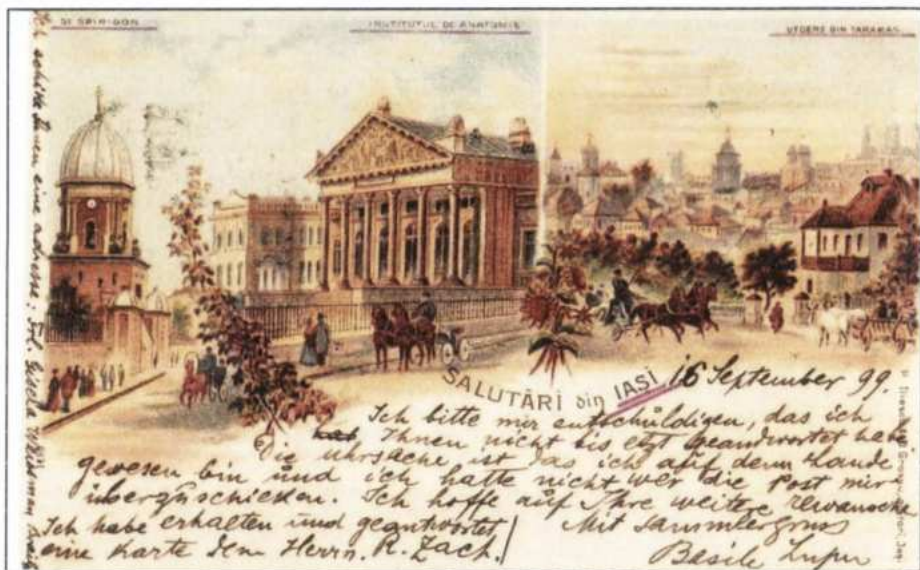
17. Galați, ilustrată serială litografiată tipărită la Zürich înainte de 1900.
Sursa: www.delcampe.net

18. Galați, ilustrată serială editată de H. Wichmann și expediată la 7 februarie 1899.
Sursa: www.delcampe.net

19. Iași, ilustrată serială editată de P. Iliescu & D. Grossu și expediată la 8 martie 1898.
Sursa: www.delcampe.net

20. Iași, ilustrată serială litografiată, circulată la 16 septembrie 1899.
Sursa: www.delcampe.net

21. Iași, ilustrată editată de P. Iliescu & D. Grossu, cca 1900. Sursa: www.delcampe.net

22. Miercurea Ciuc, ilustrată litografiată, maghiară, circulată în 1899.
Sursa: www.delcampe.net

23. Oradea, ilustrată litografiată, editată de Adolf Sonnenfeld și expediată în 1899.
Sursa: www.delcampe.net

24. Poșta rurală, ilustrată serială editată de Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl” și
circulată în februarie 1900. Sursa: www.delcampe.net

25. Reghin, ilustrată serială germană, expediată la 7 august 1903.
Sursa: www.delcampe.net

26. Râmnicu Vâlcea, ilustrată serială editată de G. Sfetea & Co., circulantă în 1898.
Sursa: www.delcampe.net

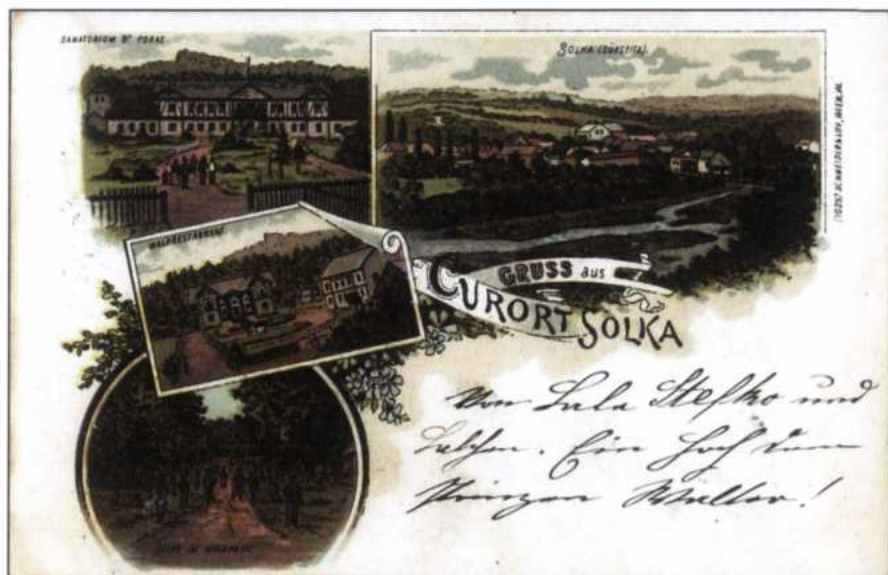

27. Reșița, ilustrată serială editată de Adolf Weiss și circulată în 1899.
 Sursa: www.delcampe.net

28. „Salutări din România”, O zi de târg, ilustrată editată înainte de 1900.
 Sursa: www.delcampe.net

30. Sibiu, ilustrată serială expediată la 17 martie 1899. Sursa: www.ebay.de

31. Solca, ilustrată serială tipărită la Viena și circulată în 1900.
Sursa: www.delcampe.net

32. Târgu Jiu, ilustrată editată de Librăria „Măiorescu” și expediată la 10 mai 1899.
Sursa: www.delcampe.net

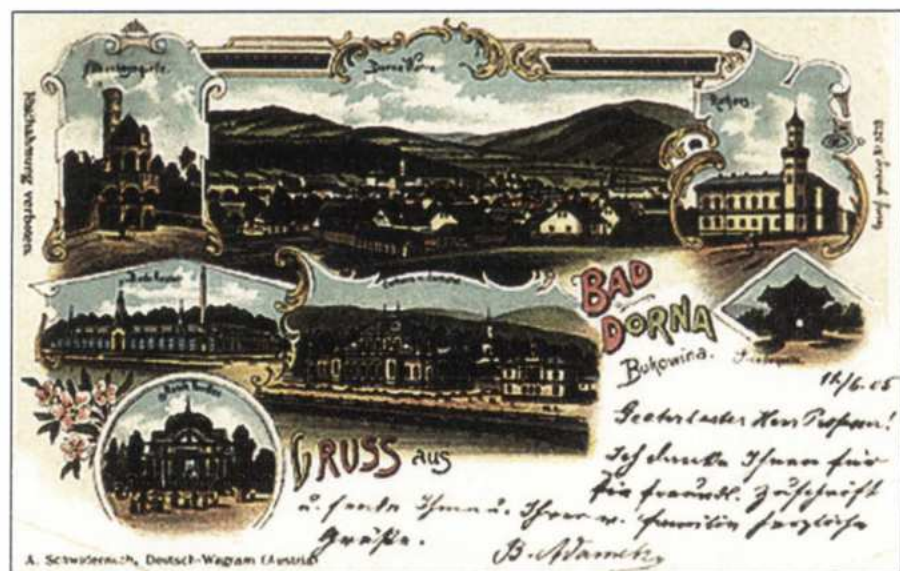
33. Suceava, ilustrată serială editată de Otto Binder și circulată la 2 februarie 1900.
Sursa: www.ebay.com

34. Timișoara, ilustrată serială circulată la 3 februarie 1898.
Sursa: www.delcampe.net

35. Turnu Severin, ilustrată editată de Librăria „D. R. Răducănescu” și expediată la 23 iulie 1898. Sursa: www.delcampe.net

36. Vatra Dornei Băi, ilustrată realizată de A. Schwidernoch din Deutsch-Wagram și expediată la 12 iunie 1905. Sursa: www.delcampe.net

CALENDARUL ȘI ALMANAHUL ROMÂNESC DIN BUCOVINA DUPĂ 1918. O PRIVIRE GENERALĂ

La Cernăuți, după unirea Bucovinei cu România, se reia tradiția editării de calendare și almanahuri românești, tradiție veche, aici, de peste un secol.

Alexandru (Leca) Morariu, colaborator la „Calendarul poporului bucovinean” (1912, 1913) și la „Calendarul Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”, editează „Calendarul «Glasul Bucovinei»...”

De format 22 x 14,5 cm, cu 184 p. și un număr variabil de file hors-texte cu reclame, în interior și la sfârșit, bogat ilustrat, acesta apare neîntrerupt în perioada 1920-1940 sub egida Institutului de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”.

Într-un cuvânt înainte la tomul inaugural, din 1920, editorul precizează rostul publicației:

„Un calendar «Glas al Bucovinei», un calendar menit să vorbească în numele trecutului nostru de suferință, dar și de nepregetată muncă și jertfă, un calendar menit să strige bucuria noastră de a ne vedea acolo unde nici cele mai îndrăznețe visuri nu cutează să ne avânte, iată ce ne-am hotărât să punem în mâna acelor cari, ca și noi, au suferit și cari, ca și noi, se bucură astăzi de izbăvita moșie a lui Ștefan...”

Și, dacă din motive independente de noi, n-am izbutit să alcătuim un calendar desăvârșit, precum am fi dorit, avem totuși mulțumirea de a fi dat cel mai reprezentativ calendar al Bucovinei desrobite acum din câte s-au publicat până astăzi. Rămâne ca pe viitor să ne știm prezenta și mai compleți, și mai bogați, și mai vrednici de atâtea comori pe care le ascunde cel mai clasic colț de pământ românesc.

Dând publicității acest calendar, suntem plăcut îndatoriți de a aduce vii mulțumiri tuturor colaboratorilor noștri, precum și d-lui profesor Arhip Roșca, a cărui bunăvoință a împodobit coperta calendarului nostru cu una din alesele d-sale creațiuni.

Suntem fericiți de a putea da Bucovinei lui Petre Liciu un vrednic portret al lui, ieșit din însăși mâna maestrului bucureștean M. Teișanu¹.

Tomul pe anul 1920 are XXXII + 152 p. + 30 planșe cu fotografii + 7 file cu reclame, o copertă broșată, având imprimată color, în față, reproducerea după tabloul *Păstoriță* de Arhip Roșca și o copertă interioară cu un chenar elegant. Pe contracoperta interioară, în chenar stilizat, nesemnată, se află o *Urare*, alcătuită sub formă de sorcovă: „Să trăiți, să-nfloriți, / Ca merii, ca perii / În timpul primăverei, / Și ca toamna cea bogată / De toate îndestulată! // Să trăească Regele, / Să ne ție legile, / Și Regina cea creștină, / Și Țara noastră

¹ Textul este imprimat pe fața unei file nenumerate, așezate înaintea copertei interioare, sub semnătura editorului: Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”.

grădină! // Românie Mare, / Tu nu ai hotare. / Pentru-atâta bunătate!... / Ne-nchinăm de sănătate!". „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1920” are formatul clasic al unui calendar românesc: *Partea calendaristică*, p. I-XXXII și *Partea literară*, p. 1-152.

Partea calendaristică, paginată cu cifre romane, are în alcătuirea sa un *Calendar iulian și calendar gregorian*, cu precizarea, la subsol, a sărbătorilor naționale și ale Casei Regale, precum și câteva date mai importante de astronomie: eclipse, planete, comete, fazele lunii.

În *Partea calendaristică*, de interes pentru noi în economia lucrării de față, pentru fiecare lună, pe o pagină specială, numerotată și destinată în partea de jos însemnărilor, Alexandru (Leca) Morariu include, în partea de sus, câte un text de îndrumare pentru fiecare lună a anului, intitulat peste tot la fel: *Către plugari*. Acest model, nemăintâlnit în calendarele românești din Bucovina, dar anunțat de „Călindariul poporului bucovinean...” „redigeat și edat” de Eugen Neșciuc (1909, 1910, 1911, 1912 și 1913), învederează rostul principal al publicației, în epocă, reprezentând o folositoare „carte de învățătură”, dar și „doctoria sufletului”, cum sugerează ștampila de bibliotecă personală, aplicată în partea de sus a paginii a III-a. Aceasta se prezintă sub forma unui triunghi isoscel. Pe laturile congruente se află textul: DOCTORIA SUFLETULUI, iar pe latura de bază, numele proprietarului: J. POPESCU-BĂJENARU. Sub triunghi, se află imprimare trei rubrici: Autor...; Vol...; Nr... și Anul... Exemplarul folosit de noi se află astăzi, în stare bună, la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” din Suceva, în Fondul documentar „Bucovina”.

Iată „discursul de escortă” al părții calendaristice, de obicei, trecut cu vederea de către cercetători – adevărat elogiu închinat vieții practice, însoțit pentru fiecare lună de îndemnuri la lectură, sprijinirea semenilor pentru a deprinde știința de carte, cinstirea portului național, păstrarea cântecelor strămoșești, respectarea credinței („legea strămoșească”), cinstirea școlii, păstrarea „frumoaselor noastre obiceiuri românești”, învățarea și practicarea meseriilor și a negoțului, cinstirea armatei române, trăirea vieții în înțelegere și dragoste, școlirea copiilor, trăirea cu demnitate și vrednicie a unei vieți noi, de stăpân, pe „moșia strămoșească”:

„Fă-ți socotelile anului trecut, ca să știi ce-ai dobândit și nu pregeta de a-ți face și socotelile pentru anul cel nou, ca să nu muncești orbește. Drege-ți și cumpără-ți unelte. Gospodar e acela care vara își cumpără sanie și iarna car! E vremea hodinei acum pentru om și vită. Le poți deci da mai puțin nutreț, amestecându-l din gros cu paie. Dar vitele au nevoie și de aer, și de plimbare. Nu le ținea tot închise. Rănește-ți bine grajdul și lasă-l să se răsuflă cu aer proaspăt. Deprinde-i la ham [pe] caii cei tineri și la jug juncanii! Niciun fir de gunoi să nu-ți rămâie în ogradă! Mai dă din când în când și prin pivniță, de-ți cercetează barabulele, legumăriile, poamele ș.a.m.d. Putreziciunile trebuie aruncate afară! Cercetează-ți tot la fiecare două zile stupii de albini, de vezi cum le merge. Fă-ți ștubeie pentru roiurile viitoare. Pe vreme de moină, fă-te în grădină. Curăță pomii de uscături și crengi de prisos, tăindu-le cu feresteul

scurt de la rădăcina lor și nelăsând cepuri, care nu se mai închid niciodată și pricinu[i]esc putrezirea pomului. Rănila rămase unge-le cu un amestec de lut galben, balebă și var. Sapă toți pomii la rădăcină și dă-le și gunoi de grajd. În nopțile cele lungi de iarnă mai pune mâna pe câte o carte, căci scump prieten este cartea cea bună și mare-i răsplata lui” (*Ianuarie*, p. V).

„Ai grije de semințe. Alege-le, curățește-le, cerne-le, ca să nu fii și tu, ca satana, semănător de neghină. Răstoarnă mușunoaiele, curăță bălele și buru[i]jenele uscate, fă șanțuri de scurgere. Curăță pomii de omidărie (frunzele uscate în cari se țin ouăle de viermi). Frunzele cu ouă de omide trebu[i]e numaidecât puse pe foc. Adună omătul la rădăcina pomilor, ca să aibă umezeală de ajuns și să nu prindă a înflori prea devreme. Pregătește-ți cele trebuincioase pentru răsaduri. Sădește-ți pomișorii și altoii! Curățește-i pe cei din anul trecut de mușchi (frecându-i cu ceva aspru) și de mlade nebune. Vitelor dă-le nutreț tot mai bun, ca să ai cu ce ieși la muncă. Lături, urluială, sivică, pleavă opărită, sfeclă, iată nădejdea plugului! Cailor, câte un braț de trifoiș și un pumn de ovăs! Peria și cersala mult plătește! Păzește-ți oile de prăsilă să nu bea din băltoace de omăt, ca să nu lepede! Fă-ți coșuri pentru roiuri. Ajută-i cu sfatul, cu îndemnul și cu fapta pe cei nevolnici. Arată-le cât de multe și de minunate sunt drumurile unui muncitor cinstit. Dacă știi carte, fă-i și altui[a] parte, pentru că dar din dar rai se va face” (*Faur*, p. VII).

„Se apropie timpul muncii. Hrănește-ți bine vitele, ca să ai cu ce munci. Mânzocilor, cari au împlinit 15-20 de zile, începe a le da ovăz. Peria și cersala au acum lucru mai mult ca oricând, pentru că-i vremea năpărlirii. Îngrijește și pentru tine cele de-ale gurii; du-ți grânele și porumbul la moară, ca să nu te năpădească mai târziu tot lucrul deodată. Gospodina să înceapă a-și aduna ouă cu bănuț pentru cloște. Cloștele și găștele trebu[i]e puse cât de timpuriu pe ouă, pentru că puii cei mai devreme cresc cel mai bine. Fă curățenie peste tot locul. Cară gunoiul rămas. Curățește temeinic pomătul de omizi, de putregaiuri și vreascuri uscate. Nu uita că mușchiul cel galben e moartea pomilor tineri. Și cât de lesne îl poți curăți după o ploaie cu o bucățică de surcică! Așează-ți rásadurile și acopere-le cu gunoi, ca să le ții calde. Altoiește-ți cireșii și vișinii. În trifoiștele rămase prea rare, aruncă sămânță (codină) de trifoi și lucernă. Cartofii cei stricați și prea tare încolțiți fierbe-i bine și scurge-le apa, ca să nu ți se îmbolnăvească vitele. Nu uita că la nouă săptămâni după Crăciun se seamănă grâul de primăvară! Dacă ai întârziat, seamănă acum orzul, ovăzul, linteaa, mazărea, lucerna și trifoiul. Ține-l în cinste portul tău țărănesc și nu-l impetruia cu bo[a]rfele târgului [cosmopolit]!” (*Martie*, p. IX).

„Începe munca cu teme! Cruță-ți timpul! Albină să fii! Și aibi [neodihnă] numai dacă nu plouă, de lucru să te ții! Alege cartofii mici de sămânță. Seamănă păpușoiul, fasula și-n urmă cânepa. Descopere rásadurile ca să se rásufle, dar aminte să-ți fie de a le apăra de frig. În nopți senine, cari pot aduce brumă, e bine să faci câte un focușor de putregaiuri în pomăt; fumul putregaiurilor se așează ca un nour peste grădină și-i apără pomișorii de îngheț. Dacă vremu[i]ește și-i vânt, și ploaie, închide-ți cloșca cu pui și găscă cu boboci în gâinărie; de altfel, tot la aer și la soare să stea. Un viermișor ori o găzuță prinsă de cloșcă îi mai bună friptură decât un miertic întreg de crupe! Înainte de a slobozi dimeleața vitele la păscut, hrănește-le bine cu nutreț uscat, ca să aibă stomahul temeii bun. Nu mai lăsa vitele pe locurile cari vrei să le cosești. Pomilor bântuiți de furnici unge-le tulpina cu var stins. Ai grijă de mielusei. Păzește-i de umezeală. Apleacă-i de 5-6 ori pe zi. Vântură-ți grânele din hambare, ca să le curățești

de gândaci. Ține-ți în cinste cântecele strămoșești și nu le da pe [schimonositurile] aduse de pe la târguri!" (*Prier/Aprilie*, p. XI).

„Munca e în toiul ei! Pretutindene viață, pretutindene bucurie! Gătește de semănat. Ți-a mai rămas doar să semeni legumăriile (ridichi, pepeni ș. a.) și-n țarină inul, cânepa, hrișca și mălaiul mărunțel. Sădește-ți curechiul, salata și pătlăgelele. Udă-le bine la început, ca să nu mai ai grija lor, or[i]cât de secetă ar fi. Nu uita să-ți uzi și oltoanii (altoii), dacă-i secetă. Pomii, pe cari au rămas omizi, trebu[i]e afumați cu pucioasă, pentru că omida afumată zdravăn cu pucioasă (pe vreme liniștită, când nu-i vânt) pierе, așa cum pierе [înșelătorul] de negoț [ne]cinstit! Lucerna trebu[i]e cosită până nu prinde a înflori. Începe prașitul. „Păpușoi cu patru foi”, acela-i cel mai bun de sapă! Fii cu ochii în patru la toate grânele și legumăriile tale! Plivește-le și le apără de potop și de grindină. Roirea stupilor începe și ea. Fii cu mare băgare de seamă, ca să n-ai pagube. În locurile rămase goale, seamănă fasole, ridichi, pepeni, bostani ori pune sfeclе și curechi. Cinstеște biserica și cuvântul lui Dumnezeu, în care strămoșii și răstrămășii tăi cu vrednicie au trăit, și cu sfințenie au murit! Toate bogățiile pământului de le-ai avea și legea de nu ți-o ții, tot fără de lege rămâni!" (*Mai*, p. XIII).

„Mămăliguța îi nădejdea țaranului. De aceea grija cea mai de căpetenie prașitul să-ți fie. Cosește-ți fânațul câtu-i în floare, de vrei să ai fân bun și moale. Mai bine puțințel și bun, decât un stog de băle bătoase. Nu[i]elele și mladele de mesteacăn, stejar și salc[i]e, adunate în luna aceasta și păstrate la un loc ferit de ploaie, vor fi la iarnă o hrană foarte bună pentru oițe și capre. Vițеii din anul acesta nu pot fi sloboziți la păscut. Prașila barabulelor se cade să fie sfârșită și de-a doua oară. Altoiește-ți puieții, dar numai demineața și seara. Altoiește și trandafirii. Păzește-ți bine stupii, să nu-ți scape vreun roi. Aerisește-ți bine pivnița și podul, ca să nu te mai temi de mucezeală. Usucă-ți cireșе și vișine pe iarnă. Fă-ți compoturi și vișniacuri. Dă cinste școlii, ca cinste să ai! Averea minții e mai scumpă decât averea pungii! Ai carte, ai parte! Și, decât mîntea, numai sufletul e mai mare!" (*Iunie*, p. XV).

„Curăță bine șura, hambarele și coșerele, ca să ai unde-ți pune pânea. Stârpește șorecăriа. Se apropie vremea secerișului! Nu aștepta până se fac holdele răscoapte. Fâina cea mai bună e cea ieșită din grăunțele ce dau în pârg! Snopii fă-i mici, ca cu atât mai lesne să se svânteze și să se usuce! Când îi încarci în care, pune pe fundul carului rogojini, ca grăunțele scuturate să se adune pe ele și să nu se scuture pe drum. Curechiul năpădit de omizi trebu[i]e stropit cu apă de sapon. Așează în fața știubeielor de albini vase cu apă, pentru că, fiind tare cald și rouă fiind puțină, albinele tânjesc, neavând ce bea. Aruncă pe apă câteva fire de paie, ca să aibă de ce se agăța albinele când ar fi să se inece. Nu mai lăsa stupii să roiască, căci roiul din iulie nu mai sunt buni de nimic. Miei mai mari poți să-i tunzi chilug. Să ții în seamă frumoasele noastre obiceiuri românești, pentru că ele sunt acele cari, atât amar de vreme [...] ne-au ținut curați și ne-au apărat de [înstrăinare]!" (*Iulie*, p. XVII).

„Secara-i gata adusă acasă. Și grăul nu întârzie mult. Grijește de locuri potrivite pentru așezarea lor. Bine-i să le treieri repede, cu mașina și să-ți iai de-o grijă. Cânepa și inul trebu[i]e adunat și dus la topit, dar nu într-o apă cu prăsilă de pește, pentru că peștele pierе de duhoarea cânepii. Ai grijă de-ți usucă poame (mere, pere ș.a.m.d.) și legume pe iarnă. Pe straturile rămase goale poți semăna salată de iarnă și ridichi. Altoiește din nou pomișorii cari nu s-au prins. Sapă în jurul tulpinei lor. Pomii prea încărcăți proptește-i cu pripoane, ca să n-ai pagubă. Mai rărește din cele frunze și din cele poame, ca cele rămase să se poată coace mai bine. Nu aștepta să se scuture

mazerea. Sâmburii de poame căzute nu-i arunca, ci dă-i grădinarului. Aminte să-ți fie de stupi. Dacă le vezi albinele plimbându-se prea mult pe afară, atunci să știi, coșnița de faguri e plină. Mai înalț-o deci puțin. Scoate trântorii din stupi, ca să nu mai mănânce degeaba. Înjgheabă-ți, dacă-ți dă mâna, o dugheniță, căci bine-i, Doamne, să stai cu mâna în șold după țărabă și să vezi cum îți curge banul în casă! [Unii] că tră[i]e[sc] numai din tâlhărie și înșelăciune, și ști[u] învărti negoțul, dar mi-te tu, creștin, cuminte și cinstit, să nu știi purta cu vrednicie o meserie așa de lesnicioasă?!" (August, p. XIX).

„Poți începe arăturile de toamnă. Seamănă grâu și secară. Scoate din pivniță nisipul umed și-l usucă ori îl primenește, ca să ai în ce-ți ținea legumăriile. Aruncă sămânță de iarbă pe locurile goale din grădină. Sloboade berbecii la oile ce vrei să fete în faur [februarie]. Bagă porcii de îngrășat la coteț, ca să nu-ți fie rușine în ziua de Ignat. Scoate mierea din stupi. Culege merele și perele coapte. Usucă-le pe iarnă, iar, dacă vrei să le păstrezi întregi, ai grije să nu fie lovite și cojite, că atunci nu se țin și putrezesc repede. Pregătește-ți putinele, butoaiele și poloboacele de murături (must de mere, cu rachiu) și de vinuri. Întocmește-ți loznițe pentru uscatul prunelor și a[l] perjelor. Ai grijă de pe acuma să-ți aduni semințe bune. Întrebă în dreapta și-n stânga, știricește pe la vecini, căci sămânța buna și soiul ales, ca și la vită și ca și la oameni, îi jumătate de muncă. Cinstește armata română și cinstește-l pe oșteanul român, care cu jertfa sângelui său te-a mântuit de ticăloasa robie nemțească și te-a ridicat stăpân peste neamurile cari ieri își băteau joc de ai tăi și de tine" (Septembrie, p. XXI).

„Culege poamele cele târzii, dar nu pe rouă, că putrezesc repede. Așează-ți zarzavaturile pentru iarnă în pivniță, dar zbicește-le mai întâi bine, ca să nu putrezească. Grădina de legume sap-o bine și adânc și răstoarnă vartos pământul, ca, degerând iarna, să se facă și mai bun. Înainte de a se lăsa gerul, curăță pomii de uscături și sapă-i bine, turnându-le la rădăcină gunoi. Pomii cei uscați scoate-i afară, iar pe cei mici îngrădește-i cu spini și corciuri ca, rătăcindu-i iarna în omăt, să nu-i rupi și să nu-i strice iepurii, caprele, oile și chiar și găștele. Gătește cu culesul păpușoiului. Fă-ți arăturile pentru primăvară. Grăbește-te cu scosul barabulelor. Păstrează-le în gropi, ca să-ți cruți locul din pivniță. Pe vreme de ploaie, grijește de lemne de iarnă. Cruță-ți nutrețul pentru vite. Poartă-le la păscut până ce nu rămâne decât pământul gol pe imaș și-n țarină. Și nu sta stingher și singur, că nu oricui i-e dat să fie pustnic! Însoară-te, că rar om îi acela care, singur fiind, om întreg rămâne și nu jumătate de om! Ferice de cel mai sărac bordei, în care sălășlu[i]ește buna înțelegere și dragostea cea făcătoare de minuni!" (Octombrie, p. XXIII).

„Sădește pomi și sapă gropi pentru pomii ce vrei să-i pui la primăvară. Curăță grădina de mușnoaie, spini, frunze, uscături, vreascuri și pietre. Îngrășă-ți și locul din grădină cu gunoi și must (mustereață) de grajduri. Păzește-ți poamele și legumele să nu înghețe. Cele tăiate și lovite pune-le la o parte. Gospodina să-și mureze curechiul, priticindu-l mereu, ca să se facă cu atât mai bun. Pe vreme de ploaie, dregă-ți acareturile și uneltele (morișca de vânturat, leasa de bătut păpușoiu[1], șișcornița, stativele nevetei, imblăciile, greblele, furcile). Tocmește-ți cotețele și grajdul, îmfundându-le bine cu paie. Nu uita și de păzitorul casei tale, bietul Labuș are și el nevo[i]e de oleacă de primenire și zestre de iarnă. Astupă și ferestrele, și ușa pivniței bine. Vitele lasă-le cât poți să se plimbe la păscut. Adu-ți lemne de la pădure. Scroafele, cari vrei să fete în martie, sloboade-le la vier. Scutește-ți stupii de frig, învălindu-i cu otavă și cu paie. Dă-ți copiii la școală și nu-i lăsa să-ți sprijinească numai cuptorul. Că, din cele

trei-patru fălci ce le ai, nu poți face altele patru, ca să împărțești la toți câte ceva. Și nu-i numaidecât să-i domnești pe toți copiii. Bagă-i și la meserie, că meseria e brătară de aur. Sunt așa de puțini meseriașii români și așa de multă litfă străină la cele meserii!" (*No[i]jemvrie*, p. XXV).

„Munca de pe afară s-a sfârșit. Ce dragă trebu[i]e să-ți fie acum cășcioara ta de creștin cumințe și harnic! Dar, închizându-te în casă, nu uita de a te închide și înlăuntrul sufletului tău, cercându-te cine ești și ce mai poți fi... Grija mare să ai de vite. Ține-le curat și la loc uscat și călduț. Curățenia și căldura înlocu[i]ește hrana îmbelșugată. Dă-le, despre mine, numai paie, dar dă-le cersală, perie și așternut uscat. Scoate-le la aer. Dă-le regulat sare și adapă-le, dacă poți, cu apă stătută (nu proaspătă). Pleavă și sică opărită, sfeclă și cartofi, iată pituța vitelor! Cară gunoiul la țarină - cel mai potrivit prilej de a-ți deprinde mânăzocii și juncanii la tras. Vezi ca găinele să aibă apă de băut, că, de altfel, se strică cu omătul. Afumă pivnița cu pucioasă, ca să piară tot mucegaiul. Fă-ți socoteala anului, ca să știi cum te-ai purtat. Bucură-te, române, că te găsești stăpân în moșia ta strămoșească! Viață nouă, viață dorită începe pentru noi, neam atât de cumplit încercat de vremuri! Raiul României Mari ni s-a deschis!... Călcați cu vârtute și cu suflet curat în cuprinsul lui! Fiți vrednici, căci Domnul și-a întors fața spre voi!" (*Decemvrie*, p. XXVII).

Partea literară a calendarului, paginată cu cifre arabe, are un conținut bogat și variat.

Timp de două decenii, „Calendarul «Glasul Bucovinei»...”, prin cele 21 de tomuri ale sale, difuzează poezie aparținând unor autori din epoci, provincii și generații diferite: Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alexandru Vlahuță, Petre Dulfu, Ștefan Cacoveanu; George Popovici (T. Robeanu), Constantin Morariu, Ion Cocărlă-Leandru, Gavril Rotică; Constantin Berariu, Adelina I. Cârdei, Mia Cerna, Apolo Bolohan, Traian Chelariu, George Chlopina, Ghedeon Coca, Nicu Dracinschi, George Drumur, Adrian Forgaci, Mircea Grünichevici, Vasile Huțan, George Ionașcu, Teofil Lianu, Vasile Loichiță, Partenie Maschievici, Aspazia Munte, George Nimigeanu, Maria Popovici, George Putneanu, George Ranetti, Florea Rariște, Ion Roșca, Neculai Roșca, Octav Rusu, Radu Sbierea, George Stratoiu, Mircea Streinul, Nicolae Tcaciuc-Albu, Anca Țurcan. Iulian Vesper (Teodor C. Grosu), Areta Vitencu, Cristofor Vitencu, Dragoș Vitencu, George Voevidca, E. Ar. Zaharia (Zaharia Macovei). Sunt promovate, și pe circuitul calendarului, creațiile generației tinere, între care se disting cele ale membrilor grupării „Iconar”, de la Cernăuți, care promovează „goticul moldovenesc” („atmosfera de nord”), ca expresie a unității spirituale românești, refuzând, uneori ostentativ, modelele promovate de Capitală, dar și complexul provincial. Poezia acestora, între care se află, din păcate, și unele texte ocazionale, facile, fără virtuți estetice, ar merita o selecție pentru o antologie a calendarului românesc, reunind „voci” din zone diferite ale teritoriului etnic național reliefând, viguros, sentimentul unității noastre culturale.

Mai puțin consistentă, dar interesantă, este proza publicată de „Calendarul «Glasul Bucovinei»...”. Proza memorialistică, însemnările de călătorie și, mai puțin, proza de ficțiune, aparțin unor autori din generații diferite: Iraclie

Porumbescu, Leca Morariu, Victor Morariu, Oltea Nistor. Însemnările de călătorie ale profesorului Leca Morariu se disting printr-un interes viu pentru românii sud-dunăreni: *Drumuri cirebire (Carnet istro-român)*, 1928, IX, p. 77-79; *În satul istroromân Susn'èveița*, 1929, X, p. 162-169. La fel ca și fragmentele din jurnalul de front: Leca Morariu, *Asaltul. Însemnări de front*, 1923, IV, p. 55-57; *Viață... Din carnetul unui român, ofițer în armata austriacă*, 1926, VI, p. 93-99; Victor Morariu, *Din zorile „svobodei” (1917). Note de carnet ale unui sucevan*, 1931, XII, p. 100-105.

Articole, studii, evocări, medalioane, cronică ocupă, în schimb, spații ample în fiecare tom al calendarului, conferind acestuia varietate și un caracter documentar de necontestat, deseori sub semnături de prestigiu: Gheorghe Antonovici, V. Bănățeanu, R. Cădea, Traian Chelariu, Dimitrie Cioloca, Dimitrie Dan, Artur Gorovei, Nicolai Grămadă, Vasile Grecu, Vasile Loichiță, Ilie Mandiuc, Dimitrie Marmeliuc, Aurel Morariu, Constantin Morariu, Leca Morariu, Victor Morariu, Ion I. Nistor, Eugen Păunel, Gavril Rotică, Mircea Streinul, Milan Șesan, Ion Ștefan, N. Taciuc-Albu, George Tofan. Câteva excerpte din articolul *Importanța calendarului*, semnat de profesorul I. Mandiuc, ar trebui reținute, fiindcă exprimă o motivare a acestui demers publicistic:

„Ziarul «Glasul Bucovinei» aduce un mare bine populației noastre rurale prin publicarea calendarului. Căci poporul nostru de la țară are nevoie mai mult ca oricând de acest calendar, în care găsește dânsul hrana necesară în zilele posomorâte de iară.

[...] E o mare binefacere pentru popor publicarea unui calendar pe înțelesul lui. Poporul nostru citește și gazete, dar acestea se pierd, așa că din gazete nu se alege cu multe. Dar, în schimb, calendarul este unica lui hrană; această carte o păstrează el cu multă sfințenie, să nu se piardă. În această carte caută mereu în zilele de sărbătoare rostul vremii, mai citește unele bucăți interesante și frumoase; dar, mai ales, anecdotele le gustă cu multă plăcere, cu toate că le știe pe din afară. Calendarul este deci singura carte de lectură a poporului nostru în zilele de iarnă” („Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1926”, VII, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, [1925], p. 144-145).

Și „Calendarul «Glasul Bucovinei»...” manifestă interes pentru folclor, în general, și pentru folclorul din Bucovina, în mod special. Leca Morariu, Octavia Lupu-Morariu și Nicolai Grămadă publică cimilituri, strigături, „cântece populare” culese din locurile natale ori în drumețiile lor prin Bucovina. Calendarul publică proză folclorică, bocete, cântece, colinde și urături din colecțiile lui Procopie Jitariu, Petre Cârsteian și Axentie Bilețchi-Oprișeni (Oprișanu). Vasile Grecu publică în paginile acestui calendar bucovinean povești, basme și legende traduse din limba greacă, Iorgu G. Toma publică proverbe indiene, iar Alexandru (Leca) Morariu, I. E. Torouțiu și Traian Chelariu tipăresc aici câteva povești.

În tradiția calendarelor românești, „Calendarul «Glasul Bucovinei»...” publică traduceri din literatura universală, prelucrări ori adaptări, semnate de Constantin Berariu, Constantin (Taniu) Dracinschi, Nicu Dracinschi, Vasile

Loichiță, Constantin Morariu, Oltea Nistor, Carolina-Veronica Șesan (Vera Mora), N. Tcaciuc-Albu, Iorgu G. Toma. Autorii preferați sunt Rud. Baumbach, Pierre-Jean de Béranger, Nicolas Boileau, Sidonie-Gabrielle Colette, Fr. Hagedorn, Mihail Haracóva, Heinrich Heine, Hugo von Hoffmannsthal, Josef Jahoda, Nikolaus Lenau, Mihail Iurievici Lermontov, Xavier de Maistre, Alfred de Musset, Ada Negri, Friedrich Schiller, Theodor Storm, Paul Verlaine, Gustav Falke. Profesorul N. Tcaciuc-Albu publică în paginile acestui calendar câteva din traducerile sale din literatura chineză.

Față de alte calendare, interesul acestui periodic bucovinean pentru anecdotă este scăzut, o atenție, inconsistentă însă, o acordă cugetărilor, sub un titlu superb, *Frângurele*, maximelor („cuvinte de aur”, „din înțelepciunea strămoșilor noștri”), corespondenței și epigramelor, care pătrund, totuși târziu, înainte de cel de al Doilea Război Mondial (1938). Spațiu mai restrâns în partea literară a calendarului ocupă, de asemenea, sfaturile și îndrumările privind viața casnică.

Pe lângă „Calendarul «Glasul Bucovinei»...”, în perioada interbelică mai apar: „Calendarul poporului...” Redigeat de Aurelian Tăutul sub egida Societății „Școala română” (Suceava, 1920-1926?), „Calendarul familiar...”, întocmit de Orest-Horia Pașcanu (Cernăuți, 1920-1936), „Calendarul copiilor...” (Cernăuți, 1920), „Calendarul...” Edat de Consistoriul arhiepiscopesc ortodox al Bucovinei (Cernăuți, 1923-1937), „Calendarul gazetei «Cuvântul țărănimii»...” (Cernăuți, 1924-?), „Calendarul poporului creștin...”, tipărit de Orest Tarangul (Suceava, 1925), „Calendarul...” Edat de Consiliul eparhial ortodox al Bucovinei (Cernăuți, 1927-1937), „Calendarul poporului...”, redactat de prof. dr. Calistrat Șotropa (Cernăuți, 1927-1928), „Calendarul poporului...” Redigeat de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina (Cernăuți, 1927-1935), „Calendarul de serviciu al funcționarului comunal...”, redactat și editat de E. O. Cratchi (Cernăuți, 1934), „Calendarul poporului...”, editat de Asociația Învățătorilor din Bucovina (Cernăuți, 1937), „Calendarul și agenda pentru toate categoriile de profesioniști intelectuali...”, redactat de E. O. Cratchi (Cernăuți, 1937), „Calendar creștin...” editat de Mitropolia Bucovinei (Cernăuți, 1938-1940, 1943-1944), „Calendarul ostașului...” Editat de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina și alcătuit de Ion Negură (Cernăuți, 1940), „Calendarul eparhial...” (Suceava, 1941).

Tot în perioada interbelică se editează în Bucovina și câteva almanahuri, care, cu câteva excepții, se tipăresc tot aici: „Almanahul arhidiecezei ortodoxe a Bucovinei...” (Cernăuți, 1923-1924, 1926-1931, 1933-1934, 1937), „Almanahul poporului...” (Cernăuți, 1928-1931), „Almanahul special din Bucovina și Basarabia pentru industrie și comerț” (Satu Mare, 1929), „Almanahul poporului ilustrat. Mică enciclopedie practică. Carte folositoare pentru toți” (Cernăuți, 1930-1931), „Almanahul «Armoniei»...”, editat de Societatea „Armonia”

(Cernăuți și Râmnicu Vâlcea, 1931-1932, 1942-1943), „Almanahul ziarului «Bucovina»...” (Cernăuți, 1944).

În perioada 1944-1989, în Bucovina, așa cum a fost aceasta împărțită prin prevederile adiționale ale Pactului Ribbentrop-Molotov, din 23 august 1939, nu putem consemna decât o singură publicație insolită: „Calendarul sportiv al raionului Rădăuți”, care se imprimă la Tipografia 21 Decembrie din Rădăuți. Calendarul acesta nu mai păstrează, însă, nimic din bogăția și frumusețea calendaristicii bucovinene de altădată, fiind un semn, în toate, al „vremii noi” ce se construiește acum.

După evenimentele din 1989, românii din comunitățile rămase, începând din 1944, în afara granițelor de stat, redescoperă calendarul și „almanahul cultural-literar”.

La Cernăuți, apare „Calendarul creștin-ortodox al românilor bucovineni”, redactat de Dumitru Covalciuc, în colaborare cu protoiereul Adrian Acostăchioaiei (cu trei apariții, I: 1992-1993; II: 1994-1995; III: 1996-1997). Coordonat de George Muntean, acesta se tipărește la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, sub egida Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți. Tot aici, în 1993, apare „Almanahul Societății pentru cultură românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți” (coordonatori: Grigore C. Bostan, Alexandrina Cernov, Ilie Luceac, Vasile Tărățeanu și Ilie Zegrea), tipărit la București, Editura Fundației Culturale Române, cu 208 p., iar în 1994, „Calendarul poporului”, întocmit de Dumitru Covalciuc.

Un loc distinct îl ocupă, însă, „Țara Fagilor”, almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni, tipărit, la Târgu-Mureș, începând din 1992, sub egida Societății Culturale „Arboroasa”. „Cel mai popular periodic” al românilor din regiunea Cernăuți publică studii și articole de larg interes, sub semnături cu autoritate în lumea științifică, în secțiuni distincte: *File de istorie*, *Documentar*, *A treia etnie din Ucraina*, *Oameni și locuri / Personalități bucovinene*. O secțiune de rezistență în istoria acestui almanah bucovinean, *Golgota neamului românesc*, se constituie într-o adevărată arhivă a calvarului românilor bucovineni din veacul trecut, cuprinzând anchete de istorie orală, însemnări, amintiri, povestiri, evocări, texte din folclorul deportării. În paginile sale se publică tabele cu persoanele și familiile românești deportate și persecutate din Bucovina, exterminate în Gulagul sovietic ori refugiate în România, în 1940-1941, 1944-1953, toate reconstituind, prin cele douăzeci de tomuri de până acum, dimensiunea tragediei românilor sub ocupația sovietică și, în același timp, învederând înaltul civism prin care bucovinenii din regiunea Cernăuți își cultivă memoria colectivă, inaugurând totodată o direcție nouă în cercetarea istorică.

La fel ca almanahurile și calendarele de altădată, „Țara Fagilor” publică versuri și proză în cadrul secțiunii *Creație literară*. Textele literare, cu rostul lor sensibilizator și modelator în calendarele și almanahurile din toate timpurile, sunt atent selectate și se înscriu în programul almanahului, aparținând, în

principal, scriitorilor din Bucovina întreagă. Alături de texte ale unor autori consacrați sunt difuzate și texte ale unor versificatori, cu importanța lor, însă, în viața culturală locală. „Țara Fagilor” este, prin multe din textele publicate, și un document de limbă. Limba povestirilor și a textelor din „folclorul deportării” este limba română folosită, mai ales de bătrâni, în vorbirea liberă, de zi cu zi, în satele românești din regiune, dar, într-o oarecare măsură, și limba folosită, în scris, în periodicele fondate, după evenimentele din 1989, la Cernăuți, Storojineț, Hliboca, Herța. Ea conservă, miraculos, termeni vechi și regionalisme neoașe, locuțiuni și expresii care îi dau culoare, farmec și personalitate inconfundabile. Modul în care înțelege Dumitru Covalciuc rostul almanahului „Țara Fagilor”, o adevărată „carte de învățătură pentru apărarea românismului din nordul Bucovinei”, contribuțiile sale la recuperarea „istoriei confiscate” din veacul trecut și modelul de parteneriat public cu instituții din patria istorică (Târgu-Mureș) sunt remarcabile. Pe de altă parte, sprijinul generos și consecvent acordat românilor din Bucovina ocupată și din Basarabia de către mureșeni („oameni cu suflet mare, animați de sentimentul solidarității naționale”, „cei mai statornici săritori la nevoile neamului românesc din Bucovina”, „oameni ai cuvântului și ai faptei”), evidențiază o manifestare superioară a românismului și o cultură a proiectului de colaborare menită a valorifica disponibilități și oportunitățile vremii noastre.

Tot aici, menționăm și „Apă vie”. Almanahul tuturor românilor, care apare la Timișoara, începând din 1998, sub egida Uniunii „Fundatia Augusta”, împlinind un proiect mai vechi al unor ziariști din Banatul istoric, sub redacția lui Adrian-Dinu Rachieru. Scopul publicației este precizat în *Cuvânt-înainte*: „Luând pulsul comunităților românești din toate zările, am reușit să-i aducem acasă, sub cupola încăpătoare a limbii române, pe cei de pretutindeni, rătăcind ori suferind, apărându-și identitatea și crezând într-un destin înalt pentru acest neam viețuind în menghina istoriei”. Apărând „sub presiunea timpului” și sugerând, nu doar prin titlul său inspirat, „regenerarea românismului”, almanahul își propune să realizeze „o hartă sufletească” a lumii românești, sprijinind „metabolismul cultural normal”.

Materialul almanahului, bogat, divers și îngrijit, este structurat în secțiuni tipice acestui gen de publicații: *Obiceiurile noastre*, *Din trecutul nostru*, *Tezaur*, *Arhivele vorbesc*, *Problemele noastre*, *Istorie la prezent*, *Voci lirice*, *Colocviu*. În cadrul acestora se publică (în câteva cazuri prin retipărire) articole, studii, note biobibliografice, impresii de călătorie, interviuri, scrisori, cronică, evocări, note și fișe, cronologie. Valoarea artistică și documentară a almanahului „Apă vie” de la Timișoara este sporită și de condițiile de realizare grafică, de numeroasele fotografii-document ce-i ilustrează paginile. Într-o veritabilă enciclopedie de uz practic, realizată în spiritul tradiției calendaristicii clasice, subcâmpurile lumii românești (Bucovina, Basarabia, Banatul iugoslav, Maramureșul istoric, comunitățile noastre din Statele Unite ale Americii) ne

sunt apropiate, prin text și imagini, într-un discurs comprehensiv, vizând istoria acestora, încărcată de dramatism, evenimente majore, contribuții culturale și personalități, aspecte și probleme vitale ale vieții contemporane, șanse și perspective de supraviețuire ori afirmare a identității.

La Suceava, după evenimentele din decembrie 1989, apare „Almanah «Bucovina literară» 60”, realizat de Ion Beldeanu (coordonator), Constantin Arcu, Onu Cazan, Nicolae Cârlan și Angela Furtună. Tipărit sub egida Societății Scriitorilor Bucovineni, cu 250 p., publicația își propune „să fie deopotrivă carte de suflet și inimă, și prilej de cinstire a faptelor de cultură înscrise de cei de dinainte”, „o încercare” de a recupera „forța regeneratoare” a toposului cultural cernăuțean, ca „imensă pierdere” a culturii române contemporane, apropiindu-se întrucâtva de calendarele de altădată. În acest sens, la împlinirea a 60 de ani de la apariție revistei „Bucovina literară”, redactorii afirmă, între altele, că în Bucovina calendarele „au premers presei literare și au suplinit chiar absența cărții”, prin textele literare difuzate, ce serveau „uneori drept prima și singura lectură pentru omul fără preocupări intelectuale” (p. 6).

Un calendar de interes pentru cunoașterea societății bucovinene de astăzi, dar și a trecutului acesteia, prin bogăția de date și informații referitoare la comunitățile romano-catolice din Bucovina, este și „Calendarul romano-catolic...”, pe care îl editează la Iași, începând din 1996, Dioceza romano-catolică și care se tipărește sub egida Editurii „Presa bună”.

CONCLUZII

Cercetând calendarele și almanahurile românești din Bucovina, din perioada 1811-1918, aflate, din păcate, în colecții publice incomplete, la Biblioteca Academiei Române, la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași, la Complexul Muzeal „Bucovina”, Fond „Leca Morariu”, la Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” din Suceava, Fond documentar „Bucovina”, putem desprinde câteva concluzii.

Calendarele și almanahurile la români apar, ca publicații periodice, în veacul al XVIII-lea, circulă intens în tot spațiul românesc, răspândind ideile Școlii Ardelene și bucurându-se de înflorire în secolul al XIX-lea.

În Bucovina, calendarele și almanahurile românești apar de timpuriu, avându-i ca animatori și redactori, până la 1918, pe Matei Marcovici, Vasile Țintilă, Porfîriu Dimitrovici, Samoil Morariu Andrievici, Mihai Miron Călinescu, Ion I. Bumbac, Calistrat Coca, Eugen Neșciuc, Nicolae Cotos, Ion I. Nistor, Aurelian Tăutu.

Influențate, la început, de modele străine (mai cu seamă germane), acestea își găsesc, ulterior, un „format” propriu, emancipându-se, treptat, impunând noi modele, fiind atente uneori la selecția materialelor și expresia literar-artistică, cum este cazul „Calendarului Societății pentru cultura și literatura română din Bucovina pe anul 1914”, întocmit de Ion I. Nistor, redactor care își valorifică aici experiența de la „Junimea literară” (Cernăuți, 1904-1913).

Și în Bucovina, calendarele și almanahurile îndeplinesc un rol cultural deosebit, contribuie la instruirea generală și practică a unor largi categorii de utilizatori: orășeni și săteni, negustori, meseriași, funcționari, dascăli și preoți, învățători și profesori favorizează răspândirea literaturii, prezentând interes uneori în ceea ce privește evoluția și formele genului liric și ale genului epic. Calendarele românești din Bucovina cultivă fabula, oda, acrostihul, sonetul, imnul, pastelul, elegia, meditația, poemul, schița, povestirea, contribuind neîntrerupt, timp de aproape opt decenii (1841-1918), la un remarcabil proces de cultivarea (emancipare) a limbii române: înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin, introducerea normelor ortografice stabilite de Academia Română (1882), îmbogățirea continuă a vocabularului și „mlădierea” expresiei literar-artistice.

Rolul „cultivatorilor de formă” și al oamenilor „începutului de drum” este netăgăduit, în ciuda inegalității valorice a acestor periodice. Acestea realizează, treptat, deschideri spre modernitate, pregătind drumul integrării în spațiul valorilor naționale, proces care se va realiza în perioada interbelică.

Creația folclorică este consistentă în calendarele și almanahurile bucovinene și este reprezentată prin personalități ale folcloristicii românești. Unii sunt preoți și învățători harnici, cu dragoste pentru chemarea lor, pasionații culegători de folclor, sfătuitoari ai poporului, cu un larg orizont intelectual. Alții încearcă să creeze o literatură originală prin schițe, povestiri și nuvele din viața țărănească, într-un stil simplu, familiar, cu scop educativ și risipite cu generozitate în publicații românești de pretutindeni, fără a se putea desprinde de un mic romantism sentimental și idilic.

Informațiile administrative și bisericești, politice, financiare și școlare, varietatea cunoștințelor științifice, sfaturile gospodărești, economice, agricole, medicale, juridice și etice, articolele despre necesitatea cultivării limbii române, a obiceiurilor, a tradițiilor și a portului popular, literatura extrem de diversă (proverbe, zicători, maxime, cugetări, „tradițiuni populare” / legende, anecdote, povestiri, amintiri, însemnări de călătorie, studii și evocări istorice, versuri și proză din literatura cultă, traduceri din literatura universală etc.), cu marea ei forță modelatoare și, în primul rând, cu rol în cultivarea gustului pentru lectură, reprezintă, decenii în șir, un mijloc modern de emancipare a omului și a societății bucovinene.

Și calendarele, în mod deosebit, dar și almanahurile literare bucovinene contribuie la realizarea unității sufletești și culturale a românilor, pregătind unirea politică a tuturor provinciilor românești din 1918, „moment astral” al istoriei noastre tumultuoase.

Calendarele și almanahurile românești din Bucovina manifestă, așa cum am mai menționat, un interes viu pentru literatura universală, difuzând, în societatea bucovineană de până la 1918, valori ale acesteia, dovedind în câteva cazuri o receptare timpurie, sincronizându-se, astfel, cu mișcarea înnoitoare din câmpul gândirii social-economice europene. „Calendariu pentru Bucovina...”, Cernăuți, 1841-1873, cu schimbare de titlu, „Calendariu pentru Ducatul Bucovinei...” (începând din 1854), difuzează creațiile lui Gavriil Romanovici Derjavin *Odă*, în traducerea lui Teoctist Blajevici (1844) și *Dumnezeu*, imitație, nesemnată, dar alcătuită, în mod cert, de către Samoil Morariu-Andrievici, preot paroh în Ceahor (1854). Același traducător adaptează povestirea lui A. S. Pușkin *Viscolul*, din ciclul *Povestirile lui Ivan Petrovici Belkin*, sub titlul *Rătăciră. O poveste din veacul trecut* (1854). Transpunerea de la Cernăuți, cu numeroase note de originalitate, învederează, totodată, și un iscusit povestitor, precedând cu un secol traducerea scrierii de către un alt bucovinean, Eusebiu Camilar, membru al Academiei Române (1954).

Tomul pe anul 1844 al acestui calendar publică *O iscusită viclenie*, o povestire după Herodot, nesemnată, aparținând unui povestitor înzestrat, care probează surprinzătoare resurse ale oralității stilului.

Alte traduceri din paginile „Calendarului pentru Bucovina...”: *Spițeria de casă* (1951), de [Christoph Wilhelm Friedrich] Hufeland (1762-1836), renumit

medic german, autor al unor lucrări importante: *Arta de a prelungi viața* (1796), *Sistemul de medicină practică* (1802-1806); *Moartea lui Moisei* (1853), prelucrare „dupre o legendă arabă”, semnată Al. P...ci [Alexandru Popovici ?], manifestând interes pentru exotismul folclorului oriental și *Două roaze de o trupină*, „imitațiune” în versuri, de Vasile Bumbac, fără precizarea autorului după care se face transpunerea în limba română.

„Calendariu... Edat de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, Cernăuți, 1874-1885, publică o traducere din Lorenz de Stein (1878), *Femeia pe terenul economiei naționale*, un material amplu, în șase părți, cea dintâi traducere în limba română a lui Lorenz von Stein apărută în Bucovina, realizată la numai doi ani de la publicarea lucrării *Die Frau auf dem Gebiet der Nationlökonomie* la Stuttgart (1875), traducere semnată de profesorul Samuil V. Isopescu; *Surâsul din urmă* (1884), „imitațiune”, versuri, după Anton Ohorn, semnată de preotul Constantin Morariu; *Socotința lui Napoleon Bonaparte de[spre] Isus Cristos și Evanghelie*, fragment din memoriile generalului [Henri-Gratien] Bertrand (1884); Dr. V. Funk, *Ceva despre ținerea vacilor*, traducere nesemnată dintr-o revistă germană (1885).

„Calendariu... Redigeat de Societatea «Academia ortodoxă pentru literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul archidieceșan din Cernăuți»”, Cernăuți, 1886-1895, publică traduceri din poezia lui Johann Wolfgang von Goethe (1886) și Friedrich Schiller (1888), semnate de C. Morariu; versuri de A. V. Kolțov (1893), A. S. Pușkin, M. I. Lermontov (1893), acestea însă fără precizarea autorului traducerilor. Tot aici se tipăresc cântece din folclorul Malorusiei (1893) și aforisme din creația lui Goethe, în traducerea liberă a lui V. Simiganovschi. În tomurile pe anii 1888, 1889, 1891 și 1894, calendarul patronat de Societatea „Academia ortodoxă”, care apare parțial bilingv, publică în limba rusă versuri semnate, sub pseudonim, de Isidor Vorobchievici (Danilo Mlaki) și de Evghenie Vorobchievici.

„Căilindariul poporului bucovinean...”, întocmit de Samoil Morariu Andrievici (1888-1894) și Eugen Neșciuc (1895-1913), publică din literatura universală: L. N. Tolstoi, *Un osândit*, povestire (1894), în traducerea lui I. Căndeș; Fr. Schiller, *Împărțirea pământului*, versuri traduse de Dim. Borcia (1904); Sándor Petőfi, *Hora cânilor și Hora lupilor*, „două hore frumoase”, în traducerea prestigioasă a lui Octavian Goga (1908), fără precizarea sursei (probabil, după „Lucașărul”, unde acestea se publică în numărul din 15 august 1904). Tomul pe anul 1908 al acestui calendar românesc din Bucovina, închinat împăratului Franz Joseph, la a 60-a aniversare a urcării sale pe tronul Monarhiei Habsburgice, difuzează, între altele, *Patria mea*, textul imnului național al Imperiului, *Mein Vaterland...*, scris de Johann Wurth, însă fără precizarea autorului transpunerii în limba română.

„Calendarul Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina pe anul 1914”, întocmit de I. Nistor, publică textul *Păstorilor, mila vestiți!*, versuri,

în traducerea din limba germană a preotului Constantin Morariu, după *Rettungsjubel. Zum Gebrauch in Evangelisations- und Glaubens-Versammlungen* [Bucuria mântuirii. De utilizat în cadrul adunărilor de evanghelizare și religioase], ediția de imnuri / cântece (Liederbuch) întocmită și publicată de D. H. Dolman, în 1906 (cu o ediție nouă în 1913).

Dintre almanahurile românești din Bucovina, „Almanachul jubilar «Academia ortodoxă» 1884-1909”, tipărit la Cernăuți, în 1909, publică un fragment din dialogul de bătrânețe al lui Platon *Theaitet[os]*, tradus de V. Greciuc [Grecu].

„Calendarul poporului...”, întocmit de Aurelian Tăutul, care apare la Suceava începând din 1915, sub egida Societății „Școala română”, nementionat în literatura noastră de specialitate, este pentru prima oară introdus de noi în circuitul cercetării științifice.

În calendarele și almanahurile românești din Bucovina de până la 1918 publică, alături de bărbați (cei mai mulți dintre aceștia fiind preoți, dar și învățători, medici, profesori), și autoare din toate provinciile istorice românești, unele dintre acestea reprezentând, în general, nume cunoscute în istoria culturii noastre: Matilda Cugler-Poni, Elena Farago, Cornelia Kernbach-Tatușescu (Cornelia din Moldova), Alexandrina Mihăescu, Sofia Nădejde, Elena Sevastos, Carmen Sylva, Alexandrina Mihăescu, Adela Xenopol (Stanca), Elena Niculiță-Voronca (Aurora Voronca). Alături de acestea, în calendarele românești din Bucovina semnează și câteva autoare mai puțin cunoscute astăzi, precum Maria Cioban, colaboratoare din Transilvania, și alte câteva nume, probabil din Bucovina, modeste însă ca posibilități de exprimare: Elena Lupan, Maria din Ocna.

Potrivit calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina, problema emancipării femeilor apare abia în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea (1886). Materialele publicate aici (articole, studii, sfaturi și îndrumări practice, versuri și proză) ilustrează faptul că societatea bucovineană cultivă femeia în primul rând ca mamă de familie și, mai rar, ca mamă a națiunii, ca bun creștin în viața de zi cu zi a epocii, devotat(ă) rânduielilor casnice, păstrătoare a tradițiilor, mai cu seamă a celor identitare (limbă, religie, port național), dar și ca cetățean (participarea la activități filantropice, crearea de societăți feministe implicate în emanciparea morală, socială și economică a femeilor române din Bucovina, înființarea unor școli și cursuri pentru învățarea limbii române și creșterea „copilelor nevoiașe”, fondarea unor așezăminte sociale: internate, aziluri etc.). Cercetarea atentă a șematismelor, pe care le publică și calendarele românești din Bucovina, aproape an de an, reliefează prezența femeii, de toate naționalitățile, în viața publică a provinciei, în mod deosebit în rândul „pute-rilor didactice”. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în școlile din Bucovina încep să predea tot mai multe învățătoare, printre acestea și românce, unele îndeplinind chiar funcția de director școlar.

Lucrarea noastră *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811-1918)*. *Contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni* prezintă un tablou al calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina de până la 1918, printr-un număr de 65 de fișiere biobibliografice, întocmite pentru redactori și colaboratori. Pentru prima dată în istoria culturii din Bucovina, tabloul ilustrează – dintr-o perspectivă nouă – contribuția acestui gen de periodice la emanciparea românilor, fenomen surprins într-un proces continuu și organic de modernizare a societății. Un „metabolism cultural normal” se constituie treptat în Bucovina, începând cu anul 1848, cultura românească de aici începând a comunica, tot mai mult, cu întreaga lume românească și cu Europa.

Câțiva precursori își găsesc locul, în mod firesc, natural și necesar, tot aici.

Prin fișierele biobibliografice întocmite, ilustrând bogate lecturi și relecturi critice, aducem, totodată, la zi informația de istorie a culturii, umplând lacune, aducând noi date și corectând, uneori, erori apropiind discursul de perspective noi de înțelegere a istoriei culturii din Bucovina, perspective despovărate de stereotipuri și clișee, dincolo de un veac de interpretări ce au omis frecvent toposul multicultural, confluențele și dialogul competitiv între culturi, în acest spațiu marcat dramatic de istorie în secolul al XX-lea.

Fișierele noastre respectă formatul impus, mai cu seamă după anul 1980, de exigențele lucrărilor noastre de specialitate: dicționare biobibliografice, enciclopedii, lexicoane. Ordinea în care sunt consemnați redactorii și colaboratorii calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina (1811-1918) este, în principal, cea cronologică. Cu toate inconvenientele, organizarea subcapitolelor ilustrează, totodată, principalele etape din evoluția acestor periodice românești: perioada începuturilor (1811-1873), perioada dezvoltării calendarului românesc din Bucovina (1874-1895), cea de înflorire a speciei (1896-1918), precum și caracteristici ale discursului (limbă, program, structură / format, selecția materialelor, publicitate etc.).

Cele 65 de fișiere biobibliografice nu epuizează. Însă, lista colaboratorilor calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina de până la 1918. Continuarea cercetării pe această temă va aduce, cu siguranță, date noi, care, pe de o parte, să completeze informația deficitară în câteva cazuri, pe de altă parte să întregască lista. Din această listă, în cercetări viitoare nu ar putea lipsi, de exemplu, Atanasie Gherman (1873-1916), preot, publicist militant, talentat autor de satire, de la care ne-au rămas, între altele, zece valoroase scrisori către Nicolae Iorga, provenind din perioada 1906-1910 (vezi Ilie E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. VIII, *Corespondență literară și culturală privitoare la anii 1890-1934 și în special la „Sămănătorul”*. Scrisori din anii 1890-1934 către Nicolae Iorga, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1939, p. 50-64) și nici Vasile Lucan (1865-1930), preot la Boian și Suceava, traducător, autor de versuri și proză, care debutează în „Călimdariul pe anul ordinar 1891. Redactat și edat de «Academia ortodoxă», societate pentru

literatură, retorică și musică bisericească în Seminarul arhiepiscopal din Cernăuți” și nu în revista „Încercări literare”, cum susține Emil Satco (*Enciclopedia Bucovinei*, I, 2004, p. 635). „Noveleta” sa *Vis și realitate*, publicată aici, p. 93-100, sub un motto preluat din poemul eminescian, publicat în 1871, *Mortua est* („O, moartea e-un chaos, o mare de stele, / Când viața-i o baltă de vise rebele; / O, moartea-i un secol cu sori înflorit, / Când viața-i un basm pustiu și urât”), este influențată de nuvela *Sărmanul Dionis*. Strania poveste de dragoste dintre Păun și Fira, comunicată de „un biet peregrin”, călătoria inițiată, evaziunea în spațiul oniric, „lumea cealaltă” semănând cu „un plai din paradis”, tehnica povestirii în povestire, simbolurile (năframa, somnul / visul, lacul, palatul, lebedele albe) marchează începuturile prozei fantastice în literatura românească din Bucovina, cu mult înainte de Mircea Streinul (*Lupul din Țara huțurilor*, 1941) ori George Sidorovici (*Vulpile*, 1970; *Pădurea de dincolo*, 1974).

La biblioteca de la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, în Fondul „Leca Morariu”, noi am identificat 13 exemplare din „Calendariu pentru Bucovina...” necercetate până în prezent: 1842, 1844, 1848, 1852, 1858, 1859, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1869). Tomurile pentru anii 1894, 1908, 1909, 1911 și 1913 ale „Călimariului poporului bucovinean...”, descoperite de noi tot în colecția Fondului „Leca Morariu”, precum și în Fondul documentar „Ioan Vicoveanu” de la Complexul Muzeal „Bucovina” din Suceava, nu sunt menționate în dicționarele noastre bibliografice de până acum.

Surmontând dificultăți, cele mai multe izvorând din risipirea fondurilor de arhivă și de bibliotecă în mai multe țări și localități, aflate la mare distanță între ele, aidoma bucovinenilor imprăștiati în lume de vitregiile istoriei din veacul trecut, lucrarea noastră este fructul unei statornice iubiri, luminând generos drumurile sinuoase ale profesiei, slujite cu devoțiune și o bucurie nesfârșită, împlinite atâta cât timpurile în care trăim, rânduielile și resursele noastre au îngăduit.

Cercetarea calendarelor și almanahurilor românești din Bucovina trebuie continuată. Problematika acestora din perioada interbelică, epoca de maximă înflorire a acestor periodice, ar aduce date și informații noi, contribuind la umplerea unui gol, resimțit încă în istoria culturii din Bucovina. Totodată, realizarea unei antologii a literaturii calendarului românesc din Bucovina se impune ca lucrare importantă și necesară, de promovare a valorilor inestimabile de patrimoniu, prin care o specie, precum anecdota, cu o prezență remarcabilă aici, timp de un secol, dar și alte specii (fabula, sonetul, meditația) ar putea fi salvate de la risipire și promovate, în beneficiul culturii naționale. Nu în ultimul rând, pentru cercetarea științifică, în sine, prin repertorierea articolelor și studiilor tipărite de-a lungul timpului în calendarele și almanahurile românești din Bucovina, a tuturor documentarelor de aici, s-ar crea un instrument de lucru util.

ABSTRACT

In the Romanian area, calendars and almanacs have a tradition of several centuries.

Over time, Romanian calendars and almanacs have been compiled, among others, by: Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Anton Pann, Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, C. A. Rosetti, V. A. Urechia, I. L. Caragiale, Theodor Codrescu, Ion Ionescu de la Brad, Teodor Burada, George Barițiu, Visarion Roman, Iosif Vulcan, Emil Gârleanu, Mihail Dragomirescu, Nicolae Iorga, Spiru Haret, Gheorghe și Simion Teodorescu-Kirileanu, Mihail Lupescu, George Cătană, Anton Bacalbașa, Petre Ispirescu, Liviu Rebreanu.

In the „great process of enculturation” of the people, their dedicated work has been driven by constant objectives: the demonstration of the Latinity of the Romanian language and people, the Romanian people’s continuity of living on its ethno genesis territory, its struggle to preserve the faith („ancestral law”), preservation of the national language and clothing, cultivating traditions and ancestral traditions, the collection and publication of Romanian folklore, literature dissemination in all our historical provinces, education for practical life, stimulating the interest for reading, the opening for receiving the values of universal literature.

Despite being well established, the Romanian calendars and almanacs are still insufficiently researched.

Their importance, especially in relation to cultural aspects, has been long before noticed. Mihai Eminescu (1877), Emil Gârleanu (1909), Mihail Sadoveanu (1910, 1919) states that to us „calendars had great cultural role”: „Since no book is dispersing so much warmth as the calendars from the beginning of our literature. Calendars had great cultural meaning to us: they were ABCs of whom many have learned to read: they were as messengers of peace descending in poor homes as in rich ones, with the Christmas holidays; calendars have been books in which the beginnings of our great writers were moulded. [...] The elders were holding their calendars next to their prayer book [...]. Births, deaths, parties, rains, earthquakes, locust invasions, drought, all were marked there, in order to remain there, on the edge of [those] books that often came underhand. And how well can follow from these [writings] the agenda of the long passed souls!”¹.

Historian Nicolae Iorga draws attention in 1915 to the fact that „no-one can imagine how much can be done for man with little light through calendars, for they impose on him by their practical side to enlighten him”².

¹ E[mil] G[ârleanu], *The Calendars*, in „Literary and Artistic Calendar...”, Bucharest, Socec & Co. Book Store Press, „Romanian Library” Collection, 1909, p. 5-6.

² N. Iorga, *History of Romanians in Transylvania and Hungary*, edited by Georgeta Penelea, Bucharest, Scientific and Pedagogical’s, 1989, p. 399. The edition reproduces the text published in two volumes, Bucharest, „House of Schools”, 1915.

Foreseeing the important contribution of the calendars and almanacs in Romanian culture, on the recommendation of the historian Dimitrie Onciul from Bukovina, based on the proposals of Ioan Bianu and I. Al. Bratescu-Voinești, the Romanian Academy set up a special prize for a synthesis work on „the history of Romanian calendars”, offered, to no avail, for five years (June 8, 1921 - December 31st 1925)³.

Recognizing their cultural role, Sextil Pușcariu, in the study *Calendars and almanacs* urges the research of the rich calendar fund existing in the country: „The picture sketched in the foregoing is very incomplete. He will urge perhaps some younger researcher to study the only rich collection of calendars and almanacs that we have at the Romanian Academy, to follow the important cultural role that this kind of periodical had for us and unbury, from the long forgotten volumes, many pages of literature that deserve to be revived”⁴.

In the second part of the last century, many calendars and almanacs are attentively researched in order to elaborate fundamental works: *History of Romanian Literature*, II, *From the Transylvanian School to „Junimea”*, Bucharest, Academy of the Socialist Republic of Romania Press, 1968; *History of Romanian Literature*, III, *Age of the great classics*, Bucharest, Academy of the Socialist Republic of Romania Press, 1973; *Dictionary of Romanian Literature from its origins to 1900*, Bucharest, Academy Press, 1979.

Also now, some research are leading to notable achievements in the field of Romanian calendars, filling a void in our culture.

Mircea Tomescu prints *Romanian calendars 1733-1830. Study and bibliography*, Bucharest, 1957, p.154, which asserts as a necessary tool, opening a new path in the research of our calendars. „Calendars - Mircea Tomescu specifies - are one of the most beautiful pages in the history of Romanian culture. For more than a century, they were the only periodicals to form the spiritual food of the old Romanian society. Both in cities and villages, calendars were eagerly awaited, and their content was shared also to those who could not read by one who had knowledge of the letters, which, during the long winter nights, at the usual evening sitting, was reading from the paled pages the loved letters also to those who did not know them”⁵.

Elena Dunăreanu publishes *Romanian Calendars of Sibiu (1793-1970)*, Sibiu, „Astra” Library, 1970, p. 340.

The research area of Elena Dunăreanu covers only edited and printed calendars, or only printed in Sibiu. “Passing over a number of great hardship” (lack of work of the kind, incomplete collections in all researched libraries, difficulty of transcription of the texts written in Cyrillic letters), the work of Elena Dunăreanu, a useful tool for research in this domain, is richly illustrated with facsimiles after covers of calendars from Sibiu, some adorned with admirable borders, artistically worked, true vintage documents, depicting scenes of family life, working in the fields, life in society, farmers,

³ „Romanian Academy’s Annals”, 2nd Series, tome XLI, Administrative Part and Debates, 1920-21, p. 136-392.

⁴ Sextil Pușcariu, *Calendars and Almanacs*, in „Romanian Graphics Almanac”, Craiova, „Romanian Writing”, 1927, p. 12.

⁵ Mircea Tomescu, *Preface* to volume *Romanian Calendars 1733-1830. Study and Bibliography*, Bucharest, State’s Didactic and Pedagogical’s, 1957, p. 3.

shepherds, workers, allegorical drawings, humour and caricatures. Reproduced on sheets of luxury paper, not numbered, they are published in neat graphical conditions, increasing the value of the work.

In 1981, Georgeta Răduică and Nicolin Răduică edit *Romanian Calendars and Almanacs, 1731-1918. Bibliographical Dictionary* (RCABD), Bucharest, Scientific and Encyclopaedic Publishing House, 1981, p. 800, a monumental work, the fruit of decades of impressive work. The authors present here some 450 collections of calendars and almanacs, with a total of 2192 volumes, of which about 1700 „de visu” and the others mentioned by other sources. As indicated by the authors in an *Argumentum*, p. 13-25, „in bibliographic terms the information quantity exceeds 50000 titles of articles and literary and scientific creations (most annotated). To the overviewed matter are added over 200 bibliographic references and interferences”. For the completion of the work, are analyzed ancient collections of the Romanian Academy Library, as well as those from the public libraries funds in Bucharest and in the major cultural centres in the country, in libraries of some communities, from various archives and museums and from private funds. At the same time, some libraries abroad are investigated, through direct research (Budapest, Graz, Innsbruck, Salzburg, Vienna) and by mail (Athens, Belgrade, Moscow, Paris, Sofia, Warsaw).

Motivated by „the pleasure of cultural incursion” and overcoming „difficulties dictated by the very subject of the research”, Georgeta and Nicolin Răduică are investigating the Romanian calendars and almanacs of the 1731-1918 period, their role at that time („true instruments for patriotic education, for spiritual elevation, for the mobilization of all energies for achieving national unity in the true frontlets of the Romanian people”), „the contribution of several entrepreneurs” in editing, writing and printing them („outstanding personalities of Romanian culture, and also modest scholars coming from different social strata: writers, teachers, journalists, printers, publishers, priests etc.”): „Animated by the same feelings towards Romanian spirituality - the two researchers from Bucharest say - they have put their names in the history of our printing, providing the era and their posterity with a high example of civic behaviour. [...] Circulating throughout the territory of our country, throughout the ancient Dacia [...] by publishing materials of the scribes from all the lands of the country, the calendars and almanacs have substantially contributed to the building of great spiritual communion of all Romanians”⁶.

Closer to us, Elizabeth Faiuc, in her *Romanian Calendars and Almanacs Dictionary* (RCAD), Part I, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2011, p.336, identifies „a rich fund of calendars and almanacs” in the library of the Institute of Linguistics and Literary History „Sextil Pușcariu”. By correspondence with Transylvanian libraries and field research, the examination of the information and the study of the material obtained, the researcher from Cluj acquires a „very rich, totaling 325 titles in 1798 volumes, of which 210 new, in 821 volumes, and the rest additions to data of RCABD”(1981).

Elizabeth Faiuc adopts the concepts, methodology and presentation forms established by Georgeta and Nicolin Răduică, in their work in 1981, includes in her work new „informative landmarks”, but sets as benchmark for history of Romanian calendars the year 1600 and not 1731, the year of the first Romanian language edition

⁶ Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Romanian Calendars and Almanacs, 1731-1918. Bibliographical Dictionary*, Bucharest, Scientific and Encyclopaedic's, 1981, p. 17.

calendar of Petcu Șoanul. The author also includes in her dictionary some calendars written in Hungarian and German and published in Sibiu in the period 1602-1607, discovered by G. Nussbächer in the archives of Brașov. Elisabeta Faiciuc made corrections, systematically, until 1918. For the next period, 1919-1952, the researcher from Cluj „spotted and recorded in the same Transylvanian space” about 1800 collections in about 6000 volumes. These will be the subject of the second part of the work.

The continuing research of Romanian calendars and almanacs proves the importance of these periodicals to the national cultural heritage in general, for scientific research in particular: „An important part of social, cultural and literary life of a people, the calendars and almanacs are indispensable to the researchers in various fields: history, linguistics, literary history, economics, sociology etc., due to its novel, encyclopaedic material, of a real documentary value, which requires their exhaustive registration. The contributions of such genre therefore mark a new stage in accomplishing the retrospective national bibliography”⁷.

Presenting the scientific concerns towards the Romanian calendars and almanacs, we also mention below the lesser contributions devoted to the Romanian calendars and almanacs in Bukovina, published over time in periodicals or in volumes.

Leonidas Bodnărescul, in his work *Romanian Authors in Bukovina. Repertoire...*, Chernovtsy, Bukovina Typographical Society - Own Press, 1903, p. 91, a rarity today in our historiography literature, presents data and information on some Romanian calendars in Bukovina, frequently quoted in major works in the field⁸.

In the literary section of „Calendar of the Society for Romanian Culture and Literature from Bukovina for the year 1914” historian Ion I. Nistor publishes the study *From the History of Our Calendar*, p. 56-64. „The calendar – the historian from Bukovina writes – rightly goes for the oldest and most widespread Romanian newspaper in Bucovina. He replaced long before today the newspapers and magazines, which were not even mentioned at the time. Besides the calendar section, the editors of the calendar also gave attention to the literary one, which, in the language of the time, they called «stick-at-parties». In them, the oldest literary attempts of Romanians in Bukovina were preserved. These attempts lend our old calendars an undeniable literary-historical significance”⁹.

Other researchers, Constantin Loghin (1926)¹⁰, Liviu Marian (1927)¹¹, Claudiu Isopescu (1927)¹², Teodor Balan (1939)¹³, John V. Cocuz (1989, 1991)¹⁴, George Muntean

⁷ See also Elena Comșulea: Elisabeta Faiciuc, *Calendars and Almanacs Dictionary* (CAD), Part I, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2011, 336 p., review, in „Dacoromania”, new series, Cluj-Napoca, year XVIII, no. 2, 2013, p. 183-184.

⁸ Leonidas Bodnărescul, in his work *Romanian Authors in Bukovina. Repertoire...*, Chernovtsy, Typographical Society in Bukovina - Own Press, 1903, p. 81, 82.

⁹ I. Nistor, *From the History of Our Calendar*, in „Calendar of the Society for Romanian Culture and Literature from Bukovina for the Year 1914”, Chernovtsy, Typographical Society in Bukovina, [1913], p. 56.

¹⁰ *Calendar Literature*, in *History of Romanian Literature in Bukovina, 1775-1918* (regarding the cultural and political evolution), Chernovtsy, Metropolitan Bishop Silvestru Press, 1926, p. 23-24.

(1992)¹⁵, are studying various aspects related to age of calendars in Bukovina, their role in society at the time, remarking, at the same time, the incontestable documentary value of these still insufficiently investigated publications. Romanian calendars are a real treasure for scientific research in various fields, „from the everyday life, in a given age, to archaeology, demographics, history, politics, linguistics, sociology, art history, military art, fashion, agriculture, transport, beliefs and superstitions, moral, folklore, librarianship, astronomy and astrology, architecture and customs etc., the almanacs and calendars being true concentrated libraries, sui generis databanks of human existence”¹⁶.

Our study, *Romanian calendars and almanacs in Bukovina (1811-1918). Their contribution to the cultural - national development of the Romanians in Bukovina*, capitalizes a scientific research attached to the activity program of the „Bukovina” Institute of the Romanian Academy, in suit with the latter’s main research directions.

Based upon the research of Romanian bibliography, of calendars and the content of an important number of calendars and title-almanacs, with interest for literature, contained in private collection and libraries in Rădăuți (German documentary fund of the Center for Studies on the Matters of Bukovina, turned into „Bukovina” Institute of the Romanian Academy in 2007; Documentary Fund „Dr. Ștefan Bucevschi” from the Library of the Society for Romanian Culture and Literature in Bukovina), Suceava („Leca Morariu” Fund from the Museum Complex „Bucovina”; Documentary Fund „Bucovina” from The Library of Bukovina „I. G. Sbiera”; Documentary fund from the Memorial House „Simeon Florea Marian”; County Department of the National Archives), Iași (Central University Library „M. Eminescu”, Library of The History Institute „A. D. Xenopol”; County Department of the National Archives) and Bucharest (Library of the Romanian Academy), our research displays a history of this genre of periodicals, in relation with „the changing of the state of mind of the Romanians” in Bukovina, the assumed program, editors and collaborators,

¹¹ Liviu Marian, *Din istoria calendaristicii noastre*, in vol. *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, Kishinev, „Romanian Book” Eparchy Press, 1927.

¹² Claudiu Isopescu, *Contribution to the History of Calendar*, in „«Cosmin Forest» History and Language Institute’s Bulletin”. Chernovtsy, IV, de Graphic Arts Institute and „Glasul Bucovinei” Publishing House, 1927, p. 387-397.

¹³ Teodor Balan, *Vasile Țintilă*, in „Archives’ Journal”. Archivistics, chronology, diplomacy, heraldry, genealogy, institutions, miniatures, paleography, sealography. Published by prof. Aurelian Sacerdoțeanu, Homage to professor Constantin Moșil, former general director of the State Archives, Bucharest, 1939, p. 185-206.

¹⁴ Ioan V. Cocuz, *Romanian Press in Bukovina, 1809-1944*, bibliographic repertoire, in „«Suceava». County Museum’s Annual”, XVI, 1989, p. 16-20, 29, 30, 34, 39, 50, 56, 62, 66, 67, 73, 77, 78, 79, 81, 82, 88, 90, 94, 95, 96, 99. Excerpt: Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Romanian Press in Bukovina, 1809-1944*, [Bacău], I. P. Bacău, 1991.

¹⁵ George Muntean, *The Tradition of Almanacs and Calendars in Bukovina*, in „Christian-Orthodox Calendar of the Romanians in Bukovina for the years 1992-1993”, Bucharest, Romanian Orthodox Church Biblical and Missionary Institute’s, 1992, p. 118-124.

¹⁶ George Muntean, *op. cit.*, p. 120.

matters of published studies and articles over time, the propagation of original literature, the opening towards universal literature and the symbolic european patrimony of the time, as well as the role played by the Romanian calendars and almanacs in Bukovina, in a wider cultural context late until 1918, but also in a vigorous local tradition, continued brightly in the inter-war period of the late century and rediscovered by the Romanians from Chernovtsy region after the events of 1989.

The whole matter of the Romanian calendars and almanacs, as well as the methodological instruments are the subject of the *Introduction*.

Our study is structured in four chapters.

Chapter I, *Calendars and almanacs in the Romanian area*, is dedicated to presenting the calendar and almanac in the Romanian area until 1918. Here are marked out the main periods in the history of the genre, the general program of the Romanian calendar, which continuously sets itself to strenghten the national counsciousness of the people, to cultivate the moral sense and to expand, accordingly with the times, the useful knowledge. At the same time, in no less than five subchapters, the constants of our calendars until 1918: the plea for practical life, the education of the people and the emancipation of the country, the promotion of the Romanian language, the encouraging of the taste for reading, the cultivation and propagation of Romanian literature, the gathering of Romanian folklore, the conservation of the national costumes, ancient traditions and customs, the preserving of beliefs by cultivating the virtues in a pedagogy of peaceful coexistence, the consolidation of cultural and spiritual unity of the Romanians from all sides.

The Romanian calendars and almanacs fulfil an important role in the spread of national literature in the area of all our historical provinces. Until 1918, for almost a century, besides their main purpose, aimed at approaching the man of the Romanian world to the practical life in the universe of modernity, this kind of periodicals broadcasts fiction and science literature: verse and prose, historical evocation, funny stories, anecdotes, stories, fairy tales, ballads, legends, proverbs and sayings, scientific articles and studies, sometimes illustrated with a rich and varied iconography: engravings, lithographs, stamps, allegories, reproductions of famous artworks belonging to some Romanian and foreign artists, drawings, photographs, portraits of princes, hierarchs, Romanian writers and artists, socio-professional and human types in the Romanian provinces (military, doctors, pharmacists, professors, teachers, officials, priests, monks, soldiers, peasants, shepherds, craftsmen, fishermen, barrow-men), postcards with Romanian national costumes and those of other nationalities. houses, churches and monasteries, public buildings, historic monuments and outstanding achievements of the era – the “Carol I” Bridge at Cernavodă, the Romanian Athenaeum – national feasts, memorable events - the 1821 Revolution / „Zavera”, the Revolution of 1848, the Union of the Principalities (1859), the National Celebration of Putna, of 15/27 august 1871; the War of Independence 1877-1878, the Exhibition of the Romanian Co-operators, Bucharest, 1894¹⁷; the Celebration of Putna, from 3/16 July 1904; the Romanian General Exhibition, 1906; the Celebrations at Cotroceni, of 1907; the Celebrations from Chernovtsy, organized in 1908 to celebrate 500 years since the establishment of the city; the Cultural Celebrations in Blaj, held from 15 to 17 August 1911 by the

¹⁷ Under the name „Country’s Co-operators Exhibition” and organized exclusively with local handicraft products, it is inaugurated on September 18, 1883.

Sylyvanian Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People („Astra”), the War for National Reunification (1916-1918) –, picturesque landscapes of our historical provinces, translations from the universal literature, urging the people to read as a form of training and self-training or leisure, stimulating the pleasure of reading and gradually favouring the aesthetic taste, contributing to the formation and strengthening of the spiritual and cultural unity of the Romanians worldwide, as well as their conscience and national pride.

Our three-subchapter presentation here, closer to the format of a repertoire, is in alphabetical order of the title of these Romanian periodicals (albums, almanacs, annuals and calendars). In case of title changes, I considered the title of the first year of publication, also mentioning, in notes, every change in the process. In this ample depiction, comprehensive, but not exhaustive, are retained *de visu* 72 calendars and 46 Romanian almanacs with over 500 volumes.

Two of the subchapters are case studies, displaying the aspirations of the Romanian society in the Romanian Principates at the middle of the 19th century, the emancipation of the Romanian language, as well as the process of consolidation of the cultural consciousness of the Romanians from all our historical provinces in the 9th decade of the century: – „Calendar for the Romanians for the Year 1849 Comprised of 365 Days”, compiled for the climate of the Romanian Countries and adorned with 4 stamps, Year VIII, Iași, „Albina” Institute Press, 1849, XVIII + p.63 + p.6; – „Almanac of the «România Jună» Social-Literary Academic Society”, I, Vienna, „România Jună” Society Press, 1883, p. 216.

Chapter II, Romanian calendars and almanacs in Bukovina (1811-1918), presents several topics: the origin and evolution of the Romanian calendar in this cultural area, the existing influences upon it, the cultural role of the Romanian calendars and almanacs in Bukovina until the Unification, the interest on the folklore contained in their pages, the presence of writers from the other Romanian provinces and their contribution to the promotion and consolidation of the national identity. Some comments applied to texts published in 1844, 1854 and 1878: *A cunning craftiness*, a retelling after Herodotus; *The Wandering*. A story of the last century, adapted from Pushkin’s short story *The Blizzard*, and *Lia’s Portrait*, „novel” signed by an author still unknown, Raul Verde, emphasize the remarkable artistic willingness of the authors, notable efforts to limber the Romanian language and, also, contributions to the affirmation of the Romanian prose in Bukovina. In addition, here, three subchapters are researching the reading cabinets, as modern associative forms, the concerns for the institutionalization of a central reading cabinet in Bukovina, in the second decade of the twentieth century, the way the Romanian calendar and almanac reflect the problem of feminism in the period under discussion.

The subchapter *Women’s Instruction*. „*The Holy Duty to Train and Inspire the Soul of the Young Sprouts*” of the nation is one of the elemental studies of our work. In the Romanian calendars of Bukovina, women’s emancipation arises only in the last decades of the nineteenth century (1886). The materials published here (articles, studies, advices and practical guidance, verse and prose) illustrate that the society in Bukovina fosters the woman primarily as a mother and, more rarely, as mother of the nation, as a good Christian in the daily life of the time, devoted to household ordinances, preserver of traditions, especially those of identity (language, religion, national costumes), but also as a citizen (the participation in philanthropic activities,

the creation of feminist societies involved in the moral, social and economic emancipation of the Romanian women's in Bukovina, the establishment of schools and courses for learning Romanian and the education of little girls in need, the foundation of social establishments: boarding schools, nursing homes, etc.). A careful research of the schematisms also published in the Romanian calendars in Bukovina, almost every year, highlights the presence of women, of all nationalities, in the public life of the province, particularly among the „didactic authorities”. Towards the end of the nineteenth century, in the schools of Bukovina, more and more female teachers begin to appear, among them also Romanian women, some even fulfilling the function of school director.

In the Romanian calendars and almanacs in Bukovina up until 1918, alongside men (most of whom are priests, and also teachers, doctors, professors), authoresses of all the historical Romanian provinces are publishing materials, some of which are generally known names in the history of our culture: Matilda Cugler-Poni, Elena Farago, Cornelia Kernbach-Tatușescu (Cornelia from Moldova), Alexandrina Mihăescu, Sofia Hope, Elena Sevastos, Carmen Sylva, Alexandrina Mihăescu, Adela Xenopol (Stanca), Elena Niculiță-Voronca (Aurora Voronca), for which we provide separate bibliographical files. Along with these, in Romanian calendars in Bukovina, less known authoresses appear, such as Maria Cioban, collaborator from Transylvania, and a few other names, probably from Bukovina, however modest in regard to their possibilities of expression: Elena Lupan, Maria from Ocna.

This chapter also draws attention on an illustrative case study: *The Romanian Calendar and Newspaper in Bukovina in the Mid-Nineteenth Century (1848-1850)*, during which two Romanian periodicals appear in Chernovtsy: the first preserved calendar, „Calendar for Bucovina...”, and the first Romanian newspaper in our province, „«Bucovina». Romanian Newspaper for Politics, Religion and Literature. Romanische Zeitung für Politik, Literatur und Kirche”.

Chapter III, *Romanian calendars and almanacs in Bukovina. Prosopographies*, gathers a number of nine bibliographic descriptions: 1) „Calendar for Bukovina for the year 1841... which is a 365 days year”; 2) „Calendar for the ordinary year 1882”. Edited by Ion I. Bumbac; 3) „Calendar for the leap year 1888”. Edited by the „Orthodox academy for literature, oratory and ecclesiastic music in the Archdiocesan Seminary in Chernovtsy” Society; 4) „Calendar for the people of Bukovina for the ordinary year 1910”; 5) „Children's Calendar for the year 1913”; 6) „Calendar of the Society for Romanian culture and literature from Bukovina for the year 1914”; 7) „Calendar of the people for the ordinary year 1915”; 8) „Jubilee Almanac «Orthodox Academy» 1884-1909”; 9) „Literary Almanac for the year 1903”.

Chapter IV, *Editors and collaborators of the Romanian calendars and almanacs in Bukovina (until 1918)* contains four subchapters. One distinct subchapter is dedicated, in the end, to some prestigious female collaborators in the pages of Romanian calendars and almanacs in Bukovina between 1841-1918. In this chapter of our work, we present a picture of the Romanian calendars and almanacs in Bukovina until 1918, with a total of 65 bibliographical files, prepared for editors and contributors, these emphasizing several distinct periods of development evolution: the period of beginning (1811-1873), the period of the development of the Romanian calendar in Bukovina (1874-1895) and the one of flourish of the genre (1896-1918). For the first time in the history of culture in Bukovina, the picture depicts – from a new perspective – the

contribution of this genre of periodicals to the emancipation of Romanians, a phenomenon captured in an ongoing and organic process of society modernization. A „normal cultural metabolism” is gradually established in Bukovina, since 1848, the Romanian culture here beginning to beneficially communicate with the entire Romanian world and with the Europe of the time.

Some precursors naturally and necessary have their place here.

With the compiled bibliographic files, depicting rich readings and critical rereading, we also update the information in the field of history of culture, filling gaps, especially correcting bibliographic data and errors, bringing the discourse to new perspectives for understanding the history of culture in Bukovina, perspectives freed from stereotypes and clichés, beyond a century interpretations that have often omitted the multicultural topos, the confluences and the competitive dialogue between cultures, in this area dramatically marked by history in the twentieth century.

Our files are respecting the format required, especially after 1980, by the demands set for of our specialty works: bibliographical dictionaries, encyclopaedias, lexicons. The order in which we recorded the editors and collaborators of Romanian calendars and almanacs in Bukovina (1811-1918) is mainly chronological. Despite the inconveniences, the organization of the subchapters illustrates, however, besides the main stages in the evolution of these Romanian periodicals, also characteristics of the discourse (language, program, structure/format, the selection of materials, advertising etc.).

The 5 bibliographic files do not cover, however, the entire list of collaborators of the Romanian calendars and almanacs in Bukovina until 1918. The continuation of the research on the subject will certainly bring new data that, on the one hand, would fill in the lack of information, on the other hand would complete the list. From this list we cannot exclude, for example, Atanasie Gherman (1873-1916), priest, militant journalist, talented satire author, from which we have, among others, ten valuable letters to Nicolae Iorga, from 1906-1910¹⁸, or Vasile Lucan (1865-1930), priest in Boian and Suceava, translator, author of poetry and prose, which debuts in „Calendar for the Ordinary Year 1891”. Compiled and edited by the «Orthodox Academy», Society for Literature, Oratory and Ecclesiastic Music in the Archdiocesan Seminary in Chernovtsy. His novel *Dream and Reality*, published here, p. 93-100, under a motto taken from Eminescu's poem *Mortua Est*, published in 1871 („Oh, death is chaos, a sea of stars, / When life is a pool of rebel dreams; / Oh, death is a century bloomed with suns, / When life is a desolate and ugly fairy tale”), is influenced by the novel *Poor Dionis*. The strange love story between Păun and Fira communicated by „a poor pilgrim”, the journey of initiation in the oneiric space, „the other world” resembling „a realm of paradise”, the technique of story in the story, the symbols (the kerchief, the sleep / dream, the lake, the palace, the white swans) mark the beginning of fantastic prose in the Romanian literature in Bukovina, long before Mircea Streinul (*The Wolf in the Country of the Hutsuls*, 1941) or George Sidorovici (*The Foxes*, 1970, *The Forest Beyond*, 1974).

¹⁸ See Ilie E. Torouțiu, *Literary Studies and Documents*, vol. VIII, *Literary and Cultural Correspondence Regarding the Years 1890-1934 and especially "Sămănătorul". Letters from the years 1890-1934 to Nicolae Iorga*, Bucharest, „Bukovina” Graphic Arts Institute, 1939, p. 50-64.

A separate, succinct chapter follows the four chapters of the work: *The Romanian Calendar and Almanac in Bukovina after 1918*. An overview, necessary, in my view, to frame the topic under discussion here in the literary history, but also in a chapter of the history of Romanian culture, representative of what Alexander Dima, m.c. of the Romanian Academy (since 1964), calls „creative localism”, a concept that expresses the capacity of the province (provinces) to create cultural values, to generate culture.

Researching the Romanian calendars and almanacs in Bukovina between 1811-1918, situated, unfortunately, in incomplete public collections at the Romanian Academy Library, The Central University Library „Mihai Eminescu” Iași, The Museum Complex „Bucovina” - „Leca Morariu” Fund, the Library of Bukovina „I. G. Sbiera” - Documentary Fund „Bucovina”, we manage to draw some conclusions.

The Romanian calendars and almanacs appear, as periodicals, in the 18th century, they intensely circulate across the entire Romanian area, spreading the ideas of the Transylvanian School and enjoying a great bloom in the 19th century.

In Bukovina, the Romanian calendars and almanacs appear early, having as animators and editors, until 1918, figures like Matei Marcovici, Vasile Țintilă, Porfiriu Dimitrovici, Samoil Morariu Andrievici, Mihai Miron Călinescu, Ion I. Bumbac, Calistrat Coca, Eugen Neșciuc, Nicolae Cotos, Ion I. Nistor, Aurelian Tăutu.

Influenced, in the beginning, by foreign patterns (especially German ones), they later establish their own „formats”, gradually emancipating, imposing new patterns, being sometimes attentive to the selection of materials and artistic-literary expression, such as „Calendar of the Society for Romanian Culture and Literature in Bukovina for the year 1914” prepared by Ion I. Nistor, an editor who thus shares his experience from „Junimea literară” (Chernovtsy, 1904-1913).

In Bukovina too, calendars and almanacs fulfill a special cultural role, they contribute to the general and practical education of a wide range of users: townsmen, villagers, tradesmen, artisans, clerks, cantors and priests, teachers and professors, they favor the propagation of literature, being of interest in regard of the evolution and the forms of lyric and epic genres. The Romanian calendars in Bukovina cultivate the fable, the ode, the acrostic, the sonnet, the hymn, the pastel, the elegy, the meditation, the poem, the sketch story, the narration, contributing continuously, for over eight decades (1841-1918), to a remarkable process of cultivation (emancipation) of the Romanian language: the replacement of the cyrillic alphabet with the latin one, the introduction of orthographic rules established by the Romanian Academy (1882), the continuous enrichment of the vocabulary and the „flection” of the artistic-literary expression.

The role of the „form cultivators” and of the „starter” people is unquestionable, despite the value inequality of these periodicals. They gradually achieve openings for modernity, paving the way for the integration in the area of national values, a process to be accomplished in the inter-war period.

In the calendars and almanacs of Bukovina folklore creation is consistent and represented by notables of Romanian folklore. Some are active priests and teachers, showing love for their call, passionate folklore gatherers, advisers of the people, with a wide intellectual horizon. Others try to create an original literature through sketch stories, narrations and short stories about the life of peasants, in a simple, familiar

style, with an educative purpose, generously disseminated in Romanian publications everywhere, without getting out of a small sentimental and idyllic romanticism.

The administrative, clerical, political, financial and scholastic information, the variety of scientific knowledge, the household, economical, agricultural, medical, legal and ethical advices, the articles on the necessity of cultivating the Romanian language, the customs, traditions and national costumes, the extremely diverse literature (proverbs, sayings, sentences, meditations, „popular traditions” / legends, anecdotes, narrations, memoirs, travel notes, historical studies and evocations, poetry and prose of the educated literature, translations from universal literature etc.), with its great modelling force and, chiefly, with a role in cultivating the taste for reading represent, for decades, a modern mean of emancipation for man and society in Bukovina.

Calendar especially, but also literary almanacs build up in their pages the cultural and spiritual unity of the Romanians, preparing the political unification of all Romanian provinces in 1918, astral moment of our century-old history.

A massive body of *Bibliography* and *Index Names* is completing our work.

Surmounting difficulties, most originated in the dissipation of the archive and library funds in several countries and places, with great distances between them, much like part of the people of Bukovina, scattered in the world by the hardships of the late century's history, our study is the fruit of constant love, generously lighting the sinuous ways of the profession, attended with devotion and endless joy, fulfilled as much as our times, practices and resources have allowed.

The research of the Romanian calendars and almanacs in Bukovina has to continue. Their subject in the inter-war period, time of maximum bloom for these periodicals, would bring new data and information, contributing on filling the gaps still felt by the history of culture in Bukovina. At the same time, the coming to life of an anthology of Romanian calendar literature in Bukovina is required as an important work for promoting the inestimable patrimony values, through which a genre like the anecdote, present here for over a century, and other genres also (the fable, the sonnet, the meditation) could be saved from dissipation and promoted in the benefit of national culture. Not lastly, for the scientific research itself, registering the articles and studies published over time in the Romanian calendars and almanacs in Bukovina, and all references mentioned here, would create a very useful tool.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare

I. 1. Izvoare inedite

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași (SJAN Iași):

Fond „Dugan”

Fond „Erast Tarangul”

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava (SJAN Suceava):

Colecția „Documente”, *Pachetul XI/92*

Colecția de manuscrise, *Fond nr. 146/53*.

Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava:

Fond „Bucovina”. Manuscrise

Complexul Muzeal Bucovina Suceava:

Fond „Simion Florea Marian”

Fond „Leca Morariu”

Fond „Ion Negură”

Fond „Ciprian Porumbescu”

Institutul „Bucovina” al Academiei Române, Fond „Manuscrise”.

Dugan-Opaiț, Ilie, *Amintiri de familie*. Manuscris, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, Fond „Dugan”.

Gălătescu, Dimitrie, *Drumuri pe zăpadă. Consemnări*, București, 1988. Manuscris. Biblioteca Institutului „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți.

Tarangul, Erast, *Amintiri*. Cluj-Napoca, 1977. Manuscris, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava.

Țopa, Filip, *Povestea Bucovinei*, vol. I-III, București, 1982. Manuscris. Biblioteca Institutului „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți.

Țopa, Filip, *Povestea Bucovinei*, vol. IV, București, 1986. Manuscris. Biblioteca Institutului „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți.

I. 2. Izvoare editate

I. 2. A. Colecții și volume de documente

Braniște, Valeriu, *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc. Articole politice, ediție și studiu introductiv de Ioan Cocuz*, Suceava, Editura „Bucovina viitoare”, 1998.

Dimitriev, P. G., Sovetov, P. V. (editori), *Moldova în epoca feudalismului. Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, ediție, cuvânt introductiv și comentarii de P. G. Dimitriev, Volumul VII, tomurile 1-2, Chișinău, Editura „Știința”, 1975.

Dragnev, Demir (coordonator), *Cărți domnești și zapise*, Chișinău, Editura Civitas, 2004.

- Grigorovici, Radu acad., *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006.
- Moldovanu, Dragoș (coordonator), *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, volumul I, *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988*, Partea 1. A, Unități simple (localități și moșii) A-O; Partea a 2-a, A, Unități simple (localități și moșii) P-30 decembrie; B, Unități complexe, București, Editura Academiei Române, 1991, 1992.
- Schipor, Vasile I., *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 2007.
- Torouțiu, I. E., *Studii și documente literare*, vol. I-XIII, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1931-1946 (vol. I în colaborare cu Gheorghe Cardaș).
- Vatamaniuc, D., *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, prefață de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006.
- *** *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788-1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002.
- *** *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998.
- *** Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, *Din tezaurul documentar sucevean. Catalog de documente, 1393-1849*, București, 1983.
- **** Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, *Suceava. File de istorie. Documente privitoare la istoria orașului, 1388-1918*, vol. I, București, 1989.
- *** Ministerul Industriei și Comerțului, Direcțiunea Statisticii Generale, Serviciul Regional de Statistică din Cernăuți, *Dicționarul statistic al Bucovinei*, întocmit pe baza rezultatelor recensământului populației din 28 februarie 1912, ediție oficială, București, Tipografia Gutenberg, Societate Anonimă, 1922.

I. 2. B. Amintiri, discursuri, jurnale, memorii, scrisori

- Alecsandri, Vasile, *Cele mai frumoase scrisori*, text ales și stabilit, traducere, prefață, tabel cronologic, note și indici de Marta Anineanu, București, Editura Minerva, 1972.
- Bacaloglu, Emanoil, *Despre calendariu. Discursul de recepțiune în Academia Română și Răspunsul d-lui Ion Ghica*, București, Tipografia Academiei Române, 1880.
- Brașiște, Valeriu, *Amintiri din închisoare. Însemnări contimporane și autobiografice*, București, Editura Minerva, 1972.
- Cionca, Nina, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București, Editura „Ars docendi”, 1999.
- Delavrancea, Cella, *Dintr-un secol de viață*, ediție îngrijită și alcătuită, studiu introductiv, note, comentarii, repere istorico-literare, bibliografie de Valeriu Râpeanu, București, Editura Eminescu, 1988.
- Dimitriu, Eugen, *Scrisori bucovinene*, Suceava, f. ed., 2014.

- Dugan-Opaiț, Ilie, *Familia Dugan din Cireș-Opaițeni*, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, comentarii, glosar, postfață, anexe și album: Vasile I. Schipor, *Indice de nume: Rodica Iațencu, Rădăuți*, Editura „Septentrion”, 2009.
- Emandi, Emil-Ioan, Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Jurnale de călătorie ale împăratului Franz I în Bucovina*, în „Septentrion». Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Rădăuți, anul II, nr. 4-5, aprilie 1991, p. 14-15, 16.
- Ghica, Ion, *Scrisori către V. Alecsandri*, prefață și tabel cronologic de Marin Bucur, București, Editura Albatros, 1973.
- Goian, Leon Ritter v., *Mein Musikleben 1850-1908*, Wien, Selbstverl., 1909.
- Iacobescu, Mihai, *Însemnări din vacanță*. [Amintiri], Iași, Editura Junimea, 2010.
- Iorga, N., *Oameni cari au fost*, vol. I-II, ediție îngrijită, prefață și note de Ion Roman, București, Editura pentru Literatură, 1967.
- Iorga, N., *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, ediție îngrijită de Valeriu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note, comentarii, indice de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1972.
- Maioreescu, Titu, *Însemnări zilnice*, vol. I-III, publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de E. Rădulescu-Pogoneanu, București, Editura Librăriei Socec & Co., S.A., 1937, 1940, 1943.
- Maioreescu, Titu, *România și războiul mondial: însemnări zilnice inedite [1914-1917]*, volum editat de Stelian Neagoe, București, Editura Machiaveli, 1999.
- Morariu, Constantin, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998.
- Morariu, Leca, *File de jurnal*, în volumul *Pe urmele lui Creangă și Drumuri oltene*, ediție îngrijită și cuvânt- înainte de Liviu Papuc, Iași, Editura Timpul, 2004, p. 135-239.
- Nandriș, Grigore, *8 ani din viața României (1940-1948). Pagini de jurnal*, ediție îngrijită și prefațată de I. Oprișan, București, Editura Saeculum I. O., 1999.
- Negruzzi, Iacob, *Amintiri din Junimea*, București, Editura Minerva, 1970.
- Nistor-Apostolescu, Oltea I., *Din comoara mea de amintiri*, ediție îngrijită, prefață, note de prof. Vasile Precop, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003.
- Nistor, I., *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina 1774-1857. Discurs...*, București, Librăriile Socec et Co., C. Sfetea și Pavel Suru, 1916.
- Nistor, Ion I., *Zece ani de la Unirea Bucovinei*, Cernăuți, Editura Glasul Bucovinei, 1928.
- Porumbescu, Ciprian, *Die Ferienzeit. Timpul vacanței*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul X, nr. 1 (20) [ianuarie-iunie] 2003, p. 51-67, 69-83.
- Porumbescu, Ciprian, *„Puneți un pahar cu vin și pentru mine!” [Jurnal]*, volum îngrijit de Nina Cionca și Ion Drăgușanul, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă”-Crai Nou-Mușatinii-Bucovina Viitoare, [2003].
- Porumbescu, Ciprian, *Tagebuch der wichtigsten Ereignisse, Erlebnisse u. sonstiger Allotria aufgezeichnet seit dem 18. Jänner 1879 von Golembiowski (I) / Jurnalul însemnatelor întâmplări, evenimente și a altor zburdălnicii, ținut din 18 ianuarie 1879 de către Golembiowski (I)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul V, nr. 2 (11) [iulie-decembrie] 1998, p. 414-431; și (II), anul VI, nr. 1 (12) [ianuarie-iunie] 1999, p. 193-221.
- Porumbescu, Iraclie, *Amintiri*, ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Nicolae Oprea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978.

- Prodan, David, *Memorii*, text îngrijit și adnotări, cu o postfață de Aurel Răduțiu, București, Editura Enciclopedică, 1993.
- Pușcariu, Sextil, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895-1906)*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- Pușcariu, Sextil, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978.
- Rezzori, Gregor von, *Memoriile unui antisemit*, traducere din limba germană de Catrinel Pleșu, București, Editura Humanitas Fiction, 2008.
- Romanescu, Aristizza, *30 de ani. Amintiri*, București, Editura Librăriei Socec, 1904.
- Rusu, Filimon, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, ediție îngrijită: studiu introductiv, note, comentarii și tabel cronologic de Vasile I. Schipor, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2009.
- Sbiera, I. G., *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899.
- Sbiera, I. G., *Mișcări literare la românii din Bucovina*, Discurs..., Oradea-Mare, 1890.
- Slavici, Ioan, *Amintiri. Închisorile mele. Lumea prin care am trecut*, București, Editura Albatros, 1998.
- Ștefanelli, T. V., *Amintiri despre Eminescu*, București, Institutul de Arte Grafice „C. Sfetea”, 1914.
- Ștefanelli, Teodor V., Sbiera, Radu I., Isopescu, Samoil, *Amintiri despre Eminescu. Profesori și colegi ai lui Eminescu*, ediție îngrijită, prefețe, micromonografii, note și postfață de Pavel Țugui, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1996.
- Teris, M. Doina [Onica, Doina-Margareta], *O sută de ani în Bucovina. Cronică de familie*, Cluj-Napoca, Editura Mediamira, 2003.
- Țopa, Ovid, *Amintiri din Țara Fagilor*, vol. I-III, ediție îngrijită de Iolanda Malamen, introduceri de Ion Bogdan și Barbu Cioculescu, București, Editura Tracus Arte, 2011, 2012, 2014.
- Vatamaniuc, Dimitrie, Hrehor, Constantin, *Convorbiri sub scara cu ingeri*, Cuvânt-înainte: acad. Eugen Simion, Iași, Editura Timpul, 2010.
- Vesper, Iulian, *Memorii*, ediție îngrijită și prefață de Pavel Țugui, București, Editura Sacculum I. O., 1999.
- Vitencu, Dragoș, *Cernăuțul meu*, ediție îngrijită de Aura Brădățan, Suceava, Editura Accent Print, 2008.
- *** *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzachi în Dieta Bucovinei. Din viața parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, ediție bilingvă, cu stabilire de text, prefață, note și comentarii de Ilie Luceac, traducerea textului german de Catrinel Pleșu, București, Institutul Cultural Român, 2007.
- *** *Scrisori către Leca Morariu*, Vol. I-III, ediție îngrijită de Eugen Dimitriu, Prefață și note: Emil Satco și Alis Niculică, Suceava, Fundația Culturală „Leca Morariu” – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2006, 2007.

I. 2. C. Periodice

Almanahuri:

„Almanahul Statului din Prințipatul a toată Țara Românească”, Buda-București, 1836-1858.

- „Almanach literar pe anul 1839”, București, 1839.
- „Almanah de învățătură și petrecere”, Iași, 1842-1846.
- „Album macedo-român”, București, 1880.
- „Album literar”, București, I, 1886, II, 1889.
- „Almanach tipografic”, București, 1897-1899, 1901-1904.
- „Almanahul ziarului «Universul»...”, București, 1899-1918.
- „Almanahul ilustrat al ziarului «Adevărul»”, București, 1898-1902, 1909-1917.
- „Almanach du high-life”, București, 1886-1914.
- „Almanachul Societății academice socială-literare «România Jună »”, Viena, I, 1883, II, 1888.
- „Almanach macedo-român”, Constanța-București, 1900-1903.
- „Almanach jubilar «Academia Ortodoxă» 1884-1909”, Cernăuți, 1909.
- „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, alcătuit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți-Târgu-Mureș, Societatea Culturală „Arboroasa” Cernăuți-Biblioteca Județeană Mureș / Fundația Culturală „Vasile Netea”, 1992-2015.
- „Almanahul Societății pentru Cultură Românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți”, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993.
- „Almanahul «Presa bună»”, Iași, Editura „Presa bună”, 1993-2010.
- „«Apă vie». Almanahul tuturor românilor”, Timișoara, Editura Augusta, 1998-2003.
- „Almanah «Bucovina literară» 60”, Suceava, Societatea Scriitorilor Bucovineni, 2002.
- „Almanahul revistei «Dacia literară»”, anul I, 2008, Iași, Tipografia Moldova, 2008.
- „«Apă vie». Almanahul tuturor românilor”, Timișoara, Editura „Augusta”, 1998-2003.
- Calendare:**
- Calendariu ...”, Sibiu, 1792-1911.
- „Calendariu... întocmit pe gradurile și clima Țării Ungurești și a Principialului Ardealului, Țării Românești și a Moldovei”, Buda, 1806-1821.
- „Calendariul” alcătuit și editat de Zaharia Carcalechi, Buda, 1817-1818, 1825.
- „Calendariu pentru Bucovina...”, Cernăuți, 1841-1873.
- „Calendar pentru poporul românesc...”, Iași, 1842-1846, 1847-1869, 1870-1876.
- „Calendariu...”, Iași, 1851-1858.
- „Calendariu pentru poporul românesc...”, Brașov, 1852-1865.
- „Calendar istoric și literar...”, București, 1859-1861.
- „Amicul poporului. Calendariu”, Sibiu, 1861-1941.
- „Calendar pentru toți...”, București, 1862-1884.
- „Calendar pentru toți românii...”, București, 1874-1906.
- „Calendariu... Soțietatea pentru cultura și literatura română în Bucovina”, Cernăuți, 1874-1885, 1914.
- „Calendarul «Curierului». Focea intereselor generale”. Iași, 1874-1892.
- „Calendariu...”, Arad, 1880-1948.
- „Călindarul poporului...”, Sibiu, 1886-1917.
- „Calendariu... Societatea «Academia Ortodoxă pentru literatură, retorică și muzică bisericească...»”, Cernăuți, 1886-1895.
- „Călindariul poporului bucovinean...”, Cernăuți, 1888-1913.
- „Calendarul revistei «Lumea ilustrată »...”, București, 1894-1935.
- „Calendarul «Dacia ». Literar și artistic...”, Iași, 1898.
- „Calendarul poporului...”, Suceava, Editura Librăriei „Școala română”, 1915-1920.

- „Calendarul Glasul Bucovinei»...”, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1920-1940.
- „Calendarul familiar...”, Cernăuți, 1920-1936.
- „Calendarul poporului...”, Cernăuți, 1925-1937.
- „Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1992-1993”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992.
- „Calendarul creștin ortodox al românilor bucovineni pe anul 1995-1996”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994.
- „Calendarul romano catolic...”, Iași, 1996-2014.

Alte colecții de periodice:

- „Analele Academiei Române”, seria a II-a, tom. XLI, Partea administrativă și Dezbaterile, 1920-21, p. 136-392.
- „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I-anul XX, nr. 1, ianuarie-iunie 1994-nr. 2 (41) iulie-decembrie 2013.
- „Bucovina”. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură/Rumänische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur, Cernăuți, 1848-1850.
- „Codrul Cosminului”, serie nouă, Analele științifice ale Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Seria Istorie, 1995-2010.
- „Deșteptarea”, Cernăuți, 1893-1904.
- „Făt-Frumos”, Suceava-Cernăuți-Râmnicu Vâlcea, 1926-1944.
- „Gazeta maziilor și răzeșilor bucovineni”, Cernăuți, 1910-1914.
- „Glasul Bucovinei”, București-Cernăuți, 1994-2013.
- „Junimea literară”, Cernăuți-Suceava, 1904-1914, 1923-1937.
- „Patria”, Cernăuți, 1897-1900, 1909-1910.
- „Revista Bucovinei”. Culturală. Politică. Economică. Literară, București, 1 aprilie-1 august 1916.
- „Revista Bucovinei”, Cernăuți-Timișoara, ianuarie 1942-februarie 1945.
- „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, Suceava, 1974-2015.
- „Viața nouă”, Cernăuți, 1912-1914.
- Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich, Jahrgang 1863, Wien. Aus der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei. 1863.*
- Erstes Repertorium. Chronologisches Verzeichnis der Gesetze und Verordnungen, welche im Jahrgange 1863 diese Gesetzblattes aufgenommen erscheinne.*

II. Instrumente de lucru

- Beck, Erich, *Bibliografie zur Landeskunde der Bukowina. Literatur bis zum Jahre 1965*, München, Verlag des Südostdeutschen Kulturwerkes, 1966.
- Beck, Erich, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina. Literatur aus den Jahren 1965-1975*, Dortmund, Veröffentlichungen der Forschungsstelle Ostmitteleuropa an der Universität Dortmund, 1985.
- Beck, Erich, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1976-1990. Mit Nachträgen zu den Jahren 1966-1975*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 1999.
- Beck, Erich, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1976-1990. Theil 2: Biographische Texte*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2003.
- Beck, Erich, *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina 1991-1995*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2006.

- Bodnărescul, Leonidas, *Autorii români bucovineni. Repertoriu de...*, Cernăuți, Editura proprie – Societatea Tipografică Bucovineană, 1903.
- Cărăbuș, Gheorghe-Gabriel, Niculică, Alis, Gafița, Adriana, „*Bucovina literară*”. *Bibliografie, 1990-2010*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2010.
- Cocuz, Ioan V., Hulubei, Matei, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, extras din „Suceava”. *Anuarul Muzeului Județean*, XVI, 1989, [Suceava], f. ed., 1991.
- Cristuș-Pascaniuc, Elena, *Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei” pe anii 1994-2002*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul IX, nr. 2 (18), iulie-decembrie 2002, p. 565-572.
- Datcu, Iordan, *Dicționarul etnologilor români*, vol. I-II, București, Editura Saeculum I. O., 1998.
- Datcu, Iordan, *Dicționarul etnologilor români*, vol. III, *Autori. Publicații periodice. Instituții. Mari colecții. Bibliografii. Cronologie. Completări la vol. I-II*, București, Editura Saeculum I. O., 2001.
- Datcu, Iordan, Stroescu, S. C., *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Cu o prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Datcu, Iordan, *Dicționarul folcloriștilor*, vol. II, *Folclorul muzical, coregrafic și literar românesc*, București, Editura Litera, 1983.
- Diaconovici, C[orneliu], *Enciclopedia română*, Publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român, Tomul I, A-Copenhaga, Tomul II, Copepode-Keman, Tomul III, Kemet-Zymotic, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1899, 1900, 1904.
- Grigorovitz, Emanuil, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, Editura Librăriei „Socec”, 1908.
- Hangiu, I., *Dicționarul presei literare românești, 1790-1990*, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- Hangiu, I., *Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, ediție în două volume, note, bibliografie și indici de I. Hangiu, introducere de D. Micu, I (1789-1901) *Studii și documente*, II (1901-1948) *Studii și documente*, București, Editura Pentru Literatură, 1968.
- Loghin, Constantin, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, vol. I, *Poezia*, vol. II, *Proza*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1938.
- Loghin, Constantin, *Scriitori bucovineni. Antologie*, București, Tipografia „Reforma socială”, 1924.
- Lupu, Ioan, Camariano, Nestor, Papadima, Ovidiu, *Bibliografia analitică a periodicelor românești (1790-1858)*, vol. I-III, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966-1972.
- Manolescu, Florin, *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*, București, Editura Compania, 2003.
- Mitric, Olimpia, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, prefață de Gabriel Ștrempel, vol. I, Iași, Editura Junimea, 2006.
- Mitric, Olimpia, *Manuscrise românești din Moldova. Catalog*, vol. II, Iași, Editura Junimea, 2007.
- Moșneagu, Bogdan, Ursu, Laurențiu, *Bibliografia revistei „Mitropolia Moldovei și Sucevei” (1948-1989)*, Iași, Editura Junimea, 2009.

- Pascaniuc, Elena, *Bibliografia tematică a revistei „Analele Bucovinei” pe anii 2003-2012*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XIX. Nr. 2 (39), [iulie-decembrie] 2012, p. 679-686.
- Păcurariu, Dim[itrie] (coordonator), *Dicționar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, București, Editura Univers, 1979.
- Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români* București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- [Pinzaru, I., Froicu P.], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982.
- [Pinzaru, I., Froicu, Petru, Dimitriu, Eugen], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1983.
- [Pânzaru, I., Froicu, Petru, Dimitriu, Eugen], *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. III, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984.
- Predescu, Lucian, *Enciclopedia României „Cugetarea”. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, București, Editura „Cugetarea”-Georgescu Delafras-Editura Saeculum I. O. – Editura Vestala, 1940-1999.
- Prokopowitsch, Erick, *Die Entwicklung des Pressewesens in der Bukowina*, Wien, Verlag der Typographischen Anstalt, 1962.
- Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, *Calendare și almanahuri românești 1731-1918. Dicționar bibliografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, *Dicționarul presei românești (1731-1918)*, București, Editura Științifică, 1995.
- Rusu, Dorina N., *Membrii Academiei Române, 1866-2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, cuvânt-înainte de Eugen Simion, București, Editura Enciclopedică – Editura Academiei Române, 2003,
- Satco, Emil, *Antologia poezilor români din Bucovina (1775-2002)*, Iași, Editura Junimea, 2002.
- Satco, Emil, Pinzar, Ioan, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1993.
- Satco, Emil, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I-II, Iași-Suceava, Priceps Edit – Biblioteca Bucovinei „I. G.Sbiera”, 2004.
- Schipor, Vasile I., *Districul bucovinean Rădăuți. Repere cronologice*, în volumul Mihai Horodnic, *Izvorul Primăverii*, ediție îngrijită, prefață Luca Bejenaru, notă asupra ediției, aprecieri critice, cronologie, bibliografie și anexe Vasile I. Schipor, indice de nume Elena Cristuș-Pascaniuc, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, p. 201-242.
- Simiginowicz-Staufe, Ludwig Adolf (colectiv), *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band 20, Bukowina, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899.
- Simion, Eugen (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I (A-B)-VII (Ț-Z), București, Editura Univers Enciclopedic, 2004-2009.
- Straje, Mihail, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973.
- Ștefan, Ștefania-Cecilia, *Catalogul cărții românești vechi și rare din colecția Muzeului Municipiului București (1648-1829)*, București, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, 2008.

- Werenka, Daniel, *Topographie der Bukowina zur Zeit ihrer Erwerbung durch Oesterreich. 1774-1785*, Czernowitz, Selbstverl[ag], 1895.
- Winckler, Johann, *Die periodische Presse österreichs. Eine historisch-satistische Studie*, Wien, 1875.
- *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, vol. I (1800-1891), Cuvânt-înainte de Mihai Pop, prefață de Adrian Fochi, București, Editura Pentru Literatură, 1968.
- *** *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, vol. II (1892-1904), coordonare și cuvânt-înainte de Adrian Fochi, ediție îngrijită și prefațată de Iordan Datcu, București, Editura Saeculum I. O., 2002.
- *** *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. I (A-C), coordonare generală și prefață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- *** *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. II (D-K), coordonare generală și prefață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.
- *** *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. III (L-Q), coordonare generală și prefață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- *** *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. IV (R-Z), coordonare generală și prefață de Gabriel Ștrempel, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1996.
- *** *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.
- *** *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom I, *Catalog alfabetic (1820-1906)*, descriere bibliografică de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, introducere de I. Bianu, București, Editura Socec, 1913.
- *** *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom II (1907-1918) și supliment (1790-1906), catalog alfabetic de George Baiculescu, Georgeta Răduică și Neonila Onofrei, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.
- *** *Sumarul pe 10 ani al revistei „Glasul Bucovinei”. Nr. 1-40, 1994-2003*, în „Glasul Bucovinei” (revistă trimestrială de istorie și cultură), Cernăuți-București, Fundația Culturală Română / Institutul Cultural Român, anul XI, nr. 1-2 (41-42), 2004, p. 186-210.

III. Lucrări generale

- Beck, Erich, *Bukowina. Land zwischen Orient und Okzident*, Freilassing, Pannonia Verlag, 1963.
- Berindei, Dan (coordonator), *Dezvoltarea culturală în perioada 1821-1848*, în lucrarea *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 329-384.
- Bostan, G., Bostan, Lora, *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți 1775-2000. Compendiu și antologie*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000.
- Botez, Constantin, Urmă, Demetru, Saizu, Ioan, *Epopeea feroviară românească*, București, Editura Sport-Turism, 1977.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române. Compendiu*, ediție îngrijită de Andrei Rusu, București, Editura Pentru Literatură, 1968.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982.

- Ciachir, Nicolae, *Din istoria Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică R. A., 1993.
- Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău, Editura Hyperion, 1992.
- Ciobanu, Veniamin, *La granița a trei imperii*, Iași, Editura Junimea, 1985.
- Cioculescu, Șerban, Streinu, Vladimir, Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*, București, Editura Eminescu, 1985.
- Ciopraga, Const., *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970.
- Ciucă, Valentin, *Un secol de arte frumoase în Bucovina*, prefață de Răzvan Theodorescu, Suceava, Editura Mușatinii, 2005.
- Constantinescu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.
- Cornea, Paul, Zamfir, Mihai, *Gândirea românească în epoca pașoptistă (1830-1860)*, vol. I-II, antologie, studiu și bibliografie de P. Cornea, text stabilit, note și medalioane biografice de M. Zamfir, București, Editura pentru Literatură, 1968-1969.
- Densușianu, Ov., *Literatura română modernă*, vol I, ediția a III-a, București, Editura „Universala”, 1929.
- Grigoroviță, Mircea, *Din istoria colonizării Bucovinei*, București, Editura Didactică și Pedagogică R. A., 1996.
- Grigoroviță, Mircea, *Din istoria culturii în Bucovina (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 1994.
- Iacobescu, Mihai, *Bucovina [1849-1878]*, în Berindei, Dan (coordonator), *Istoria românilor*, vol. VII, tom I, *Constituirea României moderne (1821-1878)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 780-787.
- Iacobescu, Mihai, *Din istoria Bucovinei. vol. I (1774-1862) De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993.
- Iacobescu, Mihai, *Evoluția istorică a Bucovinei între anii 1774 și 1821*, în Cernovodeanu, Paul, Nicolae Edroiu (coordonatori), *Istoria românilor*, vol. VI, *România între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 681-697.
- Ibrăileanu, G., *Scriitori români și străini*, I, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- Iorga, N., *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. I, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969.
- Iorga, N., *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, ediție îngrijită de Georgeta Penelea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.
- Iorga, N., *Istoria românilor în chipuri și icoane*, introducere de Andrei Pippidi, București, Editura Humanitas, 1992.
- Iorga, N., *Istoria românilor prin călători*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Angheliescu, București, Editura Eminescu, 1981.
- Istoria literaturii române*, II, *De la Școala Ardeleană la „Junimea”*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968.
- Lacrițeanu, Șerban, Popescu, Ilie, *Istoricul tracțiunii feroviare din România, 1854-1918*, vol. I, București, Editura Asab, 2003.
- Lacrițeanu, Șerban, Popescu, Ilie, *Istoricul tracțiunii feroviare din România, 1919-1990. Locomotivele cu abur C.F.R.*, vol. II, București, Editura Asab, 2007.

- Lacrițeanu, Șerban, Popescu, Ilie, *Istoricul tracțiunii feroviare din România, 1919-1990. Locomotivele cu abur C.F.R. de proveniență străină și parcul auxiliar*, vol. III, București, Editura Asab, 2007.
- Loghin, Constantin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, ediție îngrijită de Alexandrina Cernov, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996.
- Loghin, Constantin, *La 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, Editura „Mitr[opolitul] Silvestru”, 1943.
- Nandriș, Grigore, *Din istoria Societății pentru Cultură. Centenarul Cernăuți, 1862-1962, New York. Basarabia și Bucovina*, Londra, Editura Societății pentru Cultură și Literatura Românilor din Străinătate, 1962.
- Negoieșcu, I., *Istoria literaturii române*, volumul I (1800-1945), București, Editura Minerva, 1991.
- Nistor, Ion, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, ediția a II-a, cu un *Argument* de P. S. Gherasim Putneanu și *Prefața* autorului, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003.
- Nistor, Ion, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991.
- Nistor, Ion I., *Istoria românilor*, vol. I-II, ediție îngrijită de Florin Rotaru, București, Editura „Biblioteca Bucureștilor”, 2002.
- Pumnul, Aron (editor), *Lepturariu rumânesc cules den scriptori rumâni*, vol. I-IV, Viena, 1862-1865.
- Satco, Emil, Pânzar, Ioan, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1993.
- Wiszniowski, Franz, *Radautz die deutscheste Stadt des Buchenlandes*, Waiblingen, W. Eisele Inh. Täuber jun., 1966.

IV. Lucrări speciale

Volume

- Adăscăliței, Vasile, *De la Dragoș la Cuza-Vodă. Legende populare românești*, București, Editura Pentru Literatură, 1966.
- Agache, Catinca, *Literatura română în țările vecine, 1945-2000*, Iași, Editura Princeps, 2006.
- Alecsandri, Vasile, *Drumul de fîjjer, Comedie cu cântice într-un act*, în volumul *Opere*, V, Teatru, text ales și stabilit, note de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București-Chișinău, Editura Minerva-Editura Hyperion, 1977, 1992, p. 671-703.
- Alecsandri, Vasile, *Opere*, I, *Poezii*, text ales și stabilit de G. C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru, studiu introductiv, note și comentarii de G. C. Nicolescu, București-Chișinău, Editura Minerva-Editura Hyperion, 1966, 1991.
- Alecsandri, Vasile, *Opere*, IV, *Proză*, text ales și stabilit, note și variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București-Chișinău, Editura Minerva-Editura Hyperion, 1974, 1992.
- Alexa, Doina, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Rădăuți, Editura Institutului „Bucovina – Basarabia”, 2000.

- Amzulescu, A. I., *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, Editura Academiei R.S.R., 1981.
- Arbure, Zamfir C., *Autonomia sau anexarea. Transilvania și Bucovina*, București, Tipografia Curții Regale-F. Göbl și filii, 1914.
- Ariès, Philippe, Duby, Georges, *Istoria vieții private*, vol. I-X, traducere de Maria Berza, Micaela Slăvescu și Constanța Tănăsescu, București, Editura Meridiane, 1995.
- Ariès, Philippe, *Timpul istoriei*, traducere de Răzvan Junescu, București, Editura Meridiane, 1997.
- Balan, Teodor, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina 1825-1877/Istoria teatrului german în Bucovina 1825-1877*, editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007.
- Balan, Teodor, *Din istoria Câmpulungului Moldovenesc*, București, Editura Științifică, 1960.
- Balan, Teodor, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Balan, Teodor, *Istoricul artei grafice din Bucovina*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1936.
- Balan, Teodor, *Lupta pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898-1904*, ediție îngrijită, note, comentarii și cronologie de Marian Olaru, Cuvânt înainte de Pavel Țugui, București, Editura Academiei Române, 2008.
- Balan, Teodor, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914-1918*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1923.
- Bahtin, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, prefață de Marian Vasile, București, Editura Univers, 1982.
- Bădescu, Ilie, *Sincronism european și cultură critică românească, Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Bănățeanu, Tancred (și colaboratorii), *Arta populară bucovineană*, Suceava, Centrul de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă al Județului Suceava, 1975.
- Bârlea, Ovidiu, *Metoda de cercetare a folclorului*, București, Editura pentru Literatură, 1969.
- Bârlea, Ovidiu, *Poetică folclorică*, București, Editura Univers, 1979.
- Bendella, Theophil, *Die Bukowina im Königreiche Galizien*, Mit sechs Lithographien nach original Echnungen von J. Schubirss, Wien, H. F. Müller's Kunsthandlung, 1845.
- Blaa, Lucian, *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediție îngrijită de George Ivașcu, București, Editura Științifică, 1966.
- Blaa, Lucian, *Trilogia culturii*, vol. I, *Orizont și stil*, vol. II, *Spațiul mioritic*, vol. III, *Geneza metaforei și sensul culturii*, București, Editura Humanitas, 1996.
- Blaa, Lucian, *Trilogia cunoașterii*, vol. I, *Eonul dogmatic*, vol. II, *Cunoașterea luciferică*, vol. III, *Cenzura transcendentă*, București, Editura Humanitas, 1993.
- Blaa, Lucian, *Trilogia valorilor*, vol. I, *Știință și creație*, vol. II, *Gândire magică și religie*, vol. III, *Artă și valoare*, București, Editura Humanitas, 1994.

- Blazewicz, Theoktist, *Theoretisch-praktische Grammatik der daco-romänischen das ist: der moldaischen oder walachischen Sprache, nach ganz neuen Grundsätzen un einer leichtfasslichen Methode*, Lemberg und Czernowitz, 1844.
- Bodea, Cornelia, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I-III, București, Editura Enciclopedică, 1998.
- Bodea, Cornelia, *Lupta românilor pentru unitate națională*, București, Editura Politică, 1967.
- Brătulescu, Monica, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981.
- Bulei, Ion, *Atunci când veacul se naște... lumea românească 1900-1908*, București, Editura Eminescu, 1990.
- Bulei, Ion, *Lumea românească la 1900*, ediția a II-a, București, Editura Pro, 2004.
- Bulei, Ion, *Lumea românească la 1900. Oameni, obiceiuri, moravuri*, vol. II, București, Editura Pro, 2006.
- Bourdieu, Pierre, *Economia bunurilor simbolice*, traducere și prefață de Mihai-Dinu Gheorghiu, București, Editura Meridiane, 1986.
- Bourdieu, Pierre, *Regulile artei*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu și Laura Albușescu, București, Editura Art, 2007.
- Camer, Dan, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu statistic și istoric bazat pe materialele recensămintelor moldovenești din anii 1772-1773 și 1774*, Cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, 2009.
- Caraman, Petru, *De la instinctul de autoapărare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă. Reflecții asupra conceptului despre specificul etnic în literatură, ca emanație a sursei folclorice*, ediție îngrijită și prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Academiei Române, 1994.
- Cartoian, N., *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, București, 1929.
- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti. Către o estetică a (reflecturii)*, traducere din limba engleză de Virgil Stanciu, Iași, Editura Polirom, 2003.
- Ceașu, Mihai-Ștefan, *Bucovina Habsburgică. De la anexare la Congresul de la Viena. Iosefinism și postiosefinism (1774-1815)*, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 1998.
- Ceașu, Mihai-Ștefan, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848-1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004.
- Ceașu, Mihai-Ștefan, *Un iluminist bucovinean: boierul Vasile Balș (1756-1832)*, Iași, Editura Junimea, 2007.
- Cimpoi, Mihai, *Cumpăna cu două ciuturi. Carte despre ființa românească*, Timișoara, Editura Augusta, 2000.
- Cionca, Nina, *Ciprian Porumbescu*, București, Editura Anima, 2011.
- Cocuz, Ioan, Cucu, Dumitru, *Băncile și creditul funciar românesc în Bucovina (1840-1918)*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii-Bucovina Viitoare, 1999.
- Corbea, Andrei, Astner, Michael (Hrsg.), *Kulturlandschaft Bukowina. Studien zur deutschsprachigen Literatur des Buchenlandes nach 1918*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1990.
- Corbea-Hoișie, Andrei, Lihaciu, Ion, Winkler, Markus (editori): *Prolegomene la un dicționar al presei de limbă germană din Bucovina istorică (1848-1940)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012.

- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, ediția a II-a, Iași, Editura Polirom, 1998.
- Cornea, Paul, *Oamenii începutului de drum. Studii și cercetări asupra epocii pașoptiste*, București, Editura „Cartea Românească”, 1974.
- Cotlarciuc, Nico [Nectarie], *Istoricul literaturii românilor din Bucovina (1775-1906)*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1906.
- Cotos, Victoria-Camelia, *Populația Bucovinei în perioada interbelică*, Cuvânt-înainte de Ion Agrigoroaiei, indice general de dr. Alexandrina Ioniță, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2009.
- Crăciun Corneliu, *Societăți academice din Bucovina (I). „Arboroasa” și „Junimea”*, Oradea, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, 1997.
- Dan, Ilie, *Toponimie și continuitate în Moldova de nord*, Iași, Editura Junimea, 1980.
- Diacon, Filaret, *Cronicile Suhei bucovinene*, vol. I-II, Iași, Tipografia Moldova, 2005.
- Doboș, Filaret, *Societatea Academică „Dacia”, 25 de ani de viață studențească*, Cernăuți, 1930.
- Dugan-Opaiț, Ilie, *Istoricul societății academice „Junimea” din Cernăuți*, Partea I, „Arboroasa (1875-1877)”, București, Editura Societății Academice Române „Junimea” din Cernăuți, 1930.
- Dunăreanu, Elena, *Calendarele românești sibiene (1793-1970)*, Sibiu, Biblioteca „Astra”, 1970.
- Dușu, Alexandru, *Eseu în istoria modelelor umane. Imaginea omului în literatură și pictură*, București, Editura Științifică, 1972.
- Economu, Radu, *Unirea Bucovinei 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.
- Ecco, Umberto, *Opera deschisă*, traducere și prefață de Cornel-Mihai Ionescu, București, Editura pentru Literatura Universală, 1969.
- Eminescu, Mihai, *La Bucovina*, Cuvânt-înainte de Dimitrie Vatamaniuc, selecție și ordonarea textelor, notă asupra ediției și postfață de Nicolae Cărlan, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1996.
- Eminescu, Mihai, *Publicistica, 1870-1889*, în *Opere*, vol. IX-XIII, București, Editura Academiei Române, 1980-1989.
- Eminescu, Mihai, *Răpirea Bucovinei*, București, Institutul de Arte Grafice „Minerva”, 1905.
- Eminescu, Mihai, *Răpirea Bucovinei*. antologie, prefață și note de D. Vatamaniuc. București, Editura Saeculum I. O., 1996.
- Fochi, Adrian, *Estetica oralității*, București, Editura Minerva, 1980.
- Franzos, Karl Emil, *Ein Kulturfest*, in *Aus Halb-Asien, Kulturbilder aus Galizien, der Bukowina, Südrussland und Rumänien*, Bd 1, Leipzig, Duncker & Humboldt, 1876, S. 139-192.
- Gold, Hugo, *Geschichte der Juden in der Bukowina*, vol. I-II, Tel Aviv, 1958-1962.
- Goraș, I. V., *Învățământul românesc în ținutul Sucevei, 1775-1918*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975.
- Grămadă, Ion, *Din Bucovina de altădată. Schițe istorice*, București, Societatea „Steaua”, 1911.
- Grămadă, Nicolai, *Sătenii și stăpânii în Bucovina între 1775 și 1848*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1934.

- Grigorovici, Radu, *Memoriul lui Vasile Balș „Descrierea Bucovinei” din 1780*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul III, nr. 1 (5), [ianuarie-iunie] 1996, p. 215-235.
- Grigorovitz, Emanoil, *Chipuri și graiuri din Bucovina*, Cernăuți, 1895.
- Grigorovitz, Emanoil, *Cum a fost odată. Schițe din Bucovina*, București, Librăria Națională, 1911.
- Grigoroviță, Mircea, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 1993.
- Herbich, Franz, *Flora der Bukowina*, Leipzig, Verlag von F. Volckmar, 1859.
- Hrehor, Constantin, *Silvestru Morariu Andrievici*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Iași, Editura Timpul, 2009.
- Husar, Al., *Ideea europeană sau noi și Europa (istorie, cultură, civilizație)*, Iași-Chișinău, Institutul European – Editura Hyperion, 1993.
- Ionescu, Adrian-Silvan, *Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea*, București, Editura Noi Media Print, 2008.
- Ionescu, Adrian-Silvan, *Modă și societate urbană în România epocii moderne*, prefață de dr. Paul Cernovodeanu, București, Editura Paideia, 2006.
- Iorga, Nicolae, *Despre cronici și cronicari*, ediție îngrijită de Damaschin Mioc, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
- Iorga, Nicolae, *Istoria presei românești. De la primele începuturi până la 1916. Cu o privire asupra presei românești din zilele noastre de C. Bacalbașa, președintele Sindicatului Ziariștilor*, București, 1922.
- Iorga, Nicolae, *Oameni cari au fost*, vol. I-II, ediție îngrijită și note de Ion Roman, București, Editura Pentru Literatură, 1967.
- Iorga, Nicolae, *Oameni cari au fost*, vol. 1-2, ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Craiova, Tipografia de Sud, 2009.
- Iorga, Nicolae, *O luptă literară*, vol. I-II, ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, București, Editura Minerva, 1979.
- Iorga, Nicolae, *Scrieri despre artă*, antologie și prefață de Barbu Theodorescu, București, Editura Meridiane, 1968.
- Ivănescu, Dumitru, Chelcu, Marius (editori), *Istorie și societate în spațiul est-carpatic (secolele XIII-XX). Omagiu profesorului Alexandru Zub*, Iași, Editura Junimea, 2005.
- Jaschke, Franz, *National-Kleidertrachten und Ansichten von Ungarn, Croatien, Slavonien, dem Banat, Siebenbürgen und Bukowina, nach der Natur geseichnet*, Wien, Stauss, 1821.
- Kayser, Wolfgang, *Opera literară. O introducere în știința literaturii*, traducere și note de H. R. Radian, Cuvânt-înainte de Mihai Pop, București, Editura Univers, 1979.
- Knapp, Franz Xaver, *Illustrierte Bukowina*, text von E. R. Neubauer ins Rumänische von J. Milkiewicz übersetzt, Wien, Reifferstein & Rösch, 1874.
- László-Kuțiu, Magdalena, *Exotica limitrofă. Studii comparate româno-ucrainene*, București, Editura Kriterion, 1997.
- Lemny, Ștefan, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, Editura Meridiane, 1990.
- Le Rider, Jaques, *Mitteleuropa*, traducere de Anca Opric, prefață de Andrei Corbea, Iași, Editura Polirom, 1997.

- Loghin, Constantin, *Anul 1848 în cultura și literatura Bucovinei*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926.
- Loghin, Constantin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-1942). La 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, Editura „Mitr[opolitul] Silvestru”, 1943.
- Luceac, Ilie, *Familia Hurmuzachi între ideal și realizare. O istorie a culturii românești din Bucovina în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Cuvânt-înainte de Ștefan Ștefănescu, Cernăuți-Timișoara, Editura „Alexandru cel Bun” – Editura Augusta, 2000.
- Marian, S. Fl., *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. I-II, ediție și introducere de Iordan Datcu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.
- Marian, S. Fl., *Trilogia vieții. Studiu istorico-etnografic comparativ*, vol. I-III, ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, text stabilit de Teofil Teaha, București, Editura „Grai și suflet” – Cultura Națională”, 1995.
- Mănuță, Dan, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, Editura Minerva, 1988.
- Mikuli, Karl von, *48 airs nationaux roumaines*, Paris, Selbstverl., 1863.
- Mittelman, Hermann, *Illustrierte Führer durch die Bukowina*, Neu herausgegeben von Helmut Kusdat, Wien, Mandelbaum Verlag, 2001.
- Moldoveanu, Gheorghe C., *Bucovina: onomastică și istorie*, București, Editura Academiei Române, 2002.
- Moldoveanu, Gheorghe C., *Limba română în Bucovina. Statutul socio-cultural și politic*, Iași, Editura A 92, 1998.
- Morariu, Leca, *Ce-a fost odată. Din trecutul Bucovinei*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1922.
- Moraru, Sergiu (coordonator), *Folclor din Țara Fagilor*, cuvânt-înainte de Arcadie Suceveanu, prefață de Grigore Bostan, Chișinău, Editura Hyperion, 1993.
- Munteanu, Romul, *Iluminism și romantism european*, București, Editura Odeon, 1998.
- Murgescu, Mirela-Luminița, Caltia, Simion (coordonatori), *Exerciții intru cunoaștere: societate și mentalități în noi abordări istoriografice*, Iași, Editura Dominor, 2005.
- Nandriș, Grigore, *Din istoria Societății pentru Cultură. Centenarul Cernăuți, 1862-1962*, New York. *Basarabia și Bucovina*, Londra, Editura Societății pentru Cultură și Literatura Românilor din Străinătate, 1962.
- Neubauer, E., Rudolf. *Erzählungen aus der Bukowina*. Erster Theil, Czernowitz, Verlag des Verfassers, 1869.
- Neumann, Victor, *Tentația lui homo-europaeus. Geneza spiritului modern în Europa Centrală și de Sud-Est*, București, Editura Științifică, 1991.
- Niculică, Alis, *Din istoria vieții culturale a Bucovinei. Teatrul și muzica, 1775-1940*, cuvânt-înainte de M. Iacobescu și N. Georgescu, București, Casa Editorială „Floare Albastră”, 2009.
- Niculică, Bogdan-Petru, *Din istoricul preocupărilor arheologice în Bucovina. Societatea Arheologică Română*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, 2009.
- Nistor, Ion I., *Problema ucraineană în lumina istoriei*, ediție îngrijită de Ștefan Purici, cu un Argument de Gheorghe Buzatu, Rădăuți, Editura Septentrion, 1997.
- Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Editura Eminescu, 1987.

- Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al ființei*, București, Editura Eminescu, 1978.
- Norst, Anton Dr., *Alma mater Francisco-Josephina*, Festschrift zu deren 25 jährigem Bestande, Czernowitz, Verlag der k.k. Universitäts Buchhandlung H. Pardini (Engel & Suchanka) Druck der Czernowitzer Buchdruckerei-Gesellschaft, 1900.
- Olaru, Marian, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt-înainte de Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002.
- Olteanu, Antoaneta, *Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2001.
- Onciul, Dimitrie, *Scrieri istorice despre Bucovina și Transilvania și studii lexicografice*, ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, Cuvânt-înainte de Radu Grigorovici, București, Editura Academiei Române, 2010.
- Opreșcu, George, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1942.
- Opreșcu, George, *Pictura românească în secolul XIX*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943.
- Papadima, Ovidiu, *O viziune românească asupra lumii. Studiu de folclor*, ediția a II-a revizuită, posfață de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I. O., 1995.
- Păcurariu, Dim[etrie], *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, Editura Albatros, 1990.
- Părvulescu, Ioana, *În intimitatea secolului 19*, București, Editura Humanitas, 2007.
- Petcu, Marian, *O istorie ilustrată a publicității românești*, București, Editura Tritonic, 2002.
- Platon, Maria, „Dacia literară”. *Destinul unei reviste. Viața unei epoci literare*, Iași, Editura Junimea, 1974.
- Popa, Anghel, *Serbările naționale de la Putna, Câmpulung Moldovenesc*, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2004.
- Popa, Anghel, *Societatea Academică „Arboarea” din Cernăuți, 1875-1877*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2008.
- Popa, Anghel, *Societatea Academică „Junimea” din Cernăuți, 1878-1938*, Câmpulung Moldovenesc, Editura Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 1997.
- Pрут, Constantin, *Fantasticul în arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1972.
- Pungă, Doina, *Grafica pe teritoriul României în secolul al XIX-lea. Litografia și gravura în acvaforte*, prefață (*Cercetarea ca model de a-ți trăi viața*) de Raoul Șerban, București, Editura Oscar Print, 2009.
- Purici, Ștefan, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 și 1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998.
- Reli, Simeon, *Din Bucovina vremurilor grele*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926.
- Rotică, G., *Bucovina care s-a dus. Articole despre oameni, locuri și fapte*, București, Alcalay, 1921.
- Rychlo, Petro, *Multikultureller Topos Bukowina*, Czernowitz, Bukowina Zentrum, 2010.
- Sadoveanu, Mihail, *Opere*, 19, *Publicistică 1904-1935*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 59, 169-171.
- Satco, Emil, *Arta în Bucovina. Ghid biobibliografic*, vol. I-II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1984, 1991.

- Satco, Emil, *Artiști plastici din Bucovina. Mic dicționar*, Suceava, Biblioteca Județeană, 1991.
- Satco, Emil, *Muzica în Bucovina*, Suceava, Biblioteca Județeană, 1981.
- Simiginowicz, Eugen, *Manualul administrațiunii comunale pentru Ducatul Bucovinei*, Cernăuți, Editura Comitetului Provincial Bucovinean-Societatea Tipografică Bucovineană, 1902.
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.
- Siupiur, Elena, *Intelectuali, elite, clase politice moderne în Sud-Estul european. Secolul XIX*, București, Editura Domino, 2004.
- Slavici, Ioan, *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, Wien und Techen, Verlag von Karl Prochaska, 1881.
- Socaciu, Pantelimon, „*Arboroasa*”. *File din cronica vieții studențești cernăuțene*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de dr. Marian Olaru, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2009.
- Staube, Ludwig Adolf, *Basme populare din Bucovina. O colecție inedită*, transcrierea textelor în limba germană și Introducere de Helga Stein, traducere din limba germană, cuvânt introductiv și note de Viorica Nișcov, București, Editura Saeculum I. O., 2010.
- Tabarcea, Cezar, *Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1982.
- Tempea, Radu, *Istoria sfintei besereci a Scheilor Brașovului*, ediție îngrijită, studiu introductiv, indice de nume, glosar, note de Octavian Șchiau și Livia Bot, București, Editura pentru Literatură, 1969.
- Toma, Iorgu G., „*Școala Română*”, *societate culturală în Suceavă. Monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al societății*, Suceava, Editura și tipografia Societății „Școala Română”, 1908.
- Tomescu, Mircea, *Calendarele românești, 1733-1830. Studiu și bibliografie*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1957.
- Tomescu, Mircea, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, Editura Științifică, 1968.
- Torouțiu, Ilie E., *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, cu 12 hărți, București, Biblioteca „Bucovina”, 1916.
- Torouțiu, Ilie E., *Românii și clasa de mijloc din Bucovina. Studiu statistic*, Partea I-II, Cernăuți, Editura Societății Meseriașilor Români din Cernăuți-Suburbii și a Însoțirii Orașenilor Români din Suceava, Societatea Tipografică Bucovineană, 1912.
- Torouțiu, Ilie E., *Românii și clasa intelectuală din Bucovina. Notițe statistice*, Cernăuți, Editura Societății Academice „Junimea”, 1911.
- Țugui, Pavel, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002.
- Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918. Aspecte etnodemografice și confesionale*, Chișinău, Editura „Civitas”, 2003.
- Ungureanu, Constantin, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Chișinău, Editura „Civitas”, 2007.
- Ursache, Petru, *Etnoestetica*, Iași, Institutul European, Colecția „Sinteze” (22), 1998.
- Vărtosu, Emil, Foletul Novel, *Calendarul lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, 1942.
- Vitcu, Dumitru, *Precursori ai modernizării societății românești: Carol Mihalic de Hodocin*, Iași, Editura Junimea, 2015.

- Vlad, Ion, *Povestirea. Destinul unei structuri epice (Dimensiunile eposului)*, București, Editura Minerva, 1972.
- Vrabie, Gheorghe, *Din estetica poeziei populare române. Analize stilistice și literare*, București, Editura Albatros, 1990.
- Vrabie, Gheorghe, *Eposul popular românesc. Teme, motive, structuri poetice*, București, Editura Albatros, 1983.
- Vrabie, Gheorghe, *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, București, Editura Pentru Literatură, 1968.
- Vrabie, Gheorghe, *Retorica folclorului*, București, Editura Minerva, 1978.
- Vulcănescu, Romulus, *Mitologie română*, București, Editura Academiei R.S.R., 1985.
- Zaciu, Mircea, *Ca o imensă scenă, Transilvania...*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- Zub, Al. (editor), *Identitate / alteritate în spațiul cultural românesc*, Culegere de studii editată cu ocazia celui de al XVIII-lea Congres Internațional de Științe Istorice, Montréal, 1995, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1996.
- Zub, Al., *Istorie și finalitate. În căutarea identității*, ediția a II-a, Iași, Editura Polirom, 2004.
- Zub, Al., *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, Editura Junimea, 2003.
- Zub, Al., *În orizontul istoriei*, Iași, Institutul European, 1994.
- *** *Cel mai vechiu cod silvic românesc. Orânduieala de pădure pentru Bucovina dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786*, publicată cu o mică introducere și un indice de Gh. T. Kirileanu, București, Tipografia „Gutenberg” Joseph Göbl, 1908.
- *** *Legende populare românești*, ediție îngrijită de Octav Păun și Silviu Angelescu, studiu introductiv de Octav Păun, postfață de Silviu Angelescu, București, Editura Albatros, 1983.
- *** *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, volum coordonat de Mihai-Bogdan Atanasiu, Mircea-Cristian Ghenghea, Putna-Iași, Centrul de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare” al Sfintei Mănăstiri Putna-Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”, 2010.
- *** *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861-1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materialele Conferinței Științifice Internaționale Rădăuți, 20-22 septembrie 2000, volum editat de Ștefan Purici, Suceava, Editura Universității [„Ștefan cel Mare” Suceava], 2002.
- *** *Răpirea Bucovinei după documente autentice (25 aprilie/7 mai 1775)*, antologie de texte de Ioan Slavici, prefață de Mihail Kogălniceanu, București, Stabil. Litho-Typogr. Socec, Sander Teclu, 1875.
- *** *Românii din Bucovina. Privire istorică asupra dezvoltării lor pe terenul cultural și economic de la încorporarea Bucovinei la monarhia austro-ungară, 1775-1906*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1906.
- *** *Spațiul lingvistic și literar românesc din perspectiva integrării europene*, volum îngrijit de Dan Mănuacă, Ofelia Ichim și Florin-Teodor Olariu, Iași, Editura Alfa, 2004.

Articole. Studii

- Alecsandri, Vasile, *Poezia populară a românilor*, în „Bucovina”. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură, Cernăuți, anul II, nr. 32, 30 septembrie/12 octombrie 1849, p. 175-180 și 1850, p. 49-51, 85-86, 180-181.

- Alecsandri, Vasile, *Românii și poezia lor*, în volumul Alecsandri, Vasile, *Opere*, IV, *Proză*, text ales și stabilit, note și variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, București-Chișinău, Editura Minerva–Editura Hyperion, 1974, 1992, p. 105-138.
- [Arăpașu], Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *În slujba ortodoxiei românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii române: Mitropolitul Iacob Putneanul*, Mănăstirea Neamț, f. ed., 1978.
- Balan, Teodor, *Arcășiile din Bucovina*, extras din ziarul „Glasul Bucovinei”, anul IX, 1926, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926.
- Balan, Teodor, *Forum nobilium în Bucovina*, Cernăuți, 1927.
- Balan, Teodor, *Serbarea de la Putna 1871*, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1932.
- Balan, Teodor, *Teodor Racocce și „Crestomaticul românesc”*, în „Codrul Cosminului”. Buletinul Institutului de Istorie și Limbă”, Cernăuți, II-III, 1925-1926, Cernăuți, Institutul de Arte Grafice și Editură „Glasul Bucovinei”, 1926, p. 347-370.
- Balan, Teodor, *Vasile Țintilă*, în „Revista Arhivelor”. Arhivistică-cronologie-diplomatică-heraldică-genealogie-instituțiuni-miniaturistică-paleografie-sigilografie. Publicată de prof. Aurelian Sacerdoțeanu, omagiu profesorului Constantin Moșil, fost director general al Arhivelor Statului, București, 1939, p. 185-206.
- Berariu, Constantin, *Tricolorul românesc*, Editura autorului, Societatea Tipografică Bucovineană, 1901.
- Cantemir, Traian, *Aspirațiile de unitate națională la scriitorii bucovineni de până la 1918*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, Suceava, VIII, 1981, p. 321-331.
- Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie în literatura română*, în volumul *Conceptul modern de poezie (De la romantism la avangardă)*, București, Editura Eminescu, 1972, p. 226-285.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, „Ausgleich-ul” din 1910, o încercare de rezolvare a problemei naționalităților în Bucovina habsburgică, în volumul Ivănescu, Dumitru, Chelcu, Marius (editori), *Istorie și societate în spațiul est-carpatic (secolele XIII-XX). Omagiu profesorului Alexandru Zub*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 367-378.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Evoluții etno-demografice în Bucovina la sfârșitul secolului al XVIII-lea-începutul secolului al XIX-lea*, în „Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava”], serie nouă, Suceava, nr. 3-4 (13-14), Fundația Culturală a Bucovinei, 1998, p. 99-104.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Obținerea autonomiei Bucovinei în dezbaterea elitei multietnice provinciale. 1848-1861*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XIII, nr. 1 (26), [ianuarie-iunie] 2006, p. 39-54.
- Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Vasile Balș, un iosefinist bucovinean*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XI, Cernăuți-Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2002, p. 10-23.
- Cenușă, Mircea, *Ziarul „Bucovina” – tribună a unității culturale românești*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, IX, 1982, Suceava, 1982, p. 329-345.
- Cernat, Ion, *Cu Iorgu G. Toma despre naționalism și verticalitate*, Cuvânt-înainte de I. Ciupercă, Iași, Editura Pim, 2004.
- Cotos, Nicolae, *Almanahul jubiliar al „Academiei Ortodoxe” la 25 de ani de existență*, Cernăuți, 1909.

- Covalciuc, Dumitru, *Boierii, mazilii, ruptașii și alți proprietari de pământ în Bucovina la 1802*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, VIII, Cernăuți–Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 1999, p. 10-33.
- Damian, C., *Literatura calendaristică*, în „Libertatea”, Giurgiu, anul II, nr. 8, 6 ianuarie 1908, p. 1.
- Dan, Dimitrie, *Rolul preoțimei bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei 15 XI 1918*, Cernăuți, Mitr[opolitul] Silvestru, 1925.
- Densusianu, Ovid, *Folclorul. Cum trebuie înțeles*, în volumul *Viața păstorească în poezia noastră populară*, ediție îngrijită de Marin Bucur, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 35-55.
- Diaconu, Mircea A., *Bucovina și complexul provinciei*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul V, nr. 1 (19), [ianuarie–iunie] 1998, p. 31-41.
- Drașovean, Marius-Florin, *Tache Rusescu sau sufletul comerțului cu vorbe. Studiu privind reclama bunei dispoziții la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Erasmus”, revistă a Societății de Studii Istorice, București, anul XIV, 2003-2005, București, Tipografia Media & Marketing, 2005, p. 91-104.
- Eliade, Mircea, *Folclorul ca instrument de cunoaștere*, în „Reviasta Fundațiilor Regale”, București, anul IV, nr. 4, 1 aprilie 1937, p. 137-152.
- Emandi, Emil-Ioan, Ceaușu, Mihai-Ștefan, *Jurnale de călătorie ale împăratului Franz I în Bucovina*, în „Septentrion». Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovia”, Rădăuți, anul II, nr. 4-5, aprilie 1991, p. 14-15, 16.
- Eminescu, Mihai, *Almanahul muzical pe anul 1877 de D. Teodor Burada*, în *Opere, IX, Publicistică, 1870-1877*, București, Editura Academiei..., 1980, p. 304.
- Gârleanu, Emil, *Calendarele*, în „Calendar literar și artistic”, București, Editura Librăriei „Socec et co.”, 1909, p. 5-8.
- Horst Fassel, *Ambianță plurilingvă și teatrul german din Cernăuți. Colaborare și concurență între instituții de cultură*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul IV, nr. 3 (9), [număr special] 1997, p. 695-700.
- Fassel, Horst, *Visionen einer Welt der Harmonie aus der Unsicherheit der Ränder. Exilliteratur ind und aus der Bukowina von 1848 bis 1945*. în volumul *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Redactor Kazimierz Feleszko, Pila–Warszawa, Zakład Graficzny Uniwersytetu Warszawskiego, 2000, p. 121-139.
- Gheorghiu, Mihaela, *Din istoria timpului liber: însemnări pe cărți în secolul XVIII*, în „Xenopoliana”, 2, 2002.
- Glück, Eugen, *Calendarele românești budapestane*, în „Arca”, Arad, anul XIV, nr. 7-8-9 (160-161-162), secțiunea *Restituiri*, 2003, p. 113-118.
- Grigorovici, Radu, *Bucovina, fereastră către Vest a Moldovei*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I, nr. 1, [ianuarie–iunie] 1994, p. 7 - 13.
- Iacobescu, Mihai, *Bucovina*, în *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, coordonator Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 355-368.
- Iacobescu, Mihai, *Bucovina și mitul habsburgic*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XII, Cernăuți–Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2003, p. 11-21.
- Iacobescu, Mihai, *Elita românilor din Bucovina anilor 1775-1862*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul IV, nr. 3 (9), [număr special] 1997, p. 605-620.

- Iacobescu, Mihai, *Noii stăpâni de moșie și patroni de biserici în Bucovina din ultima etapă a stăpânirii habsburgice (1862-1981)*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XII, Cernăuți-Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2003, p. 50-55.
- Iacobescu, Mihai, *Un memoriu din 1780 al iluministului Vasile Balș despre situația din Bucovina și necesitatea unor reforme*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, V, Cernăuți-Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 1996, p. 24-29.
- Iorga, N., *Calendarele ca factor cultural*, în „Anuarul ziarului «Patria»”, Craiova, III, 1912, p. 34-37.
- Iorga, N., *Istoria țării prin cei mici*, în „Revista istorică”, București, anul VII, nr. 1-3, 1921, reprodus în volumul N. Iorga, *Despre cronici și cronicari*, ediție îngrijită de Damaschin Mioc, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 213-237.
- Iorga, N., *Legăturile culturale între Bucovina și principatele românești*, Conferință ținută corului Societății „Armonia” din Cernăuți la Universitatea din București în ziua de 16 mai 1914, în volumul N. Iorga, *Conferințe. Ideea unității românești*, ediție îngrijită de Ștefan Lemny și Rodica Rotaru, postfață, note și bibliografie de Ștefan Lemny, București, Editura Minerva, 1987, p. 11-28.
- Isopescu, Claudiu, *Contribuții la istoria calendarului*, în „Codrul Cosminului» Buletinul Institutului de Istorie și Limbă”, Cernăuți, IV, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1927, p. 387-397.
- Lemny, Ștefan, *Tipografia de la Rădăuți, centru de cultură românească în veacul al XVIII-lea*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, Suceava, VIII, 1981, p. 311-319.
- Marian, Liviu, *Din istoria calendaristicii noastre*, în vol. *Contribuțiuni la istoria literaturii românești din veacul al XIX-lea*, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1927, p. 43-50.
- Moldoveanu, Gheorghe, *Limba română în Bucovina. Perioada guvernământului militar*, în „Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava], serie nouă, nr. 3-4 (13-14) 1997-1998, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1998, p. 83-98.
- Morariu, Aurel, *Bucovina (1774-1914)*, București, Suru, 1914.
- Morariu, Leca, *Astra Bucovinei*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 1, ianuarie, 1942, p. 4-12.
- Muntean, George, *Tradiția almanahurilor și calendarelor bucovinene*, în „Calendarul creștin-ortodox al românilor bucovineni pe anii 1992-1993”, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 118-124.
- Nandriș, Gr., *Les rapports entre la Moldavie et l'Ukraine d'après le folklore ukrainien*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I, nr. 2, [iulie-decembrie] 1994, p. 475-496.
- Negruzzi, C., *Cum am învățat românește*, în *Opere I. Păcatele tinerețelor*, ediție critică, cu studiu introductiv, comentarii și variante de Liviu Leonte, București, Editura Minerva, 1974.
- Negură, Ion, *Industria, meseriile și sistemul financiar-bancar în Bucovina sub stăpânirea habsburgică (1775-1918)*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean, X, 1983, p. 531-551.

- Negură, Ion, *Instituții, asociații și organizații culturale, educative, de asistență socială și economice din Bucovina în anii 1775-1944*, în „«Septentrion». Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Rădăuți, anul XVIII, nr. 28, 2007, p. 12-14.
- Nimigeanu, G., *Considerațiuni antro-po-geografice asupra Bucovinei*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 10, octombrie, 1943, p. 473-488.
- Nistor, I., *Din istoria calendarului nostru*, în „Calendarul Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina”, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1914, p. 56-64.
- Oișteanu, Andrei, *Toleranța la români, în volumul Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european*, ediție ilustrată, București, Editura Humanitas, 2001.
- Pahomi, Mircea, *Boieri și mazili – nobili moldoveni*, în „Analele Bucovinei”, București-Rădăuți, anul IX, nr. 1 (18), [ianuarie-iunie] 2002, p. 61-79.
- Pahomi, Mircea, *Jurământul Bucovinei față de Austria în anul 1777*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul VIII, nr. 2 (17), [iulie-decembrie] 2001, p. 319-330.
- Păunel, Eugen I., *Acvarelele bucovinene ale pictorului Franz Jaschke din 1810*, în „«Codrul Cosminului». Buletinul Institutului de Istorie și Limbă”, Cernăuți, VIII, 1933-1934, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1934, p. 419-432..
- Păunel, Eugen I., *Filoromânul Carol Umlauff (1796-1861)*, în „Făt-Frumos”. Literatură-artă-știință-viață socială, Suceava, anul VII, nr. 5-6, sept[embrie]-decembrie 1932, p. 264-274.
- Păunel, Eugen I., *Stampele bucovinene din cartea contelui Fedor Karaczay (1817)*, în „«Codrul Cosminului». Buletinul Institutului de Istorie și Limbă”, Cernăuți, IX, 1935, Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1935, p. 243-258.
- Petrovici, Emilian-Dan, *Aspecte ale activității societăților cultural-naționale românești din Bucovina în lumea satelor*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, Suceava, XVII-XIX, 1990-1992, p. 328-340.
- Petrovici, Emilian-Dan, *Societățile academice românești din Bucovina – forme ale luptei de emancipare socială și națională*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, Suceava, VIII, 1981, p. 353-373.
- Pintescu, Florin, *Viața politică românească în Bucovina: loialism, autonomism sau iredentism? (1900-1914)*, în „«Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava”, serie nouă, nr. 2 (12), 1996, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1996, p. 260-274.
- Platon, Gheorghe acad., *Austria și Principatele Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Politică de anexiune sau misiune civilizatoare?*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul IV, nr. 3 (9), [număr special] 1997, p. 567-582.
- Platon, Maria, *Dezvoltarea culturală între 1878 și 1918*, în *Istoria românilor*, Vol. VII, Tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, coordonator Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 541-614.
- Platon, Maria, *Vasile Alecsandri și Bucovina. O lecție de patriotism și de iubire*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul I, nr. 1, [ianuarie-iunie] 1994, p. 67-76.

- Polek, Johann Dr., *Die Huldigung der Bukowina am 12. Oktober 1777*, în „Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums”, Zehnter Jahrgang, Czernowitz, Verlag des Bukowiner Landes-Museums, Buchdruckerei Hermann Czopp, 1902, p. 3-36.
- Purici, Ștefan, *Anexarea părții de nord-vest a Moldovei și atitudinea diferitelor clase și categorii sociale față de acest act*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, IV, Cernăuți-Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 1995, p. 35-47.
- Purici, Ștefan, *Autonomia Bucovinei între deziderat și realizare*, în „Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, XV, Cernăuți-Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2006, p. 24-36.
- Purici, Ștefan, *De la supuși la cetățeni. Români din Bucovina (1775-1914)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XIII, nr. 1 (26), ianuarie-iunie 2006, p. 155-166.
- Purici, Ștefan, *Elitele sociale din Bucovina (sfârșitul secolului al XVIII-lea-prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, în „Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava”, serie nouă, nr. 6-7 (16-17), 2000-2001, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2001, p. 197-212.
- Pușcariu, Sextil, *Calendare și almanahuri*, extras din „Almanahul Graficei Române”, Craiova, Editura „Scrisului Românesc”, 1927.
- Rusu, Liviu, *Muzica în Bucovina*, în volumul Nițulescu, P., *Muzica românească de azi. Cartea Sindicatului Artiștilor Instrumentiști din România*, București, f. ed., 1939, p. 781-827.
- Sadoveanu, Mihail, *Calendare*, în „Însemnări literare”, Iași, anul I, nr. 43, 23 noiembrie 1919, p. 16-17.
- Sadoveanu, Mihail, *Într-o chestie culturală*, în „Cumpăna”, București, anul II, nr. 18, 15 aprilie 1910, p. 54-61.
- Sbiera, Johann, *Die rumänische Literatur und Sprache*, în *Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, Band XX, Bukowina, Wien, Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei Alfred Hölder, 1899, S. 376-393.
- Sbiera, I. G., *Scrieri de prevestiri. Călimăristica*, în *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuți, Tipografia lui R. Eckhardt, 1897, p. 268-269.
- Schipor, Vasile I., *Calendarele și răspândirea literaturii în spațiul etno-cultural românesc*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul III, nr. 1 (5), [ianuarie-iunie] 1996, p. 53-70.
- Schipor, Vasile I., *Cercetătorul austriac Franz Herbich (1791-1865) și contribuțiile sale la cunoașterea florei din Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XIV, nr. 2 (29), [iulie-decembrie] 2007, p. 427-434.
- Schipor, Vasile I., *Condicile parohiale din Bucovina (I)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XIV, nr. 1 (28), [ianuarie-iunie] 2007, p. 207-251.
- Schipor, Vasile I., *Franz Xaver Knapp (1809-1883) și „Bucovina [sa] ilustrată”. 200 de ani de la nașterea pictorului bucovinean*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul XVI, nr. 1 (32), [ianuarie-iunie] 2009, p. 11-30.
- Schipor, Vasile I., *Literatura venerabilă în calendarele din Bucovina de până la Unire*, în „Apă vie». Almanahul tuturor românilor”, Timișoara, Editura „Augusta”, 1999, p. 89-97.

- Schipor, Vasile I., *Pagini din viața culturală a Bucovinei istorice*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul II, nr. 1(3), [ianuarie-iunie] 1995, p. 73-99.
- Schipor, Vasile I., *Probleme ale cultivării limbii române în calendarele românești din Bucovina (1809-1918)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I, nr. 2, [iulie-decembrie] 1994, p. 311-319.
- Schipor, Vasile I., *Prozatori români în calendarele bucovinene din perioada 1811-1918*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul III, nr. 2 (6), [iulie-decembrie] 1996, p. 333-347.
- Schipor, Vasile I., *Rădăuți, 1872-1938. Biblioteca în viața orașului modern din Bucovina*, în „Anuarul Muzeului Literaturii Române Iași”, anul I, 2008, Iași, Editura Alfa, 2008, p. 165-185.
- Ștefănescu, Ștefan acad., *Bucovina, „cheia Moldovei”, sub stăpânirea Austriei habsburgice (1775-1918)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XV, nr. 1 (26), [ianuarie-iunie] 2006, p. 7-14.
- Ștefănescu, Ștefan, *Cernăuți, 28 noiembrie 1918. Unirea Bucovinei cu România*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XV, nr. 2 (31), [iulie-decembrie] 2008, p. 427-433.
- Tofan, Orest, *Societățile academice din Bucovina (1875-1938). Scurtă privire istorică*, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Bucovinei”, Suceava, XVII-XIX, 1990-1992, p. 314-327.
- Trebici, Vladimir, *Relațiile dintre societățile studențești române și germane de la Universitatea din Cernăuți ca model de înțelegere interetnică (1875-1938)*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul IV, nr. 2 (8), [iulie-decembrie] 1997, p. 281-286.
- Ungureanu, Constantin, *Populația Bucovinei în preajma anexării ei de către Austria*, în „«Țara Fagilor». Almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, V, Cernăuți–Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 1996, p. 7-19.
- Ungureanu, Constantin, *Profesorii români de la Universitatea austriacă din Cernăuți (1875-1919)*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane «Gheorghe Șincai» al Academiei Române”, București, tomul VIII-IX, 2005-2006, p. 90-103.
- Ungureanu, Constantin, *Românii din Bucovina habsburgică (1774-1918)*, în volumul Ivănescu, Dumitru, Chelcu, Marius (editori), *Istorie și societate în spațiul est-carpatic (secolele XIII-XX). Omagiu profesorului Alexandru Zub*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 353-365.
- Ungureanu, Constantin, *Știința de carte în teritoriile populate de români la începutul secolului XX*, în „«Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie [ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava]”, serie nouă, nr. 11 (21), 2005, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 2005, p. 75-101.
- Vatamaniuc, D., *Ioan Slavici și Bucovina*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XII, nr. 1 (23), [ianuarie-iunie] 2005, p. 5-7.
- Vitcu, Dumitru, *Europa generației pașoptiste*, în „«Codrul Cosminului». Analele științifice de istorie ale Universității «Ștefan cel Mare» Suceava”, serie nouă, nr. 3-4 (13-14), 1998, Suceava, Fundația Culturală a Bucovinei, 1998, p. 125-143.
- Zub, Al., *Creația populară ca document*, în volumul *În orizontul istoriei*, Iași, Institutul European, 1994, p. 121-123.

ABREVIERI

- ARB - *Autorii români bucovineni. Repertoriu de Leonidas Bodnărescul*, Cernăuți, Editura proprie - Societatea Tipografică Bucovineană, 1903.
- BISD - *Bucovina istorică. Studii și documente*, Vasile I. Schipor, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 2007.
- DER - *Dicționarul etnologilor români*, vol. I-II, Iordan Datcu, București, Editura Saeculum I. O., 1998.
- DF - *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Iordan Datcu, S. C. Stroescu, cu o prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- DGLR - *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I (A-B) - VII (Ț-Z), Eugen Simion (coord. gen.), București, Editura Univers Enciclopedic, 2004-2009.
- DIB - *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862) - *De la administrația militară la autonomia provincială*, Mihai Iacobescu, București, Editura Academiei Române, 1993.
- DLB - *Dicționar de literatură Bucovina*, Emil Satco, Ioan Pinzar, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1993.
- DLRO - *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979 (ediția a II-a, 2002).
- DPLR - *Dicționarul presei literare românești, 1790-1990*, I. Hangiu, ediția a II-a revizuită și completată, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- DTR - *Dicționarul teologilor români*, Mircea Păcurariu, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- EB - *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I-II, Emil Satco, Iași-Suceava, Princeps Edit - Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 2004.
- ER - *Enciclopedia română*. C[orneliu] Diaconovici, Publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român, Tomul I, A-Copenhaga, Tomul II, Copepode-Keman, Tomul III, Kemet-Zymotic, Sibiu, Editura și tiparul lui W. Krafft, 1899, 1900, 1904.
- ERC - *Enciclopedia României „Cugetarea”. Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Lucian Predescu, ediție anastatică, București, Editura „Cugetarea” - Georgescu Delafras, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, 1940-1999.
- IB - *Istoria Bucovinei*, Ion Nistor, ediție și studiu bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991.
- ILRB - *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918 (în legătură cu evoluția culturală și politică)*, Constantin Loghin, Cernăuți, Tipografia „Mitrop[olitul]. Silvestru”, 1926 (reeditare: Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996).
- ILROP - *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, G. Călinescu, ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982.

- PLRB - *Pagini de literatură română Bucovina, regiunea Cernăuți, 1775-2000.* Compendiu și antologie, Grigore C. Bostan, Lora Bostan, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 2000.
- ȘBGB - *Știința în Bucovina. Ghid biobibliografic*, I. Pînzariu, P. Froicu, E. Dimitriu, vol. I-II, Suceava, Biblioteca Județeană, 1982-1984.

INDICE DE NUME

- Aaron, Florian, 107
 Achimescu, I., 286
 Acostăchioaiei, Adrian, 44, 721
 Adametz, Wilhelm, 369
 Adamski, E. M., 60
 Adamovici, Gherasim, 219
 Agârbiceanu, Ion, 46, 52, 62, 63, 64, 69,
 71, 77, 125, 246, 302, 306, 307, 483,
 486, 490, 492
 Agulhon, Maurice, 322
 Aicard, Jean, 692
 Alecsandri, N. N., 102
 Alecsandri, Vasile, 46, 47, 50, 54, 58, 62,
 67, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 80,
 81, 82, 85, 86, 87, 90, 93, 95, 102, 105,
 107, 108, 109, 111, 113, 119, 120, 121,
 122, 124, 125, 130, 143, 158, 159, 160,
 161, 162, 163, 169, 170, 173, 216, 281,
 283, 284, 300, 311, 312, 384, 428, 429,
 569, 570, 576, 578, 580, 585, 600, 608,
 682, 685, 718
 Alexa, Doina, 621
 Alexander, Tille, 287
 Alexandrescu, Gr., 46, 48, 57, 68, 73, 76,
 86, 105, 107, 108, 216, 429, 593
 Alexandrescu-Dorna, A., 67
 Alexandrovici, Eugenia, 400, 475
 Alexi, T., 93
 Alighieri, Dante, 176
 Aman, Theodor, 54, 66, 84, 101, 131
 Amicis, Edmondo de, 689
 Andreev, Leonid, 689
 Andronic, Mugur, 69
 Anestin, V., 70
 Angelescu, N. I., 55
 Anghel, Dimitrie, 63, 105, 185, 490, 640,
 647
 Anghelescu, Grigore, 84
 Anghelcu, T., 113
 Antemireanu, Al., 680, 681
 Antonescu, Georgeta, 34, 162, 220
 Antonovici, Gh., 50, 719
 Apostolescu, Marin I., 80
 Arbore, Zamfir C., 84, 100
 Arcu, Constantin, 723
 Arghezi, Tudor, 599, 636
 Arginteanu, Ion, 100
 Aricescu, C. D., 79, 131
 Aristotel, 51, 142
 Armbruster, Adolf, 156
 Aron, F., 65
 Artachino, C., 70
 Asachi, Alexandru G., 42, 54, 112, 118,
 119, 132
 Asachi, Gheorghe, 17, 38, 41, 42, 48, 50,
 51, 54, 56, 62, 77, 81, 86, 112, 113,
 114, 115, 116, 117, 118, 119, 132, 133,
 134, 135, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
 152, 154, 156, 431
 Asachi, Hermiona, 107
 Asachievici, Elena, 146
 Asachievici, Lazăr, 146
 Augier, E., 92
 Aurelian, P. S., 163, 164, 253
 Athanasescu, N., 55
 Babeș, Victor, 681
 Babeș, Vincentiu, 55, 61
 Bacalbașa, Anton, 17, 61, 101
 Bacaloglu, Emanoil, 32, 131
 Badea-Păun, Gabriel, 686
 Baier, A., 122
 Balacciu, Jana, 665
 Balamaci, Foțiu G., 59
 Balan, Nic., 652
 Balan, Teodor, 23, 24, 216, 223, 224, 241,
 417, 561, 563
 Balintescu, Vasile, 301, 614
 Ballassan, Th., 41, 43, 84
 Balș, Vasile, 156

- Balzac, Honoré de, 51, 111, 139
 Bancov, I., 86
 Bardasare, Em. P., 54, 118
 Bardasare, Gh. P., 118
 Barițiu, George, 17, 41, 42, 51, 107, 108,
 109, 125, 131, 158, 216, 374, 418, 599
 Baronzzi, G., 85, 120
 Bart, Jean [Eugeniu Botez], 56
 Barth, Ioann, 74
 Basarab, Matei, 61
 Basarab, Nicolae Alexandru, 60
 Bassarabescu, I. A., 49, 50, 52, 58, 64, 70,
 97, 302, 306
 Başkirțev, Maria, 680
 Baudelaire, Ch., 51, 56, 92
 Bauer, Emil, 369
 Bauhberg, R., 155
 Baumbach, Rud., 720
 Bădescu, Ilie, 41
 Bădescu, I. Scipione, 79, 120
 Bălan, Iosif, 72
 Bălan, N., 46, 62
 Bălășel, T., 585
 Bălășescu, Nifon, 109
 Bălcescu, N., 50, 68, 82, 129, 194
 Bălușescu, Maria, 62, 63
 Bănățeanu, Paul, 70
 Bănățeanu, V., 719
 Băncilă, Octav, 101
 Bărnăuțiu, Simion, 50, 243, 583
 Bârlea, Ovidiu, 280, 308, 679
 Bârluț, Ion, 307
 Bărnă, Nicolae, 319
 Bârsan, Zaharia, 105, 312, 490
 Bârseanu, Andrei, 62, 63, 77, 78, 99, 130,
 396, 469, 487
 Bârsescu, Agatha, 62, 63
 Bătă, Ovidiu, 658
 Beck, Erich, 7, 591, 611, 658, 664
 Bejan, Elisaveta, 391
 Belcot, Cazimir, 627
 Beldeanu, Ion, 723
 Beldiman, Al., 36
 Beldiman, V., 144
 Belimace, C., 59
 Bella, Stefano della, 106
 Bendela, Epaminonda, 426
 Bendescu, Vianor, 292
 Bendeveschi, Mihai, 357
 Beranek, Iuliu, 70
 Béranger, Pierre-Jean de, 720
 Berar, M., 82
 Berariu, Constantin, 619, 718, 719
 Berariu, Gavril, 237
 Berariu, Ion, 261, 286, 462
 Berdan, Lucia, 314, 674
 Berindei, Dan, 37
 Berințan, G., 623
 Bertrand, Henri-Gratien, 727
 Beuca-Costineanu, Sever, 496, 617, 618,
 628
 Bianchi, El., 121
 Bianu, Ioan, 13, 33, 35
 Bibescu, Gheorghe Dimitrie, 65, 130
 Bibescu, Maria, 65
 Bibescu, Martha, 109
 Bilețchi-Oprișeni, Axentie, 46, 719
 Bizovi, Vasile, 323
 Bjørnstjerne, Martinius Bjørnson, 51,
 125
 Blaise, A. G., 111
 Blajejici, Teoctist [Teoctist Șoimul], 8,
 225, 230, 231, 237, 279, 564, 565, 566,
 569, 599, 726
 Blaremburg, Eliza de, 131
 Blaremburg, Vladimir, 17, 41, 107
 Blassy, Carl, 369
 Bocancea, Temistocle, 618, 619
 Bocancea, Teofil, 272, 651, 652
 Boccaccio, Giovanni, 51
 Bodea, Cornelia, 427
 Bodnar-Bodnărescu, Mihai, 426
 Bodnărescu, Samson, 184, 583
 Bodnărescul, Leonidas, 20, 21, 40, 223,
 224, 280, 295, 564, 566, 571, 593, 594,
 618, 619, 623
 Boerescu, Vasile, 109
 Bogdan, Nicolae A., 91
 Bogdan, Th. A., 122
 Bogdan-Dascălu, Doina, 220
 Bogdan-Duică, G., 50, 156, 253, 306, 671
 Bogrea, Vasile, 103
 Bohateretș, K. D., 652
 Boileau, Nicolas, 720

- Boiu, Zaharia, 76
 Bojâncă, Florica, 38
 Bojâncă, Matei, 38
 Bojincă, Damaschin T., 38, 39, 74
 Bolcoş, L., 69
 Bolintineanu, Dimitrie, 17, 41, 42, 46, 47,
 51, 68, 75, 76, 88, 94, 95, 105, 108, 109,
 117, 121, 122, 216, 311, 429, 464, 578,
 580, 600
 Bolliac, Cezar, 76, 87, 88, 131
 Bologa, I., 125
 Bolohan, Apolo, 49, 718
 Bonaparte, Napoleon, 70, 293
 Borgia, Dim., 244
 Borgia, Ermil, 17
 Borkowski, Iacov, 369
 Bornemisa, Sebastian, 62
 Bortos, Romănuţ, 73
 Borza, Alexandru, 78
 Bostan, Grigore C., 280, 295, 568, 582,
 590, 602, 608, 625, 629, 630, 633, 638,
 643, 646, 666, 667, 674, 721
 Bostan, Lora, 280, 568, 582, 590, 602, 608,
 625, 629, 630, 633, 638, 643, 646, 667,
 674
 Bot, Livia, 33
 Bota, Moise, 17
 Botezatu, S., 111
 Botiş, T., 72
 Bouquet, M., 111
 Brad, Ion Ionescu de la, 17, 54, 110, 112
 Branişte, Valeriu, 671
 Bratu, Gabriel, 692
 Brăboiu, P. U., 464
 Brădăţan, Aura, 587
 Brăilean, Traian, 653
 Brătescu-Voineşti, I. Al., 13, 46, 49, 52,
 64, 69, 77, 186, 298, 302, 305, 478
 Brătianu, Ion C., 69, 95, 131
 Brătianu, D., 131
 Brâncoveanu, Constantin Vodă, 32, 193
 Brâncuşi, C., 70
 Breazu, Ion, 307
 Breazul, George, 295
 Brote, Eugen, 81, 125
 Bruyère, Jean de la, 139
 Bryman, Alan, 28
 Bucevschi, Dimitrie, 323, 614, 651
 Bucevschi, Epaninonda, 650, 655
 Buchenthal, Constantin, 579
 Buchenthal, Victoria de, 596
 Budai-Deleanu, Ion, 156, 157, 215, 469,
 562
 Budişan, I., 291
 Bugnariu, Iuliu, 464
 Bujor, Sandu, 468
 Buliga, Gherasim, 593
 Bumbac, Ion I., 27, 41, 44, 240, 259, 260,
 261, 273, 284, 285, 384, 385, 404, 460,
 462, 582, 583, 584, 725
 Bumbac, Iulia, 391
 Bumbac, Vasile, 231, 259, 261, 262, 378,
 379, 462, 487, 489, 578, 579, 580, 581,
 582, 600, 655, 670, 727
 Burada, Teodor, 17, 41, 59, 60
 Bürger, Gottfried August, 32, 51
 Burlă, Vasile, 583, 674
 Buzatu, Constanţa, 293, 571, 604, 643
 Buzea, Florentina, 689
 Buzilă, Serafim, 579
 Buzilă, Ştefan, 392, 393, 394
 Buzincu, Aurel, 643
 Byron, George Gordon Noel, 51
 Cacoveanu, Ştefan, 718
 Calinciuc, Ioan, 422
 Calinic [mitropolitul], 131
 Callimachi, Scarlat [domnitorul], 146,
 193
 Calmuţchi, Nicolai, 222
 Calmuţchi, Vasile, 608, 609, 618
 Camariano, Nestor, 129
 Camilar, Eusebiu, 239, 726
 Camilar, Mihai, 323
 Camões, Luís Vaz de, 108
 Candiano-Popescu, Al., 93
 Candrea, Gh., 100
 Canianu, Mihail, 92, 679
 Cantacuzino, Constantin, 32
 Cantacuzino, Ecaterina, 390
 Cantacuzino, Ioan, 559
 Cantemir, Antioh, 73, 107
 Cantemir, Dimitrie, 38, 50, 138, 193
 Cantemir, Traian, 667

- Carabașiu, Nicolai, 291
 Caragiale, I. L., 17, 43, 46, 50, 51, 56, 64, 69, 84, 85, 86, 97, 98, 100, 104, 105, 121, 127, 170, 177, 180, 184, 185, 306, 690
 Caragiale, Iorgu, 170
 Carcalechi, Gheorghe-Constantin, 36
 Carcalechi, Zaharia, 17, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 64, 65, 148
 Cardaș, Gh., 645
 Cardiez, O., 155
 Carol I [regele României], 56, 58, 158, 167, 246, 483, 486, 646, 683
 Carp, Petru P., 179
 Carucci, Giosuè, 71
 Castillie, Hyppolyte, 95
 Catargiu, Constantin, 152
 Catina, Ion, 56
 Cavadia, G., 86
 Cazan, Onu, 723
 Cazzavillan, Luigi, 17, 66
 Călin, Liviu, 693
 Călinescu, George, 140, 149, 155, 157, 160, 167, 176, 180, 185, 217, 485, 563, 582, 584, 674, 676, 691, 693, 694
 Călinescu, Miron Mihai, 41, 44, 182, 240, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 272, 284, 308, 309, 379, 383, 384, 404, 571, 572, 725
 Călugăru, Alice, 401, 490
 Cămărașul, Vasilie, 95
 Căraș, Nico, 495, 653
 Cărașu, Mihai, 414, 587
 Cătană, George, 17, 41, 46, 78
 Cămpineanu, Ion, 131
 Căndea, Ion, 244
 Căndea, R., 50, 719
 Cârdei, Adelina I., 718
 Cărlan, Nicolae, 216, 323, 414, 571, 659, 723
 Cârlova, Vasile, 46, 68, 100, 131, 429, 559, 593
 Cârsteian, Petre, 719
 Ceaurul, Vasile, 113
 Ceaușu, Mihai-Ștefan, 9, 157, 621
 Cehov, A. P., 51, 103
 Cellini, Paul, 120
 Cenușă, Mircea, 417, 582
 Cerghit, Ioan, 29
 Cerna, Mia, 49, 718
 Cerna, Panait, 50, 64, 104, 298, 316, 477, 480, 653, 691
 Cernov, Alexandrina, 721
 Cerri, Gaetano, 641
 Cervantes Saavedra, Miguel de, 51, 85
 Chamisso, Adalbert, 78
 Chateaubriand, François-René de, 113
 Chebac, V., 83
 Chelariu, Tr., 49, 50, 718, 719
 Chelcea, Septimiu, 29
 Chendi, Ilarie, 62, 64, 73, 100, 124, 406, 407, 490, 653, 680
 Cherbuliez, V., 92
 Chiaburu, Elena, 559
 Chiffa, Emil A., 97, 315, 317
 Chiriacescu, Rodica, 665
 Chladek, Anton, 39, 65
 Chlopina, G., 49, 718
 Cicero, 51, 108
 Cihac, S. Iacob, 108
 Cimpoi, Mihai, 172
 Cioban, Maria, 105, 405, 406, 407, 728
 Ciobanu, Ștefan, 34
 Ciocărlan, Ion, 291, 317
 Cioculescu, Șerban, 40
 Cioloca, Dimitrie, 719
 Cionca, Nina, 571
 Cionchin, Ionel, 220
 Ciopraga, C., 302, 306, 318, 321, 406, 633, 643
 Ciorănescu, Alexandru, 410
 Ciorănescu, Ion, 84
 Ciornei, Aurelian, 295
 Ciotori, D. N., 301
 Cipariu, Timotei, 125, 158, 244, 419
 Cipou, Petru, 73
 Cișeș, Lucia, 320
 Cistelean, Al., 681
 Ciubotaru, Ion H., 87, 577, 587, 679
 Ciucianu, Emilian I., 67
 Ciupală, Alin, 390
 Ciura, Al., 63, 100
 Ciurea, Constantin, 567
 Ciurcu, Al., 91

- Ciurcu, Maria, 36
 Ciurcu, Zoița Fr., 390
 Claudius, Matthias, 108
 Climescu, N., 167
 Clopoțel, Ion, 104, 105, 106
 Clozius, Gheorghe, 74
 Cobălcescu, Gr., 131, 190
 Cobilanschi, Simion, 323
 Coca, Calistrat, 41, 44, 240, 284, 387, 597, 598, 610, 725
 Coca, G., 49, 718
 Coca, Minodora, 391
 Cocârlă-Leandru, Ion, 491, 618, 628, 629, 637, 638, 718
 Cocinschi, Iancu, 655
 Cocorescu, Iulia, 58
 Cocuz, Ioan V., 24, 25, 215, 223, 357, 417
 Codreanu, G. [George Tofan], 50, 357, 478, 620, 719
 Codreanu, Gheorghe, 114, 135
 Codreanu, Ioan, 135
 Codreanu, Mihail, 48, 50, 70, 98, 106
 Codreanu, Nicolae, 114
 Codrescu, Theodor, 17, 41, 42, 155, 156
 Cojocar, Justinian-Remus A., 605
 Cojocar, Gheorghe, 639
 Colette, Sidonie-Gabrielle, 720
 Comșa, D., 81, 124
 Comșulea, Elena, 20
 Conachi, Costache, 429, 559
 Confucius, 51
 Conscience, Hendrik, 194
 Constant, Benjamin, 61
 Constant, Savin, 681
 Constantinescu, Alexandru, 640
 Constantinescu, Fane, 71
 Constantinescu, Tr. D., 78
 Conta, Vasile, 62
 Conta-Kernbach, Ana, 640
 Coppé, François, 67, 320
 Corbu, Daniel, 167
 Cornea, Paul, 265
 Corvin, Matei [regele], 31
 Cosma, Anton, 187
 Cosma, Viorel, 579
 Cosmovici, V., 125
 Cosovici, Aglaia, 391
 Costa, I., 105
 Costache, Veniamin, 146
 Costescu, M., 131
 Costin, Dimitrie cav. de, 392
 Costin, Hortense, 392
 Costin, I., 70
 Coșbuc, G., 46, 47, 50, 62, 63, 64, 70, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 85, 99, 100, 102, 104, 105, 124, 126, 127, 174, 185, 186, 298, 312, 314, 470, 480, 487, 617, 637, 680, 686, 691
 Cotlarciuc, Nico, 40
 Cotos, Nicolae, 300, 486, 487, 492, 638, 639, 662, 725
 Cotruș, Aron, 46, 47, 62, 77, 105, 491
 Cottin, Sophie Ristaud, 107
 Covalciuc, Dumitru, 44, 597, 616, 636, 661, 721, 722
 Crainic, Nichifor, 104
 Cratchi, E. O., 720
 Creangă, Ion, 46, 50, 51, 52, 54, 56, 58, 82, 87, 104, 124, 166, 167, 170, 177, 186, 194, 302, 303, 308, 648, 668
 Crețeanu, G., 68
 Creția, Petru, 172
 Crețu, Ion, 167, 292, 613
 Crețu, Stănuța, 181, 568, 602
 Cristescu, Florian, 317
 Crudu, Tiberiu, 103
 Cubini, F. R., 86
 Cuciuran, Gheorghe, 113
 Cuciureanu, Mihai, 593
 Cucu, Dorothea P., 71
 Cucu, Dumitru, 357
 Cugler-Poni, Matilda, 72, 79, 86, 312, 405, 464, 670, 674, 675, 676, 728
 Cujbă, S., 83
 Culea, Apostol, 103
 Cunțan, Maria, 62, 63, 401, 406, 407, 490
 Cuza, A. C., 312
 Cuza, Al. I., 41, 56, 60, 84, 85, 87, 109, 158, 163, 166, 193, 194, 290, 293
 Czaki, Emerich, 149
 D'Annunzio, Gabriele, 67
 Damé. Fr., 98, 102
 Damian, C., 52

- Dan, Dimitrie, 285, 491, 557, 558, 561,
566, 597, 602, 604, 614, 719
- Danilescu, Petre, 17, 46, 80
- Darvari, D., 36
- Dascăl, Mihai, 162
- Dascălu, Crișu, 220
- Daszkewicz, Animpodist, 646
- Datcu, Anastasia, 390
- Datcu, Jordan, 280, 287, 288, 432, 571,
577, 587, 604, 605, 619, 668, 674, 679
- Daudet, Alphonse, 51, 67, 85, 91
- David, Doina, 686
- Dăianu, E., 492
- Decebal, 103
- Delamarina, Victor Vlad, 74, 124, 125
- Delavrancea, Barbu Șt., 46, 49, 50, 52, 58,
66, 69, 91, 96, 99, 104, 302, 304
- Deledda, Grazia, 67
- Delion, Pavel, 624
- Delpit, A., 92
- Dembitzki, H., 120, 122
- Demciuc, Vasile M., 605
- Demetrescu, Anghel, 86
- Demetrescu, C., 100
- Demetrescu, G. Mirela, 54
- Demetrescu, Traian, 48, 63, 71, 92
- Demetriu, Ștefan, 17, 66
- Demetrius, V., 56
- Densușianu, N., 96
- Densușianu, Ov., 35, 490
- Depărățeanu, Alexandru, 71, 88, 312, 317
- Derjavin, Gavril Romanovici, 567, 726
- Diaconescu, Constantin, 84
- Diaconovici, Corneliu, 566, 576, 579
- Diderot, Denis, 111
- Dima, Alexandru, 28, 50, 320
- Dimitriadi, Mircea C., 121
- Dimitriu, Eugen, 311, 414, 571, 623, 650
- Dimitrovici, Ilie, 323
- Dimitrovici, Porfiriu, 8, 41, 44, 224, 225,
231, 375, 457, 458, 563, 564, 565, 725
- Djuvara, T. G., 121
- Doboș, Filaret, 653, 662, 663
- Dobrescu-Argeș, C., 55
- Dobrogeanu-Gherea, C., 63
- Dolman, D. H., 478, 728
- Domnișoru, Șt., 301, 471
- Dongorozi, I., 691
- Donici, A., 48, 72, 73, 84, 108, 111, 113,
114, 236
- Dostoiievski, F. M., 51, 85
- Doussault, Charles, 58
- Dracinschi, Constantin, 719
- Dracinschi, Nicolae, 474, 626, 627, 628,
629, 718, 719
- Dragnea, S. Radu, 84
- Dragomir, Laurențiu, 328
- Dragomirescu, Mihail, 11, 17, 41, 43, 50,
51, 64, 97, 98, 680
- Dragoslav, Ioan, 84, 253, 318
- Drăgănescu, D., 83
- Drăgoi, Gabriela, 80, 190, 677, 689
- Drăgușanul, Ion, 295
- Drumur, G., 49, 718
- Dugan-Opaiț, Arcadie, 633, 634, 646
- Dugan-Opaiț, Ilie, 297, 633, 637
- Dugan-Opaiț, Valerian, 46, 297, 633, 634,
635, 636
- Dulfu, P., 62, 69, 105, 289, 312, 400, 494,
718
- Dumas, Al., 51, 105, 190
- Dumas, Al. fiul, 91
- Dumitrașcu, I. G., 57
- Dumitrașcu, N. I., 46
- Dumitrescu, Nicu P., 67
- Dumitrescu-Bistrița, Gh. N., 41, 46
- Dumitru, Livia, 684
- Dunăreanu, Elena, 14, 15, 16, 41, 67, 75,
81, 124
- Dunca-Schiau, Constanța de, 63, 401
- Durand, Pierre, 111, 139
- Durnea, Victor, 313, 650, 674
- Duschek, Fr., 101
- Dutciac, Viorel, 626
- Dvořák, Karl, 654
- Eckhardt, R., 32
- Eckhart, Ferdinand, 426
- Economu, Radu, 145
- Efram, G. A., 301
- Eftimiu, Victor, 57, 64, 70, 71, 125
- Ehrlich, B., 593
- Ekart, Petru, 23, 223
- Ekhard, Ioan, 227, 266, 276, 457, 459, 564

- Elisabeta [Regina României, Carmen Sylva], 57, 58, 67, 70, 73, 75, 76, 79, 86, 91, 102, 105, 123, 158, 319, 320, 405, 478, 589, 670, 684, 685, 686, 728
- Emilian, Cornelia, 118, 390
- Eminescu, Mihai, 31, 43, 44, 46, 47, 50, 53, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 69, 72, 73, 75, 76, 77, 81, 85, 93, 99, 100, 104, 105, 121, 125, 151, 154, 159, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 177, 183, 184, 186, 190, 194, 246, 253, 312, 313, 319, 469, 471, 478, 487, 495, 575, 578, 579, 580, 582, 583, 588, 592, 593, 606, 607, 608, 615, 622, 624, 645, 648, 655, 680, 685, 718
- Eminovici, Gheorghe, 169
- Eminovici, Raluca, 169
- Enăchescu, Constantin, 29
- Enescu, George, 63, 67, 685
- Engel, Johann Christian, 117
- Esarcu, C., 99
- Euripide, 51
- Eustatievici, Dimitrie, 36
- Evseev, Ivan, 408
- Fabian, Romul, 48
- Fabian, V., 156
- Fagure, E. D., 50
- Faiciuc, Elisabeta, 19, 20
- Faifer, Florin, 157, 162, 566
- Falke, Gustav, 720
- Farago, Elena, 64, 79, 405, 471, 640, 670, 690, 691, 692, 693, 728
- Faust-Mohr, M., 70
- Fătu, A., 114
- Fekete, Ioan, 419
- Felix, I., 55
- Fénelon, François de Salignac de la Mothe-, 107, 108
- Ferdinand [rege], 621
- Feuillet, O., 91
- Fieweger, K., 179
- Filimon, Grigore, 357
- Filimon, Nicolae [Nichita Felinărescu], 87
- Filip, George, 17, 65, 66
- Filipciuc, Ion, 593, 646, 669
- Filipescu, Teodor, 100
- Filtsch, S., 17, 67
- Flammarion, Camille, 92, 689
- Flechtenmacher, A., 87
- Flechtenmacher, Maria, 87, 401
- Flocea, I., 652
- Flondor, Constantin cavalier de, 392
- Flondor, Isabella, 392
- Flondor, Iancu, 357, 620, 664
- Flondor, Tudor, 357, 619
- Florea, Ana, 125
- Fogt, D. Ioan, 137
- Fontaine, Jean de la, 107, 108
- Forgaci, Adrian, 264, 494, 496, 623, 624, 718
- Formanek, Jaromir, 654
- Fortunescu, C. D., 691
- Fotea, Mircea, 587
- Fotino, Al., 155
- Fotino, Dionisie, 76
- France, Anatole, 51, 130
- Franklin, B., 51, 110
- Franko, Ivan, 579
- Franzos, K. E., 589, 593
- Frâncu, Ion, 32
- Frâncu, Th., 100
- Frânculescu, Mircea, 156
- Frederic II, 107
- Friedwagner, Matthias, 619, 631, 644, 668, 669
- Fröbel, Friedrich Wilhelm August, 115
- Froicu, Petru, 590, 623, 650, 665
- Frunză, Maria, 157
- Fulda, Ludwig, 689
- Fundescu, I. C., 17, 41, 87, 88, 105, 119
- Funk, V., 273, 727
- Furduianu, I., 73
- Furtună, Angela, 723
- Furtună, D., 46
- Furtună, I. Șt., 123
- Gabrielescu, Virgil, 103
- Gaedetz, A., 82
- Galaction, G., 46, 50, 77
- Galeriu, Constantin, 134
- Gali, Ioan, 69

- Gane, N., 54, 58, 68, 69, 76, 82, 85, 87,
120, 125, 162, 172, 173, 174, 175, 176
- Gane, Tamara, 239
- Gaudi, H. de, 129
- Gaudi, H. V., 65
- Gautier, Th., 51
- Gârbea, G. O., 71
- Gârleanu, Emil, 11, 17, 41, 43, 50, 51, 64,
69, 97, 185, 283, 490, 640
- Gârleanu, P. I., 49
- Geibel, Em., 589
- Georgescu, I. B., 691
- Georgescu, Nicolae, 645
- Georgescu, Th., 86
- Gerota, C., 691
- Gessner, S., 36
- Gheorghieasa, Petru, 318
- Gheorghiu, I., 401
- Gherasim, Vasile, 50, 186
- Gherman, Atanasie, 491, 729
- Ghibu, Onisifor, 62, 63, 77
- Ghica, Costachi, 148
- Ghica, Dimitrie, 65
- Ghica, Elena, 109
- Ghica, Grigore, 594
- Ghica, Ion, 32, 140
- Ghica, M. D., 109
- Ghica, Pantazi, 41, 42, 94
- Giușcă, Speranția, L., 49
- Glodeanu, P., 123
- Göbl, Carol, 17, 60, 122
- Göbl, Francisc, 17, 53, 66, 122
- Göbl, Gustav, 17, 122
- Göbl, Iosif, 17, 122
- Göbl, Ștefan, 17, 122
- Goethe, Johann Wolfgang von, 32, 51,
193, 261, 580, 599, 606, 615, 666, 727
- Goga, Octavian, 46, 47, 48, 50, 60, 62, 63,
64, 70, 76, 77, 83, 100, 125, 177, 185,
245, 298, 316, 475, 476, 490, 623, 629,
631, 637, 727
- Gogan, Petre Popescu, 621
- Gogol, Nikolai Vasilievici, 607
- Goian, Casandra, 38
- Goian, Leon, 583
- Goldner, H., 59
- Goldoni, Carlo, 148
- Golescu, Dinicu, 36
- Gorjan, Ion Gherasim, 17
- Gorjan, P., 122
- Gorki, Maxim, 51, 67, 689
- Gorovei, Artur, 46, 80, 223, 298, 719
- Gorun, I., 490
- Gorymyka [Krupczinski], Jan, 246
- Grandeia, Gr. H., 119, 130, 170
- Grămadă, Ion, 263, 264, 491, 584, 595,
640, 641, 642, 643, 646
- Grămadă, N., 46, 50, 719
- Grăsoiu, Dorina, 321
- Greceanu, I. D., 86
- Grecescu, Ioan D., 121
- Greco [Greciuc], Vasile, 50, 357, 358,
438, 492, 644, 654, 664, 665, 719, 728
- Greco, Aristeia, 391
- Greń, Zbigniew, 41
- Grénier, Ed., 67
- Gribovici, Ambrozie, 323
- Gribovici, Eufrosina, 392
- Gribovici, Ioan, 398
- Grid, Eustatie, 33
- Grigorcea, Iancu cav. de, 369
- Grigorcea, Olga, 390, 391
- Grigore, Monica-Livia, 686
- Grigorescu, C., 167
- Grigorescu, Nicolae, 12, 70, 84, 98, 101,
481, 650, 685
- Grigoriu-Rigo, Gr., 70
- Grigorovici, Radu, 145, 156, 377
- Grigorovitz, Em., 246, 316, 483, 486, 490,
605, 606, 607, 608
- Grigoroviță, Mircea, 255, 392, 608
- Grillparzer, Fr., 51
- Grozdan, D., 48
- Grünichevici, Mircea, 718
- Gubini, Franț, 121
- Gusti, Dimitrie, 42, 48, 85, 108, 116, 143,
144, 154, 155, 156
- Gusti, Ștefan-Constantin, 154
- Gutenberg, Johann, 31
- Gutter, Josef von, 671
- Hacman, Eugeniu, 226, 228, 412, 426,
660
- Hacman, Maximilian, 475, 652, 660, 661

- Hacman, Vasile, 660
 Hagedorn, Fr., 720
 Halévy, L., 91
 Halip, Gr., 584
 Halippa, P. N., 102
 Hammurabi, 74
 Hangiu, I., 37, 54, 56, 62, 96, 97, 99, 185, 216, 417
 Haracóva, Mihail, 720
 Haret, Spiru, 17, 41, 83, 84, 90
 Hasdeu, Al. P., 84
 Hasdeu, B. P., 58, 68, 80, 84, 85, 87, 104, 119, 121, 280, 574, 578, 585, 587, 676
 Hasdeu, Iulia, 53, 67, 320
 Hațeganu, I., 123
 Hârlescu, D., 101
 Heine, Heinrich, 51, 70, 84, 190, 319, 320, 589, 674, 720
 Heliade-Rădulescu, Ion, 17, 41, 42, 46, 48, 51, 57, 66, 72, 109, 119, 120, 131, 216, 429, 580, 593
 Hell, Ignace-Xavier Hommaire de, 114
 Helvétius, Claude Adrien, 107, 108
 Henția, Sava, 54
 Hérédia, José Maria de, 51
 Hermann, Bruno, 78
 Herodot, 51, 95, 231, 232, 726
 Hodocin, Agnes, 153
 Hodocin, Carol Mihalik de, 113, 114, 136, 149, 150, 151, 152, 153
 Hodorean, Ioan, 78
 Hodoș, Constanța, 64, 401, 490, 682, 690
 Hodoș, Alexandru I., 92
 Hodoș, Nerva, 33, 35, 66
 Hoffmann, Franz, 589
 Hoffmannsthal, Hugo von, 720
 Hogaș, Calistrat, 174
 Holban, G., 85
 Homer, 50, 108, 113, 166, 580
 Horațiu, 51, 116, 134, 580, 668
 Horea [Vasile Ursu], 119
 Hossu-Longin, Elena Pop, 97
 Hrehor, Constantin, 238, 239, 253, 255, 568
 Hrib, Toader, 616
 Hrisoverghi, Alexandru, 593
 Huffeland, Christoph Wilhelm, 76, 726
 Hugo, Victor, 51, 69, 190
 Hulea, Ovidiu, 315
 Hulubei, Matei, 25
 Humpel, W., 86
 Hurmuzachi, Alexandru [Alec], 216, 368, 374, 418, 573
 Hurmuzachi, Constantin, 374
 Hurmuzachi, Doxachi, 217, 374
 Hurmuzachi, Elena, 374
 Hurmuzachi, Eliza, 374
 Hurmuzachi, Eudoxiu, 216, 226, 374, 426
 Hurmuzachi, Eufrosina, 374
 Hurmuzachi, Gheorghe, 216, 374, 418, 420, 573
 Hurmuzachi, Natalia, 384, 391
 Hurmuzachi, Ștefania, 390, 391
 Huțan, Vasile, 618, 629, 630, 718.
 Iacob, Dan-Dumitru, 322
 Iacoban, Mircea-Radu, 617
 Iacobescu, Mihai, 40, 42, 223, 239, 253, 255, 321, 322, 324, 325, 330, 568, 602, 621
 Iacobsohn, Ana de, 131
 Iancea, Stela, 686
 Iancu, Avram, 63, 69, 91, 585
 Ianoș, Isidor cav. de, 369
 Ianov, Ioan, 85, 115
 Ibrăileanu, Garabet, 167, 305
 Ibsen, H., 51
 Ienăchescu, Gh., 167
 Ieremievici, Art., 270
 Ieremievici-Dubău, Constantin, 594
 Ieremievici-Dubău, Ioan, 231, 280, 281, 592, 593, 594
 Ieremievici-Dubău, Nicolae, 218, 594
 Ieșanu, Isidor, 609, 610, 611
 Ighel-Deleanu, Ilie, 318
 Ieșanu, Isidor, 285
 Iliescu, Ion, 559
 Iliescu, Leontin, 483
 Ilinca, Rodica, 694
 Ilișiu, Ioan, 679
 Iliuț, Emanuel, 255
 Iluț, Petru, 29
 Ioanid, George, 87
 Ioanid, Gh., 17

- Ioanițiu, Th., 17
 Ionașcu, George, 718
 Ionescu, Al., 17
 Ionescu, Dim. C., 17
 Ionescu, G., 17, 66, 122
 Ionescu, Ioan S., 291
 Ionescu, N. T., 61
 Ionescu, Năstase, 86
 Iordache, Emil, 145
 Iorga, Al. S., 106
 Iorga, Nicolae, 12, 17, 35, 41, 43, 50, 51, 57, 71, 84, 92, 96, 97, 99, 100, 102, 103, 104, 112, 248, 253, 295, 307, 317, 438, 475, 477, 478, 490, 576, 577, 582, 590, 609, 634, 637, 640, 641, 642, 643, 644, 647, 662, 676, 679, 681, 729
 Iorgovici, Marcu, 219
 Iorgovici, Paul, 17, 34, 219, 220
 Iosif, Nicolae, 77
 Iosif, Șt. O., 46, 48, 62, 72, 73, 74, 77, 79, 90, 99, 106, 127, 185, 312, 316, 470, 478, 490, 640, 647, 653, 691
 Iov, Dimitrie, 67, 104
 Iovița, Ion, 17
 Ipsilanti, Al., 97
 Irimescu, Mircea, 590, 626, 655, 656, 659, 661, 662, 663, 664, 665, 668
 Iroaie, Petru, 46
 Iser, I., 70
 Isopescu, Claudiu, 23, 31, 32, 223
 Isopescu, Dimitrie C., 218
 Isopescu, Octavian-Silvestru, 646, 654, 661, 662
 Isopescu, Samoil V., 382, 590, 651, 655, 661, 727
 Isopescu, Vasile, 655
 Isopescul, Aglaia, 390, 391
 Ispirescu, Petre, 17, 41, 46, 54, 58, 69, 71, 76, 80, 122, 124, 286, 287, 288, 464, 585
 Istrati, C., 55
 Istrati, N., 74, 111, 113, 114, 115
 Istrati, P., 50
 Iuga, Elena, 390
 Ivan, Nicolau, 76
 Ivanovici, Ioan, 86
 Ivanovici, Sofronie, 70
 Jahoda, Josef, 720
 Janin, J., 190
 Jarnik, Jan Urban, 46, 130
 Jitariu, Procopie, 719
 Jordan, Louis, 172
 Joseph, Franz [impăratul], 245, 575, 727
 Jukovski, Vasili Andreevici, 238
 Kaindl, Raimund Friedrich, 603
 Kaminski, Ermina, 88, 89
 Kant, Immanuel, 612
 Kaufmann, A., 111, 112
 Kernbach-Tatușescu, Cornelia [Cornelia din Moldova], 88, 89, 405, 670, 676, 677, 728
 Khayyâm, [Châjjam apare în text] Omar, 62
 Kipling, Joseph Rudyard, 51
 Kirileanu, Simion T., 318
 Kiseleff, Pavel, 135
 Klein, J. M., 58
 Knapp, F. X., 226, 433, 565
 Knigge, Freiherr Adolph Franz Friedrich Ludwig, 107
 Kogălniceanu, Mihail, 17, 41, 42, 50, 51, 54, 56, 81, 84, 86, 95, 110, 111, 112, 116, 131, 132, 139, 140, 147, 158, 194, 216, 429, 431
 Kotzebue, August von, 432
 Kotzebue, Wilhelm de, 111
 Krafft, W., 17, 34, 67, 74
 Krasowska, Helena, 410
 Kremnitz, Mite, 685
 Kretzulescu, Nicolae, 193
 Krupka, Otto, 369
 Kuparenko, Johan Ritter von, 646
 Labische, E., 91
 Lagerlöf, Selma, 67, 72, 74
 Lamartine, Alphonse de, 103, 107
 Lanivski, George, 492
 Lapedatu, Ioan I., 62, 63
 Lazăr, Gheorghe, 36, 50, 106, 562
 Lăpedatu, I., 68
 Lăpușneanu, Al., 114
 Lăzăreanu, G. A., 66
 Lecca, Constantin, 39, 65, 96

- Lecca, H., 48, 99
 Lemeni, Gheorghe, 135
 Lenau, Nikolaus, 51, 720
 Leon, Aurel, 676
 Leonte, Liviu, 37
 Leopardi, Giacomo, 51, 102, 103
 Lerescu, Ioan C., 131
 Lermontov, Mihail Iurievici, 74, 720, 727
 Lessing, Gotthold Ephraim, 51, 103
 Leu, Paul, 587
 Lianu, Teofil, 718
 Licea, I., 103
 Licescu, V. M., 91
 Liciu, Petre, 56, 627
 Linné, L. [Carl von Linné], 108
 List, Friedrich, 383
 Litviniuc, Romul, 369
 Livancici, Petru, 70
 Loebel, Arthur, 651, 656, 657, 658
 Loghin, Constantin, 22, 23, 40, 217, 219,
 223, 224, 225, 229, 231, 239, 240, 259,
 262, 264, 266, 279, 280, 370, 375, 417,
 418, 420, 438, 561, 563, 564, 566, 571,
 582, 583, 584, 587, 590, 602, 604, 605,
 608, 609, 614, 617, 618, 619, 625, 627,
 629, 630, 633, 638, 643, 673
 Logothetti, Louis conte, 392
 Loichiță, Vasile, 488, 718, 719, 720
 London, J., 610
 Loti, P., 91
 Lovinescu, Eugen, 64, 97, 149, 265, 302,
 306, 406, 629, 633, 694
 Lucan, Mihai, 639
 Lucan, Vasile, 652, 729
 Luceac, Ilie, 374, 721
 Luchian, Ștefan, 101
 Lucrețiu, 51
 Lukaszewicz, Anton, 368
 Lupan, Elena, 728
 Lupaș, Ioan, 36, 62, 97
 Lupea, N., 122
 Lupescu, Mihail, 17, 46, 104
 Lupu, Ioan, 129
 Lupu, Vasile [domnitorul], 61, 117, 125,
 262
 Lupu-Morariu, Octavia, 46, 458, 492,
 650, 719
 Luther, Martin, 287
 Luța, Petre, 226, 433
 Macedonski, Al., 43, 46, 47, 50, 51, 52,
 53, 85, 91, 92, 120, 121
 Macovei, Averchie, 263, 464, 605
 Macovei, N. I., 71
 Maeterlinck, Maurice, 691
 Maintenon, Françoise d'Aubigné,
 Marquise de, 110
 Maior, Petru, 17, 35, 36, 50, 63
 Maiorescu, Ioan, 583
 Maiorescu, Livia, 93, 162
 Maiorescu, Titu, 81, 84, 85, 161, 163, 166,
 170, 171, 172, 177, 179, 183, 184, 186,
 190, 286, 406, 495, 615, 685
 Maistre, Xavier de, 720
 Mandicevschi, Ecaterina, 579
 Mandicevschi, V., 579
 Mandiuc, Ilie, 719
 Manguica, Simeon, 17, 41
 Manolescu, Gr., 62, 131
 Manu, E., 86
 Manu, G., 117
 Mareș, Ion, 605
 Marcovici, Matei, 222, 725
 Marcu, George, 109, 689, 694
 Marcu, Vasile, 478, 479, 480, 653, 663
 Mareci-Sabol, Harieta, 392
 Marian, Damian, 651
 Marian, Liviu, 22, 23, 40, 223, 235, 236,
 237, 238, 246, 411, 412, 478
 Marian, Simion Florea, 26, 46, 284, 285,
 289, 295, 296, 300, 301, 316, 331, 494,
 576, 584, 586, 587, 593, 646, 672, 678
 Marian, Ștefan, 288
 Marienescu, Atanasie. M., 46, 63, 72, 585
 Marienescu, Valentina, 29
 Marin, Ilie, 49
 Marinescu, Gh., 55
 Marinescu-Marion, Dumitru [Dumitru
 CâmpulungeanuSpicuitorul], 51,
 130, 131
 Marmeliuc, Dimitrie, 298, 476, 646, 667,
 668, 719
 Marmontel, Jean-François, 37
 Masichievici, Partenie, 718

- Massmann, J. F., 94
 Mateevici, Al., 46, 567
 Matheianu, N. I., 67
 Maupassant, Guy de, 51, 67, 71
 Mavrocordat, Alecsandru Ioan, 221
 Maximovici, Eugen, 568
 May, Karl, 689
 Mayerhofer, Th., 54
 Măgură, Lia [Lia Hârsu], 55
 Mălinescu, Iordachi, 38
 Mănuacă, Dan, 177, 180, 187, 302, 304,
 323, 590, 676
 Măzăreanu, Vartolomei, 251
 Măndru, A. [Atanasie Gheorghiu], 104
 Mecu, Nicolae, 195
 Megerle, Ulrich, 287
 Mehedinți, Simion, 99, 185, 640, 647
 Melidon, G., 114
 Mérimée, Prosper, 51, 71, 689
 Meruț, Vasile, 100
 Meșianu, Ioan, 77
 Meșul, Dionisie, 369
 Michelet, Jules, 394
 Mickiewicz, Adam, 666
 Micle, Ștefan, 170
 Micle, Veronica, 62, 63, 92, 170
 Miclescu, C., 54
 Micu, G., 477
 Micu, Samuil, 17, 35
 Micu Moldovan, I., 125
 Mihai, Filip E., 126
 Mihai Viteazul, 38, 46, 63, 65, 76, 82, 85,
 103
 Mihăescu, Alexandrina, 405, 670, 679,
 680, 681, 728
 Mihăescu, Grigore, 679
 Mihăescu-Nigrim, Nicolae Grigore, 679
 Mihăilescu, Ștefania, 390
 Mikuli, Carol, 226, 374, 569
 Milas, Nicodim, 591
 Milesi, Bianca, 62, 63, 116
 Milicescu, Emilia Șt., 304
 Militaru, V., 48
 Mille, Constantin, 63, 70
 Millo, M., 62, 63, 131
 Miloșescu, Pantelimon, 295, 296
 Minovici, Șt., 55
 Minulescu, Ion, 50, 64, 71, 98, 640, 691
 Mircea cel Bătrân, 103
 Mironovici, Gheorghe, 269, 270
 Misail, G., 99
 Mistral, Frédéric, 63
 Mitrofanovici, Veronica, 390
 Miu-Lerca, C., 48
 Mladin, Constantin-Ioan, 225
 Moga, V. S., 99, 562
 Mohanu, C., 187
 Moise, Cilibi, 85
 Moisil, Constantin, 23
 Moldovan, Silvestru, 63, 124, 125
 Moldovanu, Corneliu, 64, 98
 Molière [Jean-Baptiste Poquelin], 51
 Molnar-Piuaru, Ioan, 219
 Montesquieu [Charles-Louis de
 Secondat, Baron de La Brède et de],
 51, 184
 Monti, Vincenzo, 148
 Mór, Jókai, 67
 Morariu, Aurel, 253, 357, 644, 646, 719
 Morariu, Constantin, 50, 243, 261, 285,
 322, 330, 332, 384, 385, 387, 462, 464,
 478, 487, 490, 594, 595, 598, 599, 600,
 601, 602, 611, 718, 719, 720, 727, 728
 Morariu, Eugenia-Olga, 391
 Morariu, Leca [Alexandru], 26, 46, 50,
 239, 291, 412, 415, 457, 459, 460, 462,
 611, 629, 644, 646, 647, 648, 649, 650,
 713, 714, 718, 719
 Morariu, Samoil Andrievici, 8, 23, 41, 44,
 227, 231, 228, 229, 237, 238, 239, 240,
 252, 255, 279, 280, 289, 330, 376, 377,
 378, 393, 396, 410, 412, 415, 564, 566,
 568, 613, 619, 725, 726
 Morariu, Silvestru, 237, 253, 412, 487,
 488
 Morariu, Vasile, 50, 583
 Morariu, Victor, 582, 646, 719
 Moraru, Cornel, 167
 Moréas, J., 51
 Moroșan, George, 464
 Moruzi, D. C., 84
 Motrici, Mircea, 612, 613
 Movilă, Ieremia, 63
 Mrejeru, Leon, 90, 318

- Mumuleanu, Barbu Paris, 96
 Munte, Aspazia, 718
 Muntean, George, 25, 44, 145, 223, 224,
 247, 721
 Munteanu, Ion, 684
 Murărașu, D., 304
 Mureșanu, Andrei, 46, 47, 73, 78, 86, 216,
 217, 272, 419
 Mureșanu, Sevastia, 390
 Mureșianu, Jacob, 68
 Murgescu, Bogdan, 29
 Murgu, Eftimie, 154
 Murguleț, Elena, 217
 Murnu, G., 124
 Musceleanu, Gr., 41
 Musicescu, Gavril, 86, 122
 Musset, Alfred de, 51, 99, 720
 Mustață, Anisia, 391
 Mustață, Ion, 426
 Mușlea, Candid, 33
 Mușlea, Ion, 107, 679
- Nacian. I. L., 69
 Nandriș, Gr., 240, 266, 618
 Naniescu, Iosif, 85
 Napoleon III, 163
 Naum, Alex., 63
 Naum, Anton, 76
 Naum, Teodor, 103
 Nădejde, Ioan, 59
 Nădejde, Sofia, 55, 102, 105, 401, 405,
 670, 682, 686, 687, 688, 689, 728
 Neaga, N., 662
 Neagoe, Ștefan, 17
 Neagoe, Stelian, 40, 621
 Neculce, Ion, 232, 300
 Nedelcea, Tudor, 694
 Negoiteșcu, I., 40
 Negre, Ioan, 149
 Negri, Ada, 720
 Negri, Elena, 62
 Negru, Andrei, 104
 Negru, Natalia, 682
 Negruzzi, C., 37, 46, 50, 51, 52, 57, 58, 73,
 74, 75, 77, 100, 107, 111, 112, 116, 125,
 139, 143, 152, 158, 159, 173, 179, 236,
 238, 302, 303, 429
- Negruzzi, Iacob, 58, 67, 68, 75, 85, 102,
 105, 172, 176, 179, 180, 253
 Negruzzi, Leon, 172, 179
 Negură, Gheorghe, 639
 Negură, Ion, 720
 Nenițescu, Ioan S., 75, 85, 92, 93, 124,
 180, 286, 464
 Neșciuc, Eugen, 44, 240, 264, 274, 289,
 290, 307, 316, 321, 336, 360, 361, 362,
 369, 396, 397, 398, 399, 400, 404, 405,
 465, 612, 613, 618, 620, 626, 635, 638,
 643, 649, 652, 669, 678, 680, 683, 686,
 688, 718, 725, 727
 Neubauer, Ernst Rudolf, 197
 Neunteufel, Alois, 369
 Niagoe, Ștefan P., 38
 Nicoară, Moise, 38
 Nicolau, Maria, 390
 Nicolaus, Ioan, 369
 Nicoleanu, N., 87
 Nicolescu, D., 396
 Nicolescu, Gh. C., 84, 160
 Nicolescu, Remus, 112
 Nicolescu, Vasile, 619, 649, 669
 Niculică, Alis, 577, 670
 Niculiță, Elena, 595
 Niculiță-Voronca [Aurora Voronca],
 Elena, 46, 295, 298, 387, 388, 389, 390,
 401, 405, 407, 495, 496, 618, 670, 671,
 672, 673, 674, 728
 Nietzsche, Fr., 51
 Nifon [Mitropolit], 65
 Nimigeanu, George, 718
 Nistor, Ion I., 21, 40, 41, 44, 50, 156, 217,
 221, 222, 223, 230, 247, 253, 280, 297,
 298, 316, 384, 400, 417, 427, 438, 472,
 559, 563, 566, 590, 593, 594, 620, 621,
 639, 643, 646, 660, 719, 725, 727
 Nistor, Irina-Margareta, 686
 Nistor, Oltea, 719, 720
 Nizet, Marie, 103
 Noailles, Anna de, 109
 Noe, Const., 97
 Nussbächer, G., 20
- Obedenaru, G., 87, 121
 Obregia, Al., 55, 114, 115

- Odobescu, Al., 32, 46, 99, 131, 164, 286
 Ohm, F., 127
 Ohnet, G., 92
 Olaru, Marian, 241
 Olinescu, Dionisie, 671
 Olteanu, Antoaneta, 587
 Olteanu, Pandele, 295
 Onciul, Agripina, 391
 Onciul, Dimitrie, 13, 59, 640, 647
 Onciul, Grigori, 392, 579
 Onișor, V., 63
 Onițiu, V., 63
 Opitz, Martin, 74
 Oprea, Al., 60, 172
 Oprea, Nicolae, 159, 571
 Opreșan, D., 71
 Opreșan, I., 610
 Oproiu, D., 84
 Orășanu, N. T., 17, 41, 51, 95, 131
 Osvadă, Vasile C., 63, 125, 319
 Ovidius [Publius Naso], 51, 58, 85, 114
- Paciurea, D., 70
 Pamfile, Tudor, 46, 96, 103, 104, 295, 672
 Panaiteanu, Marietta, 54
 Pann, Anton, 17, 41, 48, 68, 69, 71, 72, 76,
 78, 80, 123, 124, 559
 Panțu, Zach. C., 99
 Panu, Anastasie, 158
 Papacostea, Cezar, 97
 Papadima, Ovidiu, 129
 Papahagi, P., 105
 Papastate, C. D., 693
 Papiu Ilarian, Al., 156
 Papiu-Valerian, Il., 119
 Papuc, Liviu, 649, 650
 Partenie, P., 103
 Pasailă, Vasile, 669
 Pascal, Blaise, 111
 Pascaly, Matei, 170
 Pașcan, I., 245
 Pașcanu, Orest-Horia, 720
 Pauliucu-Burlă, Vespasian, 478, 652
 Pavelescu, Cincinat, 56, 64, 640
 Pavelescu, Emil, 67
 Pavlovici, Sache, 71
 Păcurariu, Dim., 646
- Păcurariu, Mircea, 568, 572, 579, 591,
 598, 602, 604, 639
 Păunel, Eugen, 719
 Pânzaru, I., 587, 590, 650, 665
 Periețeanu-Buzeu, S., 96
 Pernet, J., 95, 132
 Perpessicius [Dumitru S. Panaitescu],
 171, 592
 Petică, Ștefan, 50, 98
 Petöfi, S., 51, 64, 121, 244, 727
 Petra-Petrescu, H., 49, 50, 62, 63, 291
 Petra-Petrescu, N., 62, 63, 73, 105, 291,
 301, 319, 468, 651
 Petrașcu, N., 70
 Petrescu, Cezar, 41
 Petrescu, Costin, 98
 Petrescu, D. E., 71
 Petrescu, Ioana, 39, 172
 Petrescu, Liviu, 177
 Petrescu-Conduratu, C., 17
 Petrini, Nicolae, 426
 Petrino, Dimitrie, 226, 596, 600
 Petrino-Armis, Eufrosina, 391
 Petrovici, Cristof, 426
 Petrovici, Emilian-Dan, 392
 Petru cel Mare, 138, 139, 221, 293
 Petrus de Dacia, 31
 Pihuleac, Iustin, 579
 Pîntea, Gherasim, 187
 Pipoș, Pompiliu, 671
 Pippidi, Andrei, 317
 Piru, Al., 149, 167
 Pitiș, Ecaterina, 406
 Pinzar, Ioan, 224, 280, 323, 417, 561, 566,
 587, 597, 602, 604, 609, 617, 618, 619,
 623, 629, 630, 633, 638, 646, 665, 667,
 668, 669, 673
 Platenchi, Ghenadie, 569
 Platon, Gh., 41
 Platon, Maria, 41, 162
 Plutarh, 51
 Poe, E. A., 51, 86, 97
 Poenaru, N. Șt., 82
 Poenaru, P., 131
 Pogor, Vasile, 173, 179, 216, 429
 Pohonțu, Eugen, 149
 Polak, Ioan, 369

- Polek, Johann, 156
 Pompiliu, Miron, 170, 184, 679
 Poni, Margareta, 674
 Poni, Petru, 190, 674
 Pop, Augustin, 419
 Pop, Aurel, 49
 Pop, N., 84
 Pop, V. L., 125
 Pop, Vasile, 290, 319
 Pop-Florantin, I., 118, 583
 Pop-Reteganul, Ion, 73, 78, 124, 127, 290,
 319, 321, 490, 574, 585
 Popa, Anghel, 597
 Popescu, C., 83
 Popescu, Emilian, 474
 Popescu, Gheorghe, 90
 Popescu, Ion, 590
 Popescu, Ioan, 181
 Popescu, Ioan-Dorin, 255
 Popescu, Iosif, 69
 Popescu, Nicolae C., 323
 Popescu, N. D., 12, 17, 41, 43, 46, 51, 79,
 80, 92, 93, 119, 120, 121, 122, 586
 Popescu, Orest, 595, 599
 Popescu, Radu, 634, 636, 637
 Popescu, T., 84
 Popescu-Polyclet, I. C., 71
 Popescul, Fevronia, 391
 Popiți, Gr., 48
 Popovici, Aurora, 400
 Popovici, Elenei, 399, 402
 Popovici, Eusebie, 646
 Popovici, G. [T. Robeanu], 50, 357, 399,
 490, 718
 Popovici, George, 391, 392
 Popovici, I., 63, 67
 Popovici, Maria, 718
 Popovici, Maximilian, 123
 Popovici-Logotheti, Elena, 384, 390, 391
 Popovici-Lupa, N. O., 123
 Popșior, Ioan, 495
 Porcușan, Nistor, 301
 Porumbescu, Ciprian, 579, 581, 594, 599,
 648
 Porumbescu, Iraclie, 52, 158, 159, 216,
 217, 231, 261, 276, 277, 278, 280, 316,
 371, 372, 373, 414, 418, 428, 568, 569,
 570, 571, 648, 719
 Posescu, I., 104
 Posteuică, Vasile, 292
 Poteca, Eufrosin, 36
 Precup, G., 77
 Predescu, Lucian, 149, 153, 157, 280, 314,
 315, 317, 318, 319, 406, 563, 564, 566,
 571, 577, 579, 582, 584, 591, 594, 597,
 611, 614, 623, 625, 629, 633, 664, 667,
 677, 679, 684, 694
 Pribeagu, Ion [Isac Lazarovici], 57
 Procopovici, Alecu, 577
 Procopovici, Eusebie, 23, 223, 378, 460
 Procopovici, Severin, 646
 Prokopowitsch [Procopovici], Erick, 24,
 218
 Pruncu, V. V., 78
 Pumnul, Aron, 158, 160, 169, 216, 217,
 276, 371, 418, 434, 565, 570, 573, 574,
 579, 582, 583
 Pungă, Doina, 149
 Pușcariu, J. Cav. de, 64
 Pușcariu, Sextil, 13, 19, 62, 63, 406, 490,
 620, 627, 647, 669
 Pușkin, A. S., 51, 100, 231, 235, 236, 239,
 726, 727
 Putneanu, A., 49
 Putneanu, George, 718
 Putneanul, Iacov, 248, 249, 250, 251, 252

 Quinet, Edgar, 115

 Rachieru, Adrian-Dinu, 45, 323, 722
 Racine, Jean, 148
 Racoce, Teodor, 215, 216, 224, 562, 563
 Racoviță, M., 113
 Radovici, I., 99
 Radovici, Teodor, 84
 Radu, Gheorghe, 318
 Raiaciț, D. D. Iosif, 412
 Raiffeisen, Friedrich Wilhelm, 357
 Ralet, D., 113, 158
 Ranetti, George, 718
 Rareș, Petru [domnitorul], 659
 Rariște, Florea, 718
 Rasidescu, Șt., 17, 122

- Rațiu, Ion, 131
 Răceanu, V., 167
 Răducanu, I., 83
 Răduică, Georgeta, 16, 17, 19, 20, 31, 35,
 40, 41, 42, 43, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69,
 70, 71, 72, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104,
 106, 107, 110, 112, 120, 123, 124, 126,
 129, 130, 131, 221, 239, 245, 247, 280,
 284
 Răduică, Nicolin, 16, 17, 19, 20, 31, 35,
 40, 41, 42, 43, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69,
 70, 71, 72, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82,
 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104,
 106, 107, 110, 112, 120, 123, 124, 126,
 129, 130, 131, 221, 239, 245, 247, 280,
 284
 Rădulescu, C. N., 17, 119, 122
 Rădulescu, G., 86
 Rădulescu, Gh. Dem., 17
 Rădulescu, Ion S., 66
 Rădulescu, Mihaela Șt., 29
 Rădulescu, P., 83
 Rădulescu-Codin, C., 46, 57, 125, 298,
 474, 478
 Rădulescu-Dulgheru, Georgeta, 160, 161
 Rădulescu-Motru, C., 84, 100, 185
 Rădulescu-Pășcu, Cristina, 619, 669
 Rădulescu-Niger, N., 73, 314
 Rebreanu, Liviu, 17, 41, 46, 62, 64, 106,
 690
 Régnier, Henri de, 691
 Renan, E., 92
 Reni, Guido, 98
 Ressu, C., 70, 101
 Reus-Mârza, Elena, 391
 Reuss-Ianculescu, Eugenia, 401
 Rey, J., 112
 Rezuș, P., 48, 649
 Richepin, Jean, 691
 Richter, Johann Paul Friedrich, 394
 Riegler, A., 82
 Rilke, E. M., 51
 Rizea, Doina, 645
 Robescu, C. F., 164
 Rochefoucauld, François de la, 51, 71,
 107
 Rodina, Ioan, 313, 314
 Roesler, Robert, 193
 Rolla-Piekarski, Witold, 66, 99
 Roman, Alexandru, 419
 Roman, Ion, 577, 582, 590, 643
 Roman, Visarion, 15, 17, 41, 50, 67, 68
 Romanescu, Aristața, 131, 627
 Romanov, I., 106
 Românuț, Ion, 32
 Romstorfer, Karl, 569
 Rosetti, Al., 295
 Rosetti, C. A., 17, 41, 61, 66, 86, 87, 127,
 129, 599
 Rosetti, Radu D., 48, 64, 91, 92, 121
 Rosetti, Th. G., 179
 Rosetti, Vintilă C. A., 61
 Rostand, Edmond, 67
 Roșca, Arhip, 595, 713
 Roșca, Ion, 718
 Roșca, N., 48, 49, 718
 Roșin, R., 318
 Rotică, Gavril, 49, 246, 475, 477, 483, 486,
 628, 629, 630, 631, 632, 633, 718, 719
 Rotopan, Lazăr C., 461
 Rousseau, J. J., 51
 Rusenescu, V., 70
 Russo, Alecu, 77, 84, 102, 155, 158
 Rusu, Dorina N., 164, 172, 177, 180, 181,
 187, 189, 190, 195, 577, 590, 604, 621,
 646, 665
 Rusu, Filimon, 281, 587, 593, 594
 Rusu, Octav, 718
 Sacerdoțeanu, Aurelian, 281
 Sachs, Philip Iacob, 287
 Sadoveanu, Isabela, 682
 Sadoveanu, Mihail, 12, 46, 50, 52, 77,
 100, 105, 125, 174, 177, 185, 186, 298,
 302, 304, 308, 475, 480, 490, 633, 640,
 647
 Sala, Marius, 109
 Sala, Vasile, 73
 Samain, A., 51

- Samitca, Ignat, 71
 Samitca, Ralian, 71
 Sand, George, 129
 Sandu-Aldea, C., 490
 Sasu, Aurel, 157, 162, 167, 172, 177, 187, 195
 Satco, Emil, 224, 280, 323, 357, 417, 422, 561, 563, 564, 566, 568, 571, 572, 577, 579, 582, 584, 587, 590, 591, 597, 598, 602, 604, 609, 613, 614, 617, 618, 619, 621, 623, 625, 629, 630, 633, 636, 638, 639, 643, 646, 650, 655, 656, 658, 659, 661, 662, 663, 665, 667, 668, 669, 673, 730
 Satmari, Al., 677
 Satmary, Carol, 12
 Savu, C., 104
 Savu, Ion Gh., 295
 Săveanu, Nicolae N., 61
 Săvescu, I. C., 50
 Sârbu, George, 369
 Sârbu, I., 63, 84
 Sbiera, I. G., 26, 32, 39, 182, 191, 219, 225, 227, 240, 247, 272, 273, 295, 382, 392, 568, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 593
 Sbiera, Radu I., 264, 496, 590, 621, 622, 623, 718
 Scarlat-Brăila, Th., 401
 Schiller, Friedrich, 32, 51, 69, 103, 107, 108, 114, 116, 179, 244, 261, 580, 606, 666, 720, 727
 Schipek, François, 86
 Schipor, Vasile I., 7, 8, 9, 25, 34, 41, 52, 198, 281, 297, 303, 436, 568, 571, 577, 587, 590, 605, 621, 646, 650, 665
 Schmidt, I. L., 266
 Schopenhauer, Arthur, 61
 Schreyer, Adolf de, 98
 Schubert, Franz August, 568
 Scott, Walter, 108
 Scriban, Neofit, 172
 Scrob, Carol, 86, 312, 320
 Scurtu, Aurel, 55
 Scurtu, Ion, 99, 100, 490
 Scurtu, V., 79
 Secăreanu, Maria, 390
 Seleschi, Iosefina, 391
 Seneca, 51, 108
 Serao, Matilde, 689
 Sestini, D., 97
 Seulescu, G., 112
 Sevastos, Elena Didia Odorica, 290, 405, 670, 677, 678, 679, 728
 Severeanu, C. D., 332
 Sévigné, Marie de Rabutin-Chantal, marquise de, 108
 Sfetea, C., 40
 Shakespeare, W., 53, 64
 Sheridan, Richard, 393
 Sidorovici, George, 730
 Sienkiewicz, H., 51, 607, 689
 Sima, Gr., 67
 Simiganovschi, Vichentie, 464, 611, 613, 727
 Simighinovici, E., 268
 Simion, Eugen, 37, 39, 110, 112, 149, 157, 162, 167, 172, 220, 313, 314, 318, 319, 320, 321, 418, 566, 577, 582, 584, 587, 602, 643, 674
 Simionescu, A., 167
 Simionescu, Dan, 35, 110
 Simionescu, I., 41, 100, 104, 253
 Simon, J., 92
 Simota, Algeria, 149, 249, 432, 566
 Simtion, Elena, 407
 Simu, R., 78
 Sion, George, 47, 68, 72, 76, 102, 108, 131, 158, 169, 216, 253, 429
 Sireteanu, Eugen, 595, 599
 Slavici, Elena, 183
 Slavici, Ion, 46, 50, 52, 58, 73, 81, 82, 100, 124, 170, 177, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 302, 489, 580, 583
 Slavici, Savu, 183
 Slușanschi, E., 630
 Smal-Stocki, Ștefan, 369
 Socec, Emil, 17
 Socec, Ioan, 17
 Socec, T. V., 17
 Socoleanu, Dimitrie, 583
 Socrate, 51, 108
 Sorbul, Mihail, 84
 Sorescu, George, 112, 149
 Soricu, I. U., 48, 313

- Spartali, Ion S., 130
 Speranția, Theodor Dimitrie, 51, 130, 289, 290, 301, 312, 314, 346
 Splény von Mihálydy, General Gabriel Anton baron, 377
 Staël, Anne Louise Germaine de *Staël-Holstein* [Madame de], 110
 Stahi, C. D., 54
 Stahl, P. I. [Pierre Jules Hetzel], 92
 Stamate, C., 84
 Stamati, Constantin, 236
 Stamati, T., 111, 143, 431, 432
 Stamatiad, Al. T., 56, 98
 Stanca, Sebastian, 127
 Staufe, Ludwig Adolf, 576
 Stăvilă, Tudor, 559
 Stavri, Artur, 127
 Stăncescu, Dumitru, 92, 105, 124, 125, 127, 130
 Stănescu, Mircea Vasile, 17
 Stârcea, Eugen Baron, 328
 Stârcea, Victoria, 391
 Stefanelli, Teodor V., 253, 262, 263, 264, 272, 311, 316, 392, 474, 480, 561, 584, 588, 589, 590, 655
 Stein, Lorenz von [Wasmer Jacob Lorentz], 382, 383, 651, 727
 Stendhal [Henri-Marie Beyle], 51
 Stere, Constantin, 647
 Steriade, I. A., 70, 677
 Steriadi, J., 101
 Stoenescu, Th. M., 91
 Stoica, Dionisie, 126
 Stoica, Vasile, 62, 63
 Stoleriu, Nicolae, 84, 318
 Storck, Fr., 70
 Storm, Theodor, 628, 720
 Straje, Mihail, 311
 Stratoiu, George, 718
 Streinu, Vladimir, 40, 302, 305
 Streinul, Mircea, 50, 718, 719, 730
 Strilbițchi, Mihai, 17, 34, 106, 221, 557, 558, 559
 Strilbițchi, Policarp, 17, 43, 558
 Strindberg, A., 51
 Stroescu, Marin, 290, 320
 Stroescu, Sabina-Cornelia, 280, 293, 587, 679
 Stroescu, Vasile, 77
 Sturza, Mihail [domnitorul], 117, 150
 Sturza, C., 152
 Suceveanu, Arcadie, 295
 Suci, V., 63
 Suru, Pavel, 40
 Swift, Jonathan "Isaac Bickerstaff", 108
 Szathmáry, Carol Popp de, 39, 54, 58, 65, 98
 Szirmay, Paul, 149
 Șaguna, A., 125, 216
 Șandor, Atanasie, 419
 Șandru, Constantin, 579
 Șandru, Gheorghe, 487
 Șchiopul, Ion-Iosif, 477
 Șchiopul, Petru [domnitorul], 114
 Șerban, Radu, 38
 Șchiau, Octavian, 33
 Șeicaru, Pamfil, 104
 Șeitan, N. Gh., 84
 Șerban, Constantin, 655
 Șerban, Radu, 65
 Șerban, Raoul, 149
 Șesan, Carolina-Veronica, 720
 Șesan, Milan, 719
 Șevcenco, Taras, 63
 Șincai, Gheorghe, 17, 35, 106, 115
 Șoanul, Petcu, 17, 33
 Șoanul, Petru, 22
 Șotropa, Calistrat, 720
 Șpan, Petru, 286, 287
 Ștefan cel Mare, 46, 65, 68, 69, 71, 74, 76, 84, 85, 90, 100, 103, 113, 123, 191, 193, 270, 301, 569, 623
 Ștefan, Gheorghe [domnitorul], 117
 Ștefan, I., 571, 719
 Ștefan, Moșu, 301
 Ștefanovici, A., 385, 651
 Ștefanovici, Olga, 392
 Ștefanovici, Sofia, 390, 391, 392
 Ștefănescu, D. C., 121
 Ștefănescu, Gr., 164
 Ștefănescu, Ștefan I., 621
 Ștefureac, Șt., 593, 655

- Șterca Șuluțiu, Alexandru, 68, 125
 Știrbei, Barbu Dimitrie, 65
 Șuiu, Rodica, 563
 Șunda, Tașcu, 59
- Tabără, Iordachi, 222
 Tacid, George Albert, 17, 54, 56
 Taksis, Leonard, 269
 Taniac, Filimon, 300, 495, 496, 594, 614, 615, 616, 617, 624, 625
 Tarangul, Orest, 492, 658, 659, 720
 Tardini-Vlădescu, Fanny, 169
 Tarnavschi, Teodor, 591
 Tattarescu, Gheorghe M., 96, 109
 Tămăiașă, G., 285
 Tărățeanu, Vasile, 721
 Tăslăuanu, O. C., 41, 62, 63, 77, 100
 Tăutu, Aurelian, 246, 485, 486, 608, 647, 720, 725, 728
 Tăutu, Gh., 85, 87, 109, 117
 Tcaciuc-Albu, Nicolae, 480, 577, 653, 665, 666, 667, 669, 718, 719, 720
 Teclu, Nicolae, 189
 Teișanu, M., 84, 101
 Teleor, D. [D. Constantinescu], 48, 70
 Teliman, Mihai, 46, 49, 316
 Tempea, Radu, 33
 Teodorescu, Alexandru, 167, 172
 Teodorescu, Dumitru, 608
 Teodorescu, Gh. Dem., 41, 46, 54, 130
 Teodorescu, Isaia, 166
 Teodorescu-Kirileanu, Gheorghe, 17, 222, 223
 Teodorescu-Kirileanu, Simion, 17, 46, 90, 122, 127, 289
 Teodorovici, Constantin, 220, 314, 633
 Teodosiu, Grigore, 320
 Terrail, Ponson du, 156
 Tereza, Maria, 70, 674
 Theodorescu, Barbu, 35
 Theodori, Al., 37
 Theodorovici, Ion, 17
 Theuriet, André, 689
 Tiron, Vasile, 629
 Tocilescu, Grigore, 85
 Todică, Gavril, 50, 62, 93, 127
 Todoranu, A. P., 78
 Todoșciuc, Veronica, 374
 Tofan, Orest, 587
 Tofan, Pavel, 127
 Tolstoi, L. N., 51, 72, 76, 102, 105, 123, 127, 244, 290, 727
 Toma, Iorgu G., 720
 Tomescu, Mircea, 13, 14, 23, 32, 34, 35, 40, 221, 222
 Tomiac, Aristide, 668, 669
 Tomici, Ioan, 220
 Tonegaru, C., 67
 Topolsky, Jerzy, 29
 Torouțiu, I. E., 49, 50, 253, 263, 288, 300, 490, 600, 610, 643, 644, 645, 646, 686, 719, 729
 Traian [împăratul], 36, 142, 259
 Trebici, Vladimir, 145
 Tröster, Johan, 126
 Tucidide, 51, 103
 Tudor, C. I., 96
 Tulbure, Gavril, 483, 654
 Turgheniev, I., 51
 Turliuc, C., 390
 Turliuc, M. N., 390
 Tutoveanu, George [G. Ionescu], 48, 50, 96, 97, 98, 104, 312, 320, 321
 Tuțescu, Șt. Șt., 80
 Twain, Mark, 51, 55, 57, 83
 Tzigara-Samurçaș, Al., 98
- Țarălungă, Ecaterina, 164, 181, 189, 694
 Țăranu, Traian V., 62
 Ținc, N., 67
 Țincu, Nicolae, 121
 Țintariu, Alexandru, 468
 Țintilă, Gheorghe, 223
 Țintilă, Ion, 17
 Țintilă, Vasile, 8, 23, 24, 40, 223, 224, 472, 460, 461, 725
 Țucu, Corina, 149
 Țugui, Pavel, 145, 241, 311, 577, 590, 646
 Țurcan, Anca, 718
 Țurcan, Nico, 300, 494, 653
- Udișteanu, Dionisie, 612, 613
 Udrișchi, Gh., 55
 Uhland, Johann L., 119, 127

- Ulici, Laurențiu, 459
 Umlauff, V., 589
 Ungurean, V., 301
 Ungureanu, Constantin, 255, 404, 614, 626, 638
 Ungureanu, Maria Luiza, 587
 Ungureanu, Ștefănița-Mihaela, 658
 Urdilă, Ion, 176
 Ureche, Grigore, 106, 574
 Urechia, V. A., 17, 41, 43, 45, 54, 69, 96, 99, 119, 124, 290
 Urechie, Constantin, 289, 297, 468, 625, 626
 Uricariu, Doina, 459
 Ursachi, Nicolae, 392
 Ursuleac, Mihai, 579

 Vaillant, J. A., 641
 Valaori, I., 105
 Valenciuc, Dumitru, 323, 568, 498, 626, 639, 640, 659
 Valenciuc, Ioan-Paul, 215, 218, 322
 Varga, Ecaterina, 100
 Vasici, P., 76
 Vasile, Vasile, 649
 Vasiliu, Al., 46
 Vasiloschi, Emilian, 651
 Vasilovici, T., 231
 Vatamaniuc, D., 40, 60, 145, 172, 187, 281, 377, 427, 568, 571, 587
 Văcărescu, Elena, 109, 490, 685, 686
 Văcărescu, Iancu, 106
 Văcărescu, Ienăchiță, 57, 106
 Văcărescu, Mișu, 43
 Vârtosu, Emil, 32
 Vedeanu, Gheorghe, 300, 491, 639
 Velcean, Iosif, 127
 Venrich, Ioan G., 39
 Ventura, Gr., 86
 Verenca, Daniil, 654, 655, 656
 Verenca, Ilarion, 579
 Verhaeren, Emile, 691
 Verlaine, Paul, 51, 70, 691, 720
 Vermont, N., 70, 101
 Verne, Jules, 92, 124
 Verona, Artur, 70, 101
 Verussi, P., 54

 Vesper, I., 49, 718
 Vianu, Tudor, 40
 Vicol, Nicolae N., 63
 Vicoveanu, Ioan, 496
 Villon, François, 95
 Viniarj, Eduard, 232
 Vissarion, I. C., 106
 Vișinescu, Victor, 689
 Vitcu, Dumitru, 150, 153
 Vitencu, Areta, 718
 Vitencu, Cristofor, 718
 Vitencu, Dragoș, 718
 Vlad, Ion, 303, 305, 306, 308
 Vlad Țepeș, 103
 Vladimirescu, Tudor, 619
 Vlahuță, Al., 46, 48, 50, 52, 58, 69, 74, 78, 96, 99, 100, 104, 105, 125, 302, 304, 316, 474, 679, 681, 718
 Vlaicu, Aurel, 56, 67
 Vlasto, George C., 70
 Voevidca, Alexandru, 619
 Voevidca, G., 48, 49, 718
 Voiutschii, Emilian, 488, 590, 591
 Volbură-Poiană, 49
 Volcinschi, Alma, 390, 391
 Volcinschi, Ioan cav. De, 368
 Voltaire [François-Marie Arouet], 36, 51, 108, 148
 Vorobchievici, Evgheni, 652, 727
 Vorobchievici, Isidor, 464, 577, 578, 579, 581, 727
 Voronca, Aurelian, 369
 Voronca, Zaharia, 222, 594, 595, 596, 597, 598, 618, 672, 673
 Vrabie, Gheorghe, 282, 577
 Vulcan, Iosif, 17, 41, 68, 85, 93, 119, 169, 189, 190
 Vulcan, Petru, 126

 Walbaum, Fr., 127
 Warnicki, Vladimir, 369
 Warta, Honoriu C., 17, 119, 120
 Weltmann, Alexandru, 111
 Wenrich, G., 65, 129
 Wied, Carl de, 686
 Wiegenfeld, I., 56
 Wilde, O., 51

- Wimmer, Maximilian, 369
 Winiarż, Eduard, 276
 Winkler, F., 82
 Winckler, Johann, 218
 Winterhalder, E., 127
 Wojucki, Sinclitica, 391, 392
 Wurth, Johann, 245, 727

 Xenopol, Adela, 401, 402, 405, 670, 676,
 681, 682, 684, 728
 Xenopol, Alexandru D., 7, 9, 26, 54, 61,
 63, 69, 93, 153, 190, 191, 192, 193,
 194, 195, 318, 606, 674, 681
 Xenopol, Nicolae D., 681

 Zaciu, Mircea, 19, 31, 32, 41, 50, 187, 307
 Zaharia, E. Ar., 48, 49, 50, 667, 718

 Zaloziecka, Sofia, 391
 Zamfir, Mihai, 680
 Zamfirescu, D., 46, 50, 57, 61, 121, 177,
 312
 Zanne, Alexandru, 41, 42, 94
 Zăstroiu, Remus, 195, 318, 582, 584, 608
 Zegrea, Ilie, 721
 Zimmermann, Silvia-Irina, 686
 Zola, É., 51, 91, 687
 Zotta, Sever, 62
 Zschokke, H., 72
 Zub, Alexandru, 110, 195
 Zugrav, Ioan, 414, 566
 Zukowski, Eugen, 369
 Zurcan, Virginia, 391
 Zvanciuc, Vasile, 417

În colecția DOCUMENTA au apărut:

*Documente românești din Arhiva Mănăstirii Xiropotam
de la Muntele Athos. Catalog, vol. I,*
Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc (editori)

*Domeniul mănăstirilor din Bucovina în secolele XIV-XVIII.
Inventar de documente,*
Mihai-Ștefan Ceaușu, Marius Chelcu (coordonatori)

Condica lui Mavrocordat, Vol. 1, 2, 3,
ediție îngrijită de **Corneliu Istrati**

*Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre țările române și
bisericele răsăritene în secolele XIV-XIX,*
Petronel Zahariuc (editor)

Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831,
Corneliu Istrati (editor)

Comisia Europeană a Dunării,
Ion Agrigoroaiei (editor)

*Primele studente ale Universității din Iași,
Vol. I: Facultatea de Litere și Filosofie: (1879-1897),*
Leonidas Rados (editor)

Documente românești din arhiva mănăstirii Xenofon de la Muntele Athos,
Petronel Zahariuc, Florin Marinescu (editori)

Condica vistieriei Moldovei din anul 1803,
Corneliu Istrati (editor)

Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820,
Corneliu Istrati (editor)

Emil von Richthofen și românii la 1848,
Stela Mărieș și Octavian Nicolae (editori)

Manuscrise slavo-române din Moldova. Fondul Mănăstirii Dragomirna,
Ioan Iufu, Victor Brătulescu

Săteni și stăpâni în munții Moldovei. La răscruce de veacuri,
Corneliu Istrati

*Documente românești din Arhiva Mănăstirii Xiropotam
de la Muntele Athos. Catalog, vol. II,*
Petronel Zahariuc, Florin Marinescu, Ioan Caproșu (editori)

Alexandru Em. Lahovari. Note, amintiri, corespondență diplomatică oficială și personală (1877-1914). Paris, Petersburg, București, Roma,
Rudolf Dinu, Adrian-Bogdan Ceobanu (editori)

Documente privitoare la negustorii din Țara Românească, vol. 1: 1656-1688,
Gheorghe Lazăr (editor)

Supușii austrieci în Principatul Moldovei (1833-1835). Contribuții,
Silviu Văcaru

Documente privitoare la negustorii din Țara Românească, vol. 2: 1689-1714,
Gheorghe Lazăr (editor)

Familia în timpul robiei. O perspectivă demografică.
Studiu și liste de populație din arhive,
Bogdan Mateescu

Pedeapsa în Moldova între normă și practică.
Studii și documente,
Cătălina Chelcu

„Procesul titoismului” în România (1950). Documente,
Ionuț Nistor (editor)

„Război ideologic” în Balcani: imaginea Iugoslaviei titoiste în anchetele securității (1948-1951). Documente,
Dan Lazăr (editor)

Istoria orașelor din Moldova de la jumătatea secolului al XVI-lea până la jumătatea secolului al XVIII-lea. Studii și documente,
Marius Chelcu

Ieromonahul Andronic
Călătoria la Muntele Athos (1858-1859)
Petronel Zahariuc (editor)

Gheorghe Rosetti Solescu.
Correspondență diplomatică personală și oficială (1895-1911). Petersburg,
Rudolf Dinu, Adrian-Bogdan Ceobanu (editori)

Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811-1918): contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni
Vasile I. Schipor

Sexualitate și discurs politico-religios în societatea românească premodernă
Constanța Vintilă-Ghițulescu (editor)

Rapoarte diplomatice ruse din România 1888-1898,
ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ ДОКУМЕНТЫ РОССИЙСКИХ
ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ В РУМЫНИИ (1888-1898),
Flavius Solomon, Adrian-Bogdan Ceobanu, Andrei Cușco, Grigori Șkundin (editori)

TIPARUL EXECUTAT LA
IMPRIMERIA EDITURII UNIVERSITĂȚII
„ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

700109 Iași, Pinului 1A, tel./fax 0232 314947

Apărut: 2017
Comanda: 28

Informații și comenzi:
www.editura.uaic.ro
editura@uaic.ro

Lucrarea *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811–1918). Contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni* valorifică o asiduă activitate de cercetare științifică circumscrisă programului de activitate al Institutului „Bucovina” al Academiei Române. Pentru prima dată în istoria culturii din Bucovina, lucrarea ilustrează – dintr-o perspectivă nouă – contribuția acestui gen de periodice la emanciparea românilor, fenomen surprins într-un proces continuu și organic de modernizare a societății. Un „metabolism cultural normal” se constituie treptat în Bucovina, începând cu anul 1848, cultura românească de aici începând a comunica, benefic, timp de peste un secol, cu întreaga lume românească și cu Europa.

În Colecția Documenta se vor publica documente istorice din secolele XIV-XX păstrate în arhive străine (Muntele Athos, Ierusalim, Viena, Moscova, Budapesta, Varșovia etc.) și în arhive românești, care vor completa tezaurul documentar al istoriei românilor.

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași

9 786067 142655